BIJDRAGEN TOT DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIE.

UITGEGEVEN DOOR HET
KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN NEDERLANDSCH-INDIË

DEEL 96

's-GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF.
1938

INHOUD.

[1]) Dit contract van 25 Mei 1750 is door een vergissing bij het copieeren tusschen die van 1751 terecht gekomen.

INLEIDING.

INLEIDING.

Voor het verzamelen van de volledige reeks der contracten, in de 18de eeuw gesloten tusschen de Vereenigde Oostindische Compagnie en talrijke inheemsche vorsten in verschillende deelen van Azië, bevat het Compagnies-archief, voor zoover dat in Nederland aanwezig is, onvoldoende gegevens. Immers het *Contractboek-Amsterdam* geeft als laatste document een overeenkomst van 3 September 1742, met Kaidipang op Noord-Celebes, nadat in de daaraan voorafgaande jaren de opteekening al heel onvolledig en slordig geweest was, vaak met alleronbegrijpelijkste kopieerfouten. Men treft dan nog wel enkele contracten aan in de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368*, doch die hebben slechts betrekking op Voor-Indië. In het archief der Kamer-Amsterdam vindt men verder nog een portefeuille met een aantal losse contracten, die het opschrift draagt: „Contracten 1753—1791" (Kol. Archief, no. 4464 Q*), maar afgezien van den hiaat over de jaren 1742 tot 1753, geeft deze verzameling ook voor de jaren nà 1753 maar een klein deel der toen afgesloten overeenkomsten. Nog meer dan te voren was dus de bewerker voor dit vijfde deel aangewezen op de uit Indië „Overgecomen Brieven", doch ook die lieten hem voor deze periode herhaaldelijk in den steek. De gezaghebbers der buytencomptoiren zonden van de door hen afgesloten overeenkomsten meestal nog wel een origineel exemplaar, dan wel een authentieke kopie, naar Batavia, maar daar achtte de Hooge Regeering het niet meer noodig steeds een afschrift naar Patria te zenden. Slechts af en toe doet zij dit, doch beperkt zich meest tot een uittreksel of parafrase, volstaat soms met de blote mededeeling dat een contract is gesloten of vernieuwd, terwijl ten slotte zelfs die mededeeling ook nog wel eens achterwege blijft. Er bleef den bewerker dus geen andere weg open, wilde hij de reeks zoo volledig mogelijk maken, dan zich in verbinding te stellen met het Lands-Archief te Batavia, waar de van de buitenkantoren opgezonden overeenkomsten nog grootendeels aanwezig zijn in Kontractboeken, die gewests-gewijze zijn ingericht. Zoowel de voor enkele jaren afgetreden Landsarchi-

varis Prof. Dr. E. C. Godee Molsbergen, als diens opvolger, Dr. F. R. J. Verhoeven, benevens de tijdelijke vervanger van dezen laatsten, Ir. P. J. Willekes Macdonald, zijn hem daarbij op de meest welwillende wijze tegemoet gekomen, waarvoor hun hier de welgemeende dank van het Koninklijk Instituut en van ondergeteekende wordt gebracht.

Men vindt in dit deel de overeenkomsten van 5 December 1726 tot en met 1 December 1752, in totaal 201 stuks, loopende over 26 jaren, of gemiddeld 8 per jaar, wat circa 30 procent meer is dan de in het voorgaande deel behandelde periode. Deze aantallen zeggen op zichzelf weinig. Men zou misschien geneigd zijn uit het toenemend aantal overeenkomsten een vermeerdering van 's Compagnies invloed af te leiden, doch uit den inhoud van een aantal dier overeenkomsten, maar nog meer uit de Overgecomen Brieven, blijkt evenwel, dat de macht en invloed der Compagnie in de 18e eeuw geleidelijk verminderen, vooral in de landen buiten den Archipel. Een sprekend voorbeeld daarvan is de dalende beteekenis van haren handel in Perzië. Vele jaren lang had dit land de op een na meest winstgevende directie van de Compagnie gevormd, die er kantoren had te Gamron of Bender-Abbas, te Ispahan, Lar en Shiras. Slechts Japan (Decima) had in de eerste drie kwart der 17de eeuw nog iets meer opgeleverd. Maar wij zagen reeds in *Corpus IV* (blz. XVII), dat het de Compagnie in den aanvang van de 18e eeuw in Perzië niet naar den vleeze ging; voornamelijk als gevolg van binnenlandsche oorlogen stond zij aan allerlei afpersingen bloot. Nadat de kantoren te Lar en Shiras reeds eerder waren opgeheven, besloot de Hooge Regeering te Batavia bij resolutie van 6 April 1747, ook de loge te Ispahan op te breken. Ruim twee jaar daarna, 24 Juni 1749, ging zij er toe over de afzonderlijke directie van den Perzischen handel op te heffen en slechts het kantoor te Gamron, als eenvoudige residentie onder Batavia geplaatst, te handhaven. Maar ook hier bleek zij steeds minder opgewassen tegen de afpersingen der Perzische „hertogen" en de concurrentie der Engelschen, en in een volgend deel zullen wij zien, dat Perzië weldra als handelsgebied voor de Compagnie geheel verloren ging.

Ook aan de Kust van Malabaar, in Bengalen en Koromandel, was de Compagnie in deze jaren van de eerste naar de derde plaats afgezakt en waren de Engelschen en Franschen haar voorbijgestreefd. Slechts op Ceilon wist zij haar bevoorrechte positie onbetwist te handhaven.

Wat den Archipel betreft, valt slechts op de Westkust van Sumatra achteruitgang te constateeren; overigens, met name op Java en in de Molukken, breidt zij haar territoriale macht in deze periode niet onbelangrijk uit, terwijl zij weder een blijvende vestiging sticht op Bandjarmassin.

Het totale beeld, dat wij uit de contracten in deze periode van den toestand der Compagnie krijgen, vertoont een sterke achteruitgang van haar positie in Perzië en Voor-Indië, een concentratie en verdieping daarvan in den Archipel. Overigens blijkt uit de opgenomen documenten, dat de breedsprakigheid en het deftigheidsvertoon, die zoo kenmerkend zijn voor de vaderlandsche regentenkringen der 18de eeuw, ook tot de Indische machthebbers zijn doorgedrongen. Het zijn helaas niet de eenige bewijzen, dat de pruikentijd ook daar zijn intrede had gedaan.

Voor de beoefenaars van onze Indische geschiedenis zal dit 5de deel ongetwijfeld van veel nut kunnen zijn. Ingewijden weten, dat onze kennis van de 17de eeuw belangrijk grooter en gefundeerder is dan die van de 18de eeuw, dat het overgroote deel der koloniaal-historische bronnen- en détailstudies zich bezig houdt met de eerste honderd jaren der Compagnie. Dit is begrijpelijk: die eerste eeuw is, als in het vaderland, een glorie-tijdperk, èen gouden eeuw, die een expansie naar alle zijden te aanschouwen geeft. Maar de historicus zal toch ook den pruikentijd niet mogen verwaarloozen; al moge het beeld daarvan dan niet zoo aantrekkelijk en opwekkend zijn, leerzaam blijft het stellig, ook al doordat het bewijst, hoe de geschiedenis van het Moederland en Indië reeds toen parallel liepen en elkander beïnvloedden. Dit vijfde deel nu geeft een belangrijk studie-materiaal voor de 18de eeuw en vermeldt een menigte weinig of niet bekende détails. Nog sterker zal dit het geval blijken in het nog samen te stellen zesde of laatste deel, dat tot het einde van de Compagnie zal loopen.

Het is den bewerker in de vele jaren, dat hij zich met deze stof heeft bezig gehouden, steeds meer duidelijk geworden, van hoe groot belang voor de grondige kennis der geschiedenis van Nederlandsch-Indië het initiatief van wijlen Prof. Mr. J. E. Heeres is geweest, toen hij omstreeks 1900 tot het uitgeven van een gedocumenteerde contracten-verzameling besloot. En hoe gelukkig het was, dat hij bij

het Bestuur van het Koninklijk Instituut weerklank vond, zoodat het deze omvangrijke en kostbare uitgave voor zijn rekening nam. Mevrouw de Weduwe A. M. S. Heeres—Van Troostenburg de Bruyn heeft die samenwerking voortgezet en ook voor dit vijfde deel wederom een belangrijk subsidie verleend. Daarvoor moge haar hierbij nogmaals dank en hulde worden gebracht.

Ook aan ambtenaren en beambten van het Algemeen Rijks-Archief is de bewerker wederòm veel dank verschuldigd voor de immer aangename en hulpvaardige wijze, waarop zij hem bij zijn archiefonderzoekingen zijn tegemoet gekomen.

Naast het register van persoonsnamen en dat van plaatsnamen, is ook in dit deel weer opgenomen een „Verklaring van de in de documenten voorkomende vreemde woorden en uitdrukkingen". Uit eenige daarover ontvangen mededeelingen was het den bewerker gebleken, dat de daaraan bestede arbeid en tijd niet verspild waren.

Den Haag, Maart 1938. F. W. STAPEL.

DOCUMENTEN.

E.

GENERALE NEDERLANDSCHE GEOCTROYEERDE OOST-INDISCHE COMPAGNIE

1602—1800

DCCL. MAKASSAR—SOEMBAWA.

5 December 1726. [1]

Bij de overeenkomst van 27 October 1716 — *Corpus* IV blz. 486 e.v. — was daëng Mamangon afgezet als koning van Tambora en vervangen door Abdul Hasis, met bepaling evenwel, dat de „ambulatoire successie" tusschen beider afstammelingen vastgesteld in 1701 — *Corpus* IV, blz. 198 — zou blijven gehandhaafd. Toen evenwel Abdul Hasis was overleden, en dus een der afstammelingen van daëng Mamangon zou moeten opvolgen, vroegen alle grooten van Tambora daarvan „bevrijd" te mogen blijven, en te willen bepalen, dat de opvolging zou worden beperkt tot de afstammelingen van Abdul Hasis. Dit werd toegestaan, en de volgende overeenkomst, die dit mogelijk maakte, is dus eigenlijk een wijziging van het contract van 1701.

Op het ernstig versoek der prinsen en grooten van **Tambora**, dat de successie van de croon mogt devolveeren op de kinderen van Abdul Hasis, en dat bevrijd mogten blijven van alle verkiessinge, die nooit of ooyt van den tak van dain Mamangon genomen souden mogen werden, also hy sig in sijn persoon en nakomelingen onwaerdig gemaekt had tot de vastgestelde ambulatoire successie van 1701, by het contract van dien tijt op art. 17, is tegenwoordig, onder de hooge goedkeuring van den HoogEd. Heere Gouverneur-Generaal en d'E. Heeren Raden van Indià tot Batavia, door de presente bondgenooten van Bima, Dompo en Pekat in overweging genomen, of men het gemelte 17 articul van dat contract sal te niet doen, dan wel by continuatie doen stand houden, mitsgaders in aenmerking [2]) of men met een finael besluyt dierwegen sal voortgaen, nadien gene der bondgenoten van Sumbawa present sijn en die van Sanger [3]) buyten staat g'oordeeld moeten werden eerder tot dese saek in te laten sijn als wanneer den wonderlyken toestand van dat rijkje opgeheldert sal wesen. [4])

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1728*, 16de boeck, afdeeling Macassar, folio 42.

2) Lees: „in aenmerking genomen", welk laatste woord is gecontraheerd met het voorgaande: in overweging genomen.

3) Sanggar.

4) De koning van Sanggar was, ofschoon den last daartoe ontvangen hebbende, niet mede naar Makassar gekomen, terwijl zonderlinge geruchten over zijn optreden de ronde deden. Men bereidde op Makassar een ingrijpen voor, „nadien dat koningje gedagt word kranksinnig te sijn".

Waerop gedelibereerd sijnde, hebben eerstgemelte 3 bondgenoten voor den welstand van de overwalsche landen, mitsgaders tot een bestendige rust, specialijk voor Tambora en dier resort, ten besluyte naest geoordeelt:

Eerstelijk dat finalijk alle saeken van de overwall alhier [1]) dienen afgedaen te werden, hoe eer hoe liever, door de bondgenooten die er tans sijn, mitsgaders dat men het voorschreven 17 articul vernietigt, behoudens het heyliglijk gevestigd blyven en stand houden van allen verderen inhoud des gemelten contracts in alle dies deele en leden, sonder afwyken, eeuwiglijk, en dus alleenlijk so verre dat tegenwoordig de successie tot de croon genomen worden sal uyt eene der 2 kinderen van den jongst gestorven koning van Tambora, Abdul Hasis, met namen Tureli Tambora, ook genoemd Djeneli Kadingding of anders Abdul Rachman, en Anko Rato, anders Abdul Chalim; voorts dat eene van beyde na de verkiesing alsdan vastelijk wesen sal rijxbestierder.

By welke sentimenten den gouverneur en raed vanwegen de Generale Compagnie sig voegt tot een slot deser saek, uyt kragte der qualificatie, by Haer HoogEd[s] missive van ultimo Februari 1725, nogtans onder guarandering van alle de Tamborese princen en grooten, tans presend en desen mede sullende ondertekenen, ter besorging van een bestendige rust, alles ongeprejudiceerd de hoogwyser schicking of verandering, die Haer Edelh[s], de Hooge Regeering van India tot Batavia, souden mogen meenen te behooren, ten allen tyden, waeraen sy sig als getrouwe bondgenoten volgens de contracten gedragen sullen in allen deelen en waertoe dese acte behoorlijck naer de Mahometaense wijs met eede sal werden gesterckt, [2]) ook dat een igelijk omtrent dese besluyten en verkiesing niet anders betragt heeft — ook ooit betragten sal — als een waeragtige goede intentie tot alle rust en bestendig genoegen voor de Generale Compagnie en de overwalse bondgenoten.

Aldus besloten en door de voornaemste van Tambora, ter presentie van den gouverneur en raed, mitsgaders de koningen en voornaemste der bondgenoten van de overwal besworen.

Onder stond: **Macassar**, in 't casteel Rotterdam, den 5[den] De-

[1]) Op Makassar.
[2]) Er staat gestreckt.

cember anno 1726 — getekend — **Joan Fredrik Gobius, J. Steenhoff, P. van der Snippe, J. Roman, E. Nuyts** en **J. H. Nipoort.**

Ter syde stond 's Comp'es zeegel, gedrukt in roode lacque; daeronder: Ter ordonnantie van den E. Agtb. Heer gouverneur en raed — getekend — **Theodorus van den Bosch**, secretaris. [1])

DCCLI. MAKASSAR—SOEMBAWA.

7 December 1726. [2])

Zie de inleiding bij het hiervoorgaande document van 5 December.

Den koning Abdul Rachman en het gantse volk van Tambora verklaren by dezen door de nieuwe verkiesing van gemelte koning, na het bewilligde ter acte van den 5 dezer, by dezen met solemneelen eede te renoveeren en te houden als in deezen gerenoveerd alle de contracten, die met de Generale Nederlandse Comp'e en onse vaders en voorvaders gemaakt en niet speciaal gederogeerd [3]) sijn, belovende alle de deelen en leden, daarby vervat, na te komen mitsgaders te doen nakomen en met ons goed en bloed stand houden eeuwiglijk, onder de hoogwyser schikking en goedkeuring vanwegens hooggemelte Comp'e, alsoo die volgens het 19 articul des contracts van den 18 April 1701 in volle keure en vryheid behoud, nu en altoos, dezelve te veranderen, vermeerderen en verminderen, na dezelve meynd en indertijd [4]) zouden goeddunken te behoren, zonder dat zig imand daartegens zal mogen kanten, verpligtende den koning en alle het Tamborase volk zig te samen en yder in 't byzonder alle, die zig zulks zoude durven onderwinden, te verklaren by dezen voor haar absolute vyanden.

Aldus gedaan en besworen ter presentie van den gouverneur en

---

1) Zie de approbatie hierna, achter het document van 30 Januari 1727.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1728*, 16de boeck, afdeeling Macassar, folio 44.

Een uitreksel van dit contract, opgenomen in de *Verbalen-Nederburgh*, is aldaar gedateerd op 27 December 1726.

3) Het *Contractboek* heeft gederegeerd. Vgl. derogare = opheffen.

4) Mettertijd.

raden vanwegen de Generale Comp.[ie] en alle de bontgenoten, thans hier op Oedjong Pandang [1]) aan 't casteel Rotterdam vergadert zijnde, waarvan de koningen en voornaamste dezen ten blyke met haren naam en handtekeningen hebben bekragtigt, benevens den koning en groten van Tambora, na het presenteren van den eed op den alcoran door den laast genoemde.

Macassar, in 't casteel Rotterdam, den 7 December — was getekend — **J. F. Gobius, J[s] Steenhoff, P. v. d. Snippe, J. Roman, E. Nuyts, J. H. Nipoort.**

Ter zyden stond 's Comp[ies] zegel, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den E. E. Agtb. Heer gouverneur en raad — was getekend — **Th. van den Bosch.** [2])

DCLII. KOROMANDEL.

18 Januari 1727. [3])

Het volgende document, dat voor zichzelf spreekt, is een der zeer weinige bewijzen van samenwerking tusschen de Nederlandsche en de Deensche Compagnieën. Dit is de reden, dat wij dit overigens van weinig belang zijnde stuk opnamen.

Contract, aangegaan en gesloten tussen den Wel-Edelen heer Rasmus Attrup, commandant vanwegen Zijn Koninglyken Mayestijd van **Denemarken** over de steden, forten en affaires der Royale Deense Oost-indische Comp[ie] etc[a], nevens den raad, residerende in 't casteel Dansborg [4]) tot **Tranquebare**, uyt naam en vanwegens de hooge heeren directeurs van de Royale Deense Oostindische Comp[ie] ter eenre, en den Wel-Edelen Agtbaren heer en Mr. Dirk van Cloon, Raad-

---

[1]) Oude naam voor Makassar, door Jan Compagnie vertaald door Kijkhoek.

[2]) Zie de approbatie hierna, achter het document van 30 Januari 1727.

[3]) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1728,* 20ste boeck, afdeeling Koromandel, folio 848 e.v.

Het eerstgenoemde afschrift heeft tal van schrijffouten, die wij uit het laatstgemelde exemplaar hebben verbeterd.

[4]) Meestal Danisborg genoemd.

extraordinair van India, mitsgaders gouverneur en directeur over de steden, forten en affaires der Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp^{ie} ter custe **Cormandel** en **Orixa**, etc^{a}, etc^{a}, nevens den raad tot Nagapatnam, in den naam en vanwegen de Edele Hoogagtbare heeren Bewindhebberen der welgemelte Nederlandse Oostindische Comp^{ie} en den Hoog Edelen Heer Gouverneur-Generaal en de Edelen Heeren Raden van India tot Batavia ter andere zyde.

Aangesien men van tijd tot tijd langs hoe meer [1]) is komen te ervaren, hoe vele eedvergetene en trouwelose dienaren der wedersijdse magtige Compagniën uyt pure moedwillighijd zonder redenen off oorsake, andere na het maken van quade schulden off ook wel het perpetreren van sware delicten, zig niet ontsien hebben hun te ontsteelen uyt den dienst en gehoorsaamhijd van hare wettige overighijd, en over te lopen zoowel van de Royale Deense tot de Hollandse, als van de Hollandse tot de Deense Comp^{ie}, tot groot ongerieff der welgemelte Compagniën, zonder dat de gestatueerde strafoeffening aan sommige derselver, welke nu en dan in hunne voortvlugt gegrepen zijn, bequaam geweest is dat zoo frequent en perinitieux [2]) quaad te dempen, ter oorsake der wederzijdse verleende protectie aan diegene, dewelke in hare schandeleusen desertie niet zijn onderschept geworden, en gemerkt het te dugten zy, dat byaldien daartegens met kragt niet wierd voorsien, het voorschreven wedersijds deserteeren nog al grover en grover zoude komen door te breken, soo is 't, dat men tot weyringe van dat heylloos quaad, van de uytterste noodsakelijkheid geoordeelt heeft te treden tot het maken en oprigten van dit jegenwoordig muteel contract.

Eerstelijk, dat van nu voortaan alle deserteurs van wederzyden, zoo die van de Royale Deense tot de Hollandse, als van de Hollandse tot de Deense Compagniën te dezer custe zullen overlopen en binnen de vastigheden en dependentiën van welgemelte Compagniën zullen komen, 't zy van de commercie, de militie ofte zeevaart, van hoedanigen qualitijd off conditie dezelve souden mogen wesen, ter goeder trouwe zullen werden aangehouden

---

1) Het afschrift in de *Overgecomen brieven* heeft: langs en hoe meer.
2) Lees pernicieus.

ende bewaard, om ter eerster reclame, zonder tegenseggen off eenig voorbeding, overgeleverd te werden aan diegeene, welke daartoe van derselver respective oppergebieders nu off in der tijd gelast en afgezonden mogte werden, zooals in zelver voegen ook wederom zullen werden overgeleverd allerly slag van inwoonders, zonder onderschijd, welke van des eenes tot des anderens jurisdictie mogte overlopen ter ontwykinge van straffe over geperpetreerde delicten, 't zy tegens hunne wettige overighijd off andere particuliere personen, dog anders niet als alles ter goedere trouwe.

2.

Dat byaldien eenige deserteurs van de voorseyde Compagniën zig mogte blyven onthouden onder de jurisdicties off onderhoorigheden der steden en forten van de welgemelte Compagniën en aldaar ontdekt off agterhaald werdende, door de gecommandeerde manschap, al was het zelfs tot voor de stadspoorten, zullen mogen worden aangegrepen, vastgehouden en met voorkennis van den oppergebieder off desselfs gevolmachtigde opgebragt, zonder tegenzeggen van imand.

3.

Dat zo wanneer men mogte komen te vernemen, dat eenig deserteur off deserteurs sig hadden weten te versteken en schuyl te houden, off door imand onders clandestin verstoken of schuylgehouden wierden in steden, forten off onderhorigheden der welmelte Comp[ien], de wederzijdsche heeren gouverneurs off andere gezaghebbers alle nodige en behoorlyke ordre zullen stellen en deselve ook werkelijk doen uytvoeren, ter ontdekkinge en agterhalinge van sodanige verstoke en schuylgehouden werdende deserteurs; dat ook alle suspecte plaatsen, zonder onderschijd, des versogt werdende, door de respective officieren der justitie exactelijk zullen werden gevisiteerd en in cas van ontdekkinge van eenig verstoken deserteur off deserteurs met dezelve zonder eenige oogluykinge zal werden gehandelt, als in 't eerste articul staat geëxpresseert.

4.

Dat in cas eenig deserteur off deserteurs by agterhalinge zig feytelijk versetteden tegens de daarop uytgesondene manschap, off dat zodanige gecommandeerde manschap niet sterk genoeg

waren, zal men aan dezelven, des versogt zijnde, de nodige hulpe en assistentie wedersijds getrouwelijk en werkelijk moeten bewysen en doen bewysen, opdat zodanigen wegloper off weglopers mogen werden vat gekregen [1]) en opgebragt, na den inhoude van voorschreven eerste articul.

5.

Dat aan alle onderhorige der welmelte Compagniën, 't zy dienaren, vrye ingesetene en alle andere, zonder onderschijd, op sekeren scherpe poene zal werden geinterdiceerd, eenige deserteur off deserteuren te versteken, verschuylen, herberge te verleenen, den weg tot hunne verdere voortvlugt te wyzen off wel dezelve op eenige andere indirecte wyse in derzelver voortvlugt te begunstigen off behulpig te wezen.

6.

Onder voorschreven deserteurs, welke, als voorsegt, ter wedersyden moeten werden overgegeven, zullen egter niet begrepen syn geboren onderdanen der Deense krone off wel der Nederlandse Geünieerde Provintiën en dies resort; des zullen aan de eene zyde geboren Deenen, by hare natie overlopende uyt den dienst der Hollandse Comp^ie^, aan dezelve, nog ook geen geboren onderdanen des Nederlandse staat aan de andere syde, die van de heeren Deenen na het Hollans gebied aufugeeren, behoeven overgeleverd te werden.

7.

Van dit contract zijn gemaakt twee eensluydende geschriften, van welke een onder de Royale Deense Oostindische Comp^ie^ en een onder de Generale Nederlandse Oostindische Maatschappy zal blyven berusten.

Aldus gedaan en gecontracteerd en vastgestelt op dato 18 der maand January des jaars 1727, en eygenhandig onderteekend in onse wedersijdse residentiën **Tranquebare** en **Nagapatnam** — was getekend — **R. Attrup, P^l^ K^r^ Pank, Chr. Hanssen, Sach. Kleinstrom** en **F^s^ Feddesen**, secretaris.

Wyders getekend: **D. van Cloon, C^s^ de Munt, A. Pla, E^s^ Guil-**

---

[1]) Dit staat zoo in beide afschriften.

lot, L. W. Prins, Hend[k] Haak, B. v. Duyn, M[l] Gallart, J[s] Steenhuysen en **J[s] Dormieux.**

Op het spatium [1]) stonden, in roden lacque gedrukt, de zeguls der Royale Deense en Geoctroyeerde Nederlandse Oostindische Compagniën.

Onder stond: Accordeert — getekend — **J[s] Steenhuysen,** secretaris.

Seperaat secreet articul.

Op heden door ons, ondergeschrevenen, nevens onse respective raden aangegaan, gesloten en getekend zijnde zeker mutueel contract, concerneerende de restitutie der wedersijdse deserteuren, soo hebben wy ondergeschrevenen, buyten de punten, daarinne vervat, met advijs van onse voorschreven raden goedgevonden vast te stellen en te arresteeren, gelijk vaststellen en arresteeren by deezen, dit ondervolgende separaat articul, met dien verstande, dat hetselve zooveel mogelijk zal werden gesecreteerd, om door het contrarie aan niemand occasie te geven sig daarop te verstouten, zullende 't zelve egter in kragt en vigeur gehouden werden in alle opregtighijd.

Dat van de bedonge overgave uytgezondert en bevrijd zullen wesen alle personen, welke door toevallen, onvoorsien en ongesogt krakeel, by ongeluk eenen manslag begingen; maar daarentegen zullen alle degeene, welke op eene oneerlyke, schelmse off moorddadige wyse imand doden, off wel met een ongepermitteerd voornemen feytelijk onderstaan en getendeerd hadden eenen anderen quaadaardiglijk te aggresseren, te quetsen, of ter neder te slaan, strictelijk gehandelt werden na den inhoude van het eerste articul van voorschreven contracte.

In teken der waarhijd bevestigen wy dezen met onse gewone paraphure in onse respective residentieplaatsen, **Tranquebare** en **Nagapatnam,** den 18 January 1727 — was getekend — **R[s] Attrup.**

Onder stond het segul der Deense Oostindische Comp[ie], in

[1]) In margine.

roden lacque, en onder hetzelve getekend, **Frans Feddesen,** secretaris.

Wyders getekend: **D. v. Cloon.**

Lager stond 's Comp[tes] segul, in roden lacque gedrukt, en daarnevens: Ter ordonnantie van den WelEdelen Heere Raad-extraordinaar van Nederlands-India, mitsgaders Cormandels gouverneur en directeur, M[r] D. v. Cloon — was getekend — **J[s] Steenhuysen,** secretaris.

Onder stond: Accordeert — was getekend — **J[s] Steenhuysen,** secretaris.

Approbatie van bovenstaande overeenkomst door Gouverneur-Generaal en Rade op 19 Mei 1727. [1])

Voorts is na resumtie verstaan te approbeeren het gemaakte contract tusschen de gouverneur Van Cloon en den nieuwen commandeur der Deense Compagnie, Rasmus Attrup en raad tot Tranquebare, ter overgave van wederzeydse deserteurs, sonder eenige voorwaarde, in verwagtinge sulx sal sijn van 't beoogde effect.

Batavia in 't casteel, dato voorschreven — getekent — **Matheus de Haan, A. I. Huysman, Corn[s] Hasselaar, W[t] Blom, D. Durven, P. Gabry, J[b] W[m] Dubbeldekop, J. E. van der Schuur, M[l] Westpalm, H. van Baarle** en **W[r] Hendrix,** secretaris.

DCCLIII. MAKASSAR—SOEMBAWA.

30 Januari 1727. [2])

Tijdens de aanwezigheid van de Soembawasche vorsten op Makassar — hiervóór, blz. 5 e.v. — kwam ook een kwestie aangaande het rijkje Dompo ter sprake. De Domposche koning, daëng Manombong, had ernstige moeilijkheden met „synen rebelligen neve, dain Talolo", die met een aantal aanhangers eveneens op Makassar was aangekomen. Na onderzoek der zaak liet men op Makassar den opstandigen neef arresteeren; hij werd vervolgens door de aanwezige bondgenooten met algemeene stemmen ter dood

[1]) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, d.d. 19 Mei 1727.*

[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1728,* 16de boeck, afdeeling Macassar, folio 45 en 46.

veroordeeld. Kort daarop, 19 Januari 1727, stierf echter de Domposche vorst, waarna zijn oudste zoon, Samsoedin Abdul Joesoep, tot opvolger werd uitgeroepen, nadat hij de bestaande contracten behoorlijk had beëedigd. (*Onuitgegeven missive van Macassar naar Gouverneur-Generaal en Rade d.d. 30 May 1727*).

Also Samsoedin Abdul Joesoeph door erffelyke en wettige successie, mitsgaders uytterste wil van synen vader, de koning van **Dompo**, dain Manangbong, die op den 19^{en} January deses jaers alhier gestorven is, vervolgens met onse voorkennisse ook verkooren is na de Dompose rijxwetten door de Dompose rijxgrooten tot koning over het rijk van Dompo, in plaetse van welgemelte synen vader, mitsgaders versogt heeft door ons in de voorschreven verkiesinge te mogen werden bevestigt, so is hetselve, dewijl ons geen redenen voorgekomen sijn waerom sulx souden weygeren, onder de nadere gunstige approbatie van Haer HoogEd^{e} toegestaan, onder conditie en voorwaerde nogtans dat hy, Samsoedan Abdul Joesoeph, de contracten en articulen, met sijn voorsaten successive gemaekt, en nog jongst door den E. Agtb. Heer Cornelis Beernink, gouverneur en directeur vanwegens den Staet der Nederlandsche Oostindische Comp^{ie}, op den 18 April 1701 opgesteld en door den koningen van Bima, Dompo, Tambora, Sumbawa, Sangar en Pekat besworen en ondergetekend, [1]) heyliglijk by desen renoveert ter opvolging en onderhouding, buyten het jongst vernietigde 17^{e} art., rakende de ambulatoire successie van Tambora, blyvende ingevolge van het 19^{e} articul de magt aen den HoogEd. Heer Gouverneur-Generael benevens de Edele Heeren Raden van India tot Batavia om de gemelte articulen, geene uytgesonderd, te mogen extenderen, besnoeyen of wel eenige verandering daarin te maken, naer dat Haer HoogEd. sulx sullen meenen te behooren, alle hetgeene by gemelte contracten is bedongen en g'accordeert, soveel de bondgenoten betreft, even of al hetselve in desen van woord tot woord ware g'insereerd. [2]) Tot welken eynde den koning van Dompo de voorschreven contracten, ten bywesen van den gouverneur en raed, mitsgaders de koningen van Bima, Dompo, [3]) Tambora en Pekat, duydelijk sijn voorgelesen en te verstaen gegeven.

---

1) *Corpus* IV, blz. 192 en volgende.
2) Deze zin sluit niet; er is blijkbaar bij het kopieeren een stuk uitgevallen.
3) Sic ! Dit was hij zelf.

Om te dienen tot verificatie en blijk van de renovatie derselver, so heeft hy, Samsoedin Abdoel Joesoeph, een en ander onder het drinken van critsenwater [1]) op de alcoran solemnelijk besworen, met zijn rijxsegel versegeld en met sijn handtekening bekragtigt.

Aldus gerenoveerd en besworen, **Macassar** in 't casteel Rotterdam, den 30 January 1727 — was getekent — **Joan F. Gobius, J. Steenhof, P. v. d. Snippe, J. Roman, E. Nuyts** en **J. H. Nypoort.**
Ter syde stond 's Comp[tes] segel, gedrukt in roden lacque en daeronder: Ter ordonnantie van den E. Agtb. Heer gouverneur en raed — getekend — **Theodorus van den Bosch,** secretaris.

Approbatie der overeenkomsten met de Soembawasche vorsten en grooten, de datis 5 en 7 December 1726 en 30 Januari 1727. [2])

Wyders ook gesien sijnde, hoe na het overlijden van den koning tot **Tambora,** Abdul Hasis, desselfs oudste soon, Abdul Rahman, was gesuccedeerd in synes vaders plaatse, uyt kragte van de gedane verkiesing door een gecombineerde vergadering der overwalse bondgenoten, na voorgaande abolitie van het 17[e] articul uyt het contract, met de geciteerde vorsten anno 1701 by renovatie gesloten, concerneerende de over- en wedergaende successie, soo is verstaan sulx in de presente toestand van saken te approbeeren, en soo mede de aanstelling van Samsoedin Abdul Joesoeph tot koning van **Dompo,** insgelijks mits het overlyden van synen vader, in verwagtinge dat hierdoor, en voornamentlijck het vonnis des doods, met algemeene stemmen der bondgenoten uytgesproken tegen den oproerigen prins van Dompo, dain Talolo, de vereyste rust en vreede onder de overwalse regenten weder volkomen sal wesen hersteld.

Batavia, in 't casteel, dato voorschreven — geteekent — ...... **C[s] Hasselaer, W. Blom,** ...... **J. E. van der Schuer,** ......

---

1) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 30.
2) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade, d.d. 15 Januari 1728.*

M[1] Westpalm, H[k] van Baarle, J[s] Fs. de Witte van Schooten, R[r] T[s] van Heyningen, Wouter Hendrix, secretaris. [1])

DCCLIV. SUMATRA'S WESTKUST.

11 Maart 1727. [1])

De hoofden en volkeren van de Tigablas- en Doeapoeloeh-Kotta's, door „quade intrigues" tot verzet gebracht, weken voor een belangrijk deel uit naar het gebergte. Gezaghebber en raad van Padang besloten hen daarheen niet te doen nazetten, maar zij namen maatregelen, dat geen levensmiddelen, en vooral geen zout, „dat noodsakelijk conservatif" naar de rebellen gevoerd konden worden. Spoedig kwamen dan ook de uitgewekenen terug, boden te Padang hun verontschuldiging aan, en sloten een nieuwe overeenkomst met de Compagnie. (*Onuitgegeven missive van Sumatra's Westkust aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 30 Maart 1727*).

Accoord en eeuwigdurend verbond, gesloten tussen den oppercoopman Emond Buyk, gesaghebber vanwegen de Generaale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie], benevens den raad tot Padang ter eenre, ende de gezamentlyke landgroten over de **Tigablas** en **Doeapoelo Cotta's** ter andere syde.

1.

Eerstelijk is geaccordeert ende besloten een euwigdurende vreede ende bondgenootschap tussen de voormelte Generale Comp[ie] ende zy, [3]) heeren en groten van de twintig en dertien negoryen. [4])

2.

Verklaren zy, heeren en groten, alle Atchinders en andere

---

1) Opengelaten zijn de plaatsen voor de namen der wegens ziekte afwezige leden, namelijk de Raden van Indië Diederick Durven en Jacob Willem Dubbeldekop. Niet als afwezig vermeld is de Raad-extraordinaris Pieter Gabry, die evenwel niet geteekend heeft. De Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan heeft het geheele jaar 1728 geen enkele resolutie onderteekend.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1728*, 18de boeck, afdeeling Sumatra's Westkust, folio 124 en volgende.

3) Sic.

4) Lees: dertien en twintig negoryen, in welke volgorde ze althans in de voorgaande alinea genoemd zijn.

's Comp[ies] vyanden mede voor haren vyanden, uyt welke hoofde zy, landgroten, hun verbinden, zoo er eenige vyanden van d'E. Comp[ie] daar mogten verschynen, hetzy nu jegenwoordig ofte in 't toekomende, deselve, hetzy levende off dood, in handen zien te krygen en aan d'E. Comp[ie] over te leveren, alsmede zoo eenige quade geïntentioneerdens van vreemde ofte andere volkeren haar landen wilden passeeren om de E. Comp[ie] eenig quaad, ofte derzelver gemeente, strandbewoonders, etc[a] aan te doen, zullen haar de doortogt beletten, hetzy met vrundelyke vermaningen tot vredensgedagten, off anders door de wapenen.

3.

Verklaren zy, landheeren en groten, dat nooyt geene bescherming van nu aff aan [1]) meer zullen verleenen aan eenige Padangnesen, Pauwers ofte andere strandvolkeren en onderdanen van d'E. Comp[ie], dewelke tegens dezelve vyandelijk mogten opstaan, maar zullen gehouden wesen dezelven, by verschyning aldaar, met de wapenen te onderbrengen [2]) en tegen te gaan.

4.

Is overeengekomen, dat voortaan, gelijk als bevorens, een vredigen handel tussen d'E. Comp[ie] en de voormelden landgroten zal weesen.

5.

Verklaren zy, landgroten, haar voor haar zelven en hare nakomelingen en onderdanen te verbinden, dat niet toestaan nog consenteeren zullen, dat er niemand [3]) van hare ondersaten haar tot den handel ergens anders zullen begeven dan alhier tot Padang en Poeloe Chinco, aldaar d'E. Comp[ie] den stapel hunner coopmanschappen heeft, en dat se voors sullen besorgen dat van haar kant denselven handel nooyt gestremt, maar altoos bloeyende gehouden werd.

Ende zoo het gebeurden dat daarover eenige differentiën quamen te ontstaan, zoo en zullen niet vermogen daarover in de wapenen te komen, maar zullen zy, lansgroten, gehouden wezen de questiën alhier by de E. Comp[ie] in der minne en naar behoren te komen afdoen.

---

1) De kopiist van het *Contractboek* maakte hiervan: van nu off dan.
2) Versta: t'onder te brengen.
3) Lees: iemand.

6.

Daar en tegen beloofd d'E. Comp[ie] alle affkomende Doeapoeloe- en Tigablas-Cotters [1]) alhier tegen de molestiën der Padangnesen, zoo groot als kleen, te zullen protegeren [2]) na billikhijd.

7.

Is geaccordeert ende overeengekomen, dat wanneer de ingesetenen eenig goud presenteren zullen te verkopen, de ministers van d'E. Comp[ie] hetzelve, alvorens [3]) d'prijs te maken, om alle valshijd en bedrog voor te komen, zullen vermogen te probeeren in 't vuur ofte op zodanigen andere wyse, als zy zullen goed vinden.

8.

Wanneer er eenig geschil ontstaan ofte misdaad mogte begaan worden tussen ofte tegen het volk van d'E. Comp[ie] ende imand van de volkeren, in dit verdrag begrepen, zo zal daarover gecommitteerd werden een gemeenen raad, bestaande uyt gelijk getal Nederlanders en die van de in dezen begrepen landgroten, by dewelke hetzelve zal afgedaan ende gesententieerd werden, zooals na reden ende billikhijd geoordeelt zal werden te behooren.

9.

Eenig dienaar ofte onderdaan van d'E. Comp[ie], hetzy vrye ofte lijffeygenen, hem in de Douapoelo- off Tiegablas-Cottas komende te versteken of schuyl te houden, en zal niemand van de inwoonderen, groot off kleen, hem vermogen aan te houden ofte verbergen, maar zal een ider dezulke gehouden weezen terstond aan te geven en aan d'E. Comp[ie] te overhandigen.

Ende opdat hiervan aan een ider en ten allen tyden ten genoegen mogen blyken, zoo hebben wy deezen onse verbintenisse tot de getrouwe onderhouding van dien met eygen hand ondertekend en zullen die in onse onderhoorige negoryen en plaatsen alomme, daar men gewoon is iets aan de gemeente bekend te maken, voor onse onderdanen en volkeren laten afkondigen.

Aldus gedaan binnen 's Comp[ies] vestinge tot **Padang** op Sumatra's Westcust, den 11[en] dag van de maand Maart in 't jaar

[1]) Sic.

[2]) Hiervoor schreef de zeer slordige kopiïst van het *Contractboek* prote geven.

[3]) Er staat in beide afschriften: als voren.

1727, zijnde na den Mahumetaanse stijl den 17e dag van de maand Radjab des jaar 1136 — was getekend — **E. Buyk, Arent van Broyel, Cs Piper, H. Graswinkel** en **Cs van der Hoeven, Dz.**

Terzyde stond 's Compies zegul, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den E. heer gezaghebber en raad, Padang op Sumatra's Westcust, dato voorschreven — was getekent — **Js Js Sas,** secretaris.

Onder stond: Accordeert – was getekend – **Js Js Sas,** secretaris.

DCCLV. MOLUKKEN—MINAHASSA.

2 Juli 1727. [1])

Tot de rijkjes op Noord-Celebes behoorden ook Kaidipan en Bolang of Bolaäng — zie *Corpus* III, blz. 90 e.v. — Een deel van het laatste rijkje, Bolaäng-itang, was onder den koning van Kaidipan gekomen. — Zie ook *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, blz. 85. — Oneenigheden tusschen den koning van Kaidipan en de boepatih's of rijksgrooten van Bolaäng-itang worden bij onderstaand document door de Compagnie bijgelegd.

Reconsiliatie ofte vereeniging tusschen den koning van **Caudipan,** Willem Cornput, en zijn onderhorige rijksstenden van de negory **Boelang-itang,** door den gezaghebber Jacob Boner en raad bewerkt en teweeggebragt, opdat de tranquilliteyt, rust en vrede tot welvaard van het Caudipanse koningrijk in fleur en in 't vervolg heyliglijk geconserveerd of bewaard blyve.

Den koning van **Caudipan,** Willem Cornput, op den 19 April jongstleeden, en de rijxgrooten van **Boelang-itang** den 23en Maart bevoorens ten desen casteele [2]) g'arriveert, mitsgaders door deselve nu onlangs aan den heer gesaghebber wederzijts in scriptis vertoond en daarbij gebleeken sijnde de misverstanden, die een korten tijd herwaarts tusschen die Hoogheyt en gemelte rijxgroten sijn geresulteert, en dewijl d'heylsame willekeur [3]) en begeerte van Haar Ho. Ed. Groot Agtbare, de illustre regeering

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1728,* 16de boeck, afdeeling Ternaten, folio 493.

2) Het kasteel Orange op Ternate.

3) Wensch.

van India tot Batavia, en by derselver gevenereerde missive van den 19[den] February deses jaars [gebleken], meedebrengt, dat de ontstane geschillen tot behoud en welstant van 't Caudipanse rijk dienen uyt den weg geruymt en ter neder gelegd te werden, so verklaren de Boelang-itangse rijxgroten by desen, op de minsame intercessie van den gezaghebber en raad, met voorschreven Willem Cornput vrundelijck versoent, verdragen en hem als hunnen wettigen koning alle trouwe, eerbied en gehoorsaamheyt schuldig te zijn, haar de novo onderwerpende het geteekend en besworen contract van den 17[den] Maart anno 1702, waarby welgemelte Willem Cornput, ter ordre van Hooggedagte Haar Ho. Ed. Gr. Agtb., tot koning over de negory Dauw en Boelang-itang is aangestelt, [1]) beloovende 't selve in alle poincten en deelen, voor sooverre 't op [hun land] betrekkelijk is, stipt te sullen agtervolgen en onverbreekelijk te houden, gelykerwijs hy, koning, ook belooft sijn rijk en onderdanen in alle opregtigheyt als een getrou bondgenoot van d'E. Comp[ie] te sullen regeeren en bestieren, so als 't betaamt.

Tot welkers nakominge hiervan gemaakt en door voormelte koning en rijxgroten ter presentie [2]) van den gesaghebber Jacob Boner en raat eygenhandig onderteekent en bekragtigt zijn 2 geschriften van deesen inhout, waarvan 't eene by de Comp[ie] en 't andere onder den koning van Caudipan berustende blijft.

Aldus gedaan en gereconsilieert tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 2[den] July 1727 — onder stont en was geteekent — **Jacob Boner, E[s] van Stade, J. van Cortenbosch, P[r] Blok, J[s] Augier, J. H. de Mey** en **Th[s] Heymans.**

Onder stont: Accordeert — was geteekend — **Th[s] Heymans,** secretaris pl. [3])

In margine: Door ons gecollationeert — was geteekent — **W[m] de Leus** en **P[s] Chevalier.**

---

1) Dit contract is mij niet bekend. Dauw is het tegenwoordige Doelang.

2) Er staat: ter present.

3) Provisioneel.

DCCLVI. BENGALEN.

30 November 1727.[1])

In het rijk van den Grootmogol kwam de Compagnie, ondanks alle gunstbrieven en privileges, telkens weer voor onaangename verrassingen te staan. Het optreden van een nieuwen „thollenaar" in het district Calcutta was aanleiding, dat „niet alleen weder pretentie op de inkomsten van 's E. Comp[ies] dorp Barnagoor [2]) gemaakt, maer ook alle Europeërs uyt 's konings name verboden word eenige inlandse wharen binnen dit rijk te verkopen". Ofschoon de Compagnie er na korten tijd in slaagde, door een schenking van 3000 ropias aan den nieuwen thollenaar deze besluiten, voorzoover haar betrof, ingetrokken te krijgen, laten wij ze hier toch volgen. (*Onuitgegeven brief van de directie in Bengalen aan G. G. en Rade in Batavia, d.d. 16 December 1727*).

Translaat Persiaanse perwanna — bevelschrift — door den nabab [3]) Sousa-chan uyt Moxudabath op den Houglysen fausdaar [4]) Hassen Ulla-chan dato 30 November verleent en 4 December daaraan [ontvangen].

Naar de gewoone eertytel

Abdul Kedduïs, thollenaar van het district Hougly, enz., heeft mijn geschreven, dat het dorp **Berrenegger** legt in de perganna — district [5]) — van **Calcutta**, zijnde het jagier [6]) van den overleden viceroy Jaffer-chan, de Hollanders behoorende, niet meer dan hun jaarlijx vastgestelde grondpagt daervan opbrengen, zonder eenige andere ongelden; en daerdoor zijn gemelte Hollanders een grote zomma aan die extra gelden ten agteren. Daerom kome ik aen U.E. te ordonneeren, dat de Hollanders moet aanseggen, hunne agterstallen daerin ten eersten te voldoen, ook volgens die reekeninge alle jaren die gelden dan te betalen, en by weygeringe van dien opgenoemde dorp aan den tollenaar over te geven, om als andere landeryen de penningen daer in te vorderen.

Dit werd UE [op] het ernstigste gerecommandeerd. [7])

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1728*, 19de boeck, afdeeling Bengalen, 3de register, folio 89 e.v.

2) Dit dorp was al „van over veele jaaren" eigendom van de Compagnie. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, II, blz. 24.

3) Onderkoning.

4) Gouverneur.

5) Zie voor dit woord *Corpus* IV, noot 2 op blz. 398.

6) Apanage. Zie *Corpus* IV, blz. 252.

7) De onderteekening is weggelaten. Zie evenwel die onder het volgende document.

DCCLVII. BENGALEN.

30 November 1727.[1]

Zie de inleiding bij het vorige document.

Translaat Persiaanse perwanna, door en aan alsvooren, op gemelte datum gecarteert en ontfangen.

Abdul Kaddues, tollenaar van Hougly, heeft mijn geschreven, de Engelse, Hollanders en verdere hoededragers[2]) vervoeren coopmanschappen van inlandse cooplieden onder haar destek,[3]) sonder daervan 's conings thol te betalen, waerdoor 's conings thollen seer werden verkort.

Daerom kome ik U.E. bekent te maken, dat die fraudes[4]) aan den coning door dese of gene zijn aangedient, waerop Zyne Mogolse Majesteit mijn heeft geordonneert, de hoededragers aan te zeggen dat se hetgeene hier kome te negotieeren, wel aan hare heeren en meesters kunnen verzenden, maer niet dat ze de inlandse coopmanschappen hier zullen verkopen en den koning zijn inkomsten daerdoor verkorten. En daerom zult gy moeten verbieden die hoededragers in aanstaande zulx niet meer komen te pleegen, daer over is geklaagd, maer als voorheen[5]) hunne negotie dryven, en imand van harentwegen altijd by den tollenaar laten verblyven.

Dit is de stipte ordre, door den coning mijn aangeschreven.

Onder stont: Getranslateert door my — was geteekent — **Cornˢ de Jonge.**

Onder stont: Accordeert — was getekent — **Vᵗ Bosch**, secretaris.

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1728*, 19de boeck, afdeeling Bengale, 3de register, folio 90 e.v.

2) Europeanen.

3) Paspoort of „vrybrief". Zie voor dit woord *Corpus* IV, noot 1 op blz. 276.

4) Er staat: fausdes.

5) Er staat: voor hem.

DCCLVIII. MAKASSAR—BONI.

10 Juni 1728. [1])

Het volgende document behoeft niet te worden ingeleid. Voor bijzonderheden over de er in genoemde personen zie men ROELOF BLOK, *Beknopte geschiedenis van het Makassaarsche Celebes en Onderhoorigheden,* blz. 40 en volgende.

Alsoo Aroe Timoeroe, koninginne van **Bony,** door sterfval van haren vader Totinro Ronga Woelan, [2]) den 19 September 1714 in de wettige successie van dat rijk met volkomen toestemming der kiesheeren en rijxgrooten genomineerd en bevestigt zijnde, den 4 Augusto 1715 de regering over 't voorschreven rijk van Bony vrywillig afgestaan en opgedragen heeft aan haren broeder, den prince Aroe Palacca, [3]) dog deze zoowel als den daarop gevolgden Mandangran en Aroe Mampoe haar zulks verontwaardigt hebben in dervoegen, dat zylieden t' zedert door de kiesheeren zijn gedetroneerd en Aroe Timoeroe na 's lands wetten en regten andermaal tot koninginne van Bony verklaard wierde, gelijk Haar Hooghijd dan ook anno 1724 met een algemeene toejuyging der rijxgrooten en Bonyse volkeren in Tsinrana [4]) voorgesteld zijnde, al verder met toestemming der gemelte kiesheeren in Maart 1716 getrouwt is aan den heere Aroe Kayoe, anders genaamd Dain Mamantoeli [5]) ende van deeze hoofdverandering nog den 22 October desselven jaars door een ordentelijk gesandschap met brieven aan Haar Hoog-Edelens kennis gegeven en welmelde Haar Hoog-Edelens approbatie op erlangd hebben, nadat zulks alvorens op een plegtige wyse ook den gouverneur en raad tot Oedjong-Pandang [6]) in het casteel Rotterdam gecommuniceerd was, zooals Haar Hoogheden Arou Ti-

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1729,* 19de boeck, afdeeling Macassar, folio 172 en volgende.

2) De *Overgecomen brieven* hebben: Totinro Rinaga Woelan. BLOK, o.l. blz. 39 noemt hem „Lapataoe, na zijn dood Matinroa-ri-Nagawoelang genaamd". Hij overleed 17 September 1714. Zijn dochter en opvolgster heet bij BLOK: „Batara Todjo, ook Aroe Timoerong, en na haar dood Matinroa-ri-Tippoeloeë genoemd".

3) Zie *Corpus* IV, blz. 484 en volgende. BLOK stelt de afstand op 13 Augustus.

4) Tjenrana.

5) Aroe is een Bonische titel voor radja of sultan; dain of daeng een adellijke titel. Zie voor dit huwelijk BLOK, o.l. blz. 44 en volgende.

6) Oude inheemsche naam voor de stad Makassar.

moeroe en Aroe Kayoe gemelt, tans nader by den gouverneur en raad, als uyt name van Zijn Hoog-Edelhijd, den heere Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en de Edele heeren Raden van India, representerende de Generale Nederlandse Oostindische Comp[ie], hebben laten versoek doen omme, na 't exempel hunner voorsaten, tot het besweren van het Bongayse contract geadmitteerd te werden. En hiertoe bestemd sijnde den dag van heden, zoo verklaren Haar Hoogheden voor haar zelven ende vanwegen het gantse rijk van Bony, vooraff, gelijk hare voorsaten meermalen bewegelijk [1]) en in alle trouwe en opregtighijd betuygt hebben, dat d'E. Comp[ie], naast God-Almagtig, de eenigste zy, die het volk van Bony uyt slaverny geret en in een vrye staat gestelt heeft, welke zy door Godes genaden tot nog toe gerustelijk genieten en beleven, ja, dat de E. Comp[ie] alleen de oorsake is, dat hare hoofden op hare lichamen staan;

dat Hare Hoogheden met de kiesheren, groten en al het volk van Bony, mitsgaders hare nakomelingen, de voorschreven weldaden van d'E. Comp[ie] nimmer meer zullen vergeten, maar dezelve altoos in liefde en trouwe dankbaarlijk erkennen, zoolange de zon en maan aan den hemel schynen zullen.

En dewijl zoowel de vorige koningen van Loeboe, Turatte, Layoe etc[a], als de koningen van Ternaten, Tidore en Bouton onder den anderen eendragtelijk ingesloten zijn in een bondgenootschap, dat onder de naam van het Bongays contract aan allen bekend en gesloten is omtrend Borombon op 's Comp[s] eygen grond, den 18 November 1667, [2]) zoo beloven en sweeren Hare Hoogheden heyliglijk voor God, zoo voor haarzelven als het geheele rijk, stiptelijk naar te komen en te agtervolgen alle hetgeene concernerende de getrouwe bondgenootschap etc[a], by gemelte contract is bedongen en geaccordeert, even off hetzelven van woord tot woord hierinne geïnsereert was.

Ten welken eynden Haar Hoogheden het voorschreven contract, uyt de minute in het Maleys met Arabische letteren geschreven en hier ter secretary berustende, ten bywesen van den gouverneur en raad en alle de rijxgroten van Bone en verdere 's Comp[ies] hooge bondgenoten duydelijk voorgelesen is, mitsgaders tot de verificatie en blyke van dies renovatie hebben voorschreven Hoogheden 't een en 't ander na 's lands wyze solem-

---

[1]) Zie voor dit woord *Corpus* IV, noot 3 op blz. 138.

[2]) *Corpus* II, blz. 370 en volgende.

nelijk besworen en deeze acte van renovatie met het rijxzegul en hare handtekeningen bekragtigt.

Aldus gedaan en besworen in het casteel Rotterdam den 10 Juny 1728 — onder stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roden lacque, en was getekend — **J[s] van Arrewyne, A[m] Labourdette, Joan Steenhoff, J. H. Niport, E. Nuyts, A. Walburg.**

Onder het Maleys stonden de handtekeningen van den koning en koninginne van Bony, nevens hare seguls.

DCCLIX. TERNATE—TIDORE.

21—23 Juni 1728. [1])

Het optreden van een nieuwen koning in het rijk van Tidore was voor gouverneur en raad der Molukken aanleiding om de oude contracten opnieuw te doen beëedigen en tevens om de moeielijkheden tusschen Ternate en Tidore en die met de zeeschuimers van Maba, Weda en Patani uit den weg te ruimen, „soodat wy tot onser vergenoeginge Uw HoogEd[e] konnen verseekeren dat alle de geschillen, die sedert het vertrek van den Edele Heer Hasselaer sijn opgekomen en nu by de agt jaeren geduurd hebben, ten eenemael sijn afgedaen". (*Rapport over 's Compagnies regt op de Groote-Oost,* blz. 12-13; De Clercq, *Ternate,* blz. 164).

Articulen van overeenkomingen, beraamd en besloten tussen den E. Agtb. heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur, benevens den raad in **Molucco**, als representerende de personen van Zijn HoogEdelhijd, den WelEdelen Grootagtbaren Heere Mattheus de Haan, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van India, en dus vanwegen de Generaale Nederlandse Comp[ie] ter eenre, mitsgaders Kitjili Gape, nu Sulthan Miri Bifalalihi genaamd, een ware voorstander van de Mahometaanse religie, zoon van den Zulthan, die van een Zulthan afkomstig is, door de gratie Godes geweest den alwyzen koning, Aabal Talalil Mangsoeri genaamd, [2]) benevens de gesament-

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1729,* 18de boeck, afdeeling Ternaten, folio 211 en volgende.

2) Zie voor hem *Corpus* IV, blz. 236 en volgende.

lyke rijxgroten van **Tidor** ter andere zyde, en waarop goedgevonden is, na het besweren op den alcoran van deeze onderstaande articulen door gemelten prins Gape en rijxgroten, den genoemden prins, op approbatie van Haar Edele Grootagtb^s tot Batavia, als koning van het rijk van Tidor te erkennen.

1.

Wy beloven en sweeren voor ons en onse nakomelingen alle contracten en andere verbandschriften, die door onse voorsaten met de Hollandse Comp^ie gemaakt zijn, heyliglijk en opregtelijk ten allen tyden zonder de minste uytvlugten te zullen naarkomen en gehoorsamen, net en op dezelfde wyse, alsoff wy die nu selfs hadde gemaakt, onder welke contracten wy al voornamentlijk begrypen diegeene, welke met de koningen Sayfoedin, Hamsa Farahoedin, Kitjily Molucco Abal Falalil Mangsoery en Kitjily Gassea Hassanoedin, benevens de gezamentlyke rijxgroten gemaakt zijn den 29 Maart anno 1667, ultimo July 1689, 5 May 1700, 21 May 1705 en 2 Januari 1709.[1]) op diezelfde wyze alsof se van woord tot woord hierin geïnsereerd waren.

2.

Wy beloven ende sweren, dat alle verwyderingen, die er geweest zijn tussen den overleden koning en Zijn Hooghijd van Ternaten, en die door bemiddeling van onsen vader, den heere gouverneur en directeur deser Moluccos Jacob Christiaan Pielat en onse wedersijdse gecommitteerdens op den 15 dezer ten genoegen afgedaan zijn,[2]) nooyt wederom zullen werden opgehaalt om de Comp^ie daarmede te vermoeyelyken, ter contrarie beloven wy voortaan onse gedagten niet anders te zullen laten gaan dan om den waren dienst van d'E. Comp^ie te verrigten en wel voornamentlijk in 't extirpeeren der speceryenboomen en het stellen van 's Comp^ies marken,[3]) opdat eens alle moeyelijkheden een eynde mogen nemen.

3.

Wy beloven en sweren, dat buyten de extirpatie der specery-

---

[1]) Zie respectievelijk *Corpus* II, blz. 348 e.v., *Corpus* III, blz. 499 e.v. en *Corpus* IV, blz. 180 e.v.; 236 e.v. en 310 e.v.

[2]) De acten van deze verzoening volgen als bijlagen achter dit contract.

[3]) Merkteekens, „'s Comp^ies merkpilaar".

bomen, die de Compie volgens contracten, zoo dikwils alse hetselve begeeren, op onse landen konnen doen, en waartoe wy verpligt zijn de nodige manschappen en correccorren [1]) te verleenen, nog buyten dien overal aan onse onderdanen en hoofden over landstreken en negeryen ordre sullen senden [2]) dat op het verbeurte van haar ampten en verdere swaren straffen zullen hebben uyt te roeyen alle sodanige specerybomen, die se in de bosse, wanneer se daarin zijn om haar levensmiddelen en andere nooddruft te zoeken, mogte ontmoeten ofte ontdekken, waarvan wy nette aantekening zullen houden en die telkens aan den gouverneur toesenden, welke ordre wy alomme zullen doen verkondigen, zoodra wy wederom in ons koninglijk palais op Tidor zullen gekomen weezen.

4.

En dewijl onse vader, den heer gouverneur, ons vertoond heeft, dat de barmhartighijd pryzelijk in vorsten is, zoo beloven en sweren wy, dat wy zullen geven, gelijk wy by deezen doen, een generaale pardon aan alle onse onderdanen, geene uytgezondert, wie se ook zoude mogen wesen, die zig tegen de overleden koning gerebelleerd hebben, onder die mits nogtans, dat se binnen den tijd van ses maanden na het tekenen dezer zig aan onse koninglyke persoon zullen moeten kome onderwerpen. En ingevalle voor onse straffe bedugt waren, laten wy haar de vryhijd om sig alvorens by de E. Compie te addresseeren, die haar versekering van onse genade en parole op een bondige wyze zal mogen geven.

5.

Ten laasten beloven en sweeren wy, [2]) dat zoodra wy wederom op Tidor zullen gekomen zijn, alle juwelen, goud ofte silverwerken, (die) tot de kroon off rijksregalia horende, net en accuraat te zullen doen opnemen, aan onsen presenten en wettigen koning overgeven, waaronder wy speciaal begrypen drie stuks goudwerken, in den jare 1694 door Haar HoogEdelens aan den koning Hamsa Farahoedin over het gerieff van een stuk amber de grijs geschonken, item een groote goude ketting en medalje, door Haar HoogEdelens 1705 aan den koning Abal Falalil Mansoery

---

1) Cora-cora's of gewapende roeiprauwen.
2) De rijksraden van Tidore.

vereerd, [1]) omme van geslagten tot geslagten door de successive koningen gebruykt te werden, van welke goederen wy beloven een accurate lijst, door ons alle ondertekend, den heer gouverneur ten spoedigsten ter hand te zullen stellen, en verders de nalatenschap van den overleden koning onder de erfgenamen te verdeelen als in geregtighijd sal behoren.

Aldus besloten, bevestigt, mitsgaders de vorige contracten vernieuwd ter gecombineerde vergaderinge van den heer gouverneur en raad van Molucco, mitsgaders den koning en rijxgroten van Tidor, dewelke den eed in handen van den heer gouverneur Pielat na hare wyze op den alcoran hebben gepresteerd.

Tot bevestiginge der waarhijd is deeze onder het Hollans getekend door den gouverneur en raad, en onder het Arabis door de aangestelde koning van Tidor en alle zyne present zijnde rijxgroten, **Ternaten** in 't casteel Orange, den 21 Juny 1728. Daaronder stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roden lacque, en was getekend: **J. C. Pielat, J. Boner, J[n] H[s] de Mey, Jacobus Augier, M[s] Lelivelt.**

Lager: Ter ordonnantie van den heer gouverneur en raad — getekent — **W[m] v. Beseler,** provisioneel secretaris.

Onder aan het Arabis stond het segul en de handtekening van den **Koning van Tidor**, geassisteerd met die van syne rijxgroten.

Translaat van een Malijts geschrift, door den koning van **Tidor** aan den E.Agtb. Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur in Molucco, gedaan ter hand stellen op den 23 Juny 1728.

Wy, ondergeteekende, Paducca Siry Zulthaan Miri Bifalalihisiah, koning van **Tidor,** nevens myne bobatos, [2]) bekennen ende verklaren, dat op den 15[den] Juny 1728 door bemiddeling van onsen vader, den Agtbaren Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur in Molucco, in desselfs vergadering is besloten met onse gecommitteerde bobatos, den goegoegoe [3])

[1]) Zie *Corpus* IV, blz. 311-312.
[2]) Boepatih's, rijksraden.
[3]) Djogoegoe of rijksbestuurder.

Soema, den hoecum [1]) Balowari en secretaris Abdul Cadir, met de bobatos van Ternaten, die gecommitteerd waren van den Paducca Siry Sulthan van Ternaten, te weeten den kimelaha-Marasoeleh Midja, [2]) senghadje-Toloca Binoen, [3]) den secretaris-Moloco Tandja, sengadje-Limatohoe Banoe en senghadje-Malayoe-Koknorna [4]) Djamboela, in 't geheel hebben afgedaan alle sodanige pretensiën en geschillen, die tussen den overleden koning van Tidor, Paducca Siry Sulthan Hassaan Oedin, en den koning van Ternaten, Kitjil Radja Lauwt, by het leven van gemelten Tidors koning zijn geweest, hetgunt den heer gouverneur Jacob Cn Pielat, nevens onse wedersijdse gecommitteerdens ten eenemaal hebben afgemaakt, waaronder wel speciaal begrepen zijn de pretentie van sodanige eenhondert stuks Tidoreese onderdanen, die na de negery Tiebo onder het gebied van Ternaats koning zijn overgeloopen, zoomede de twee afgewekene prinsen, genaamd Bocki Bongsool en Bokki Djohora, die almede na Ternaten zijn overgegaan, mitsgaders alle de slaven van de prinsen en princessen van Tidor en de cativen [5]) van alle de Tidoreese onderdanen, die van tijd tot tijd zijn gefugeerd na het Ternaats gebied en tot nogtoe haer aldaar komen te onthouden; wyders nog van alle andere pretentiën en geschillen, hoe die ook mogte genaamd sijn, van alle hetwelke onse gecommitteerdens in gemelte vergadering hebben afstand gedaan, welke behandeling wy accepteeren, bevestigen off sterken, gelijk wy sulks by het contract, waarvan de woordelyke inhoud consteerd in 't tweede articul van dezelve, op den 21 Juny 1728 gepasseerd, gedaan en besworen hebben, belovende wyders by dit geschrift, geene van die zake ooyt ofte ooyd weder te zullen ophalen off daarvan reppen om de E. Compie en den koning van Ternaten daarmede te vermoeyelyken en hare hoofden te breken, dewijl

---

1) Hoekoem of oekoeng, volkshoofd of opperste kamponghoofd.

2) Kimelaha had vroeger de beteekenis van stadhouder. Marasaolih is het gebied, waarover hij stadhouder was, en Midja is 's mans naam. Voor den kimelaha van „Marsaoli" zie De Clercq, *Ternate*, noot 4 op blz. 150.

Opgemerkt worde, dat in het Gorontaalsch marsaoli een titel is voor een districtshoofd.

3) Sengadji is regent of districtshoofd.

4) Lees: Kokonorra.

5) Het is uiterst merkwaardig, dat dit woord in Indië zoo lang in gebruik is gebleven. Catief is namelijk het Middelnederlandsche keitijf — vgl. Fransch chétif, ellendig — dat als substantif o.a. beteekende banneling en lijfeigene. Zie Verdam in voce.

wy verklaren dat alle de geschillen, die zedert het vertrek van den Ed. heer commissaris Hasselaar zijn geresulteerd, ten eenemaal is ten eynde gebragt en wy tegenwoordig met hert en ziele genegen zijn met den koning van Ternaten en desselfs bobatos in vreede, rust, onderlinge liefde, eendragt en vriendschap te leven als broeders onder malkanderen, bedankende wyders den heer gouverneur Pielat voor de gedane moeyte van Zijn Agtb. dienaangaande.

Tot bevestiging der waarhijd hebben wy dit geschrift met onse handtekening ondertekend en met het zegul van my, koning, bekragtigt. Was getekend door den koning van Tidor, **Kitjil Gape Kolano Tidore Sulthan Miri Bifalalihi Adji Limoe Hidjidin Billahi Malihil Manaar,** en bevestigt met desselfs segul, op roden lacque gedrukt; item nog getekend door den goegoegoe **Soema,** den hoecum **Balowari** en secretaris **Abdul Kadir.**

Onder stond: Getranslateerd door my — was getekend — **Corn^s van Hamme,** gesworen translateur.

Onder stond: Accordeert — getekend — **W^m van Beseler,** provisioneel secretaris.

Translaat van een Maleyts geschrift, door den koning van **Ternaten** aan den Ed. Agtb. Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur in Molucca, gedaan ter hand stellen op den 23 Juny 1728.

Deesen brieff van uwen soon, Kitjil Radja Lauwt Paducca Siry Sulthan van **Ternaten** en desselfs rijxgroten, is verselt van desselfs groetenisse en eerbied aan vader, den Ed. Agtb. Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur in Molucco, nevens den ganschen raad, dewelke 's Comp^{ie} magt bekleden en met regt en geregtighijd het gebied voeren over de Molucco, amen.

Eerstelijk ratificeerd en bevestigt uwen soon, den Paducca Siry Sulthan Amir Iskander Djoel Karnaine Saffoedin en zijn rijxgroten, hetgunt dat zyne bobatos, genaamd quimelaha-Marasaoleh Midjoe, sengadje-Toloca Binoen, secretaris-Moloco Tandal, sengadje-Limotahoe Bane en senghadja-Malayoe-Knorre Djambela hebben gesloten met onsen vader, den heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur in Molucco, op

den 5 Juny 1728, na de Europesiaanse wyze gerekend, namentlijk dat wy ons niet meer aan gelegen sullen laten ofte nimmermeer gedogen dat een der Patanise volkeren op ons land sal verblyven off woonen, maar sullen die volkeren aanseggen, dat zy na haren coning [1]) zullen hebben te gaan.

Ten tweeden bevestigen wy op den eed, die uwen soon en bobatos gedaan hebben, doe hy op deeze koninglyke zetel is getreden, dat de voorschreven bobatos zijn overeengekomen met onsen vader, dat wy niet meer zullen vervoeren de slaven van den prins Djoubiang [2]) en ook van alle de andere Ternatanen, dewelke zy vermeenen dat na Tidor zijn gefugeert, en voors dat wy sullen leven in alle opregte vrede en vriendschap met den nieuwen koning van Tidor, als getrouwe broeders met den anderen betamen, ook wyders ons aan alle contracten te zullen houden als wy, byde koningen, hebben gemaakt en beswooren, omdat wy waarlijk met hert en ziele genegen zijn in rust te leven met den koning van Tidor; dierhalven verklaren wy, dat wy tans ratificeeren de beloften, door onse bobatos in 't casteel Orange gedaan. Daarom [3]) hebben wy ook, navolgens 's Compies begeerte, in handen van onsen vader overgeleverd de volgende ses personen, als Lahabatoe, Tawakali, Gape, Paloe, Maksoet en Panegara, voor alle welke behandeling wy van herten onse dankbaarhijd betuygen aan den gouverneur Jacob Christiaan Pielat, omdat wy gesien hebben dat dien heer alle mogelyke vlijt [4]) daartoe heeft aangewend, [5]) zodanig als oyt vader aan zijn kind zoude kunnen doen, opdat alle twist en onenigheden uyt den weg geruymt en ten eenemaal vernietigt werd, die by het leven van den overleden Tidors koning zijn geweest. Alle hetwelke nu daardoor ten eenemaal is ten eynde gebragt.

Boven om de hoofden dezes [6]) stond het segul van den **koning van Ternaten**, gedrukt in swarten int.

Onder stond: Getranslateerd door my — was getekend — **C. v. Hamme,** gesworen translateur.

---

1) Namelijk den sultan van Tidore.
2) Lees: Djoöe Biang. Djoöe is een titel met de beteekenis heer.
3) Het afschrift in het *Contractboek* heeft: daar.
4) Het *Contractboek* heeft hier de verschrijving: vlugt.
5) Hier staat: aangenoemd.
6) Lees: in den hoofde dezes.

Onder stond: Accordeert — was getekend — **W^m van Beseler**, provisioneel secretaris.

DCCLX. MOLUKKEN—HALMAHEIRA.

30 Juli 1728. [1])

In aansluiting bij het contract van 21 Juni — hiervóór blz. 25 — werd nu een overeenkomst aangegaan met den sengadji van Patani, aan de Oostkust van Zuid-Halmaheira, waarbij deze zich onder den koning van Tidore plaatste, wiens onderdaan hij vroeger wel in naam, maar niet de facto was geweest. Doordat Tidore een leenstaat van de Compagnie was, werd nu Patani ook onder de opperhoogheid van deze geplaatst. (*Rapport over 's Compagnies regt op de Groote-Oost,* blz. 12-13).

Articulen, beraamd en besloten tussen den gouverneur dezer **Moluccos**, Jacob Christiaan Pielat, benevens den raad ter eenre, en het senghadje [2]) van **Pattany**, Manoeweri genaamd, en zijn bobatos ter andere zyde, om zig aan haren wettigen vorst, den koning van Tidor, te onderwerpen.

Articul 1.

Wy beloven ende sweeren, dat wy op den goeden raad, ons door den heer gouverneur Pielat gegeven, ons zonder de minste gevijnshijd, maar ter contrarie met een opregt hert, onderwerpen, gelijk wy ons onderwerpen by deezen, aan onsen wettigen heer en vorst, den zulthan Miri Bifalalihi Adjis Limoe Hadjidin Billahi Malikil Manan Kitjil Gape, koning van Tidor, met belofte dat wy de Hollandse Comp^ie benevens Zyne Coninglyke Majestijd altijd zullen gehouw en getrouw weesen en ons goed en bloed, soo voor de E. Comp^ie als Tidors koning, ten allen tyden, als het sal nodig weesen, op te offeren.

2.

Wy beloven en sweeren, dat wy nooyt sullen denken off zoe-

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1729,* 18de boeck, afdeeling Ternaten, folio 1102 en volgende.

2) Merkwaardig is het neutrale woordgeslacht.

ken te vreeken hetgeene nu agt jaren na den anderen geschied is, hetzy wat het ook mogte weezen, en verzoeken desgelijks eerbiedig, dat onsen vorst, den koning van Tidor, ons zulx gelieve [1]) te vergeven en daaraan nooyt te willen gedenken, maar ter contrarie als zijn getrouwe onderdanen ons gelieve aan te merken.

3.

Wy beloven en sweeren, dat wy, zoodra wy wederom op **Patany** zullen gekeerd zijn, met de soldaten, die ons de E. Comp[ie] op ons instantig versoek medegeven, wy ons best zullen doen om Patany wederom in zijn vorigen luyster te herstellen, 's Comp[ies] merkpilaar op ons land te doen plaatsen, [2]) de extirpatie der speceryboomen te beginnen en die te continueeren, tot [3]) alles sal uytgeroeyt weesen, waartoe wy de noodige manschappen en vaartuygen zullen besorgen.

4.

Wy beloven en sweeren dat, ingevalle het de E. Comp[ie] mogte goed vinden om altijd eenige militairen, hetzy zooveel en zoo weynig alse sullen gelieven, by ons te laten, wy voor dezelve een loge, rondom beset met pallisaden, zullen opregten, de nodige woningen daarin te plaatsen en alles contribueeren, wat tot welsijn van 's Comp[ies] besettelingen, zoo omtrent mondkost als andere nooddruften, zoude benodigt weezen, gelijk wy ook beloven alle drie maanden de nodige vaartuyge te zullen besorgen, om de goede maanden [4]) en andere nooddruften van Ternaten af te halen, zullende altijd, wanneer de posthouder aan den heer gouverneur wat te schryven heeft, zorge dragen, dat de brieven, hetzy te land of te water, ten eersten haar bestelling erlangen.

---

1) Het *Contractboek*, dat in deze jaren uitermate slordig is bijgewerkt, heeft hier: zullen gelieven.

2) Het *Contractboek* heeft hier: platen.

3) Hiervoor heeft het *Contractboek:* dat. Wij zullen verder de talrijke verschrijvingen alleen signaleeren als twijfel aan de beteekenis zou kunnen bestaan.

4) „Goede maanden" is de uitdrukking voor dat gedeelte der gage, dat de dienaren der Compagnie uitbetaald konden krijgen. Naar men weet, moest altijd een belangrijk deel als waarborg „by 's Compagnies boeken blyven voortloopen".

5.

Wy beloven en sweeren, dat zoo wy imand mogte ontdekken, hetzy wie het ook weezen mogte, die de E. Comp[ie] sogt te mislyden, hetzy met het niet ontdekken der specerybomen ofte wel het sluyken van dezelve, dat wy ons best zullen doen om dezelve te bemagtigen, om die aan d'E. Comp[ie] over te leveren, waarvan wy ten eersten onsen koning van Tidor zullen kennis geven.

6.

Wy beloven en sweeren twee maal 's jaars met voorkennis van Tidors koning, als het d'E. Comp[ie] zal goedvinden, met haar manschappen en onse vaartuygen te gaan cruyssen van de hoek van Pattany tot de hoek van Pitsjoly toe, [1]) alsook verder rondom de Papoese eylanden, [2]) om zoo te ontdekken overlangs de gehelen Oostkant van Halmahera, off er ook vaartuygen gevonden werden, die sonder passe van d'E. Comp[ie] dan wel Ternaats off Tidors koning, mogte swerven, met beloften, dat ingevalle wy die mogten vinden, dezelve aanstons sullen soeken te overweldigen en die zonder de minste pretext aan d'E. Comp[ie] overleveren.

7.

Laastelijk beloven en sweeren wy voor ons, onse kinderen, kindskinderen en verdere nakomelingen, nooyt niets te zullen ondernemen om eenige vyandschap off hostiliteyt te pleegen, ten waren wy eerst wierden aangedaan, sonder dat ons alvorens daartoe permissie door d'E. Comp[ie] en onsen wettigen koning van Tidor zal zijn verleend, dewijl wy van voornemens zijn om als ware onderdanen in rust en vreede voortaan te leeven.

Aldus gesloten, vastgestelt en op den alcoran besworen ter presentie van den gouverneur en directeur dezer Moluccos, Jacob Christiaan Pielat, benevens den raad van het casteel Orange, op den 30 July 1728 — was getekend — **J. C. Pielat, J[b] Boner, J. H. de Mey, M. Lelivelt, W. van Beseler.**

Ter zyden stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den E.Agtb. heer gouverneur

---

[1]) Patani ligt nabij den Hoek van Taloeli; de punt ten Noordwesten daarvan is de Hoek van Bitjoli.

[2]) Onder de Papoeasche eilanden werden verstaan de eilanden tusschen de Oostkust van Halmaheira en de uiterste Westkust van Nieuw-Guinea.

en raad voorschreven — was getekent — **W^m van Beseler,** secretaris.

Onder aan het Malijts stonden de handtekeningen van het senghadje van Pattany boven gemelt en zyne bobatos, nevens die der gecommitteerdens van de koningen van Tidor en Ternaten.

DCCLXI. KOROMANDEL.

Juli—Augustus 1728. [1]

Op verzoek van de hoofden der Compagnie in Mazulipatnam verleende de gouverneur van Ragiemahindrawaron, een provincie van Golkonda, onderstaand parwanna, wat de Compagnie een schenkage van circa f 2000 kostte.

Translaat Persiaanse parwanna, door den heer Mahomet Sayda-chan, nabab over de provincie **Ragimahindrawarom,** op desselfs onderhoorige bediendens verleend, sijnde van volgender bewoordinge.

Alle modsedijs, [2]) soo presente als degeene die na dezen zullen komen, mitsgaders de samoekar, de sapandiaer — goeserbanaar — en chaukidaars [3]) in de provintie van **Ragimahindrawarom,** onder het gesag van **Golconda,** moeten verstendigt wezen, dat de Hollandse Comp^ie in deeze landstreek op firmans der vorige koningen en parwanna's van soubaas [4]) en andere magtvoerders, altijd hun handel tolvry hebben gedreven; dierhalven werden UE^s in 't generaal en elk in 't bysonder gelast, den gantsen handel van die natie en hare bediendens, soo wegens het vervoeren harer lywaten en granen als de andere diensten, haar aangaande, etc^a, onder het bestier van het Masulipatnamsen op-

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1729,* 21e boeck, afdeeling Cormandel, 2de register, folio 118 e.v.

2) Ambtenaren der kanselarij.

3) Alle ambtenaarstitels; de sapandiaer of goeserbanaar (guzarban) is een ambtenaar der tollen of in- en uitvoerrechten; de chaukidaar (chokidar) is een opzichter.

4) Stadhouders. Eigenlijk is souba = provincie en soubadar = stadhouder.

perhoofd, den E.E. Heer Adriaan Pla, onverhindert voortgang te doen nemen, volgens het aloud gebruyk.

Laat wyders deeze saak U.E. strickt aanbevolen sijn.

Verleend den 4[den] van de maand Ielaadje [1]) anno 1140 na de Persiaanse stijl en den ... Augustus anno 1728 na de onse.

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertaling van 's Comp[ies] tolk **Pella Bruyn** en molila **Seek Aliem**, Daatcherom den 16 Augusto 1728 — was getekent — **A[r] Iperdijk.**

Lager: Accordeerd — getekent — **Herm[s] Taarling**, eerste clercq.

DCCLXII. PERZIE.

18 October 1728. [2])

De nieuwe dynastie, die der Agwanen — Afganen — in 1722 op den Perzischen troon gekomen — *Corpus* IV, blz. 549 e.v. — vond niet algemeen aanhang. Hun ruwe en woeste optreden bezorgde hun vele vijanden; ook de Nederlandsche Compagnie had het door de verandering niet beter gekregen. Vooral sedert 1727 waren conflicten aan de orde van den dag: de groote hofschuld aan de Compagnie werd niet afbetaald, 's Compagnies huis in Ispahan in beslag genomen en het personeel van het Nederlandsche hoofdkantoor te Gamron door allerlei kwellingen en zelfs lichamelijke mishandelingen in hooge mate geprikkeld. Het liet zich verleiden om van een opstand tegen de regeering gebruik te maken om te trachten zijn positie te versterken, en wel door zich aan te sluiten bij de bezetting van het bekende eiland Ormuzd, die tegen de nieuwe dynastie was. G.-G. en Rade noemden dit later „een winderig concept". Het was te avontuurlijker, omdat de Engelschen, in de Perzische brieven aangeduid als „de competiteuren" of „onse medevryers", deze gelegenheid dankbaar aangrepen om

---

1) Dsûl-Hiddscha. De dateering klopt niet. Volgens de onderteekening zou de 4de dag van Dsûl-Hiddscha vallen op .... Augustus 1728. Maar Dsûl-Hiddscha 1728 begint op 9 Juli 1728, dus valt de 4de dag op 13 Juli.

2) Dit belangrijke document komt niet voor in het *Contractboek*, maar men vindt het driemaal in de *Overgecomen brieven* en wel in die van *1729*, 10de boeck, folio 4945, *1730*, 4de boeck, folio 1326, en 31ste boeck, afdeeling Persia, folio 246 en volgende. De laatste twee der drie genoemde afschriften hebben in margine aanteekeningen onder den titel: „Geringe Aanmerckingen op het nevens desen staende contract, soo als hetselve op den 18den October 1728 door een seer ongehoord gewoel en ongemeen favorabile voorslagen eerst voor den eigendom en daernaer voor maer een stuk lands, van de heeren Engelschen by d'E. Comp[ie] genoegsaem als gedwongen — wilde men in ons oogwit reusseeren — met d' Ormusianen heeft moeten werden ingegaen."

hun positie ten koste der Nederlanders te versterken. Hier volgt allereerst een contract, waarbij de bezetting van Ormuzd het eiland met het kasteel op bepaalde voorwaarden aan de Nederlanders overgeeft.

Translaat contract, soo als hetselve tusschen d'E. Comp[ie] en die van **Ormus** op den 18[den] October anno 1728 gesloten en in debita forma wederzijds gezegeld is, als

Eerstelijk, de geluckige redenen van dit geschrift zijnde dat **Persiën** al een zeer langen tijd in onrust geweest en alle versekeringe voor een yder aen een syde gesmeten is, item dat niemand door den vyand een uur werd met vreen gelaten, soo is het dat degeene, die vrundschap over hebben voor de stamme Sefie [1]) — de oude Persische koningen haare erven — sooveel in hun zy, moeten te weege brengen, dat haere vastigheden en steden tegen den vyand werden bewaard, tot een der regte Persische erven magts genoeg aen handen krijgt syne meermelte vyanden t'overwinnen en sijn eygen rijck weder aan sig te brengen, sullende alle degeene, die d'oude kroon die vrundschap bewesen hebben, alsdan daarvoor seekerlijk veel eer en gunste genieten; [2])

waerom wy, oversten en soldaaten van 't geluckig casteel en eyland **Ormus** in deese maand Rebbie ul Awel Cenne Hasaari Cetto Tjehilo Jek — by ons de maand en jaere voorschreven en

1) Het stamhuis der Sefeviden.

2) De hierboven genoemde Aenmerckingen zeggen hierbij: „Dese inleydinge schijnd als van verre te willen aentoonen, dat d'E. Comp[ie], soo wanneer den regten Persischen erfgenaam weder ten throon quam, alsdan gehouden souden wesen casteel en eiland aen sodanigen vorst over te geven, maar op den verderen sin off dit eerste articul gereflecteerd werdende, soo kan die reden geen plaats hebben, off de tweede, dat den eigendom van beide absoluit tot d'E. Comp[ie] gehoord en by hen, Ormusianen, ter eigene en volkome dispositie aen Haer Edele afgestaan zy, sonder dat daerop ymand anders eenige de minste praetensie heeft, soude niet kunnen binden met het voorgaende, omdat hier het cederen en transporteeren duidelijk met seclusie van alle andere pretendenten werd aengewesen, ongereekent nog het altoos tijds genoeg souw zijn, ingevalle den regten erfgenaem al eens weedrom ten throon steeg, over dat poinct te handelen, 't welk al in dier voegen kunnende werden g'interpraeteerd, wel seer waerschijnlijk, byaldien de restitutie der soo considerable hofsschuld eens gevergd wierd, niet anders ten gevolge soude hebben, dan naer der Persianen grootste wyse het geschenk van casteel en eiland, met misschien nog desen en geene andere prerogatieven, in rescontre van dien, nademaal het gantsch niet apparent zy, dat dit woeste hof of dat der Persianen ooit of ooit sonder het gebruyk van dwangmiddelen sal te bewegen wesen, daervan een thiende deel, veel min het geheel, te voldoen.

by haer anno 1141 — en den seer in credit en hoogverhevenen capitain van de groot-vermogende Hollandse Compagnie een opregt, getrouw en b'edigt verbond hebben geslooten en gemaekt, hierin bestaende dat

Dit geluckig casteel en eiland van Ormus met het allerminste dat daertoe gehoord off alles wat hetselve geeft en heeft, sonder dat ymand anders daerop eenige de minste praetensie sal hebben te maeken off smeeden, in vollen eigendom hebben getransporteert en ter eygene dispositie overgegeven aen voormelte grootvermogende Hollandsche Maatschappye, mits dat de praesente joesbasjes — eigentlijk overstens over duysend — en mostaffesaas — in de gemeene sin schildergasten, dog is ook betreckelijk op een yder, die iets te bewaeren is gegeven — van de syde der meermelde Hollandsche Comp[ie] op gedagte casteel en eiland naar voorige gewoonte sullen blyven bewaaken,[1]) en als het noodig zy[2]) dat den Hollandschen capitain alle de Hollanders en zyne negotie- off andere goederen, die in 's Compagnies wooninge zijn, van daer[3]) neme, opbreeke en in dit casteel en eiland overkome en de Hollandsche vlagge op beide aanslaat, omme daer synen handel te dryven, sonder dat ymand buyten wêlmelde Maatschappye met alle de haere en wy, oversten en soldaaten, aldaar ooyt of ooit verblijfplaats ofte grond, tenzy met wederzijdse bewillinge, sal werden vergund ofte gegeven, op wat voorwaarden sulx oock soude mogen weesen.[4])

Ten tweeden sullen de maandgelden van dikgedagte overstens en soldaaten, 't getal, naam en voornaam opgenomen wesende,

---

1) Deese clausule is by hen gefundeerd op de vreese, die voor uytstootinge off overgave aen den Agwaan hadden, gelijk haer van hier, staende d'onderhandelinge met onse inlandse bediendens en de gecommitteerdens, soo van d'Engelschen als den Inlander al telkens wierd ingeboesemd; heeft uyt dien hoofde en door de sooveel profitabiler voorslagen van gemelte Britten voor maer een brok lands met uytsluytinge van ons etc[a], onmooglijk anders kunnen werden ingerigt, en sal naer allen schijn, het vertrouwen van hen in onsen opsigte wat wackerende, wel vanself slyten.

2) Deese term, als het nodig zy etc[a], is almeede op die bedugtinge gegrond, omdat soo lange sylieden geen opbrake van ons sagen, hen niet darden verseekeren dat hun niet aen haren vyand stonden te transporteeren, en daerom dat fort, gelijk boven gesegt, onsentwegen wilden blyven bewaeken tot den capitain met alle de syne, coopmanschappen en wes meer, self overkwame, alswanneer sig in alles souden gerusten.

3) Gamron.

4) Dit werd in 't laatste articul nog duydelycker verklaerd.

van degeene die hier thans zijn, in contant en sooveel sylieden bevorens altijd genoten hebben, by d'E. Comp[ie] werden betaald, en van diegeene, die binnen den tijd van een maand nog opdagen; dog dan hier nog niet g'arriveert sijnde, sullen ook geen diener [1]) te praetenderen hebben of genieten. [2])

Ten derden: Soo wanneer — 't gunt God gelieve te verhoeden — sig eenigen vyand aen d'een off andere syde mogt komen op te doen, soo sal men wederzijds gehouden weesen den anderen met alle vermogen t'adsisteeren, tegen welke vyand het ook soude mogen wesen, 's sy Mosselmoën — regte Godkenners — andere Europeën ofte Arabiers etc[a]. [3])

Ten vierden: Soo hebben wy, overstens en soldaaten, onse lan-

---

[1]) Dinar, munt ter waarde van 1/10 000 toman of ± 2/5 Nederlandsche cent.

[2]) Dit is een lastpost voor d'E. Comp[ie], die soo door de negotie, welke daer sooveel meer dan hier, daer niet als kragt en geweld heerscht, sal kunnen werden gecultiveert, het datheen [4]) te dirigeeren, dat met 's Comp[ies] goederen tegen den prijs, waarvoor de cooplieden deselve aenslaen, werden betaeld, als den inkomst van thollen en geregtigheden, naer onse gedagten door den tijd wel rykelijk kunnen werden uytgewonnen; heeft almeede, vermits onse meergerepte buuren henself het voldoen van een driejarig agterstal en den voortgank haerer voorige zoldyen naer ouder gewoonte al voor opgedagte stuk lands hadden gepraesenteert, niet anders kunnen werden bedongen; sal langsamerhand door 't versterf van hun verminderen en eindlijk moeten te niet loopen, omdat 'er maer van die besoldelingen gesprooken werd, welke daer staende het sluyten praesent waeren en 'er binnen den tijd van een maand stonden te komen, daer haere diensten bevoorens van de vaders op de zoonen gerevolveert en alsoo erflijk geweest zijn.

[3]) d'E. Comp[ie] is nu, wil deselve van haere inlandsche bediendens den vereyschten dienst genieten, ook gehouden haer te protegeren, en sal dat, eens naer wensch in deze possessie van 't casteel en eyland zijnde, vry faciler, door 't ontsag, dat desen eigendom aen Haer Edele in dese gewesten sal geeven, kunnen doen dan thans, omdat onse swakheid van Europeesche manschap, die door ziekte meesttijds dermaaten afgemat is, dat, gesond schynende, pas kragt genoeg heeft tot den waapenhandel, dese brusken, naer regt nog reeden luysterende en op den roof afgeregten regent en soldaet, aen dese vaste wal soo stout maekt, dat d' onse wel op de volle straat darren attacqueeren, grieven, slaan, stooten en alle smaadheeden des werelds aendoen, ja selfs geen Europeaanen van rang ontsien en, gelijk onse geringe brieven, soo naer Batavia als Nederland, sub datis 26 January en primo April, item 15 Augustus en 8 October deses jaers gecarteert, van sulke nimmer gehoorde enorme staaltjes krielen, wy vaststellen dat, soo eens opgebrooken zijn, wel vanselfs sullen cesseeren, insonder byaldien den regent siet, dat hier eene residentie werd gelaten of van ginder gestabileert en men de handen niet geheel van Persiën trekt, gelijk sommige dommericken nu nog sustineeren.

[4]) Daarheen.

deryen in Minauw,[1]) waervan 's jaerlijks de vrugten tot ons onderhoud trecken en daermede ons voordeel doen, wes meermelde capitain en wy met wederzijdse adsistentie het datheen moeten schicken, dat dat usufruct aan ons blijft en in handen komt; of indien dat niet mogelijck sy, sal den capitain, naerdat onse geleedene schade wel en verseekert opgenomen is, gehouden wesen ons sodanig, als zijn goeden raad gedraagt, deselve te doen vergoeden.[2])

Ten vijfden: Sal alles, wat van de inkomende en uytvoerende thollen en geregtigheeden — waarvan alleen sullen blyven g'eximeert wy, hoofden en soldaaten en d'E. Comp[ie] met alle de haere — komt,niets uytgesonderd, naar aftreck der te makenen guastos[3]) en de af te gevene maandgelden aan ons, overstens en soldaaten, werden gesplist in twee gelyke deelen, waervan d'eene helfte aan ons en d'andere aen d'E. Comp[ie] sal vervallen en blyven.[4])

---

1) Minab, tegenover Ormuzd aan de vaste kust gelegen, ten Oosten van Gamron.

2) Dit sal, indien haer, Ormusianen, in dat Minauw, tegen onse gedagten, gelijk soo-even gesegt zy, al eenigen overlast of schade in haeren daadeloogst mogt komen te werden aengedaen, almeede voor den meerderen aankweek van den handel en de voordeelen, die dit eyland in der tijd afwerpt, moeten werden gerescontreert ofte gepraevenieerd door eene te onderhoudene goede vrundschap met den burgervoogd aldaer, welke meede al vry veel van hen moet subsisteeren; en sylieden daer al eenig nadeel lydende, soude men om dat niet op haere taxatie alleen te laten afstuyten en alsoo aen haere hebsugt te voldoen, kunnen calculeeren op de geboomtens die daer hebben: hoeveel die geven en wat by hun verlooren is; item hen sulx insgelijks — des mogelijk — met 's Comp[ies] goederen, marktgangsprijs, voldoen, of andersints, door eene besendinge naer Bassoura, vanwaer dog sodanigen bodem ledig moet retourneeren, sooveel packen met tanruer kunnen werden gerestitueert, als dan kwanswijs waeren kwijdgeraekt; alhoewel, gelijk boven gemeld, niet wel kunnen gelooven het eens, naer 't oogwit hebbende of naer een weinig op ons stel in Ormus wesende, die vergoedinge op d'een off andere wyse noodig werden sal, omdat sustineeren den benedenregent d'E. Maatschappye daer vry wat meerder sal moeten vieren, eerbieden en vreesen dan nu. En op dit hoofdstuk hebben zy, Ormusianen, almeede door 't sooveel voordeeliger aanbod der meergerepte Engelschen verleckerd, soodanig gestaen, dat daerinne insgelijks egeene de minste veranderinge of versagtinge, al immers soo weynig als in d'andere disfavorabile articulen, om hoog nog laag wilden gedoogen.

3) Gastos, Portugeesch, onkosten.

4) Voor nog maer weynige jaeren heeft dit vlek 's jaerlijks aan thollen en geregtigheden niet minder opgebragt dan thomans 25 à 30 000 off f 1 062 500 dan f 1 275 000. Ten tyden der Portugeesen op Ormus werd ons verseekerd, dat die revenuën daer 'sjaers niet minder zijn geweest dan thomans 70 à 80 000

Ten sesden: Byaldien — dat God niet wil — ymant der Europeesche, Moorsche off Benjaanse [1]) bediendens der E. Comp[ie] zig in een quaad mogten vergrypen, sal dat het opperhoofd der Hollandsche natie werden aengegeven en die hen, naar alles te hebben ondersogt, straffen naer eigene gewoonte. [2]) Ook sullen de daar t'overlydene Hollanders sonder eenige de minste hindernisse naer eigen gebruyk en usantie werden ter aerden besteld.

— f 2 975 000 à f 3 400 000 —. Ingevalle den handel daer ter plaetse in d'eerste thien jaeren nu maer soo verre konde werden voortgeseth, dat dat inkomen maer op thomans 3 à 4 000 door den anderen mogt werden getaxeerd — Gamron, daer men den koopman en alle gegoede soo godloos kneveld, werd nog door elkander op vry meer als dat montant geschat — soo soude niet alleen dien geheelen eigendom en alle depences, reeds gedaen of nog te maeken, al rykelijk of wijd en breed in dien tijd kunnen uytgewonnen, maer 'er bovendien ook groote hoope wesen het nog eens soo verre te sullen kunnen brengen, dat het ten naastenby op eerstgemelte drav schokte, omdat het seer apparent zy, dat alle handelaers, die bevoorens ter zee op dit vlek met goede voordeelen hebben genegotieert gehad en hun thans, om de geweldenaryen t' ontwyken, naer elders begeven, de weet van onse possessie op dat eiland hebbende, successive souden komen toevloeyen, ten einde daer te brengen dat hun hier dikwils in steede van afkoop naer de verthollinge met geweld werd ontnomen, en van daer te haalen dat nu uyt vreese voor die extorsiën naelaeten, waertoe nog al meerder soude kunnen contribueeren indien Haer HoogEdelGestrenge Grootagtbaerheedens tot Batavia konden off mogten gelieven goed te vinden alomme soodanige off dergelyke vlaggen en pascen aen d' Inlandsche scheepvaart, op dese golv handelende, te doen uytdeelen, als wy niet beter weten off 's Comp[ies] scheepen hebben die, uyt Nederland komende, slaende op alle mogentheden, buuren en bondgenooten, soowel als op de suppoosten der E. Maatschappy, 't gunt kunnende geschieden onse grootste parthye, d' Engelschen, de handen altoos souden doen thuys houden en sylieden dus geheel onvermogens zijn d'Inlandsche commercie met ons te traverseeren; ja, het verleenen van maer gemeene vrygeleidebrieven en 't gesigt onser vlaggen soude misschien vooreerst genoeg weesen ten einde hun in cas subject te doen stilsitten, en dit contract wel oorsacke kunnen werden dat haer inkomen van thomans 1 100, voor het oversetten der Persianen op Ormus ten tyde van Sjah Abbas de Groote, meede begon stil te staen, haeren handel grootelijks beleth en in cas van oorlog — die God gelieve te verhoeden — het frequenteeren deser zeehaven seer moeyelijk gemaekt. De deelinge der overschietende thollen sal almeede naer alle apparentiën in verloop van 25 à 30 jaeren geheelijk moeten ophouden en op d'E. Comp[ie] devolveeren, want zy maer driehonderd koppen sterk zijnde, kunnen, 's jaers maer thien ten honderd naer d' eeuwigheyd gaende, volgens 't gemeen wereldsch verloop, al niet verre boven dien tijd komen.

[1]) Mooren of Mohamedanen; Benjanen of Hindoes.

[2]) Hier schijnd de voogdye der E. Comp[ie] eenigermaaten te werden gefnuykt, omdat zy, overstens, in 't volgende lid kwansuys de straffe der haere aen zig wilden behouden. Edog daer eens gestabileert sijnde, soude hen dat point — met hun op eene sagtsinnige wyse, gepaard met goed beleid, in te drucken dat alle dienaeren, en by gevolge subalterne ofte andere, onse gehoorsaemheit, soowel als d' andere stedelingen, welke daer reeds zijn of in der tijd nog

Edog soowanneer er een off meerdere mostaffesaes [1]) of eenige Mhahometaanen eenig kwaad mogten aenregten, sal sulx d'overstens moeten werden aengediend, en die gehouden zijn haer te corrigeeren naar exigentie van saeken. [2])

En eindelijk sullen wy, overstens en soldaaten van 't geluckig casteel Ormus, op deesen geheelen insul [3]) of in 't casteel nòg Engelschen, nòg Portugeesen, nòg Francen off eenige andere Europeën dan wel Arabieren offte Agwanen, of wien het anders ook soude mogen wesen, buyten de Hollanders, op geenige voet of condities gedoogen, eenige plaats off wijk geven, nu nog hiernaer, gelijk die ook aen hen niet hebben gegeven, nog ooit staan te geven. [4])

Onder stond: Desen is, om dit verbond kond te doen, geschreeven; en was in den hoofde gezeegeld door den geestelyken regter,

---

mogten komen naer toe te sacken, onderworpen waren — wel langsamerhand kunnen werden betwist, alswanneer die haere praetensie, insonder byaldien sagen dat de moderatie 't rigeur prevaleerde, waerschijnlijk welhaest souw slyten.

[1]) Soldaten; ook wakers.

[2]) Dit, het vry oeffenen van godsdienst etc^a waere, inaldien met hen, om 't gewoel en 't gewroet der soo dik gedagte Engelschen principael niet te wille hadden moeten zijn, omdat die natie hun niet alleen alles voor 't meergemelde stuk lands aanbood, dat wy voor den eigendom van 't casteel en eiland hadden gegeven, stonden te geven, bedongen of nog te contracteeren, maer nog eens sooveel bovendien, ingevalle maer met ons breeken en met haar sluyten wilden, als eene vanself spreekende saeke niet eens nodig geweest wederzijds goed te vinden, nademael dat natuurlijk vloeyt uyt het meesterschap, door voormelden eigendom verkreegen off naer onse opbraeke van hier eerst regt te erlangen.

[3]) Sic.

[4]) Dit capittel verklaerd sig duydelijk genoeg en behoefd derhalven geen naderen uytleg; des ons nopens dit geheel contract wyders ten principalen eerbiedelijk gedragen soo aen onse resolutiën sub datis 13, 22, 27 en 29 October anno 1728, als seekere twee brieven van 18 derselve maend, door de gecommitteerdens in dat werk gebruykt, den coopman en negotieboekhouder, den E. Henric Moolengraaff, en onse provisioneelen secretaris George Gutchi aen den provisioneel gesaghebber Pieter 't Lam geschreven en by die weder beantwoord, by alle welke papieren sonnenklaar consteerd, dat òff dese brok aen meermelte onse buuren over, en ons moesten laeten uytsluyten, den Gamronsen handel by hen sien stremmen, òf meede doen om haer te verkloeken en naer onse gedagten 's Comp^{ies} dienst bevorderen, in hoope en beede dat dit verbond, om voormelte redenen genoegsaem gedwongen ingegaen, d'E. Maatschappye binnen weynige jaeren van dat voordeel sal doen gaudeeren, 't gunt vermeynen daerinne te kunnen prospicieren en dat hetselve soowel by Haer HoogEdelGestrenge GrootAgtbaerhedens tot Batavia als in 't vaderland gunstig sal

met dit in- en omschrift, vervattende synen naame: **Mhier Mhamed Jaffer,** zoone van Mhier Seyid ul Sanie.

En daerby: Alle d'overstens en soldaaten zijn by my gekomen en hebben betuygd met dit contract volkomen tevreeden te weesen; vervolgens gecachetteerd door sesthien overstens — drie absent — en vijff en veertig gemeene, die hun geheele corps hebben gerepresenteerd gehad.

Lager: Aldus volgens opgave van 's Comp[ies] Persiaans schryver, **Camber Alie,** uyt het Persiaansch in 't Nederduytsch overgebragt door — was geteekent — **Pieter 't Lam.**

Onder stond: Accordeert — geteeckent — **J[s] J[b] Korsgens,** eerste gesworen clercq.

---

werden gepasseerd en aengemerkt als een salutaire en genoodsaekte verrigtinge, die sonder d'E. Comp[ie] grootelijx te benadeelen niet heeft mogen nog kunnen werden nagelaeten, ons daermeede te meer vlyende, omdat een enkel stuk lands onse capitaale meededingeren eens soo veel waerdig geweest zijnde, het ook wel te vooronderstellen zy, dat den geheelen eigendom van sulken considerablen fort, dat, soo vervallen als het thans nog is, ten minsten thomans 10 000 of f 425 000 waerdye werd getaxeert, d'E. Comp[ie] boven de gedaene depences reeds al rijcklijk betaeld is, ongereekent nog d'avances, die dat eiland van zout, swevel, roode aerde en steen of andere aenkweekingen buyten die cultuure van den handel, reciproce voormelte thollen, etc[a], in vervolg van tijd staet aff te werpen, omdat het eene der beste zeehavenen, daer groote en kleene scheepen, gedekt voor alle winden, schier bot tegen de wall kunnen leggen, en alsoo 't lossen en laaden seer faciel maeken, van gantsch Indië is. Ja, den eerstgeteekende durft zig bysonderlijk flatteeren, dat voor sooverre hy dit sonder ordre ondernomene dog genoegsaem gedwongene werk kan insien, d'E. Comp[ie] daer geseten en de commercie wat aen de gang zijnde, in veele jaeren voorwaarts geen favorabiler conquest kan hebben gedaen, dan dit soude kunnen werden. En in dat concept zijn wy alle. Des God blyven bidden, dat het Syne divine Mayesteyt gelieve, dese affaires soo ten welweesen van d'E. Maatschappye in 't generael, als ter bevorderinge onser bysondere eere, met Zynen kragtigen zegen t' overstroomen.

Gamron, ten daage, maand en jaere als in desen hoofde — was geteeckent — **Pieter 't Lam, Hendrik Moolengraaf, Hendrik Aarnout Michielsz, Carel Koenad** en **George Gutchi,** raed en secretaris.

Onder stond: Accordeerd — geteeckent — **J[s] J[b] Korsgens,** eerste gesworen clercq.

DCCLXIII. PERZIE.

21 Januari 1729. [1])

Het Ormuzd-avontuur nam al spoedig een ongunstige wending. Nadat de Compagniesbedienden aan de bezetting van het eiland drie maanden gage hadden vooruitbetaald, begonnen ook de Engelschen met geld te werken. Het gevolg was, dat de bezetting van Ormuzd, ook al liet ze voorloopig nog de Nederlandsche vlag waaien, geen enkelen Nederlander binnen het kasteel toeliet. De Engelschen daarentegen bezetten het eiland Kishm. Uit Ispahan verscheen een vertegenwoordiger van den sjah, de hertog Abdullah-chan, en de Nederlandsche residenten in Ispahan hadden hun collega's van het hoofdkantoor te Gamron in overweging gegeven, dien heer op eervolle wijze te ontvangen en met hem besprekingen te houden. Daartoe werd besloten en de gezaghebber Pieter 't Lam met zijn secunde Hendrik Moolengraaf benevens Hendrik Aarnout Michielsz trokken uit Gamron den hertog tegemoet. Buiten de stad evenwel werden zij alle drie door hun geleiders aangegrepen, mishandeld en geboeid. Michielsz stierf ten gevolge van die mishandelingen; de beide anderen werden na eenigen tijd, toen de Nederlandsche bezetting van Gamron een poging deed om hen te ontzetten, gedood. In en om Gamron werd het nu een openlijke oorlog tusschen den hertog en de Nederlanders, die versterkt waren door de bemanning van enkele aangekomen schepen, welke met hun „bombardiers" de Perzen veel schade toebrachten. Ten slotte begon men te onderhandelen en kwamen de volgende vredes-tractaten tot stand.

Translaat contract tusschen ons, ondergeschrevenen, 's Kompagnies wegen met den rijxgeneralissimus en hertog der hertogen over alle benedenlanden, in namen Abdulla-chan, getroffen den 21en January 1729.

Wy, den capiteyn, item 't hooft der militie, den wasier — pakhuysmeester — fiscael en secretaris, geloof hebbende bediendens der E. Compie, bekennen, dat nadien den hoogverhevenen rijxgeneralissimus en hertog der hertogen over de benedenlanden, zyne affaires daerinne willende waernemen, ook dese stad met syne aenkomste heeft begunstigt, dewijl eenige valsche menschen in den weg van vyandschap aen de grooten des conings naer 't hoff leugenagtige berigten hebben uytgestrooyt gehad, alsof den voriden capiteyn [2]) uyt eygene beweginge 't casteel van Ormus hadde willen vermeesteren, uyt welke ooirsacke genoemde Zijn Hoogheyt heeft gelast, geciteerden capiteyn in Zijn Excellenties

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1729*, 10de boeck, blz. 4951. Ook in die van *1730*, 31ste boeck, afdeeling Persia, folio 243 en volgende.

[2]) Wijlen Pieter 't Lam.

woninge te secureren tot hem ware gebleken hoe 't daermede gelegen zy; maer aengezien geciteerden capiteyn 't affront, dat hem in presentie van eguale aensienlycke personen zijns caracters was aengedaen, wel wetende, heeft hy met veele der zyne, bevorens dat de saek nog was ondersogt, beraadslaegt,[1]) en op die wyse d'oorsacke synes doods[2]) geweest, willende gemelte Zijn Hoogheyt om die redenen aenstonds revenge neemen.

Dog na dato reguart neemende op de goede hulpe en vrundschap van onse hooggebiedende grooten, mitsgaders wy altijd gastvrienden waren geweest, is zulx van Zijn Hoogheyt niet g'executeerd; dus ons geconsenteerd zijnde de goedheyt en gunste van gedagte Zijn Hoogheyt, hebben wy ons verpligt bevonden Compagnies wegen dit accoord met eede te bekragtigen, dat wy van nu af aen en in 't toekomende ons verbinden zodanig te zullen gedragen, gelijk naar vorige usantiën, welke met de geregeerd hebbende coningen uyt den stam Sevenie geschied is, met verdere betragtinge van alle opregtigheyt.

Dog soo na desen van onse kant de verbondene vriendschap gebroken wert, en iets quaats, dat naer ofte sodanigen ondernemen als gepasseert is, gelijk werkstellig te maeken, mag ons de straffe van Jesus Christus, God der geheelen weereld, en ongunst onser grooten overkomen, als het zout niet waerdig zijnde.

Onder stond: Wieste jekoehm mag Djoemadi-ul-Sani hasaar sedtieel ou jek, overeenkomende met het jaer Christi 1729, den January.[3])

In 't hooft deses stond aen de regte en eerste regul het grootzegel der E. Comp^ie^ en was geteekend: **G. F. Heeverman, J^s^ van Slingerland, C^l^ Koenad, G. Gutchi** en **R. van Naarsen.**

Aldus door voorbeduiding van 's Comp^ies^ tolk en molla,[4]) en voorts getrouwelijk overgeset by — was getekend — **C^l^ Koenad.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **M^l^ Heynitsz,** eerste clercq.

---

1) Namelijk om te vluchten.
2) Het tweede hierboven genoemde afschrift heeft: d' oorsaeke synes daeds.
3) Datum niet ingevuld. De titel geeft 21 January 1729.
4) Geleerde: kenner van den koran.

DCCLXIV. PERZIE.

23 Januari 1728. [1])

Zie de inleiding bij het voorgaande contract.

Translaat Persiaans contract tusschen Sijn Excellentie den rijxgeneralissimus en hertog der hertogen over alle benedenlanden, in naemen Abdulla-chan, met de ministers van de hoogverhevene Hollandsche Compie getroffen.

Den inhoud deses is, dat nademael eenigen tijd geleden aen de grooten van 't hov is ter kennisse gebragt dat den geweest zijnde hoogverhevenen capitain van d'Illustre Compie uit eigene motiven was heenen gegaen [om] 't kasteel Ormus, leggende onder de gehoorsaemheid van 't Gamrons bestier, te vermeesteren, en ten dien einde zyne vlagge daerop geplant, soo heeft het Zijn Majesteit gelieven te behagen my t'advanceeren tot rijxgeneralissimus en hertog der hertogen, mitsgaders over alle benedenlanden bevolen, [2]) om naer beneden te trecken en t' ondersoeken van wien Zijn Majesteit goede of quade diensten mogten wesen gedaen, ten fine dat de welg'intentioneerden door myne berigten van Zijn Majesteit mogten werden gefavoriseert, en die contrarie bevond dat eenige onderdaenen mogten zijn gedrukt geworden, naer haere merites te straffen, mitsgaders door mijn bestier alle saeken ten welzijn der croone op een goede voet mogten gebragt werden. Om welke reeden dan ter deser plaatse gekomen en aen my bekent gemaekt zijnde de gedoentens van gemelte capitain, soo heb ik denselven by my laeten bewaeren omme te ontwaren, wat eigentlijk de waerheid van dien behelsde. Maer denselven heeft gedagten gemaekt, dat wanneer het onderzoek de waerheid ontdekte, het hem by anderen van synen rangh grote affront soude causeeren, en dus heeft hy, voordat de waerheid ofte onwaerheid gebleken was, met verscheidene van de zyne beraadslaegt om tot zyne vorige vryheid te komen en in welke onderneminge hy ook gesneuvelt is.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1729,* 10de boeck, folio 4952. Ook in die van *1730,* 31ste boeck, afdeeling Persia, folio 240 en volgende.

[2]) Chiraas, Lhaer, Gamron etca wert daermede begrepen.

Dewyl nu de verdere gevolgen ende gedoentens van deselven geheelijk tegens de vorige Hollandse gebruyken sijn geweest, ben ik seer verbitterd en van meninge geworden daerover wracke te neemen; dog de andere van d'E. Comp[ie] tot replicq gevende, dat den vorigen capitain over het goede en quade sijn loon weg hadde, en dat onse vyanden egter niets dan leugens voortbragten ten onsen opsigte, soo was nogtans geen ander but van deselve, dan in vrundschap en opregtigheid met yder te willen leven en den handel voort te setten, sendende in gevolge van dien een nieuw verdragh met haer grootzegul en naer haere geloovswyse bekragtigt, dat alle hetgeene was gepasseert, niet meer geschieden soude, met verdere bekragtinge dat, wat in haer vermogen was, te sullen aenwenden tot meerder cultiveering der vrundschap, als by vorige koningen gebruykelijk, opdat derselver negotie, als onder de voorige regeeringen, vry en ongemoeyd mogten doorsetten en geen voet buyten d'oude gewoontens treeden.

In dese tijd dan reguard neemende op gemelte saeke en geneigtheit van de Hollandse grooten, die eygentlijk gastvrunden in Persiën zijn, soo heb ik mein hand van vyandelijkheden afgetrocken. Na desen kunnen d'overige ministers en andere bediendens van d'E. Comp[ie] gerust en van 's conings gunsten versekerd zijn; ook dat het voorige gedoente in het minste niet meer gedagt sal werden. En dewijl die ministers instaen voor goede vrundschap en eensgesindheyt, kunnen sy liber en gerust haer besig houden in haere negotie, op deselve voet als haer bevorens is vergund, item alle vreese aen de kant stellen en volkomen gerust zijn. Soo God wil sal ik haere genegentheid en eensgesindheid op sodanige wyse aen den koning voordragen, dat Zijn Majesteyts gunste vermeerderen.

Ik sweere by den grooten God en by den barmhartigen God en by den geest des propheets en by 't hoovd van den coning over veele volkeren — grooter als desen eed kan geen van 's konings slaven doen — dat 'er geen het allerminste overblijvsel van haet of vyandschap over het vorige gedoente by my is geresteert en dat ik, na maete van haere vriendschap en opregtigheid sal blyken, ook van myne kant myne pligt sal quyten, dat sylieden allesinds gerust zijn dat volgens de vorige mandamenten, en ook 't mandament van den presenten koning. [1]) alle gunste

[1]) Dat van September-October 1725. Zie *Corpus* IV, blz. 568 en volgende.

en voorregten sullen genieten, en selvs meer als sylieden selve denken.

Geschreven in de maend Jemadie-ul-Zani 1141, overeenkomende met onse reequening den 23 January anno 1729. En onderaen ter linker hoek stond het zegul van **Abdulla-chan.**

Onder stond: Aldus door voorbeduiding van 's Compagnies tolk en molla uit het Persiaens overgeseth by — was getekent — **C' Koenad.**

Lager: Accordeert — getekent — **M' Heynitsz,** eerste gesworen clerq.

DCCLXV. PERZIE.

Februari—Maart 1729. [1])

Bij het volgende mandament hecht de sjah zijn zegel aan de gesloten vredesovereenkomsten en bevestigt de oude voorrechten der Compagnie, mits deze zich in het vervolg zou houden „binnen het bestek van Uw Ed^e eigene affaires".

Translaat mandament, door den coning Assjeraff aen den capitain der Hollandse Comp^ie in loco geschreven en door een sjajpaar, [2]) begeleid van den nasar [3]) off dispensïer van Abdulla-chan, in naamen Awas-beek, op den 2^e Maart 1729 hier [4]) aengebracht.

't Koninglijk bevel is dit, dat den verhevene capitain der grootvermogende Hollandse Comp^ie, wiens heere door 's konings gunste vermeerdere, weeten, dewijl ik door Godes gunste op desen throon geseten ben, my magt gegeven is om de vrienden met vruntschap te beloonen en de quadwillige haere verdiende straffe te doen genieten, mitsgaders de vyanden met geweld te dwingen.

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1729,* 10de boeck, folio 4953. Ook in die van *1730,* 31e boeck, afdeeling Persia, folio 245 en volgende.

2) Tjapar, een bode te paard. Zie de aanteekeningen bij HOTZ, *Cunaeus,* blz. 97 noot 2 en blz. 246, noot 1.

3) Meestal nasir. De *Versameling der Woorden* heeft: Nasir, superintendent van des conings van Persiën werkhuyse; item dispensier van alle guastos.

4) Gamron.

Omdat er eenige onlusten in de benedenlanden waeren, heb ik Abdulla-chan afgesonden en belast by syne aenkomste tot costy alle inwoonders en myne genegene vrienden alle vriendschap en beleevdheid te bewysen en de klagten der onderdanen aen te hooren en de mistastingen te redresseeren mitsgaders straffe over de schuldigen ende ongehoorsaemen te oeffenen, alsmede die rebellie voeden met kragt wederstand te doen.

Hieromme dan, nadat geciteerde Abdulla de schuldige gestraft en de verdrukte gered hadde, heeft hy ons een omstandig berigt gegeven van uw geneigtheid en hoe Uw E. in plaets van den voorigen capitain opgetreden sijt; waerom wy dan dit mandament tot uwe gerustheid aen Uw Ed. hebben doen afgaen en bevoolen, dat uwe goedwilligheid en opregtigheid allesints gerust en van goede hoope sy, na desen stil en vredig in Gamron sijn eigen affaires waerneme na de wyse, onder de vorige koningen gebruykelijk, in volle rust en onbeschroomden gemoed blijve handelen en egeene vreese opvatten; dat met Gods hulpe geene overstens nog gebieders, die 't geluk hebben dese verhevene plaets te aenbidden, haerlieden tegen haer pligt eenig molest zullen aendoen, maer in alles vriendelijk met haer omgaen, en soo lange geen reden tot nieuwe onlusten of vyandschap gegeven werden, in vrede en vriendschap laeten leven.

Weest wyders in alles gerust en houd Uw Ed. binnen het bestek van Uw Ed^{s} eigene affaires. Soo God wil sal ik Uw Ed. meer gunste bewysen als UE. by myne voorsaten hebd genoten.

Geschreven in de maend Radjeb 1141, overeenkomende met de maend February 1729. Bovenaen stond het zegul des konings, en onder, agteraen, dat van den attuma-douwleth.

Onder stond: Aldus door voorbeduiding van 's Comp^{ies} tolk en molla uyt het Persiaens overgeseth by — was geteekent — **Carel Koenad.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **R. van Naerssen,** secretaris.

DCCLXVI. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

21 Maart 1729. [1])

Tusschen de koninkjes van Siauw en Manganitoe, beiden Christenen, heerschte al eenige jaren oneenigheid over de occupatie van enkele kleine eilandjes, waarop beiden rechten meenden te hebben. In den loop van 1728 werden zelfs een aantal Manganitoe'ers door onderdanen van Siauw vermoord. Ofschoon de vorst van Siauw daarover zijn verontschuldiging had aangeboden en tevens beloofd had de moordenaars te zullen straffen, meende de Compagnie toch, zich nu met de zaak te moeten bemoeien en definitief een einde aan de geschillen te moeten maken. Beide vorsten werden naar Ternate ontboden en daar werden hun een aantal punten voorgelegd, door den gouverneur en zijn raad te voren opgesteld, waarmede zij akkoord gingen.

Acte van assopiatie en versoening tussen de coningen van **Chiauw** en **Manganitoe** [2]) wegens verscheyde verschillen, die over de drie jaeren onder haer en derselver onderdanen geweest zijn.

Wy, ondergetekenden, Daniël Jacob, koning van **Chiauw,** en Jacob Marten Lasarus, coning van **Manganitoe,** benevens onse wedersijdse hier present sijnde vrye groten, verclaren en sweeren, soo voor ons als onse nakomelingen, dat wy voor goet, bondig en voor altoos van waerde sullen houden sodanige decisie, als den Agtbaren Heer gouverneur en directeur deser Moluccos, Jacob Christiaan Pielat, nevens den raed hebben gelieven te nemen op den 15^{den} Maert 1729 in haere vergadering omtrent onse verschillen, pretensiën en oneenigheden, sonder dat iemand van ons ofte de onse, direct ofte indirectelijk, sig daaregens sullen mogen kanten, op poene van daerover na rigeur en goetvinden van d'E. Comp^{ie} te sullen worden gestraft; ter contrarie beloven wy letterlijk te sullen naarcomen het besluyt van gemelte heer gouverneur en raed, soo als hetselve extractsgewyse in dese acte van versoening gevoegd en in het Malais vertaald is.

Extract uyt de resolutie, genomen in rade van politie tot Ternaten in 't casteel Orange op Dingsdag den 15^{den} Maart 1729.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1730,* 25ste boeck, afdeeling Ternaten, folio 548 en volgende.

[2]) Dit lag aan de Westkust van Poeloe Sanggir.

„.... derhalve g'arresteerd, dat se wedersijds een acte van „vriendschap sullen besweeren, waarin dese onse resolutie ten „hare narigte sal werden g'insereert en die dese coningen ge„houden sullen sijn opregtelijk na te komen.

„Eerstelijk sal den [koning van] Chiauw sijn jongst gesworen „geschrift van den 5 November passado niet alleen moeten naer„comen, soo omtrent het frenquenteeren der eilanden als het „opvangen der moordenaars, die d'Manganiters souden vermoord „hebben, maar ook moeten sorg dragen dat op d'eilanden van „Kartikang en Keama [1]) zijn onderdanen niet anders comen dan „om levensmiddelen te soeken, sonder meer, soo als dat aan alle „Sangirse potentaatjes gepermitteerd is; dog sal niemand vermo„gen eenige heerschappye te voeren verders dan haar by contract „is toegelaten, ofte sullen daerover strafbaar sijn, alsoo sulx „alleen d'E. Comp[ie] is competeerende.

„d'Eilanden Poelo Para, Poelo Saloenkere, Poelo Siha en Poelo „Mutoe [2]) sullen na het aloud gebruyk blyven volgens den teneur „deses contracten, dog sal Chiauws coning die wel mogen be„varen en sijn levensmiddelen daer afhalen, sonder sig egter al„daar vast metterwoon te begeven, dewijl daaruyt niet als on„lusten souden konnen ontstaan.

„Tamako, alwaar Manganiters en Chiauweesen wonen, ver„staan wy dat een yder sig gerust sal houden, sonder dat den „eene tot den anderen sal mogen gaan om clappus ofte andere „goederen van daer te halen, als met volkomen toestemming van „beide de coningen van Chiauw en Manganitoe.

„Vervolgens ontseggen wy alle verdere pretensiën, die den „een ofte den anderen heeft geformeerd ofte nog over dese questy „soude willen formeeren; ordonneeren haerlieden 's Comp[ies] we„gen als ware vrunden met malcanderen te leven, sonder ooit „dese gepasseerde verschillen wederom op te halen". [3])

Ook beloven en sweeren wy niet alleen onse vreede en vruntschap, op den 7[en] deser gemaekt, heylig en opregtelijk te sullen onderhouden, maer selvs ons uytterste vermogen aanwenden om

1) Respectievelijk Poeloe Karakitang en Poeloe Kalama, tusschen Siauw en Sanggir.

2) P. Para, P. Saloengkere, P. Seha en P. Nitoe vormen een groep even ten Zuiden van P. Karakitang.

3) Tot zoover de insertie der resolutie van 15 Maart 1729. Er staat nog onder: Accordeerd, **P. Reaal,** g'aut. 1e scriba.

al de Sangirse coningen in waare vrindschap te doen leven en de gereformeerde Christelyke godsdienst hoe lang hoe meerder voort te planten en voorts ons in alles te gedragen, als waere Christenen en getrouwe leenheeren [1]) van d'E. Comp[ie] betaamd.

Wy beloven en sweeren nooit eenige feytelijckheden tegens malcanderen ofte wedersijdse onderdanen te sullen doen ofte laten doen, maar ingevalle — dat God verhoede — eenig verschil tusschen ons mogt ontstaan, wy hetselve aan d'E. Comp[ie] na waarheyt sullen schryven en aan deselve de decisie overlaten, soo als dat van ouds altijd gebruykelijk is geweest.

Ten laaste belooven en sweeren wy alle de vorige contracten, soo als die door ons by onse aanstellingen tot coningen beswooren zijn, in allen delen heyliglijk te sullen observeeren en naarkomen.

Aldus gedaan en besworen in 's Compagnies vergaderinge in 't casteel Orange op het eiland **Ternaten**, op Maendag den 21[en] Maart 1729, ter presentie van den heer gouverneur en raad deser Moluccos, die deese acte nevens ons mede hebben onderteekend en met 's Comp[ies] segul bekragtigd.

Onder stond: **Joan Christiaen Pielat, J[n] Doner, Elias van Stade, Johan Hendrik de Mey, Marten Lelivelt.**

Lager 's Compagnies segul, gedrukt in rode lacque, en daernevens: Ter ordonnantie van den EdelAgtbaren Heer gouverneur en raed — was getekend — **Willem van Beseler**, secretaris.

DCCLXVII. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

3 Mei 1729. [2])

Het overlijden van den koning van Kandahar maakte de aanwijzing van een nieuwen vorst noodig. Het grootste deel der onderdanen van

---

1) Versta leenmannen.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1730*, 25ste boeck, afdeeling Ternaten, folio 542 en volgende.

genoemd rijkje waren Christenen; een niet onbelangrijke minderheid Mohammedanen. De hoofden van beide partijen werden naar Ternate ontboden, doch alleen de Christenen kwamen; „Den 15 April is den Christen Candhareesen prins Manoeboeang, nadat wy omtrend een jaar na de Mahometaanse rijxgrooten hadden gewagt, tot coning over 't rijkje van Candhaar verkoren, en is vervolgens op den 3den May, nadat de vorige contracten vernieuwt waren en hy deselve besworen had, door den gouverneur ter hand gesteld de regimentsstaf en segul van genoemd rijkje". (*Onuitgegeven missive van Ternate naar G.-G. en Rade, d.d. 20 Juni 1729*).

Articulen van overeenkominge, beraamd en besloten tussen den E.E. Agtb. Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur, benevens den Raad in **Molucco**, als representerende de personen van Sijn Hoog Ed^e, den Wel-Edelen Grootagtbaren Heere Mattheus de Haan, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, en dus vanwewegen de Generale Nederlandse Comp^ie ter eenre, mitsgaders den Christen prince Andries Manaboung, [1]) nu koning van **Kandahar**, ende zyne byhebbende rijxgroten ter andere zyde.

1.

Wy beloven en sweeren, dewijl het de Comp^ie gunstelijk behaagt heeft den Christen prinse Manaboung den 15 April 1729 op den troon van **Kandahaar** te verheffen, dat wy ten allen tyden ons als trouwe onderdanen van d'Comp^ie sullen gedragen, alle de vorige contracten in allen delen opregtelijk nakomen net en op dieselfde wyse, alsoff die van woord tot woord in deezen geinsereert waren, en waaronder wy wel speciaal begrypen die van den jare 1677 tussen den E.E. Agtbaren gouverneur Robertus Padbrugge ende Sijn Hooghijd Francesco Maccampo, koning van **Taboecan**, op den 3 November door genoemden koning en op den 7 December van gemelte jaar door de Candhareesen, getekend [2]); item die van den jare 1688, den 10 September, tussen den E.Agtbaren Heer gouverneur Johan Hendrik Tim en Zijn Hooghijd Datoe Boeisan, koning tot Candahaar [3]); nog die van den jare 1704, den 31 January tussen den E.E.Agtbaren Heer gouverneur Pieter Roselaar en den Candhaarsen prince Siam

---

1) Soms geschreven Manaboeang.
2) Zie *Corpus* III, blz. 83 en volgende.
3) Corpus III, blz. 470 en volgende.

Sialam, soon van den overledenen koning Datoe Boeisan [1]); en laatstelijk die van den jare 1716, den 8 October, tussen den E. heer gouverneur Jacob Bottendorp en den Candaharsen prince Johannes Carumboto, zoone van den overledenen coning van Candahaar, Dato Boeisang, en broeder van den jongst overledenen koning Siam Sialam. [2])

2.

Wy beloven en sweeren in gevalle er eenige questie, 't zy onder onse onderdanen dan wel met de andere Sangierse potentaatjes, mogte ontstaan, daarvan illico kennisse te geven aan den heer gouverneur van Ternaten, opdat dezelve na het aloude gebruyk onse verschillen mogen decideeren, aan welkers decisie wy ons ten allen tyden zullen gedragen, gelijk wy verders beloven, dat wy ons sodanig sullen gedragen, dat wy nog onse bobatos geen oorsaak tot verwydering ofte questië zullen geven.

3.

Wy beloven en sweeren niet te zullen gedogen, dat eenige vreemde natiën, onder wat pretext hoe genaamd, off om wat redenen, die dezelven, somwylen onder ons gebied komende, mogte voorgeven, te zullen dulden off aanhouden, maar ter contrarie beloven wy dezelve te verjagen en geen huysvesting te vergunnen, mitsgaders daar aanstons kennisse aan den gouverneur in Molucco van te geven.

4.

Nog beloven en sweeren wy geen religie aan te nemen voor de ware Christelyke, dan alleen de Gereformeerde, die wy zullen onderhouden en voortplanten, gelijk wy aannemen om onder Godes segen het Mahometaanse gelooff, zoveel als mogelijk zal zijn, te doen vervallen, tot welken eynde wy steeds Gods hulpe zullen afbidden en onse Christenen onderdanen gestadig met een goed exempel voorgaan.

---

[1]) Dit contract van 1704 is mij niet bekend. Men vond het in Indië niet noodzakelijk steeds de hernieuwde bezwering van bestaande tractaten in een afschrift der acte van beëediging naar Batavia en Nederland op te zenden, maar volstond dan met de mededeeling, dat de nieuwe vorst het tractaat had bezworen. De betreffende acten zullen slechts in de plaatselijke archieven te vinden zijn.

[2]) Ook van de hernieuwing van 1716 is geen document overgezonden.

5.

Wy beloven en sweeren, in wat gevallen de Comp[ie] onsen dienste mogt nodig hebben, 't zy ten oorlog oftewel anders, dat wy al ons vermogen zullen aanwenden om de Comp[ie] als trouwe onderdanen te dienen, al was hetzelve ten kosten van ons goed en bloed.

Aldus besloten, bevestigt en besworen ter presentie van den gouverneur en directeur deser Moluccos, Jacob Christiaen Pielat, benevens den raed van 't casteel **Orange** op den 3[den] Mey 1729 — was getekend — **Jacob Christiaan Pielat, Jacob Boner, Elias van Staden, Johannes Hendrik de Mey, J. G. de Lille, Marten Lelivelt.**

Daaronder 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roden lacque, en daarnevens: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren heer gouverneur en raad — was geteekend — **Willem van Beseler,** secretaris.

DCCLXVIII. BASRA.

13 Juli 1729. [1])

Reeds in 1645 was de Compagnie in contact gekomen met Basra en had daar een kantoor gevestigd — *Corpus* II, blz. 19 en volgende —. Met uitzondering van de periode 1691 tot 1695 bleef dit kantoor bestaan tot 1754. Gedurende het Ormuzd-avontuur en de gevangenschap der Nederlandsche leiders in Perzië — hiervóór blz. 36 — had men voor alle zekerheid Basra tijdelijk tot hoofdkantoor van den Perzischen handel gepromoveerd, hoewel het zelf een Turksche plaats was. Nadat de vrede met Perzië was hersteld en de opperkoopman Leendert de Cleen of de Klein weer naar Gamron zou terugkeeren, sloot hij eerst een nieuwe overeenkomst af met den pacha of basja van Basra. (Zie ook Hotz, *Cornelis Cornelisz Roobacker's scheepsjournaal Gamron-Basra-1645,* blz. 309 en 310. Valentijn V, Ia, blz. 255 en 277).

Translaat van sodaenigen geschrivt, als 'er van den basja van **Bassoura,** Mamet basja genaemd, ten ver-

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1729,* 10de boeck, folio 4971. Ook in die van *1731,* 28ste boeck, afdeeling Persia, waarin het tweemaal voorkomt, en wel folio 401 en folio 444.

soeke van den E.E.Heer Leendert de Cleen, oppercoopman en g'eligeerd gesaghebber over 's Comp[les] belangen in 't rijk van Persia met de ressorten van dien, tot reguleering van den handel etc[a] ter deser plaetse aen d'E. Comp[ie] is verleend geworden den 16[den] van de maand Zilhadja, 't jaer 1141, off naer onse reekening dato 13[e] July 1729.

Alle 't geene wy uyt onse vrye wille aen de Nederlandse natie, hier ter plaetse gestabilieerd, op haer versoek om te moogen blyven jouisseeren van de voorregten en preveligiën, [1]) ten fine haeren handel daerna te kunnen rigten, toestaan, behelsd in substantie dat voor d'aanbrengende coopmanschappen niet meer aen thollen sal betaelt moeten werden dan de stukgoederen tot 5 en de pond-dito's tot 6 percento's; item 7 per mille voor dallalie off maeklaerdy, welverstaende nadat verkogt sullen wesen, en niet eer. Want alle soodaenige handelwhaeren, die sy niet willen off kunnen vernegotieeren en alsoo onvervent blyven leggen dan wel wederom uyt het lant mogten werden vervoerd, begeeren wy niet dat de voorschreven servituyten onderhaavig sullen wesen; en daarom sal niemand vermogen daarvoor 't minste off 't meeste te vorderen.

Ook sullen geene goederen, hoe die oock genoemd mogten zijn, in het tolhuys, maar in haar eygen wooninge direct opgedraagen en aldaar aen den sjabandhaer verthoond en opgegeven werden.

Tot meerder vergenoeginge en verseekeringe van haare persoonen en alle diegene, die van haar dependent zijn, belooven wy met dit ons geschrift, onder Gods zeegen haar alle mooglyke contentement te geeven, ja zelvs meer als sy kunnen denken, nemende Got tot getuygen, dat onse intentie is sulks te onderhouden.

Onder stond: Aldus door voorbeduyding van een inlandsen schryver uyt het Arabies in het Nederduyts overgeset door my — was geteekent — **D[s] Heye.**

Accordeert: **D[s] Heye.**

---

1) Sic.

DCCLXIX. MOLUKKEN—KAIDIPANG.

4 Augustus 1729. [1])

Dit stuk behoeft geen inleiding; zie de eerste alinea van het volgende document.

Articulen van overeenkominge, beraamt en besloten tusschen d'EdelAgtb. Heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur, benevens den raad in **Molucco,** als representeerende de persoonen van Zijn HoogEdelheyt den WelEdelen Grootagtbaren Heere Mattheur de Haan, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, en dus vanwegen de Generale Nederlandse Compagnie ter eenre, mitsgaders den prince Albertus Cornput, nu coning van **Caudipan,** en zyne byhebbende rijxgroten ter andere zyde.

Nademaal Haar Edelens, de hooge illustre regering van India tot Batavia, by missive van den 20 Februari anno 1728 hebben gelieven te considereren in 't versoek van den regeerende koning van **Caudipan,** Willem Cornput, om 't rijk wegens hoogen ouderdom te mogen transporteeren en op (te) dragen aan desselfs oudste zoon, Albertus Cornput voornoemt, soo is 't dat den gouverneur en raad, om reden haar na die tijd geen zaken zijn te vooren gekomen waarom men met de aanstelling van hem, prins voorschreven, tot coning over 't rijk van **Dauw** [2]) of Coudipan in stelle [3]) van zijn vader niet zoude dienen voort te gaan, weshalven men thans, dewijl dien prins alhier ten dien eynde gekomen is, op de navolgende conditiën en voorwaarden daartoe komt te treeden.

1.

Eerstelijk beloven en sweeren wy, [4]), dewijl het de Ed. Compᵉ gunstelijk behaagd heeft om den prince Albertus Cornput den 27 jongstleden op den throon van Caudipan in plaatse van zijn

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1730,* 25ste boeck, afdeeling Ternaten, 2de register, folio 174 en volgende.

[2]) Vermoedelijk Doelang.

[3]) Sic!

[4]) Koning en rijksgrooten.

vader te verheffen, dat wy ten alleen teyden ons als trouwe onderdanen van de E. Comp^ie sullen gedragen, alle de vorige contracten in allen deelen opregtiglijk naarkomen alsof deselve alhier van woord tot woord g'insereerd waren, en waaronder special begrepen werd dat van den 17 Maart anno 1702, waarby Sijn Hoogheyt Willem Cornput als coning van Boelang-itang, ook met-eenen tot koning van Dauw door d'E. Comp^ie g'installeerd is, en die beyde ryken tot een gebragt zijn onder de benaming van Caudipan, alsmede de reconsiliatie tusschen den koning Willem Cornput en zyne onderhoorige rijxstenden van de negory Boelang-itam, door den gewesene gesaghebber Jacob Boner bewerkt. [1])

2.

Ten tweeden, soo belooven en sweeren wy, koning van rijxgrooten, te sullen besorgen dat de Gereformeerde Godsdienst in 't coningrijk van Coudipan na behooren in de kerke en schoolen g'oeffent werd; idem dat alle superstitie en duyvelse offerhanden [2]) na uyterste vermogen (te) sullen weeren en tegengaan; de school- en leermeesters daaromtrent maintineeren, mitgaders degeene die onwillig zijn om haar kinderen in kerk en scholen ter onderwysing te senden of selfs haer daerin te oeffenen, na bevinding van zaken te corrigeeren, alsmede dat degeene, die eenige hostiliteiten omtrent den godsdienst komen te plegen, aan d'E. Comp^ie ter straffe (te) zullen leveren.

3.

Ten derden, soo beloven en sweeren wy, dewijl 'er thans goud in de aarde van 't gebergte omtrent Caudipan als **Tomocallang, Andigiling** [3]) en andere plaatsen volgens de gerugten gevonden werd en de E. Comp^ie aan ons benevens de volkeren van **Gorontalo, Limbotto, Attimgola** en **Boelanga** [4]) permissie verleend heeft om aldaar vry en onverhindert met den anderen te graven en in dat gebergte thuynen te maken tot levensonderhoud, dat wy onse onderdanen sooveel doenlijk derwaarts sullen senden om goud te graven en hetselve aan niemand dan aan d'E. Comp^ie

---

[1]) Dit contract van 1702 is mij niet bekend. Zie hiervóór, noot 1 op blz. 54.

[2]) Sic !

[3]) In *Pieter van Dam's Beschryvinge*, II, I, blz. 85, wordt gesproken van „'t gebergte van Andagiele". Het is een onderdeel van Kwandang.

[4]) Met de laatste plaats wordt waarschijnlijk bedoeld Bolaäng.

op sware straffe te verkopen, maar gemelte mineraal onvervalst aan d'Ed. Comp[ie] te sullen leveren tegens 10 rijxdaelders de reaal swaerte, waarvoor wy lywaten ofte andere benoodigheden van de E. Comp[ie] sullen ontfangen.

4.

Ten vierde. En nademael 'er thans veel van de volkeren van Gorontalo, Limbotto en Boelanga — die de Moorse godsdienst omhelsen — naar de plaetsen, daar 't goud gegraven werd, gaan en vandaar na Caudipan en Boelang-itam om levensmiddelen te kopen, en deselve met de vrouwspersoonen van 't rijk van Caudipan, volgens diverse ingekomene berigten, publicq in hoerery zijn levende en selvs kinderen procreëeren, mitsgaders sulx tot groot nadeel van 't Christendom is streckende, soo beloven en sweeren wy dat wy degeene, die daaraan schuldig sijn, zullen constringeeren met den anderen te trouwen, en sulx niet willende doen aan d'E. Comp[ie] bekendmaken, om derselver nader ordere dienaangaande te mogen erlangen.

5.

Ten vijfden, zoo beloven en sweeren wy allen dengeene, die met ordere en behoorlyke instructie van d'E. Comp[ie] versien zijn om op ons land goud te komen graven, niet hinderlijk te sullen wesen, maar ter contrary alle hulpe en adjude te verleenen, gelijk wy ook beloven en sweeren alle vreemde swervers, soo Macassaren, Bougineesen, Mandareesen, Boetonders, Magindanauwers, Baliërs en andere natiën meer, die sonder 's Comp[ies] passe aldaar en op Tomocallang ten handel verschynen, na ons uytterste vermogen te sullen helpen verdryven.

6.

Ten sesden, soo belooven en sweeren wy, dat al 't carret [1]) of schildpadshoorn, 't geen wy of onse onderdanen komen [te] bemagtigen, aan d'E. Comp[ie] ter redelyken pryse — en aan niemand anders, 't zy wie hy sy — sal verkogt of geleverd werden, op verbeurte van voorschreven carret en correctie na bevinding van saken.

7.

Ten sevenden beloven en sweeren wy, dat wy met onse onderdanen en nabuuren in rust en vreede sullen tragten te leven; dog

1) Karet.

wanneer 'er eenige geschillen, soo onder ons, onse onderdanen, als de andere Celebese potentaatjes mogten komen te ontstaan, sullen wy daarvan ten eersten kennisse geven aan den heer gouverneur voornoemt, opdat deselve na het aloude gebruyk onse geschillen moge decideeren en waaraan wy ons ten allen tyden sullen gedragen.

Aldus besloten, bevestigd en beswooren ter presentie van den gouverneur en directeur, Jacob Christiaan Pielat, benevens den raad van 't casteel **Orange** op den 4[en] Augustus 1729 — was geteekent — **J. C. Pielat, J[h] Boner, E. van Stade, Jan Hendrik de Mey, J[n] C. De Lille, M[n] Lelivelt, W[m] van Beseler.**

Onder stond des Comp[ies] zegul, in rooden lak gedrukt, en daaronder: Ter ordonnantie van d'EdelAgtbaren Heer gouverneur en raad voormelt — geteekent — **Willem van Beseler,** secretaris.

DCCLXX. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

18—22 Augustus 1729. [1])

Van de aanwezigheid van talrijke Sanggirsche potentaatjes op Ternate maakten gouverneur en raad gebruik, om een aantal nog resteerende geschillen uit den weg te ruimen. Dit contract is een uitbreiding van dat hiervóór, blz. 50 en volgende.

Contract van versoening en assopiatie door den Agtbaren Heer gouverneur en directeur deser **Moluccos,** Jacob Christiaan Pielat, nevens die van zynen raade, bewerkt in gecombineerde vergadering op den 18[en] Augustus 1729 tusschen de Sangareesche koningen van **Manganitoe, Taboecan** en **Candhaar,** en sulx over alle sodanige geschillen en oneenigheden, als 'er tot dato deses, onder wat benaminge die souden mogen wesen, onder haar geweest hebben. En opdat dese reconciliatie bondig en van duur soude wesen,

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1730,* 25ste boeck, afdeeling Ternaten, 2de register, folio 184 en volgende.

soo belooven wy dese naarvolgende articulen, soodra die sullen overgeset zijn, sollemneelijk te besweeren en met onse handteekening te bekragtigen.

Articul 1.

Het land van **Saloerang** sal blyven aan den koning van Taboecan, soo als dat by de vorige contracten, en wel vernamentlijk by dat van 14 April 1705 en politicq-raadsbesluyt van den 7den Mey daaraan, is vastgesteld,[1]) sonder dat Manganitoes koning daar ooit eenige pretensie — onder wat benaming dat het zy — sal op mogen maken, schoon eenige van zijn vrinden op hetselve land zijn woonende; dog het zal Manganitoes koning vry staan om van dat land sagoe en mondspyse te laten halen, sonder dat Taboecans koning — onder wat pretext het ook wesen mag — sulx soude konnen beletten. Item sal den koning van Manganitoe, als hy op dat land komt, alle eer en fatsoen na 's lands wyse moeten werden aangedaan.

2.

Dewijl de vrinden van Manganitoes koning, op Saloerang woonende, en volgens alle billijkheid onder Taboecans konings gehoorsaamheid moeten blyven, soo beloofd Taboecans koning deselve met fatsoen en moderatie te gebieden en haar niets te ordonneeren dan 't geen in regt en billikheid is bestaande, opdat hierdoor alle verwyderinge geweert werde en dus dese gemaakte vreede tusschen Mangenitoes en Taboecans koning voor altijd duursaam mag zijn.

3.

Ten derden, soo belooven en sweeren wy, koning en rijxgrooten van Taboecan, dat wy by desen afstand doen van onse twee onderdanen, met name Maccasoepehe en Tabagie, geboortig van Saloerang, en deselve in vollen eigendom overgeven aan den koning van Manganitoe, onder conditie nogtans dat deselve nooyt op Saloerang buyten onse permissie sullen mogen komen, maar op Manganitoe moeten verblyven. Ook sal den koning van Manganitoe nogte zyne nakomelingen nooyt geen pretensie mogen maken op de lijfeigenen van gemelte 2 onderdanen, nog op 't land dat aldaar van haar soude zijn.

---

[1]) Mij niet bekend.

4.

Daarentegen soo belooven en sweeren wy, koning en zijn grooten van Manganitoe, dat wy in gevalle meermelte Maccasoepehe en Tabagie weder eenige de minste vyandelijkheden komen aan te rigten, deselve aanstonds ter straffe aan d'E. Comp[ie] te sullen overleveren.

5.

Ten vijfden, soo belooven en sweeren wy, koning en rijxgrooten van Manganitoe, afstand te doen van onse praetensiën op den koning van Candhaar wegens sodanige driehonderd rijxdaelders voor een jonk, die den coning van Candhar, Datoe Boeisang, van den koning Martin Takanetang geleend heeft, alsmede van een stuk canon, die door den voormelten Candareesen koning sodanig geladen is geweest, dat by het afschieten van dien deselve aan stukken gesprongen is.

6.

Daarentegen belooven en sweeren wy, koning en rijxgrooten van Candhaar, insgelijks afstand te doen van onse pretensie op den koning van Manganitoe wegens de kinderen en kindskinderen van den Candarees Antara, met namen Pacadatoe, Sandean, Paransoen, Jebel, Tandong, Helang en Tallang, alsmede van 2 lijveigenen, genaamt Somponaiman en Manguly, die den Candarees Mapauw souden toebehooren, verklarende by dese dat soowel den eene als den anderen der hierboven genoemde persoonen voortaan onderdaanen van Manganitoes koning zullen zijn.

7.

De koning en rijxgrooten van Manganitoe verbinden zig sonder de minste uytstel, soodra zy op haar land sullen gekomen zijn, aan den koning van Candhaar weder te geven een stukje canon, 't geen Manganitoes koning van de Candareese rijxgrooten geleend heeft.

8.

Wanneer d'onderdanen van den eenen Sangireese koning na des anderen land sullen gaan, sal zulx niet mogen geschieden sonder een passe ofte afdruksel van 's konings zegel, tot teken van verkregen permissie van haaren koning, 't welk ook aan die koning of aan degeene, die elders wegens den koning van 't land,

daar se gaan, 't gesag voerd, sal moeten vertoond werden, sullende degeene, die dit komen te overtreden, opgevat en na 's lands wyse gestraft werden door den koning, wiens onderdanen het zullen zijn.

9.

d'Onderdanen van een koning, die thans onder 't gebied van eenen ander koning zijn woonende, 't zy door het aangaan van een huwelijk als andersints, daar ter woon sullen moeten verblyven als ware onderdanen van die koning, op wiens land zy thans zijn woonende, sonder dat daaromtrent voortaan de minste pretensie sal mogen gemaakt werden.

10.

Daar sullen geen onderdanen van 2 koningen met den anderen mogen trouwen dan met volkomen consent van byde koningen, wiens onderdanen het zijn, onder dien verstande nogtans dat wy, koningen, het trouwen niet sullen mogen beletten dan om wettige redenen, die alsdan nog ter decisie van den heer gouverneur en raad sullen moeten gelaten werden; en sal het alsdan ook aan degeene, die met malkanderen met toestemming van byde de koningen komen te trouwen, volkomen vrystaan onder wat koning se sig na 't trouwen ter woon willen begeven; en daar se ter woon gaan, sullen deselve als onderdanen van die koning, op wiens land zy woonagtig zijn, moeten aangemerkt werden.

11.

Soo beloven en sweeren wy, koningen en rijxgrooten, dat wy sullen sorge dragen dat de Gereformeerde Godsdienst in onse landen na behooren, soo in kerk als schoolen, g'oeffend, en alle goddeloose superstitiën en bygeloovigheden geweert werden, sullende wy tot dien eynde de heeren predikanten, als se de visite komen doen, mitsgaders de schoolmeesteren die daar zijn, tot dien eynde, als het gerequireerd werd, alle hulpe en bystand bewysen.

12.

Verklaren wy, koningen van Manganitoe, Taboecan en Candhaar, benevens alle ons presente bobatosse, [1]) soo voor ons als onse nakomelingen tot aan het einde der dagen, dat wy d'E.

1) Boepatih's of rijksgrooten.

Comp[ie] nooyt meer sullen vermoeylyken met voorgaande questië ofte oude historië, die vóór desen onder ons ofte onse onderdanen mogte voorgevallen wesen, dewijl wy betuygen met een goed en opregt hart malkanderen over en weder alle voorgaande geschillen en oneenigheden te vergeeven, sonder daaraan ten eeuwigen dage te sullen gedenken, beloovende voortaan als waare Christenkoningen met malkanderen in opregte vriendschap te sullen leven. En soodra eenige geschillen mogten opkomen, soo sweeren wy daar de minste fytelijkheden niet over te sullen aanregten, maar alleen deselve met moderatie aan den gouverneur en directeur deser Moluccos bekend maken, omdat [1]) de E. Comp[ie] na 't aloude gebruyk onse verschillen mag decideeren, aan welkers uytspraak wy ons sonder de minste tegenspraak met alle eerbied sullen gedragen.

13.

Alle voorgaande contracten, die met onse voorouderen ofte ons gemaakt zijn, sullen wy opregtiglijk nakomen, alsof se van woord tot woord hier geïnsereerd waren, te weeten voor soo verre deselve tegens dit contract niet zijn streydende.

Aldus gecontracteerd en besloten ten dage, maande en jaare als in den hoofde deses bekend staat, mitsgaders ter presentie van den Agtbaren Heer gouverneur en directeur Jacob Christiaan Pielat, benevens den raad in Moluccos door ons, drie koningen van Manganitoe, Taboecan en Candhaar, benevens onse hier present zijnde rijxgrooten, beswooren en met onse handteekening bekragtigd in 't casteel Orange op het eiland **Ternaten,** den 22 Augustus anno 1729 — was geteekent — **Jacob Christiaan Pielat, Jacob Boner, E. van Stade, Jan Hendrik de Mey, J[n] C. D'Lille** en **M[s] Lelivelt.**

Onder stond het Compagnies zegel, in rood lack, en daaronder: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raad voornoemd — was geteekent — **Willem van Beseler.**

---

[1]) Versta opdat.

DCCLXXI. SURATTE.

Augustus (?) 1729.[1]

Al geruimen tijd werd in Suratte de behoefte gevoeld aan een grooter, sterker en veiliger gelegen gebouw der Nederlandsche Compagnie aldaar. In den aanvang van 1729 oordeelden gezaghebber en raad het oogenblik gunstig om de daartoe vereischte aanvrage te doen. Zij zonden de inheemsche makelaars Ruderam en Aram met een bedrag van 35 000 ropias naar Delhi, waar dezen er in slaagden toestemming te krijgen tot het bouwen van een nieuwe loge aan de rivier, buiten de eigenlijke stad „alwaar men, buyten het gemak om met minder kosten en meerder spoed de goederen te kunnen ontfangen en afschepen, soo veel gevaar van brand en tumult, als wel jegenwoordig binnen de stad, niet soude onderhavig weesen".

De beide makelaars brachten van de 35 000 ropias, die alleen gebruikt mochten worden „tot onvermydelyke spendatiën" er slechts een kleine 5 000 mede terug.

Translaat copia firman off koninglyke gunstbrieff van den monarch Mhamoet-sia, ten behoeve der Nederlandsche Comp^ie verleend wegens derselver handel in de provintie van **Gousouratta,** als 't opbouwen eener nieuwe logie in **Jengiebander**[2]) aan de rivierkant leggende, binnen de buyten-stadsmuur van **Souratta,** gedateerd den 5^den Rebuil-auwel[3]) in 't 10 jaar van 's conings regeering, hier ontfangen den 27 Augustus 1729 van den voornaem heyden[4]) Juwendas Heridas, zijnde voor de accoorde bekragtigd met het zegul van den geestelyken regter ten hove, met name Saäd Uldien-chan.

De bedientens van Zijn Majesteyt, zoo praesenst[5]) als toekomende, van Amed-abad aff tot in Souratta, zijn in verwagting

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1731,* 28ste boeck, afd. Souratta, folio 105 en volgende. Met de dateering van dit stuk is iets niet in orde. Het is 27 Augustus 1729 uit Delhi op Suratte aangekomen en, blijkens de missiven van die plaats, was het kort te voren uitgevaardigd. Maar het is gedateerd op den 5den dag van Rabi-el-awal [1142], welke dag samenvalt met 28 September 1729. Zie ook enkele volgende in dit stuk gesignaleerde data.

2) Een plaats aan de Kom van Soewali „by ons onder den naam van 's E. Comp^ies werf bekent".

3) Rabi-el-awal.

4) Hindoe.

5) Sic.

van 's Majesteyds gunste kennelijk, dat in deese daagen, vol van genaden en opregtigheyd, voor en vanweegen den gesaghebber, die uyt namen van de Nederlandse Comp[ie] als saakbesorger van de grootste onder de haren, door dengeene die staat voor den throon, vol barmhartigheyd blinkende en soodanig uytmunt als den hemel boven de aarden, voorgedragen weesende, dat tot heeden, navolgens de firmans der voorige monarchen, den handel van d'E. Comp[ie] in Amed-abad, Brootchia en Souratta gedreven wierde, hiervan by de geluckige regeering van Zijn presente aanbiddelyke Majesteyd versogte meede zoodanige gunstbrieff te mogen verwerven; voorts dat er in de geluckige zeestad **Souratta** voor de aangebragt werdende goederen, als die aldaar genegotieerd en ingesaamt werden, geen behoorelyke plaats hadde ter berging; des in verwagting waren dat door Zijn Majesteydts onuytsprekelyke gunste, die oneyndig zijnde, mogt toegesonden [1]) in **Jengiebander** en aen de rivierkant op eygene te kopene gronden ter berging der voormelde coopmanschappen een logie op te bouwen, en om hierin geen verhindering te hebben, van Zijn Majesteydt, die alle zielen moeten gehoorzamen, baade, dat zoodanige beveelen mogt[en] gegeven werden.

Des hierop 's Majesteyds gebod — dat goddelijk sonder verandering moet werden aengenomen — gevolgt is, dat navolgens de voorige firmans haar saaken zullen moeten verrigten, den thol genomen en niet daarboven gegaen off eenige de minste hinderpale toegebragt werden; voorts, dat in sooverre den Hollandsen directeur tot Souratta op de in te kopene grond, in Jengibander aen de rivierkand zijn[de] gelegen binnen de buytenstadsmuuren, een gebouw tot berging der goederen en 't voortsetten van den handel voor eygene penningen liet maken, niemand hiertegens 't minste te mogen seggen of eenige beletzelen toe te brengen.

Dese orders zijn vast en onwederspreekelijk en mogen dierhalven door niemand tegengegaen werden, sonder dat er jaarlijx andere werden vereyscht. Dierhalven mogen de Hollanders met vaste versekering blyven continueeren in haren handel en 't voortsetten der negotie, en den coning, waaraen geen verandering is, een geluckige regeering toewenschen.

Gegeven den 5[den] Rebuilauwel in 't 10[e] jaar van Zijn Majesteyts bestier.

---

1) Bedoeld zal zijn: toegestaan.

Agter op den dorso stond: In 't memoriaal staat geregistreerd op Vrijdag den 26en van Jilhaid in het 10de jaar van 's conings regeering, in 1149 van Mhamoets vlugt,[1]) zijnde den 21en dag van 's conings mand amardaed,[2]) hoe dat by den beschermer van 't groot geluk, den grootste vertrouweling des conings, den Seyed off nakomeling van Mahomet, de suyvere armier [3]) off grootvorst, staat- en geloofskender, den regterarm en steun des conings, beschutter van den throon en opregte lieveling van Zijn Majesteyd, voorvegter in den strijd, de hoogste aller wassieren [4]) en andere vorsten, heer van de pen en het swaard, getrouwe en wyse raadsman, vrund sonder verandering, de grootste des weerelds en albeschick, den wassier ul momalek [5]) (canselier van 't rijk), met name Otmade Dhola Commerdie-chan Tjeug Bhadur Nosretsjeug, door Glam-Alie, wiens tour off beurt desen dag als wackinawees off dagregisterhouder [6]) was, dit is aangeteekend, ende daarby verders genoteerd, dat den coning bevoolen heeft te registreeren, hoe Zijn Majesteyd was voorgedragen dat de thollen of geregtigheeden van Amed-abaad aff tot in Souratta toe vooraff vanweegen de Hollandse directeur en gevolmagtigde van haren grooten generaal, bij firmans zijnde vastgestelt, tot nog betaalt wierden en dies confirmatie van Zijn Majesteyd verzogt zijnde; item dat de cooplieden voor haar handelswharen, soo die van buyten aangebragt als ter Souratta ingesaamt wierden, geen plaats hadde ter berging en 't houden der noodige toesigt, waarom vertrouwde grootgunstiglijk zoude toegestaan werden om in Jengibander en aan de rivierkant een stuk grond te mogen koopen tot het opbouwen eener logie, waarop de order, die de geheele weereld moet gehoorsamen, gevolgd is, bestaande dat navolgens de voorige firmans, soo in den thol als anders, den handel der Hollandse Compie sal moeten werden voortgeset, sonder haar eenige nieuwe geregtigheeden op te leggen off hinderpalen toe te brengen, en dat den Souratsen directeur in Jengiebander aen de rivierkant tot berging der coopmanschappen sal

---

1) Jilhaid staat voor Dsûl-Hiddscha. Ook deze dateering klopt niet. Allereerst is 1149 fout en zal 1142 moeten zijn, maar de 26e dag van Dsûl-Hiddscha 1142 komt overeen met 22 Juli 1730.

2) ?

3) Meestal amir.

4) Wazîr, minister, grootvizier.

5) De opperste wazîr.

6) Major-domus. Zie *Corpus* IV, blz. 610.

mogen bouwen een logie op soodanige grond, als zal komen in te koopen, gelijk dit den 15[den] der maand Seket, [1]) navolgens bovenstaande aanteekening geïnsereert is. Zijnde verders door de opregte voorstander des geloofs, de grootste onder de vorsten des weerelds, op wie alle swaarte rust, wassier (rijxcancelier) ul momalek, Tjeug Bhadur Nosretjeug eygenhandig geschreven: „Insereert dit papier".

Voorts heeft de wackenawes (dagregisterhouder) daarby genoteerd: „'t Is geregistreerd," waarop den cancelier (met de voorige lofftitulen verhaald) geschreven heefd: „Draagt dit versoek nogmaels den koning voor". Na 't welck Alie Amet-chan, eerste requestmeester, aengetekend heeft: „Den 12[den] Jumadul-Louwel is 't versoek voor de tweede maal voorgedragen" [2]) en vervolgens door den rijxcancelier daarby verder geschreven: „Maakt de firman op."

Hieronder stond een zegul, met swarte inkt gedrukt, van den in den hoofde deses gemelte cagie, met name **Saäd Uldien-gan.** [3])

Een firman, als het bovenstaande, kreeg slechts kracht van toepassing door uitvaardiging van het daarbij behoorende hasbul-hockum, dat wij hier laten volgen.

Translaat copia hasbulhockum of bevelschrift onder het zegul van den rijxcancelier Commerdie-chan, verleend den 29[en] Siauwel [4]) in 't thiende jaar van 's conings regeering, en door den geestelycken regter ten hove met zijn zegull bekragtigt, door den voornaem heyden Juwendas Herridas herwaards gesonden en ontfangen den 27 Augustus 1729.

De bedientens, soo present als toekomende, ter geluckige zeeplaats **Sourat,** so als andere onder de provintie van **Gousaratta,** zy kennelijk dat vanwegen de gemagtigde van de generaal der Hollandse Comp[ie] voorgedraagen is, hoe dat navolgens de suc-

---

[1]) Verbastering van Dsûl-Cada. De 15de van Dsûl-Cada 1142 valt samen met 2 Juni 1730.

[2]) De 12de dag van Dschumada-el-awal 1142 valt op 2 December 1729.

[3]) Lees chan.

[4]) Schawwâl. De 29e van die maand valt voor 1142 samen met 17 Mei 1730.

cessive voorige firmans der in 't paradijs overgebragte en in Godes genade opgenomene coningen, voor haren meester op de goederen betaald wierden, soo in Amed-abad, Brootchia als Souratta, den ordinairen thol en haren handel gedreeven; des Zijn praesenten hoogblinkende Majesteyd hierop meede een firman heeft verleend. En wijl er verder door voormelte saakbesorger is verthoond geworden, dat in deese stad Souratta ter bewaring der coopmanschappen, die van buyten aangebragt en aldaar ingesaamt wierden, geen plaats hadden ter berging, waarom versogte dat in Jengibander aan de rivierkant op eygene te kopene gronden een versekerde plaats mogt laten opbouwen, en dat daaromtrent nooyt eenige de minste moeyelijkheeden mogten aengedaan werden, onder vertrouwen hieromtrent meede een perwanna te sullen verkrygen;

Zoo is 't dat ik uyt 's conings vertrouwde registerboeken ontwaard hebbende by Zijn presente Monarch na 't verzoek van dien zaakbezorger een firman aan haar genadig is verleend, van inhoude dat volgens oude gewoonte den thol moet genomen en niet daarboven gepretendeert werden, en dat in Jengibander op eygene te kopene gronden aan de rivierkant een logie mogten opbouwen sonder de minste beletselen, nu meede aenschryve, dat aan haar, Hollanders, navolgens de oude firmans, soowel als de presente afgegevene, 't voortsetten van haren handel sullen toelaaten en geen meerder thol genomen off moeyelijkheden aangedaan werden;

Voorts dat in 't opbouwen eener logie ter plaatse voorschreven niets mag werden tegengesproken off beletselen toegebragt, opdat zy gerustelijk den handel mogen dryven, gelijk ernstig gerecommandeert en bevolen werd.[1])

---

1) De onderteekening is weggelaten. In een besogne over de zaken van Suratte, gehouden in Rade van Indië op 31 Juli 1730, verklaarden G.-G. en Rade het optreden van het Suratsche ministerie in deze zaak „in allen deele volkomen te approbeeren".

DCCLXXII. PERZIE.

Januari—April 1730. [1])

In den aanvang van 1729 brak in Perzië een nieuwe opstand uit tegen de dynastie der Agwanen of Afganen, die zich in 1722 met geweld van de heerschappij had meester gemaakt. De Nederlanders, door ervaring wijs geworden, besloten zich streng neutraal te houden. De aanhangers van het oude vorstenhuis der Sefeviden behaalden de overwinning; sjah Asseraf — of Assjeraff — moest vluchten en als nieuwe koning uit het oude, geliefde vorstenhuis, besteeg Thamas den troon. Een en ander kostte de Compagnie natuurlijk weer de noodige „schenckagies", tot een totale waarde van circa f 20 000, maar het resultaat daarvan was bevestiging der oude privileges. (Zie o.a. het te Gamron gehouden *Daghregister* en de *Onuitgegeven missive van het personeel te Gamron aan G.-G. en Rade te Batavia, d.d. 30 April 1730*).

Translaat Persiaanse mandament, door den tegenwoordigen Persischen koning Thamasb. [2]) op de grootvermogende Hollandse Compie in dit rijk verleent en alhier op den 17 April 1730 door 's Compagnies lopers Cassum en Abdula uyt Spahan aangebragt.

Daar is een koninglijk gebod uytgegaan, 't gund de werelt sal hebben te gehoorsamen, te weten dat, vermits ik in desen tijd binnen de koninglyke hofstad Spahan ben geseten, soo is den hoogverheven Hollandsen capitain en uytstekende onder des Messiaans volk, in name Nicolaus Schorer, by my met behoorlyke reverentie komen supplieeren ten fyne seker bevelschrifft, 't gund door den vorigen Persischen koning, mijn vader sulthan Hossein, in de maand Ziekade thul harom [3]) — de maand September 1722 — anno een duysend een honderd vier en dertig, naarvolgens het gedanen versoek en voorbeduydinge van opge-

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1731*, 28ste boeck, afdeeling Persia, folio 420 en volgende en in die van *1733*, 49ste boeck, folio 493 en volgende.

Opgemerkt worde, dat het afschrift in het *Contractboek*, dat vol fouten zit, naast dit document nog een tweede redactie afdrukt van denzelfden inhoud, welk stuk wij niet overnemen.

[2]) Beide afschriften geven achter den naam Thamas een b. Misschien is dit een afkorting van beg of dergelijken titel. In ieder geval moet men met dezen naam op zijn hoede zijn, daar ook de rijksbestuurder Thamas heet, vrijwel steeds genoemd Thamas Coeli-chan.

[3]) De maandnaam Dsûl-Cada, de 11de maand, en het epitheton il Muharram, de verhevene. Zie *Corpus* IV, noot 2 op blz. 435.

melden hoogverheven capitain is verleent geworden. in supstantie:

dat in vorigen tijd [1]) den hoogverheven ambassadeur vanwegens de grootvermogende en doorlugtige Hollandse Compie, in naam Jacob Hoogkamer, aan de hoogverhevene en aansienelyke porte verschenen zijnde, den koning verstendigt heeft gehad, dat de grootmagtige bevelhebberen van welmelde Compie het wel geerne hadden, dat omtrent de sydenegotie, in wyse als van ouds, jaarlijks een quantitijd van 300 eselvragten, en ider vragt gerekend tegens 44 thomans, soude mogen werden gecontinueerd, versoekende wyders een mandement, waarby alle de vorige verleende regammen [2]) — bevelschriften — in haar volle teneur en kragt souden werden vernieuwt ende bevestigt, dog om redenen in de steeden Daar-ul-Merse en Gulaenaad [3]) de pest seer hevig heeft geregeert gehad, soo en kunnen er in desen tijd als voor desen geen 300 eselsvragten met syde ingesamelt nogte genegotieerd werde, waaromme dies prijs dan ook ongemeen is komen te steygen, sodanig, dat den koning door desen handel veele schade heeft komen te lyden.

Weshalven dese Majestijds werklieden die negotie ook niet hebben kunnen voortsetten. Welmelden afgesand had insgelijks versproken sodanige specery en confituuren en ander coopmansschappen jaarlijks aan den koning te sullen verschenken, als hieronder werden gespecificeerd, namentlijk:

10.000	man-tebries [4])	poedersuyker,
1120	„ „ „	candysuyker,
144	„ „ „	cardamon,
144	„ „ „	giroffel nagulen,
284	„ „ „	caneel,
284	„ „ „	peper,
1000	℔ Hollands [5])	noten muscaten,
130	„ „	foely off macis,
650	„ „	aguilhout,
4	man-tebries	benjuin
24	„ „ „	wit sandelhout,

---

1) Zie voor het bedoelde mandament *Corpus* IV, blz. 209 en volgende.

2) Racam, koninklijk bevelschrift. Dit woord is bij de Portugeezen en de na hen in Indië komende Europeanen dikwijls verbasterd tot regam.

3) Mers en Gilan.

4) Een man-tebries is 6 ℔ Hollands.

5) N.B. Moet sooveel matcaals wesen.

2000 ℔ Holl. [1])	radix-China,
8 man-tebries	geconfyte noten,
4 „ „ „	nagulen.

En by dies verstreckinge soude de syde-leverantie van de soort ketgoda passent, waarvan een versegult monster in bewaringe leyd, ook jaarlijks door den koning ter veelhijd van 100 eselsvragten moeten geschieden en sulks ter voormelden usueelen pryse van thoman 44 voor ider selsvragt, als wanneer op Zijn Majestijds ordre aan sodanig een persoon in Gamron, als door Sijn Majestijd zouden werden genomineert, gedagte schenkagiegoederen moesten werden geïntragueerd, op conditie dat, als de zydeleverantie by versuym des konings geen succes hadde, alsdan voormelde geschenk ook niet soude mogen werden gepretendeert; dog de zyde by de Compie niet werdende geaccepteerd, alsdan evenwel het geschenk diende te werden gedistribueerd. En ingevalle de Compie meerder dan 100 off 300 cargas dier syde mogte begeeren, soo sal men daarover met wedersijds goedvinden tragten te contracteeren, egter werd mits deesen den stilstand dier negotie van ettelyke jaren herwaarts-aan dien ambassadeur g'excuseerd.

Ter saake dan kennelijk zy d'opregte vrundschap en onbesmette couleur der hoogvermogende Hollanderen, soo is in de maand Jaemadie-ul-Sany elf hondert en dertien een bevel op den rijxbestierder verleend [2]) ten fynen al verder te ordonneeren jaarlijks 100 eselsvragten opregt goede syde van de soort ketgoda-passent, en waarvan een monster versegelt is, aan de Hollandse Maatschappy geleverd en den prijs tegen 44 thomans per carga daarvoor genadert [3]) werde; item sal van deesen jaar Ilauille en in 't vervolg den Gamronsen tholvoogd de geschenkgoederen, soo als die voorwaars gespecificeerd staan, hebben te aanvaerden en voors Spahanwaarts op te senden; vervolgens sal, ingevalle de syde mogt komen te manqueren, er geene schenkagie werden gepretendeert, dog soo de aanvaardinge van dien by d'E. Compie gestaakt werd, soo sal egter het geschenk moeten afgegeven werden. Wyders sal een igelijk bevel- ofte gesagvoerder allesins hebben te respecteeren en gehoorsamen alle sodanige

[1]) N.B. Moet sooveel matcaals wesen.
[2]) *Corpus* IV, blz. 209 en volgende.
[3]) Sic.

regammen — bevelschriften — als rees door myne koninglyke voorsaten van ouds aan de grootvermogende Hollandse Comp[ie] sijn verleend, mitsgaders alle desulke, waarmede dezelve door my is begunstigt geworden, sonder dat imand der gedachte bevel- off gesagvoerders daarvan in 't minste poynt sal hebben af te wyken.

Sooals voortijds is toegestaan, dat de grootmagtige Hollandse Maatschappy de waarde van 20.000 thomans aan goederen en koopmanschappen sonder betaling van tollen ofte eenige andere geregtigheden in- en wederom buyten dit rijk sal mogen vervoeren, hebbe ik alsnu meede duswysig ingewilligt, mitsgaders aan den ambassadeur kwijtgescholden het bedragen van alsulke tholpenningen, als er sedert den stilstand der sydenegotie op de in dit rijk aangebragte koopmanschappen successive sijn gevallen, in dier voegen, dat niemand naar deesen daarvan its sal hebben te pretenderen, 't gunt den secretaris ofte cancelier van 's conings gehijm cabinet sodanig sal hebben te registreeren.

Voor deesen heb ik door des rijksbestierders tabijn [1]) — substituyt — Mohamet Jaffer-beg, aan den grooten der hoogvermogenden Comp[ie] een regam afgesonden, [2]) meldende, dat voortaan in voriger wyse den sydenhandel succes sal behouden met een leverantie van 300 eselsvragten en ider vragt bedongen tegens 48 thomans. Op datselve subject is den hoogverheven ambassadeur, het puyk onder de Christenhijd en aansienelyke directeur wegens de hoogmagtige Hollanse Comp[ie], genaamt Jan Josua Ketelaar, voor my verschenen, my voorhoudende hoe de grooten dier hoogvermogende Comp[ie] wel geerne wilden sien, dat het bevelschrift, verleend in de maand Joemady ul Sany des jaars elf hondert en dertien, [3]) door my souden werden vernieuwt en geaffirmeert, onder deese voorwaarde, dat de sydenegotie wederom als in vorigen tijd soude succedeeren met een leverantie van 100 cargas van de beste syde ofte de soort ketgada-passent, en sulk ten pryse van 44 thomans per carga, mits dat het voorwaarts gemelde geschenk, hetsy de sydeleverantie geschied dan niet, ofte dat die van 't hoff dezelve niet komen te leveren, dan wel de E.

---

1) Zie voor dit woord *Corpus* IV, noot 1 op blz. 499.

2) *Corpus* IV, blz. 450 en volgende.

3) Het hiervóór reeds genoemde van 1701. Zie *Corpus* IV, blz. 209 en volgende.

Compie die niet comt te accepteren, evenwel naar luyd der meermelte schenkagielijste jaarlijks sal moeten affgegeven werden, en dat in erkentenisse der vóór deezen quijtgescholdene conings geregtigheden, sullende buyten opgemelde schenkagiegoederen ook nietwes meerder werden gevergt. Wyders werd de E. Compie gepermitteerd de waarde van 20.000 thomans aan koopmanschappen ofte andere goederen sonder betalinge van tholsgeregtigheden, rhadaryen — wegsongelden — sedjek — honderste penning — en wes meer, in en uyt dit rijk, hetsy naar hunne eygene dan wel andere quartieren, te voeren, sonder dat imand der tholbediendens ietwes van hunlieden sal hebben te vorderen, dog op die conditie, geen ongemunt goud off silver uyt dit rijk te slepen, nog ook niet te gedogen er eenige goederen off koopmanschappen van andere kooplieden onder de haare verborgen werden. Ende inaldien het ontdekt sal weesen er eenige ongemunt goud, silver ofte goederen van andere cooplieden onder de haare sullen verborgen ofte vermengd sijn, alsdan sal sodanig ongemunt goud, silver ende goederen gesamentlijk ten profijt des conings werden geconfisqueert.

Byaldien wyders in een jaar boven de gepermitteerde 20.000 thomans aan goederen ofte waardy door hunlieden binnen off buyten het rijk staan vervoerd te werden, soo sullen sylieden benevens andere cooplieden eguaal gehouden weesen van dat surmontant de tollen, radaryen, honderste penning en andere daarop te vallene geregtigheden te moeten voldoen.

Ingevolge dan van dien hoogverheven ambassadeurs gedane instantie hebbe ik Sijn Hooghijd [1]) in de maand Ramasan Elmoharecq [2]) anno elf hondert negen en twintig een gelukkig en genege bevelschrift verleend, [3]) waarinne geboden zy dat het regam van de maand Soemadie ul Sanie anno een duysend een hondert en dertien, nopens den sydenhandel ofte leverantie van 100 cargas, en ider carga tegen 44 thomans, mitsgaders het verdere daarinne geëxprimeerde ten vollen en stiptelijk sal werden nagekomen; item, dat de hoogvermogende Hollanderen 's jaar-

---

1) Lees: Zijn Edele. Bedoeld is namelijk de Hollandsche gezant Ketelaer.

2) Lees: Ramadhan el Muharram. Zie voor dit epitheton *Corpus* IV, noot 2 op blz. 435.

3) *Corpus* IV, blz. 495 en volgende.

lijks de waarde van 20.000 thomans aan goederen en coopmanschappen sonder betalinge van eenige tollen off geregtigheden binnen dit rijk, dan wel naar haar ofte andere plaatse, sullen mogen vervoeren; item belangende de schenkagie-goederen en hetgeen den hoogverheven commissaris wyders hieromtrent heeft versogt gehad, werd alles in alles, van den aanvang tot den uyteynde, mits deesen geaffirmeert ende bekragtigt, en een yegelijk van 's conings onderhoorige bevelhebberen en opperhoofden wel ernstig aanbevolen en geordonneert, deese sodanig te obedieeren en te respecteeren, werdende ingevolge van dien insgelijks by deesen vernietigt, geroyeert en kragteloos verklaart al hetgeen in voormelde bevelschrift van Mohamet Jaffer-beg staat uytgedrukt en sal door niemand daarop eenige reflectie werden geslaagen.

In deesen tijd heeft Sijn Exellentie [1]) den capitain der hoogvermogende Hollandse Comp^{ie}, in naam Nicolaus Schorer, my eerbiedig versogt, dat ik seker mandament, 't gund in de maand Ramasoen Elmoharecq, anno een duysend een honderd negen en twintig op desselfs name is verleend geworden, namentlijk dat alle naar deesen te verleenen regammen of bevelschriften, welke met de voor deesen verleende eenigsins mogten komen te stryden, in geenen deel souden werden gerespecteerd off gehoorsaamt, maar voor invalide [1]) aangemerkt, tans wilde vernieuwen en bevestigen; wes om de koninglyken gunste, welke ik dien capitain ben toedragende, ter sake hy my en alle de Muselmannen, ten tijd deese hoffstad door kwaadaardige vyanden is belegert geweest, [2]) goede hulp heeft beweesen gehad door een menigte gedaane depences en aan de kroon ter leen geschotene penningen, soo heb ik Sijn Exellenties versoek geerne ingewilligt en het gemelde bevelschrift van den begin tot den eynde volkomen geaffirmeert; het opgeld der ducaten en de 5 per cento op het witgelt, voor den uytvoer waarvan voor deezen nooyt vrydom is verleend geweest, werd by deesen aan de grootvermogende Hollandse Comp^{ie} kwijtgescholden; de schenkagiegoederen sullen niet gevordert werden, soo de sydeleverantie van 's konings kant komt te manqueeren.

---

1) Sic !

2) *Corpus* IV, blz. 549.

Wyders is mijn gebod, dat hetsy er zydenegotie werd gedreven dan niet, egter d'E. Comp[ie] gepermitteerd blijft jaarlijks 20.000 thomans aan goederen en koopmanschappen in dit rijk en wederom uyt te voeren naar haar ofte andere gewesten, sooals dat hun sal komen te gevallen, sonder bepalinge, waarinne dat montant te sullen besteeden, hetsy aan ongemunt goud, silver, ducaten, wit gelt off eenige andere goederen en koopmanschappen, als hunnen raad in cas subject sal komen te gedragen.

Derhalven sy alle opperhoofden en bevelhebberen, soo groote, als klyne, onder de subjectie deser croon sorteerende, mits deesen kennelijk, dat alle bevelschriften, welke naar deesen mogte werden verleent en tegens de vorige komen te stryden, in geenen deel sal gerespecteerd, nogte daarop eenige reflectie geslagen werden. En sullen voorgedagte opperhoofden en de bevelhebberen alle de voorwaars ofte van ouds aan de grootvermogende Hollandsen Comp[ie] ende de capitain verleende mandamenten ofte bevelschriften stiptelijk hebben t'opserveeren en naar te komen, sonder sig in 't allerminste poinct daartegen aan te kanten off iets te contrarieren, op peene dat alle tegenstrevers en contraventeurs de straffe Godes en de ongunste des konings op hunne hoofden sullen behaalen. Om alle welke redene en motiven ik geboden hebbe, dat deeze van den begin tot den eynde in zijn volle teneur en kragt sal werden gehoorsaamt en naargekomen, sonder dat daar ietswes aff ofte toegedaan werde.

De groote mustoffies off principalen secretarissen van 's conings gehijmcabinet [1]) sullen deesen met compleete sin en bewoordinge in het regamboek hebben te registreeren.

Gegeven in de maand Soemadie ul Sanie in 't jaar 1142 [2]) in 't jaar naar de vlugt Mahomets uyt Mecca naar Medina.

Op den dorso, ter plaatse daar het segul van den cartji e bassie [3]) off generalissimus van 's conings troupes, by het origineel was gestelt, stonden deese woorden: Deese is geschreven in 't byweesen en onder het gesigte des conings.

---

[1]) Zie beneden.

[2]) Dschumada il Sani 1142 loopt van 22 December 1729 tot en met 19 Januari 1730.

[3]) Lees kürtji bashi, hoofd van de kürtji's of grenstroepen. Zie vooral HOTZ, *Cunaeus*, blz. 69, noot.

Een wynig lager op de eene syde stond, door den mustoffie el momelek en mustoffie-cassa [1]) geschreven:

Deese ter ordre des conings in 't regamboek behoorlijk geregistreert.

Op de andere syde des papiers stonden twee voornaame seguls gedrukt, met deese bygevoegde woorden: Deese is de copia van 't origineel, 't gunt met des konings segul is bekragtigt, 't welk getuygen **Mohamed Ismael** en **Alie Nachie.**

Onder stond: Aldus volgens opgave van des E. Comp[tes] Persiaanse schryver **Camber Alie** naar beste kennisse, doch niet sonder bedugtinge voor eenige misslagen, uyt oorsake van geringe taalkunde, [2]) te samengestelt door — was getekent — **G. Gutchy.**

Onder stond: Accordeert, **M. Heynits**, eerste gesworen clercq.

DCCLXXIII. PERZIE.

Januari—April 1730. [3])

De nieuwe heerscher beloofde ook de aan zijn vader gedane leeningen te zullen afbetalen, waarmede het volgende document een begin maakt.

Translaet Persiaanse mandament, door den koning Thamas op den tholvoogd der seehavenen verleend, omme een somma van 5000 thomans, in aflegging van Sijn Hooghijds vaders schulden, uyt de inkomste van de sjabenderie [4]) in **Gamron** te betaalen, als:

Het bevel, dat de wereld te gehoorsamen heeft, is dat den thol-

---

1) Perzisch mustofi is belastinggaarder of ambtenaar van 's konings inkomsten; mustofi-e-chazineh, kanselier van de schatkist; mustofi-e-momelek, hoofd van de munt.

2) Sic.

3) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, waarin het tweemaal voorkomt en wel 7de boeck, folio 3607 en 49ste boeck, folio 526.

4) Sjahbandaar = havenmeester; sjahbandarye het gebied van den havenmeester.

voogt van de seehavenen van **Faars,** [1]) met de koninglyke gunst verheven sijnde, wete dat vóór deese volgens te eeren mandament van den koning mijn vader, wiens rustplaatse in het paradijs is, geordonneert is geworden dat den vorigen tholvoogd over de seehavenen van Faars een somma van 5000 thomans — Tebriese — van de inkomende geregtigheden, in steede van soo een somme, die doentertijd van 't puyk van Messias' volk, Nicolaus Schorer, capitain van de hoogvermogende grooten der Hollanders voor den dienst van den koning ter leen genomen is, aan voormelte capitain soude voldoen. [2]) En dewijl in deesen tijd gedagte mandament voor ons als de zon schynende gesigt gebragt [3]) en gerequestreert is, dat tot heeden dito som door de opgekomen troubelen door den vorigen tholvoogd niet voldaan is, gelijk sulks ook volgens gemelte mandament gebleken sy, soo beveelen wy dito somme in der haast van de inkomende geregtigheeden volgens quitantie aan meermelte capitain te voldoen, ende daeromtrent niet nalatig te blyven, terwijl na luyd van de quitantie uw reekening daarvoor sal worden goedgedaan.

Dit geordonneerde dan moet stiptelijk naargekomen, gehoorsaamt en verders alle possibilitijd daartoe aangewent werden.

Onder stond: Aldus volgens vertaling van 's Compagnies tolk **Elias Sahid** [4]) t'samengestelt door my — was getekent — **M^s van Leypsig.**

Onder stond: Accordeert — was getekend — **M^1 Heynitz,** eerste gesworen clercq.

---

1) De provincie, waarin o.a. Gamron lag.

2) Zie *Corpus* IV, noot 1 op blz. 563.

3) Het *Contractboek* is voor deze jaren uittermate slordig gekopieerd. Hier staat nu: voor ons als deezen schynende gesigt.

4) Er staat: Eliaes Zahib.

DCCLXXIV. PERZIE.

Januari—April 1730. [1]

Zie de inleiding hiervóór, blz. 70. Dit stuk is nog eens een persoonlijke bevestiging door den sjah van het eerste der hiervóór gaande documenten.

Translaat Persiaanse missive by forma van regam off bevelschrift, door den presenten Persischen coning Thamas gecarteerd aan den E.E. Heer oppercoopman en gezaghebber deser directie, Leendert de Cleen, zijnde alhier door 's Comp'ies loopers Cassum en Abdulla op den 17en April anno 1730 aangebragt.

Naar vooraffgaande civile expressiën. [2])

Myne begeerte is, dat den capitain der grootvermogende Compagnie van de hoogverhevene en luysterryken Hollandsche coning, welkers hoovd-deksel de zonne gelijck is, in name Leendert de Cleen, als het puik des Messias' volk en de zuyverste van Jesu navolgers, kennelijck zy, hy door myne dierbaare koninklyke gunst en genegentheit hooglijck verheeven zy geworden.

Om reeden tusschen den grootmagtigen en roemryke Hollandsche coning en de voorzaaten myner familie althoos volle vriendschap en genegentheid seer vast en bestendig is geweest, item dat d'ondersaten van Zijn verhevene Mayesteyt [3]) steeds met een suyver herte en reine couleur omtrent d'onderdanen van de Persischen croon in alle plaatsen des rijks hebben gehandelt gehad, sodanig dat haarlieder natie ten tyden der troubles in Spahan en 't geheel Persiën veele onheylen zijn overgekomen, zo heb ik, om alle die beleevd- en genegentheeden alle de bevelschriften, door de vorige koningen, myne predecesseuren, verleend, oock seer geerne willen vernieuwen en bevestigen. En zal onder de zeegen des almagtigen Gods voort-aen en soodra mogelijk aan alle afhangelingen van die hoogvermogende coopman nog nadere blyken van myne affectie en goede genegentheyt bewyzen, die met de reeds aan [4]) Ulieden bewezene niet alleen zullen overeenkomen, maar selv seer verre overtreffen. En moet tusschen die doorlugtige Mayesteit, [3]) alle de zyne en

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1731,* 28ste boeck, afdeeling Persia, folio 442 en volgende.

2) Er staat: expressen.

3) De „koning" van Holland.

4) Er staat: door, wat evident een verschrijving is.

my steeds een onveranderlyke vrundschap en eendragt, gelijk als van ouds,[1]) werden gecultiveert; en moeten met het aff- en aanvoeren van scheepen en goederen, als voorheen, tot aankwekinge van den handel, blyven voortvaren.

Weest voor het verdere in alle gevalle van myne koninklyke gunste volkomentlijk verseeckerd.

Geschreven in de maand Rammason een duisend een honderd twee en veertig.

Onder stond: Aldus door voorbeduyding van 's Comp[ies] Persiaanse schryver **Camber-Alie,** in zooverre het my verstaanbaar en mogelijck geweest zy,[2]) overgebragt door my — was getekent — **George Gutchi.**

Lager: Accordeert — was getekent — **Mr Heynitz,** eerste gesworen clercq.

DCCLXXV. PERZIE.

Januari—April 1730.[3])

Zie de inleiding bij het document op blz. 70.

Translaat Persiaanse regam,[4]) door den jegenwoordigen koning van Persiën, Thamasb.[5]) op d'E. Comp[ie] verleent en per 's E. Comp[ies] lopers Casum en Abdula den 17[en] April 1730 aangebracht.

Daar is een koninglijk bevel uytgegaan, 't gund de wereld sal hebben te obedieeren:

In deesen tijd, dat Myne Koninglyke Majestijd binnen Spahan is gearriveerd, is den verheven capitain der grootmogende Hol-

---

1) Er staat: gelijk als van andere.

2) Sic !

3) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1731,* 28ste boeck, afdeeling Persia, folio 433 en volgende, alsmede in die van *1733,* 49ste boeck, folio 514 en volgende. Het eerste en het derde dier afschriften zijn in twee kolommen geschreven, die vrijwel kopieën van elkaar zijn. Wij geven slechts de eerste.

4) Zie hiervóór, noot 2 op blz. 71.

5) Zie hiervóór, noot 2 op blz. 70.

landse Comp[ie] en het puyk onder des Messias' volk, Nicolaus Schorer, by my ter voetkus genadert, sodanige regammen, als hieronder gespecificeerd staan, onder mijn gesigte, dat in helderhijd de sonne gelijk is, vertonende.

1.

Het regam, gegeven in de maand Ziehidje duysend een hondert vier en dertig, meldende wegens het opgelt der ducaten en de vijff per cento op het witgelt, hetgund zylieden naar hunne plaatsen willen vervoeren, [1]) ingevolgen van 't welke de bediendens van de meyhaar el momalek — oppermuntmeester — voortaan sullen hebben te segulen. [2])

2.

Een ander bevelschrift van dienselfden datum wegens de maklaardye op de lywaten, pondgoederen, assa-foetida [3]) en de Moorse scheepen tot Bander Abassie, aan de familie van François [4]) verleent voor den tijd van 30 agtereenvolgende jaaren. [5])

3.

Een derde dito van opgemelde dagtekening, dat de Hollandse capitain van iemand gelt te pretendeeren hebbende, door bedwang van den diwang-begie — heer der justitie — 't selve sal kunnen vorderen. [6])

4.

Een ander, dat niemand gelt ter leen van de Hollandse tolken sal hebben te vorderen, nogte ook geen schattinge met d'onderdanen eguaal sal werden opgelegt, dog in andere gevallen de voorregten als d'onderdanen sullen genieten. [7])

5.

Een ander van voormelten datum, dat niemand de dienaren van 's Compagnies suppoosten, vermits deselve vrienden des konings sijn, op geenerly wyse sal hebben te molesteeren. [8])

---

1) *Corpus* IV, blz. 554. Aldaar staat het niet gedateerd op Dsûl-Hiddscha 1134, maar op Dsûl-Cada 1134.

2) Wat ?

3) Asa foetida of duiveldrek, het harsachtige, geneeskrachtige sap uit den wortel eener Perzische plant, veel gelijkende op benzoë.

4) De bekende tolk van de Compagnie, François Sahid. Zie ook beneden.

5) Dit was een particuliere zaak en het document dienaangaande is hiervóór niet gepubliceerd.

6) Zie *Corpus* IV, blz. 559.

7) *Corpus* IV, blz. 562.

8) Ibidem, blz. 560—561.

6.

Een ander van dienselven datum, dat de Benjaanse makelaars der Hollandse Comp[ie] met haar adheerenten, bestaande te samen in zeventien persoonen, vry van hooftgelden sullen werden gelaten. [1])

7.

Een ander van meermelten datum, dat de Hollandse tolken en principaalste bediendens der E. Comp[ie] gepermitteert werden schoenen met hooge houtjes te dragen. [2])

8.

Van gemelten datum, dat de lasten van 20 jerieb [3]) tuyns off lands, welke den tolk François in de Maxiroen, [4]) buyten Spahan gelegen, is hebbende, aan den capitain wierden kwijtgescholden. [5])

9.

Van ad idem, dat niemand van de familie van François eenige hoofdgelden sal hebben te vorderen. [5])

10.

Ad idem datum: de lastpenningen op sekere landeryen, gelegen aan de Oostkant buyten Spahan in 't dorp, Joubejoen genaamt, werden gelibereert. [5])

11.

Een ander van de maand Radjeb al Maradjeb een duyzend een honderd en ses, dat de Hollandse natie haar goederen en coopmanschappen aan een igelijk koopman, die hun komt te behagen, vryelijk en sonder verhinderinge der tholbediendens sal mogen verkopen. [6])

12.

Van een en denselfden datum, dat imand der Hollanderen, waar het ook wesen mag, ietwes ontstolen werdende, sullen de gouverneurs ofte opperhoofden gehouden weesen de dieven te

---

[1]) Hiervan zijn mandamenten uit 1717 en 1719. Zie *Corpus* IV, blz. 504 en 522.

[2]) Niet opgenomen onder die van 1722. Opgemerkt worde, dat dit dus een privilege is.

[3]) Een jerieb is 4 000 ges off cobidos lengte.

[4]) Bedoeld zal zijn het tuindorp Maksud Begi. Zie Hotz, *Cunaeus*, blz. 129.

[5]) Hiervóór niet opgenomen als van particulieren aard.

[6]) Er staat in dit 11de artikel abusievelijk: een duysend een hondert en sestien; dit en de volgende mandamenten zijn van 1106. Zie *Corpus* IV, blz. 87 en volgende.

agterhalen, vangen, en de gestolene goederen affgenomen wesende, deselve restitueeren; dog den dieff off dieven niet gevangen krygende, nogte de gestolen goederen onderscheppende, sullen de gedagte gouverneurs offte opperhoofden dies waardye aan de Hollanders moeten vergoeden. [1])

13.

In datum alsvooren, dat niemand buyten permissie der Hollanders en sal vermogen eenige harer pakken ofte goederen te openen ofte visiteeren. [2])

14.

Datum ut supra, dat niemand van de Hollandse capitainen, eenige landeryen ofte andere vaste goederen in dat rijk hebbende, eenige lasten off schattingen daarvoor sullen hebben te betaalen. [3])

15.

Datum ut supra, dat de Hollanders 's jaarlijks agt stuks paarden naar hunne quartieren sullen mogen vervoeren. [4])

16.

Als even, dat in Chiraas soveel rosewater sullen mogen stoken als selve begeeren, en 't selve vervolgens heenvoeren waar het hun sal komen te behaagen. [5])

17.

Als voren, dat de weynen, die sylieden in Chiraas sullen maken, ook mogen vervoeren waar het hun sal behagen. [6])

18.

Als boven, waarby geoorloofd sy hunne graafsteden met tombes te mogen vercieren. [7])

19.

Als vooren is hun gepermitteerd de vlagge ofte eenige andere tekenen, waardoor haare uytmuntenthijd verbeelden, tot Gamron te mogen vertonen. [8])

---

1) Ibidem blz. 105—106.
2) Ibidem blz. 87—88.
3) Ibidem blz. 89—90.
4) Ibidem blz. 112—113.
5) Ibidem blz. 113—114.
6) Ibidem blz. 91—92.
7) Ibidem blz. 110—111.
8) Ibidem blz. 98—99.

20.

Selven datum werd hun toegestaan roode aarde en soud van Bhender Lareck naar hunne quartieren te vervoeren. [1])

21.

Ad idem, dat hunne dooden volgens haarlieder gewoonte mogen ter aarde bestellen. [2])

22.

Als even: ymand der Hollandse natie hunne lijffeygenen willen opkopen, sal hun door niemand werden verhindert. [3])

23.

Als voren, dat niemand in der Hollanderen woningen sal mogen gaan sonder noodsakelyke oorsaken. [4])

24.

Datum als voren, dat niemand sonder consent dier natie sig met hunne goederen sal hebben te misceeren. [5])

25.

Als even: eenige kemels ofte andere lastbeesten te huur begeerende, sullen deselve in alle plaatsen mogen opsoeken en gebruyken; en eenige manschap in de wegen van dagreis tot dagrijs begeerende, sullen hun door de rhadaars off wegbewaarders moeten werden versogt. [6])

26.

Als vooren: de capitains met haare inlandse bediendens eenige schulden uytstaande hebbende, sullen deselve met hunlieden, sonder iemants bemoeyinge, mogen vereffenen. [7])

27.

Als gesegt: de wol —dog geene zyde — sullen de Hollanders van een igelijk sonder imans verhinderinge mogen opkopen. [8])

28.

Als vooren: de Hollanders eenige nieuwe extructies ofte gebouwen willende aanleggen, sal hun door niemand werden verhindert. [9])

1) Ibidem blz. 99—100.
2) Ibidem blz. 111—112.
3) Ibidem blz. 90—91. Het gaat hier over in slavernij geraakte Hollanders.
4) Ibidem blz. 88—89.
5) Ibidem blz. 94—95.
6) Voor hen opgezocht. Ibidem blz. 104—105.
7) Ibidem blz. 96.
8) Ibidem blz. 122 en volgende.
9) Ibidem blz. 108—109.

29.

Als even: alle goederen, die de Hollanders uyt Indiën in Persiën komen aan te voeren, sullen sylieden gehouden sijn ook in dit rijk te verventen, en daarentegen mogen sylieden sodanige andere goederen opkopen als selve begeeren, ten eynden naar haarlieder quartieren te vervoeren, uytgenomen de syde, die sylieden van den koning gehouden sijn te negotieeren. [1])

30.

Als 't andere, dat wanneer eenige van 's Comp'ies scheepen ter Gamronse reede mogten komen te verongelukken en daarvan eenige goederen in handen van 's conings onderdanen geraken, deselve sonder vermindering te moeten restitueeren. [2])

31.

Als even, dat niemand van de Hollanderen eenig ankergeld ofte andere scheepsongelden sal hebben te vorderen, maar dat sylieden alle hare goederen en coopmanschappen in eygene woningen sullen mogen omsetten en verkopen. [3])

En my versoekend, dat alle deselve door my mogten werden bevestigd, soo heb ik, ter sake my des capitains goede intentie gebleken zy, mitsgaders om de wille myner opregte geneigthijd tot de hoogvermogende Hollandse Comp'ie, alle dese bovenstaande regammen, welke tans in handen van gemelden capitain sijn berustende, van den beginne tot den eynde in alle deelen en met dies volle inhoude volkomentlijk bevestigt. Niemand sal sig tegens dies teneur in 't allerminste mogen opposeeren ofte daar tegen streven. En sullen wyders de groote secretarissen van 's conings gehijmcabinet deese in haar volle kragt en bewoordingen hebben te registreeren.

Dit bevelschrift is gegeven in de maand Soumadi ul Sanie anno een duysend een honderd twee en veertig.

Op de rugge des geschrifts, in plaatse daar het segul van den cortsje-bassie of generalissimus van 's conings krijgstroepen [4]) by het origineel was gestelt, stonden de volgende woorden: Deese is geschreven in presentie en onder het oog des konings.

---

1) Ibidem blz. 101—102.
2) Ibidem blz. 100—101.
3) Ibidem blz. 92—94.
4) Zie hiervóór, noot 3 op blz. 76.

Een weinig lager op de eene syde stond door den mustoffie-el-momaleek en mustoffie-cassa geschreven: Deese is ter ordre des konings in 't mandaatboek behoorlijk geregistreerd.

Op de andere syde des papiers stonden twee principaale segels, gedrukt met deese bygevoegde woorden: Deese is het afschrift van 't oorspronkelijk, dat met 's conings segul is bekragtigt, 't gunt getuygt **Mamet Ismael** en **Alie Nachie.**

Onder stond: Aldus volgens voorbeduydinge van 's Comp[ies] Persiaans schryver, molla **Camber Alie,** naar beste kennisse, dog niet sonder bedugtinge van erreuren, uyt hoofde van geringe taalkunde, te samen gestelt by — geteekent — **G. Gutchi.**

Onder stond: Accoord: **M. Heynitsz,** eerste gesworen clercq.

DCCLXXVI. KOROMANDEL.

24 Maart 1730. [1])

Ter gelegenheid van het optreden van een nieuwen vorst over het rijk van Tanjore zond de Compagnie hem een gezantschap toe „om denselven te congratuleren met de successie tot de regering". Bij die gelegenheid kreeg men bevestiging van de oude privileges, benevens „eenige nadere gecontracteerde en geconcedeerde poincten".

Cauwel, door den vorst Toelasjagie-Ragie aan den Hollandsen gouverneur tot Nagapatnam, Mr. Dirk van Cloon, verleend.

Tot bevestiging der cauwls, in vorige tyden door myne nu in de glorie sijnde voorsaten afgegeven, werd het jegenwoordige verleend om bewaart te werden en daarop gerust te wesen.

Salla seyna maya alaph, den 4[den] van de maand Ramoejan — anno 1730, den 24[en] Maart — [2])

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertaling van den

---

[1]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, No. 8368,* V, folio 188, alsmede in de *Overgecomen brieven 1731,* 26e boeck, afdeeling Cormandel, folio 402.

[2]) Hier stond het zegel van den vorst in zwarten inckt gedrukt.

bramina **Wengetaramma,** Nagapatnam den 3 April 1730 — was getekend — **C. Schaller.**

Lager stond: Accordeerd — en getekend — **J. de Vos,** eerste clercq.

DCCLXXVII. KOROMANDEL.

1 April 1730. [1])

Zie de inleiding bij het document hiervóór.

Translaat van een takiet — parwanna [2]) — in 't Marratyse geschreven, etc[a].

Ter ordre van den vorst Toelasiagie-Ragie werd deze takiet — parwanna — gerigt aan de thollenaars in de landen van Sijn Hooghijd, den Tansjoursen vorst, door den soubidar [3]) Gewinda Dommodra, present te Triwaloer.

Nademaal het altijd gewoonte is geweest van de doeken en lywaten, uyt alle kanten van 's vorsten gebied voor de Hollandse Comp[ie] naar Nagapatnam aangebragt werdende, maar halve thol te nemen, soo werden U.E. geordonneert hetselve in 't aanstaande op de eygenste maniere strikt te observeeren.

Die van het Noorden werden expresselijk gelast om 's Comp[ies] Europeese dienaren, derselver Inlandse coopluyden en andere, met haar palenquins off paarden in hunne reyse by vertoning der pasporten, met het segul van welgemelte Compagnie bekragtigt, te laten passeeren en repasseeren.

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1731,* 20e boeck, afdeeling Cormandel, folio 403. Verder in de verzameling der *Kamer Zeeland, 8368,* V, folio 188—189.

2) Parwanna is volgens de omschrijving der Compagnie: Onderkoninglijk bevel; takid is bevelschrift.

3) Soubadar of stadhouder.

De nely [1]) en andere eetbare waren, van alle canten na de stad Nagapatnam te markt gebragt werdende, moeten in geenderly wyse aangehouden werden.

Tot Chiekel [2]) moeten boven de rees geboude boutiques geen andere opnieuw opgehaalt [3]) werden.

Uyt kragte van gemelde ordre moet dit alles wel in sijn werk gaan, sonder de Comp^{ie} in 't minst molest aan te doen, sullende de wederspannigen in cas contrarie vervallen in de straffe van den vorst.

Salla seyna maya alaph, den 12^{den} van de maand Rammoejan, anno 1730 den 1^{en} April.

Onder stond: Hiervan moeten copyen genomen en 't origineel aan de Comp^{ie} weder inhandigt werden.

Verder stond met de eygen hand van den soubadaar geschreven: „Roesjoe", 't welk beduyt: dit is opregt.

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertaling van den bramine **Wengetarama,** Nagapatnam, den 3 April 1730 — getekend — **Christiaan Schaller.**

Onder stond: Accordeert — getekend — **J. de Vos,** eerste clercq.

DCCLXXVIII. GORONTALO EN LIMBOTTO.

26 September 1730. [4])

De Noordelijke arm van Celebes trok in deze jaren sterk de aandacht, door het ontdekken van goud aldaar (zie hiervóór, blz. 58). Gouverneur en raad van de Molukken zonden er in 1730 den kapitein Elias van Stade heen, om maatregelen te nemen tegen de Boegineesche en Makassaarsche „swervers" en andere liefhebbers, die op het goud zouden afkomen. Bij zijn terugkeer naar Ternate bracht genoemde kapitein eenige prinsen van Gorontalo en Limbotto mede, met wie de bestaande contracten werden vernieuwd en uitgebreid.

---

[1]) Rijst in den bolster.

[2]) Dit was een wijk of voorstad van Negapatnam.

[3]) Gebouwd.

[4]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1731*, 22ste boeck, afdeeling Ternaten, 3de register, folio 132 en volgende.

Articulen, beraamd, besloten en vastgestelt tussen den heere Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur dezer Moluccos, benevens die van zijn rade, in naam en vanwegen Zijn Hoog Edelhijd, den Wel-Edelen Grootagtbaren Heere Mr Diederik Durven, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, representerende de Generaale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Compie en Staat der Vereenigde Nederlanden in deze gewesten ter eener,

ende den prins Tolucco van **Gorontalo**, benevens den prins Tuleabo van **Limbotto**, als expresse afgesanten van de tans regerende coningen van Gorontalo en Limbotto, benevens desselfs rijxraden ter andere syde, en sulks ingevolge van de besoignes, die den 15 en 16 September 1730 in het casteel Orange op het eyland Ternaten by gecombineerde vergadering besloten zijn.

1.

Eerstelijk sullen alle contracten, die met de Compie van tijd tot tijd aangegaan zijn en door de coningen van **Gorontalo** en **Limbotto**, benevens hare rijxraden, successivelijk besworen, heyliglijk moeten geobserveert en agtervolgt werden, sonder daar eenige verandering in te mogen maken als met voorkennisse van Haar Hoog-Edele tot Batavia, onder wat benaming ofte pretext zulks soude mogen zijn, en wel voornamentlijk dat van den 25 Maart 1678 met den heere gouverneur Robertus Padtbrugge en die van zynen raad gemaakt [1]); item die van den 29 Maart 1689 ten tyde van den heer gouverneur Johan Hendrik Thim [2]); 17 July 1694 ten tyden van den heer gouverneur Pieter Roselaar [3]); 9 Juli 1710 ten tyde van den gouverneur Jacob Claasz, [4]) mitsgaders de ampliatie op gemelte vernieuwde contracten, aangegaan den 16 December 1720 ten tyden van den heer gouverneur Antony Heynsius, [5]) en zulks, omdat deze volgende pointen maar

1) *Corpus* III, blz. 127 en volgende.
2) *Corpus* III, blz. 491—492.
3) Mij niet bekend.
4) *Corpus* IV, blz. 368 en volgende.
5) Mij niet bekend.

gerigt zijn naar den tijd, waarin sig de E. Comp^ie^ mitsgaders de landen van Gorontalo en Limboto à present in zijn bevindende.

2.

Den gouverneur en raad in Molucco neemt aan om de coningen van **Attingola, Boelanga** en **Bone**[1]) te recommandeeren, dat ze, na het aloude gebruyk, met de Gorontaalders en Limbotter's Comp^ies^ werk sonder de minste tegenspreken sullen moeten verrigten, soo omtrend het besorgen van 's Comp^ies^ saken als het vervoer der goederen na **Tomacallang**[2]) etc^a^, tot welken dienst ider het zijn sal moeten contribueeren na mate het getal der onderdanen, die onder gemelte coningen zijn staande.

3.

Alle 's Comp^ies^ vaartuygen, die in de qual[3]) ofte rivieren van Gorontalo komen en gelost off geladen moeten werden, sal geschieden door de Gorontaalders en Limbotters, om redenen de andere genoemde volkeren te ver van de hand zijn.

4.

Gemelten afsendelingen beloven in naam hunner principalen te zullen besorgen, dat al het schilpatshoorn, 't geen haar onderdanen kunnen bemagtigen, aan de Compagnie en niemand anders sal geleverd werden, mits dat de Comp^ie^ hetselve ter redelyke pryse komt te betalen; egter betuygen sy niet te weten off daar een quantitijd van sullen kunnen leveren, om redenen de Bouguineesen en Mandareesen de baas in de bogt van Tominy spelen.

5.

Op gemelte afgesanten haar versoek beloofd den gouverneur en raad niet alleen de bekruysinge, buyten wettige verhindering, over twee maanden met een klijn en groot vaartuyg te sullen ondernemen, ter verdryvinge van de swervers, die 's Comp^ies^ landen en onderdanen in de bogt van Tominy komen ontrusten, maar daarenboven beloven Haar Agtbare ook over eenige dagen een schip na de Manado te senden, om van die plaas gedurende den tijd van twee maanden tot aan de N. W. hoek van Tontoly[4]) te cruysen, dan wel voor Tomo-callang ter beveyling van de goudsoekers te anker te komen.

---

[1]) Voor Atingola en Bolang of Boelaäng zie hiervóór, blz. 58. Bone ligt Oostelijk van Gorontalo.

[2]) De vindplaats van het goud. Zie hiervóór, blz. 58.

[3]) Maleisch koewala of kwala is riviermond.

[4]) De meest Noordwestelijke hoek van Celebes.

6.

Daarentegen beloven gemelte afsendelingen te zullen besorgen, soodra sy op Gorontalo gekomen sijn, dat een goed getal inlandse vaartuygen en manschappen tegen de comst van 's Comp[ies] vaartuygen in gereedhijd gebragt werden, opdat de bekruysing sonder vertoeven en met goed succes na behoren volbragt werde, gelijk zy verders dat point beloven sonder tegenspreken te volbrengen, als het de E. Comp[ie] goed sal vinden de bekruysing in de bogt van Tominy te ondernemen.

7.

Den gouverneur en raad neemt aan Zijn Hoog-Edele, den heere Gouverneur-Generaal en de Edele heeren Raden van India tot Batavia eerbiedig te versoeken, dat Haar Ed[e] de goedhijd gelieven te hebben van de Maccasserse coningen by Haar Ed[e] brieff te demonstreeren, dat het ten uyttersten nodig is die vorsten een swaar verbod tegens derselver ingesetenen gelieven te laten uytgaan, opdat het swerven en stropen in de bogt van Tominy, indien het mogelijk is sonder veel bloed te storten, een eynde mag nemen, gelijk den gouverneur en raad ook aanneemd het nodige hierover aan den heer gouverneur tot Maccassar mede te schryven.

8.

Gelijk den gouverneur en raad aan gemelte afsendelingen ook beloofd, Haar Hoog Edelens tot Batavia op een favorable wyse te zullen voordragen om de negoryen Saoesoe, Soenko Poesoe en Palapie, digt aan Gorontalo te mogen verplaatsen, opdat die volkeren tot 's Comp[ies] dienst en het graven van goud konnen gebruykt werden, onder die mits nogtans, dat soo gemelte versoek geaccordeert werd, men die mensen door minsaamhijd en niet door brutalitijd daartoe sal constringeeren; item, dat de coningen en rijxgrooten van Gorontalo en Limbotto gehouden sullen weesen deeze mensen op eene eerlyke wyse te regeeren en als haar goeden vrienden behandelen.

9.

De inwoonders van de negoryen Lemboebega en Parigie, etc[a], die nu sedert eenigen tijd haar de gehoorsaamhijd van Gorontalo en Limbotto hebben ontrokken, sullen by deezen aanstaande bekruysing uyt name van de Comp[ie] een algemeene pardon aangeboden werden, onder die mits, dat se weder tot haar pligt sullen

keeren en sig met de swervende Maccassaren, Bougineesen en Mandareesen niet bemoeyen; dog in gevalle ze deeze minnelyke aanbiedinge niet willen accepteeren, soo sal de E. Comp^te met de coningen van Gorontalo en Limbotto middelen beramen, om haar tot gehoorsaamhijd te constringeren. En ingevalle het soo verre quam, dat men gewelt van wapenen moest gebruyken, sullen de Gorontaalders en Limbotters verpligt weesen haar te attaqueeren, gesouteneerd werdende door 's Comp^tes bodems en manschappen, die de bekruysing op zoo een tijd sullen doen, sullende de gevangene, die by soo een occasie gekregen werden, aan de Comp^te moeten overleveren om haar, na bevindinge van saken, te straffen.

10.

Den gouverneur en raad neemd aan op het versoek van gemelte afgesanten aan den resident Nebbens [1]) te zenden 40 p^s [2]) musquetten en 10 p^s snaphanen, benevens eenige andere ammonitie van oorlog, die de koningen van Gorontalo en Limbotto tegens de ordinare prysen, als een musquet tegens 6 en een snaphaan tegens 8 rijxdaelders 't stuk, sullen kunnen inkopen, mits dat de betaling geschied by de leverantie, en sulks met contanten, dan wel goud ofte slaven.

11.

Den gouverneur en raad sijn met de afgesanten overeengekomen, dat al het goud, hetgeen op het land van Tommakallang als op andere plaatsen gevonden werd, tegens rijxdaelders 10 de reaal swaarte, aan de Comp^te sonder eenige uytvlugt onvervalst sal moeten geleverd werden, sullende degeene, die gemelt mineraal komen te vervalsen ofte aan particulieren te verkopen, ten exempel van anderen op het rigoreusten werden gestraft, houdende de E. Comp^te aan sig gereserveerd, over dit point in der tijd [3]) sodanige naderen placaten en ordonnantiën te publiceeren, als men na bevinding van saken soude oordeelen te behoren.

12.

Den gouverneur en raad neemt aan ingevalle er een groote

1) Jan Nebbens, onderkoopman en hoofd op Gorontalo.

2) Arkorting van pees = stuks. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge*, I, II, glossarium in voce.

3) Versta: mettertijd.

quantitijd goud van 't land van Pagoe Jamma,[1]) 't geen de afgesanten oordeelen van beter alooy als dat van Tommacallang te sijn, aan de Compie gelevert wert, zy alsdan den HoogEdelen Heer Gouverneur-Generaal en Raden van India tot Batavia eerbiedig sullen voordragen, off het van Haar Eds behagen was, dat men voor dit genoemde goud een halve rijxdaelder meerder voor de reaal swaarte soude mogen betalen, welk versoek egter niet geschieden sal voor en al eer men met waarhijd heeft ondervonden, dat genoemde goud beter is dan hetgeen tot nog toe aan d'E. Compie is geleverd.[2])

13.

Dewijl men om redenen, d'E. Compie daartoe moverende, alsook om alle morshandel voor te komen, niet heeft konnen goedvinden, de Gorontaalders en Limbotters haar versoek te accordeeren om op Kema, Kaboe off Boelang[3]) rijs off pady te gaan copen, soo lang als de plaatsen, daar se haar pady vóór desen vandaan gehaalt hebben, als Togia-ampana en Mambomba, door de Bougineesen en Mandareesen beset sijn, soo beloofd den gouverneur en raad haarlieden hierin tegemoet te komen, dat in gevalle er ambondantie[4]) van rijs en pady op de Manado is, te sullen sorg dragen dat buyten ontrieff van de Compie een party van die granen soo na Gorontalo als Tommocallang, indien het nodig is, sullen gesonden werden, en welke granen met de groote off klyne maat sullen verkogt werden aan een ider, sonder onderschijd, die tot het goudsoeken gebruykt werd en die dezelve met goud soude mogen betalen.

14.

Daarentegen beloven de afgesanten, dat se sullen sorg dragen, dat den landbouw door de Gorontaelders en Limbotters en de verdere bogtvolkeren met alle ernst werd voortgeset, opdat haare onderdanen in staat souden mogen weesen sig met de vrugten van haar eygen land te kunnen spysigen.

---

[1]) Pagoejama, ten Westen van Gorontalo en Limbotto.

[2]) In een brief naar Batavia schrijft gouverneur Pielat, dat de Gorontaalders slim genoeg zijn om te begrijpen, dat een reaal zwaarte aan zuiver goud heel wat meer waarde heeft dan 10 rijksdaalders. Hij vreest dan ook, dat de vinders het goud duurder zullen kunnen verkoopen aan de talrijke „swervers".

[3]) Kema in het Noordoosten van de Minahassa; Kaboh in het Oosten van Bolaäng-Mongondo.

[4]) Sic !

15.

Den gouverneur en raad neemd aan, de regering van Bwol [1]) te schryven en te ordonneeren, dat se afsendelingen na herwaart sullen hebben te depecheeren, ten eynde haar voor te houden de aloude pretensie der Gorontaelders en Limbotters wegens slaven, die in verschyde partyen van haar sijn weggelopen onder de regering van de heeren gouverneurs Padtbrugge, Thim, Van der Duyn en Roselaar; en wanneer gemelte afsendelingen hier gekomen sijn, neemd den gouverneur en raad aan, een vaartuyg na Gorontalo en Limbotto te senden, om de afsendelingen van die koningen af te halen, ten eynde in 't bywesen der wedersijds gecommitteerdens die langwylige en verdrietige pretensie door toedoen van d'E. Comp^ie eens een eynde mag nemen. En om hiertoe des te beter te geraken, verbinden sig de afsendelingen, in naam hunner principalen, alles voor goed te keuren wat de Comp^ie in deeze saak sal komen te doen.

16.

Den gouverneur en raad permitteerd, dat alle Gorontaalders en Limbotters, die alhier over particulieren schulden aangehouden werden, met deese afsendelingen weder na haar land sullen mogen keeren.

17.

Daarentegen beloven de afsendelingen, in name van hunne koningen en rijxgroten, te sullen besorgen, dat alle eerlyke en regtmatige schulden, die 's Comp^ies onderdanen bij haar ingesetenen hebben, binnen ses maanden, te rekenen na den dag van hare komst op Gorontalo, sullen werden afbetaalt ofte ten minste de schuldenaars te vreede gestelt.

18.

Den rang onder de Celebeese koningen sal blyven na het oude gebruyk, sullende de verandering, die den gesaghebber Van Staal [2]) buyten qualificatie en op een onbevoegde wyse in den jaar 1727 daarin heeft gemaakt, van niet en geender waarde gehouden werden.

---

[1]) Bwool, Oost van Tontoli.

[2]) Het *Contractboek* heeft: Van Staat, wat onjuist is. Bedoeld wordt Theunis Hendriks van Staal, gezaghebber van het jacht Schooteroog, die in 1727 een tocht langs de Noordkust van Celebes maakte.

19.

Alle Gorontaalders en Limbotters, die te water off te land na Tomocallang sullen gaan, sullen met passen van de coningen en 's Comp^{tes} resident moeten wesen versien; en zullen de vaertuygen gehouden wesen, op de Manado komende, haer passen te vertonen en het visiteren harer vaertuygen onderhavig zijn, om door dit middel, is 't mogelijk, alle morshandel met het goud voor te komen.

20.

Dewijl de plaas, daar den resident tot Gorontalo huys houd, seer slegt is, nemen de afgesanten in naam hunner meesters aen van te besorgen, soodra se op haar land sullen gekomen sijn, dat er een nieuwe logie met een schoon pakhuys, en rondom bepaggert, werden opgeregt aan de qual ofte mond van de rivier, op de plaas, Ilolodoa genaamd.

21.

Gemelde afsendelingen nemen aan te sullen besorgen, dat ten minste een der koningen, benevens de helft der rijxgroten, digte by de logie hare woningen sullen opregten.

22.

Ook hebben gemelte afsendelingen, in naam hunner principalen, beloofd te besorgen, dat aan 's Comp^{tes} resident alle dagen 12 man tot de nodige hoffdiensten sullen werden gegeven, welke menschen 's morgens met den dag aan 's Comp^{tes} logie sullen moeten verschynen en tot 's avens blyven; dog by extraordinare gevallen sal een ider, die onder d'E. Comp^{ie} sorteert, sooveel volk moeten geven als het den dienst sal mede brengen.

23.

Gemelte afsendelingen nemen ook aan in eerenstige en in kragtige termen te recommandeeren aan degeen, wiens werk het is om 's Comp^{tes} pakhuysen te besorgen, dat se sullen moeten sorg dragen, dat dezelve wel voor leccasie besorgt werden, off dat d'E. Comp^{ie} haar anders sal doen vergoeden de schade, die se door leccasie als andersins aan haar coopmanschappen komen te lyden.

24.

Gemelte afgesanten nemen aan te besorgen, dat alle weggelopene slaven, volgens contract van 25 Maart 1678, die se mogten

opvangen, aan 's Comp^ies resident sullen werden ter hand gestelt; item, dat den gecondemneerden Kimat benevens den Limbotsen kitjil[1]) Datouw, na Ternaten werden gesonden, en wel voornamentlijk, dat den capitain-lauwt Tometo, den goegoega Batolige en den Limbotsen capitain-lauwt Boelananava[2]) aan de Comp^ie, volgens het aloude gebruyk, haar eerbewysing komen te doen, met sig voor den gouverneur en raad der Moluccos te vertonen en Haar Agtbares approbatie en confirmatie omtrent haar qualityten te versoeken.

Alle deese articulen en de hierboven aangevoerde conferentiën, beraamt en besloten, beloven wy, afsendelingen, in naam van de koningen van Gorontalo en Limbotto, mitsgaders alle rijxgroten, heyliglijk na den woordelyken letter, sonder daeraan verkeerde uytlegginge te geven, te sullen naarkomen, gehoorsamen en agtervolgen; derhalven hebben wy tot teken van onse opregte mening, dit contract, voor sooverre het ons en onse principalen is rakende, met solemneele eede op den Alcoran bevestigt en met onse gewoone handtekening bekragtigt tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 26 September 1730, ter presentie van den Agtbaren Heer gouverneur en directeur dezer Moluccos, Jacob Christiaan Pielat, benevens die van zynen raad, die gemelt contract meede hebben ondertekend en met 's Comp^ies zegul versterckt, zullende alle gemelte articulen komen te vervallen, soodra den inhoud daarvan voldaan is — was getekend — **J^s Chr^n Pielat, J^s Boner, E. v. Stade, N. B. Lelivelt, W. v. Beseler, Pr Reaal.**

Ter zyde stond de handteekening van beyde afsendelingen; hieronder 's Comp^ies segul, gedrukt in roden lacke en ter syden: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raad — getekent — **J. d'Lille,** secretaris.

---

1) Prins.
2) Capitan-laoet: hoofdman ter zee, admiraal; djogoegoe: rijksbestuurder.

DCCLXXIX. PERZIE.

October—November 1730. [1])

In aansluiting bij de mandamenten van Januari-April hiervóór vaardigde de gouverneur van de provincie Faars een ordonnantie uit tot een spoedige terugbetaling der 5 000 thomans.

Translaat Persiaansche talliga — ordonnantie [2]) — door den beglerbegi [3]) Mamed Alie-chan op de Gamronse sjabandhaars verleend tot spoedige betaalinge der vijfduysend thomans, welke alhier op den 11 November 1730 per 's Compagnies looper Cassum is aangebragt.

Daar is een hoog gebod uytgegaan, dat de sjabandhaars over d'uytgaande en inkomende tholsgeregtigheden van 't gelukkig Bendher Abassi dienen te weeten, dat naarvolgens het bevel, dat in desen tijd door den koning is verleent geworden, zylieden uyt de tholsgeregtigheden aan den capitain der Hollandsche Comp[ie] zullen hebben te betaalen een somma van vijffduysend thomans, in minderinge van een meerder montant, dat den koning van den Hollandschen capitain ter leen heeft genomen. Weshalven sal naarvolgens dit bevel in desen dienen gehandelt te werden, zullende zylieden de tot heden ingesamelde tholpenningen in mindering van opgedagte schuld dienen te betalen en daarvoor invorderen een behoorlyke quitantie in forma. En belangende het resteerende zullen zylieden successive by parthyen d'insamelinge volgens 't gebruyk ten eersten afleggen, waaraan niets moet komen te manqueeren. En sullen in allen deele naarvolgens hetgeene voorschreven en bevoolen is exactelijk hebben te handelen, sonder 't selve te buyten te gaan.

Dit gebod moet geschieden.

Geschreven in de maand Rebbiasani een duysend een honderd drie en veertig. [4])

Onder stond: Aldus volgens opgaave van 's Compagnies Per-

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1733,* 48ste boeck, folio 565 en volgende.

2) Zie *Hobson-Jobson* in voce tallica.

3) Gouverneur. Zie Hotz, Cunaeus, blz. 388.

4) Rabi-el-Sani, andere naam voor Rabi-el-achir. Deze maand van het Hedschra-jaar 1143 begint op 14 October 1730 en eindigt op 11 November.

siaansch schryver **Camber Alie** uyt het Persiaansch in 't Nederduytsch naar beste kennisse overgeset door — was geteekent — **G. Gutchi.**

DCCLXXX. SUMATRA'S WESTKUST.

22 Maart 1731. [1])

Oneenigheden tusschen de inwoners van Pasariboe en die van Baros, waarbij de eerstgenoemden, uit het gebergte afgekomen, in de omgeving van Baros „voetangels" gelegd hadden, leidden tot gevangenneming der pongloes van Pasariboe door die van Baros. De Nederlandsche resident van Baros wist beide partijen te verzoenen; die van Pasariboe kregen hun vrijheid weer tegen betaling van 40 rijksdaalders boete en het afleggen van een nieuwen eed „van getrouwigheyd aan de E. Comp[ie]". (*Onuitgegeven Daghregister, gehouden tot Padang in 1731*).

Articulen van een nieuw verbond, geslooten tusschen den resident tot **Baros**, Jacobus Scholten, uyt naame en vanwegens de E. Comp[ie] ter eenre zijde en de pongoulous [2]) van **Passeriboe,** leggende in 't gebergte tot **Surcam,** [3]) met namen Mamara, Bakorea, Popoeni, Rottam, Amaindoen, Ponjallang en Radja Mandobar ter andere syde, in presentie van Radja-Baros, Radja-Ibrahim, Radja-Bongsoe, Radja-Sittia-moeda, Pongoul-Hackim, Radja-Sittia-lela en Maharadja-moeda, door my, ondergeschrevene, haarlieden voorgehouden en duydelijk in de Battasse tale te verstaan gegeven sijnde.

't Eerst.

Wy, hoofdponglous en gemeene Battassers tot **Surcam** uyt de negorye Passeriboe, in 't hooft hiervooren genoemt, belooven en sweeren heyliglijk, dat nu voortaan met de E. Comp[ie] en de regering te Baros in een eeuwige vreede zullen leven, sonder

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1732,* 24ste boeck, afdeeling Sumatra's Westkust, 2de register, folio 649 en volgende. Bovendien komt een afschrift voor in het hierboven genoemde Daghregister, folio 568 en volgende.

2) Regenten.

3) Sorkam. Zie *Corpus* IV, blz. 30—33.

oyt of oyt tegens de E. Comp^ie en de regeeringe tot Baros yets te doen, dat na vyandelijkschap [1]) mogt komen te gelyken.

2.

Dat 's E. Comp^ies vrunden onse vrunden, 's Comp^ies vyanden onse vyanden sullen zijn, alsmede soo eenige Battassers of andere volckeren onse landen wilden passeren om eenige quaat de E. Comp^ie of de regeering tot Baros, derselver gemeente, strantbewoonders en landen etc^a aan te doen, sullen haar de doortogt beletten, hetzy met vrundelyke vermaninge tot vredige gedagten, of anders door de wapenen.

3.

Ook belooven wy, dat geene vyandelyke daaden tegens dese of geene zullen bedryven als na voorgaande consent van d'E. Comp^ie daartoe verkregen [2]) te hebben, sullende saken van questiën, die by ons niet konnen vereffent [3]) werden, ter afdoeninge van de E. Comp^ie laten, en ons met derselver uytspraak te vreden houden. [4])

4.

Sullen radja-Baros in plaats van radja de Houlou [5]) onder het hooger gesagh van de E. Comp^ie voor onsen konink erkennen, eeren en respecteeren, en alles toebrengen wat wy voorheen aan radja de Houlou gedaan hebben.

5.

De wegloopende 's E. Comp^ies dienaaren, lijfeygene, alsmede die van het district Baros zijn, onse negoryen of landen passeerende, sullen [6]) — wanneer wy dat gewaar werden [7]) — deselve opvatten en aan den eygenaar overhandigen, [8]) mits voor het loon [9]) te genieten als 'er toe staat; waartegens, soo daarin nalatigh zijn, gehouden blyven de waardye derselve te vergoeden, med dat ten danke te betaalen.

---

1) Sic.
2) Dit stuk is zeer slecht gecopieerd door een slaperigen klerk. Hier staat: verkrygen te hebben.
3) Er staat: vereffect.
4) Er staat: te werden houden.
5) Zie voor beiden *Corpus* IV, blz. 18—22, 30—33 en 71—73.
6) Er staat: sulken.
7) Er staat: gevaar werden.
8) Er staat: overhandigt en.
9) Z.g. opvangloon.

6.

En dat alle bensuim,[1] camphur, ook eetbare wharen, sooveel daarvan missen konnen, en wat dies meer zy, tot Baros, en op geen andere plaatsen, sullen ter markt brengen om aan de E. Comp[ie] te leveren. Zullen sorgh dragen dat de bensuim, witte en bequaame weder terugh neemen, om die leverbaar te maken.[2] En soo mede van de camphur etc[a].

7.

Waartegens de E. Comp[ie] haar als goede onderdanen aanneemt, en 't geen gepasseerd is in een eeuwige vergeetinge stelt, haar soo veel[3] doenlijk tegens alle gewelt zal beschermen.

Alle 't welk voorschreven staat en by articulen is uytgedrukt, wy als hooftponglous en gemeene Battassers van het gebergte, in den hoofde deser gemelt, sweeren heyliglijk te sullen naarkomen en doen naarkomen, sonder de minste inbreuk daartegens te dulden of gedoogen, ten welke eynde wy dese naer Batasse wyse met het eeten van rauw buffelvlees, 't geen in kleene vierkante stuckjes gekapt en vermengt met wat zout, peper, camphur, rijst en curkuma,[4] geroert door een krist,[5] met onder eenige woorden daarby te spreken, beduydende dat haar lighame soodanigh gesulden[6] en gekorven werden, etc[a], pligtelijk besweeren, bevestigen en met onse naemen onderteekenen.

Onder stond: Aldus gedaan, beslooten, b'eedigt en getekend in 't Nederlands comptoir **Baros**, den 22[en] Maart 1731 — was getekend —[7]).

Lager: Door my voorgehouden — was getekent — **Jacobus Scholten.**

---

1) Benjuin of benzoë.

2) Dit staat zoo in beide afschriften. Men zal moeten lezen: dat de benjuin witte zy, sullende de bruyne en onbequame weder terugh neemen. Zie ook *Corpus* IV, blz. 21 en vooral blz. 85.

3) Er staat: soo wel.

4) Curcuma, Maleisch koenjit, een gele wortel waaruit verfstof en medicijn wordt gemaakt. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge*, II, I, glossarium op crocus.

5) Kris.

6) Gezouten.

7) In beide afschriften ontbreken hier de handteekeningen der inheemsche contractanten, die waarschijnlijk in Arabische letterteekens waren geschreven.

In margine: Ons present als getuygen — getekent — **H^s Altona, Theodorus van Rijn.**

Onder stond: Accordeert — was getekent — **Dirk Havelaar,** secretaris.

DCCLXXXI. MOLUKKEN—BOLAANG.

30 April 1731. [1])

Op Noord-Celebes lagen twee rijkjes met den naam Boelang, Bolang of Bolaäng. Een dier twee was een zelfstandig rijkje, in de hiervóór gaande contracten meermalen behandeld en gewoonlijk genoemd Bolang Itang. Het andere was een vazalstaatje van Gorontalo en tot dusver had dit nog geen zelfstandige overeenkomsten met de Compagnie gesloten, wat nu voor het eerst geschiedde.

Verbond en articulen, beraamd en vastgesteld tussen de heer Jacob Christiaan Pielat, gouverneur en directeur der **Moluccos,** nevens die van synen raade, in naam en vanwegen Sijn HoogEdelhijd, den WelEdelen GrootAgtbaren heer Mr. Diederik Durven, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Edele heeren Raden van Nederlans-India tot Batavia, representeerende de Generaale Nederlantse Geoctroyeerde Oostindische Maatschappy en Staat der Vereenigde Nederlanden in deese gewesten ter eenre,

en

den prins Gobol, geëligeert koning van **Bolonga,** nevens syne rijxgrooten ter andere syde.

Alsoo de koningen van **Bolanga** voorheenen nooyt geen particuliere verbonden met de E. Comp^ie hebben gemaakt, als genoegsaam gehouden sijnde aan de contracten, successivelijk tussen de E. Comp^ie en de koningen van **Gorontalo** en **Limbotto** aangegaan, soo heeft nogtans de verandering van tijds en saaks gestaltenisse de Comp^ie tans oorsaak en reden gegeven, omme

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1732,* 21e boeck, folio 1253 en volgende.

afsonderlijk met voorschreven prins Gobol en syne rijxraden te contracteeren, te meer dewijl hy den eersten van alle syne voorsaten is, die tot de bevestiging van de koninglyke waardighijd over het rijk Bolanga aan het casteel Orange tot Ternaten is verscheenen. En nadat Sijn Hooghijd nevens syne rijxgroten de gemelde verbonden van Gorontalo en Limbotto duydelijk voorgelesen en te verstaan gegeven sijn, verklaren zy daarvan volkomen kennisse en ook steeds nagekomen te hebben, gelijk ze dezelve tot een heylige en bestendige opservantie in deesen houden voor geïnsereert, met alsulke overeengekomen en bewilligde ampliatie, als den tegenwoordigen tijd en gesteltheid der saken, soo ten nutte van de Comp^{ie} als het rijk van Bolanga, vereyst en medebrengt, als

1.

Eerstelijk verbind sig de koning van Boelanga en sijn rijxgrooten, om nevens de koningen van Gorontalo, Limbotto en Attingola na het aloude gebruyk 's Comp^{ies} werk sonder de minste tegenspraak te helpen verrigten, soo omtrent den opbouw van 's Comp^{ies} logie tot **Ilolodoa** [1]) als het overvoeren der goederen van Tomocalang [2]) en andere diensten meer, die met de billikhijd off noodsakelijkhijd overeenkomstig sullen werden bevonden, en sulks pro rato na het getal en menigte van iders onderdanen, werwegens [3]) geen exeptie, die na onwilligbijd smaakt, sal mogen hervoort gebragt, maar daarentegen volkomen moeten geobserveerd werden 's Comp^{ies} regtmatige en onsydige limitatie ofte bemiddeling, ten deezen relatieff.

2.

De koning en rijxgroten verpligten en verbinden sig ook by deezen, alle schildpadshoorn off karet, dat door hare onderdanen sal werden bemagtigt, ten redelyken prysen na dies valeur aan de E. Comp^{ie} en niemand anders te doen leveren.

3.

Gelijk wyders al het goud, dat door den koning van Bolanga, syne rijxgrooten en andere onderdanen werd bemagtigt, ingesamelt off gegraven, tegens 10 rijxdaelders de reaal swaarte aan de Comp^{ie} alleen, en dat suyver en onvervalst, sal moeten wer-

---

[1]) Doeloedoeo in Bolaäng.

[2]) De vindplaats van het goud. Zie hiervóór, blz. 58.

[3]) Weswegen.

den geleverd, op peene dat degeen, die dit mineraal mengen off vervalsen, dan wel aan particulieren verkopen, op het rigoreusten, ten exempel van anderen, sullen werden gestraft.

Alle welke geamplieerde articulen, buyten en behalven het hiervooren geciteerde contract met de koningen van Gorontalo en Limbotto, sullen soo lang staand houden en bestendig blyven, totdat de Comp'e goedvind, na verijs van saken en billikhijd, anders te ordonneeren. En sullen de respective coningen hun oud gebruyk moeten houden omtrend de sitplaatsen in hunne vergaderingen tot Gorontalo, sonder dat daaromtrend eenige verandering sal mogen gemaakt werden.

Alle welke pointen en bevattinge door den prins Gobol en syne presente rijxraden tot een heylige, duursame onderhouding solemneel beëedigt sijnde, werd die Hooghijd daarop tot koning over het rijk van Bolanga ten absolute bevestigt.

Aldus gedaan, gesloten, getekend, besegelt en besworen in 't casteel Orange, den 30 April 1731 — getekent — **J. C. Pielat, J. Boner, E. v. Stade, M. Lelivelt, W. v. Beseler.**

In margine onder 't Maleytse [1]) eenige tekenen, waarby geschreven: Gestelt by **Abraham Panomanigi,** goegoegoe, capitanlauwt **Into Into,** marsaola **Bileito,** hoecum **Balaiya,** sengadie **Banta.** [2])

Onder stond 's Comp'es segul, in roden lacque gedrukt, en daar ter weerszy: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren heer gouverneur en raad voormeld — was getekend — **Pr. Reaal,** eerste gesworen clercq.

---

[1]) Het exemplaar in de *Overgecomen brieven* heeft hier Javaans !

[2]) De titel marsaoli is Gorontalo'sch en wordt gegeven aan een districtshoofd; de andere titels zijn Ternataansch, nml. djogoegoe of rijksbestuurder; capitan-laoet, hoofd der zeezaken; hoekoem of oekoeng, volkshoofd, opperste kamponghoofd en sengadji, districtshoofd.

DCCLXXXII. BASRA.

5 Juli 1731. [1])

Dit stuk behoeft niet te worden ingeleid.

Translaet van sodaenigen geschrift, als er van den bassa van **Bassoura**, Abdullar Haman genoemd, ten versoeke van de residenten deses comptoirs is verleend geworden den 30^en van de maend Silhidje, het jaer 1143, of naer onse reekening dato 5 July anno 1731.

Kennelijk zy het den Bassouraschen casie [2]) of geestelyken regter en de defterdaer of superintendent van den grooten heers domeynen, [3]) vervolgens alle en een ieder die het mogte aengaen, dat onse vrienden, de bedienden van de Nederlandsche Oostindische Compagnie, ter deeser plaetse handelende, zeederd eenigen tijd zijn genoodzaakt geworden voor alle met haer scheepen aengebragte goederen te betaelen de thollen, van de stukgoederen tegen 5 en de weegbaere dito's 6 per cento, met nog 7 per mille amerie of maekelaerdye. [4]) Nu, wijl voordagte bedienaers, onse vrienden, ons en onsen duwan zulx hebben verthoond en voorts versogt een geschrift te moogen erlangen, waerby haer eenige vermindering in de thollen werde toegestaen, wy in aenmerking van deselve, wijl tot opluycking van den handel deeser haeven voor eenige tijd (aen) de alhier handel dryvende Franschen en Engelschen hebben begunstigt met vermindering in de thollen toe te staen, en vervolgens te niet gedaen de servituyt van 7 per mille amerie of maekelaerdye, deese haer versoek meede niet willen ontseggen, maer ingevolge van dien en de oude cestumen alhier, toegestaen, gelijk wy toestaen by deesen, dat gemelte bediendens van de Nederlandsche Oostindi-

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1733*, waarin dit document tweemaal voorkomt, en wel 7de boeck, folio 3618 en volgende en 49ste boeck, folio 3417 en volgende.

2) Kadi, Zie *Corpus* IV, blz. 605.

3) Hindostani dufterdar, hoofd der belastingen. Zie *Hobson-Jobson* en Wilson in voce.

4) De *Versameling der Woorden* spelt: amixe en omschrijft het: „is 7 per mille in Bassoura op de stuk- en pondgoederen booven d'ordinaris tol van 5 à 6 procento".

sche Compagnie, alhier handelende, voortaen van alle aen te brengene goederen en coopmanschappen niet meerder zullen hebben te betaelen als 4 per cento, zo voor de stuk- als de pondgoederen, eens en sonder meer; item dat de amiri of mackelaerdy van 7 per mille na deesen van gemelte bediendens van de N. O. I. Comp^ie niet meer werden gevorderd, omdat in aenmerking als vooren goedgevonden hebben haer daervan vry te spreeken, zoals zy als een gift vry gesproocken worden mits deesen, beveelende ondertusschen den casie ofte geestelyken regter om dit ons bevel, in maniere gebruykelijk, te autentiseeren en de deffterdaer of supperintendent van den grooten heers domeynen, om dit in de boecken van den reeckencamer van den grooten heer te registreeren en sorge te draegen, dat voortaen en nimmer van voormelte bediendens van de Neederlandsche Comp^ie iets meer werd genomen als in dese haer opgelegd is, op poene van aen lijf en leeven gestraft te werden.

Boven dit geschrift staet het zegel van den bascia, in de hoofde deeses gemelt, met swart inct gedruckt, en onder gedateert ultimo Silhadje anno 1143.

Aldus door voorleesen van een inlandsche schrijver uyt het Turks in het Neederduyts overgeset door — was geteekent — **C. Koenad.**

Lager: Accordeerd — was geteekent — **M. Heynitsz**, eerste gesworen clercq.

DCCLXXXIII. MOKKA.

6 Juli 1731. [1])

Hoewel de in Indië sterk concurreerende Europeesche Compagnieën elkander in de 18de eeuw steeds meer als ongewenschte mededingers gingen beschouwen, en zelfs vijandelijk behandelden, waren zij toch af en toe genoodzaakt samen te werken, soms tegenover de inheemsche vorsten, soms tegen hun eigen dienaren. Ofschoon dergelijke overeenkomsten niet van politieke beteekenis zijn, nemen we er toch enkele op.

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, 47ste boeck, afdeeling Mocha, folio 490.

Copia translaat contract tussen de wedersijtse ondergetekende, betreffende het deserteeren der scheepsvolkeren.

Vermits der sooveel zeeluyden weggelopen sijn van 't schip Westerbeek, capitain Pieter Bly, versoekende de dienst en protextie op een der Engelse scheepen hier ter reede **Mocha**; en in deselve manieren hebben wy [1]) van 't Engels schip de Hatkoth, capitain David Wilke, verschyde manschappen verloren, die overgeloopen sijn, deselve protextie versoekende onder de Hollandsche vlag. Dierhalven sijn wy in overeenkominge geresolveert, François Dikinson, president en opperhooft der Engelse Comp[ie] en capitain David Wilke, commandeerende het schip d'Hatkoth ter eene, en Jan Willem van der Sturck en Willem van den Bergen, residenten van de noble Hollandsche Oostindische Comp[ie] ter andere syde, omme van nu aff aan nooyt des een nogte des anderen deserteur ofte deserteurs eenige protextie te geven, maar wy over en weder, wie hy ook sy, denselven aan sijn gebieder over sullen geven.

In kennisse deses hebben wy den anderen over en weder hiervan een schriftelijk en geteekend contract overgegeven en door onse gesamentlyke handtekeningen bekragtigt. In **Mocha**, den 6[den] July onde stijl, anno 1731 — was getekend — **Jan Willem van der Sturck, Willem van den Bergen, François Dikkinson, David Wilke.**

Onder stond: Accordeert — was getekend — **J. W. van der Sturck.**

DCCLXXXIV. KOROMANDEL.

16 Juli 1731. [2])

De plaatselijke regenten van de belangrijke handelsstad Golkonda hadden het de Nederlanders en andere kooplieden sedert eenigen tijd zeer moeielijk gemaakt. Een aantal mutaties onder de hoogere inheemsche ambtenaren

---

1) Dit staat zoo in beide afschriften.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, 38ste boeck, folio 1844. Het afschrift in het *Contractboek* zit, als alle kopieën uit deze jaren, vol fouten en verschrijvingen.

in geheel Golkonda was voor de Nederlandsche vertegenwoordigers aanleiding, om aan den rijkskanselier bevestiging te vragen van de oude voorrechten der Compagnie, wat bij de volgende stukken werd toegestaan. (*Onuitgegeven missive van Negapatnam naar de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 27 October 1731*).

Translaat Persiaanse parwanna, door Sijn Doorlugtighijd, den heer rijkscancelier aan 't Mogolse hoff, Sijn Exelentie Nisanmamolk, aan de Masulipatnamse opperhoofden van de Hollandse Comp[ie] uyt Ourangadabad den 15[den] der maand Maharom in 't jaar 1141 verleend, sijnde na onse tijdrekening den 16[den] July anno 1731, en den 6 October stanty met de overkomst van den Armenier Allawardi-beek als afgesant alhier ontfangen.

Alsoo den carroda [1]) der stad Golconda, Noujoulou Cador-chan, sijnde een man van regtvaardig oordeel, my onlangs ter kennisse heeft gebragt, dat der heeren Hollanderen gemagtigde aan hem versoek hadde gedaan om een parwanna, caul off versekerschrift op alle fausdaars en derselver substituyten, onder het gebied van **Golconda** gehorende, te mogen erlangen, tot vrye en onverhinderde op- en afvoer harer wharen, soo na als van Golconda, opdat gedachte Comp[ie] haar cantoor aldaar gerustelijk mogte herstellen en de dabboes-tanksael [2]) daar ter plaatse doen houden, gelijk als ten tyde van den keyser Ourang Seeph [3]) is geschied, waardoor den keyser groot voordeel soude werden toegebragt met het innen der geregtigheden off joncquam [4]) van de copers en welke der gedachte Comp[ies] menigvuldige coopmanschappen verhandelen en vervoeren, soo werd dit geschrift op gedachte requisit van de heer Cador-chan aan het hooft der Hollanderen tot Masulipatnam verleent, opdat sy, navolgens hun versoek, vry van alle geregtigheden derselver wharen gerustelijk na Golconda konnen opvoeren. hebbende tot onverhinderde coersneming van dien aan alle myne substituyten reeds de behoorlyke

---

1) Inspecteur of superintendent. Zie WILSON in voce karoda.

2) De tanksaal, Hindostani taksāl, is de munt; dabboe, Telugu dabbu, is een kleine koperen munt. Zie *Hobson-Jobson* in voce dub. De Hollanders hadden het recht van muntslag voor z.g. payement of kleingeld op Golkonda.

3) Aurengzib.

4) Zie voor dit woord, dat tol of geregtigheid beteekent, *Hobson-Jobson* in voce junkeon.

ordres afgesonden, welkers principaale geschriften nevens deesen aan het Masulipatnams opperhoofd der Hollandse Comp[ie] tot syne versekering overgaan, ten eynde onbeschroomt voornoemde haar handelwharen na Golconda konnen opsenden en hun comptoir, sooals voorheen, restabileeren en ophelderen, [1]) mitsgaders de tanksael der daboesen aldaar ook opserveeren en waarneemen; soodat dan alle subalternen, onder het bestier van Golconda sorteerende, te samen by deesen gelast en schriftelijk geordonneert werden alle dier Compagnies goederen, affaires en wes meer, egeene uytgesondert, allerwegen tholvry en ongemolesteerd te laten passeeren en cours houden, mitsgaders deeze, ten dien eynde verleend sijnde, als een strikt bevelschrifft aan te sien en niet te overtreden. [2])

Translaet Persiaanse takkiet [3]) — parwanna — voor alsvooren op de heer Mahamadoe Hassan-chan verleend, in dato ut ante ontfangen.

Soo-even ontving ik schryvens van den Golcondasen carroda Noujoulou Cador-chan, uyt een suyver gemoet gerigt, waarby te kennen geeft dat de heeren Hollanderen voornemens zijn hun comptoir op **Golconda**, sooals voorheen, te herstellen en hunnen handel aldaar te dryven, met versoek dat hun een parwanna, caul of versekerschrift der vryheyd [4]) van jonquam allerweegen mogt werden verleent. Uyt dien hoofde dan soo late U.E. deese toekomen met strikt bevel van dies Compagnies goederen en affaires, egeene uytgesondert, alle tholvry en ongemolesteert te laten passeeren en cours houden, mitsgaders dit als een strikt bevel aan te sien en niet te overtreden, latende derselver handel, ider in sijn gebied, onverhindert en onbevreest synen gerusten voortgang houden.

---

1) Sic!

2) De onderteekening ontbreekt. Zie echter het volgende, er bij behoorende document.

3) Takid is een synoniem van parwanna; het beteekent eveneens bevelschrift. Zie WILSON in voce.

4) Het zeer slordige Amsterdamsche *Contractboek* heeft hier vryheeren! Overigens is het aantal verschrijvingen te groot om ze hier alle te signaleeren.

Onder stond : Voor de oversetting volgens vertaling van 's Comp[tes] bramine **Tellagappa**, Masulipatnam, den 7 October 1731 — was getekend — **F[s] J[s] Thielens.**

Diergelyke parwanna is aan den **Condawiersen** fausdaar Codja Rama Tulla-chan ook afgevaardigt; soo ook aan Lala Toularam, fausdaar van **Condapilly**; meede aan Sulthan beek-chan, fausdaar van **Cambammetloe** en **Willigandela** by Golconda.

Onder stond: Accordeert — was getekend — **W. de Jong,** eerste gesworen clercq.

Lager: Accordeert — getekent — **Willem van Zijll, de jonge,** eerste gesworen clercq.

DCCLXXXV. BANTAM.

16 Augustus 1731. [1])

In 1731 eischten de toestanden in Bantam de bijzondere aandacht der Hooge Regeering, mede omdat de oude sultan door een „subite beroerte" werd getroffen. Zijn Hoogheid scheen „door dese attacque een nadere impressie gekregen te hebben dat het meer als tijd wierd om de successie van den Bantamsen throon te reguleeren". De in 1708 als opvolger aangewezen kroonprins — *Corpus* IV, blz. 306 en volgende — was in 1723 vermoord, en sedert had de sultan nog geen nieuwe regeling gemaakt. Hij wees nu uit zijn vele zoons en andere verwanten den pangéran Rana Mangala als opvolger aan, gaf dien als zoodanig den titel pangéran Ratoe, en verzocht aan G.-G. en Rade een „geloofwaardige gemagtigde" te zenden om de zaken verder te regelen. De Hooge Regeering had ook zekere wenschen en zond den Raad van Indië Michiel Westpalm naar Bantam, vergezeld van een aantal „gequalificeerde dienaren". Hij had geen gemakkelijke taak, maar slaagde er ten slotte in „naar lang aanhouden en veel moeyte het soo verre te brengen, dat de koning by een deugdelycke donatiebrief aan d'E. Comp[ie] in vollen eygendom heeft afgestaan het soo genaamde Lange Eyland ofte Poulou Panjang, leggende sodanig in den mond van de Bantamsen inbogt, dat men des noods door het opwerpen van batteryen aan het Oost- en Westeynde, ten tyde van vyandelycke attacque de gantsche bhay zoude kunnen sluyten en het uyt- en inzeylen van scheepen beletten".

Bovendien gingen koning en kroonprins een nieuw contract met de Compagnie aan. (*Generale Missive van 12 October 1731*; De Jonge, *Opkomst* IX, blz. XXXV en volgende en 175 en volgende).

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1732*, 34ste boeck, afdeeling Bantam, folio 303 e.v.

Translaat Maleyds geschrift, waarby den Padoeka Siry Suthan, koning van **Bantam**, in eygendom aan de Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp[ie] komt te geven het eyland **Poulo Pandjang**, zijnde hetzelve schriftuur met gemelte Zijn HoogEdelhijds zegul in roden lacque bekragtigt, luydende in de Nederduytse spraak aldus:

Desen brieff behelst het gesegde van den grooten heer commissaris Westpalm, die als gevolmagtigde van de Comp[ie] aan den Padoeka Siry Sulthan Aboel Machasin Moehamad Sin-oel-Abaidin sijnde afgesonden, versogt heeft om het eyland **Poulo Panjang**, met begeerte van daar een huys en gelegentheyt te maken tot het bergen van ankers en ankerstouwen, idem verdere equipagiegoederen voor 's Comp[ies] ontramponeerde scheepen, mits dat de Bantamsche volkeren — hierdoor verstaat men degeene, die met tingans en canoas uyt vissen gaan — omtrend dat eyland blyven toegelaten, sodanig als dat altoos in gebruyk is geweest.

Soo is 't dat den Paduca Siry Sulthan aan de Nederlandse Comp[ie] het voorschrevene accordeert.

Geschreven op Vrydag, den 12[den] dag van de maand Saphar in 't jaar 1144.

DCCLXXXVI. BANTAM.

17 Augustus 1731. [1])

De hiervóór gaande schenkingsbrief was aan Westpalm overhandigd op zeer plechtige wijze in een volle vergadering. Hij was echter niet door de rijksgrooten bekrachtigd, en onmiddellijk na afloop gaf de commissaris daar zijn verwondering over te kennen. Na een aantal pourparlers meende men zijn bezwaren met het volgende document te kunnen wegnemen.

Nader translaat van zekere Malijdse verklaringen, die den rijxbestierder Pangerang Aria Pourba Nagara,

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1732*, 34ste boeck, afdeeling Bantam, folio 305 en volgende.

den geestelyken opperregter Pangerang Cally Sansoedin, den eersten en tweeden peperopsigter Pangeran Coessoema di Radia, mitsgaders den Ratoe Bagoes Mangsa Doeta, gedaan en in scriptis onder voorschreven conings schriftuur hebben laten stellen tot certificatie, dat den inhoud van dat geschrift was behelsende des vorsten gedane gifte in eygendom aan de Nederlands Oostindische Comp[ie] van het eyland **Poulo Panjang** voormelt, sijnde gedagte verklaring gedaan op het te kennen geven van den heer commissaris, dat Zijn Edele den inhout van voorschreven koningsbrieff wat duyster te vooren quam, luydende gemelte verklaring aldus:

Wat aangaat den inhoud van deesen brieff van den Padoeka Siry Sulthan, die behelst, alsdat den Padoeka Siry Sulthan daarby geeft het eyland Poelo Panjang aan d'Comp[ie].

Welke certificatie bekragtigt is eerstelijk met het segul, in roden lacque gedrukt, van den rijxbestierder **Pangerang Aria Poerba Nagara** en verders door de segels en handtekeningen van de voor aangetooge conings gedeputeerdens.

Lager stond: Voor de acceptatie van het eyland Poelo Panjang by het voorenstaanden geschrift door den coning van Bantam aan de Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp[ie] in eygendom geschonken, **Bantam** den 17 Augustus 1731 — was getekend — **M. Westpalm.**

Lager: Ons present — getekent — **G. Bogaerd, A[m] Patras, D. J. Bake, J. D. Koldedehorn.**

Nog lager: My present als tolk — was getekent — **M. Wilshuysen,** staande onder iders naam sijn signature, in roden lacque gedrukt.

Onder stond: Accordeert — getekent — **M[s] Wilshuysen.**

Naast deze onderschriften stond het zegel van den Bantamsen Majesteyt, in roden lacque gedrukt.

DCCLXXXVII. BANTAM.

18 Augustus 1731. [1])

Ten slotte verkreeg Westpalm de volgende officieele schenkingsacte, in optima forma geredigeerd.

Wy, Padoeka Siry Sulthan Aboel Machasin Moehamet Sin-oel-Abadin, koning van **Bantam** etc[a], verklaren by deezen, dat by ons in overweging genomen sijnde de goede intelligentie, die er altijd tussen ons rijk en de Vereenigde Nederlandse Comp[ie] is geweest, waardoor soo onse personen, ons rijk, als onderdanen veel malen van gedrijgde gevaren gered, bewaart en beschermt sijn geworden; dat wy ook gesien hebbende de inclinatie van welgemelte Comp[ie], ons door haren commissaris, den Raad-ordinaris van India Michiel Westpalm, voorgedragen uyt den naam ende vanwegen den Gouverneur-Generaal en de Raden van India, ten eynden in eygendom te erlangen een onser eylanden, **Poulo Panjang**, om dat te appropieeren tot een plaas om ankers, touwen en andere equipagiegoederen van opgemelte Comp[ie] te bergen, en daartoe aldaar te doen extrueeren een bequaam magasijn, met dies ap- en dependentie, ten fine in de quade off Westerse mousson de scheepen, wanneer door storm off onweer hare ankers en touwen komen te verliesen, van dat bygelegen eyland, waaragter deselve ook veylig voor de Westelyke stormwinden kunnen leggen, te voorsien en gerust te werden.

Zoo is 't, dat wy, Paduca Siry Sulthan, uyt onsen souverynen magt en authoritijd, om de soo menigvuldige getrouwe diensten, ons en ons rijk door voormelte Compagnie bewesen, verklaart hebben, gelijk wy verklaren by deezen, soo voor ons en onsen soon, den erffprins Pangéran Ratoe Ziechatoel Gamiel, mitsgaders die in der tijd [2]) den koninglyke zetel van Bantam sullen beklimmen, liberalijk te hebben geschonken, gelijk wy schenken by deezen, het voormelte eyland Poulo Panjang aan opgemelten onse bontgenoten, den Gouverneur-Generaal en de Raden van India tot Batavia, representerende de Vereenigden Nederlandse Maatschappij, die wy het gemelte eyland Poelo Panjang in vollen eygendom overgeven, omme hetselven ten fine boven aangehaalt,

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1732*, 34ste boeck, afdeeling Bantam, folio 309 en volgende.

[2]) Mettertijd.

dan wel sodanig dat anders in der tijd benodigt mogten sijn, te possideren en besitten, sonder contradictie off tegenseggen van imand, als begerende, dat van nu voortaan niemand als voorschreven Comp[ie] den waren eygenaar daarvan sal weesen, en sulks sonder dat imand nu off te eeniger tijdt, uyt wat hoofde het ook soude mogen weesen, daarop eenige pretensie sullen mogen maken, alsoo wy van ons regt en eygendom, dat wy op voorschreven eyland hebben gehad, voor ons en onse successeuren afgestaan zijn, gelijk wy dat afstaan by deezen ten behoeven van opgemelte Comp[ie].

Beloovende daarentegen voor ons en onse nakomelingen degeene, die opgemelte Comp[ie] in de vredige possessie van gedagte eyland mag tenturberen en daarvan tragten te depossideeren, als getrouwe bondgenooten betaamt, te zullen tegengaan met alle onse magt, alsoo wy hetselve ter onderhoudinge der contracten ten besten van ons, ons rijk en onderdanen, sodanig hebben bevonden en verstaan te behooren.

Welke donatie van geciteerde eyland Poulo Panjang door den heer commissaris Westpalm bovengenoemd, in naam van de gemelte Nederlandse Oostindische Comp[ie] dankelijk geacceptеerd is van Padoeka Siry Sulthan, op wiens versoek het gemelte volk van Bantam, na gebruyk, met haar vaartuygen aan het eyland Poulo Panjang sullen mogen komen ankeren.

Aldus gedaan op den 18[den] Augustus 1731 in 't casteel den Diamand tot **Sourousoang**, de grootste stad in 't koningrijk Bantam, hetwelk met ons koninglyke zegul, in rode lacque gedrukt, kome te bekragtigen, gelijk hetselve ook nader sal werden bevestigd door onsen erffprins, **Pangéran Ratoe**, en den rijxbestierder, **Pangérang Aria Poerbanagara.**

Onder stond: Accordeert met sijn principaal — getekend — **Mr Wilshuysen.**

DCCLXXXVIII. BANTAM.

21 Augustus 1731.[1])

Bovendien kwam den 21en Augustus een nieuw contract tusschen de Bantamsche regeering en de Compagnie tot stand.

Verdrag en overeenkomste, bywegen van contract, besloten ende getekend tussen den heer Raad-ordinaris van Nederlans-India en plenipotentiaris wegen den heer Gouverneur-Generaal en de Raden van India tot Batavia, representerende de Generale Nederlandsen Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] ter eenre, mitsgaders den Paducca Siry Sulthan Aboel Mahasim Moehamet Zinoel Abaidin, koning tot Bantam, ter andere syde.

Art. 1.

Eerstelijk en vooraff beloven de wedersijdse contrahenten de contracten, successive tussen d'E. Comp[ie] en het rijk van Bantam gesloten, soo verre dezelve ten desen niet en werden verandert, heyliglijk en opregtelijk te sullen onderhouden en doen onderhouden na de letter en uytgedrukten zin.

2.

Voors neemt den heer commissaris aan en belooft sorg te sullen dragen, dat dengeen, die nu off in der tijd het gesag Comp[ies] wegen op Bantam sal voeren, sig met het hoofdgelt der Chineesen niet sal moeyen, direct nog indirect, nemaar de heffing daarvan overlaten aan den koning, omme na het gebruyk van vorige tyden daarmede te handelen en hetselve toe te voegen dengeenen, die Zijn Majestijd genegen sal weesen daarmede te begunstigen.

3.

Wyders, dat wanneer buyten hoop en verwachting eenige moeyelijkheeden tussen 's Comp[ies] Europeese dienaren en de Bantamse Javaanen, 's conings onderdanen, mogte komen te ex-

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1732*, waarin het tweemaal voorkomt, en wel 2de boeck, folio 878 en volgende, en 34ste boeck, afdeeling Bantam, folio 292 en volgende. Afgedrukt bij De Jonge, *Opkomst* IX, blz. 182 en volgende, waar echter het voorlaatste — 20e — artikel ontbreekt.

teeren, deselve zonder éénsydige passie, 's-Compies en konings wegen zullen werden affgedaan.

4.

Verder staat den heer commissaris toe en accordeert aan den Padoeka Siry Sulthan, dat alle smalle overwalse handelaars, als daar sijn Bancaneesen, Maleyers en Oosterse Javaanen,[1]) die met hunne waren van buyten aancoomen, dezelve ter markt brengen en verkopen aan de meest daarvoor biedende, sulks vryelijk sullen vermogen te doen, sonder dat den gesaghebber op Bantam sig met dezelve op eenigerhande wyse daarmede sal mogen melleeren, veel min die kooplieden eenige hinder off letsel aandoen, mits en met deeze verstaande nogtans, dat door deese smalle handelaars op Bantam niet sullen mogen werden aangebragt eenige waren, die de Compie by de exclusive contracten alleen gepermitteerd sijn te negotieeren, op peene, in dezelve contracten gestatueerd.

5.

Eyndelijk accordeert den heer commissaris aan den koning van Bantam, dat wanneer het mogt komen te gebeuren, dat een off meer Chineesen tot het Mahometsdom quame over te gaan, dezelve door deese verandering in religie niet meer onder de Compie, maar direct onder den Sulthan van Bantam zullen staan, sodanig evenwel dat geen Chinees, die sig aan moorderyen off andere grove misdaden, waaronder ook een schelms banqueroet ook begrepen werd, heeft schuldig gemaakt, en om syne welverdiende straffe t'ontwyken of syne crediteuren niet te voldoen, sig tot de Mahometaanse religie begeeft, van dit voorregt, aan andere Chineese vergunt, die uyt een soort van soo genaamd godvrugtighijd Mahometaans worden, geenszins zal mogen gaudeeren off daaronder gereekend werden, maar ten versoek van den gesaghebber aanstons moeten werden overgegeven ter straffe.

6.

En ten laasten heeft den heer commissaris aan Zijn Bantamsen Majestijd ingewilligt, dat wanneer de Bantamse smalle handelaars genegen mogten zijn op Java te varen om rijst en andere eetbare waaren, hetselve aan hun niet sal werden gewygert, mits

[1]) Van Java's Oostkust.

deeze inschikkinge door gemelte Bantamse handelaars niet misbruykt werden ter benadelinge van d'E. Comp'ᵉ.

7.

Daartegens neemt den Paduca Siry Sulthan aan en beloofd de nodige orders te sullen stellen en sorg te dragen, dat de peper tot Bantam in een vry grooter quantitijd, als t'sedert eenige jaren geschied is, sal werden aangebragt, ten welken eynden den Sulthan beloofd de volkeren van **Lampong**, onder het gebied van Zijn Majestijd sorterende, door alle minnelyke wegen, als een prompte betaling en regtmatige behandeling, daartoe te sullen annimeeren, in steede van die mensen door te harde behandelingen van sommigen Bantamsen grooten daarvan af te schrikken, gelijk sulks tot leetwesen en groot nadeel van Sijn Majestijd eenigen tijd gedaan is, waardoor de Lampongse pepercultuur, en dienvolgenden den opulenten aanvoer van dien corl, in verval is geweest.

8.

En neemt den Sulthan verder aan sorg te sullen dragen, dat geen peper in desselfs pakhuysen werde opgeslagen, als desulke, die droog van corl, item behoorlijk van sand en steenen gesuyverd is, volgens de contracten.

9.

Dat ook de peper — soo voor desen altoos gedaan is — door off voor rekening van den koning direct, en niet syner sonen, tot voorkoming van alle onhebbelijkheden omtrent de Lamponders, die door een harde behandeling van 's conings kinderen, in plaas van geanimeerd afgeschrikt sijn, sal werden ingekogt, en die mensen aanstonds voor dien korl voldaan 't geen hun competeerd met Spaanse realen in steden van gecargeerde kleeden,[1]) die voorschreven kooplieden veeltijds tegens wil en dank sijn opgedrongen.

10.

Ook neemt den Sulthan aan ten spoedigsten te sullen laten voldoen in contant sodanige somme, als welke de Lamponders uyt hoofde van reeds geleverde peper nog competeerende sijn.

---

[1]) Gecargeerd is in prijs verhoogd, dus te duur.
De Compagnie wilde natuurlijk liever zelf kleeden aan de Lampongers verkoopen.

11.

Zoo mede, dat de peper, die van Lampong op Bantam werd aangebragt, ilico uyt de vaartuygen gelost sal werden, sulks hy, die het eerst tot Bantam met sijn peper aankomt, vóór andere, die na hem aanlanden, sal moeten werden geholpen en daarvan ontlast, waarmede de klagten der Lamponders, dat hun peper door het lang leggen in de vaartuygen op Bantam komt te bederven en verrotten, tot schade van hunlieden soo wel als den koning en tot ongerieff van de Comp[ie], van selven sullen cesseeren.

12.

Ook neemt den Sulthan aan en beloofd zorg te zullen dragen, dat door zyne koninglyken magt en authoritijd, in voldoeninge en naarkoominge der contracten, alle morshandel en sluykeryen, die door den Lamponder met Chineesen gedreven word, niet alleen op de suykerlanden van den koning, genoemd Kattapang Soemoerang-Sana en Tanjong-Kayt, maar ook op het eyland Poelo Baby off Poelo Toenda, item in de straat Sunda, sal werden tegengegaan en belet na uyterste vermogen, en ook ten dien eynde 's Compagnies manschap, die indertijd op Poeloe Panjang geposteerd zal worden, de Bantammers niet alleen zal adsisteeren, maar ook ter plaatse, daar zy gewend zijn met haar vaartuygen te havenen, laten verblyven, soo lange dat voor deselve van noodsakelijkheyt sal wesen.

13.

Wyders beloofd den Sulthan de vereyste ordres te sullen stellen en doen executeeren, ten eynde desselfs koningrijk van alle weggelopen slaven en andere snood geboefte werde gesuyvert, dezelve opgepakt en de Comp[ie] ter straffe overgegeven, insonderhijd mede sodanige 30 mans en 22 vrouwen, als jongst van den berg Crio vrye aftogd verleend, tot nog toe verduystert en na de gerugten onder de Bantamse rijxgroten verdeelt souden sijn.

14.

Gelijk al verder den Paduca Siry Sulthan tot bevordering van justitie en opdat de quaaddoenders gestraft werden na merite, aanneemd en beloofd sijn uyterste devoir te sullen aanwenden, ten eynde de complicen van den binnen Speelwijk gedetineerde mensendieff Dauw voor denselven werden gesisteerd en ter exa-

minatie gebragt, als namentlijk Moenda, die een onderhorige van den Sulthan is; Bandsir Bindo en Ky Bangsa, sorterende onder 's konings soon, Pangerang Radja Ningrat; voorts Prangi en Daym, de eerste onder des Sulthans soon, Pangerang Bantam, en de laatste onder 's conings neve, Pangerang Sadja, staande, alsoo die allen door denselven Douw beschuldigd werden, de handen in voorschreven vuylen daad van menschendievery gehad te hebben, ten eynde by overtuiging alle deselve aan den koning ter straffe, volgens de contracten, wederom te werden geintragueerd, die al verder aanneemd en beloofd in conformite van 't contract van den jare 1686, het 7 articul,[1]) na den teneur van deselve te doen straffen met de dood alle degeenen — sonder aansien van persoon — die hun aan het stelen van vrye lieden off slaven schuldig maken, in steede van hun met een geldboete te laten volstaan, soo eenigen tijd herwaars, dog verkeerdelijk en tegens de contracten, gedaan is.

15.

En dat oversulks den Pangerang Sattia di Cara, voedsterheer van 's conings soon Radeen Poetra, die na de algemeene gerugten voor een aanhouder, steelder en verkooper van slaven te boek staat, by volkomen overtuyging condigne straffe erlangt.

16.

Ook bewilligt den Sulthan hierin, dat 's Comp'[es] weegen, soo wel aan de Westsijdse rivier vóór Speelwijk, als de Oostsijdse rivier op Caranganto, werden gestelt een off meer Nederlanders, 't zy pennisten off andere, ten eynde nevens de bediendens van den koning te waken en tegen te gaan alle morshandel en sluykeryen in de peper, en met-eenen te beletten, dat de Lamponders off andere smalle handelaars in 't hare niet verkort off meerder thollen afgeperst werden als zy gehouden zijn te voldoen,[2]) na luyt het 22 en 23 articul van boven geciteerde contract van den jare 1686.

17.

Wyders staat den koning toe, dat er een wagthuys voor 's vorsten en 's Comp'[es] patrouljanten op Carangantoe gemaakt werde ten spoedigsten, dan wel het begonne wagthuys werde voltooyt.

---

1) *Corpus* III, blz. 396.

2) Deze zorg van de Compagnie voor de arme Lampongers zou roerend zijn, ware het niet dat zij die lieden gaarne wat geld zag verdienen, opdat zij hun dan haar Koromandelsche kleeden met een behoorlijken winst zou kunnen verkoopen.

18.

En beloofd wyders sorg te sullen dragen, dat aan de Comp[ie] behoorlyke voldoeninge geschieden van het hout, dat ter ordre van Arria Natta di Radja, off eygentlijk heeden Pangerang Cassoema di Radja, eerste peperopsigter, op 's Comp[ies] grond off territoir ter lengte van 740 en breede van 300 roeden is gekapt.

19.

Dat ook Sijn Majestijd, des mogelijk, binnen Speelwijk sal doen sisteren den Raden Tjacra Mandala, alsoo die door den aldaar gedetineerden Bouguinees Tjampe beschuldigt werd een valse munter off een namaker van Spaanse matten te sijn, ten eynde by confessie off overtuyging na merite te kunnen werden gestraft.

20.

Eyndelijk neemd den Sulthan aan een belooft by deezen te sullen besorgen, dat het vaartuyg en goederen, die den Chinees Tanjouko op een geweldadige wyse ontroofd sijn geworden, aan denselven Chinees sullen werden gerestitueerd, als een saak sijnde van de uytterste billikhijt, waarvan het Bantamse hoff ten vollen overtuygt is van voor lange, gelijk sulks, tot schaamte, by de papieren, daartoe relatieff, komt te blyken.

21.

En ten laasten neemd den Sulthan aan en beloofd heyliglijk te sullen onderhouden en doen onderhouden dit point, namentlijk dat niemand, wie hy ook sijn mag, off onder wat pretext hoegenaamd, de Comp[ie] in de vredige possessie van het eyland Poulo Panjang, dat den Sulthan op den......... [1]) deser aan de E. Comp[ie] geschonken heeft, komen te turbeeren off eenige overlast aan te doen, nemaar sal den Sulthan als een waar en getrouwe bondgenoot van gemelde Comp[ie], na de contracten desulke met alle magt tegengaan, en de Comp[ie] in 't vredige besit van dat eylandt mainteneeren tegen alle en een igelijk, die iets schadelijks daaromtrent mogt ondernemen.

Aldus gedaan, geaccordeert en besloten in 't casteel den Diamant tot **Souroesoeang**, grootste stad in 't coningrijk Bantam, den......... [2]) Augustus anno 1731, en na de Machometaanse tijdrekeninge den 17[de] dag van de maand Saphar in 't jaar 1144.

---

1) Niet ingevuld; lees: den achttienden.

2) Niet ingevuld; lees: den 21sten.

Daaronder 5 signetts in roden lacke; daarby getekent: **M[l] Westpalm, G[s] Bogaerd, A[m] Patras, D. J. Bake, Jn. D. Koldedehorn.**

Terzyde diverse cachetten, soo des konings, der princen als verdere rijxgrooten, daarby geteekend eenige caracters.

Onder stond: Accordeert — getekent — **G. W. van Imhoff,** secretaris.

Acte van ratificatie door de Hooge Regeering te Batavia van het hiervóór gaande contract met Bantam. [1])

Den Gouverneur-Generaal Diderik Durven ende de Raden van India, gesien en gelesen hebbende het voorenstaande contract, sodanig als hetselve door den Paduca Ziri Zulthan Aboel Mocharin Mochamed Zinoel Abadin nevens de verdere grooten van Bantam met handtekeningen bekragtigd is, gelijk ook vanwegens de Generale Vereenigde Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Compagnie uyt haare name, als daartoe geauthoriseerd zijnde, gedaan heeft den heer Raad-ordinair en commissaris Michiel Westpalm, ten overstaan van den tweeden secretaris deser regeering, Godefridus Bogaert, den oud-directeur van Bengale, Abraham Patras, den oud-waterfiscaal David Johan Bake en den onderkoopman Joan Daniel Koldedehorn, verklaren mits desen hetselve, invoegen als het legd, te approbeeren en te ratificeeren, beloovende overzulx den inhoud van dien 's Compagnies wegen eeuwig en onverbrekelijk te sullen naarkomen en onderhouden, mitsgaders door alle die onder 's Comp[ies] gehoorsaemheyt sorteeren, doen naarkomen en onderhouden, mits welke wy dit contract door onse ratificatie en approbatie met eygen handtekeningen en het zegel van hooggemelde Compagnie hebben bekragtigt.

Gedaan in 't casteel **Batavia** op het eyland Groot-Java, in onse vergaderinge den 2[den] November anno 1731 — geteekent — **Diderik Durven, C[s] Hasselaar, W[t] Blom, D. van Cloon, J[s] E[s] van der Schuer, M[l] Westpalm, H[k] van Baerle, J. F. de Witte van Schooten, A[n] Oostwalt, A[n] Valkenier, J. C. Pielat, J. P. Schaghen, H. van Bayen.**

Ter zyde stond 's Comp[ies] zegel, in roode lacque gedrukt, en daaronder: Ter ordonnantie van Hooggemelde Haar Ed[s] — geteekent — **G. W. van Imhoff,** secretaris.

---

1) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade van Indië, d.d. 2 November 1731.*

DCCLXXXIX. PERZIE.

October 1731. [1])

Het ging de Compagnie in deze jaren in Perzië niet naar den vleeze; de nieuwe koning, Thamas, die toch wel verplichtingen aan de Compagnie had, kwam zijn vroegere toezeggingen niet na; een aantal zijner hoofdambtenaren trad zeer eigenmachtig op en liet zich alleen leiden door eigenbelang; anderen waren slechts door kostbare geschenken te bewegen, de oude privileges der Compagnie uit te voeren. In de missive uit Perzië naar Batavia van 19 Juli 1732 lezen wij o.a. deze verzuchting: „De negotie nog al door de continueerende wisselvalligheeden deeses rijks geturbeerd blyvende, kunnen w' niets anders doen dan met een zielroerend leetwesen Uw HoogEdelheedens voor oogen brengen het geringe succes dat men daaromtrent, soo by het afgelegde boekjaar 17 30/31 als naderhand off wel tot heeden, wederom tot ons deel heeft gehad, alhoewel w' Uw HoogEdelheedens durven verseekeren, dat alle moogelyken yver tot een meerder vertier van Compagnies coopmanschappen door ons is betragt geworden".

Op het eind van 1731 en in het begin van 1732 slaagde men er in, van Thamas een aantal mandamenten te verkrijgen, die evenwel bij nauwkeurige lezing blijken van geen of weinig waarde te zijn.

De meeste bevatten weinig anders dan mooie woorden en toezeggingen, dat de Compagnie zich blijvend in 's konings gunst mag verheugen etca. Van deze bevelschriften nemen wij er dan ook slechts een enkele op, die van iets meer beteekenis is.

Translaat Perseaans mandament, door den koning Thamas aan den E.E. heer Leendert de Cleen, oppercoopman en gesaghebber over 's Compagnies swaarwigtige belangen in 't rijk van **Persia** met den resorte van dien, geschreven wegens de op den Gamrons tolvoogd geassigneerd[e] 5.000 thomans. [2])

Daar is een bevel uytgegaan, dat de wereld te gehoorsamen heeft, namentlijk dit, dat 't puyk en de beste onder des Messias volk, de Hollandsche capitain, met onse koninglijke gunsten verheerlijkt geworden zijnde, weete, dat het in dees tijd expresselijk geschrevene aangaande de geassigneerde somma van 5.000 thomans-Tebriesie, die gelast waeren van den thollenaer tot Gamron in te vorderen, en waarover aan 't stof onser geluckige voeten gerequestreerd is geworden, als dat Miersa Ismael tot nog toe maar omtrent één duysend thomans-Tebriesie van de vrugten der

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1733,* waarin dit stuk tweemaal voorkomt, en wel 7de boeck, folio 3609 en 49ste boeck, folio 1401.

[2]) Zie hiervóór, blz. 77.

geregtigheden ingepalmd, en daarvan een somma van 600 thomans-Tebriesie in voldoeninge van de 5.000 thomans afgelegt hadde, sijnde sulx dan voor ons als de son schynend gesigt gekomen in dier maniere, als het puyk onder de beste self gerequestreerd heeft. En alsoo ons volgens dien te vooren gekomen is er niet meer dan 1.000 thomans aan geregtigheeden ingekomen zijn en wy aan hem ook andere diensten gelast hadden, soo heeft hy, als niet meer gehad hebbende, ook niet meer konnen geven als hy gedaan heeft. En dewijl Zijn Exellentie, den begler-begie [1]) van de geheele provincie Faars, Mahmed Alie-chan, in dees tijd sijn verlof van dit doorlugtig hoff gekregen heeft om na de benedenplaatsen de reyse te ondernemen, soo hebben wy de bediening van invorderaar der geregtigheeden van denselven Miersa Ismael afgenomen en gemelde begler-begie daarmede begiftigd, mitsgaders hem gelast self een ander persoon tot die bedieninge aan te stellen; en is volgens mandement bevoorens geordonneert geworden om het restand van die geassigneerde gelden by parthyen te voldoen. Dog vermits hem ook gelast hebben om van die inkomsten tot andere diensten eenige penningen te employeeren, soo moet UE. omtrent de inninge van die geassigneerde gelden van die kant niet te haastig zijn, doordien den gemelden begler-begie niet manqueeren zal om by parthyen dien debet te betalen.

Voor 't verdere kan UE. van ons koninglyke gunste ten vollen verseeckert zijn.

Geschreven in de maand Rabiel-auwel anno 1144, overeenkomende met onse maand October 1731.

Onder stond: Aldus door vertaalinge van 's E. Comp[ies] tolk **Elias Sahid** overgeset door my — was geteekend — **M. van Leypsigh.**

Onder stond: Accordeert — getekend — **Mr Heynitsz.**, eerste gesworen clercq.

---

[1]) Gouverneur, letterlijk heer der heeren.

DCCXC. KOROMANDEL.

12 November 1731. [1])

Een der motieven voor samenwerking tusschen de Hollandsche en Engelsche Compagnieën in deze jaren was de hardnekkige concurrentie der „Ostendenaren", de vertegenwoordigers van de in 1722 in Ostende opgerichte Zuidnederlandsche of Oostenrijksche Oostindische Compagnie. [2]) Gezamenlijk wisten Hollanders en Engelschen te bewerken, dat de Grootmogol aan de Ostendenaren den handel en het verblijf in zijn land verbood.

Translaat uyt een copia parwanna, met 's nababs groot segul bekrachtigt, aan Said Mustaffa afgevaardigt den 12den van de maand Jemadi-el-Hawal, in het 14de jaar van 's keysers troonsitting. [3])

Uyt een brieff van het Palliacats opperhoofd heb ik vernomen, dat in U.E. district de Oostendenaren een sterkte opwerpen. Dit is een verderff voor alle de zeesteden langs deese cust; daarom schrijff ik UE., dat UE. de Oostendenaren ernstelijk kunt waarschuwen van geen casteel in UE. gebied te bouwen, zullende andersins groote schade voor alle voorschreven steden weesen. Om een wynig voordeel te halen moet UE. soo een saak niet by der hand neemen, maar mijn schryvens naarkomen en haarlieden geen de minste schaduw verleenen. UE. kunt haar volmagt alhier aan 't hoff zenden.

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertaling van den molla [4]) **Mahomet Hassirass,** Palliacatta, den 21 November 1731 — was geteekend — **Js Dormieux,** gesworen schriba.

Lager: Accordeert — getekent — **Js Dormieux,** gesworen schriba.

Onder stond: Accordeert — geteekend — **Wilhelm van Sijl,** eerste gesworen clercq.

---

1) Uit het *Contractboek.*

2) Zij zond in 1724 haar eerste schepen naar Indië.

3) Naast dezen titel stond het zegel van den „khagie" en daaronder: Dit is een copie van de parwanna.

4) Zie hiervóór, noot 4 op blz. 45.

DCCXCI. MAKASSAR—SOEMBAWA.

28 December 1731.[1]

Een nieuw-optredende koning in het rijkje Bima op Soembawa werd op verzoek der rijksgrooten door de Compagnie erkend, nadat hij de door zijn voorgangers gesloten contracten opnieuw had bezworen.

Acte van renovatie in 't besweeren der contracten met de overwalsche vorsten en den koning van **Bima** in gecombineerde vergadering, op den 28en December anno 1731 gehouden.

Alsoo Abdul Moesalimie Alisa door erfflyke en wettige successie conform de uyterste wil van sijn vader, den laast tot **Bima** overleden coning Hassan Oedin Mahomet Alisa, by de Bimase rijxgrooten in het algemeen na haar lands wetten is verkoren tot koning in sijn overleden vaders plaats, met versoek der voorschreven rijxgrooten, by diverse brieven en een ordentelijk gesantschap aan deese regeering, dat denselven daarvoor by de E. Compie erkent en door ons in de voorschreven verkiesing mogte werden bevestigt, zoo is 't zelve med advijs der gezamentlyke overwalse bondgenoten en hare gemagtigdens in onse rade op den 28 December 1731 onder de nadere gunstige approbatie van Haar Hoog Edelens toegestaan, dewijl ons geen redenen voorgekomen sijn waarom zulks souden wygeren, ook niet om volgens sijn versoek door het besweeren der contracten in het bondgenootschap der vorsten en koningen ter overwal te werden aangenomen; dies al verder verstaan is hem te admitteeren tot het beëedigen der contracten, successive met sijn voorsaten gemaakt, ende nog jongst op den 18 April 1701 by den Edelagtbaren heer Cornelis Beernink, gouverneur en directeur wegens de Generaale Nederlandse Oostindische Compie in deeze provintie, opgestelt en door de koningen van Bima, Dompo, Tambora, Sumbawa, Sangär en Pekat heyliglijk beswooren,[2] zodanig die tans by renovatie, exemt het 17de articul der ambulatoire successie van Tambora,[3] den koning Abdul Moesalima Alisa

---

[1]) Uit het *Contractboek*, waarin dit document ten onrechte is gedateerd op 28 October 1731. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, 33ste boeck, afdeeling Macassar, folio 167 e.v.

[2]) Zie *Corpus* IV, blz. 192 en volgende.

[3]) Dit artikel was opgeheven bij overeenkomst van 27 October 1716. Zie *Corpus* IV, blz. 486 en volgende.

van woord tot woordt in de Malijtse tale duydelijk zijn voorgehouden ende teffens te verstaan gegeeven, dat ingevolge het 19 articul den heere Gouverneur-Generaal en de Edele Agtbare heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia de magt aan haar behouden, omme de voorschreven articulen, geene uytgesondert, te mogen extendeeren, besnoeyen en veranderen, nadat Haar Hoog Edele sullen vermeenen te behooren in al hetgeen de bondgenoten betreft, als whare hetselve in deese van woord tot woorde geïnsereert, en waarvan den nieuwen coning sig ten vollen onderregt houdende, vervolgens de voorschreven contracten ten bywesen van den gouverneur en raad mitsgaders de coningen van Tambora en Pekat, gecombineerd met de verdere overwalse vorsten hare gevolmagtigdens,[1] solemneel beswooren heeft op den alcoran met het drinken van chritse-water,[2] gelijk dan al verder ten blyke en verificatie dezer renovatie al hetgeenen voorschreven staat met sijn rijxsegul versegelt ende ook ondertekend heeft met sijn gewoone handteekening, beneffens die der overwalse vorsten en haar gevolmagtigdens t'onser overstaan.

Aldus gerenoveert en beswooren tot **Maccasser** in 't casteel Rotterdam den 28 December 1731 — was getekend — **Js van Arrewyne, Corns Roël, Joan Steenhoff, J. H. Nipoort, Jb Lursenius** en **Ar de Visser.**

Ter syden stond 's Compies segul, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den Edelagtbaren heer gouverneur en raad — getekend — **Jb Wognum,** secretaris.

En aan de andere syde stond het Malijtse segul, gedrukt in rooden lacque, en daaronder eenige caracters, waarby gestelt: **Boemi Notjo, Jeneli Monta** en **Boemi Poentie.**

---

1) Versta: met de gemachtigden der verdere overwalsche bondgenooten.
2) Water, waarin de vorsten hun krissen hadden gedoopt. Zie daarvoor *Corpus* III, noot 1 op blz. 30.

DCCXCII. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

31 December 1731. [1])

Het overlijden van den koning van Bolaäng-Mongondo en het erkennen van diens opvolger, werd voor de Compagnie aanleiding om in de bestaande contracten enkele wijzigingen en uitbreidingen aan te brengen, in verband met geschillen tusschen de onderdanen van dezen vorst en de Alfoeren uit het Menadosche, en tevens in verband met het vinden van goud op Noord-Celebes. Overigens werden alle bestaande punten van de vroegere overeenkomsten bekrachtigd.

Verbond en voorwaarden, aangegaan, vastgestelt, geslooten en versegelt tussen den heer Elias de Haeze, gouverneur en directeur, nevens die van synen raade, in name ende vanwegens den Hoog Edelen Groot Agtbaren heer en Mr Diederik Durven, Gouverneur-Generaal, en de Edele heeren Raden van India, als representerende de Generaale Oostindische Comp^{ie} en den Staat der Vrye Vereenigde Nederlanden in deeze gewesten, ter eenre.

En den prince Franciscus Manoppo, nevens de presente rijxgrooten van **Boelang** en **Mogondo** ter andere syde.

Nademaal het rijk van **Bolang** en **Mogondo** mits het overlyden van den koning Jacobus Manoppo sub dato 22 October anno passado van een bestierder ontbloot is geraakt, totdat eyndelijk op het gereïtereerde aanschryven dezer regeeringe den 21 en 22 Augustus jongstleden den voorschreven prince Franciscus Manoppo nevens sijn oom van halven bedde, Salomon Maccalalaq, met eenige voornaamste rijxgrooten zijn gedaagt om over de koninglyke waardighijd en de successie van dat rijk te handelen, zoo is conform het gearresteerde in Moluxen rade ten genoegen der presente rijxgrooten tot navolger en koning tot Boelang en Mogondo verkooren den meermelden prince Franciscus Manoppo, dewelke dan ook vervolgens door den gouverneur en raad in dat bestier word bevestigt op de conditiën en voorwaarden hierna volgende.

---

[1]) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1733,* 32ste boeck, afdeeling Ternaten, I, folio 1381 en volgende.

Articul 1.

Eerstelijk verklaren ende erkennen den koning nevens syne rijxgrooten, voor hem en derselver nakomelingen, altoos op het rijk en de landen van Boelang en Mogondo — als eygen aan d'E. Comp[ie] zijnde — geen het minste regt te kunnen fundeeren, onder wat pretext off voorwendsel sulks ook souden willen tragten te onderneemen, waarom geen swarighijd hebben gevonden daarvan opnieuws affstand te doen, gelijk sy wel expres sijn doende by desen, gemelde landen met den resorte van dien aan d'E. Comp[ie] cedeerende, zonder ooyt ofte ooyt, en vervolgens[1]) ten eeuwigen dage, daarop eenige actie off pretentie te sullen maken.

2.

Oversulks verklaaren den koning en rijxgrooten hunne landen als leenen van d'E. Comp[ie] te neemen, aanvaarden, houden en te bezetten, 't welk ook door de koningen en rijxgrooten van Boelang en Mogondo successivelijk by verkiesing en op 't aanneemen van 't rijk sal moeten werden geheft ende getilt.[2])

3.

Sonder welke omstandigheeden geene koningen op voorschreven landen zullen moogen gekoozen nog ook niet daarvoor erkend werden, tenzy van en door d'E. Comp[ie] worden aangestelt en in 't rijk bevestigt, vermogende de rijxgrooten eenlijk imand daartoe te noemen,[3]) van wiens bequaamhijd, goedwille en genegenthijd alsdan volkomen versekering moeten doen en daarop 's Comp[ies] goedvinden en bevesting afwagten.

4.

Sullende wyders alle sodanige successieve koningen vóór de verkiesing en aanneminge derselve deese jegenwoordige voorwaarden moeten goedkeuren en belooven in allen deelen en pointen te agtervolgen en naarkomen; ook deselven onderteekenen en besweeren, werdende tot voorkominge van alle misverstanden en disputen hier bygevoegd de ampliatie op dit articul, anno 1714, met den overleeden coning Jacobus Manoppo, voor hem en syne nakomelingen, gemaakt en aangegaan,[4]) te weeten,

---

1) Versta: dientengevolge.

2) Een leen heffen of tillen is: een leen aanvaarden. Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

3) Voor te stellen.

4) Deze overeenkomst is mij niet bekend. Zie hiervóór, noot 1 op blz. 54.

dat het gebied, jurisdictie off landstreek van Boelang zig aan de eene cant niet verder sal uitstrekken als tot Poegiaar en aan de anderen cant tot Pontak, mitsgaders de verdere landen, tot Boeras toe,[1]) tot hoeverre, en niet wyder Manadowaars, de volkeren van Mogondo en Boelang het land, om hare nooddruft van levensmiddelen te soeken, sullen mogen frequenteeren, zonder voorby Poegiaar, Pontak en Boeras voorschreven te mogen komen, gelijk aan de andere syde de Manadose Alphoereesen gemelde drie landschydingen ook niet sullen mogen passeeren, blyvende dienvolgens Tonsawan, Ponosacken[2]) en Amoerang met derselver inwoonderen aan de landen van Manado onafschydelijk gehegt. Edog imand der Mongondose volkeren off andere onderdaanen van Boelangs coning, dan wel de Manadoese Alphoreesen, willende voormelde landschydinge om sufficante oorsaak passeeren, zullen sulks niet vermogen te doen sonder alvorens daartoe schriftelyke permissie van het tot Manado 's Comp[ie] wegen resideerende subaltern hoofd te hebben erlangd, die hem hetselve sal mogen toestaan en wygeren, na gelegenthijd van tijd en saken. Dierhalven sal den koning van Boelang off syne nasaten ten eeuwigen dage op de verderen Manadose bovenlanden, en speciaal de hiervoren gesegde negoryen Tonsawan, Poenoesackan en Amoerang, geen pretensie mogen maken.

5.

De gekozene coningen alsdan op sodanigen wyse bevestigt sijnde, zullen door niemand vermogen afgezet en een andere weder in de plaas aangesteld werden, sonder goedvinden, bewilliging en toestemming der E. Comp[ie].

6.

De koning en sal ook niet vermogen eenigen syner rijxgrooten, 't zy goegoegoe, capitain-lauwt of regter, af te setten, veel min eenige anderen in haare steeden aan te stellen, dan met voorweten, bewilliging en toestemming als booven.

7.

Geen anderen dan de Gereformeerde Christelyke godsdienst, zodanig als in de Nederlandse kerke, agtervolgens de algemeene

[1]) Poegiaar is Poigar, aan de kali van dien naam, nabij de Noordkust; Pontak ligt op het midden van de landengte, aan de grens van de Minahassa en Bolaäng: Boeras kan ik niet terugvinden.

[2]) Voor Tonsaban en Ponnosacan zie *Corpus* III, blz. 172 en volgende.

receptie en vaststelling te Dordregt in den jaare 1619, word geleerd, beloofd den coning en syne rijxgrooten in de negoryen, aan het strand van Boelang geleegen, te zullen dulden, mitsgaders alle ende een igelijk, die van de Mogonders en daaronder sorteerende volkeren tot de Christelyke religie zouden willen overkomen, daarin geen belet te doen, nog te hinderen, maar sal sulks deselven vry en in geenderhanden manieren mogen tegengestaan werden. En sal d'E. Comp[ie], wanneer des geraden vind, vermogen op Mogondo en alle daaronder gehorende negoryen een off meer predikanten, siekentroosters ofte schoolmeesters te plaatsen tot onderwysing dergeene, die in de Gereformeerden Godsdienst sig souden willen begeeven, sonder dat dien persoon ofte persoonen eenig leed ofte schade soude mogen werden toegebragt off aangedaan, maar integendeel gehandhaaft en nevens anderen onderdanen voor alle overlast bevrijd en beschermt werden.

8.

Ende soo sullen tot dien eynde uyt hunne landen en gebiet moeten geweerd werden alle Roomsgezinde Spaanse off andere papen, monnikken, priesters, schoolmeesters off leeken, belovende geenszins te zullen gedoogen dat dezelve een voet aan land setten; maar buyten kennisse ergens in hun gebied off territoor gekoomen sijnde, hetselve haar te ontseggen en by wederstrevighijd geweldig daaruit te dryven dan wel gevangelijk na Manado off Ternaten te sullen senden, alsoo die luyden niet anders als verwarringen en onlusten met sig brengen.

9.

Ook beloofd gemelde coning en syne rijxgrooten geen Europeanen, 't zy Spanjaars, Portugeesen, Fransen, Engelsen, Deenen, Sweeden, Oostendenaren, [1]) off hoedanig en van waar die souden mogen sijn, nog ook geen Maccassaren, Bougineesen, Mandareesen, off die niet onder de Moluccos sorteeren, item Javanen, Atchinders off eenige anderen 's Comp[ies] vyanden, schuymers en rovers, hoe die ook genaamd mogten werden, in syne landen te ontfangen, dulden off laten onthouden, maar de Europeanen af te wysen na Ternaten, aan dengeenen, die alsdan 's Comp[ies] wegen het bestier handhaaft, off wel dezelven, in cas van oppositie, gevangen neemen en derwaars overbrengen,

[1]) Dienaren van de Oostenrijksche Oostindische Compagnie in Ostende.

gelijk de verdere geciteerde Inlandse swervers, rovers en stropers, die aldaar sonder pasquedulle van den Molux bestierder, 't zy onder wat pretext het soude mogen weesen, komen te verschynen, des mogelijk sullen moeten werden geapprehendeert en na Manado dan wel Ternaten versekert overgebragt werden.

10.

Zullende zig allesins en overal toonen vrinden van 's Comp[ie] vrienden en vyanden van derselver vyanden te wesen, ook tot sodanige togten off oorloogen, nevens andere bondgenoten, de E. Comp[ie] ten diensten sijn, als buyten gevaar van hun landen en naar billikhijd sal konnen geschieden, waartegens de E. Comp[ie] in alle voorvallende gelegentheden en ongemakken dezelve getrouwelijk en naar vermogen zal helpen en tragten te redden, voor sooveel de nood en tijds gelegenthijd vereyssen sullen.

11.

Geen oorlog off vreede, 't zy met wien het ook weesen mogte, en sal den coning van Boelang en Mogondo, nog zyne rijxgrooten, vermogen aan te gaan nogte beginnen, zonder alvoorens van de E. Comp[ie] daartoe verloff off toestemming te hebben, dog door andere aangetast werdende hun selfs verweeren moeten zonder verder iets te ondernemen, ter tijd en wylen den gouverneur tot Ternaten de kennisse daarvan heeft.

12.

Ingevalle eenige verschillen onder de bondgenoten off wel onder den coning en synen rijxgrooten ontstonden, daarinne sal wedersijds niet gedaan dan goede aantekeninge gehouden werden, om naar billijkhijd door den gouverneur ofte synen gecommitteerdens partyen gehoord, ondersogt en beslegt te werden na vereys van saken.

13.

Soo het egter minder en geringer saken wharen, die onder elkanderen konden bygelegt en vereffend werden, kan sulks geschieden door keus van wedersijdse schijdsheeren, die partyen niet verdagt en de naam hebben van trouw en opregt te sijn, off anders by den resident tot Manado, sullende daardoor veel kleene begindselen, tot grooter onheylen een weg banende, kunnen geweerd en in de geboorte gesmoord werden.

14.

Blyvende den coning van Boelang en Mongondo nevens zynen rijxgrooten verpligt, imand der bondgenoten in ongelegenthijd zijnde off door eenige van buyten aangerant werdende, by te staan en alle mogelyke hulpe toe te voegen, 't welk die van Boelang en Mogondo voornamentlijk zullen verpligt weesen te doen omtrend het rijk en volk van Tontoly, wanneer dezelve by wederaanval der Mandhareesen en andere rooffgespuys hare assistentie benodigt hebben en die daartoe komen te versoeken, gelijk de verderen bondgenoten ook schuldig sijn den coning van Mogondo en synen rijxgrooten, landen en onderdaanen, in diergelijk geval te helpen en na vermogen, soo veel de nood en geleegenthijd des tijds sal vereysen, by te staan, waartoe expres een correcor [1]) hebben te houden, om ten eersten de lydende party daarmede by te springen, sonder daartoe ordre van Manado's resident te vorderen.

15.

Off by geval door storm, swaar weer, als andersins, eenige 's Comp[ies] scheepen, chaloupen off andere mindere vaartuygen voor Boelang off daaromtrent onder 't gebied van Mogondo mogten komen te vervallen en eenig gebrek hebben, soo beloofd den coning en rijxgrooten alle hulpe en bystand te doen, zooveel mogelijk sal sijn, en dezelven van 't geen benodigt mogten weezen te adsisteeren, 't welk den heer gouverneur by geleegenthijd seer gaarne sal vergoeden.

16.

De vaard naar Amboina, Banda, Maccassar, Magindanao, off werwaars het ook sijn mogte, en sal by de onderdanen van den coning van Boelang en Mogondoo niet ondernomen werden, het sy ook wie het sy, onder wat voorwendsel het ook mogte weesen, dan alleen met speciael consent van den heer gouverneur, en alsdan ook niet verder dan na sodanige plaatsen, die haar aangeweezen sal werden, sullende degeene, die sig tegens deeze comen te misgrypen, ten rigoureusten werden gestraft.

17.

Indien onder 't Boelangs en Mongondose gebied eenigen speceryboomen mogten groeyen en henlieden bekend werden, soo

---

[1]) Een cora-cora of snelvarende oorlogsprauw.

beloven voorschreven koning en rijxgrooten dezelve opstons te doen uytroeyen off wel de E. Comp[ie] daarvan kennis te geven, om door haar omgevelt en onder de voet te mogen werden gehakt; verders nooyt gedogen, dat op hun landen eenige specery-boomen werden aangequeekt.

18.

Alle lijffeygenen, die van 's Comp[ies] dienaren en onderdanen hun vlugtig na Boelang off onder het gebied van dien begeeven hebben en nog niet overgeleverd sijn, beloven den coning en rijxgrooten aanstons te sullen doen opvatten en in 's Comp[ies] handen leveren, om aan de eygenaars derselver gerestitueerd te werden, gelijk den coning en rijxgroten sig verbinden alle sodanige slaven als in 't toekomende mogte komen weg te loopen en na Boelang off Mogondo vlugten, aan de E. Comp[ie] off de lijfheeren van dien te sullen overleveren, mits dat voor ider lijffeygene aan de opbrengers derselve thien rijxdaelders sal moeten betaalt werden.

19.

Byaldien den gouverneur ofte den resident tot Manado om een vaartuyg, correcorre, gilalo [1]) 't zy tot transport van den predicant, 't bestellen van brieven, off wel eenige houtwerken tot het maken off repareeren van chialoup als andersins, benodigt wierden, soo sal den coning van Boelang en Mogondo nevens desselfs rijxgrooten gehouden sijn, de E. Comp[ie] in alzulken geleegenthijd soo veel doenelijk genoegen te geeven en het aan voorschreven gerieff niet laten ontbreeken.

20.

Wyders, wanneer het mogte komen te gebeuren, dat er op 't territoir van Boelang off Mogondo eenige rivieren, spruyten, aders off plaatsen wierden opgedaan en bekend, daar goud te vinden is, soo sal den coning en syne rijxgrooten aan de E. Comp[ie], en niemand anders, al ten eersten daarvan moeten condschap geven, om alsdan dierwegens sodanige ordres te stellen, als de billijkhijd en 's Comp[ies] prerogatieff off voorregt, sal vereyssen, sonder dat hy, coning, off syne rijxgrooten, inmiddels alsulke ontdekte plaatsen, die goud in hebben, door de Boelangse off Mogondose onderdanen sal vermogen te laten mineren, fre-

1) Cora-cora of snelvarende roeiprauw; gilala eveneens een snel roeivaartuig, maar langer en smaller.

quenteeren en b'arbyden, tensy alvorens tot dien eynde het goedvinden, toestemminge en bewilliging, van den gouverneur en raad in Molucco hebben erlangd, als dewelke ook niet sullen manqueeren die saak ten meesten nutte van de E. Comp[ie] en welweesen van 't Boelangse rijk na vermogen tragten te dirigeeren; weshalven ingevalle den coning, zyne rijxgrooten off ondersaten sig omtrent dit point mogten comen te vergrypen met sodanige goudmeynen, spruyten, rivieren off plaatsen, daar dat mineraal gevonden werd, geheim te houden off bedektelijk voor haar selfs te laten graven, dan wel toe te laten dat sulks door anderen geschied, sullen sonder onderschijd, van de meeste tot de minste, als meineedige en versmaders van dit besworen contract en heylsaam oogmerk, op het rigoureuste naar exigentie van saken, anderen ten exempel, werden gestraft, waarom den coning en syne rijxgrooten ook gehouden sijn en haar verpligten, alzulke contraventeurs in 's Comp[ies] handen sonder conniventie over te leveren.

21.

Gelijk sig den coning en rijxgrooten wyders nog verbinden en verpligten al 't schildpadshoorn off caret, mitsgaders parlemoerschulpen en wax, 't welk door haar en haare ondersaten sal werden bemagtigt, ten redelyken prysen, na dies valeur aan d'E. Comp[ie], en niemand anders, te leveren.

22.

Ten laasten belooff ik, coning en rijxgrooten, alle 't geene voorschreven staat, als vroome, getrouwe vassalen en leenmannen van de E. Comp[ie], in allen deugt en opregtighijd te onderhouden en van mijn onderhorigen in allen deelen te doen onderhouden, sonder dat om deese off geene deferentiën, die er indertijd souden mogen off connen ontstaan, eenige verbreeking van voorschreven contract sal geleeden werden, 't geen wy dan in teken van waarhijd, ik, coning en Christen rijxgroten, met solemneele eede na de Hollandse, en d'andere bobatos op de Celebeese wyse bevestigen en met onse gewoone handtekening bekragtigen, werdende 't selve door den heer gouverneur Elias de Haaze en die van synen rade mede ondertekend.

Aldus gedaan, besloten, ondertekend, besegelt en besworen, Ternaten in 't casteel Orange, den 31[en] December 1731 — onder

het Hollands was geteekend — **E. de Haeze, J^b^ Boner, E^s^ van Stade, M. Lelivelt, J. Nebbens, Pr Reael** en **C^s^ Bakker.**

Ter syde stond 's Comp^ies^ segul, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den EdelAgtbaren heer gouverneur en raad voormeld — getekend — **F^s^ Fellie,** eerste gesworen clercq.

En onder het Malijdse: **Francisco Manopo, Pieter Andriesz,** vijff cruyssen, waarby geschreeven stond in 't Malijts: Dit is het teken van capitain-lauwt Boelang, **Barend d'Woeloe,** van capitain Mogondo **Dato Ella,** van segnadje **Pinomolis,** van sadaha **Tologida** en van den lieutenant **Langkop.** [1])

DCCXCIII. PERZIE.

Januari 1732. [2])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 121.

Translaat van soodanigen koninglyke regam [3]) — bevelschrift — als het Zyne Persise Majesteyt Thamas gelieft heeft in de maand Redjab 1144 — ongeveer met onse maand January overeenkomstig — op den E.E. heer Leendert de Cleen, oppercoopman en gesaghebber deser directie, goedgunstiglijk te verleenen, zijnde hetselve op den 19 February 1732 alhier per casset [4]) aangebragt.

Daar is een hoog gebod uytgegaan, dat de weereld sal dienen te gehoorsamen, namentlijk dat den suyversten onder des Messias volk, den capitain der grootvermogende Hollandse Comp^ie^, welkers hoofd onder des konings gunste verheven zy, by desen bekend werde, dat myne grootmagtige begeerte strekt omme, als van ouds altoos gebruykelijk is geweest, de Moorsche, Armeen-

---

[1]) De genoemde titels zijn alle hiervoren reeds verklaard, behalve sadaha, wat thans in Ternate de titel is voor den opzichter van het Sultanserf.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1733,* waarin ook dit stuk tweemaal voorkomt, en wel 7de boeck, folio 3612 e.v. en 49ste boeck, folio 1406 e.v.

[3]) Rakam of schriftelijk bevel. Zie *Corpus* IV, blz. 608.

[4]) Arabisch kasid, koerier of looper.

sche, Benjaansche en alle andere soorten van kooplieden permissie werde vergund soowel uyt Holland als uyt alle de Indische ressorten der E. Comp[ie] met haare coopmanschappen en goederen per derselver scheepen transport naar dit rijk te verleenen, opdat door den opulenten aanvoer van lywaten en andere negotiegoederen dit rijk wederom mooge geraeken tot zyne voorige handelryke florisantie. Weshalven werd welmelde Hollandse capitain mits desen wel ernstig gerecommandeert ten spoedigsten sodanige middelen werkstellig te maken, als waardoor dese myne koninklyke genegene intentie in allen deele, soo als hiervooren is gewaagd, mooge werden gecompleteerd, 't gunt dan ook tengevolge sal hebben dat zeyluyden uyt dit rijk sullen moogen vervoeren alle sodanige goederen en coopmanschappen, als by hun sullen werden gewild en ingekogt.

Weest voor het verdere op mijn koninglyke gunste altoos hoopende.

Geschreven in de maand Redjab in 't jaar 1144.

Op den dorso aan het ondereynde stond het zegul van den attumad ouwleth [1]) **Miersa Rahim**, met byvoeginge deeser woorden: Dit bevelschrift is ter ordre des konings duswysig ingerigt geworden.

Onder stond: Aldus volgens opgave van 's Comp[ies] Persiaanse schryver **Camber Alie** uyt het Persiaans in 't Nederduytsch naar beste kennisse overgeset door — was getekend — **G. Gutchie.**

Onder stond: Accordeert — getekend — **M[r] Heynitz**, eerste gesworen clercq.

DCCXCIV. KOROMANDEL.

22 Januari 1732. [2])

Naar aanleiding van klachten van de zijde der Compagnie werden bij onderstaand document haar oude rechten in Tanjore hernieuwd en bevestigd.

Takiet parwanna, ter ordre van den Tansjoursen vorst Tokogie-ragie aan de hoofdjonkeniers in Sijn Hoogheyds landen geschreeven. [3])

---

1) Bedoeld is atimad-dauleth, grootvizier of rijksbestuurder. Zie *Corpus* IV, blz. 601.

2) Uit de contractenverzameling der *Kamer-Zeeland*, no. *8368*, afdeeling V, folio 190. Voor de dateering zie de noot aan het slot.

3) Takiet of takid is bevelschrift; parwanna „onderkoninglijk bevelschrift".

Nademaal de Compagnie van Nagapatnam, die vermaarder is als alle andere, de copye van een gezegelde caul aan 't hoff gesonden heeft, zo heeft den vorst geordonneerd van de goederen, die van de eene plaats na de andere gebragt werden, agtervolgende de aloude gewoonte de halve thol te neemen, gelijk U by deesen geordonneert werd den halven thol te neemen, alsmeede den Europeër zowel als andere menschen, die onder gemelte Compagnie sorteeren en 't zy per palenquin of te paart, dan wel in draagstoelen of te voet heen en weer reysen, mitsgaders de over en weder gebragt werdende brieven en pakjes met monsterkleeden volgens constante usantie sonder hindernisse te laten passeeren en repasseeren.

De heer Rauw — Madarauw — [1]) heeft gelast hetgunt voorschreven staat in dier voegen en volgens het aloude gebruyk te doen gevolgneemen.

Onder stond: Den 12[den] dag van de maand Raatsjaboe des jaars Chedee, zijnde na onse tijdrekening den 22 Januari anno 1732. [2])

DCCXCV. BENGALEN.

18 Februari 1732. [3])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 123.

Translaat parwanna (bevelschrift) door den nabab Souja-chan in de Persiaanse taale verleend op den Houglysen fausdaar Mamet Pier, onder den 21 der maand Shawan in 't 14[e] jaar des conings regeringe, ofte na onse reekening den 18 Februari 1732, die, met behulp der Portugeese spraake in 't Nederduyts overgebragt sijnde, deesen sin behelst, namentlijk:

---

[1]) ?

[2]) Radschab 1144 begint op 30 December 1731; de 12de dag dier maand zou dus op 11 Januari vallen. De onderteekening is weggelaten.

[3]) Uit het *Contractboek*, waarin dit stuk tweemaal voorkomt, en wel eens gedateerd op 19 Januari en eens op 18 Februari. Ook in de *Overgecomen brieven 1732*, 26ste boeck, Bengalen, 5de register, folio 330, waar het op 19 Januari en die van *1733*, 36ste boeck, folio 1387, waar het op 18 Februari is gedateerd. Zie voor die verschillende data beneden.

De Oostendenaars sijn seer onrustige mensen, die altoos twisten, gelijk gebleeken is ten tyde van Jaffer-chan aan hun opperhoofd, die in de door hem gesogte troubelen is omgekomen; daarom heb ik synen navolgeren gebooden uyt deese landen te vertrekken; desniettegenstaande sijn sy, na ik hoore, nog in hun logement verbleeven en timmeren die op; weshalven ik UE. ordonneere te besorgen, dat dat volk met de Franse scheepen vertrekt. En indien sy hiertegen inbrengen, dat de Hollanders en Engelsen hun in see souden verontrusten off eenige moeyelijkheeden aandoen, kunt gy seggen, dat ik die naties hebbe belast hun niet te molesteeren, 't welk sylieden my ook beloofd hebben en 't hart niet hebben hun aan my gegeven woord te schenden.

Ik hebbe voor eenige dagen UE. een parwanna toegesonden,[1]) maar renoveere die, omdat ik begeere, dat die ordre ten spoedigsten uytgevoerd werde.

Onder stond: Getranslateerd — getekend — J^s^ **Bliek.**

Ter syde: Casembasaer, den 25 February 1732.

Onder stond: Accordeert — geteekend — **H^k^ Eylbragt,** gesworen clercq.

DCCXCVI. MOLUKKEN—BATJAN.

31 Mei 1732.[2])

De aanstelling van een nieuwen Sultan van Batjan gaf aanleiding tot hernieuwing der oude verdragen door den vorst en zijn rijksgrooten.

Bevestiging en vernieuwing van sodanige contracten van overeenkominge, waarby den E. heer Elias de Haese, gouverneur en directeur, benevens den raad in Molucco, als representeerende den Hoog-Edelen heere Mr Diderik Durven, Gouverneur-Generaal, ende de Edele heeren Raden van India en dus vanweegen de

---

1) Dat van 19 Januari. Zie noot 3 op blz. 136.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, waarin het tweemaal voorkomt, en wel 7de boeck, folio 3636 en 32ste boeck, afdeeling Ternaten I, folio 1400 en volgende.

Generaale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] ter eenre, mitsgaders de gezamentlyke rijxstenden van het eyland **Batchian** ter andere syde, hebben beraamd en besloten den kitsjili Hamsa, nu Tarafanoery, op welgemelde Haar Hoog-Edelens approbatie tot coning van Batchian aan te stellen, in maniere als volgt.

Den bovengemelden gouverneur en die van synen raade, uyt cragt van de contracten, met de coningen Aly Allawadijn, Kitsjil Mousson Malla Kuldin, mitsgaders de rijxstenden van 't rijk **Batchian** den 7 November 1653, den 28 January 1656, den 12 April 1667, den 9 Mey 1682 [gesloten] [1]) by welk laastgemelde contract onder anderen den koning Allawadijn een finaale afstand gedaan heeft van de volkeren van Hatuwe, geleegen op Cerams Noordcust, waarop beloofd heeft nooyt ofte nooyt eenige de minste pretentie te sullen maken, item, dat van den 21 April 1703 aangegaan en beslooten, [2]) door het overlyden van den coning Kitsjil Bianoe Siri Oelah den 17 February dezes jaars voorgevallen, den 28 May daaraan ten deezen casteele Orange in een vergadering, met elf stuks Batchianse rijxgrooten gehouden, overeengekomen sijnde om op approbatie van den Hoog-Edelen heer Gouverneur-Generaal en de Edele heeren Raden van India, in plaatsen van evengemelde afgestorven Kitsjil Bianoe Siri Oela tot koning van het rijk van Batchian te verkiesen den Kitsjil Hamja, nu Tarafanoery, so is 't dat op heeden Syne gemelte Hooghijd en de rijxraden van Batchian, wederom byeengekomen, soo voor hun selven als voor hare onderdanen en nakomelingen, belooven en sweeren den inhoud van voorgemelde contracten van den jare 1653, 1656, 1667, 1682 en 1703, haar voorgeleesen, en die sy als hier geïnsereerd houden, volkomelijk en heyliglijk te zullen naarkomen, doen naarkomen ende opvolgen, sonder daarvan in het minste af te wyken ofte naarlatig te zijn, mitsgaders ook alle andere contracten, die door syne voorsaten met de E. Comp[ie] off door derselver toedoen sijn gemaakt. [3]) Gelijk ook den presenten geëligeerd coning Tarafanoery, nevens syne rijxraden, voor haar en derselver naarkomelingen ten eeuwigen

[1]) Zie *Corpus* II, blz. 360 regel 1; *Corpus* IV, noot 2 op blz. 214; *Corpus* II, blz. 359 en volgende; *Corpus* III, blz. 292 en volgende.

[2]) *Corpus* IV, blz. 214 en volgende.

[3]) Zie voor deze clausule *Corpus* IV, blz. 475.

dagen beloofd en aanneemd jaarlijks tot het werk der specery-extirpatie, zoo op de Batchianse als Oubyse eylanden, [1]) telkens wanneer die ondernomen werd, te contribueeren vijfftien à 20 man, zonder daarvoor eenige loon off vergeldinge te genieten, veel min te pretendeeren.

Aldus gedaan, vernieuwt, overeengekomen en vastgestelt, mitsgaders op de Mahumetaanse wyse beswooren, onderteekend en versegelt in 't casteel Orange tot **Ternaten,** ady ultimo May 1732 by voorschreven heer coning, geassisteerd met desselfs rijxgrooten, den goegoegoe **Djalal,** den capitayn-lauwt **Hajaat Uldien,** den ouden dito **Cadiem,** den hoecum **Djabaroe,** den kimelaha **Marasaooleh Laksamana,** een bobato **Driesden,** ngoffamanjera **Dowoga,** den capitain **Baget,** den sabandhaar **Massia** en den hatiebe **Madaroe**; [2]) en vanweegen d'E. Comp[ie] mede ondertekend door den E.E. Agtbaren heer gouverneur en directeur **Elias de Haeze,** den oppercoopman **Jacob Boner,** den capitain-militair **Pieter Jansz.,** de cooplieden **Marten Lelivelt** en **W[m] van Beseler,** nevens de ondercooplieden **Pieter Reael, A[m] Bernard, Corn[s] Backer, Caspar Voges,** en **Egbertus Legrand,** als raden van opgedagte Edelagtbaren heer gouverneur en directeur.

Lager stond 's Compagnies segul, gedrukt in roden lacque; daaronder: Ter ordonnantie van den E.E. heer gouverneur en raad — geteekend — **J[s] Heymans,** secretaris.

DCCXCVII. BENGALEN.

26 Juni 1732. [3])

Klachten van 's Compagnies opperhoofd in Patna over het door sommige regenten eischen van tol bij doorvoer van 's Compagnies goederen, en dat tegen de verleende privilegiën, waren oorzaak van het opnieuw bevestigen van tolvrijheid voor de Compagnie in de provincie Bihar.

---

1) De ten Zuiden van Batjan gelegen groep der Ombi-eilanden.

2) Voor de genoemde titels zie de Verklaring van de in de documenten voorkomende vreemde woorden en uitdrukkingen. Hatibe is een verschrijving voor katib = schrijver.

3) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, 37ste boeck, folio 1666.

Translaat destek onder 't segul van 's conings duwan, den heer Golaan Ali-chan, tot den vryen handel, verleend onder dato 26en Juny 1732, afgegeven den 19en July daaraan.

Den presenten en toekomende modseddies van den sair [1]) tot **Pattena**, alsmede de gomastos der fausdaars, de simedaars [2]) en soowel revier- als landwagters in de omleggende pergannes van souba **Behaar** [3]) moeten weten, dat dewijl ontwaart is, dat den capitijn der Hollanders, De Munt, [4]) fermaans en bevelschriften van vorige regenten van deezen inhoud aan handen heeft, van sooveel salpeter, amphioen, lywaten en andere goederen, als 't hem gelust, in gedagte souba en daaromher, naar derselver welgevallen opkopen en na Hougly mag versenden, mits den tol van dien in de dendi sjaboutra betaalt werde, [5]) mitsgaders ook 't geen comt aan te brengen allerwegens vervoeren en verkopen mag, sonder dat imand wegens pretensie van nadere tholweegsongelden als andere lasten, die door den coning verboden sijn te vorderen, hem eenige verhinderinge kome te brengen, soo werd by deeze gelast naarvolgens den inhoud der firmaans — ordres der vorige regenten — en dit geschrift als ouder gewoonte geen molesten wegen 't vorderen van 't geen verboden is, te plegen.

Onder stond: Getranslateerd door — was getekend — **A. Redoch.**

Lager: Gecollationeerd accordeert — getekend — **H. Voogd, Aa Adriaansz.**

Onder stont: Accordeert — getekend — **Hk Eilbragt**, gesworen clercq.

---

1) Modseddies: hooge ambtenaren met financieele functies: sair is een verzamelwoord voor alle soort van doorvoerrechten en te betalen passagegelden. Zie *Hobson-Jobson* in voce sayer.

2) Gomastos, plaatsvervangers; fausdaars, gouverneurs; jemadars, landvoogden of hoofden der politie.

3) Pergannah is district; souba, provincie.

4) Nicolaes de Munt, koopman en hoofd te Patna.

5) Sjaboutria is de naam van de koninklijke waag te Hoegli, waar de in- en uitgevoerde goederen voor Bengalen werden gewogen en de te betalen rechten werden bepaald.

Wat „dendi" hier beteekent is mij niet duidelijk; het Bengaalsche dandi, dat oorspronkelijk staf, stok of roeiriem beteekent, wordt zoowel gebruikt ter aanduiding van de roeiers op de Ganges, als voor een primitieve draagstoel, bestaande uit een doek of zeil, aan een stok gedragen.

In een missive van Bengalen naar Batavia, d.d. 21 November 1732, lezen wij: „Dhendie Sjaboutre (thol en weegplaats)".

DCCXCVIII. SURATTE.

15—26 Augustus 1732. [1])

In 1732 rees in Suratte verzet bij eenige voorname Mohammedaansche en Turksche kooplieden tegen de knevelarijen van den plaatselijken gouverneur Sourab-chan. Het kwam tot een openlijken burgeroorlog, waarin de Europeesche Compagnieën zich aanvankelijk neutraal hielden, maar een deel der bevolking zich bij de opstandelingen aansloot. Het „gemeen" eischte afzetting van Sourab-chan, wat ten slotte, toen ook de Europeanen zich daarbij aansloten, geschiedde. De Engelschen en Nederlanders, die door den strijd belangrijke schade hadden geleden, sloten 15 Augustus een contract van samenwerking en verkregen den 26en van den nieuwen gouverneur een schriftelijke toezegging van restitutie der geleden schade.

Translaat schriftelyke overeencoming en verbintenis tussen den Engels president, de heer Lauwter, den Hollandsen directeur Pieter Laurens Phoonsen en Siedie Massoet, hooft van den dendara [2]) Japoursen vorst Siedie Jacout-chan, verleend den 15den Augustus 1732.

De overeencoming is, dat terwijl een ider van ons hebben te pretendeeren de schaden en ongelden, geleeden in den oorlog, die den Moors coopman Mir Mhamed Alie tegens den nabab Sourab-chan begonnen heeft, wy tot erlanging van restitutie beslooten hebben met den anderen in een goede unie te blyven en niets sonder malkanders weten en toestemming ten deezen belange ondernemen.

Hieromtrent geven wy ons woord en segul.

Ondèr stond: Accordeert — getekent — **A. W. Ninaber**, provisioneel gesworen eerste clercq.

Translaat moetsilka [3]) off verbandschrift, door order van den gouverneur Teegbeek-chan uyt naam van 't gemeen opgesteld en door Mhamet Alie na eenige ge-

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, waarin deze documenten tweemaal voorkomen, namelijk 7de boeck, folio 3630 e.v. en 46e boeck, 2de register, folio 159 en volgende.

[2]) ?

[3]) Zie *Corpus* IV, noot 3 op blz. 222.

maakte verandering met zijn zegul (het volgende) den 26en Augustus 1732 off 't vierde Rabiel-auwel des jaars van Mhamets vlugt 1145 bekragtigd.

Den opgeofferde aan den koning, onderdanig aan het gemeen, waarbuyten geensints ben, maar het goede betragtende my het geestelijk regt onderwerp en dus ten beste van het gemeen willende sijn, verbind te volbrengen en schuldpligtig na te komen de onderstaande poincten, onder den eedsweer van Godes naam en den profeet Mhamet.

ten 1en.

Ik sal vijff à 6 hondert man maar in dienst houden.

ten 2en.

Om de approbatie by behoorlijk sennet[1]) — commissie — van het hoff te besolliciteeren voor den nieuwen gouverneur, ten genoegen van het gemeen, zal ik mijn best, en om geen andere de minste moeyte doen, nog my 't minste melleren, alsoo anders schuldig verklaare aan 't heylige regt.

ten 3en.

Men wil dat Sourab-chan in Magboel-abaad off in mijn wooning zouwde wesen. Een ider staat vry, met den anderen verenigt, denselven, zoo hy er is, met gewelt uyt te haalen, ja, ook waar hy mag weesen, om te doen na hetgunt de gemeente te samen besluyt. Ik zal hem noyt bewaaren; soo ik hierin faljeer, ben ik een geloovsversaaker.

ten 4en.

Ik ben op geene der cooplieden te onvreede en belove niets tot haar nadeel te ondernemen.

ten 5en.

Alle die in deese onlusten en oorlog tot ongelden en schaade gebragt zijn en [wat] den Siedie Jacoet-chan van sijn thengka[2]) offte inkomsten pretendeerd, de hoededragers — vreemdelingen zijnde en haar met het gemeen hebbende geconjungeerd — staat van hetgene ingekomen [is] en nog nader (te) binnen gebragt te werden, eerst voldaan en het restant aan een ider pro rato verdeeld te werden.

---

[1]) Een der afschriften heeft sennet; het andere samet. WILSON spelt juister sanad en vertaalt het door charter of privilege.

[2]) WILSON: tankā, a measure of money; money in general.

ten 6^en^.

Vóór deesen plagt ik met toestemming van het gemeen in Attuwa te verblyven; nu sal ik met haare toelating zoowel daar als in de stad mijn verblijv neemen.

ten 7^en^.

Met bewilliging van het gemeen de heer Teegbeek-chan in het bewint gesteld en den rebel verdreven, God behoede dat er geen ander ordres, op wien en hoe het mag weesen, van het hoff werd gesonden, alsoo tot desselvs vernieting ik my verbinde met het gemeen te sullen aanspannen en nevens haar één lot ondergaan.

Onder stond: Accordeert — was geteekend — **Arent Willem Ninaber**, provisioneel gesworen eerste clercq.

DCCIC. BENGALEN.

28 Augustus 1732. [1])

In opdracht van de Hooge Regeering — zie resolutiën G.-G. en Rade d.d. 7 October 1730 — moesten de bedienden van het Nederlandsche kantoor te Chinsura of Tsunsura op hun beurt met de Fransche concurrenten uit het nabij gelegen Chandernagore een overeenkomst aangaan tot uitlevering van wederzijdsche deserteurs. Van Fransche zijde werd dit document geteekend door niemand minder dan Joseph Dupleix.

Contract, gemaakt tussen de heeren van den raad tot **Chandernagoor** en de heeren Thielen en de Hamer, leden uyt den raad van **Chinchura**, ten dien eynde gedeputeerd door de heeren van den zelfden raad van Chinchura, volgens haar gelooffschryvens van heeden ingevolge de ordres en magt, verkregen van Batavia, vermelt in de voornoemde brieff [2]) nopende de deserteurs der twee natiën.

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1733*, waarin het tweemaal voorkomt, en wel 10de boeck, folio 5404 en volgende, en 37ste boeck, folio 1600 en volgende, waar de Nederlandsche en Fransche teksten naast elkaar staan.

[2]) Namelijk de geloofsbrief.

1.

Eerstelijk: Dit contract sal geen cragt hebben over het gepasseerde, maar alleen voor het toekomende, beginnende heden.

2.

Dit contract sal raken allen soldaten, matrosen ofte degeene, die haar daarvoor uytgeven, als serganten, corporaals, quartiermeesters, pilotiers — denoterende daarmede aankwekelingen in de stuurmanscunst. —

3.

Den raad van Chandernagoor verbint sig aan den raad van Chinchura weder te geven alle soldaten off matroosen, die van Haar Ed^e weg sullen lopen en onder de Franse vlag haar toevlugt sullen comen te neemen, van wat natiën deselve zijn, behalve degeene, die geboren onderdanen van Sijn Allerchristelijkste Mayestijd sullen weesen.

Insgelijks verbind sig den raad van Chinchura aan die van Chandernagoor weer te geven alle soldaaten en matrosen, die van haar sullen wegloopen en onder de Hollandse vlag sullen komen haar toevlugt te nemen, van wat natiën sy souden mogen sijn, behalve degeene, die geboren onderdanen van Haar Hoogmogenden, de Staten-Generaal, sullen sijn.

4.

Alle deserteurs, die van wedersyden wedergegeven worden, sullen het leven behouden.

5.

Den raad van Chandernagoor behoud voor sig, conform het accoord tussen haar en de heeren van den hogen raad van Pondichery, [1]) de vryhijd om alle de deserteurs, die haar van den raad van Chinchura sullen wedergegeven werden, na de eylanden des Bourbon en de France te senden, welke deserteurs geen andere straffen voor hare desertie sullen ontfangen, als dat sy in die eylanden sullen blyven totdat haar verband sal geëxpireert sijn.

En den raad van Chinchura doet een diergelijk voorregt voor haar behouden [2]) ten opzigte van de deserteurs, dewelke die van Chandernagoor aan haar sullen wedergeven.

6.

Den raad van Chandernagoor zal aan haar wagten, pions en

[1]) Dit was het Fransche hoofdkantoor.
[2]) Dit is wel zeer vaag omschreven.

andere, die gestelt zijn om het deserteeren te beletten, bevelen, niet alleen de deserteurs van het France comptoir, maar ook die van het Hollandse comptoir aan te houden; en wanneer eenige van de laastgenoemde sullen gevat zijn, sal den raad van Chandernagoor dezelve in haar logie laten bewaaren en daarvan kennisse geven aan den heer directeur van Chinchura, om hem dezelve over te geven, wanneer Zijn E. deselve door soldaaten off pions sal laten afhalen; den raad van Chincura verbind sig op dezelve wyse met die van Chandernagoor te dien opsigte te handelen.

7.

Indien eenig soldaat of matroos eenig capitale misdaad begaan had — anders dan gedeserteerd te hebben — en dat hy de protexie van de Francen vlag kwam versoeken, soo sal den raad van Chandernagoor niet gehouden weesen dezelve weder te geven; en die van Chincura sullen in dat reguard op dezelve wyse handelen met die van Chandernagoor.

8.

Dit contract gesloten sijnde en tweevoudig ondertekend door den raad van Chandernagoor en de voormelde heeren gedeputeerden, sal een van die twee eensluydende in handen van den opgemelden raad, soo lange tot het ander sal sijn geratificeerd door den raad van Chincura en wedergesonden aan die van Chandernagoor, om verwisselt te worden.

Gedaan en besloten tot **Chandernagoor** in de France logie, den 28 Augustus 1732, desen gestelt ter handen van opgemelde heeren gedeputeerden, omme denselven te doen ratificeeren by den raad van Chincura; en het andere blijft by den raad van Chandernagoor — was geteekend — **R. Berenaart, C. Ringh, J. W. van der Brugghen, J. A. Thielen, C^s de Jonge, A^m Orme, J. de Hamer, Johan Hendrik van Ewijk, G^t Verrijn.**

Onder stond: Accordeert — getekend — **H^k Eilbragt,** gesworen clerq. [1])

---

[1]) De Fransche tekst is geteekend: **Dupleix, Buirat, G. Guillau du Bourlet, Dhervilliers, C. de la Croix, De St. Paul, Groiselle, De Flair, J. A. Thielen** en **J. de Hamer.**

DCCC. PASOEROEAN.

13 October 1732. [1])

Onderstaand stuk is het eerste document, waarin wij zekere rechten van de Compagnie in het Pasoeroeansche omschreven vinden. De Raad van Indië Herman de Wilde had in 1707 de aanhangers van Soerapati uiteengeslagen en Pasoeroean bezet, waar sedert een residentie van de Compagnie was gevestigd. (*Corpus* IV, blz. 270—271 en DE JONGE, *Opkomst* VIII, blz. XCIV en XCV.)

Translaat Javaanse acte, verleend door den Soesoehoenan Pacoeboeana Senapatty Ingalaga Abdulrachman Sajidin Panatagama aan den ingabe- [2]) Djajengrana, regent op **Passourouang**, op Samarang ontfangen den 30[en] December 1732.

Wy, Soesoehoenang Pacoeboeana Senapatty Ingalaga etc[a], etc[a], etc[a] verleenen dese acte aan UE., ingabey Djajengrana tot **Passourouang**, waarby wy UE. komen aan te stellen als hooftregent over Djajalalana op Daringo, en ingabey Poespodiredja op Bangil.

Wyders heb ik tans het Passourouangs land, dat tegenwoordig onder Daringo berustende is, in drie deelen verdeelt, waarvan twee deelen aan UE., ingabey Djajengrana, sullen overgegeven werden, en het derde deel sal nog verblyven onder het gebied van Daringo.

Voorts ordonneeren en beveelen wy by desen aan Ulieden, namentlijk aan UE., ingabey Djajengrana, hoofdregent op Passourouang, en aan de onderregenten van onse steeden Daringo en Bangil, dat Ulieden te samen sal mogen hebben 500 koppen tot uwen dienst, gelijk bevorens. En het aandeel, soo van recognitie als verdere contanten, aan de Comp[ie] hebben wy beslooten dat sulx mede op sijn ouden voet sal blyven, [3]) soomede 30 koppen ten dienste van 's E. Comp[ies] logie tot Passourouang.

Voorts ingabey Djajengrana, ingevalle wy off de Comp[ie] volk mogten benoodigt sijn, soo ordonneeren en qualificeeren wy UE. by desen om alle de Javaanse ingesetenen, alsoo op Daringo als

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1733*, 52ste boeck, Java's Oostcust, 2de register, folio 91 en volgende.
[2]) Ngabehi.
[3]) Een vroegere regeling is mij niet bekend.

Bangil, byeen te vergaderen op Passourouang, ten eynde om gemelde volkeren beneven die onder Passourouang sorteeren, in tijd van nood aan ons off de Comp[ie] tot onsen dienst over te leveren; want zy sullen van UE. gevordert werden. Oversulx ordonneer ik by desen aan Poespadiredja op Bangil en Djajalalana op Daringo, dat zylieden konnen verdagt sijn op den inhoud van dese onse acte, die wy tans verleenen aan UE., ingabey Djajengrana tot Passourouang, want diegeene die den inhoud deses niet na en komt, off voor onwaarheyt aanmerkt, sal door de reggers op Cartasoera ten onsen aanschijn opentlijk gestraft werden op de vergaderplaats van ons hoff tot Cartasoera Adiningrat.

Dese acte hebben wy verleend op Maandag den 22[e] dag in de maand Rabioelahir in 't jaar Wawoe anno 1657. [1])

Onder stond: Getranslateerd door my — was geteekent — **J. A. Oostwalt,** translateur.

Onder stond: Accordeert — was geteekent — **H[k] Greven,** secretaris.

DCCCI. PRINSENEILAND.

6 Maart 1733. [2])

Nadat men in 1733 op Batavia kennis gekregen had van de oprichting van een nieuwe Oostindische Compagnie in Spanje, „tegen het tractaat van Munster en andere, daarop gefundeert", en van de Bewindhebbers in Nederland opdracht had ontvangen „tot een dadelyke [3]) weiringe van dese nieuwe onwettige equipanten", nam de regeering een reeks maatregelen, zoo tegen deze Spanjaarden als de „Ostendenaren" gericht. Tot die maatregelen behoort ook de occupatie van het Prinseneiland en het Nieuwe eiland.

Extract uyt de concept secrete resolutiën des casteels Batavia, genomen in Rade van India op Vrydag den 6[den] Maart anno 1733.

Ten vervolge der genomene mesures tegens den indrang der Spagnaarden of andere usurpateurs en onwettige handelaars, die

---

[1]) Rabi-el-achir 1145 begint op 21 September 1732. Het hier gegeven jaar is een Çaka-jaar.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1733,* elfde boeck, folio 6180 en volgende.

[3]) Niet in de beteekenis van onmiddellijke, maar van daadwerkelijke.

lust hebben mogten sig in dese quartieren te komen nestelen, sodanig deselve ten opsigte der Oostersche provintiën reeds besteld en beschikt zijn ter resolutie van den 23en February passado en ook al, sooveel dese regeeringe betreft, haar beslag hebben erlangt door de afsendinge der daartoe nodige ordres by de circulaire missive aan de respective gouverneurs om de Oost, die op voorleden Saturdag reeds is afgegaan met het jagt Spieringshoek en de chialoup Langerak voor Ternate en de verdere naburige gouvernementen, werwaarts deselve uyt de Moluccos besteld sal moeten werden, althans ook nader in aanmerkinge genomen zijnde de gevaarlyke situatie van het **Princen-** en **Nieuwe eyland,** leggende in den mond van Sunda's engte, en wel in soo-verre genoegsaam onder den rook van dese stad [1]) ofte ten minsten nagenoeg onder het bereyk van de Nederlandse maght, dog daarom nog al te sorgelyker, indien iemand uyt de voorschreven Europeese traffiquanten, die in desen tijd soo seer op den Indischen handel verlekkerd zijn, en selvs ook al, soo veel de Spagnards concerneerd, op het occupeeren van landen toeleg schynen te maken, onder pretext dat deselve, en in specie het eerstgenoemde, niemand toebehoren, sig aldaar wilden komen posteeren, al was het dat men denselven daarvan dadelijk dede delogeeren, door de twisten en disputen, die men uyt hoofde van alsulke ongefundeerde pretensies nog lange naar dato, en ook selvs tegens de Maatschappye [2]) in Europa soude kunnen maken, byaldien den eygendom van voornoemde eylanden maar eenigen twyfel leed, en veel meer tegenwoordig, dat soo veel men weet het eerstgenoemde van niemands gebruyk is als tot woning van eenige vissers, die in den goeden tijd, soo men segd, sig aldaar nedersetten om hare neering te doen sonder dat den Bantamsen koning sig med de heerschappye over deselve melleert, ofschoon hy anders uyt hoofde van de algemeene regul, dat de nabyleggende eylanden tot de naaste wal gehooren, ook wel de naaste daartoe wesen soude uyt hoofde van zijn gebied op het land van Java, dat sig tot aan het Westeynde van hetselve, en dus tot tegenover het voornoemde Princeneyland, extendeert, en sonder dat ook 's Compagnies wegen aldaar eenige besettinge gehouden werden kan, om de afgelegentheyt en ook om het gevaar van rovers en ander gespuys, dat onder de gedaante van vissers sig

---

[1]) Wel een weinig overdreven.
[2]) De Compagnie.

aldaar mede veeltijds komt op te houden, ten ware men daarvan formeel zijn werk maken wilde, hetgeene tot nog toe niet nodig is geweest en ook niet wel geschieden kan sonder al een tamelyken ommeslag aldaar aan te leggen, dat in differente opsigten voor en tegen van veel speculatie is, dog daaromme al egter niet wegnemen kan de swarigheyt, die in het occupeeren van 't gemelde eyland door eenige Europeese natie opgesloten legd en door de presente gesteldheyd van tyden nog al sorgelyker werd, omdat hetselve niet alleen een bequame ankerplaatse voor de schepen, maar ook nog veele andere avantageuse adspecten heeft, soo door de natuurlyke situatie als uyt andere insighten, die ligtelijk den eenen of andere souden kunnen tenteeren, invoegen dan ook de Engelsen in den jare 1684 daarop al toeleg schynen te hebben gemaakt,[1]) naar het genoteerde by den brief der HoogEdele Heeren Principalen van den 6den April 1685.

Soo is verstaan tot voorkominge van alle disputen, die den eenen off anderen uyt hoofde van de eerste occupatie daerop mogte willen formeeren als op een saeke, die niemand eygen is, by de eerste bequame gelegentheyt, soo op het Princen- als Nieuwe eyland het wapen van de Generaaliteyt en het merk van de Compagnie te laten stellen, even als op het eyland Dindin in de straat Malacca[2]) en op meer andere plaatsen [is] geschied,[3]), ten blyke van eygendom en ten fine de Compie ook aan dese kant gerust te stellen; zijnde dit ook het advis van de heeren den Directeur-Generaal en den Raad-ordinaris Wybrand Blom, hoewel den eersten dat alleen quam te extendeeren op het Princeneyland, ter voorkominge van moeyelijkheden met het Bantamse hoff, onder hetwelke Zijn Edele vermeend wel te weten dat het Nieuwe eyland sorteert, en waarby dan ook den heer Valckenier sig quam te voegen, dog niet den heer Raad-ordinaris Mr Joan François de Witte van Schooten, naardat Zijn Ed's sentiment, even als dat van de twee andere absente heeren was opgehaalt,[4])

---

[1]) In 1684 kreeg de Nederlandsche Compagnie het monopolie op Bantam en moesten de Engelschen hun vestiging aldaar opbreken. Zij hebben toen een oogenblik hun oude plan, uit de dagen van Coen en De Carpentier, weer opgevat, om zich op een eiland in Straat Sunda te vestigen, maar hebben zich ten slotte op de Westkust van Sumatra bij Benkoelen neergezet.

[2]) Dingding of Poeloe Pangkor, aan de Westkust van het Maleische Schiereiland.

[3]) Dergelijke merkpalen zijn in de laatste jaren herhaaldelijk teruggevonden, o.a. op Ceram en Halmaheira.

[4]) Deze heeren waren wegens ziekte afwezig en men liet nu hun advies aan hun huis „ophalen".

aangesien denselven vermeende, dat men daartoe niet behoorde te treden dan naar voorgaande gegevene communicatie en verkregene toestemming aan en van het gemelde hof, niettegenstaande de vergadering eenparig betuyht hadde onbewust te zijn dat dien sultan daaraan eenig reght van eygendom heeft of exerceert, en oversulx by den heere Gouverneur-Generaal med de andere heeren leeden gesamentlijk geoordeeld wierd, dat men den koning door alsulken communicatie maar gaande maken soude, daar hy integendeel daarop andersints mooglijk geen reflectie nemen zal of ten minsten tijdt genoeg is het reght van de Comp[ie] tot sodanigen gedoente en de reden van dien Zijn Hoogheyt te demonstreren, wanneer daarover eenige vrage van zijn kant werd gedaan.

Accordeert:
G. W. van Imhoff, secretaris.

DCCCII. MAKASSAR—SOEMBAWA.

30 April 1733. [1])

Nieuwe heftige oneenigheden in het rijkje Dompo op Soembawa, ten gevolge waarvan zelfs de koning en een aantal zijner rijksgrooten uitweken, maakten het ingrijpen van de Compagnie noodzakelijk. De door de meeste rijksgrooten gewenschte pretendent kreeg den steun van de Compagnie en moest onderstaande overeenkomst bezweren.

Acte van renovatie der beëedigde contracten door zulthan Abdul Cahar, koning van **Dompo.**

Also Abdul Cahar, voortijds rijksbestierder tot **Dompo** onder den naam van vaandrig Mamoe, [2]) door de gesamentlyke rijxgrooten te dier plaatse naa haar landwetten en costuume, ten dage als haren coning Camaloeding door twist en tweespalt met sijn onderhorige uyt eyge beweging het Domposen rijk verlatende, na Sambawa [3]) uytgeweeken is, tot coning in desselfs

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1734*, 28[ste] boeck, afdeeling Macassar, folio 59 en volgende.

[2]) Merkwaardig is, dat Mamoe in alle papieren der Compagnie, ook hier beneden in dit document, steeds genoemd wordt dain of daeng Mamoe. Deze titel wordt dus hier klaarblijkelijk vertaald door vaandrig!

[3]) Soembawa, hier niet als naam van het eiland, waarop ook Dompo lag, maar van het meest Westelijke der op dit eiland gelegen staatjes.

plaas verkoren en geïntituleerd is Sulthan Abdul Cahar, werwegen niet alleen de nodige communicatie opstonds gedaan is aan 's Comp'[es] resident tot Bima, en vervolgens door brieven van den resident en rijxgrooten aan deeze regering, [1]) gevolgt van desselfs comst met alle desselfs rijxstanden aan dit casteel [2]) in dato 22 November de anno passado, ten eynde na het exempel der overwalse vorsten 's Comp'[es] wegen in die waardighijd erkend ende bevestigt mogte werden, soo heeft men sedert de gedagten laten gaan soo op dit haar versoek, als dat van den meden-pretendent off Dompo's prinse Aly Ackbaer, om by het verkiesen van een wettig coning over Dompo, in dat verwarde rijk, door uytwyking van een goed aanthal, tans mede hier present sijnde Domponeesen, het verijste redres te bewerken door 't assopieeren van den eene met den anderen; maar ook ten lesten siende de saken niet wel verder tot verdrag en overeencomst waaren te brengen, als dat by geschrifte van den eene en ander in onsen rade op den 29 April gebleeken is, soo hebben wy ten selven dage daarop reflecteerende met unanime vota's voor de meeste rust in het Domposen rijk oirbaar gedagt, in het versoek en voordragen der Dompose rijxstanden te condescendeeren, ende mitsdien onder de gunstige approbatie van Sijn Edelhijd, den Hoog-Edelen heer Gouverneur-Generaal, en de Edele heeren Raden van Nederlands-India, als coning over het Dompose rijk te bevestigen evenvoormelde daing Mamoe, onder den eeretitul van sulthan Abdul Cahar, ende sulks voor alle zyne leevdagen, by goed comportement; en anders ofte wel by sterffgeval, dat het erfregt der Dompose successie weder devolveren sal op den prince Aly Ackbaar en sijn wettige descendenten, sooals dat by de rijxstanden versogt en door sulthan Abdul Cahar gewillig aangenomen is, by forma van ambulatoire successie. En waarop den selven voorgehouden zijnde de contracten en articulen, met sijn voorsaten successive gemaakt en nog jongst door den Edelagtbaren heer Cornelis Beernink, gouverneur en directeur vanwegens den Staat der Nederlandse Oostindische Comp'[e], op den 10 April 1701 opgestelt en door de coningen van Bima, Dompo, Tambora, Sumbawa, Sangar en Pekat besworen en ondertekend, [3]) heyliglijk by deezen renoveert ter opvolging en onder-

[1]) Te Makassar.
[2]) Rotterdam.
[3]) *Corpus IV*, blz. 192 en volgende.

houding, buyten het vernietigde 17[de] articul, rakende de ambulatoire successie van Tambora — blyvende ingevolge van 't 19[de] articul de magt aan den Hoog-Edelen heer Gouverneur-Generaal, benevens de Edele heeren Raden van India tot Batavia, om de gemelde articulen, geene uytgesondert, te mogen extendeeren, besnoeyen, off wel eenige verandering daarin te maken, naardat Haar Hoog-Edelens sulks sullen meenen te behooren — alle 't geene by gemelde contracten is geaccordeert en bedongen, soo veel de bondgenoten betreft, even off al hetselve in deesen van woord tot woord ware gīnsereert. Tot welken eynde den koning van Dompo de voorschreven contracten ten bywesen van de gouverneurs respective [1]) en raad duydelijk sijn voorgelesen en te verstaan gegeven.

Om te dienen tot verificatie en blijk van de renovatie derselven, soo heeft meermelde zulthan Abdul Cahar dieselve in onsen rade op heden, ten overstaan van alle de Dompose rijxgrooten en verder present sijnde inlandse regenten en officieren met het drinken van krissewater [2]) na haar lands wyse op den alcoran besworen, ende tot verificatie van dien deese acte van renovatie met sijn rijxsegul versegelt en eygenhandig onderteekend.

Onder stond: Aldus gerenoveert en beswooren tot **Macassar** in 't casteel Rotterdam, den 30 April 1733 — was getekend — **J[s] van Arrewyne, J[s] Sautijn, J. H. Nipoort, J. van Steenhoff, H[k] v. Reyd** en **A[r] de Visser.**

In margine 's Comp[ies] segul, gedrukt in roden lacque, daaronder: Ter ordonnantie van de heeren gouverneurs en raad — was geteekend — **J. Cruse,** secretaris.

Onder 't Malijtse stond 't rijxsegul, gedrukt in roden lacque, en daar benevens in caracters geteekend: **Sulthan Abdul Cahar, Aly Ackbaer, Tureliadoe, Jenely-dea, Jimely-hoehoe, Boeciloemaboemi, Catoea-djienna, Boema-boemi, Nosjo-boemi, Pareka.**

---

1) Namelijk de aftredende gouverneur Josua van Arrewyne en zijn opvolger, Joan Sautijn.

2) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 30.

DCCCIII. MOLUKKEN—TIDORE.

23 Juni 1733. [1])

Ondanks de overeenkomsten van 21—23 Juni en 30 Juli 1728 — hiervóór blz. 25 en 33, gingen die van Maba en Patani, in naam onderdanen van Tidore, door met hun zeeschuimerijen en menschenroof. Bovendien verdreven zij de vertegenwoordigers van de Compagnie in hun gebied en verzetten zich tegen de extirpatie der specerijboomen. Gouverneur Elias de Haze deed met onderstaande overeenkomst nog eens een poging, om daar voor goed een einde aan te maken. Zie ook HAGA, *Nederlandsch Nieuw-Guinea en de Papoesche eilanden*, I, blz. 213 en volgende.

Nader verbond, conditiën en voorwaarden, door zijn tegenwoordige Hoogheyt Miri Bifalalihi Adjis Limoehijidin Billahi Maliki Manaan-sjah, koning van het rijk van **Thidori**, nevens zyne rijxgrooten, voor haar en hunne nakomelingen, met den heer Elias de Haeze, gouverneur en directeur in Molucco, nevens die van zynen rade, in name van den HoogEdelen heer Mr. Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, en de Edele heeren Raden van India tot Batavia, representeerende de hoogste magt en authoriteyt van de Generale Hollandse Comp[ie] in deze landen, aangegaan, besloten en vastgesteld in dezer voegen, te weeten:

Articul 1.

Dat den coning van **Tidor** en zyne rijxgroten, zoo voor haar als haar nakomelingen alhier, voor bestendig en tot een eeuwigdurende observantie houden alle de successive contracten, van oude tyden aff tot hedigen dage, met de Generale Nederlandse Compagnie aangegaan, bekennende ende verklarende allen 't halve overvloedig overtuygt te wesen, niet alleen van 's Comp[ies] trouwe en onbevlekte onderhouding der contracten, maar ook van derselver waare vrundschap, zuyvere neyging en uytmuntende sagtmoedigheyt omtrent hare bondgenoten, gelijk thans weergaloos en buyten exempel betoond aan onse rebellige onderdanen van **Maba** en **Pattany** in 't genadig aanbieden van een generaal pardon wegens hunne schendige geweldenaryen en op-

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1734*, 27[ste] boeck, afdeeling Ternaten, folio 359 en volgende.

positie, anno passado tegen d'E. Comp[ie] en haare dienaren aldaar ter plaatse gepleegt, mits dat daarover een opregt berouw, en voortaan alle afkeer bethonen van verdere wanbedryven, waarin eenige de minste schets [1]) van verbondbreuk zoude mogen te vinden wesen.

2.

En dewijl tegen den inhoud van 't contract de anno 1689 door den WelEdelen heer Raad-extraordinair van India en commissaris der Moluccos, Dirk de Haas, uyt naame van de Generale Nederlandse Comp[ie] met onsen loffelyken voorvader, den coning van Tidoer Hamza Farahoedin en deszelfs rijxstenden besloten en besworen, [2]) nog jaarlijx eenige onser onderdanen, onder den naam van Papouen sig niet ontsien met meer en minder getal bemande vaartuygen tot moorden, roven en stropen te begeven na de cust Ceram en verdere eylanden, staande onder de jurisdictie van de E. Comp[ie] en de regeering van Amboina en Banda, zo heeft den tegenwoordigen coning van Tidoor, Miri Bifalalihi Adjis Limoehidjidin Billahi Maliki Manaan-sjah, en alle zyne rijxgroten tot een finale weering van die invasie, moord, roof en strooperyen, met de uyttersten yver wel nader, kragtiger en bestendiger willen beloven en zig met eede verbinden, niet meer te zullen gedoogen dat 's Comp[ies] ingesetene ter cust Ceram, en andere eylanden, sorteerende zo onder 't gebied van Amboina als Banda, en nog veel minder in de Molucos, door Zijn Hoogheyds onderdanen op geenderhande wyze zullen werden ontrust off gemolesteerd, gelijk den coning en zyne babatos [3]) tot een onfeylbaar teeken van waare, opregte trouw en welmeenendheyt omtrent de E. Comp[ie] voor haar en hunne nakomelingen absoluyt beloven daarvoor in te staan, te caveeren, mitsgaders sig op het kragtigste te verbinden en verpligten by dezen, namentlijk:

3.

Dat van nu aff aan telkens op de wettige klagten uyt Amboina, Banda, off elders wegens de invasie off molestiën der Papoese en andere Tidoreese onderdanen, geen uytgesondert, voor elke corre corre, prauw off vaartuyg, die onder 's Comp[ies] territoir op Ceram en 't verder ressort van Amboina en Banda, buyten

[1]) Sic. Dit staat zoo in beide afschriften.
[2]) *Corpus* III, blz. 499 en volgende.
[3]) Boepatih's of rijksgrooten.

pascedulle van den gouverneur, in Molucca komen te verschynen, den coning en syne rijxgrooten aan d'E. Comp[ie] zullen verbeuren en al ten eersten sonder de minste exeptie overhandigen twee onverminkte, frisse, gesonde mansslaven, ter waarde van veertig rijxdaalders ider; item voor elke vrye 's Comp[ies] ingesetene, die van de Tidoreese onderdanen by sodanige rooftogten werd vermoord off om 't leven gebragt, twee gelyke lijffeygenen; en voor ieder gequeste één dito, zullende wanneer de vermoorde off geblesseerde slaven zijn, maar half zooveel betaald worden, dog voor elke vrye ingesetene, die zy komen te roven en vervoeren, beloofd den coning en rijxgrooten twee slaven als bovenvermeld zoo lang in ostagie by d'E. Comp[ie] over te leveren, tot al sulke geroofde menschen wederom gerestitueerd zijn. En een vervoerde lijfeygene zal met diens waarde worden vergoed, gelijk ook alle andere schade van geroofd geld, goed, meubelen, vrugten, als vernieling van huysen, thuynen en verdere effecten meer, hoedanig en van wat natuur die zoude mogen wesen, ook soodanig zullen g'aequivaleerd en gerecompenseert worden.

4.

En wanneer nu den coning en zyne rijxgrooten al sulke roovers, stropers en verstoorders der gemeene ruste, over hunne boose, schendige bedryven na rigeur en ten afschrik van andere, 't zy aan lijff off goed, komt te straffen en zy daardoor tegens den coning, haar wettigen heer en meester, kwamen te rebelleeren en opposeeren, beloofd d'E. Comp[ie] Zijn Majesteyd, in cas van eygen onvermogen, op desselfs versoek met raad en daad te assisteeren, om sodanige zyner rebellige onderzaten te helpen beteugelen en tot gehoorsaamheyt te reduceeren, gelijk d'E. Comp[ie] wyders beloofd alle haare dienaren en onderhorige, dewelke den coning van Tidoor off zyne onderdanen mogte beledigen, na merite der misdaad tot satisfactie van Zyne Hoogheyt op 't rigoureuste te zullen doen straffen.

Aldus gedaan, besloten, vernieuwt en gecontracteerd ter gecombineerde vergadering van den gouverneur en directeur Elias de Haeze, nevens die van zynen raad in Molucco, tot Ternaten in 't casteel Orange, den 23[e] Juny 1733 na de Christen reecqening, hebbende hooggemelde coning Miri Bifalalihi Limoehidjidin Billahi Malikil Manaan-sjah met zyne presente rijxstenden, den capitain-lauwt, segnadje, goegoegoe-Soema, hoekom-Sangari,

iman-Noeroedin, katsjil-Salama, kimelaha-Marasaoleh, segnadja-Marieeko-Lassa, kimelaha-Salama, dito-Tidore, segnadje-Motier, kimelaha-Togoiha, dito-Tongoiha, dito-Djigoena, dito-Bonawa, dito-Doekiri, dito-Gantohe, dito-Tomadjile, ngoffamaniera-Tomatjola, dito-Djawa, secretaris, capitain Naja Abdul Cadir, vervangende en representeerende de verdere bobatos, segnadje-Kabi, kimelaha-Mare, dito-Boeha, dito-Tomaidi, dito-Jaharia, dito-Bobo, dito-Logama, dito-Tomanjira, dito-Gamgoa, dito-Knora, dito-Maliga, ngoffamaniera-Jaba, dito-Mahou, dito-Saladina, kimelaha-Toegoeboe, dito-Kalaodi, dito-Samafoe, ngoffamaniero-Kipoe, kimelaha-Tomadoea, dito-Diadie, ngoffamaniere-Kloehoe, kimelaha-Sahabada, dito-Siboe, dito-Baragola, iman-Tagalaya en halee-Badjoeroe, den eed op den alcoran na hunne wyse afgelegt, mitsgaders met 't rijxzegel en handteekening der bobatos bekrachtigt. En vanwegen d'E. Comp^{ie} door den gouverneur en raad met hare handteekeningen en 's Comp^{ies} zegul geconfirmeerd — was geteekent — **E^s de Haeze, J^h Boner, M. Lelivelt, Pr Jansen, W^m van Beseler, Pr Reaal, A. Bernaard, C. Backer, C^s Voges.**

In margine 's Compagnies zegul, gedrukt in roden lacque en daarnevens: Ter ordonnantie van den Edelagtbaren heer gouverneur en raad voormelt — getekent — **F. Fillie**, secretaris.[1])

Approbatie van vorenstaande overeenkomst door de Indische regeering op Dinsdag 19 Januari 1734. [2])

Dewijl de ministers na het genoteerde by evengeciteerde hunnen brief van den 12^{den} September komen mentie te maken van een contract, 't welk sylieden op den 23^{en} Juny 1733 met den koning van **Tidor** en zyne rijxgrooten hadden geslooten tot weiring der geduurige moord-, roov- en strooperyen, benevens den daaronder vermengden morshandel, dewelke zedert veele jaaren herwaarts door de Papoese en andere onderdanen van den Tidoreesen koning ter custe Ceram en elders waren gepleegd, en waarvan dese regeeringe een origineel afschrift is toegesonden, soo is na resumtie van voorschreven contract verstaan het daarby

---

[1]) Op denzelfden dag, 23 Juni 1733, vaardigden gouverneur en raad van Ternate ook nog een pardonbrief uit voor die van Patani en Maba.

[2]) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade d.d. 19 Januari 1734.*

bedongene wel voor een goede zaek aan te sien en de ministers uyt dien hoofde te ordonneeren om de executie daarvan in cas van transgressie na den letter te besorgen, maar aangesien zulx wel by een ander papier ofte geschrifte hadde konnen werden bedongen, sonder een nieuw contract te maken, dewijl de ministers daartoe door dese regeering niet zijn gequalificeert geweest, soo is al verder goedgevonden het ondersoek deser affaire, en hoedanig het daarmede gelegen is, den heer commissaris [1]) in gelyker voegen aan te beveelen ten eynde daaromtrent na bevindinge van zaeken ten meesten dienste van de Maatschappye te werk te gaan, en tot stuytinge van voorschreven tomeloos gedoente sodanige maatregelen te beramen, als Sijn E. oordeelen zal noodzakelijk te zijn.

Batavia in 't casteel, dato voorschreven — geteekent — **D. van Cloon, M. Westpalm, J. F. de Witte van Schooten, A. Oostwalt, A. Valkenier, J. P. Schagen, Ab. Patras, J^s Theedens, J^s Bernard, F. J. Coyett, G. W. van Imhoff** en **N. van Berendregt**, secretaris.

DCCCIV. MALABAAR.

7 Juli 1733. [2])

De rijkjes Mangatti of Cartadawil en Beltadawil waren in de 17de eeuw aan het geslacht van Mangatti gekomen. De gewoonte bestond daar, dat de vorst een of anderen prins als zijn opvolger adopteerde, wat dikwijls aanleiding werd tot geïntrigeer en geknoei. Heftige oneenigheden, reeds in 1731 ontstaan, werden door gezamenlijk optreden van de Compagnie en den koning van Cochin bij onderstaande overeenkomst bijgelegd.

Contract van vreede en eeuwigdurende vrundschap, in tegenwoordigheyt van den koning van Cochim en den agtbaren heer Adriaan Maten, commandeur ter deser custe **Mallabaar**, Canara, en Wingurla, benevens den raad, als representeerende alhier Haar Hoog-Edelens tot Batavia, uyt name ende vanwegen de Ge-

---

1) De Raad-extraordinaris Johannes Bernard was aangewezen om als commissaris naar de Molukken te vertrekken.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1734*, 35ste boeck, afdeeling Malabaar, 2de register, blz. 55 en volgende, alsmede in die van *1735*, 25ste boeck, folio 158 en volgende.

nerale Maatschappye, gesloten en aangegaan tusschen den ragia van **Mangatty** alias **Cartadawil** ter eenre, en desselfs g'adopteerden tweeden prins uyt den huyse **Moeriannatty** ter andere zyde.

Dewijl parthyen, in den hoofde dezes gemeld, met den anderen nooyt hebben kunnen accordeeren, maar ter contrarie zedert dat de prins uyt Moerianatty in Mangatty is g'adopteerd, telkens dan eens onder deeze en geene voorwendselen overhoop gelegen, ja sodanig dat voormelde Mangatty's rijk in een volkomen vlam des oorlogs is gesteld geweest, zijn parthyen eyndelijk te raade geworden de dispositie over te geven aan de arbitrage van Zijn Hoogheyd en den heer commandeur, in den hoofde dezes gemeld, die ook tot voorkoming van alle verdere verwyderingen, insolentiën, geweldenaryen, en tot weyringe van onlusten, waarmede 't rijk Mangatty nu all 33 jaren tot groote prejuditie van 't Cochims hoff en de Generaale Maatschappye onophoudelijk, in weerwil van alle aangewende moeyten, is geplaagt geweest, om vele pregnante redenen en motieven hebben goedgevonden:

Eerstelijk zal de ragia van Mangatty, alias Cartadawil, 't gansche land van **Mangatty, Belta** [1]) en **Cartadawiel** absoluyt als coning regeeren en 't gebied voeren over 16000, mits gehouden blyvende van den prins dagelijks op te brengen tot zijn guastos 10 fanums en 2 parra's nely, [2]) mitsgaders van alle andere inkomsten, boetens etc^a^, van yder 10 twee, gelijk syne voorsaten getrocken hebben.

En tot voorkoming van alle verdere cavillatiën zal de tabakspagt aan den prins overgegeven werden om zyne guastos daaruyt te trecken en een stuk land tot erlanging van de gemelde nely.

Ten tweeden zullen de schulden, by den prins gemaakt ten behoeve van 't rijk, betaald moeten werden door den coning van Mangatty, ten bedrage van 130000 fanums; en den prins in tegendeel zal verpligt wesen de goudwerken en juweelen, uyt de schatkist gehaalt en verset, [3]) weder daarin te brengen, zonder iets agter te houden; en zoomede de koperwerken en vaartuygen,

---

[1]) Beltadawil; zie *Corpus* IV, blz. 514.

[2]) Guastos of onkosten, hier die van levensonderhoud; een fanum is een munt ter waarde van $^{1}/_{12}$ pagode; een parra een rijstmaat van circa 40 pond. Nely is padi of rijst in den bolster.

[3]) Verpand.

daaruyt gevoerd, zullende deze overgave moeten geschieden in presentie van den coning van Cochim en d'E. Comp[ie].

Ten derde: in dierzelver voegen zal de caymalinne [1]) van Corretty en de opperragiadoor [2]) Coerilloeny mede moeten inbrengen alle zodanige goudwerken en juweelen, als zy met haar beyde mede uyt voormelde kist gehaald hebben.

Ten vierde: dewijl de caymalinne van Moerianatty, benevens haren broeder, den presenten prins, voor erfgenamen in Mangatty zijn aangenomen en, niettegenstaande zy onvrugtbaar [is] bevonden, zo zal zy egter, doordien de oude koninginne overleden is, als wettige koninginne, en de caymalinne van Corretty als princes, off by afflyvigheyt als haar opvolgster, moeten optreeden, genietende alle prerogativen, gelijk als hare voorsaten voor dezen genoten hebben. Dog opdat hieruyt niet weder als voren eenige disputen zouden resulteeren, zoo zullen twee der rijxgroten als opsigters over alle de landeryen, toebehoorende den staat van de vrouwelyke sexe, aangesteld worden, omme van de revenuen van dien de nodige guastos aan de coninginne en de princesse voormeld tot haare onderhoud te geven, tot voorkominge van disputen.

Ten vijffde: den coning off prins zal, gelijk als voormaals wel is geschied, geene adoptie in Mangatty mogen doen, nog eenig land van iemand weggeven zonder voorkennisse van de Cochimse coning en de Generale Comp[ie]; want ter contrarie doende, zullen Haare Hoogheden, zoowel als den adopteling, uyt de successie gesteld en alle hare ondernemingen voor nul en kragteloos verklaart werden.

Ten sesde: de twee forten Manjally en Poettencotta, benevens den staat van den derden prins schriftelijk aan Paroe, by forma van accoort of tot verkryging van eenige hulptroupen, overgegeven zijnde, zo verbinden haar den coning Cartadawill en den tweeden prins dezelve, benevens d'ola [3]) van overgave, door minnelyke wegen weder in te vorderen, dog zulx door dien weg niet wel willende vlotten, zo zal tot dies recuperatie geweld moe-

[1]) De weduwe van den caymaal of vrijheer.
[2]) Ragiador is regent.
[3]) Hier in de beteekenis van acte.

ten gebruykt werden, dog niet aleer den coning van Cochim en de Generale Maatschappye daarom raad sal wesen gevraagt, en gesamentlijk in de onderneminge komen te condescendeeren.

Ten sevende: de onwettige kinderen uyt den huyse Walluanatty door Sijn Hoogheyt Cartadawil afgebragt en volgens accoort van den jaare 1718 door den Edelagtbaren heer admiraal Willem Backer Jacobsz. uyt de successie geseckudeert,[1]) en vastgesteld wesende,[2]) zullen voor haar onderhoud mogen genieten een stuk land, groot 400 parra's zaeyens.

Ten agste: in vaste nakominge van 't geene voorschreven staat verbinden sig den Mangattysen coning en den prins niet alleen haare personen, landen, haven en goederen, geene uytgesondert, maar ook beloven zy ieder in 't byzonder, namentlijk indien zy een off eenige articulen van[3]) al 't vastgestelde niet nakomen, van zijn regt tot de croon versteken, en door den Cochimsen coning en de doorlugtige Comp[ie] ten hoogste strafbaar te zijn. Tot bekragtiging van dien zoo hebben zy ook aangenomen om dit alles ten overstaan van Zijn Hoogheyts ragiadoors en 's Comp[ies] gecommitteerdens in de pagood Tieroewaloer met eede gestand te doen, zijnde hiervan gemaakt agt eensluydende verbandschriften, als vier in de Nederduytse en vier in de Mallabaarse tale, zullende zoowel in 't Mallabaars als Nederduytse by den coning van Cochim, d'E. Comp[ie] en parthyen, van yder een geschrift blyven berusten.

Aldus ter presentie van als in den hoofde dezes gemelden gecontracteerd en parthyen te vrede gesteld in de stad **Cochim**, den 7 July 1733, of 't jaar Coilan 908, den 27[e] van de maand Miedoenam; was geteekent met eenige Mallabaarse caracters en daaromme gesteld: Deze caracters zijn eygenhandig gesteld door den ragia van Mangatty alias Cartadawil en desselfs g'adopteerden tweeden prins uyt den huyse Moerianatty.

Onder stond: In kennisse van my — was getekent — **J[s] Mooyaart,** secretaris.

Onder stond: Accordeert — was getekent — **P. Isaäcksz,** eerste clercq.

---

[1]) Zie *Corpus* IV, blz. 513—514.

[2]) Versta: en zooals in 1718 vastgesteld is.

[3]) Er staat: en.

DCCCV. BANTAM.

31 Juli 1733. [1]

Den 12den Juli 1733 overleed sultan Aboe Mochasin Mochamedin Abidin, meestal genoemd Zein Alabadhin, na een regeering van 42 jaar. De in 1731 aangewezen troonopvolger — zie hiervóór, blz. 109 — die een oppositie-partij tegen zich had, wendde zich om steun tot de Hooge Regeering te Batavia, die hij inwilliging van een aantal desiderata der Compagnie toezei.

Translaat van een Malais geschrift, door den croonprins van **Bantam** geteeckent en versegelt, mitsgaders gedaan ter hand stellen aan den E.E. Agtb. Heer Julius Valentijn Stein van Gollenesse, gesaghebber over het gebied van Bantam.

Luyd als volgt.

Als den heer Gouverneur-Generaal en alle de edele heeren Raden van India sal behagen my de behulpsame hand te bieden, dat ik succedeeren mag in mijn vaders plaats, den Sultan Aboe Mochasin Mochamedin Abidin, en tot koning aangestelt werd over het rijk van de negory **Bantam**, beloove ik te sullen observeeren alle de poincten, die in de contracten sijn opgeslooten dewelke d'E. Compie met mijn vader en voorouders heeft aangegaan, alle hetwelke door my niet en sal verbroken werden nogte ik van deselve afwyken in het minste deel, dat in de contracten begrepen is.

Ook beloove ik dat ik sal inwilligen en toestaan, dat de betaling der peper geschiede door 's Compies ministers, en de leverantie aan haar werd gedaan ten overstaan van de Bantamse gecommitteerdens, invoegen als versogt is door den heer Directeur-Generaal Michiel Westpalm, doe Sijn WelEdele commissaris is geweest in de negory Bantam wegens de Ed. Compie. [2]

Nog sal ik laten opvangen alle fugative lijfeygenen van 's E. Compies onderhorige volkeren, en dat alle die 'er sijn ende die sig in de negory Bantam schuyl houden, voornamentlijk alle de ge-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1734*, 38ste boeck, afdeeling Bantam, folio 277 en volgende.

[2]) Namelijk in 1731. Zie hiervóór, blz. 109 en volgende.

vlugte Baliërs, sullende niet eer rusten voordat sy sijn g'apprehendeert en aan d'E. Comp'e overgegeven, opdat sy na verdienste mogen werden gestraft. Ook sal ik die menschen nogte sodanigen soort van volkeren in mijn land in geenendeele gedoogen.

Ook sal ik inwilligen en toestaan dat de duyten hier op Bantam gangbaar werden gemaakt, soodanig als deselve gangbaar sijn tot Batavia.

Nog beloove ik te sullen toestaan dat aan de menschen, die peper van Celeboe [1]) alhier in dese negory aanbrengen, betaalt werd tegens twaalff Spaanse realen ider barra, [2]) opdat geen andere volkeren dien corl magtig werden.

Boven aan den hoofde deses staat den Pangérang Ratoe's handtekening in 't Javaens, en is daarnevens gestelt het signet van dien croonprins in roode lacq.

Onder stond: Getranslateerd door my, Bantam den 31en July anno 1733 [3]) — was geteekent — **C. van Hamme,** gesworen translateur.

DCCCVI. BENGALEN.

30 Augustus 1733. [4])

De opvoer van goederen van het hoofdkantoor Hoegli naar Patna, en de afvoer van de Patnasche salpeter geschiedde grootendeels met vaartuigen, die nog al eens last van roovers hadden en dan ook meest door een militair geleide waren vergezeld. Op last van Heeren-XVII sloten de Bengaalsche dienaren der Compagnie overeenkomsten met de betrokken hoofden en gouverneurs, ter voorkoming van verdere moeilijkheden.

Translaat schriftelijk contract, door den Kherpoursen [5]) ragie Mhamed Aredsjeer tot een vrye passagie

[1]) Ook genoemd Silleboe. Bedoeld is Silebar; zie *Corpus* II, blz. 163.
[2]) De Bantamsche barra of bhaar was 3 picol of 187½ K.G.
[3]) Er staat: den ... July, maar uit de brieven en het contract van 9 December van dat jaar blijkt, dat dit stuk den 31en is geteekend.
[4]) Uit het *Contractboek*.
[5]) Vermoedelijk van Khairpur, een naam die thans nog verschillende plaatsen

voor 's E. Comp^ies op- en afgaande vaartuygen, in dato 30 Augustus 1733 gepasseerd, luydende als volgt:

Ik, ragia Mhamed Aredsjeer, siemedaar [1]) van Khergpoure — gehorende in de serkaar van Mongeer [2]) en soubabhaar, [3]) belove by dezen, dat nademaal de vriendschap en contractatie met de Hollanders opnieuwe getroffen zy, voortaan in geener manieren, 't zy dezelve door militairen geconvoyeert worden dan niet, geen de minste molesten zullen werden aangedaan mitsgaders hunne gomastos, [4]) die tot 't drijven van negotie in myne onderhorige plaatsen gesonden mogten worden, in alles sodanig te zullen maintineeren, dat se alle 't geene hun behaagt zonder eenige schroom inkopen en allerwegens naar eyge welgevallen vervoeren mogen, zonder dat iemand myner bediendens zal vermogen, op wat wyse 't ook zy, in derzelver belangen eenige de minste hinder off overlast te plegen; dog ingevalle iemand tegens dit contract iets mogte komen te onderneemen, zo verbinde ik my daarvoor, met beloften van 't afgenomen te zullen doen uytkeeren, de geweldplegers naar behooren te straffen, en wyders alles aan te wenden, dat tot onderhoudinge van een goede vrundschap en faciliteeringe hunner handel en belangen strecken mag, onder des ook, dat byaldien eenige vaartuygen door onvoorsiene toevallen — dat den hemel verhoede — in mijn gebied mogten komen te verongelucken, alsdan te zullen besorgen, dat de myne alle hunne mogelyke vlijt en devoir tot salveeringe der goederen en barcquen na uytterste vermogen komen aan te wenden.

Weshalven bedongen en overeengekomen [wordt], dat jaarlijx ses hondert en een ropyen benevens de schenkagiegoederen my in de maand November na versendinge van alle de vaartuygen zullen toekomen. [5])

Tot naarkominge van welk voorschrevene deze aan den E. Nicolaas De Munt, als presente opperhooft vanwegens de Hol-

---

dragen. In de missiven en ook in de approbatie door Gouverneur-Generaal en Raden wordt de naam Goregpour geschreven.

[1]) Jemadar, hier te vertalen door gouverneur. Zie *Corpus IV*, blz. 604.

[2]) Sircar, hier = landstreek, gebied. Zie *Hobson-Jobson* in voce, sub c. Monghyr, een bekend district aan de Ganges, tusschen Murshidabad en Patna.

[3]) Vermoedelijk een verschrijving voor soubadar, stadhouder.

[4]) Makelaars of opkoopers.

[5]) Het bedrag dier schenkage werd nader bepaald op f 908 inkoops en f 1756:7:8 uitkoops. Zie beneden de approbatie door Gouverneur-Generaal en Rade.

landse Comp[ie] gepasseerd en met mijn zegul bekragtigt heb, in dato 19[de] van den maand Rebbiellauwel [1]) in 't 15[de] jaar van 's conings regering en 1146 der Hiyerie. [2])

Onder stond: Getranslateerd door my — was getekent — **A. Redoch.**

Lager stond: Gecollationeert, accordeert — was getekent — **J[s] van der Steng, D. Aukma.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **H. Eilbragt,** gesworen clercq.

Approbatie van vorenstaand contract, bij resolutie van Gouverneur-Generaal en Rade van Indië d.d. 7 Juni 1734.

Met den ragia van Goregpour door de Pattenase bediendens eindelijk getroffen en aangegaan zijnde een contract, waarby tegen een jaarlijkse recognitie van ropias 601 in contant, en f 908 inkoops en f 1756:7:8 uytkoops in schenkagiegoederen, vrye passagie voorby syne landen is bedongen voor 's Comp[ies] vaartuygen, gelijk dat is te beoogen by dies overgekomen Nederduyts translaat en by het Pattenas briefken van den 8[en] October des voorleden jaars, soo is verstaan sulx, als een goede zaek zijnde, die de ministers by hunne resolutie van den 7[en] Augustus [3]) d'anno passado hebben goedgekeurd, almede te approbeeren.

Batavia, in 't casteel, dato voorschreven — getekent — **D. van Cloon, M. Westpalm, W. Blom, A. Oostwalt, J. C. Pielat, J. P. Schaghen, A. Patras, J. Theedens, F. J. Coyett, G. W. van Imhoff, H. van Bayen** en **N. van Berendregt,** secretaris.

---

[1]) Rabi el Awal.
[2]) Hedschra.
[3]) ?

DCCCVII. BORNEO—BANDJARMASIN.

26 September 1733. [1])

In 1711 was de Indische regeering er weer toe overgegaan een kantoor op Bandjarmasin te vestigen — *Resolutiën G.-G. en Rade d.d. 6 Februari, 9 Juni en 6 Juli 1711* —. Even als vroeger was ook thans deze vestiging van korten duur en 12 Mei 1715 werd besloten geen bezending daarheen meer te doen. Op herhaalde uitnoodigingen van den sultan en de grooten werden ten slotte in 1726 weer commissarissen derwaarts gezonden en had een hervatting der handelsrelaties plaats, maar nog in 1729 beschouwde men dit te Batavia als een proefneming en werd besloten voorloopig geen eigen loge daar te bouwen — *Resolutiën G.-G. en Rade d.d. 23 December 1729* —. Evenwel bleven de „commissianten" der Compagnie er werkzaam en in 1733 kwam onderstaand „exclusief" contract tot stand. Het is tamelijk onbeholpen gesteld. (NOORLANDER, *Bandjarmasin en de Compagnie in de tweede helft der 18de eeuw*, blz. 13 en 14).

Contract, gemaakt en gesloten door den coning Dhamet Doula [2]) en den pangérang Souria de Laga, regeerders en in heerlijkhijd verheven in het coningrijk **Banjermassing,** met haare vrunden, de opperhoofden van de Generaale Geoctroyeerde Nederlandse Oostindische Compie, den coopman Christoffel de Marre en den ondercoopman David Brouwer, sijnde tot het sluyten dezer geauthoriseert door den Gouverneur-Generaal en de Edele heeren Raden van India tot Batavia.

Art. 1.

De coning en pangérang, regeerders van deeze landen, beloven altoos met de Compie in vrundschap te leven en hare onderdanen de volgende bevelen te doen verstaan en tot de gehoorsaamhijd derzelve te constringeeren; ook dat dit contract by alle hare nasaten sal werden geobserveerd en tot eeuwig geheugen hetselve in coper laten snyden, tot een eeuwige memorie van onvergankelijkheid.

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de Bataviasche papieren der *Kamer-Zeeland no. 4724*, alsmede in de *Overgecomen brieven 1734*, waarin het tweemaal voorkomt, en wel 5de boeck, folio 3150 en volgende, alsmede 28ste boeck, afdeeling Bandjermassing, 2de register, folio 12 en volgende.

[2]) Dit is Hamidoellah, bijgenaamd sultan Koening. Zie voor hem NOORLANDER, blz. 18 en volgende.

2.

De Comp[ie] sal jaarlijks soo veel jonken hier ter handel tot het verkopen van Chineese wharen moeten tollereeren, als na dit coningrijk off rivier willen stevenen.

3.

Eén jonk off wankang[1]) sal door de Comp[ie] moeten werden getollereert, dat dezelve tot sijn volle lading van de Banjareesen peper inkoopt, maar geen meer.

4.

Wanneer de jonk off wankang, die gepermitteerd is peper in te copen, binnen deeze rivier niet volladen soude kunnen werden, uyt vreese van niet sonder gevaar buyten deeze rivier te geraken, sal dezelve het resterende syner lading mogen met gontings off andere inlandse vaartuygen na buyten brengen, om voor de bank hetselve te kunnen inneemen.

5.

Tot voorkoming van alle sluykeryen sal aan het opperhoofd van de Comp[ie], wanneer men peper na buyten sal brengen aan de jonk off wankang, eerst kennis moeten worden gegeeven (aan het opperhoofd van de Comp[ie]) dat die peper voor de gepermitteerde wankang is, die dan volgens sijn goedvinden een off twee van sijn manschappen daar sal opsetten, om te sien, dat die corl aan geen andere vaartuygen werd overgegeeven als aan dengeene, die tot den peperhandel is getollereert geworden.

6.

Ook sal het de Comp[ie] vrystaan een vaartuyg tot brandwagt[2]) te leggen by de jonk, die tot den peperhandel gepermitteert werd, om te sien, dat dezelve in off buyten deeze rivier geen peper aan sijn medemackers off andere overgeeft, 't zy onder wat pretext het soude mogen sijn, sulks niet te mogen geschieden.

7.

Wanneer ymand in gontings, wankangs off andere vaartuygen, die gesloten sijn en waarmede men peper soude kennen vervoe-

---

[1]) Dit woord is een der oudste Indonesische namen voor een inheemsch zeilschip; het is echter al spoedig, en thans vrijwel uitsluitend, in gebruik gekomen als naam voor een klein soort Chineesche jonk.

[2]) Brandwacht of brandpiket, vaartuig dat op wacht of als voorpost is uitgelegd.

ren, buyten en behalven de wankang, die jaarlijks moet gepermitteerd werden, eenige peper laad, soo sal het opperhoofd van de Comp'e de sabandhaar van Tatas [1]) by hem doen roepen en ten overstaan van dezelven de peper uyt die vaartuygen halen, confisqueeren, wegen, en gedeelt werden, een helft aan den coning voor de gecontracteerde prijs te betalen en de andere helft voor de Comp'e. [2])

8.

Wanneer den sabandhaar van Tatas, off dengeene, die uyt 's conings naam op Tatas is gestelt, by het opperhoofd van de Comp'e geroepen over sake, die geen uytstel off wagten kenne veele, en hy aanstons niet verschijnd, soo sal volgens goedvinden van het opperhoofd, Comp'es dienaren het alleen mogen verrigten en het van dienselven effect sijn sal off conings volkeren daar waren present geweest, om door uytstelle en te moeten wagten voor te comen, dat geen sluykerye passeeren, dat anders ligtelijk soude gebeuren.

9.

Voorts sal de Comp'e alle de peper werden gebragt, die in dit coningrijk werde bevonden, het picol off 125 ponden tegen 4¼ Spaanse reaal, soo voor den peper als conings tol, en geene meerder nog minder prijs te sullen mogen bedingen dan boven gesteld.

10.

De Comp'e sal verpligt sijn ook alle de peper, die deese landen voortbrengen, tot de gestelde prijs van 4¼ reaal het picol off 125 ponden te moeten aannemen, sonder eenige om haar stoffighijd af te wysen.

11.

Men sal aan de Compagnie drooge en goede peper moet brengen, en de natte sal mogen werden uytgeligt en eerst gedroogt werden, eer men die behoeft in te slaan.

12.

Sand, steenen off diergelyke dingen, die buyten de stoff van peper sijn, sal de Comp'e niet behoeven in te slaan, voor en aleer

[1]) De kampong, waarin de loge van de Compagnie lag. De tegenwoordige Nederlandsche versterking heet nog Tatas.

[2]) De bedoeling is, dat de Compagnie al de geconfiskeerde peper krijgt, maar de helft van den kostprijs aan den sultan afdraagt.

den peper is van alle het geene gesuyvert, dat hem vervalst heeft, [1]) maar schil, bast off hetgeene den peper selfs van hem geeft, sal men moeten inwegen soo het gebragt werd, sonder van eenige suyveringe te spreken.

13.

De Comp[ie] sal gehouden sijn, wanneer hier een logie off pagger heeft gemaakt, off met scheepen off sloepen is leggende, dit land en volkeren op versoek van den coning en pangerang te assisteeren, wanneer van buyten off in deeze rivier eenige vyandelijkheeden werd gepleegt, sonder de ongelden, door de Comp[ie] gedaan, sal behoeven door den coning te werden gerestitueerd, maar sulks voor 's Comp[ies] reekening te moeten blyven.

14.

De Banjareezen, 't sy wie het soude mogen weesen, sullen de dienaren van de Comp[ie] onverhindert laten en geen de minste molesten aandoen, off sodanige, die eenige 's Comp[s] dienaren off onderhorige aandoen, besteelen of eenige andere onordentelijkheden tegen dezelve pleegen, sullen mogen werden opgepakt en by de Comp[ie] soo lang bewaart, tot den sabandhaar off dengeene, die in deese negerye daartoe is gestelt, is geroepen, wanneer dien kwaaddoender daaraan sal werden overgegeven om volgens de wetten dezes lands door den coning gestrafft te werden over syne begane fouten.

15.

De dienaren en onderhorige van de Comp[ie] sullen de Banjareesen en al de onderhorige van den Sulthan geen de minste molesten, nog haar met drygingen goederen affdwingen off moeyelijkheden aandoen; den overtreder, die sulks aanvangt, sal door 's conings volkeren mogen werden opgepakt en aan het opperhoofd ten eersten overgegeven, die desulke over sijn begane quaad na merite sal straffen.

16.

Wanneer eenig Banjarees off andere onderhorige van den coning op de plaatsen kwam, daar 's Comp[ies] dienaren logeeren, en wilde amok speelen, sal men de sodanige daarvan affhouden en sien sulks te beletten, des mogelijk sijnde; maar anders sal

---

[1]) Dit is wel een typisch staaltje van de stylistische bekwaamheden der opstellers.

het de dienaren, en wel voornamentlijk de schildwagten, die op haar posten staan, [gepermitteerd zijn] de sodanige met geweld tegen te gaan met het gebruyk van zijn geweer; en den geweldpleger daardoor dood off gequest werdende, sal men daar den sabandhaar kennis van geven, sonder verdere verantwoordinge te doen, sodanig ook behandelt sal werden de Hollanders, wanneer die by de Banjareese ook sodanig kwaad plegen; en gequest rakende, sal daar ook geen navragen over sijn.

17.

Wanneer eenige Engelsen, Franse, Portugeese off andere Europeese natie hier ten handel comen, soo sal den coning en pangerang haar moeten afwysen en seggen, sy geen goederen hier kenne bemagtigen, met die expressie, dezelven aanstons moeten vertrekken, sonder hier iets te mogen verkopen off kopen.

18.

Den coning en pangerang geven aan de Comp[ie] tot voortsetting van den handel de keur, wat grond sy het bequaamste oordeelen, om op te woonen, sijnde twee plaatsen hier in dese negery daartoe aangeweesen, het eene waarop men sedert het jaar 1727 al heeft gewoont, [1]) en het andere, geleegen een wynig lager op de beneedenhoek van de eerste dwarsspruyt, daar men meede door de negery Oud-Banjer na de groote spruyt vaart, welke een van byde door de Comp[ie] can genomen en gebruykt werden.

19.

De Comp[ie] sal op de grond, die het beste geoordeelt werd tot gebruyk, een logie off pagger mogen maken, na sulks goed gevonden werd, dan wel met scheepen 's jaarlijks een besending doen, sooals men sedert het jaar 1727 gedaan heeft, sonder dat men genoodsaakt sal sijn een pagger off vastighijd te bouwen, 't geen in het geheel aan het goedvinden van den Gouverneur-Generaal en de Raden van India blijft gerefereert.

Onder stond: Aldus gecontracteert in de negery Cayutange, [2]) gelegen in 't coningrijk **Banjermassen**, den 26 September 1733.

Lager stond 's connigs en pangerangs segul, gedrukt in roode lacque, met die van den pangérang in 't swart.

Onder stond: Accordeert — was geteekend — **D. Brouwer.**

---

[1]) Het hiervóór genoemde Tatas.

[2]) Kajoe-Tangi.

Ratificatie van vorenstaande overeenkomst, door Gouverneur-Generaal en Raad van Indië, d.d. 17 Maart 1734. [1])

Den Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en de Raden, representeerende den Staet der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders de Generale G'octroyeerde Maatschappye in India, gesien, gelesen ende g'examineert hebbende de poincten en articulen van vriend- en bondgenootschap tusschen welgemelde Maatschappye aen de eene en den doorlugtigen sulthan Chamiedoela, vorst ende gebieder van **Banjermassing**, met pangérang dipatty Soeria di Laga aen de andere zyde g'arresteert en vastgesteld, sodanig deselve op den 26[en] September anno passado door hare gecommitteerdens, den coopman Christoffel de Marre en ondercoopman David Brouwer by forma van een behoorlijk contract in alle opregtigheid gesloten ende aengegaen, mitsgaders door het zegul van gemelde sulthan en pangérang behoorlijk bevestigt geworden zijn, verklaren by desen de voorschreven articulen en conditiën volkomen te amplecteren ende te aggreëeren, gelijk deselve g'aggreëert ende geratificeert werden by desen, belovende oversulx deselve poincten van vriend- en bondgenootschap opregtelijk en ter goeder trouwe te sullen onderhouden en doen onderhouden, het [2]) soo lange dienswegen door voormelde hare gecommitteerders of iemand anders van harentwegen met den sulthan en pangérang nader overeengekomen mogte zijn.

Ten welken eynde wy dese onse ratificatie met onse eygene handtekening en het zegul van hooggemelde Compagnie hebben bekragtigt.

Gedaen in 't casteel **Batavia** op 't eyland Groot-Java, den 17[den] Maart 1734 — was geteekend — **D. van Cloon, M. Westpalm, J. F. de Witte van Schooten, A. Oostwalt, A. Valkenier, J. C. Pielat, J. P. Schagen, A. Patras, J[s] Thedens, F. J. Coyet, G. W. van Imhoff, H. van Bayen.**

Accordeert
N. van Berendregt, secretaris.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1734,* 11de boeck, folio 5903. Zie ook de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade* op 26 Februari 1734.

[2]) Sic. Waarschijnlijk een verschrijving voor tot.

DCCCVIII. KOROMANDEL.

13 October 1733. [1])

Oneenigheden tusschen de inheemsche vorsten en gouverneurs onderling, het optreden van rondtrekkende rooverbenden, afpersingen van 's Compagnies dienaren door de plaatselijke autoriteiten en andere zwarigheden hadden al sinds eenige jaren den handel in Noorder-Koromandel ernstig bemoeilijkt en het gevolg was geweest, dat de Compagnie een aantal kantoren had opgeheven. Hierdoor verminderden ook de inkomsten der betrokken vorsten en de onderkoning over de betrokken gewesten, Hoesein, trachtte nu door onderstaand caul de opgeheven kantoren weer te doen herstellen. Zooals wij verderop zien zullen, gelukte dat nog niet dadelijk.

Caul, door de heer Hagie Housseen, nabab over de provintiën **Condapilly, Eloer** en **Ragiemahindrawarom,** aan den E. Heer Elias Guillot, opperhoofd over Noorder-Chormandel, verleend.

Ingevolge den teneur der firmans, door den Golcondasen koning Soulthan Aboelhassen Couttouboelmolk en verdere privilegie-geschriften door den eersten gouverneur en ammerouws aan de aansienlyke Comp[te] der heeren Hollanderen verleend, [2]) alle welke geschriften door Sijn Excellentie, de heer Niesamoelmolk bij sijn parwanna, met desselfs segul bekragtigt, ook heeft gehonnoreerd en gerespecteerd, [3]) soo heeft gedagte Compagnie lange jaaren in deese gewesten tot **Palicol** en **Contera,** mitsgaders **Daatcherom,** zig onthouden en onbeschroomd, vry van alle thollen, derzelver negotie gedreven en haare whaaren, hoe die ook genaamt mogte wesen, vry en vrank over en weder overgevoerd, werwaarts het Haar Ed. behaagde.

In selver voegen hebben gedagte Compagnies cooplieden derselver gemagtigdens en alle, die de Comp[te] onderdaanig waren, allerwege tholvry en vrank gepasseerd en gerepasseerd, sonder in ietwes gemolesteerd te werden.

Edog zedert eenige jaaren herwaarts, zoo is welmelde Comp[te] door de gepleegde onredelijkheeden en rackadaringen [4]) van de

---

[1]) Uit de contractenverzameling der *Kamer-Zeeland,* no. *8368,* afdeeling V, folio 191 en volgende.

[2]) Zie *Corpus* III, blz. 12 en volgende en 516 en volgende.

[3]) *Corpus* IV, blz. 567—568.

[4]) Knevelarijen. Zie *Corpus* IV, noot 1 op blz. 297.

manuwaren[1]) Sobbena en Ramamanarasoe geprangt geworden, haar handel op die comptoiren te staaken en de bediendens op te roepen.

En dewijl die roovers manuwaars nu door Godes zeegen en roemrugtige faam van Sijn Excellentie Nisaen Moelmolk met swaarde verdelgt en de landen in rust zijn, zo verleene ik deese caul of versekerschrift aan den E. Heer Elias Guillot, navolgens Zijn Ed^s versoek, waarop zig dan kan vertrouwen gerust en vreedelijk na ouder gewoonte die comptoiren herstellen, en derselver handel op 't nieuw beginnen. En zo byaldien Haar Ed. eenige plaatsen mogte uytkiesen om aldaar meede handel te dryven, 't zy tot **Narsapoer, Coringi,** of waar het ook mogte wesen,[2]) konnen sulx vryelijk doen, qualificeerende ik gedagte Comp^ie den ommuur van het dorp Palicol na derselver welbehagen wederom te mogen ophalen, gelijk ook waar d'E. Comp^ie genegen mogte weesen zig ter zeet te begeeven[3]) en handel te dryven, zig te voorsien en segureeren met een steene muur, na Haar Ed^s goeddunken, konnende versekerd weesen dat de kooplieden en volk: wassers, wevers, ingeseetenen en alle welke d'E. Comp^ie tot bevordering van Haar Ed's diensten van andere plaatsen mogte komen op te zoeken, sy gerust en onbeschroomt onder Haar Ed's bestier tot Palicol of elders, daar d'E. Comp^ie handel sal willen dryven, ter neder mogen setten en begeven, erkennende ik den eygendom van de E. Comp^ie der dorpen **Palicol** en **Contera,** gelijk van ouds, mitsgaders de voor eeuwig in-pagtneeming van de dorpen **Gollepalum** en **Gondewarom,** tegens 150 pagoden, Palliacatse munt, voor beyde 's jaars, navolgens de daarvan onder Haar Ed. berustende parwannas,[4]) zoodanig ook 't een en ander volgens oud gebruyk zonder eenig manquement zal zijn en blyven. En beloove wyders, dat aan derselver ingesetenen nog onderdanen der bovengemelde dorpen, nog ook der plaatsen, welke Haar Ed. mogten komen te verkiesen, en ophouden,[5]) als kooplieden, gemagtigdens, wassers, wevers, en die onder Haar Ed's bescherminge zig begeeven, geen 't minste hinder of traversie voorkomen zal, door wie het ook zoude mogen

---

[1]) Manuaar, pachter der belastingen.
[2]) De beide laatstgenoemde waren kustplaatsen, de eerstgenoemde drie lagen in 't land.
[3]) Zich neder te zetten. Vergelijk het Middelnederlandsche seetse = zetel.
[4]) Zie de documenten, waarnaar verwezen is in noot 2 en 3 op blz. 171.
[5]) Versta: noch aan degeenen, die zich daar ophouden.

wesen, maar ter contrarie hulp en bystand aan d'E. Comp[ie] soowel als derselver onderdaanen beweesen werden.

Neemt dan deese caul ter herten, als zijnde verleend uyt een zuyvere en opregte genegentheid, kennende versekerd wesen dat gerust en ongemollesteerd derselver handel zullen dryven na Haar Ed's welgevallen.

Gegeeven en verleend tot **Eloer,** den 4[den] der maand Jamadie Lavaille [1]) in 't jaar 1146, zijnde na onse tijdreekening 13 October 1733. [2])

DCCCIX. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

26 October 1733—8 Januari 1734. [3])

Herhaalde oneenigheden tusschen de vorsten van Gorontalo en Limbotto eenerzijds, en die van Parigi, Paloe en andere „kleene bogtconingjes" — vorstjes uit de bocht van Tomini — anderzijds, schiepen niet slechts een sfeer van onrust, maar brachten ook den handel en de goud-exploitatie in gevaar. Gouverneur en raad der Molukken zonden een tweetal scheepjes met eenige gecommitteerden derwaarts, die er in slaagden onderstaande reconciliatie te doen teekenen. Het *Rapport* van de gecommitteerden, Caspar Voges en Jurgen Weusthoff vindt men in de *Overgecomen brieven 1735,* 18[de] boeck, folio 984 en volgende.

Bevestiging en verbond van broederlyke reconciliatie tusschen de coningen van **Gorontalo** en **Limbotto** met de coningen van **Parigie** en **Paloe**, op vrundelyke adhortatie van den gouverneur en directeur der Moluccos, Elias de Haeze, nevens die van zynen raade, mitsgaders door bemiddeling en ten overstaan van derzelver gecommitteerdens, in name ende vanwegen den Hoog-Edelen Groot Agtbaren Heer M[r] Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Ra-

---

1) Lees: Dschumada-el-Awal, die voor 1146 A.H. begint op 10 October 1733.

2) Als bij vrijwel alle afschriften in de contractenverzameling der *Kamer-Zeeland* ontbreekt ook hier de onderteekening.

3) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1735,* 18[de] boeck, folio 1095 en volgende.

den van Nederlands-India tot Batavia, als representeerende de hoogste magt en authoriteyt, wegens den staat der Vereenigde Nederlanden in deze gewesten.

Eerstelijk beloven en sweren de coningen en rijxgrooten, in den hoofde dezes gemelt, voor haar en hare nakomelingen, nooyt meer te zullen gedenken aan sodanige oorsaken en motieven, die vóór dezen aan de eene off andere kant aanleyding tot vyandschap mogten hebben gegeven, veel min dierwegens eenigen haat te blyven behouden off revengie te zullen neemen, in geenderley manieren, nog ook te gedogen, dat zulx door hunne onderdanen zal werden gedaan.

2.

Ter contrarie beloven ende sweeren gemelde Hoogheden en babatos[1]) van nu aff aan ten eeuwigen dage met malkanderen in eene opregte, constante, broederlyke vrundschap en goede tranquiliteyt, als getrouwe vassalen van d'E. Comp[ie] betaamd, te zullen leven, en hunne onderdanen almede strict in den band van liefde, vreede en eendragt te houden, op peene dat degeene, die eenige offensive actiën komen te pleegen, off iets ondernemen, 't welk na vreedebreuk gelijkt, dan wel oorsaak daartoe soude kunnen verschaffen, ten spiegel en afschrik van andere tot genoegen van de beledigde parthy door haare coningen op 't rigoreuste zullen werden gestraft na bevintenis van zaken.

3.

Dog in gevalle de coningen van Gorontalo en Limbotto, dan wel die van Parigie en Paloe, alsulke hunner onderhorige volkeren, dewelke haar tegens den inhoude en zuyvere bevatting van dit versoencontract mogten komen te vergrypen, direct off indirect, door moorden, roven off andere vyandelyke attentaten, niet na behoren en merite der misdaden wilden straffen, maar de zodanige kwamen te verschoonen off door de vingers te zien, zoo zullen de beledigde off verongelijkte coningen, 't zy van Gorontalo en Limbotto, off van Parigie en Paloe, daarover geen wraak nemen, off betragten ter sluyp, nog in 't openbaar, door de wapenen off andersints, hoedanig dat ook zoude mogen wesen, maar sulx na waarheyt trouwhertig aan den gouverneur en raad

---

[1]) Boepatih's of rijksgrooten.

in Molucco bekend maken, opdat daaromtrent alsdan zodanige middelen van redres kunnen adhibeeren, als tot conservatie der rust en vreede van 's Comp[ies] ondersaten, mitsgaders na vereysch en billijkheyt der zaken zullen agtten te convenieeren.

4.

Ook beloven en sweeren de wedersijdse coningen nevens hare rijxstenden, niet alleen Comp[ies] thans afgaande vaartuygen en manschap en degeene, die indertijd derwaarts mogten worden geëxpedieerd, met 't uytterste vermogen kloekmoedig en getrouwelijk t' assisteeren tot 't verdryven, vangen off ontzielen der Bougineesen, Mandhareesen en andere quade g'intentioneerde volkeren, die de bogt van Tomini langs hoe meer, tegens den inhoude der contracten, door roven, plunderen en geweldenaryen ontveyligen, mitsgaders over sommige kleene onvermogende bogtconingjes den meester speelen, en dezelve zeer elendig komen te drucken, maar de gemelde coningen van Gorontalo, Limbotto, Parigie en Paloe, beloven en verpligten sig ook in absentie van 's Comp[ies] bodems steeds een broederlyke correspondentie te houden, en op 't berigt, dat de Bougineese off Mandhareese rovers en stropers haar ergens in de bogt van Tomini bevinden, hunne magt te samen te brengen, om die ongepermitteerde swervers te verjagen en den voortgang van hunne kwade bedryven door gevoelige nepen te beletten, zonder voor wederwraak bedugt te weesen, dewijl die verstoorders der gemene rust, van hunne wanbedryven in gemoede moeten overtuygt, en[1]) 's Comp[ies] vermogen te wel bekend zijn.

5.

Wanneer de wederzijdse coningen meergemelt op deeze off geene wyse by attacque, verjaging off andersints eenige namen der voornaamste hoofden van die rovers, stropers en verbondbrekers met zekerheyt mogten kundig worden, beloven en sweeren sy dezelve in alle opregtigheyt by eerste occasie aan den gouverneur en raad in Molucco schriftelijk op te geven, ten eynde de regering tot Macassar also fundament mag erlangen, om die coningen[2]) te persuadeeren ter straffe van alzulke hunner buy-

---

[1]) Het *Contractboek*, dat, zooals reeds is opgemerkt, voor deze jaren allerslordigst is gekopieerd en vol fouten en raadselen zit, heeft hier: van hunne waar bedryven in genade moeten overtuygt in ....".

[2]) Het *Contractboek* heeft hier: commissie!

tensporige, kwaadwillige onderdaanen, ten afschrik en inkeer van andere.

Aldus versoend en besloten,[1]) mitsgaders ten overstaan van 's Comp[ies] expresse gecommiteerdens, den ondercoopman Casper Voges en vaandrager Jurgen Weusthoff, b'eedigt en onderteekent door de coningen van **Gorontalo** en **Limbotto**, nevens haare voornaamste rijxgrooten by representatie van alle de andere op den 26[e] October 1733; item in diervoegen ook voor de coningen van **Parigie** en **Paloe**, sampt haare bobatos, bekragtigt sub dato 8[e] der maand January anno 1734, na de Christen reecqening.

Onder stond: Ten overstaan van ons door de bovengenoemde coningen en rijxgrooten ondertekent, excepto die van Paloe, daar Parigies coning voor instaat — was geteekent — **C[r] Voges**, en **Jurgen Weusthoff.**

DCCCX. JAVA—MATARAM.

8 November 1733.[2])

De Compagnie had nog steeds geen vergoeding gekregen voor de door haar gedane uitgaven in den zoogenaamden tweeden successie-oorlog in Mataram, van 1719 tot 1723. Verder had de Soenan bij acte van 11 October 1705 — *Corpus* IV, blz. 250—251 — op zich genomen, de „gagiën en costpenningen", ad 1300 rijxdaalders Spaans per maand, te betalen voor het Nederlandsche garnizoen in Kartasoera, dat daar zoogenaamd gelegd was om des Soenans „hof te helpen bewaren". Ook hiervan was evenwel nimmer iets betaald en de Hooge Regeering wilde gaarne geld zien. In 1733, na een paleisrevolutie, waarin ook de Compagnie een rol had gespeeld, teekende de Soenan onderstaand document. (De Jonge, *Opkomst* IX, blz. XXXVIII en volgende, 220 en volgende).

Contract, vastgestelt en overeengekomen tussen den Soesoehoenang Pakoeboeana Ingalaga Abdulrhaman Sahidin Panatagama, voor hem en syne successeurs

---

1) Hier staat in het *Contractboek:* Aldus versonden, besloten ...

2) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen Brieven 1735,* 4de boeck, folio 1958 en volgende.

Voor het project, opgemaakt in Rade van Indië, zie men de *Resolutiën van G.-G. en Rade* op 20 en 23 October 1733.

Gedrukt bij De Jonge, *Opkomst,* IX, blz. 235 en volgende.

en de stande off groote mantrijs van het **Mattaramse rijk** ter eenre, en den WelEdelen Gestrengen heer Fredrik Julius Coyett, Raad-extraordinaar van India, commissaris, ambassadeur en plenipotentiaris in den naam van Sijn Hoog-Edelhijd, den Hoog-Edelen Heere Mr. Diederik van Cloon, Gouverneur-Generaal, en de Edele heeren Raden van Nederlands-India, representeerende het hoogste en souveraine gebied vanwegen de Generaale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] in deese landen ter andere syde.

Articul 1.

Eerstelijk werd besloten en vastgestelt, dat de vorige contracten, den 24[en] September des jaars 1646, den 25[en] February en den 19[en] en 20[en] October 1677, item op den 5[den] October 1705, [1]) tussen de voorsaten van den tegenwoordigen Soesoehoenang Pakoeboeana Sinnapatty Ingalaga Abdulrachman Sahidin Panatagama ende den Gouverneur-Generaal en de Raden van Nederlands India en den Edelen heer admiraal Harman de Wilde, uyt name van de Nederlandse Comp[ie] gemaakt, sullen blyven in volle kragt in alle hunne articulen, mitsgaders ook de verdere verleende previlegiën en octroyen, door den Soesoehoenang Amancoerat aan den admiraal Cornelis Speelman en den commandeur Jacob Couper.

2.

Omtrend de voldoening van Syne Majestijds agterstal aan de E. Comp[ie] in contant, wegens betaling van zijn lijffwagt off het Cartasoerase guarnisoen, ter somma van eenmaal hondert vijff en veertig duysent vier hondert en seven en tagtig Spaense rijxdaelders, buyten de daarop verlopenen considerabele renten en degeene, die de Comp[ie] door een langer uytstel van die voldoening daarop sal moeten missen, accepteert de E. Comp[ie] egter en sal sig, om den Soesoehoenang in syne beurse [2]) niet swaar te vallen, op desselfs gedane versoek voldaan houden met Sijn Majestijds beloften, om gedurende den tijd van twee en twintig agtereenvolgende jaren, dat aanvang nemen sal het aanstaande

[1]) Zie respectievelijk *Corpus* I, blz. 483—488; *Corpus* III, blz. 39—47 en 70—79; *Corpus* IV, blz. 242—250.

[2]) Het *Contractboek* heeft: en syne beursen.

off eerstcomende jaar 1734, tot Samarang te sullen doen afleggen en betalen een somma van thienduysend rijxdaelders Spaans, soo tot voldoening van sijn geciteerden schuld, als de daarop verlopene excessive interessen, waarop de Comp^{ie} by prompte en compleete aflegging van het geciteerde capitaal 's jarelijks gedurende den tijd van twee en twintig jaren, verklaard geen de minste pretensie te sullen maken off Sijn Majestijd ooyt daarover aansprakelijk houden.[1])

3.

Voor de assistentie, die de Comp^{ie} in den laasten oorlog, soo tegen de Sourbayse rebellen als de uytgeweke prince-gebroeders gedaan heeft tot maintenue en bescherming van 's Majestijds voorvaderen, de Soesoehoenangs Pakoeboehana en Amancoerat en Sijn Majestijds eygen bevestiging op den Javasen troon, mitsgaders het agterstal in rijs, volgens het contract [van] den jare 1705, verbind den Soesoehoenang sig den tijd van vijftig agtereenvolgende jaren jaarlijks aan d'E. Comp^{ie} op Batavia met eygen vaartuygen te zullen doen leveren uyt syne havens een duysend coyangs goede en deugtsame rijst, te beginnen met het aanstaande jaar 1734, mits hetgeene nu en dan aan de volle leverantie van een jaar door een slegt gewas mogt comen te manqueren, door Sijn Majestijds bediendens in contante gelden voldaan werden sal tot Samarang tegens marktgangs pryse, sonder eenig uytstel off verschuyving[2]) op het eerstvolgende jaar, alsoo den Soesoehoenang niet begeert weder in soo een swaren agterstal by de Comp^{ie} te vervallen, maar alle jaren met syne voldoening effen te staan, en waarvoor Sijn Majestijd zig alleen aansprekelijk houd en ook verbind altijd na vermogen te zullen doen sorge dragen, dat de voldoening in rijst geschiede, alsoo de Comp^{ie} daarmede het best gedient is, en ook niet gehouden weesen zal contanten te accepteeren dan by absolute ontstentenisse door een misgewas van rijs.

4.

Omtrent de betaling van het Cartasoeroe guarnisoen ofte 200 coppen, gedraagt den Soesoehoenang sig volkomen aan het ver-

---

[1]) Sic. Er zou dan betaald zijn 220.000 Spaansche rijxdaalders!

[2]) Het *Contractboek* heeft versuyming; zoo ook De Jonge. De *Overgecomen brieven* evenwel hebben verschuyving, wat mij de juiste lezing lijkt.

bandschrift, daarvan door Sijn Majestijds grootvader, den Soesoehoenang Pakoeboeana, aan den WelEdelen Heer admiraal Harman de Wilde verleend, onder dato 11 October 1705, namentlijk omme daarvoor de novo, zoo lange de Comp^ie dezelven tot Sijn Majestijds securitijd op Cartasoera gelieft te vergunnen,[1]) 's maandelijks te zullen voldoen een somma van 1300 rijxdaelders Spaans, ofte jaarlijks vijfftien duysend seshondert gelyke rijxdaelders, en bovendien gemelde posthouderen behoorlijk van rijs tot hun mondkost voorsien.

5.

Tot verligting van den Javasen landman en animering van denzelven tot het aanplanten van peper, zal de Comp^ie voortaan ider picol betalen 5 rijxdaelders Hollands, waartegen den Soesoehoenang, alsoo met deeze en andere producten voor de Comp^ie voort te planten, den landman beter als met de aankweking van de coffy can bestaan,[1]) beloofd en aanneemd by placcate alomme in sijn rijk te zullen ordonneeren een totale uytroeying der coffyplantagiën en teffens te interdiceeren dezelve nergens te mogen aanplanten dan alleen binnen de erven off omtrek van de woningen van de hoofdregenten der Javanen, die genegen mogten weesen daarbinnen een tuyntie tot haar plaisier en consumptie te houden, sonder daarinne, hoe gering, onder wat benamingen het ook soude mogen sijn, te handelen,[2]) op peene van Sijn Majestijds ongenade; werdende oversulks aan de Comp^ie volkomen permissie verleend allerwegen in de dorpen ten platten lande, in de gebergtens en aan de seestranden, sonder onderschijd de coffy te mogen doen uytroeyen, en alle de coffy, die onder Sijn Majestijds onderdanen na verloop van 6 maanden ter handel off negotie gevonden werd, te confisqueeren ten behoeven van den Soesoehoenang, die daarvan sodanige portie aan d'E. Comp^ie sal geven, als hy sal oordeelen billijk te zijn.

6.

Ook beloofd den Soesoehoenang en verbind sig, in het aanstaande jaar 1734 door de strandregenten naar oude gebruyke-

---

[1]) Sic.
[2]) Handel te drijven.

lijkheyd te zullen doen leveren de nodige houtwerken tot vernieuwing en vergrooting van de Samarangse vesting en die op den berg Danaradja tot Japara, mits dat de Comp^ie het verdere daartoe nodige uyt sijn eygen beurse sal moeten bekostigen.

7.

Wegens de leverantie van houtwerken voor de Comp^ie uyt de landen van Japara, Damak, Wallery [1]) en Brebes, neemt den Soesoehoenang aan jaarlijks door synen strandregenten aan de Comp^ie te doen leveren, te weten tot

Japara:
2000 sware balken.
2000 toekoes off ligte balken.
Damak:
2000 p^s [2]) balken in soort, off zodanig die begeert werden.
Wallery:
2000 p^s balken in soort, off zodanig die begeert werden.
Brebes:
1500 p^s balken, off sodanig, die begeert werden;

mits dat dezelve ordentelijk werden betaalt, om het welke te doen blyken door den Soesoehoenang en de Comp^ie te samen goedgevonden is, dat voortaan de residenten der houtgevende comptoiren by quitantie van de houtleveranciers sullen moeten aantonen, wat sy daarvoor hebben betaalt, belovende den Soesoehoenang dan ook sorge te sullen doen dragen, dat de geciteerde houtwerken compleet en sonder de minste tegenstrebeling van de Javaanse regenten in de verijste soort en deugt werden geleevert, opdat de Comp^ie bevrijt mag blyven van klagten, waaromtrent de Comp^ie ook de verijste ordre stellen sal, dat de Javaanse hoofden geen reden hebben.

8.

Wanneer de Comp^ie somwylen een extra eys van houtwerken mogte doen en daarom verleegen weesen, en den Soesoehoenang daarvan kennisse gegeven werd, beloofd Sijn Majestijd dezelven na vermogen te sullen voldoen.

---

[1]) Wĕléri.
[2]) Pees of stuks. De aantallen in het *Contractboek* en bij DE JONGE wijken eenigszins van de hier gegevene af.

9.

De houtwerken, welke door Comp[ies] residenten kwaad werde gekeurd, sullen de leveranciers weder terugneemen, dog aan geen particulieren mogen verkopen, maer dezelve byeen moeten samelen, als wanneer van het hoofdcomptoir Samarang 's jaarlijks een off tweemaal, nadat de partyen comen aan te groeyen, (met) expresse gecommitteerdens sullen werden gesonden naar de plaatse daar se leggen, ten eynde dezelve met de Javaanse regenten te taxeeren en voor billyke betalinge voor de Comp[ie] aan te nemen.

10.

Tegens alle welke redelyke en billyke conditiën de Comp[ie], om te toonen dat se met de Javaanse volkeren willen leven als eene natie, aan den Soesoehoenang kwijtscheld sijn agterstal volgens het contract van den jaare 1705, met den Edelen Heer admiraal Harman de Wilde gesloten, bestaande in 6.537 coyangs rijs, alsmede sodanige onnoemelyke somma gelds, als [door] welgemelde Comp[ie], behalven de hiervooren onder articul 2 vermelde eenmaal hondert vijff en veertig duysend vier hondert en seven en tagtig rijxdaelders, uyt hoofde van syne magtige assistentie in de jongste sesjarigen oorlog tot verkryging der ruste in het Mattaramse rijk en maintenue van Sijn Majestijds voorvaderen, is uytgeschoten [1]) en regtmatig te pretendeeren heeft, mitsgaders sodanige lasten, als de Comp[ie] gedurende de minderjarighijd van Sijn Majestijd door het houden van sware guarniesoenen heeft moeten dragen, verklarende by deezen daarvoor niets te begeeren nogte Sijn Hooghijd daervoor ooyt ofte ooyt aanspreekelijk te sullen houden, mits dat zoowel de voorige contracten, beactens en octroyen, door Sijn Hooghijds predesseseuren ten behoeve van de Comp[ie] verleend, [2]) als dit tegenwoordig contract en de volgende pointen in allen deelen sonder eenige infractie door Sijn Hooghijd als desselfs navolgers en groote mantrijs in 't Mattaramse rijk sullen moeten onderhouden werden, off dat by foute van dien alle 's Comp[ies] pretensiën ten allen tyden van volle cragt en valeur sullen blyven.

---

1) Voorgeschoten.

2) In het *Contractboek* en bij De Jonge is deze zin corrupt, doordat een geheele passus is uitgevallen.

11.

Belangende de negotie op Java behoud de Comp[ie] ten vollen haar oude voorregten en privelegiën, en verbind den Soesoehoenang sig dezelve groter en florisanter te maken, mitsgaders sorge te dragen, dat voortaan het catoene garen in groter quantitijd en sodanigen soort geleverd werd, als de twee monsters, welke tans door den Edelen Heer commissaris en Sijn Majestijd met Comp[ies] en Syne Hooghijds seguls sijn bekragtigt, en waarvan de slapers, [1]) om alle verwydering voor te comen, sullen verblyven een onder Sijn Majestijd, een onder Haar Hoog-Edelens tot Batavia, een tot Samarang, alwaar de leverantie geschied; sullende de Comp[ie] voor het garen, overeencomende met het eene monster, littera A, betalen 36 rijxdaelders Hollands per picol, voor het tweede, littera B, 25 gelyke rijxdaalders Hollands, mitsgaders de mindere soorten navolgens de monsters, daarvan tans mede onder Sijn Majesteyt en den Edelen Heer commissaris berustende, blyven op den ouden prijs, waarmede den Soesoehoenang sig ten vollen voldaan verklaard.

12.

Het cam- en vleeshout, [2]) dat uyt de bossen van Sedidayoe, Toebang off Madura tot Sourabaya alle jaren op Comp[ies] petietie werd geleverd, begeert de Comp[ie] niet voor niet, alsoo geensins van gedagten sijn den gemeenen man te beswaren; en daarom sal de Comp[ie] voortaan voor ider balk betalen ¾ rijxdaelders Hollands, mits dat dezelven dan ook met eyge vaartuygen van de leveranciers werden overgebragt na Sourbaya, alwaar compleete voldoening van 's Comp[ies] opperhoofd can werden gevordert.

13.

Den Soesoehoenang sal verpligt weesen het Cartasourats guarnisoen altijd ten minsten voor twee maanden te proviandeeren van rundvee; en sal voortaan van ider coebeest, mits halende de hoogte en lengte van de maat, tans ingestelt en onder den Soesoehoenang en Comp[ies] commandant berustende, alhier werden

---

[1]) De origineele „leggers".

[2]) Kamhout, ook wel roodhout genoemd, is het hout van den sassafrasboom, welks bast een welriekende stof bevat en welks rood gekleurd hout zeer gewild was voor meubelen. Men maakte er ook haarkammen van. Vleeschhout is eveneens een roodkleurige houtsoort.

betaalt een rijxdaelder Spaans off 10 schellingen Hollands, om mee aldus de Javaanse gemeente geen reden van clagten te geven.

14.

Tot dienste der vestingwerken en andere benodigtheden voor 's Comp^ies dienaren alhier, verbind den Soesoehoenang sig voor altoos dagelijks te zullen doen leveren twee hondert veertig battoors off Javaanse arbijdslieden, [1]) sonder dat de Comp^ie gehouden sal weesen daarvoor ietwes te betalen.

Aldus gedaan, gecontracteerd en besloten in het hoff van den Soesoehoenang tot **Cartasoera di Ningrat,** op den 8 November 1733; en was benevens het Javaans gestelt het segul van Sijn Hooghijd in roden lacque, en daaronder sijn handtekeninge.

Lager stond nog een segel, gedrukt in roden lacque en daaronder de handtekeninge van de standen ofte groote mantrijs van het Mataramse rijk.

Onder de Hollandse tale stond 's Comp^ies segul, gedrukt in roden lacque, en daarbenevens geteekend: **F^k J^s Coyet.**

In margine stond: Wy, ondergeschreven, sijn by het teekenen en versegulen van dit contract present geweest — was geteekend — **Rijckloff Duyvens, J. C. Duurvelt, N. Wiltvang, J. v. Velsen, H. Greving, A. v. Gils** en **A. Swaefken.**

DCCCXI. BANTAM.

9 December 1733. [2])

Naar aanleiding van het aanbod, door den Bantamschen troonopvolger gedaan — hiervóór blz. 161 — besloten Gouverneur-Generaal en Rade den nieuwen vorst te steunen, mits eerst voldaan werd aan een aantal door hen te stellen voorwaarden. Tot regeling van een en ander ging de Raad van Indië Wybrand Blom als commissaris naar Bantam, waar hij met den nieuwen sultan de volgende overeenkomsten sloot. (De Jonge, *Opkomst* IX, blz. XXXVI en volgende).

---

[1]) Javaansch batoer, volgeling of huisbediende, bij de Compagnie steeds battoor geschreven en de beteekenis hebbende van koelie.

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1734*, 38ste boeck, derde register, folio 38 en volgende.

Gedrukt bij De Jonge, *Opkomst* IX, blz. 241 en volgende.

Poincten en articulen, op dato ondergeschreven gesloten en geteekent tusschen Zijn Hoog-Edelheyt, den Heere Mr. Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, en de WelEdele Heeren Raden weegens de Generale Nederlandsche G'octróyeerde Oostindische Comp^{ie} ter eenre, mitsgaders Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahometh Safai Djainoel Arifin, benevens zyne broeders en naaste rijxgroten ter andere zyde, dienende ter renovatie en ampliatie der inhouden van alle de contracten, tusschen voorschreven Hooge Regering van India ter eenre, en de successive Bantamse koningen en grooten ter andere zyde, sedert den 10^{en} July anno 1659 opgeregt, luydende aldus:

Articul 1.

Eerstelijk werden by dezen gerenoveert alle vorige contracten en actens, speciaal die van den 17^{e} en 28^{e} April 1684, 15^{e} February 1686, 4^{e} December 1687, 3^{e} Maart 1691, 9^{e} October 1708, en 21^{e} Augustus 1731, [1]) met alle de verdere conventiën en overeenkomsten, tusschen de Generale Nederlandse Maatschappye en 't rijk van **Bantam** successive aangegaan, even alsoff dezelve van woorde tot woorde alhier waren g'insereert, en voor zoverre daarinne by de tegenwoordige articulen geen ampliatie off alteratie werd gemaakt.

Art. 2.

Aangaande de peperleverantie beloofd Paducca Siri Sulthan Aboel Fatach Mohamet Safai Djainoel Arifin tot ampliatie en nadere verklaringen van 't geene dientwegen gestatueert en vastgesteld is by 't contract van den 15^{e} February 1686, door de gesanten van Zijn Hoogheyts grootvader Paducca Siry Sulthan Aboenazar Abdulcahar en de gecommitteerdens van den Gouverneur-Generaal en de Raden van India tot Batavia vastgesteld en vervolgens door wederzijdsche principalen geratificeert, dat de pepervaartuygen in tegenwoordigheyt van gecommitteerdens, beyde van den coning en de Nederlandse Maatschappye, zullen werden gelost, en dat dien corl, zoowel die van Lampong en

[1]) Respectievelijk *Corpus* III, blz. 336 en volgende; 392 en volgende; 434 en volgende en 555 en volgende, benevens *Corpus* IV, blz. 306 en volgende en hiervóór, blz. 114 en volgende.

Silleboe over zee werd aangebragt, als 't geene in de Bantamse bovenlanden werd ingesameld, de peperleveranciers, of degeene voor welkers rekening die werd opgeslagen, zal werden toegemeten off toegewogen ten haren bywesen, opdat alles in de billijkheyt mag geschieden, tot genoegen van beyde, om den aanbrenger door vrome behandeling zooveel te meer aangemoedigt [te] werden in dat werk, tot bevordering van 's conings interest en vergroting van leverantie aan d'Comp'[e].

3.

En opdat men des te beter toesigt moge gebruyken, dat ook in de betalinge van 't geene Zyne Hoogheyt gewend is aan de aanbrengers en leveranciers van de peper te betalen en alhier vervolgens naar Zyn Hoogheyts eyge opgave zal werden aangeweesen, alle billikheyt en regtmatigheyt werden g'observeert, zo is al verder besloten en vastgesteld, dat den peper na den ontfangst in 's conings pakhuysen, zoals dat voorwaards is gestipuleert, aan de aanbrengers off leveranciers zal werden betaald binnen Speelwijk door 's Comp'[es] bediendens, ten overstaan van Zijn Hoogheyts expresse gecommitteerdens, tegens voormelten prijs, waarvoor dan vervolgens Zijn Hoogheyts reekening by provisie zal werden belast, totdat men, naar gedaane leverantie aan d'E. Comp'[e] en afscheep van die corl aan boord van 's Comp'[es] scheepen off vaartuygen, in staat wesen zal met Zijn Hoogheyt finaal aff te reekenen en zyne reekening goet te doen den prijs, die van ouds by de contracten 's Comp'[es] wegen is beloofd, om 't surplus ofte zooveel Zijn Hoogheyt alsdan nog dienswegen competeert, naar 't aloude gebruyk aan den coning, off die van zynen 't wegen daartoe zullen wesen geauthoriseert, te werden voldaan.

4.

Wel verstaande dat voormelde peper tot den tijd, dat deselve aan d'E. Comp'[e] behoorlijk gesuyvert en geharpt [1]) ten afscheep werd gelevert, in diervoegen als dat van ouds gebruykelijk is geweest, voor reekening van den sulthan in 's conings pakhuysen zal blyven liggen en dat door de voorschreven betalinge vooraff daaromtrent geen de minste verandering werd gemaakt, als dienende dezelve alleenlijk om de aanbrengers en leveranciers

[1]) Zie *Corpus* III, blz. 348, noot 2.

des te spoediger te helpen en daardoor den aanbreng te bevorderen, tot vermeerdering der peperleverantie, beyde ten voordeele van den coning en de Maatschappye.

5.

Opdat nu 's Comp'ies bediendens, die ten overstaan van 's Comp'ies gecommitteerdens de betaling aan de aanbrengers en leveranciers zullen doen, mogen weten hoeveel Zijn Hoogheyt gesint is aan zijn onderdanen te betalen, zo verklaart Paducca Siry Sulthan by dezen en beloofd, dat voortaan die van Silleboe, off voor de peper, die uyt 't district van Sillebaer naar Bantam werd aangebragt, voor zyne reekening zal werden betaald twaalf realen Spaans voor yder bhaer, also Zijn Hoogheyt die prijs tot zoverre genereuselijk heeft gelieven te verhoogen om zyne onderdanen uyt dat district des te meer aan te moedigen en van alle sluykeryen aff te houden, blyvende nogthans de peper uyt de verdere landschappen en districten van Lampong en uyt de Bantamse bovenlanden op den vorigen voet; oversulx sal voor deese laatste niet meer betaald moeten werden als agt Spaanse realen voor de gelyke bhaar van drie picols, mits den corl zo van 't eene en andere behoorlijk gesuyvert en geharpt werde gelevert, waarop de wedersijdse gecommitteerdens by den ontfangst almede zullen hebben te letten.

6.

En naardien de ondervinding heeft geleert, dat baatsugtige en ontrouwe menschen zig niet ontsien hebben veelmaals te vervalschen 's conings g'eyckte colox off gantings, [1]) by 't meten van den peper gebruykelijk, niet alleen ter verkortingen en benadeelinge van degeene, die daarby is g'interesseert, maar ook tot verwecking van veele moeyelijkheden tusschen de aanbrengers en de ontfangers van die corl, zo is al verder besloten en vastgesteld, dat voortaan in Speelwijk onder bewaring van 's Comp'ies bediendens zullen blyven berusten eenige met 's conings merk g'eykte colox off gantings, ten fine by den ontfangst van de peper parthyen, des begeerende, tot voorschreven maten haar recours mogen neemen, wanneer over de deugdelijkheyt

---

[1]) Maten, en wel de koelak — thans ongeveer 5 à 6 pond rijst bevattende — en de gantang, bevattende ongeveer 8½ Liter of 12½ pond rijst.

dergeene, die zylieden gebruyken, tusschen haar eenige stribbelingen off twyffelingen valt, en dus voor te komen dat niemand daaromtrent in 't vervolg werd verkort naar de goede en billyke intentie van Zijn Hoogheyt.

7.

Voorts is ook besloten en vastgesteld, dat alle de pepervaartuygen, zo lange die volladen en buyten leggen, voortaan nauwkeurig zullen werden bewaakt, zoo door 't volk van Paducca Siry Zulthan, als door eenige Nederlanders uyt 't Bantamse guarnisoen, totdat dezelve zullen wesen gelost en de peper in 's conings pakhuysen opgeslagen, om voor te komen dat Zijn Hoogheyt daaromtrent niet werde verkort ofte gefraudeert, en daarentegen te besorgen dat de Comp[ie] ook waarlijk geniete 't effect van de vorige overeenkomsten, mitgaders dat de peper niet door sluykse wegen werde verduystert, maar dat dezelve in tegendeel alle tesamen in 's Comp[ies] pakhuysen werde opgeslagen.

8.

Het campong der Baliërs bewesten Speelwijk al voor lange en by uytstek in 't laatste der dagen van den overleden Paducca Siry Sulthan Aboel Moechasan Mochamet Sainoel Abidien gedient hebbende tot een berg- en schuylplaats van allerhand weglopers en quaeddoenders, en veeltijds ook verstrekt hebbende tot een morsnest van allerley sluykeryen en clandestine negotie, waardoor 's conings thollen en inkomsten werden gefraudeert en zijn land ontveyligt, zo heeft Zijn Hoogheyt dat niet alleen al van den beginne zyner regeringe en zelfs ten eersten na de dood van zijn overleden heer vader doen raseeren en opruymen, ook vervolgens ter dispositie van de Nederlandse bediendens, zoals dat in oude tyden ook door dezelve is gebruykt, overgegeven, maar ook alsnu van voormelte grond en 't geene daar verder toe behoord, van de zeestrand af tot beneden de boom off tholplaats, afstand gedaan en dezelve ter dispositie van d'E. Comp[ie] in vollen eygendom overgegeven, in diervoegen als de daarvan g'expedieerde aparte donatiebrieff komt aan te wysen, [1]) renuncieerende Zijn Hoogheyt dienvolgende van alle 't regt, dat hy op voormelte grond heeft gehad, laatende aan d'Comp[ie] de vry-

---

[1]) Zie hierachter, blz. 192.

heyt, om dezelve ten haaren meesten dienste te gebruyken, zooals zy te rade werden en goedvinden zal, mitsgaders d'Comp[ie] aanneemt en beloofd zorge te zullen dragen, dat voortaan diergelyke geboefte aldaar niet meer komen te nestelen, waardoor den coning en zyne onderdanen eenig geweld off overlast kunnen lyden en 't land van Bantam ontveyligt en ontrust zoude werden.

9.

En gelijk Paducca Siry Sulthan uyt eyge beweginge en bethoninge van zyne goede wille omtrent de Maatschappye, beloofd en aangenomen heeft de Nederlandse copere duyten met 's Comp[ies] stempel in zijn rijk gangbaar te zullen maken tegens den prijs, zoals die op Batavia haar vaste cours hebben, [1]) namentlijk agt voor een dubbele stuyver, invoegen dat ook reeds werkstellig is gemaakt door de publicatie van 't placcaat, op den 31[e] July dezes jaars door Zijn Hoogheyt dientwegen g'emanneert, alsoo is ook by deze gelegentheyt overeengekomen, dat, ter voldoening aan deze zyne begeerte, voorschreven duyten voortaan en in diervoegen op Bantam, zo op de bazaars als onder den inlander, altoos gangbaar zullen blyven, zonder eenige veranderinge; waartegen d'Comp[ie] aanneemt en beloofd 't land van Bantam altoos van deze munt genoegsaam tot voorschreven prijs te sullen voorsien, tot gerieff van de inwonende onderdanen over en weder.

10.

Wyders beloofd Paducca Siry Sulthan, naar de gedurige recommandatiën van den Gouverneur-Generaal en de Raden van India, alle mogelyke ordre te zullen stellen, dat 't land van Bantam zooveel doenlijk gezuyvert werde van allerley weglopers en geboefte, ingevolge de aloude contracten, en in spetie dat van den 21[en] Augustus 1731, [2]) waarby dientwegen door Zijn Hoogheyds overleden heer vader nog jongst op de kragtigste wyse toesegging is gedaan, nadien dat strekt tot welvaren van 't rijk en tot de onderhouding van de goede vrundschap en intelligentie tusschen den Paducca Siry Sulthan en de Nederlandse Maatschappy.

---

[1]) Zie hiervóór, blz. 162.
[2]) Hiervóór, blz. 114.

Aldus gedaan, geaccordeert en besloten in 't casteel den Diamant tot **Sourousouan**, grootste stad in 't coningrijk **Bantam**, den 9 December 1733, en na de Mahometaanse tijdreekening den 2e dag der maand Radjab 1146 in 't jaar Djin — was geteekent — **W. Blom.**

In margine: Ons present als gecommitteerdens — was getekent en met derzelver zegels bekragtigt — **J. V. Stein van Gollenesse, L. van Gessel, Jb Wognum, Jb Cornelis van der Sluys, Floris Satink.**

Op denzelfden dag — 9 December 1733 — werden van weerszijden de vroeger gesloten overeenkomsten bevestigd, waarbij de Compagnie afstand deed van haar geldelijke pretensiën op Bantam tegen het monopolie van peperuitvoer en invoer van katoenen goederen.

By ons, Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mochamet Safai Djainoel Arifin, in tegenwoordigheyt onser broederen, van naame Pangerang Ariff Goesti Panambahan Mochamed Kahir, Pangerang Madura Nagara, Pangerang depatti Bantam, Pangerang Hari di Santibia, Pangerang Radja Ningrat, Pangerang Radja Santika, Pangerang Radja Dikara, Ratoe Bagus Dermapoetra, Ratoe Bagus Dermacoesoema, Ratoe Bagus Poetracoesoema, Radeen Djajaningrat, Radeen Dermaningrat, Raden Dermanagara, Ratoe Bagus Derma di Radja, Ratoe Bagus Hayoewa di Radja, benevens de 14 gequalificeerde Bantamse rijxraden, de Pangerang Pourbanagara, Pangerang Caly Samsoedin, Pangerang Coesoema Diradja, Pangerang Coesoema Ningrat, Pangerang Wangsa Doeta, Pangerang Tadjoe Dalem, Pangerang Raxa Widjaja, Pangerang Asta Patty, Pangerang Soera Diradja, Pangerang Singaradja, Pangerang Ningadidjaja, Ratoe Bagus Coesoema Widjaja, Haria[1]) Soera Doeta, Haria[1]) Wignia Doeta, gelesen en overwogen zijnde de acte-obligatoir, in de maand Juma di lauwel den 2den dag, zijnde Maandag omtrent 11 uuren des tijds in 't jaar Dal, na de leere onses propheets Mohamet 1095, by onsen overleden heer grootvader Paduca Siry Sulthan Abdul Nazer Abdul Cahar, groot ses hondert duysend rijxdaelders, ten behoeve van de Nederlandse Oostindische Compie verleend, ter zaake van degelijk uytgeschotene penningen gedu-

1) Lees Aria.

rende de assistentie tegens de rebellen van 't Bantamse rijk, weleer door Zijn HoogEdelheyt, den heere Johannes Camphuys, en de WelEdele Heeren Raden van India, op instantelijk versoek van den welgemelden overleden sulthan, onsen heer grootvader, in den jare 1093 na de reecquening van onsen propheet gedaan, gelijk mede 't octrooy, tot erkentenis van de ontfangene diensten aan de bovengemelde heer Gouverneur-Generaal en Raden van India, representerende de Nederlandse Comp[ie], verleend,[1]) bestaande daarin, dat boven 't voldoen der penningen en de onkosten, die de E. Comp[ie] in deselve assistentie verschoten heeft, en die, als boven gesegt, de somma van ses hondert duysent rijxdaelders bedragen, gemelde E. Comp[ie] gepriviligeerd werd met uytsluytinge van alle natiën, wie ofte van wat conditiën deselve mogten wesen, om alle de peper, in de Bantamse, Lampoengse en Sillebaarse landen vallende, alleen te mogen opkopen en uytvoeren, insgelijx daarentegen in te brengen en te verkopen alle zoorten van witte en geschilderde kleeden, zonder dat iemand, onder onse gehoorsaamheyt staande, d'E. Comp[ie] daaromtrent geene de minste verhinderinge zullen mogen toebrengen, maar ter contrarie alle hulpe en adsistentie; voorts hoe de voorschreven acte-obligatoir in dato 4 December 1687, off naar de Javaanse reecquening in 't jaar Jim 1099 met[2]) de geboorte des propheets, op den 29[en] dag van de maand Moharam, by den Paducca Siry Sulthan Aboe Falalil Magomet Jaja met den heer commissaris Jacob Jorisz. Pits vernieuwd,[3]) maar ook boven des op den 3[den] dag van de maand Juma dilachir in 't jaar Zaa 1102, ofte na de Nederlandse tijdreecquening op den 3[den] Maart 1691, by onsen overleden vader Aboel Mochasin Machomet Zeinoel Abidin, met den heer Isaäc de Sainct Martin nader gerenoveert en bevestigt;[4])

welke bovenstaande acte-obligatoir, zodanig dezelve van woorde te woorde legt, beloven wy, Paducca Siry Sulthan Aboel Fatah Mahometh Safai Djanoel Arifin, coning van Bantam, in tegenwoordigheyt van de bovengenoemde princen en rijxraden, van ons en onse erfgenamen opregtelijk te zullen onderhouden en doen onderhouden. Ter nakominge van dien verbinden wy ons zelven, ons coningrijk en deszelfs inkomsten.

---

[1]) Zie *Corpus* III, blz. 342 en volgende.
[2]) Sic!
[3]) Zie *Corpus* III, blz. 437 en volgende.
[4]) Zie *Corpus* III, blz. 558 en volgende.

Aldus gedaan en overeengekomen in 't casteel den Diamant, in de stad **Souroesoeang** ofte **Bantam**, en met ons coninglijk zegel en gewone signature, mitsgaders met den eed op den alcoran bekragtigt in 't jaar Djin in de maand Radjab, den 2[den] dag, zijnde Woensdag, omtrent 8 uuren des tijds.

Onder stonden de handteekeninge in 't Maleyds van de personen, in den hoofde dezes gemeld, en daarbenevens eenige zegels, gedrukt in rooden lacque.

Wybrand Blom, Raad-ordinaris van India, expresse commissaris en afgesant wegens Zijn HoogEdelheyt, den heere Gouverneur-Generaal Dirk van Cloon, benevens de WelEdele Heeren Raden van India, representeerende de Generale Nederlandse Comp[ie], gebleken zijnde hoe bovengemelde Haar HoogEdeles by een acte van remis, onder dato 28 April 1684 in 't casteel tot Batavia getekent en met 't groot zegel van d'Ed. Comp[ie] bekragtigt, om reeden, in de geciteerde acte van remis nader uytgedrukt,[1]) hebben believen den zulthan te remiteeren en kwijt te schelden de somma van seshondert duyzend rijxdaelders, gedurende de oorlog tegens d'Bantamse rebellen verschoten en in meermelde acte nader g'expresseerd, dat ook successive is bevestigt gebleven by een nader acte, op den 3[den] dag van de maand Jumada il achir des jaars Zaa 1102 ofte na de Nederlandse tijdreecquening op den 3 Maart 1691, by den Raad-ordinaris en commissaris Isaäc de Saint-Martin verleend, welke bovenstaande acte van remis ik, ondergeschreven, Wybrand Blom, Raad-ordinaris van India en commissaris, uyt kragte als boven en in presentie van de ondergetekende getuygen, belove te sullen doen standgrypen, mitsgaders door welgemelte heere Gouverneur-Generaal en de Raden van India te doen ratificeeren, gelijk deselve, als gemelt, successive is bekragtigt geworden, mits dat d'E. Comp[ie] ongekreukt kome te genieten de privative voorregten, in de principale acte van remis, datum als boven, uytgedrukt.

Gegeven in 't casteel den Diamant, tot **Souroesoeang**, grootste stad in 't coningrijk **Bantam**, den 9[den] December 1733 — was geteekent — **W[t] Blom.**

---

[1]) Zie *Corpus* III, blz. 346 en volgende.

Lager stond: Ten overstaan van ons, ondergeschrevenen, gecommitteerdens — was geteekent — **J. V. Stein van Gollenesse, L. van Gessel, J. Wognum, Jacob Cornelis van der Sluys, Floris Satink.**

Nog teekende de Bantamsche sultan op dienzelfden 9den December 1733 een document, waarin hij het in het contract bedoelde stuk land ten Westen van het fort Speelwijk aan de Compagnie afstond.

By my, Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mohamet Safai Djainoel Arifin, koning van 't Bantamse rijk met den resorte van dien, benevens myne broederen en rijxraden, in overweging zijnde genomen 't versoek, door den Raad-ordinaris en commissaris van den Gouverneur-Generaal en Raden van India aan ons hoff, Wybrand Blom, in name ende vanwegen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie aan ons gedaan, namentlijk omme ten diensten en behoeven van welgemelde Compagnie in vollen eygendom te willen afstaan in geschenk zeeker stuk land, gelegen bewesten de Bantamse rivier, streckende van even beneden onse tholplaats over 't fort Speelwijk, langs de zoom van gemelde rivier Noordwaard tot aan de zee; item van geciteerde zoom der rivier Westwaard taggentig roeden, zoo is 't, dat we, om velerhande redenen, ons daartoe moveerend, hebben vermeend dat versoek niet te mogen affslaan, renuncieerende dierhalven by dezen van alle regt van eygendom, die wy off onse voorsaten daarop ooyt of te eeniger tijd hebben gehad, en verklaren voor ons en onse nasaten gedagte stuk land, in diervoegen als hierboven staat beschreven, in vollen eygendom te schenken aan en ten behoeve van welgemelde Nederlandse Maatschappye van nu aan voor altoos.

Ten blyke van dien zijn[1]) daarvan gemaakt dese acte van overgave, dien wy met ons koninglyke zegul en onse handteekening hebben bekragtigt en ook dusdanig doen bekragtigen door onse broederen en de rijxraden.

Gegeven in ons koningrijk **Bantam,** ten casteele den Diamant

---

[1]) Lees: is.

tot **Soeroesoeang**, grootste stad in 't koningrijk Bantam, den 9[den] December anno 1733.

Daaronder verscheyde zeguls en daarnevens geschreven eenige caracters.

Ten slotte volgen hier nog twee acten van ratificatie, geteekend door Gouverneur-Generaal en Raden van Indië d.d. 15 Juni 1734, en waarbij worden geratificeerd zoowel het nieuwe contract met de Bantamsche regeering, als de door Blom opnieuw verleende acte van remis. [1])

Den Gouverneur-Generaal Mr Dirk van Cloon en de Raden tot Batavia, representeerende den Staat der Vereenigde Nederlanden mitsgaders de Generale G'octroyeerde Maatschappy in India, by de vorenstaande acte van renovatie en ampliatie gesien en gelesen hebbende in hoedaniger voegen de heer Ordinaris Raad van India Wybrand Blom, ingevolge van de aan Zijn Edele verleende volmagt niet alleen alle de contracten, voor dezen tusschen de hooggemelte Nederlandse Comp[ie] ter eenre en de successive coningen van Bantam op den 17[den] April 1684, 15[en] February 1686, 4[en] December 1687, 3[den] Maart 1691, 9[den] November 1708 en 21[en] Augustus 1731 ter andere zyde aangegaan, mits 't overleyden van den Paducca Siry Zulthan Aboel Mochasan Mochamed Seynoel Abidin op den 11[den] July des jaars 1733, met deszelfs zoon en successeur, den tegenwoordigen coning tot Bantam, Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahomet Safai Djanoel Arifin, benevens zyne broeders en naaste rijxgroten, uyt onsen naame heeft vernieuwt, zooals dat breeder by deselve acte komt te blyken, maar ook daarnevens by wegen van ampliatie der voorschreven contracten met voornoemde Zijn Hoogheyt heeft g'arresteert en vastgesteld zodanige nadere poincten en articulen, als boven dien by meergedagte acte specifice staan uytgedrukt en door 't zegul van den Paducca Siry Sulthaan, benevens die van zyne broeders en naaste rijksgroten, behoorlijk zijn bevestigt geworden,

So verklaren den Gouverneur-Generaal en de Raden van India by dezen de gemelte acte van renovatie en amplicatie der contracten g'approbeert en geratificeert te hebben, gelijk zy dezelve

1) Uit het *Contractboek*.

approbeeren en ratificeeren by dezen, even en in sodaniger voegen, alsoff dezelve renovatie en ampliatie door haar zelve in eygener personen en met den Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahometh Safai Djanoel Arifin was aangegaan en volbragt.

Tot bevestiginge van 't welke zy dezen met haare eygene handteekeninge en 't zegel van de hooggemelte Comp^{ie} hebben bekragtigd.

Onder stond: **Batavia** in 't casteel, den 15 Juny 1734 — was getekent — **D. van Cloon, M. Westpalm, W. Blom, J. F. de Witte van Schoten, A. Oostwalt, A. Valckenier, J^{b} Christiaan Pielat, J. P. Schaghen, A^{m} Patras, J^{s} Thedens, F^{k} J^{s} Coyett, G. W. van Imhoff, H. van Bayen.**

In margine stond 's Comp^{ies} groot zegel, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Haar HoogEdeles, der Gouverneur-Generaal en de Raden van India, hiervoren gemelt — was geteekent — **N. van Berendregt,** secretaris.

Ter zyde onder 't Maleyds en Javaans stond almede 's Comp^{ies} groot zegel, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Hooggemelde Haar Edelens, den Gouverneur-Generaal en de Raden van India — was getekent — **N. van Berendregt,** secretaris.

Den Gouverneur-Generaal Mr Dirk van Cloon en de Raden tot Batavia, representeerende den Staat der Vereenigde Nederlanden en de Generale G'octroyeerde Maatschappye in India, verklaren by dezen volkomentlijk te approbeeren en te ratificeeren de bovenstaande acte, door den heer Ordinaris Raad van India Wybrand Blom op den 9^{den} December der voorleeden jaare onderteekent en uyt kragte van onse daartoe verleende volmagt aan den presenten Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahomet Safai Djanoel Arifin verleend, en behelsende een vernieuwing van de acte van remis, dewelke door ons op den 28^{en} April des jaars 1684 aan Zijn Hoogheyts grootvader, den Paducca Siry Sulthan Cahar Aboe Nazaar, en zoo mede by renovatie op den 4^{en} December 1687 en 3^{en} Maart 1691 aan Zijn Hoogheyts oom, den Paducca Siry Sulthan Abdul Falael Mahometh Jaya, en jongst overleden vader, den Paducca Siry Sulthan Aboel Moe-

chasan Mochamed Zeinoel Abidien, is verleend, en dat wel onder sodanigen voorwaarde en conditiën, als by dezelve acte van renovatie, de dato 28 April 1684, breder staan uytgedrukt.

Tot bevestiginge van 't welke wy dezen met ons eygen handteekening en zegel van hooggemelte Compagnie hebben bekragtigt.

Batavia, in 't casteel, den 15[den] Juny anno 1734 — was getekent — **D. van Cloon, M. Westpalm, W[t] Blom, J. F. de Witte van Schoten, A[n] Oostwalt, A[n] Valckenier, J. C. Pielat, J. P. Schaghen, A[m] Patras, J[s] Thedens, F[k] J[s] Coyet, G. W. van Imhoff, H. van Bayen.**

In margine stond Comp[ies] groot zegel, gedrukt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Hooggemelde Haar Edelens, den Gouverneur-Generaal en de Raden van India — was getekent — **N. van Berendregt**, secretaris.

DCCCXII. MAKASSAR—SOEMBAWA.

21 Januari 1734. [1])

De in 1731 nieuw opgetreden koning van Soembawa had door ziekte en ander verlet nog steeds de contracten, door zijn voorgangers met de Compagnie gesloten, niet opnieuw beëedigd. Eindelijk daartoe op Makassar gekomen, gaf hij den wensch te kennen, te huwen met een vóórdochter van de vrouw des konings van Goa. De Compagnie zag zoodanige relatie niet gaarne, daar vroeger Soembawa onder Makassar had gestaan en de Makassaren, hoewel het eiland thans onder de Compagnie stond, er nog vrij veel invloed hadden. De gouverneur van Makassar moest ten slotte evenwel naar Batavia schrijven „dat men, na alle gebruykte middelen om voorschreven huwelijk af te raden en het swaarste voorgesteld te hebben, dat potentaetje niet te diverteeren geweest is desselfs voornemen te staken en oversulx dat huwelijk geconsenteerd hebben". Dit had 21 November 1733 plaats en den 21[en] Januari d.a.v. bezwoer de vorst, alvorens naar Soembawa terug te keeren, de bestaande contracten. (*Onuitgegeven missive van Makassar naar Batavia d.d. 5 Juni 1734*).

Also den rijxbestierder Datoe Goessing, gesterkt met de voornaamste rijxgrooten en oudste der Sumbawareezen in anno 1731

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1735*, 19[de] boeck, afdeeling Macassar, folio 138 en volgende.

met hun overkomste aan dit casteel, ons ootmoedig versogt hebben, dat in plaats van den door den brand ongeluckig gesneuvelden coning, Datoe Taliwang, mag werden verkoren den prince Mappa Soesoe, als zijnde de wettigste tot deze croon, zoo is 't zelve met advijs der gesamentlyke overwalsche bondgenoten in onsen rade op den 18[en] December daaraan onder de nader gunstige approbatie van Haar HoogEdelens toegestaan, mits dat gemelten prins zo haast doenlijk herwaards zal moeten koomen ter b'eediging en renoveering der contracten, met zijn voorsaten successive gecontracteert en aangegaan. Edog meermelde prins door ziekte als andersints niet voor den 28[e] Juny anno passado alhier verscheenen, mitsgaders te dezer occasie na rijp overleg, op bekome conces Comp[ies] wege, gehuwelijkt zijnde met een dogter van de presente Goa's coninginne Crain Aganjene, geprocreëert by desselfs oom, den op Salaparrang gesneuvelden coning Amas Madina, genaamt Crain Bontoa, zijnde de gesepareerde huysvrouw van Crain Bontolankas,[1]) op den 6[en] January dezen jaare aan ons weder versogt hebbende hem als coning van Sumbawa onder de eeretitul van Siry Zulthaan Mohamad Kaharoedin te willen bevestigen, zo is't dat, nademaal ons geen redenen voorgekomen zijn waarom zulx te weygeren en ook niet om volgens zijn versoek door 't besweeren der contracten in 't bondgenoodschap der vorsten en coningen ter overwal te werden aangenomen, gelijk Haar HoogEdeles by derzelver gevenereerde missive van den 29[en] Februari 1732 't hebben gelieven te approbeeren, is al verder verstaan hem daartoe te admitteeren, gelijk g'admitteert werd by dezen, nogthans onder deeze conditie en voorwaarde, dat hy, Mohamed Kaharoedin, de contracten en articulen, door den Edelagtbaren Heer commissaris Beernink, gouverneur en directeur vanwegen den Staat der Nederlandse Oostindische Compagnie in deze provintie, op den 18[en] April 1701 opgesteld[2]) en door de coningen van Bima, Dompo, Tambora, Sumbawa, Sangar en Pekat heyliglijk besworen en successive gerenoveert, dies inhoud thans by renovatie den coning Mohamad Kaharroeding, van woord tot woorde in de Maleydse tale

[1]) Amas Madina sneuvelde in een oorlog der Soembawaneezen met de Baliërs. Zijn vrouw hertrouwde met den koning van Goa en zijn dochter, nu dus de stiefdochter van den koning van Goa, huwde met Mappa Soesoe, den nieuwen vorst van Soembawa. Zie R. Blok, *Beknopte Geschiedenis van het Makassaarsche Celebes,* blz. 21.

[2]) Zie *Corpus* IV, blz. 192 en volgende.

duydelijk voorgehouden, ende teffens te verstaan gegeven zijnde, dat aangesien den Heere Gouverneur-Generaal en Raden van Nederlands-India tot Batavia de magt aan haar behouden, 't 19de en verders geene articulen uytgesondert, te mogen extendeeren, besnoeyen, en veranderen, nadat Haar HoogEdeles zulx vermeenen te behooren, in al 't geen de bondgenoten betreft, waarvan den nieuwen coning sig onderregt houd en daarmede volkomen confirmeert, als waare sodanig eene verandering dezen woordelijk reeds g'insereert; vervolgens opgemelde contracten ten bywesen van den gouverneur en raad, mitsgaders de rijxgroten van Sumbawa, met 't drinken van kritsenwater [1]) op den alcoran solemneel besworen zijnde, werd al verder, ten blyke en verificatie dezer renovatie, al 't geene voorschreven staat met zijn rijxzegel versegeld en onderteekend met zyne gewone handteekening, benevens die der rijxgrooten t'onser overstaan.

Aldus gerenoveert en besworen tot **Macassar** in 't casteel Rotterdam, den 21en January anno 1734 — was geteekent — **Johannes Sautijn, J. H. Nipoort, Ts Vromans, Jb Lursenius, Hk van Reyd, Ar de Visscher.**

In margine stond 's Compies zegul, gedrukt in roode lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den E.E. Agtb. Heer gouverneur en raad — wes geteekent — **J. Cruse,** secretaris.

DCCCXIII. BENGALEN.

25 Januari 1734. [2])

Zie de inleiding hiervoor, blz. 162. Ook de *Onuitgegeven Missive van Bengalen naar Batavia d.d. 5 Maart 1733.* Blijkens de resolutie van Gouverneur-Generaal en Rade van 30 Juni 1733 was er reeds eerder een overeenkomst met dezelfde autoriteit gesloten.

Translaat Persiaans concept [3]) verbandschrift, aan te gaan met 't tegenwoordige hoofd der sjekwaards, [4])

---

[1]) Zie *Corpus* III, noot 1) op blz. 30.
[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1735,* 21ste boeck, folio 909 en volgende.
[3]) Daar dit document in het *Contractboek* is ogenomenp, zal het geen concept gebleven zijn, maar inderdaad geteekend.
[4]) Dit moet, naar mijn meening, een verbastering zijn van shekdar, ontvanger der belastingen en rechten. Zie WILSON in voce shikhdar.

Ragia Hiracha, tot een vryen handel in, en een secure passagie voorby zyne landen van 's E. Comp[ies] op- en afgaande vaartuygen.

Ik, Hieracha, sjekwaar en ragia van de perganna Melkie, gelegen in de serkaar — landstreek — Hazipour, [1]) met de Hollanders in een vaste vrundschap en nieuw contract getreden zijnde, belove by dezen, dat ik derzelver op- en afgaande vaartuygen, 't zy met off zonder militairen verseld, onverhindert mijn landen passeeren zal laten; haar gomastos, [2]) welke bereeds daarin handelen en verdere zullen komen te negotieren, alle gunste en hulpe bewysen; de ingesamelde goederen na welgevallen laten vervoeren en nauwe zorge dragen zal, dat omtrent 't een off ander door niemand van de myne eenige de minste overlast off verhindering toegebragt, veel min eenige gelden, op wat naam 't ook mag weezen, afgedwongen werd. Dog zo zulx egter tegens myne wil en begeerte mogte gebeuren, zal ik daarvoor caveeren [3]) en dezelve, onder 't toevoegen van de verdiende straffe aan de overtreders myner ordres, restitueeren, mitsgaders steeds alles ten faveure van gemelte Hollanders doen en verrigten, wat van een vrund kan werden gevordert, mits dat daarvoor jaarlijx van hun in de maand November off naar 't vertrek haarer laaste vaartuygen Houglywaards zullende genieten een bedragen van ropia 400 in contant, en sodanige schenkagiegoederen, als in oude tyden aan mijn voorsaten goedgunstig zijn afgegeven.

Ter naarkominge van alle 't welk ik deze aan 't presente Hollands opperhooft, Nicolaas de Munt, verleent en met myne handteekening en zegel bekragtigt hebbe den 29[en] van de maand Sabaan 1146, Fesselie, [4]) zijnde na onse tijdrekening den 25[en] January anno 1734.

Onder stond: Gecollationeerd, accordeert — geteekent **W[m] van der Poel, J[n] van der Stengh.**

---

[1]) Perganna, district. De landstreek heet thans Hajeepore; den naam Melkie kan ik niet terugvinden op een moderne kaart.

[2]) Hindostani gomāshta, makelaar, inheemsch agent.

[3]) Borg staan.

[4]) Beide afschriften hebben 1141, wat een verschrijving is. Schaban 1146 begint op 7 Januari 1734, maar volgens de in Voor-Indië gebruikelijke rekening op 27 December 1733. De 29[e] dag van die maand valt dus inderdaad op 25 Januari 1934.

Fesselie is de naam van het jaar.

Onder stond: Accordeert — was getekent — J[n] **van Behaghel**, eerste clercq.[1])

DCCCXIV. MALABAAR.

17 Februari 1734.[2])

Aan de kust van Malabaar met zijn talrijke vorstendommetjes, heerschten vrijwel permanent oneenigheden en kwesties, waarbij de Compagnie zich niet altijd afzijdig kon of mocht houden. Zoo bij den strijd, in 1733 uitgebroken tusschen Canara en Collastri, toen de Canareesche veldheer Regenado in den aanvang van 1734 „in het gezigt van Cannanoor met een magtig leger gecampeert lag, gezogt hebbende op of aan de voet van de berg Carla een steene fortres te extrueren". Dit werd door de kanonnen der Compagnie belet. Bij de gevolgde besprekingen bleek, dat de Canareezen nog steeds de opheffing van 's Compagnies loge in hun gebied betreurden. Onder wegneming van een aantal oude grieven der Compagnie werd de vrede gesloten en herstel eener loge in uitzicht gesteld. (*Onuitgegeven brieven van Malabar naar Batavia, d.d. 13 Februari en 24 April 1734.*)

Ik, Regenado Oderu, generaal over 't leger van den coning van **Canaara**, thans gecampeert leggende voor en rondsomme den berg van Carla tot **Cananoor**, verklaare met dit mijn opentlijk geschrift, uyt name ende vanwegen den grootmagtigen coning, mijn heer en meester — als daartoe gemagtigt zijnde — ter eener en met de heeren gecommitteerdens, den E. manhaften capitain-militair Renicus Siersma en ondercooplieden A[n] Harsteede, opperhoofd ter fortresse Cananoor, nevens Willem Feling, fiscaal over 't Mallabaärse commandement, uyt name en vanwegen de Doorlugtige Nederlandse Comp[ie] daartoe door den E.E. Agtbaren Heer Adriaan Maten en politiquen raad tot Cochim gequalificeert, te hebben aangegaan en vastgesteld omme zonder afwyking onderhouden en naargekomen te werden de volgende conditiën, namentlijk:

---

1) Deze teekent zich herhaaldelijk Jan van Behaghel, maar blijkens de officieele monsterrollen heette hij Joan Isaacq Behaghel.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1735*, waarin het tweemaal voorkomt, en wel 16de boeck, folio 2205 en volgende, en 25ste boeck, folio 1467 en volgende. Bovendien nog in de *Overgecomen brieven 1736*, 30[ste] boeck, folio 1633 en volgende.

Ten slotte is er, zoowel in het *Contractboek* als in de *Overgecomen brieven*, nog een andere redactie van hetzelfde contract opgenomen, die wij achter dit stuk laten volgen.

1.

Belove ik in voldoening der schuld van den gedevaliseerden coopman Sunderdas Wistnadas, bedragende 13.477 pagoden, mitsgaders voor de gestrande en vermiste goederen uyt 't schip Borsselen, te samen te sullen betalen een somma van 25.000 pagoden, en vooreerst alhier aan Haar Ed. voldoen een tanto van 15.000 pagoden goude ikeris [1]) in contant geld; voorts binnen den tijd van twee maanden, off zodra Haar Ed[s] residenten tot Barssaloor zullen zijn verscheenen, nog thien duysent pagoden, als 5000 p[s] [2]) in contant en de andere 5000 ditos in rijst van 't heedenjaarsche gewasch, tegens de prijs als die aldaar ter marckt verkogt werd, buyten alle thollen en geregtigheden, ten welke eynde den E.E. Agtbaren Heer commandeur, alsook tot 't restabileeren der logie en opweckinge der negotie ten eersten opnieuw residenten en coopmanschappen zal gelieven herwaarts te senden, omme my ontmoet hebbende met den coopman Gana Sinay — die ten fine herwaards werd ontboden — voorts naar Barsaloor over te varen met en benevens zodanige quitantie, [3]) als de heeren gecommitteerders wegens de betalinge van vijffthien duysend pagoden ter myner verantwoordinge zullen afgeven.

2.

Den coning, mijn meester, zal aan de Ed[e] Comp[ie] vergunnen in zyne landen vry en vrank te mogen handelen en wandelen met zodanige cooplieden, als 't Haar E[s] 't best zal behagen, en daaromtrent voorts doen, zooals by successieve contracten in den jare 1657 met den Canaresen coning Sivapanik [4]) gesloten en naderhand door de coninginne Chana-Amagi in de maand April 1693 bevestigt is. [5])

3.

Zo wanneer ik den berg en fortresse van Carla off bazaar der Mooren onder de gehoorsaamheyt van den coning, mijn meester, kom te brengen, zal ik, wanneer t' eeniger tijd 't zelve wederom mogte inclineeren off gedwongen worden te verlaten, daarvan

---

[1]) WILSON: ikkeri, a small gold coin, struck at Ikkeri in Mysore.

[2]) Pees, afgekort p[s] = stuks.

[3]) Het *Contractboek* heeft hier: quantiteyt.

[4]) Sivappa-naik.

[5]) Het contract van Maart 1657 in *Corpus* II, blz. 104 en volgende; de bevestiging van April 1693 is mij niet bekend.

aan niemand, van wat natie hy zoude mogen wesen, affstand doen, dan aan de Edele Hollandse Comp[ie] off coning Collastry, den wettigen eygenaar alleen.

4.

Desgelijks zal d'E. Comp[ie] blyven behouden off nooyt bedisputeerd werden 't regt over de bhaay en 't district, gehorende onder de fortresse Cananoor, maar alles blyven in zoodanigen forma, als zulx met den Collastrysen koning successive in de jaren 1663, 64, 80 en 81,[1]) desen annex,[2]) is gesloten en vastgesteld, zonder daarinne eenige vermindering toe te brengen.

5.

Ende zullen hiervan gemaakt werden ses eensluydende instrumenten, als 3 in de Nederduytse en 3 in de Canareese tale, van dewelke twee voor den coning van Cannara, twee voor den E.E. Agtbaren Heer commandeur en raad tot Cochim, en twee voor dese fortresse uytgereykt zullen werden.

Gemaakt, g'accordeert, gesloten in de vesting **Cananoor** den 17[en] February 1734 — was geteekent met eenige Canareese carracters, zijnde de handteekening van de Canareese veldheer **Regenado Oderu** — **R. Siersma**, **A[n] Harsteede** en **Willem Feling.**

Onder stond: Accordeert — was getekent — **P. Isaäcksz**, gesworen clercq.

Copia contract, door Regoenada Oderoe gemaakt op Cananoor.[3])

1.

Parmaty Sanuatsara Maga Poeda Poenara, dat is gesegt den 17[den] February anno 1734, ik, Raguapa Odderoe met de gecommitteerdens van d'E. Comp[ie], ter ordre van den commandeur van

[1]) *Corpus* II, blz. 250 en volgende, blz. 264 en volgende; *Corpus* III, blz. 214 en volgende en blz. 262.

[2]) Versta, dat de genoemde overeenkomsten bij dit nieuwe contract werden gecopieerd.

[3]) Deze redactie van hetzelfde contract vindt men in het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 30[ste] boeck, folio 1636 en volgende.

Cochim gekomen, met namen Reinicus Siersma, capitain-militair, het opperhoofd van Cannanoor, Adriaan Harstede en Willem Feling, fiscaal van de cust Mallabaar, alle drie te samen in het veld voor den berg Carla tot Cananoor, hebben vastgesteld te maken dit ondervolgende contract.

Voor rekening van 't agterstal nopens de gedane negotie by den onwaardigen coopman Sunderadas in Condapour en de geborgen goederen uyt een gestrand Hollands schip voor Mangaloor in 't jaer 1731, geschat op 11.523 pagoden, en de gemelte schuld van Sundaradas groot 13.477 pagoden, te samen uytmakende 25.000 pagoden, van dewelke ik eerst alhier door Crusna Sinay, Suba Egodda en Duga Sinay betaald heb 15.000 en dienvolgende er nog 10.000 resteeren. Dit geld zal na de komste van de residenten op Condapour binnen den tijd van 3 maanden voldaen werden, te weten 5.000 aan contant en 5.000 aan rijs, die na gewoonte geleverd sal worden; en dus maakt het 10.000 pagoden, dewelke den koopman Gauna Sinay voldoen zal. Maar wegens de schuld van Sundaradas van 13.477 pagoden zullen de residenten geven by geschrift een liquide reekening, dat deselve gelijk en voldaan is.

2.

De residentie van Condapour zal gehouden worden navolgens het schriftelijk contract, met den coning Sivapanaik en de coninginne Chana-Amasie gemaakt, sonder eenige inbreuk.

3.

De fortresse van den berg Carla, toebehorende den coning Colastry, zal de Moren met geweld afgenomen werden; deselve sal blyven onder den coning van Canara, door wiens bestier die sterkte ook sal geconserveert en aan niemand gegeven werden.

4.

De Hollandse vesting tot Cannanoor met desselfs district dient in agt genomen te worden als by het gemaakte contract met den coning Colastry staat vervat, en gemelt contract zal nooyt gebrooken worden.

5.

Tusschen den coning van Canara en d'E. Comp^{ie} zal men de vrundschap dienen te doen aangroeyen en toenemen, zonder eenige differentie te veroorsaken.

Dus is dit verdrag gemaakt — was getekend — **Sry Nara Hivam, R^s Siersma, Adriaan Harstede** en **Willem Feling.**

Onder stond: Accordeert — geteekend — **Philippe de Sousa.**

Lager: Voor de translatie, Cochim, den 4^{den} April 1735 — getekend — **B. de Brouwer,** gesworen translateur.

Onder stond: Accordeert — getekent — **G. G. Franchimont,** eerste clercq. [1])

DCCCXV. KOROMANDEL.

5 Mei 1734. [2])

Op het caul, door den nabab Hoesein den 13^{den} October 1733 verleend — hiervóór blz. 171 en volgende — ging de Compagnie nog niet dadelijk in, maar zij drong aan op een gunstig gelegen havenplaats, ten einde haar waren zoo spoedig mogelijk te kunnen verschepen, daar vervoer over land steeds aanleiding gaf tot het afpersen van tollen en doorvoerrechten. Bij onderstaand caul werd dit verzoek ingewilligd.

Translaat Persiaanse caul off versekergeschrift, door den heer Hagie Houseeen, nabab [3]) over de provintiën **Condapilly, Eloer, Ragiemahindrawarom** etc^a, aan den Edelagtbaren Heer Elias Guillot, gouverneur en directeur der Custe Cormandel wegens de vermaarde Hollandse Comp^{ie}, alhier den 16^{en} Juny ontfangen.

UEd^s afgesondene, Thomas Dirksz. Vrymoet, by my aangekomen wesende, gaff te kennen, dat ordre hadde om de comptoiren op **Daatcherom, Palicol** en **Narsapour** te herstellen, ten eynde 's Comp^{ies} vervallen handel op te helderen; edog vermits

---

[1]) In de vergadering van den Raad van Indië op 21 Augustus 1734 werden in een besogne over Malabaar de veldtocht tegen de Canareezen en het bovenstaande contract ampel besproken, waarna eenstemmig de volgende conclusie werd aangenomen: „Soo is verstaan dienswegen het genoegen deser regeeringe te betoonen en de verrigtingen benevens de gehoudene conduite der ministers in de Cannarese expeditie te approbeeren ...."

[2]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1735*, 23ste boeck, folio 2324 en volgende.

[3]) Gouverneur of onderkoning.

de bevorens digt by Daatcherom geweest zijnde canaal, waar langs de ballagaats [1]) met lywaten afstaken, nu geheel en al uytgedroogt was, en om de doeken, welke ingesameld mogte worden, over den landweg na Mazulipatnam te versenden er swaare ongelden en veel moeyten zouden vallen, zo diende hy, Vrymoet, een plaats, digt by de zee gelegen, te benodigen, ten eynde de retouren per mare [2]) te kunnen doen afscheepen en zulx een wenschelyke zake tot bevordering van den handel zoude wesen, doende meteenen aanwyzinge van 't dorp **Kakienara**, in de provintie van Pitapoer gelegen, met versoek om aldaar een logie met zijn ommuur te mogen ophalen, insteerende [3]) verders om myne gunste en adjule [4]) dien aangaande.

't Welk by my geconsidereert en overwogen, mitsgaders aangemerkt, dat ik niet anders verlange dan de florisantie van derzelver handel, zoo vergunne en geve licentie aan Haar Ed[e] uyt genegentheyt, aldaar tot Kakienara een logie met zijn ommuur na derzelver wensch te mogen opregten, kunnende versekert wesen dat derzelver belangen, nog te water nog te lande, geene traversen nogte hindernissen zullen toegebracht werden, door wie 't ook zoude mogen wesen; des op deeze myne verleende caul konnen betrouwen, met 't opregten van dat comptoir spoed maken, en derzelver handel gerust, vreedelijk en ongemolesteert dryven, werwaarts 't Haar Ed[es] behagen mogte, vry en vrank van alle thollen, na aloud gebruyk.

Gegeven en verleend den eersten der maand Jellaheet [5]) in 't jaar 1146, zijnde na onse reecqening den 5[den] Mey 1734.

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertaling van 's Compagnies bramine **Tellagapa**, Mazulipatnam, den 17[e] Juny 1734 — geteekent — **F[s] J[s] Thielens.**

Lager: Accordeert — was getekent — **Gerrit van Coeverden**, eerste clercq.

Onder stond: Accordeert — was getekent — **D. C. Vicq**, eerste gesworen clercq.

---

[1]) Kleine inheemsche vaartuigen. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, II. glossarium en *Corpus* III, blz. 522.

[2]) Sic!

[3]) Aandringende.

[4]) Bijstand.

[5]) Sic! Dit is een verbastering van Dsul-Hiddscha, welke maand voor het jaar 1146 inderdaad begint op 5 Mei 1734.

DCCCXVI. KOROMANDEL.

5 Mei 1734. [1])

Het volgende document, van denzelfden datum als het voorgaande, bevestigt de oude voorrechten der Compagnie in Noorder-Koromandel, en gelast de ambtenaren en bevolking, tot de uitvoering daarvan hun medewerking te verleenen.

Translaat Persiaanse parwanna, door de heer Hagie Housseen, nabab over de provintiën **Ragiemahindrawarom, Elour** en **Condapilly,** op alle zyne substituyten en volmagten, onder zijn gebied gehorende, ten voordeele der Hollandse Comp[ie] verleent en den 16[e] Juny 1734 alhier ontfangen.

Alle moetsedies — regenten — hoofdbramines, tannidars, visidoors,[2]) zoo der revieren als landen, manuwaards, jamindaars,[3]) en thollenaars, mitsgaders derselver subsituten en volmagten, onder de provintiën **Condapilly, Eloer** en **Ragiemahindrawarom** sorteerende — zijnde gedagte provintiën onder 't Golcondase gebied horende —, zo presente als toekomende, worden by dezen verstendigt, dat navolgens den inhoud der firmans, door de Golcondase coning zulthan Aboelhassan Cottouboelmolk, en verdere privilegiegeschriften, parwanas, cauls van den eersten gouverneur en ammarouws,[4]) mitsgaders parwanna door de heer nabab Nisiamoelmolk aan de Hollandse Comp[ie] verleend, en met Zijn Exellenties groot zegel bekragtigt, de dorpen **Palicol** en **Contera** — staande onder Eloer, waaronder de provintie Athilly sorteerd en deze voorgedagte dorpen geleegen — aan de voorname Hollandse Comp[ie] in vollen eygendom geschonken zijn, hebbende die Comp[ie] ook de vryheyt gekregen om derzelver handel allerwegen deze landen door, zoo in lywaten als in andere wharen, hoe die ook genaamt mogten wesen, te dryven, en dezelve, vry van alle thollen, over en weder te voeren, haare cooplieden, ge-

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1735*, 23[ste] boeck, folio 2326 en volgende.

[2]) Modseddies, hooge ambtenaren der kanselarij. Thanadar, hoofd van een politie-afdeeling; zie *Hobson-Jobson* in voce. Vigiador, politie-autoriteit.

[3]) Manuaar, pachter van een district; jemadar, politie-officier.

[4]) Omrah, titel voor hooge ambtenaren.

magtigdens en volk vry en vrank onverhindert te passeeren en repasseeren, zonder eenige geregtigheyt aan den landheer te betalen; insgelijks dat de dorpen **Gollepalem** en **Gondawarom**, al over veele jaaren aan meermelte Hollandse Comp'e in eeuwige pagt gegeven zijn voor 150 pagoden, Palliacatse munt, 's jaars. [2]) Dog vermits gedagte Comp'e sig met haare cooplieden en verdere benodigde onderdanen een reex van jaren tot Palicol en Contera op die wyse onthouden en haren handel vredelijk gedreven heeft, dog sedert eenige jaaren herwaards door d'onredelyke gedoentens der rovers manuwaren Sobbena en Ramarasoe, genoodsaakt zijnde geworden die comptoiren te ligten en haren handel te staken, zo heb ik Haar Edele goede versekering gegeven, dat derselver diensten en belangen, gelijk voorheen, volgens aloud gebruyk gerust en onverhindert hunnen voortgang zullen houden.

't Welk dan nodig geagt hebbe UE' gesamentlijk en ieder in 't bysonder te kennen te geven, opdat niemand, wie 't ook soude mogen wesen, eenige verhindering aan gedachte Comp'es diensten, belangens nog gedoentens toe te brengen, maar alles punctueelijk observeeren en nakomen, navolgens 't voren aangehaalde. En opdat Haar Edele sig versekeren kunnen van het gerust dryven harer handel, zo qualificeere ik dezelve den ommuer van 't dorp Palicol, gelijk voorheen, tot derzelver gerustheyt en segurance wederom te mogen ophalen, mitsgaders zig tot Narsapour, off waar 't Haar Edele behagen mogt, ter zee te begeven, off een nieuwe comptoir op te regten, om derzelver handel te bevorderen en dryven, [hetselve] te mogen versterken en versekeren met een steene muur om Haar Edeles logie en na haar goedvinden, zonder dat iemand haar daarin zal vermogen te stooren, contraverseeren off eenig belet toebrengen, maar ter contrarie alle hulp en bystand aan gedagte Comp'e moeten betoonen die mogelijk zy, opdat de landen tot hun vorige florisantie mogen geraken, door dien Comp'es handel en wandel, welkers ongemolesteerde voortgang niet dan tot welwesen dezer contreyen en derzelver opgesetenen strekt.

En nademaal de pagoden en ropyen der Hollandse Comp'e in vroeger jaren zonder opgeld hebben geroulleert, dog nu zedert eenige jaren niet zonder opgeld zijn ontfangen geworden, niet-

---

[2]) Zie *Corpus* III, blz. 20, en hiervóór, noot 4 op blz. 172.

tegenstaande die geldspetiën van goed alloy en gewigt zijn, zodat daaraan niets komt te manqueeren, zo zullen de contante spetiën, gelijk als voorheen, zonder opgeld onderhevig te zijn, moeten roulleeren.

Alle 't welke dan ik verstaan en bevele stiptelijk naargekomen en agtervolgt werden zal volgens den inhoude van deeze myne ordre.

Gegeven en verleent den eersten der maand Jellaheet [1]) in 't jaar 1146, zijnde na onse tijdreecqening 5 Mey 1734.

Onder stond : Voor de oversetting volgens vertaling van 's Comp[ies] bramine **Tellagappa**, Mazulipatnam, 17 Juny 1734 — was getekent — **F[s] J[s] Thielens.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **Gerrit van Coeverden,** eerste clercq.

Onder stond: Accordeert — getekent — **D. C. Vicq,** eerste gesworen clercq.

DCCCXVII. KOROMANDEL.

25 September 1734. [2])

Zie de inleidingen hiervóór, blz. 171 en 203.

Translaat soo Persiaense als Jentiefse [3]) caul of versekerschrift, door den heer Hagie Housseen, nabab over de provintiën **Condapilly, Eloer** en **Ragiemahindrawarom** met den aankleve van dien, aan den Edele Agtbare Heer Elias Guillot, gouverneur en directeur der Custe Cormandel wegens de vermaerde Hollandse Comp[ie], verleend.

Nademael UEd[e] gemagtighdens, [4]) Thomas Dirksz. Vrymoet, my te verstaan heeft gegeven, dat ik UEd[e] bevorens een caul en

---

1) Zie hiervóór, noot 5 op blz. 204.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 25ste boeck, folio 823 en volgende. Eveneens in de verzameling der *Kamer Zeeland, 8368*, V, folio 197 en volgende.

3) Jentief is de van de Portugeezen stammende naam voor Hindoe; het is het Portugeesche gentio, heiden.

4) Dit meervoud staat in beide afschriften.

parwanna verleend hebbe, om derselver handel, soo op de comptoiren **Narsapour, Palicol, Daatcherom,** als tot **Kakienara,** onbeschroomt en sonder de minste agterdogt te mogen herstellen en ophelderen, en nu myne gunst en adjude komt te imploreeren om den grond van het onder Kakienare gehorende gehugt **Jaggernaykpalem** in eygendom te mogen erlangen, als digt aan de zee gelegen en met spruyten, soo der rivieren als zeemond, beset, des het bequaamste tot het af- en aanvoeren van Haer Ed^s wharen langs het cannaal Souringie, lieber en vry van alle 's Heeren geregtigheyt of joncquan,[1]) ten eynde op gedagte gehugt d'E. Comp^{ie} haar logie met een vierkante ommuur, na Haer Ed^s welbehagen, ook woonplaatsen, soo voor derselver cooplieden als verdere benodigde dienaren, opgerecht konde werden; dat zonder alle 't voorschrevene toe te staen Haer Ed^s diensten niet na wensch zullen kunnen voortgaan.

Alle 't welke by my rypelijk overwogen [zijnde], zoo hebbe ik, om te thonen dat niet anders dan het welvaren van UEd^s Maatschappye wenschende ben, hem desselfs versoek en instantie goedgunstelijk toegestaan, en deese myne caul verleend, gelijk dan uyt pure genegentheyt de nodige licentie, naarvolgens derselver versoek en wensch, verleene, om ter gemelter Jaggernaykpalem hare logie, soals begeeren, met een vierkante ommuur te mogen ophalen, ook de noodige woon- en pakhuysen, soo tot het ter seet begeeven[2]) van hare cooplieden als verdere benodigde bediendens, konnende versekerd wesen dat Haar Ed^s belangen den vryen op- en afvoer, soo door 't cannaal Souringie als zeemond, strand of wel te lande, vry van alle joncquan cours hebben sal, sonder de minste traversen onderhavig te weesen, als hebbende derweegen reets de benodigde beveelen aan myne subalterne, geheel mijn gebied door, laten afgaan, om Haar Ed^s in alles de behulpsame hand toe te reyken, maer geen de minste hinder toe te brengen. Weest dan gerust en gelievd derselver handel op de plaetsen, waar z'ook willen, tot florisantie te brengen.

---

[1]) Zie voor dit woord, meestal geschreven sjonkan, *Corpus* IV, noot 2 op blz. 204.

[2]) De *Overgecomen brieven* hebben hier: ter sleet begeven. Zie evenwel hiervóór, noot 3 op blz. 172, en ook het volgende document.

Gegeven en verleend tot Pithapour, den 26e der maand Rapilly Sany [1]) in 't jaar 1147, ofte na onse tijdreekening de 25e September 1734.

Onder stond: Voor d'oversettinge volgens vertaling van 's Compies bramine **Tellagappa**, Mazulipatnam de 6e October 1734 — was geteekent — **Fs Js Thielens.**

Onder stond: Accordeert — was getekent — **D. C. Vicq**, eerste gesworen clercq.

DCCCXVIII. KOROMANDEL.

25 September 1734. [2])

Het volgende document sluit aan bij het hiervóór gaande van denzelfden datum.

Translaat soo Persiaanse als Jentiefse parwanna, door den heer Hagie Housseen op den hoofdbramine over **Kakinara** en **Sellipaka**, genoemt Naudouri Camarasoe, uyt Pitapour den 25sn September verleend.

Deze dient opdat verstendigt kond' wesen, den gemagtigden van den Edn Agtbaren Heer Cormandels gouverneur Elias Guillot, Thomas Dirksz. Vrymoet, my te kennen heeft gegeven, gedagte Maatschappye genegen is om ten gehugte **Jaggernaykpalem,** onder Kakienara sorterende, een nieuw comptoir op [te] regten, om derzelver handel, in wat 't ook mogte weesen, te dryven, en ten eynde voorschreven om de nodige caul versogt, welke dan ook na derselver begeerte niet hebben geweygert, maar positive verleend, soodat Uw aan evengemelte Compie of hare gemagtigdens de grond van bovengemelte Jaggernaykpalem kond aanwysen, ten vollen overgeven en affstaen, opdat zy derzelver nodige gebouwen tot een logie, omringt met een vierkante ommuur, na derselver welgevallen, ook woningen, daer zig Haer

---

1) Lees: Rabi el Sani.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 25ste boeck, folio 826 en volgende. Eveneens in de verzameling der *Kamer-Zeeland, 8368*, V, folio 199.

Ed[e] kooplieden en verdere benodigde bediendens ter zeet moeten begeven, konnen ophalen, sonder hun in het alderminste eenig beletsel toe te brengen, maer ter contrarie alle hulp en bystand omtrent derzelver diensten, navolgens den inhoud der verleende caul van dato als deese, [1]) te bewysen en cours laten neemen. Deese ordre sal Uw als een strikt bevel aansien en prompt agtervolgen.

Onder stond: Voor de oversetting volgens vertalinge van 's Comp[ies] bramine **Tellagappa**, Mazulipatnam 6 October 1734 — was getekent — **F. J. Thielens.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **G. van Coeverden,** eerste gesworen clercq:

Onder stond: Accordeert, **D. C. Vicq,** eerste gesworen clercq.

DCCCXIX. MOLUKKEN—HALMAHEIRA.

11 December 1734. [2])

Ook ten spijt van het contract van 23 Juni 1733 — hiervóór blz. 153 en volgende — bleven de bewoners der Oostkust van Halmaheira, en met name die van Patani, zich nog als zeeschuimers gedragen en kwamen zij de met de Compagnie gesloten overeenkomsten niet na. De Raad van Indië Johannes Bernard maakte van zijn aanwezigheid in de Molukken als commissaris der Hooge Regeering gebruik, een nieuwe en omstandig omschreven overeenkomst met die volkeren te sluiten, waarbij niet slechts, zooals gewoonlijk, met zware straffen tegen de overtreders werd gedreigd, maar waarbij ook jaarlijksche uitkeeringen aan de hoofden werden toegekend bij goed gedrag. (Zie het *Rapport over 's Compagnies regt op de Groote Oost,* blz. 12 en 13, en HAGA, *Nederlandsch Nieuw Guinea en de Papoeasche eilanden* I, blz. 213. Men vindt het *Dagregister van den commissaris Johannes Bernard* in de *Overgecomen brieven 1736,* 20ste boeck, 2de afdeeling, folio 97 tot 627).

Contract, conditiën en voorwaarden, beraamt, vastgesteld en besloten door den heer Raad-extraordinaris en commissaris Johannes Bernard, in name en van-

---

[1]) Hieraan voorafgaande.

[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de *Overgecomen brieven 1736,* 20ste boek, 2de afdeeling, folio 1175 en volgende, alsmede in die van *1743,* 18[de] boeck, folio 2233 en volgende.

wegen den HoogEdelen Heere Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon, en de Edele Heeren Raden, representeerende de hoogste magt en authoriteyt van de Generale Nederlandsche Oostindische Comp[ie] in deze gewesten ter eenre, en de sengadjes [1]) en groten der op de overcust off Halmaheira gelegen landen van **Maba**, genaamd Nanesso, **Weda**, genaamt Riki, **Bitsjoly**, genaamt Lamboi, en **Simolla**, genaamt Sobat, mitsgaders hare gesamentlyke kimelahas [2]) ter andere zyde, met voorweten, toestemminge en bewilliging van haren vorst en heere, Zijn Hoogheyt Miri Bifalalihie Adjis Limoehyidin Bilahil Malihil Manaan-sjah Kitsjil Gape, koning over het rijk van **Tidore**, nevens zyne rijxgroten.

Eerstelijk: aangesien 't een van d'E. Comp[ies] principaalste maximen off regeringswyze is, d'uyt haren name gedane beloften en gemaakte verbonden op 't alderstipste en zonder eenige de minste infractie na te komen, zoo werd aan opgemelte senghadjes en kimelahas van **Maba** en **Weda**, ingevolge den aan haarlieden den 23[e] Juny anno 1733 door den gewesen heer gouverneur Elias de Haeze en den raad verleenden pardonbrieff, [3]) by deze nader geconfirmeert en bevestigt mitsgaders quijtgescholden en vergeven alle zodanige gedoentens, ongehoorsaamheden en geweldenaryen, als zylieden, off eenige onder de haare, met dezelver onderdanen in woorden en werken op de overcust off hunne landen hebben gepleegt en uytgevoerd tegens diegeene, dewelke 's Comp[ies] weegen waren gesonden om naar luyt der besworen contracten aldaar post te houden en de speceryboomen uyt te roeye, mits wanneer in 't aanstaande zylieden off haare nakomelingen zig in dierwegen off in eenige hierinne begreepen poincten wederom mogten komen te misgrypen, te buyten te gaan en te rebelleeren, dat alsdan de oude met de nieuwe misdaden zullen boeten en tot 't minste toe vergelden, blyvende in zoo een geval — dat niet te verhopen is — dit articul van nul en geender waarden.

---

[1]) Sengadji, regent of districtshoofd.
[2]) Hier in de beteekenis kamponghoofden.
[3]) In de *Overgecomen brieven 1736* is de datum niet ingevuld; in het afschrift in het *Contractboek* staat: 9 Juny anno 1739, wat evident een verschrijving is. Zie voor de genoemde acte van pardon hiervóór, noot 1 op blz. 156.

Ten tweeden: waarentegen de genoemde sengadjis en kimelahas d'E. Comp[ie] op 't alderootmoedigste en van gantscher herten bedanken voor die onverdiende en nooyt verwagte gunste en groote genade, met belofte en versekeringe van met alle haare kragten en vermogen in 't toekomende te zullen werken en hare onderdanen te doen werken tot 't uytroeyen en omkappen van alle note- en nagulboomen in de landen en districten, onder haer gehorende, wasschende.

Ten derden: dat deze extirpatiën der noten- en nagelboomen generaliter en zonder de minste exceptie zal geschieden en gedaan werden, 't zy in 't hert van 't land, in 't midden der bosschen, op de bergen, in de valeyen, platteland aan de zeestrand en in wat plaatsen 't ook mogten zijn, daar dezelve vallen off groeyen, van dewelke geene zullen vrygelaten maar alle nauwkeurig doorkruyst en doorsogt werden.

Ten vierden: zoo belooven zy, senghadjes en kimelahas, dat ingevolge de van oudsher gebruykelyke wyse van doen tot berging van lijff en goed, mitsgaders randsoen der 's Comp[ies] dienaren, die op haare landen gesonden werden om de specerybomen te extirpeeren, te zullen opmaken en bouwen ten haren kosten gevoegelyke adappe huysen off woninge,[1]) mitsgaders ter handreyking off tot 't halen van water en brandhout toevoegen en geven zo veel onderdanen, als er hoofden zijn, dan wel van ieder senghadje off kimelaha één man, buyten en behalven degeene, die in de bosschen de boomen moeten omverkappen en de troepen[2]) formeeren.

Ten vijffden: dat by-en-aldien een landstreek is afgewerkt en 't gevoeglyker en gemakkelyker was 't volk en randsoen over water off zee na een ander te brengen, dan over land te gaan en de bagagie door bosschen te sleepen, zo beloven en neemen zy, sengadjes en kimelahas, aan, op wiens gebied zulx zal komen voor te vallen, zonder de minste tegenspraak een off meerder corre-corren te zullen geven en daartoe te doen vervaardigen,

---

1) Van atap of gedroogde palmbladen.

2) Beide afschriften hebben trappen, maar beneden wordt gesproken van extirpateurstroepen.

gelijk ook mede besorgen wanneer de extirpateurstroepen zig in 't land verdeelen, dat hun kost en bagagie ter behoorlyke plaatse werd gebragt en haarlieden nagedragen.

Ten sesden: beloven zy, sengadjes en kimelahas, dat wanneer de extirpatie door eenige tegenspoeden off beletselen langer mogte duuren als men wel vermeynd hadde en gegist, mitsgaders daardoor de mondkost en maandelijx randsoen van 's Comp[ies] dienaren ten eynde raakte, alsdan een corre-corre met manschap na Ternaten te senden, om sulx aff te halen en haarlieden toe te brengen, indien 't mogelijk is en geene merkelyke inconveniënten in den weg zijn, dat aan 't oordeel van 's Comp[ies] en Tidoreese gecommitteerdens werd gelaten.

Ten sevenden: aangesien door de gepasseerde troubles en oneenigheeden verscheyde negoryen òff verwoest òff verlaten zijn geworden en 't over des [1]) onmogelijk is nu aanstonds de speceryboomen-extirpatie aan te vatten en werkstellig te maken, zo beloven zy, sengadjes en kimelahas, hier vandaan te vertrecken en inmediatelijk hun uytterste devoir aan te wenden om 't volk, hier en daar verstrooyt, by den anderen te samelen en de verlaten woonplaatsen als voren te herstellen, mitsgaders, zulks volbragt en uytgevoerd wesende, ten alderspoedigsten daarvan de weet aan den heer gouverneur mitsgaders Zijn Hoogheyt, den coning, te doen, ten eynde de extirpatie voornoemd dan kan aangevat en voortgang hebben.

Ten agsten: maar also 't land van Maba van een seer groote uytgestrektheyt is en oversulx een al te swaren werk en last voor 't gemeene volk om de extirpatie behoorlijk op eenmaal te doen, zo is ten wederzijds genoegen goedgevonden 't district van Maba in driën te verdeelen, ten eynde daarvan alle jaar een gedeelte aff te werken, als eerstelijk van de plaats, genaamt Coutjame, tot aan Ayer Sengadje; ten tweeden van Ayer Sengadje tot aan Bitjolie, en ten derden van Bitjolie tot aan Wassile, zonder dat 't werk in dat jaar zal mogen stilstaan voor-en-al-eer ieder deel zy afgewerkt.

Ten negenden: beloofd den coning en de gesamentlyke rijx-

[1]) Deswegen.

groten [1]) 't onder Waygamma gehorende eylandje Poelo Pisang by onwilligheyt der Waygammers, door de Pattaniërs te zullen doen bewerken en van de speceryboomen te zuyveren.

Ten thienden: by-en-al-dien dat de sengadjes off kimelahas komen te ontwaren off te ontdecken iemand, wie 't ook zoude mogen wesen, die tragte eenigsints d'E. Comp[ie] te misleyden ofte bedriegen, 't zy met 't niet ontdecken der speceryboomen off in 't dryven van sluykhandel met diezelve, [2]) zo beloven zy zodanige met 't uyterste vermogen na te gaan en tragten te ontdecken, mitsgaders betrapt en ontdekt hebbende, aan d'E. Comp[ie] over te leveren, gevende daarvan kennisse aan den coning, ten eynde de behoorlyke straffe mogen komen te ontfangen.

Ten elfden: zy, sengadjes en kimelahas, belooven ook d'E. Comp[ie] en Zijn Hoogheyt, den coning van Tidor, ten eeuwigen dage gehouw en getrouw te zullen zijn, nergens buyten derzelver ordres en last hostiliteyten te gebruyken dan wel geweldadigheden te plegen, ten waare by forma van tegenweer en dat eerst aangedaan en g'attaqueert wierden; voorts dat by ontdecking off ontwaaring in zee en omtrent onse custen van vreemdelingen, off dezulke, die niet tot d'E. Comp[ie] behoren, van wat natie 't ook zoude mogen wesen, 't zy met scheepen, chialoupen, dan wel ander groot of kleen vaartuyg, onder wat benaming 't ook zy, daarvan ten eersten kennisse aan den heer gouverneur tot Ternaten te zullen geven, zonder dezelve aan land te admitteeren, eenig gesprek te houden off contracten en verbonden te maken, onder 't een off ander pretext.

Ten twaalfden: zullen zy, sengadjes en kimelahas, geene inlanders in haare landen off gebied ter handel admitteeren, die niet behoorlijk met 's Comp[ies], Ternaats off Tidors conings passe zijn voorsien, maar de zodanige op 't lijff vallen en zoeken in haar magt te krygen, om aan d'E. Comp[ie] te kunnen overleveren.

Ten derthienden: 's Comp[ies] wegen gelet zijnde op de schrifture, door de gesamentlyke sengadjes en kimelahaes aan den

[1]) Namelijk van Tidore.
[2]) Namelijk specerijen.

Edelen Heer commissaris overgeleverd, vermeldende, dat, dewijl door 't gestadig en langdurige werken in de bossen zonder de minste beloning tot de uytterste armoede waren geraakt en dienthalven versogten eenige onderstand van d'E. Comp[ie], opdat, zulx genietende, met meer vigueur en wakkerheyt in 't vervolg van tijd den arbeyd konden volvoeren, zo is 't, dat haarlieden in alle opregtigheyt werd beloofd en versekert, dat voortaan ider sengadje 50 rijxdaelders en ieder kimelahae 25 rijxdaelders van d'E. Comp[ie] 's jaarlijx ter geschenk zal genieten, mits dat de sengadjes in eygener persoon, dan wel drie haarder voornaamste kimelahas, voorsien van een lastbrieff, op Ternaten ten casteele Orangie dat geld komen afhalen, doordien die penningen buyten des aan niemand, wie 't ook zoude mogen wesen, zullen afgegeven werden.

Ten veerthienden: 's Comp[ies] wegen werd ook beloofd, dat de zodanige, dewelke in der tijd zullen komen aan te wysen specerYboom off -boomen, op afgelegen plaatsen wasschende, een eerlijk geschenk en beloning daarvoor zullen genieten, hetzy in geld off goed, naar derzelver wille en behagen, met verswyging van de namen, so sulx begeeren. En zal voor de aanwysing der verborgen boomen de premie zijn 5 rijxdaelders, dan wel meer, zoo 't een groote quantiteyt is.

Ten vijfthienden: d'E. Comp[ie] versekert mede, dat de peper, om welke te cultiveeren en aan te planten de sengadjes en kimelahas beloven met alle naarstigheyt haar onderhorige te persuadeeren, aan te dryven en te manen, tegens vijff en een halff rijxdaelders 't picol van 125 ℔ aan te zullen nemen, mits die corl aan niemand werd verkogt nogte geleverd dan aan d'E. Comp[ie].

Ten sesthienden: nademaal door 't continueel roven en stropen der onderdanen van gemelte sengadjes en kimelahas, gecombineert met de Papoeas, op de cust Ceram en andere resorten der Amboineese provintie verscheyde malen oneenigheeden en verwyderingen zijn ontstaan en veroorzaakt, zoo beloven en nemen zy, sengadjes en kimelahas, aan om in 't toekomende hierop zodanigen verbod en ordre te stellen, dat zulx door haarlieden, nog die onder haar gesteld zijn, niet meer kome te geschieden

na dezen; en onderwerpen zig gesamentlijk en een ider in 't byzonder, dat zy, nog derzelver onderdanen, nergens zullen vermogen te vaaren op de landen der E. Comp^{ie} off haar bondgenoten, zoo in als buyten de Moluccos, 't zy in vrund- of vyandschap met d'E. Comp^{ie} zijn, ten waare alvorens by den heer gouverneur, off dien 't gesag voerd op Ternaten, daartoe by een passe behoorlyke licentie hebben gekregen, die, wanneer retourneeren van de reyse, ook moeten restitueeren, zullende al degeene, dezen contrarie doende, onvermydelijk met de dood gestraft werden, boven de restitutie der goederen, dewelke men zal bevinden door haar geroofd te zijn, die zonder 't minste tegenwerp off uytvlugt op de eerste aanspraak en begeerte van de E. Comp^{ie} met en benevens den persoon off persoonen, ter straffe moeten overgelevert werden.

Ten seventhienden: zoo beloven de sengadjes en kimelahas, zo ras de extirpatie zal aanvang neemen op haar land, alsdan na Tidoor aff te senden twee der voornaamste kimelahas off haare kinderen, als ostagiers en borgen voor haarlieder gesamentlijk goed gedrag omtrent de extirpateurs, 's Comp^{ies} weegen daar komende, en de bereydwilligheyt in de te doene extirpatie der speceryboomen, welke ostagiers ten koste en laste van Zijn Hoogheyt, den coning van Tidoor, op de fortres Tobo Tobo, [1]) onder opsigt van den aldaar militairende Europees zergeant zullen moeten wonen en huysvesten. En stellen en interponneeren den coning, mitsgaders de gesamentlyke bobatos, so groote als kleene, haar alle in 't generale en ider in 't byzonder niet alleen als borgen voor de fugie van genoemde ostagiers, maar neemen ook aan, dat wanneer dezelve door den heer gouverneur, off die 't gesag voert op Ternaten, gerequireert en ontboden werden, 't zy door een brieff off gecommitteerdens, dan wel andersints, ten aller uure en stonde haar te zullen overgeven en ten casteele Orange te intrageeren, zonder de minste exceptie, off dat door den heer gouverneur zal behoeven reden te werden gegeven, ten wat eynde en waaromme men die begeert.

Ten agthienden: zoo beloofd Zijn Hoogheyt den coning van Tidor en alle de rijxgroten de Patteniërs uyt al hun vermogen

[1]) ? Misschien Tjobo, aan de Noordpunt van Tidore.

en zonder eenige de minste uytvlugten stiptelijk en letterlijk te zullen doen aanvaerden en onderhouden niet alleen alle vorige en dit contract, van articul tot articul, maar ook 't verbond en voorwaerden, door haarlieden affzonderlijk in den jaare 1728 den 30 July met den thoen Ternaats gouverneur Jacob Christiaan Pielaat, gemaakt en besworen, [1]) uyt welken hoofde de specery-boomen-extirpatie op haar land moeten doen en ook dulden, als des noodsakelijk 's Comp[ies] wegen werd g'oordeelt, dat er een merkpylaar op haar land opgerigt, mitsgaders Europeese militairen ter besetting gelegt werden, waarentegen 's Comp[ies] wegen beloofd werd, by-en-aldien genoemde Pattaniërs rebellig blyven, zig weerbarstig toonen en tot 't doen van 't een en ander niet willen treeden, ten eersten, Zijn Hoogheyt den coning alleen geen kans ziende om haar te dwingen, Zyne Hoogheyt met oorlogsamonitie, volk en wapenen, by te springen en te hulp te komen om de Pattaniërs, meermelt, door geweld en kragt van volk tot reden te brengen. En heeft den coning tot sincere en waare nakoming deezes in name van Zijn Hoogheyt en alle bobatos gepasseerd en verleden een singuliere borgtogt, met 't rijxzegel bekragtigt, dat articul alleen nopende, die ook agter dezen sal gevoegt werden. [2])

Ten negenthienden: beloven en sweren Zyne Hoogheyt, den coning van Tidor, met alle babatos, haar te stellen als borgen en garandeurs voor haare onderdanen van Maba, Weda, Bitsjoly en Simola, en dat na alle vermogen, by-en-aldien in der tijd eenige infractie, dat niet te verhopen is, door gemelte onderdanen in deze verbintenis en overeenkomst mogten werden gemaakt, alsdan dezelve op 't rigoureuste en strengste te zullen dwingen en noodzaken dezelve letterlijk en stiptelijk te onderhouden, onvermindert alle verbintenisse, vóór dato dezes met de voorige coningen van Tidor en Zyne Hoogheyt gemaakt en gepasseert.

Ten twintigsten: tot de meerder versekering en bevestiging van alle deze articulen zoo sweeren wy, sengadjes en presente kimelahas, zo voor ons zelven als voor de andere grooten, die niet tegenwoordig zijn, dog egter hieronder werden begrepen,

---

1) Hiervóór, blz. 32 en volgende.
2) Zie beneden, blz. 220.

altoos solemnelijk dezelve op 't aldernauwste onverbrekelijk te onderhouden en doen onderhouden, zonder de minste verandering, met beloften, zo en byaldien eenig land off hoofd wederom mogte komen te rebelleeren en op te staan, alsdan de andere zullen samenspannen en door geweld off andersints noodsaken tot hare pligt te keeren.

Ten een en twintigsten: zo wierd tot voorkoming van verwyderingen en disputen in 't toekomende hier exact terneder gesteld alle de sengadjes en kimelahas, zoals onder ieder landschap sorteeren, buyten welke geene, zo al andere en een nog meerder getal door den coning mogten werden gemaakt, gereggtigt zullen weesen tot deze jaarlyxe gifte en vereering van d'E. Compie, maar zullen die penningen zo in diervoegen als volgt verdeelt werden, namentlijk:

Voor de negory Maba 's jaarlijks	Rds	362½	als
Een sengadje van Maba, genaemt Manesso . .	„	50	
„ „ „ Bitsjoly, genaemt Lamboi . .	„	50	
„ kimelaha „ Maba, genaemt Sanke . . .	„	25	
„ „ „ Gottowassie, genaemt Timoe	„	25	
„ „ „ Wyanly, genaemt Bakary . .	„	25	
„ „ „ Engeli, genaemt Bosmetta .	„	25	
„ „ „ Boely, genaemt Banne . . .	„	25	
„ „ „ Samosso, genaemt Samaoeni	„	25	
„ „ „ Watje, genaemt Boeni . . .	„	25	
„ „ „ Soelebata, genaemt Leas . .	„	25	
„ gnoffamajera[1]) van Luypa, genaemt Watje	„	25	
„ „ „ Ses, genaemt Sesim .	„	25	
„ capitain van Maba	„	12½	
Voor de negory Weda jaarlijx	Rds	387½	als
Een sengadje van Weda, genaemt Riki . . .	„	50	
„ „ „ Simola, genaemt Sobat . . .	„	50	
„ kimelaha „ Sautina, genaemt Rantang .	„	25	
„ „ „ Kobie, genaemt Samaoeny .	„	25	
„ „ „ Wastoena, genaemt Laboba .	„	25	
„ „ „ Fidie, genaemt Qualie . . .	„	25	
Twee dos van Kela, genaemt Poeloela en Baroe	„	50	

[1]) Ngoffamanjirah of districtshoofd.

Een d° van Wayboela, genaemt Kaoutta . . .	„	25
„ „ „ Samola, genaemt Benoua	„	25
„ „ „ Walee, genaemt Lawele	„	25
„ „ „ Mo, genaemt Batang	„	25
„ „ Doti	„	25
„ capitain van Weda	„	12½

Voor de negory Pattany 's jaarlijx	Rds	237½ als
Een sengadje van Pattany, genaemt Manoery .	„	50
„ kimelaha „ Kipay, genaemt Hewi . . .	„	25
„ „ „ Tipleeuw, genaemt Sonima .	„	25
„ „ „ Mouw, genaemt Toeba . . .	„	12½
„ „ „ Willo, genaemt Seba . . .	„	25
„ „ „ Kling, genaemt Sibang . . .	„	25
„ „ „ Marot, genaemt Marasaly . .	„	25
„ „ „ Totulli, genaemt Moeda . .	„	25
„ „ „ Semieja, genaemt Sarika . .	„	25

En zal den eersten ontfangst geschieden door die van Maba en Weda zoo ras d'Mabareesen de specery-extirpatie zullen beginnen en die van de Pattaniërs, zo tot inkeer komen en zig onderwerpen, wanneer de specery-extirpatie op haar land zal volbragt zijn ten genoegen, mitsgaders generaliter in 't vervolg in de maand Mey off dat de scheepen van Batavia zullen zijn aangekomen.

Onder stond: Aldus gecontracteert, overeengekomen en verdragen, mitsgaders op de Mahometaansc wyse besworen in 't casteel Orangie op **Maleye** den 11en December anno 1734 by voorschreven heere coning, g'adsisteerd met zyne rijxgrooten, mitsgaders de in den hoofde dezes gemelte sengadjes en kimelahas, en vanwegen de E. Compie door den Edelen Heer commissaris, ten bywesen van den E. E. Agtbaren Heer gouverneur en raad — was getekent — **Johs Bernard, Paulus Rauwenhoff, Marten Leliveld, Pr Janssen, Wm van Beseler, Theodorus Jacobus van den Heuvel, Huybertus de la Haye, Jan Smit, Abm Bernard, Corn Backer,** en **Casper Voges.**

Ter zyde stond 's Compies zegul, gedrukt in rode lacque, en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den WelEdelen Heer commissaris en raad — en getekent — **Theods Jacobus van den Heuvel,** secretaris.

Daarneven, onder de Arabische tale, had Zijn Hoogheyt, den coning en rijxgroten van Tidoor, nevens de voormelte sengadjes en quimelahas van Maba en Weda, Bitsjoly en Simola, derzelver gewone signatuur gesteld en daaronder 't rijxsegel, in roden lacque geparapheert.

Lager: Accordeert — getekent — **J. de Ree,** lid en secretaris.

Onder stond: Accordeert — was getekent — **E^s Davids,** secretaris.

Translaat Maleyts borgtogt, door den koning van Tidor en zyne grooten, nopende de Patanyërs gepasseert en op 2 December anno 1734 overgegeven. [1])

Paduka Siry Sulthaen Miri Bifalalihi Adjis Limoehijidin Bilahil Malihil Manaen-sjah Kitsjil Gape, koning, die 't land van Tidor en alle dies onderhorigheden bestierd, en alle de bobatos, versekeren met alle opregtigheyd, dat de extirpatie der nagel- en notebomen op 't land van **Pattany** voortgang zal nemen en dat by dese tijds gelegentheyd den Siry Sulthaan en alle de bobatos van gantscher herten aannemen 't contract, de Patanyërs concernerende, dat nu nieuws gemaakt zal werden [2]) door den Edelen Heer commissaris Johannes Bernard, representerende Zijn HoogEdelheyt, den HoogEdelen Heere Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van India, mitsgaders den heer gouverneur Paulus Rauwenhoff benevens den raad, die 's Compagnies wegen 't bestier ten castele Orange hebben.

Onder stond: Geschreven Maendag, den 6^{den} dag van de maand Radjap in 't jaar des uyttogts van onsen propheet 1147, in 't jaar Aliff.

Boven staat het rijxzegel, in roode lacque gedrukt.

Onder stond: Voor de vertolking — getekend — **Theodorus J^{bs} van den Heuvel.**

Lager stond: Accordeert — was getekend — **T^{hs} J^{bs} van den Heuvel,** secretaris.

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 20ste boeck, 2de afdeeling, folio 1197 en volgende.

[2]) Gaat hiervóór.

DCCCXX. BENGALEN.

12 December 1734. [1])

De Europeesche handelaars in Bengalen moesten steeds met de geldbeurs gereedstaan om hun handel ongestoord te kunnen drijven. Nergens waren de afpersingen zoo groot. In 1734 verpachtte de onderkoning van Bihar de provincie Patna aan een regent voor 19 lak of 1.900.000 ropia per jaar! Dit bedrag, vermeerderd met de noodige „handsmeer" voor de diverse ambtenaren, moest door de bevolking en de vreemdelingen worden opgebracht. In de boeken der Compagnie vindt men jaarlijks een groot bedrag aan „peeskes" of „recognitiepenningen". Op het eind van 1734 verkreeg men tegen een bedrag van circa 30.000 ropia aan peeskes onderstaand bevelschrift. (*Missiven van Bengalen naar Batavia van 11 Februari en 10 Maart 1735*).

Translaat distek — bevelschrift — door den Pattenasen naib souba, [2]) d'heer Alawerdi-chan, onder deszelffs zegel aan d'E. Comp[ie] tot 't dryven eener onverhinderden handel in de provintie **Behaar**, verleend den 15 der Moorse maand Redjeb 1147, Higerie, off na onse tijdreekening den 12[den] December 1734.

Alle tollenaars, doragaas der bedarka — convoygelden — sjoukidaars [3]) en verdere wagters van de te meldene [4]) zy kennelijk, dat de Hollanders aldaar door hun gomastos negotie dryvende in salpeter, amphioen, lywaten en andere koopmanschappen, dezelve her- en derwaarts versenden, mitsgaders volgens 's conings ordre vry zijn van alle buytenthollen en geregtigheden, hoedanig die ook mogen wesen of genoemd werden, weshalven gylieden mits desen wel expresselijk werd g'ordonneerd en bevolen, alle hunne goederen, afgaande en aankomende, vry en onverhindert te laten passeeren, zonder daervan op eenige wagtplaatsen, overvaerten, etc[a] eenige thol, badarka off andere weegsgeregtigheeden te vorderen of te nemen, mitsgaders zorge te dragen, dat d'Hollanders geen de minste moeyelijkheeden aangedaan, maar integendeel alle hulpe bewesen werd, opdat zy hunne negotie gerust mogen dryven in de te meldene

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 24ste boeck, 1ste afdeeling, folio 665 en volgende.

2) Naib, doubletvorm van nabab, gouverneur; souba, provincie.

3) Voor doragaas leze men daroga's, hoofden; chokidar is opziener.

4) Lees: de te meldene parganna's.

onder myne regeering staande pergannes — districten — als:
Serkaer Mongeri,
„ Behaer,
„ Hasipour,
„ Tirhot,
„ Saren,
„ Tjinparer,
„ Sahabaad. [1])

Verleend den 15^{den} van de maand Redjeb des jaars 1147, Hegerie, of van 's conings Mahamet-sja's regeeringe het seventiende.

Onder stond: G'collationeerd, accordeert — was getekent — **W. van der Poel, J. van der Steng.**

Onder stond: Accordeert — getekent — **J. I. Behaghel**, gesworen eerste clercq.

DCCCXXI. TERNATE—TIDORE.

22 December 1734. [2])

In verband met de overeenkomst van 11 December bewerkte de commissaris Bernard een verzoening tusschen de sultans van Ternate en Tidore. (Zie het hiervóór genoemde *Dagregister van den commissaris Johannes Bernard*).

Acte van overeenkoming, besloten en gepasseert om althoos heyliglijk te werden nagekomen tusschen Zyne Hoogheyt Amir Iskandar Djoel Cornaine Savioedin Kitsjil Radja-lauwt, coning van **Ternaten** ter eenre, en Zijn Hoogheyt Miri Bifalahi Adjies Limoehijidin Bilahil Malikil Manaen-sjah Kitsjil Gape, coning van **Tidor**, ter andere zyde, met en benevens de wederzijdse rijxgroten, en dat ter presentie, ten

---

[1]) Voor sircar zie hiervóór, noot 2 op blz. 163. De namen der districten zijn: Monghyr, Bihar, Hajeepore, Tirhut, Saran, Chynpore en Shahabad.

[2]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 20ste boeck, 2de register, folio 1199 en volgende.

overstaan en bemiddeling van de WelEdele Heer Johannes Bernard, Raad-extraordinair van India en commissaris der Moluccos, in name ende vanwegen Zijn Hoog-Edelheyt, den WelEdelen Groot-agtbaren Heer Gouverneur-Generaal, Mr Dirk van Cloon, en de Heeren Raden van India tot Batavia, als representeerende de hoge overigheyt en authoriteyt vanweegen den Staat der Vereenigde Nederlanden in dese Oostindische gewesten.

Door wedersijdse onderdanen nu omtrent 2 jaren geleden op de overkust off **Halmahera** een begin van vyandelijkheeden gepleegt zijnde, dewelke van tijd tot tijt toenemende, zoo in het vermoorden van menschen als ruineeren van dorpen en thuynen, eyndelijk zoo verre zijn gekomen, dat tusschen ons, coningen, schoon daertoe nog raed off daed gegeven hebben, onlust en verwyderinge is ontstaan, die mogelijk nog zouden duuren, by-en-aldien op de demonstratiën en vertogen van den WelEdelen Heer Johannes Bernard, Raed-extraordinaris van India en Commissaris deser Moluccos, door ons niet was overdagt:

Eerstelijk, dat waerlijk het hoogste geluk in deese waerelt voor koningen, die begeeren in der daet beschermers en vaders over hare onderdanen te zijn, bestaat in gerustheyt en een opregte vreede, dewijl daerdoor en op geen andere wyse de reyken floreeren en de gemeene man met genoegen de vrugten van hunne acker konnen plucken en genieten; voorts, dat by het opperen en te berde brengen, mitsgaders straffen der handdadige en schuldige, men nodeloos veel tijds, in haer te convinceeren en te vatten, zoude besteden en verspillen, mitsgaders zulx een oneyndig werk zijn, dat niet als stromen van bloet veroorsaken konde, soo is 't dat wy, koningen, by dese verklaren, op intercessie van welmelte Edele Heer commissaris, ons te bevredigen en alles te vergeven en vergeten, wat aan de een off andere kant tot dato deeses zy gepleegt off bedreeven, onder belofte van nooyt of ooydt daarvan eenige opperingen te doen off pretensiën te formeeren, hoedanig desselve ook mogte zijn; maer by-en-aldien de onderdanen van welgemelte koningen in 't vervolg wederom op 't nieuwe eenige moorderyen, hostiliteyten off geweldadigheden plegen, en gemelte vorst, welkers onderdanen de

aggresseur is, met denselven niet en handelt ingevolge den inhoude van het contract van assopiatie, in den jare 1722, de 6 Juny, door bemiddeling van den heer gouverneur, Anthony Heynsius, tusschen de presente Zijn Ternaatse Hoogheyt Emir Iskander Soel Cornaim Kitsjil Radja-lauwt en Sulthan Hassan Oedin Kitsjil Gassea, koning van Tidor, gemaakt en beslooten, [1]) zoo zal denselve aangemerkt werde als een bond- en vreedebreeker en verders gehouden zijn niet alleen deese, maar ook de nu gepleegde destrueeringe en moorderyen te moeten boeten.

En vermits beyde coningen, zo van Ternaten als Tidor, navolgens hunne beloften met alle vermogen vermeynen de peperculture voor [2]) te setten en niet gaerne aan de een of andere kant zouden sien, dat daarinne verhinderinge kwam, die ligtelijk uytspruyt, off baldadigheyt door sommige, met het uytrucken off omkappen der geplante bomen [3]) zoude kunnen werden toegebragt en bedreven, zoo zijn zy, Hoogheeden, overeengekomen en veraccordeert, dat by-en-aldien een onderdaan werd betrapt, bevonden off overwonnen door getuygen, dan wel andere blyken, een peperboom op eenes anderen land te hebben omgekapt, denzulke aan de eygenaar voor één enkelde boom zal moeten boeten en betalen vijff rijxdaelders en zoo der meer zijn vijffthien, dan wel straffe aan den lyve, na exigentie van saken. En zal zodanige, wanneer werd opgeëyscht, getrouwelijk en zonder uytvlugt te regt gesteld dan wel overgelevert werden. Maar by-en-aldien mogte latiteeren [4]) en weggevlugt zijn, zoo belooft den coning, wiens onderdaan het mogte zijn, denselven te laten naspeuren en opsoeken, mitsgaders niet vindende, de naeste vrienden, en zoo der geene heeft, de dorpshoofden te constringeeren en dwingen, voorensgenoemde boete, dan wel meerder, waervan de uytspraak zal gedefereert blyven aan den gouverneur, off dien het gezag voert 's Comp[tes] wegen in de Moluccos, te betalen en op te leggen.

Welk voorschreven wy, koningen en grooten, den een den andere heyliglijk, in presentie van de Wel Edelen Heer commis-

---

[1]) Zie *Corpus* IV, blz. 543 en volgende.
[2]) Dit staat zoo in beide afschriften.
[3]) Sic. Peper*bomen*!
[4]) Het Latijnsche latitare, schuilhouden.

saris, mitsgaders den Agtbaren Heer gouverneur en raad, belooft hebben na te komen en te onderhouden. En is ten waer teken hiervan gemaakt dit geschrift met 's Comp[ies] en beyder rijxzegel bezegelt, mitsgaders bekragtigt met de handtekeningen van welgemelte heer commissaris, gouverneur en raed, mitsgaders ons en onse voornaamste bobatos.

Onder stond: **Ternaten**, in 't casteel Orange, den 22 December 1734 — was getekent — **Joh[s] Bernard, Paulus Raauwenhoff, M. Lelivelt, P[r] Jansen, W[m] van Beseler, T[s] J[s] van den Heuvel, H[s] de la Haye, P. Smith, A. Bernard, C[s] Backer, C[r] Voges.**

Lager stond 's Comp[ies] zegel, gedrukt in rode lacque, en daarbenevens: Ter ordonnantie van den WelEdelen Heer commissaris en Agtbaren Heer gouverneur, nevens de raed — was getekent — **T[s] J[s] van den Heuvel**, secretaris.

DCCCXXII. GORONTALO.

29 Maart 1735. [1])

Het optreden van een nieuwen koning van Gorontalo leidde, bij het bezoek van den commissaris Bernard daar ter plaatse, tot een nieuwe beëediging van de door zijn voorvaderen met de Compagnie gesloten verdragen. (Zie het hiervóór genoemde *Dagregister* van J[s] Bernard).

Bevestiging en vernieuwinge van zodanige verbonden en voorwaarden, als'er successive wegens de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Compagnie ter eenre, en de koningen van **Gorontalo** en hare rijxgrooten ter andere zyde, van tijt tot tijd zijn beraemt, veraccordeert en besloten geworden.

Vermits het den gouverneur en raed der Moluccos op 22 February 1734, uyt name ende vanwegen den tegenwoordigen Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generaal, M[r] Dirk van Cloon, en d'Edele Heer Raden van Nederlands-India, goedgunstelijk

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 20ste boeck, folio 1211 en volgende, alsmede nog eens in hetzelfde boek, 2de afdeeling, folio 604 en volgende.

behaegt heeft den ouden koning, Kitjili Lepe, op zyne instantige versoeken van het bestier te ontslaen en mijn, Kitjili Kilat, in desselfs plaetse tot koning en leenheer [1]) over de landen van **Gorontalo** en het daeronder sorteerende te verkiesen, soo belove en sweere met alle myne rijxgrooten, voor ons en onse nakomelingen, alle contracten, door de Gorontaelse koningen successive en in den jare 1678, den 25e Maart; 1681, den 2en January met den heer gouverneur Padbrugge vanwege d'E. Compie, mitsgaders in den jare 1710 nader by den heer gouverneur Jacob Claesz. en in den jaere 1730, den 26en September, by den heer gouverneur Jacob Christian Pielat en haere raeden tot Ternaten, ten casteele Orange, in name alsvooren g'amplieert, vermeerdert, bevestigt en vernieuwt [2]) en nu ons voorgelese, promptelijk en zonder de minste affwykinge heyliglijk te zullen nakomen en observeeren, zodanig besloten en bedongen zijn geworden.

Aldus vernieuwt en bevestigt binnen 's Compies logie tot **Gorontalo**, den 29en Maart 1735, zijnde tot confirmatie deses den eed door opgemelde prins en zyne rijxgrooten in behoorlyke forma afgelegt en desen met hunne handtekeninge bekragtigt, mitsgaders vanwegen d'E. Compie door den Edelen Heer commissaris, ter zyde 's Compies signature, getekent — was getekent — **Johs Bernard, Jn Nebbens, Bs Heymans, Hs de la Haye.**

Lager stond 's Compies zegel, gedrukt in roden lacque, en daerbenevens: Ter ordonnantie van den Edelen Heer commissaris — was geteekent — **Fs Js van den Heuvel,** secretaris.

DCCCXXIII. GORONTALO—BINTAOENA.

2 April 1735. [3])

Van zijn aanwezigheid op Noord-Celebes maakte de commissaris Bernard gebruik, om een contract te sluiten met een nieuw optredenden vorst van

[1]) Sic. Bedoeld is leenman.

[2]) Het contract van 25 Maart 1678 *Corpus* III, bl. 127 en volgende. Dat van 2 Januari 1681 is mij niet bekend; zie *Corpus* IV, noot 2 op blz. 369. De bevestiging van 9 Juni 1710 in *Corpus* IV, blz. 368 en volgende; die van 26 September 1730 hiervóór, blz. 88 en volgende.

[3]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1736*, 20ste boeck, 2de register, folio 1206 en volgende.

Bintaoena. Dit rijkje was steeds beschouwd als onderdanig aan Gorontalo, maar wordt thans min of meer zelfstandig verklaard. De eenige bedoeling van de Compagnie zal hierbij wel geweest zijn, een meer directen invloed te kunnen hebben op de goudexploitatie, die in deze jaren zeer de aandacht trok. (Zie het meermalen genoemde *Dagregister* van J[s] Bernard).

Verbond en articulen, beraemt, besloten en vastgesteld tusschen den Edelen Heer Johannes Bernard, Raad-extraordinaire van Nederlands-India en commissaris der Moluccos, in name en vanwegen Zijn Hoog Edelheyt, den WelEdelen Grootagtbaren Heer M[r] Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, mitsgaders d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, representeerende de Generaele Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Maatschappye en Staet der Vereenigde Nederlanden in dese gewesten ter eenre, en den prins Kitjili Tolucci, g'eligeerd koning van **Bintaouna**, [1]) nevens zyne rijxgroten ter andere zyde.

Alsoo de koningen van **Bintaouna** voorheenen nooyt geen particuliere verbonden met d'E. Comp[ie] hebben gemaekt, als genoegsaam gehouden zijnde aan de contracten, successivelijk tusschen d'E. Comp[ie] en de koningen van Gorontalo en Limbotto aangegaan, soo heeft nogthans de verandering van tijds en saeks gesteltenis d'E. Comp[ie] thans reeden en oorsaek gegeven, omme afsonderlijk met voorschreven prins Tolucci en zyne rijxraden te contracteeren, temeer dewijl hy den eersten van alle zyne voorsaten is, die tot bevestiging van de koninglyke waardigheyt over het rijk Bintaouna zig aan d'E. Comp[ie] heeft g'addresseert.

En nadat zijn Hoogheyt nevens zyne rijxgroten de gemelte verbonden van Gorontalo en Limbotto duydelijk voorgelesen en te verstaan gegeven waeren, verklaeren zy daervan volkomen kennisse en ook steeds nagekome te hebbe, gelijk zy dezelve tot een heylige en bestendige observantie in desen houden voor g'insereert met alzulke overeengekomene en bewilligde ampliatie, als de tegenwoordige tijd en gesteldheyt der saken, zoo ten nutte van d'E. Comp[ie] als het rijk van Bintaouna, vereyscht en medebrengt, als:

---

1) Op de Noordelijke landtong van Celebes, ten N. O. van Gorontalo.

1.

Eerstelijk verbind zig den koning van Bintaouna en zyne rijxgroten, om nevens de koningen van Gorontalo, Limbotto, Bolango en Attingola, na het aloude gebruyk 's Comp^{ies} werk sonder de minste tegenspraek te helpen verrigten, soo omtrent den opbouw van 's Comp^{ies} logie tot Illolodoa, als het vervoeren der goederen na Tomecalang, [1]), en andere diensten meer, die met de billijk- of noodsakelijkheyt overeenkomstig zullen werden bevonden, en zulx pro rato na het getal en menigte van ieders onderdanen, werwegens geen exceptie, die na onwilligheyt smaakt, zal mogen hervoortgebragt, maer daerentegen volkomen moeten g'observeert werden 's Comp^{ies} regtmatige en onsydige limitatie ofte bemiddeling, ten desen relatief.

2.

Den koning en rijxgroten verpligten en verbinden zig ook by dese, alle schilpatshoorn of caret, dat door haere onderdanen zal werden bemagtigt, ten redelyken pryse na dies valeur aan d'E. Comp^{ie} en niemand anders te doen leveren.

3.

Gelijk wyders al't goud, dat door den koning van Bintaouna, zyne rijxgroten en onderdanen word bemagtigt, ingesamelt of gegraven, tegens 10 rijxdaelders de reael swaarte aan de E. Comp^{ie} alleen, en dat zuyver en onvervalst, zal moeten gelevert werden, op peene dat degeene, die dit mineraal mengen off vervalschen, dan wel aan particulieren verkopen, op het rigoureuste ten exempel van andere zullen werden gestrafft. [2])

Alle welke g'amplieerde articulen, buyten en behalven het hiervooren geciteerde contract met de koningen van Gorontalo, sullen zoo lang stand houden en bestendig blyven, totdat d'E. Comp^{ie} goedvind na vereysch van zaken en billijkheyt anders te ordonneeren. En sullen de respectieve koningen hun oud gebruyk moeten houden omtrend de zitplaatsen in hunne vergaderingen tot Gorontalo, zonder dat daaromtrent eenige verandering zal mogen gemaakt werden.

---

1) Zie hiervóór, blz. 58 en 90.

2) De nu volgende alinea, van *Alle* tot en met *gemaakt werden*, ontbreekt in het *Contractboek*.

Alle welke poincten en bevattingen door de prins Tolucci en zyne presente rijxraden tot een heylige, duursame onderhouding solemneel b'eedigt zijnde, werd die Hoogheyt daarop tot coning over het rijk van Bintaoune ten absolute bevestigt.

Onder stond: Adus gedaan, besloten, getekent, bezegelt en besworen in 's Compagnies logie tot **Gorontalo**, den 2e April [1]) 1735 — was getekent — **Johs Bernard.**

Lager stont 's Compies zegel, gedrukt in rode lacque, en daarbenevens: Ter ordonnantie van den Edelen Agtbaren Heer commissaris — was getekent — **Ts Js van den Heuvel**, secretaris.

DCCCXXIV. BANDA—AROE-EILANDEN.

Juni 1735. [2])

Den 13den April 1735 zond de gouverneur van Banda gecommitteerden naar de Zuidooster-eilanden en gaf hun o.a. contracten mee, welke eenige nieuw aan te stellen orang-kaja's zouden moeten teekenen. In zijn missive naar Batavia d.d. 16 Augustus 1735 kon Banda's gouverneur melden, dat de „commissianten" den 12den Juli op Banda waren teruggekeerd en dat zij „de nieuw aangestelde orangkayes tot Wokam, Oedjier, Wammer, Warkay en Krey [3]) het haarlieden ter hand gestelde contract van poinct tot poinct voorgehouden en te verstaan gegeven, mitsgaders alle orangkayes 't selve van articul tot articul op hunne landswyse besworen en getekend hebben."

Wy, ondergeschrevenen, afgesonden van den Edelagtbaren heere Ns Nicolai, gouverneur en directeur over de eylanden van Banda en de aankleve van dien, benevens den raad, onder het beleyt van den Hoogedelen Heere Mr Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia ter eenre,

---

[1]) De *Overgecomen brieven* hebben 3 April, maar uit het Dagregister van den commissaris Bernard blijkt, dat het 2 April moet zijn, zooals ook in het *Contractboek* staat.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1736,* 19de boeck, afdeeling Banda, folio 282 en volgende.

[3]) Alle plaatsen op de Aroe-eilanden.

en de nieuw aangestelde orangkayen en hoofden van **Wammer** en **Oedjir**, soo voor haarselven, hunne successeuren en nakomelingen ter andere syde, verklaren by desen gecontracteerd, vastgesteld en beslooten [te] hebben de volgende conditië, als:

Eerstelijk beloven d'orangkayen van bovengemelde negorye hun selven met haar successeuren en onderdanen gantschelijk over te geven onder de ongehoorsaamheyd [1]) van den Nederlandschen Oostindische Comp^{ie}, haar stellende als getrouwe onderdanen derselver.

Ten tweeden nemen deselve onveranderlijk aan, welgemelte E. Comp^{ie} alleen, met uytsluytinge van alle andere natiën, 't zy blanke off zwarte, haer stranden en landen te sullen openstellen, en geensints toestaan of dulden dat iemand anders daarop geatmitteerd, veel min met deselve eenige contracten, beloften ofte verbintenissen aangegaan werd[en].

Ten derden: Uyt dien hoofde beloven gedagte orangkayen alle d'op haar stranden en landen aankomende Macassaren, Boutonders en andere lorrendrayers [2]) vyandelijk te sullen attacqueeren, des doenlijk veroveren, mitsgaders wanneer gedagte lorrendrayers op andere plaatsen mogten aankomen, en de zergiant-commandant, om deselve te overmeesteren, wilde uytgaen, hem alsdan met manschappen en vaarthuygen te sullen adsisteeren en hunne uytterste vermogen om deselve te nemen aanwenden; de daarop bevondene manschappen en geweiren aan d'E. Comp^{ie} sonder de minste agterhoudinge te sullen overgeven; dog de genomene vaarthuygen en de daarin bevonden werdende goederen sal d'E. Comp^{ie} aan haarlieden voor de gedaene moeyte laten behouden.

Ten vierden: Beloven gemelte orangkayen den zergiant-commandant, wanneer denselven tot het inruylen off kopen van schildpadshoorn en paarlemoerschelpen voor reecqening van d'E. Comp^{ie} agter land moet weesen, hem alsdan van bequame vaarthuygen en manschap te sullen voorsien, mitsgaders sorge dragen

---

[1]) Dit is wil een komische verschrijving!

[2]) Monopolieschenders.

dat hunne meedevarende onderdanen de volkeren op de aankomende negoryen, al waar' het zylieden in vyandschap met deselve leefden, geen overlast komen te doen of vyandelijkheeden te gebruyken.

Ten vijffden: Staan gemelte orangkayen tot teken hunner welmeninge en opregtigheyd aan d'E. Comp[ie] toe, om nu off wanneer het zal vereysschen, aldaer eenige volkeren te mogen leggen en een logie off fortres, dan wel meesterwooning [1]) op te bouwen, in welken geval gedagte orangkayen belooven het volk in alles behulpsaem, daer het nodig is, te sullen zijn, mitsgaders de logie, fortres off meesterswooning, die d'E. Comp[ie] aldaar mogte resolveeren te bouwen, deselve te helpen opmaken en de bereets op Wammer zijnde kerk en meesterwooning onderhouden en, veroudert zijnde, nieuw te maken, waarvoor d'E. Comp[ie] sig verbind haerlieden in de bescherming te nemen, even als (over) de goede burgers en Mardykers in Banda, mitsgaders de verschillen, die tusschen haar en haare landslieden in der tijd mogen ontstaen, helpen by te leggen en vereenigen, wanneer zylieden zulx komen bekend te maken en versoeken.

Ten sesden: Zullen de gemelte orangkayen vrystaen jaarlijx ofte soo dikwils het hun [2]) gelegen komt, met off sonder hare coopmanschappen in Banda te verscheynen ofte haar volk derwaarts te laten varen, alwaar sy dan wel en na behoren als vrunden en goede onderdanen zullen werden ontfangen en getracteert.

Ten sevenden: Vorenstaande articulen belooven wy gesamentlijk voor ons, onse onderdanen en nakomelingen sonder eenige de minste infractie in alles promptelijk na te komen en te sullen agtervolgen, waarop wy dan ook van d'E. Comp[ie] ontfangen en aanneemen een bondbrieff, rottingh met een silverknop en princevlag, mitsgaders tot meerder bekragtinge op onse landwyse en met de gewoone solemniteyten van dien doen den eed van getrouwigheyd.

Onder stond: Aldus gedaan en gecontracteert. [3])

Lager: Accordeert — was getekend — **Jacobus Leborgne,** provisioneel secretaris.

---

[1]) Huis voor een schoolmeester, hier te verstaan als hulpprediker.

[2]) Er staat hem.

[3]) De onderteekening ontbreekt. Zie echter de inleiding.

DCCCXXV. BANDA—AROE-EILANDEN.

Juni 1735. [1])

Zie de inleiding bij het hieraan voorafgaande document.

Wy, ondergeschrevenen, affgesonden van den E.E. Agtbaren Heer Nicolaus Nicolai, gouverneur en directeur over de eylanden van Banda ende den aankleve van dien, benevens den raad, onder 't beleyt van den HoogEdelen Heere Mr Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia ter eenre, ende alle de nieuw aangestelde orangkayen en hoofden van de negoryen **Longar, Oeree** en **Afairat,** gelegen op het eyland **Werkey,** mitsgaders van het eyland **Krey,** [2]) soo voor haarselven, hunne successeuren en nakomelingen ter andere zyde, verklaren by desen gecontracteerd, vastgesteld en beslooten [te] hebben de volgende condities, [3]) te weten:

. . . . [4])

Ten vierden: Belooven gedagte orangkayen alle 't schilpadshoorn en paarlemoerschelpen, dat door haarlieden en derselver onderdanen ingesamelt en opgedoken werd, aan niemand, 't zy wie hij ook moge wesen, te sullen verkopen off trocqueeren, [5]) maar al 't selve als trouwe onderdanen aan d'E. Compie leveren, waarvoor d'E. Compie aanneemt te betalen 60 rijxdaelders voor de picol schilpadshoorn, mits alsdan de dunne stucken uytgeschoten, daar 30, 35 à 40 rijxdaelders voor de gelyke pikol, nadat 't uytgeschoten van deugt is, zal voldaan werden, mitsgaders voor de 125 ℔ paarlemoerschelpen 1½ rijxdaelder, voor welke prysen gedagte orangkayen aannemen [6]) 't een en ander te zullen leveren.

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1736,* 19de boeck, folio 286 en volgende.

2) Longar, Oerie en Afara liggen op het eiland Bakai; Krei op de Zuidpunt van Trangan.

3) Er staat conduites.

4) De eerste drie artikelen zijn woordelijk gelijk aan die van het hieraan voorafgaande document en worden daarom hier weggelaten.

5) Fransch troquer: ruilen.

6) Er staat aanneemd.

Ten vijffden: Staen gemelte orangkayen tot teeken hunner welmeening en opregtigheyd aan d'E. Comp[ie] toe om nu off wanneer zulx sal komen te vereysschen, aldaar eenig volk te mogen leggen en een logie of fortres op te bouwen, in welken geval gedagte orangkayen [beloven] 't volk in alles de behulpsaeme hand, daar het nodig zy, te bieden, mitsgaders de logiën en fortressen, die d'E. Comp[ie] aldaar mogte resolveeren te bouwen, deselve te helpen opmaken, waarvoor d'E. Comp[ie] sig verbind haarlieden in de bescherminge te neemen even als (over) de goede burgers en Mardykers in Banda, mitsgaders de verschillen, die tusschen haar en haare landslieden in der tijd mogen ontstaan, helpen by te leggen en vereenigen, wanneer zylieden zulx komen bekend te maken en versoeken.

Ten sesden: Zullen meergemelde orangkayen gehouden zijn om den tot Arouw geposteerd leggende zergiant, soo menigmaal denselven tot het inkopen van caret en paarlemoerschelpen agter land gaet en op haere negoryen verscheynt, behulpsaem te wesen, en sorge dragen hem geen overlast door hun onderdanen aangedaan werd, gelijk ook den zergiant verpligt sal sijn te beletten 't selve door sijn medevarende aan gemelde orangkayen en derselver onderdanen niet geschiet.

. . . . [1])

DCCCXXVI. BENGALEN.

Februari 1736. [2])

In den loop van 1735 ondervond de Compagnie weer eens moeilijkheden in Bengalen, waar enkele hebzuchtige grootwaardigheidsbekleeders haar oude rechten op Barnagoor in twijfel trokken en den salpeterhandel verboden. De directeur Joan Albert Sichterman, zond een gezantschap naar den nabab Soeja-chan, met klachten over de ondervonden tegenwerking, afschriften der vroegere schenkingsacten en privilegiën en — natuurlijk — rijke geschenken. De besprekingen duurden lang, vooral

1) De rest van af: ten sevenden, is woordelijk gelijk aan het voorgaande document.

2) Uit de *Overgecomen brieven 1736,* 10de boeck, folio 66. Ook in die van *1737,* 26ste boeck, folio 522.

„door vele obstaculen en d'onbeschryfelyken geldzugt van 's vorsten mignon en genoegsaam bewindsman van geheel Bengalen, Hagie Ahmet", maar ten slotte kreeg men voldoening en werden de volgende documenten uitgevaardigd. (*Onuitgegeven missive van de gezanten uit Cassembasaar d.d. 25 February anno 1736, aan den directeur Sichterman in Hoegli.*)

Translaat copia perwanna, onder 't zegel van den vorst Soeja-chan, luydende als volgt:

Den dapperen Mhamid Alif [1]) moet weten,

dat dewyle de dorpen **Baranegger,** gelegen in de pergenna **Calcatta,** [2]) en **Tjoetjera** in de dito **Arsa**; item de basaar **Mirzapour** onder **Begsbender,** [3]) volgens koninklyke firmaans, nisaans en bevelschriften der vorige viceroys en diwans, [4]) mits een vaste betaling de Hollandse Comp[ie] zijn toebehorende, aldaar werkslieden en andere hebben doen huysvesten, mitsgaders den daartoe staanden penning 's jaarlijx tot Hougly voldaan werd.

Weshalven gelast werd thans mede, gelijk van ouds gebruykelijk is geweest, 't selve stand te doen grypen en geensints eenige molesten van ongelden, telling der huysen, pressing of meerder pretentiën hun aan te doen, als zijnde alle dese belastingen volkome quijt gescholden.

En dewyle vóór desen ten selve reguarde een schriftelyke ordre verleend is, so werd ook verboden jaarlijx nieuwe orders te vorderen, opdat se met geruster harte dies florering kunnen betragten en volgens gebruyk 't daartoe staande opbrengen. [5])

---

1) Duan over de districten Calcutta etc[a].
2) Sic ! Pergannah is district.
3) Zie voor deze plaatsen ook *Corpus* IV, blz. 301 e.v., 398-399, 405 e.v.
4) Firman of „onderkoninglijk bevelschrift"; nisaan „princelijck bevelschrift".
5) De onderteekening ontbreekt.

DCCCXXVII. BENGALEN.

Februari 1736. [1])

Zie de inleiding bij het voorgaande document.

Translaat perwanna onder 't zegel alsvoren op den Pattenasen viceroy Alawerdi-chan.

Naar een vrundelyke aanspraak.

Bevorens is tot stremming der salpeter- en andere negotie vanwegens de Hollandse Comp'e, tot 'er tijd de gelden van Baranegger soude wesen voldaan, UE. wel aangeschreven geweest, gelijk ook geschied is, de handelaars verbandschriften doen passeren en [om] de voldoening van gedagte geld door UE. aangehouden werd.

Dog also den directeur tot Hougly en 't opperhoofd tot Cassimbazaar hunne klagten daarover hebben ingebragt, so werd UE. aangeschreven, permissie tot den inkoop van salpeter voor de Hollandse Comp'e naar ouder gewoonte te verlenen, de verbandschriften, de handelaars afgevordert, hun te inhandigen en wegens 't geld van Baranegger — 't welk de Hollanders quijtgescholden is — ginter geen verdere aanmaning te doen, mitsgaders ook weyders in genen delen iemand der gedagte natie eenige molesten toe te brengen, opdat se gerust met 't dryven van den handel kunnen voortgaan.

Onder stond: Getranslateerd door — was getekent — A" **Redoch.**

Lager stond: Accordeert — getekent — **J. van Behaghel,** gesworen eerste clercq.

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1736,* 10de boeck, folio 66-67. Ook in die van *1737,* 26ste boeck, folio 523-525.

DCCCXXVIII. BENGALEN.

November 1736. [1]

Ondanks de parwanna's van Februari 1736, hiervoor, blz. 233-235, belette de gouverneur van Patna toch weer den opkoop van salpeter door de Compagnie en maakte daardoor de gunstige beschikking van den nabab waardeloos, „sulx men geen nader middel tot redresse wist uyt te denken, dan ons andermaal aan den vorst Souja-chan te addresseeren, vastelijk vertrouwende dat Zijn Excellentie, om quasi den opregten te spelen, zyne ordres zoude maintineren". Na veel moeiten en het spendeeren van eenige nieuwe schenkages verkreeg men de nadrukkelijke bevestiging. (*Onuitgegeven brief van Bengalen naar Batavia d.d. 24 November 1736*).

Translaat nadere perwanna, door den vorst Soeja-chan op den Pattenasen stedehouder Alliwerdi-chan verleend, van volgende inhoud.

Bevorens [2]) is tot 't toestaan van den inkoop van salpeter voor de Hollandse Compie naar oud gebruyk, als 't teruggeven van de verbondschriften, [3]) die U.E. van de makelaars en handelaars heeft genomen, geschreven.

Thans komt men te ontwaren, dat UE. egter alsnog geen permissie verleend hebt, waeromme gelast werd dat, nademaal de Hollanders gehoorsame kooplieden zijn, haar in genen dele den handel belet, naar opzigte der zes perwannes, conform 't vorige aangeschreven, verloff gegeven moet werden, opdat hun negotie blijft voortgaande en den tijd der verzendinge hunner scheepen niet vrugteloos.

Doorsiet 't geen er te doen is met de oproerverwekkende Engelsen, welkers belangen met alle iver gesloten gehouden moeten werden.

Onder stond: Getranslateert door — was getekend — **A. Redoch.**

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1737,* 26e boeck, Bengalen II, folio 611.
[2]) Februari 1736.
[3]) Er staat verbrandschriften.

DCCCXXIX. CHINA.

3 December 1736. [1])

Het was de Nederlandsche Compagnie, evenals andere Europeanen, nimmer gelukt, vaste nederzettingen in China te verkrijgen. Na jarenlange onderhandelingen en telkens weer nieuwe teleurstellingen was men ten slotte zoo ver gekomen, dat geregeld Compagniesschepen naar Canton vertrokken, waar men een kantoor had, dat echter nooit blijvend bezet mocht worden, doch telkens slechts voor één „seizoen", dat van ± half Juli tot ultimo Februari duurde. Men bracht daar specerijen en Europeesche producten heen, en kocht er thee en porcelein op. Het toenemend gebruik van thee in Europa maakte den handel in dit product behoorlijk winstgevend, hoewel ook hierin de concurrentie groot werd. In 1736 lagen er op de reede van Canton tien Europeesche schepen thee te laden, namelijk vier Engelsche, twee Nederlandsche, twee Fransche, een Zweedsch en een Deensch. Van die groote animo maakten de Chineezen gretig gebruik om den prijs van de thee hoog op te drijven, terwijl de betrokken autoriteiten, met name de gouverneur of onderkoning van Canton, hooge lasten van de vreemde kooplieden vorderden. Deze zagen zich nu genoodzaakt, ondanks hun onderlinge naijver, samen te werken, om van den keizer vermindering der lasten te vragen. Het volgende document was het resultaat.

Translaat mandament van den keyser van **China** nopens den verminderinge der lasten etc^a^, afgegeven door den onderconing van **Canton**, ten opsigte van een ingelevert versoekschrift door de opperhoofden der Europese natiën etc^a^, uyt de Chinese in de France en alsnu uyt de laaste-gemelde in de Nederduytse tale overgeset, luydende als volgt.

Ajong — dit is de naam van den viceroy van Canton — onderconing van Canton en de omleggende plaatsen, omme met eerbied te gehoorsamen aan d'ordre van den keyser Kieu Lung — naam van den thans regeerende keyser — gegeeven op den 9 dag van de 11de maand, ter gelegentheyt van een ingeleverd request op den 9de bevorens, door eene der mandarijns van het gerechtshoff, dewelke belast [2]) is met de zaken, rakende de provintie Knooy-Tcheou, [3]) als ten dien opsigte ontfangen hebbende een ordre van den keyser op den 9 derselver maand, als:

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1738,* 19de boek, afdeeling China, folio 147 en volgende.

[2]) Er staat gelast.

[3]) ? Vermoedelijk Kwantoeng.

Ik — den keyser spreekt — verstaan hebbende dat de scheepen der vreemde natiën, die men noemt **schepen van roden wolle** — menende hiermede d'Engelsen[1]) — nadat zy op de rhede van Canton sijn aangekomen en hare ankers hebben nedergelaten, vervolgens sig ophouden ter plaatse, genaemt Goongpou, alwaar sy afgeeven haar canon, en dan hunne negotie dryven, hetwelke verrigt sijnde wederkeeren, als wanneer aan haar dan ook wederom werd ter hant gesteld al het canon; wyders dat aangaande de gereguleerde ordres ten opsigte der lasten, ider schip, naardat hetselve gevisiteert en bovendien aan beyde de zeyden gemeten is, betaalt 2000 thails, gelijk ook mede de regten van haare Europese koopmanschappen; dus is het reglement al van voor lange tyden, maar desniettegenstaande laten wy jegenwoordig aan hunne sinlijkheyt omme het geschut in het midden van hare schepen te behouden.

Dog behalven de gereguleerde ordre, soo neemt men ook nog van hunne coopmanschappen en contanten: dit is de laast opgekomen 10 per cento, die by dit mandament werden vernietigt; een van de tien[2]) hetgene men heeft bygevoegt boven het gestatueerde, en dit noemt men vereering of kiaosung, dog het en is niet na de oude reglementen.

Ik, den keyser, agt gevende dat van den beginne aff men [uyt] de scheepen der vreemde natiën hun geschut geligt heeft, zal men alsnu zulx, even als in vorige tyden, doen observeeren; waarom soude men dese gewoonte veranderen? Maar aangaande de ingevoerde belastinge, genaamt vereering-geld, tiende penning of kiaosung, dit is tegenstrydig met de gevoelens, die ik hebbe, omme de vreemdelingen te begunstigen. De oude regten moeten werden nagesien en na dies regulementen moet men zig conformeeren, afbrekende hetgeene nodig zal zijn en specificeerende de regten en het gelt, wanneer alsdan myne ordres sullen moeten werden afgewagt om deselve in het publicq ter kennisse te brengen aan alle de vreemdelingen, ten eynde deselve daarvan wel onderrigt sijn, opdat dese ordres met eerbied werden g'observeert en de afschriften aan het gerichtshoff gekomen sijnde, dat

[1]) Vermoedelijk de Europeanen in het algemeen. Opgemerkt worde, dat in Japansche geschriften de ambtenaren der Nederlandsche Compagnie steeds worden aangeduid als de roodharigen.

[2]) ?

men dan laat afgaan de geschriften xu — naam der geschriften — die de magistraten afzenden rondomme de provintiën, omme dat een ider kennisse zal hebben van d'ordre des keysers, welke gedagte ordre de opperste gebiederen, gelijk mede de onderconingen, met de diepste eerbied zullen observeeren, en besorgen dat deselve overal werden genotificeert, ten eynde een yder het weete, gelijk bevoorens, ingevolge alle oude examinaties, heyliglijk gehoorsamende de reglementen en keyserlyke dispositiën, soodat dit alles, even gelijk de vorige ordonnanties, heyliglijk werde geobserveert en onderhouden. Gelijk de mandarijns ook met respect zullen zorg dragen, dat die werde gepubliceert aan alle de vreemdelingen, ten eynde een ider daarvan kennisse hebben; en in naerkominge van dien sullen sy hiervan laten afgeven ordres by geschrifte, omme in het openbaar te werden bekend gemaekt in alle de factoriën en wooningen der Europese natiën, ten insigte sy, nog diegeen, die met haar in correspondentie zijn, hiervan niet onweetende blyven. En daarom zal men dit mandament met alle respect moeten nakomen, zonder iets het minste daarvan te violeeren ofte anders uyt te drucken.

Gepubliceert op den 13den dag der elfde maand, zijnde den 3 December 1736.

Onder stond: Het eerste jaar der regeering van den keyser Kieu Lung.

Onder stond: Voor de translatie — was geteekent — **Mr Romp.**

DCCCXXX. MALABAAR.

20 December 1736. [1])

Toen de legermacht van Canara na verovering van den berg Carla aanstalten maakte om zich van Cananoor en omliggende staten meester te maken, greep de Compagnie eindelijk krachtig in, veroverde op haar beurt den berg Carla en dwong de Canareezen tot den aftocht, waarna een nieuw contract met Cananoor tot stand kwam. (Het *Rapport der verovering van Carla* vindt men in de *Overgecomen brieven 1738,* 23ste boeck, folio 137—477.)

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1738,* 23ste boeck, folio 544 en volgende.

Nader accoord en bevestiging van vrundschap tusschen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] ter eenre, ende de coning van Colastry ter andere zyde, uyt de naam van Zijn Edelheyt, den Hoog-Edelen Gestrenge Heere Abraham Patras, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van India, ter ordere van derselver commandeur ter deser custe, Julius Valenteyn Steyn van Gollenesse en syne raden, gemaakt door den ondercoopman en hoofd ter fortresse tot Cannanoor, Willem Feling.

Aangesien wy menigvuldigde blyken van welmeenentheyt van d'E. Nederlandse Comp[ie] voor het rijk Collastry hebben ontfangen, die ons nog jongst uyt een oogenscheynlijk en onvermeydelijk gevaer heeft gered door het veroveren en slegten van de fortresse Carla, en het verjagen van onsen magtigen vyand, den koning van Canara, uyt dese rijk en landen, waarby dan nog komt de gedane promesse door het opperhooft Willem Feling, in een byeenkomste, op gisteren gehouden, wanneer denselve uyt name van Haer Edele belofte heeft gedaan, met de wapenen te sullen adsisteeren tegens de Cannareesen, en dat ten dien fine een goede magt herwaarts stond gesonden te werden.

Zoo hebben wy van onse kant niet willen in gebreken blyven om aen de geheele waereld te verthoonen dankbaerheyt voor de bewesene adjude.

Oversulx beloven wy by dit ons openbaer geschrift voor ons en voor onse princen en erfgenaame, ragidoors, nairos [1]) en verdere onderdanen van ons rijk, dat alle voorgaande contracten, tusschen ons en d'E. Hollandse Comp[ie] vóór deesen gemaekt, zullen weesen, zijn en blyven als voor desen, even alsof deselve door ons waren gemaakt en bevestigt, en dat deselve onverbreekelijk in alle eeuwigheyt zullen gehouden worden door my en de myne nu levende ende na my heerenschende.

Wyders belove ik jaarlijx aan de E. Comp[ie] binnen de fortresse Cannanoor te sullen leveren 1000 candylen rype, drooge en wel geharpte peper à 14 ducaten 't candijl van 500 ℔ Hollands, mitsgaders 40 candylen deugtsame en wel gesuyverde cardamona

---

[1]) Ragiador of regent. Nairos zijn de leden van de militaire kaste op Malabaar.

bariga [1]) tegens 55 dukaten 't candijl voormelt, en by vervolg al 't geene mijn land komt uyt te leveren.

Voorts staan wy voor altijd aan d'E. Comp[ie] af in volle eygendom de berg Carla en sodanige verdere landen, als onse vyanden, de Canaresen, daer omstreeks hebben beseeten, en door 's Comp[ies] wapenen zijn verovert.

Tot naarkominge deses verbinde niet alleen het geheel rijk van Collastry, maar ook alle desselfs inkomsten, regt en geregtigheeden, niets uytgesondert, indien by manquement myne hiervooren aangehaalde belofte niet kom [2]) te voldoen.

Aldus gedaan en gesloten buyten de fortresse **Cannanoor** op den 20[en] December 1736, of na de Mallabaarse stijl den 9[e] van de maand Dannoessaar [3]) in 't jaer 912, mitsgaders den [4]) der gemelde maand December aan zijn hoff tot Balliapatnam door Zijn Hoogheyt ondertekend.

Zijnde van desen inhoude geschreven en getekent vier eensluydende instrumenten, twee in de Mallabaarse en twee in de Nederduytse taale, daarvan een in mijn handen, en twee van [5]) 's Comp[ies] opperhoofd tot Cananoor zal gesteld, mitsgaders een aan de E. Heer commandeur en raad tot Cochim gesonden worden. — was getekent met eenige Mallabaarse caracters. —

Onder stond: Accordeert — getekent — **G. G. Franchimont,** eerste clercq.

Accordeert: **G. Cluysenaer,** secretaris.

---

1) Cardamon, Maleisch kardamoenggoe, welriekende specerij, paradijskorrel. Bariga is het Portugeesche woord voor buik, aanduidende 2de kwaliteit. De woorden cabessa of cabeça, hoofd en pee, voet, beteekenen respectievelijk 1[e] en 3de kwaliteit. Een candil is een last van ongeveer 480 pond.

2) Beide afschriften hebben komt.

3) Lees Danoebam, de laatste maand van de Quilon-aera. Zie CANTER-VISSCHER, *Mallabaarse Brieven,* blz. 435.

4) De datum is in geen van beide afschriften ingevuld.

5) Versta: twee in handen van.

DCCCXXXI. JAVA—MATARAM.

7 Maart 1737. [1]

In de verschillende Mataramsche oorlogen had de Compagnie geleidelijk-aan tal van plaatsen en landstreken aan de Noordkust van Midden-Java in bezit gekregen. Tusschen de dienaren der Compagnie in die gebieden en de z.g. strandgouverneurs van den Soesoehoenan rezen herhaaldelijk conflicten over de wederzijdsche jurisdictie. In het voorjaar van 1737 kwamen gezanten van Mataram op Batavia aan, waar bij onderstaande overeenkomst de zaak geregeld werd. (DE JONGE, *Opkomst* IX, blz. XLI).

Poincten en articulen van verdrag, op heden gesloo-ten, vastgesteld en getekent tusschen de heeren Raden-ordinaris [2]) Joan Paul Schaghen en Pieter Rochus Pasques de Chavonnes en den tweeden secretaris Roelandt Cau, uyt name ende vanwegen den HoogEdelen Heere Abraham Patras, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, wegens de Generale Vereenigde Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Compagnie ter eenre, mitsgaders den Raden Adipatty Natta Coesoema, den Tommangong Tirta Wiegoena, den Aria Djaya Santika van Coedoes en den Raden Aria Soera Laya van Brebes, als gevolmagtigde van den Soesoehoenang Pakoeboeana Senepatty Ingalaga Panatagama, uyt name van haren voormelten vorst en heere ter andere zyde, dienende tot wederzijdse vaststellinge van judicature door de regters van de Generale Maatschappye tot Samarang en die van den Soesoehoenang tot Cartasoera, luydende aldus:

Eerstelijk

werd vastgesteld en besloten, dat geene 's Comp^{ies} dienaren ofte onderdanen haar zullen mogen aantrekken off bemoeyen met eenige geschillen, die de Javanen onder malkanderen mogten hebben ofte krygen, maar deselve moeten overlaten aan de judicature van hare eygene ofte des Soesoehoenangs regters, om na hare wyse en welgevallen daarover te disponeeren.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1737*, agste deel, folio 3059 en volgende. Gedrukt bij DE JONGE. *Opkomst* IX, blz. 269 en volgende.

[2]) Lees: ordinaris en extraordinaris.

2.

Dat alle gemeene Javanen, soo beoosten als bewesten Samarang, en in zooverre deselve sorteeren onder het gebied der respective strandgouverneurs, zonder eenig onderscheyd by het begaan van dese of geene delicten tegens d'E. Comp[ie] ofte hare onderdanen, zullen worden geëxamineerd en gesententieerd tot Samarang door 's Comp[ies] regters aldaar, by welke examinatie vanwegens den Soesoehoenang altoos iemand zal mogen present wezen, gelijk het d'E. Comp[ie] mede vry zal staan, des begeerende, zulx ook te mogen doen tot Cartasoera.

3.

Dat zodanige gemeene Javanen, invoegen voorschreven gesententieerd zijnde, na de gebruykelijkheden van vroegere tyden ter presentie van fiscaal en gecommitteerdens zullen werden overgegeven aan den Javaansen gouverneur tot Samarang, om door zyne — of zoo die tekort mogt schieten alsdan 's Compagnies — geregtsdienaren op de passebaan [1]) tot Samarang na haar vonnis gestraft te werden, uytgesondert nogthans by extraordinair execrable [2]) ofte aangelegene misdaden, wanneer deselve door den scherpregter ten afschrik van andere dienen te werden gestraft.

4.

Dat alle zodanige strand-Javanen, gedelinqueert hebbende tegens d'E. Comp[ie] ofte hare onderdanen, door de Samarangsche ministers [3]) directelijk zullen werden opgeëyscht van de respective regenten der districten, onder wien deselve gehooren, zonder daarover eerst en alvorens aan de strandgouverneurs te schrijven, om dus niet te veel tijd te laten verloopen en de delinquenten geen gelegentheyd te geven om ondertusscen met de vlugt te echapeeren.

5.

Dat aan sodanigen regent kennis gegeven sijnde, denselven aan de uytgesondene de nodige bystand van volk zal moeten bieden om den misdadiger of misdadigers na te speuren en, des mogelijk, op te ligten en te brengen op Samarang.

---

1) Paseban: open gehoorplaats op de aloon-aloon, bij 's Compagnies dienaren dikwijls verhaspeld tot passeerbaan.

2) Latijn exsecrabilis, vloekwaardig.

3) 's Compagnies dienaren.

6.

d'E. Comp^{ie} zal zorge dragen, dat door haare dienaren ofte onderdanen geene zodanige ongeregeltheden, soo door het opligten van menschen als andersints, gepleegt werden, als den heere Gouverneur-Generaal en de Raden van India alhier tot verwondering en ongenoegen van de heeren gesandten is te vooren gekomen, maar wanneer daarover eenige klagten komen te verneemen, de schuldige na verdiensten corrigeeren.

7.

Daarentegen werd vastgesteld, dat alle benedenlandse Javanen, schoon sorteerende onder het gebied der twee strandgouverneurs, indien buyten derselver districten, en oversulx in de bovenlanden op 't Soesoehoenangs territoir, mogten comen te delinqueeren, zullen moeten werden teregtgesteld tot Cartasoera, en niet tot Samarang.

8.

Gelijk ook in selver voegen vica versa de bovenlandse Javanen, in de benedenlanden of aan de stranden komende te delinqueeren, zullen werden geëxamineerd en gevonnist tot Samarang, en niet tot Cartasoera.

9.

En zullen alle benedenlandse of strand-Javanen, in de districten der strandgouverneurs of van d'E. Comp^{ie} tegens de Maatschappye [1]) of hare onderdanen gedelinqueerd hebbende, indien haar na het begaan van sodanigen delict met de vlugt quamen te begeven naar Cartasoera of elders in de bovenlanden en 's Soesoehoenangs territoir, by agterhaling moeten gesteld werden in handen van de justitie tot Samarang, zooals ook de bovenlandse Javanen in het district van den keyser eenig feyt begaan hebbende en comende te vlugten in de benedenlanden of tot Samarang, door 's Compagnies bediendens zullen werden overgegeeven aan den Soesoehoenang ofte syne ordre.

10.

Dat onder de vorenstaande articulen niet zullen wezen begrepen eenige Javanen, 't zy bovenlandse of benedenlandse, die

---

[1]) De Compagnie.

eenig bewind of gesag hebben van 's Soesoehoenangs wegen, maar dat die alle sonder onderscheyd of uytsondering zullen werden opgesonden na Cartasoera, om door de regters aldaar na 's lands gewoonte teregtgesteld te werden.

11.

Maar 's Compagnies onderdanen, als Chinesen, Maccassaren, Baleyers, Maleyers, Mooren, ofte andere vreemdelingen, zullen conform het 9[de] articul van het contract, met den heer De Wilde op den 5 October 1705 aangegaan, [1]) alleen onder 's Compagnies gebied blyven staan, tenzy in saken van groot belang en voorcomende differenten omtrent deselve, en daar des Soesoehoenangs Javaanse gouverneurs mede vermengt waren, welken 't wegen de decisie aan den Soesoehoenang en den Gouverneur-Generaal met de heeren Raden van India tot Batavia zal gedefereerd blyven.

12.

Eyndelijk beloven de gesandten, in den hoofde deses gemeld, te sullen besorgen de approbatie en ratificatie van haren vorst op de hiervoren vastgestelde poincten.

Aldus gedaan, gecontracteerd en besloten in 't casteel **Batavia** op het eyland Groot-Java, den 7 Maart anno 1737, of na de Mohametaanse tijdreekening op Donderdag, den 4 dag van de maand d'Zoel Chayda in 't jaar 1661. [2])

Onder het Nederduyts waaren alle drie onder malkander volgende gesteld de cachetten van de heeren Raden-ordinaris en -extraordinaris Johan Paul Schaghen en Pieter Rochus Pasques de Chavonnes, met den tweeden secretaris Roeland Cau, en daarnevens was getekend: **Jan P. Schaghen, P[r] de Chavonnes** en **R[d] Cau.**

Onder het Javaanse stonden mede de vier zegels der gesandten, in den hoofde deses gemeld, en daarnevens was in het Javaans getekent: **Radeen Adipatty Natta Coesoema, Tommangong Tirtawigoena, Aria Djaya Santika** van Coedoes, en **Radeen Aria Soera Laya** van Brebes.

Accordeert: **W[m] M. Bruynink,** secretaris.

---

1) *Corpus* IV, blz. 242 en volgende.

2) De maand is inderdaad Mohammedaansch, namelijk Dsul-Cada. Het jaar evenwel is een Çakajaar.

DCCCXXXII. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

18 Maart 1737. [1])

Het optreden van een nieuwen vorst over het rijkje van Bwool, op de Noordelijke landtong van Celebes, was voor den gouverneur der Molukken aanleiding om het verdrag tusschen dat rijkje en de Compagnie te vernieuwen en aan te vullen, dit laatste vooral met het oog op de goudexploitatie.

Ampliatie tot het verbond en voorwaarden, aangegaan, vastgesteld, besloten en verzeguld tusschen d'heer Jacob Kloek, gezaghebber der Moluccos en den raad, in den namen ende vanwegen den Hoog Ed. Heere Christoffel van Swoll, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van India, representeerende de Generale Nederlandse Goctroyeerde Oostindische Comp[ie] en Staat der Vereenigde Nederlanden in dese gewesten, de dato 20 July 1714, [2]) ter eenre,

Ende Zijn Hoogheyd Quitchil Marcus Pompa, koning van Bwool, benevens derzelver presente rijxgrooten ter andere zyde, en door gemelte koning op 's rijx aanvaarding besloten en beswooren, gedaan maken door den gouverneur Martinus Storm, benevens die van zynen raade ten casteele Orange tot Ternaten, in den name en vanweegen Zijn Edelheyd, den HoogEdelen Grootagtbaren Heere Abraham Patras, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van India, representeerende dezelve Oostindische Comp[ie], met Zijn Hoogheyd Jacobus Pompa, koning van Bwool, en presente rijxgrooten, zoo voor haar als derzelver nakomelingen ofte erven.

1.

Eerstelijk versekeren den koning en rijxgrooten voor haar en hare nakomelingen ofte erven, gelijk doen by desen, het hiervoren genoemde verbond van den 20 July 1714 onverbrekelijk te

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland No. 8149*, folio 31 en volgende, alsmede in de *Overgecomen brieven 1739*, 19[de] boeck, folio 356 en volgende.

[2]) Dit verbondscontract van 20 Juli 1714 heb ik nergens aangetroffen.

zullen onderhouden en doen onderhouden, zonder daarvan in 't minste poinct af te wyken, houdende 't zelve in desen als vernieuwd.

2.

Gelijk d'E. Comp^ie zig aan den inhoud van dien ten haren zyde gebonden houd, zonder almede van eenige poincten af te wyken, alleen nader amplieerende het 14^e articul van even gemeld verbond, waarby den koning van Bwool, desselfs rijxgrooten off onderdanen verpligt zijn het caret,[1]) aan d'E. Comp^ie ten redelyken pryse te leveren, 't geen sedert dien tijd merkelijk in prijs gesteygert zijnde, zoo zal het voortaan door d'E. Comp^ie tegens d'volgende prysen aangenomen en betaald werden, te weeten:

de beste sorteering, bestaande ider hoofd in 13 stucken, als aan yder zy 4, en 5 middelstucken, wegende swaar 3 à 3½ ℔, tegens 70 à 80 rijxdaelders 't picol van 125 ℔, en de minder soort, waarvan ieder hoofd weegt 2½, 2 à 1½ ℔, tegens 30 à 40 rijxdaelders 't picol.

3.

Het voormelte verbond dus reciproquelijk in alle zyne overige poincten en deelen vernieuwd zijnde, zoo doet den koning van Bwool en desselfs rijxgrooten by dit articul een trouwe verzekering, dat zy niet alleen al het goud, dat op Bwool gegraven werd, tegens 10 rijxdaelders de reaal swaarte aan d'E. Comp^ie zullen leveren en doen leveren, maar ook dat zy degeene, die zig zullen verstouten 't zelven te vervalschen off aan particulieren te verkopen, aan d'E. Comp^ie zullen overleveren, hy zy ook wie hy zy, om ten exempel van anderen aan lijff en goed gestraft te werden.

4.

Eindelijk beloven den koning en desselfs rijxgrooten en nemen aan, dese op hare aankomst tot Bwool door d'andere in haar land verblevene babatos[2]) te doen aannemen, goedkeuren en ratificeeren.

Aldus gedaan, gerenoveerd, g'amplieerd, gesloten, beseegeld, onderteekend en solemneelijk b'eedigt tot Ternaten in 't casteel Orange, den 18 Maart 1737, zijnde tot bevestiging van dien door

[1]) Karet of schildpadshoorn.
[2]) Boepatih's of rijksgrooten.

den op heden in rade uit naam ende vanwegen d'E. Comp[ie] voorgestelden koning tot het gebied van Bwool, Jacobus Pompa, en zyne hier aanwesende rijxgrooten, den eed behoorlijk afgelegt en dese met hare handteekening bekragtigt. En vanwegen d'E. Comp[ie] heeft den gouverneur Martinus Storm, mitsgaders Zijn E[e] raad, hare handteekeningen bezyden 's Comp[ies] groot zegel hieronder gesett.

Onder stond: Accordeert — was geteekent — **H[k]Hagadamius,** provisioneel secretaris.

DCCCXXXIII. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

20 Maart 1737. [1])

Ook met de regeering van het aan Bwool grenzende Tontoli werd eenige dagen later een verbond gesloten.

Verbond en voorwaarden, aangegaan, vastgesteld, beslooten en verseegeld tusschen den gouverneur Marthinus Storm, nevens den raad in Molucco ten casteele Orange tot Ternaten, in name ende vanwegen Zijn Edelheyd, den Hoog-Edelen Grootagtbaren Heere Abraham Patras, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, als representeerende de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] en Staat der Vereenigde Nederlanden in dese gewesten ter eenre

ende Zijn Hoogheyd Aponee, koning van **Tontoly,** nevens zijn presente rijxgrooten ter andere zyde.

Zijnde in 't Macasaarse vreedeverbond van den 18[en] November des jaars 1667 [2]) op het 17[e] articul onder andere landen en volkeren ten behoeven der Ternaatse kroone bedongen, versprooken

---

[1]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, No. 8149,* folio 22 en volgende, alsmede in de *Overgecomen brieven 1739,* 19[de] boeck, folio 345 en volgende.

[2]) Het Bongaaisch verdrag. Zie *Corpus* II, blz. 370 en volgende.

en overgelaten het land en de lieden van 't koningrijk **Tontoly**, gelegen op Celebes Westcust, 't geen naderhand onder de gehoorsaamheyd en bescherming van d'E. Comp[ie] gesteld zy, zoo is 't dat daarop vervolgens tot een vast, bestendig en eeuwig verbond getreeden zijn op den 25[e] Maart 1678 met de koningen en rijxgrooten van Gorontalo en Limbotto,[1]) welke daarin begreepen poincten en articulen in den jare 1681, den 1 Januari, door den coning en rijxgrooten van Tontoly bevestigd zijn,[2]) werdende dezelve by deezen specialijk, voor zoo verre die het koningrijk van Tontoly betreffen, gerenoveert en g'amplieert in maniere als volgt.

1.

Eerstelijk verklaren en keuren goed den koning van Tontoly, nevens zyne jegenswoordige rijxgrooten, voor zyne en hunne nakomelingen en erven, zodanige opdragt van hunne landen en volkeren, als den koning van Ternaten, Zijn Hoogheyd Amsterdam, aan d'E. Comp[ie] by schrift en zegul heeft bevestigd en overgelaten den 7 July 1683,[3]) zonder daartegens ten eeuwigen dagen iets te doen of te ondernemen, directelijk off indirectelijk, nog ook niet gedoogen daartegens door iemand anders iets gedaan off ondernomen zal werden.

2.

Oversulx verklaren den koning en rijxgrooten hun land als een leen van d'E. Comp[ie] te nemen en aanvaarden, te houden en besitten, 't geen ook by verkiesinge en op 't aanneemen van 't rijk door een ander koning successivelijk moet werden geheft en getilt.[4])

3.

Zonder welke omstandigheeden geene koning op voorschreven land zal mogen gekoozen, nog niet daarvoor erkend werden, tenzy van en door d'E. Comp[ie] werde aangesteld en in 't rijk bevestigd, vermogende de rijxgrooten eenelijk iemand daartoe te noemen, van wiens bequaamheyd, goede wille en genegentheyd ons alsdan volkomen verzekering moet gedaan werden, ende daarop 's Comp[ies] goedvinden en bevestiging afwagten.

---

1) *Corpus* III, blz. 127—136.
2) Zie *Corpus* IV, noot 2 op blz. 369.
3) Zie *Corpus* III, blz. 304 en volgende.
4) Aanvaard. Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

4.

Zullende wyders alle zodanige koningen vóór de verkiesing en aanneming derzelve, voorschreven acte van opdragt en dese tegenwoordige voorwaarden moeten goedkeuren en beloven in allen deelen en alle poincten te agtervolgen en naarkomen, ook deselve ondertekenen en bezweeren.

5.

Den gekozene koning dan op zodanige wyze bevestigd zijnde, zal door niemand vermogen aff ende andere weder in d'plaats aangesteld werden zonder toestemming, goedvinden en bewilliging van d'E. Comp[ie].

6.

Den koning zal niet vermogen eenige zyner rijxgrooten, 't zy den goegoegoe, capitan-laut, off hoccum,[1]) af te zetten, veel minder andere in derzelver plaatsen aan te stellen, dan met voorweeten, bewilliging en toestemming alsvooren.

7.

En ofschoon 't rijk van Tontoly d'E. Comp[ie] in eygendom behoord en 't zelve maar ter leen laat bestieren, zoo verklaart den gouverneur en raad nogtans niemant in zyne gewisse off godsdienst eenig gewelt te willen aandoen, en zulx geene Mahomethanen tot het Christen gelove aan te nemen, als die van selfs, ongepersuadeert, uit eygene beweging en vrye wille daarom komen te versoeken, die ook in sulken gevalle niet verhindert mogen werden, latende voorts den koning en al 't volk in de vrye exercitiën van haren godsdienst, mits dat geen Christenen, zonder onderscheyd hoedanig, daarin ontfangen of daartoe geanimeert zal mogen werden.

8.

Den koning van Tontoly, desselfs rijxgrooten off onderdanen, zullen geen oorlog, tegens wie het zoude mogen zijn, aannemen nogte beginnen, maar wel verweeren, zoo wanneer door imand mogte werden aangetast en overvallen, wagtende hun vooral wel d'eerste redenen daartoe te geven; zullen verders in diergelyke

---

[1]) Djogoegoe of rijksbestuurder; capitan-laoet of hoofd der zeezaken; hoekoem of oekoeng, afdeelingshoofd.

voorvallen goede en waaragtige aanteekening houden, omme daarvan te konnen gedient werden, daar en alwaar zulx behoort.

9.

Voorts beloofd gemelte koning en zyne rijxgrooten, geen Europeanen, 't zy Spanjaarts, Portugeesen, Francen, Engelsen, Deenen, Sweeden, off hoedanig en van waar die zouden mogen zijn, nogte ook geen Macassaren, Mandareesen, Javanen, Atchinders off eenige andere natiën, hoedanig die ook genaamt mogen werden, in zyne landen te ontfangen of laten onthouden en dulden, maar af en na Ternaten, aan diegeenen, die in der tijd het gezag van d'Comp^{ie} zal hebben, te wysen off genoegsaam verzeekert derwaards brengen.

10.

Zullende zig allesints en overal toonen vrunden van 's Comp^{ies} vrunden, en vyanden van derzelver vyanden te zijn; ook tot zodanige togten off oorlogen nevens andere bondgenooten d'E. Comp^{ie} ten dienste te staan, als buyten gevaar van hun landen en naar billijkheyd zal kunnen geschieden, waartegens d'E. Comp^{ie} in alle voorvallende gelegentheeden en ongemacken dezelve getrouwelijk en na vermogen zal assisteeren en tragten te helpen, voor zooverre d'nood en tijds gelegentheyd vereyschen zal.

11.

Dog zal, als gesegt, den koning van Tontoly tot zodanigen oorlog d'eerste reden niet geven, veel min op en omtrent d' landen, onder de bescherming van d'E. Comp^{ie} staande, 't zy op d'cust van Celebes off ergens anders, rooven. Ingevalle egter iemand van zijn onderdanen buyten desselfs kennisse tegen dit articul misdeed, zoo verbind hy, koning, zig voor de beledigde in te staan, mitgaders de geleden schade te vergoeden en d'zelve zodanig tevreeden te stellen, dat daaromme by d'E. Comp^{ie} niet zullen behoeven te komen klagen nogte vergoeding eysschen.

12.

Blyvende verder gehouden, gelijk ook mits desen beloven, alle 's Comp^{ies} vasalen en getrouwe bondgenoten, in nood ofte door een ander aangetast werdende, de hulpsame hand te bieden en naar vermogen by te staan, ofte wel zodanige strydende par-

thyen zoo veel doenlijk tragten te versoenen. Ende byaldien eenige der bondgenoten door openbare vyanden wierden b'oorloogt, en mits de verafgelegentheyd zulx d'E. Comp[ie] niet en zoude bekend gemaakt werden, zal den koning gehouden zijn zulx op 't spoedigste naar Manado off herwaards[1]) over te schryven ende d'E Comp[ie] dat bekend te maken.

13.

Geen carett off paarlemoer-schulpen en zal door den koning van Tontoly, desselfs rijxgrooten off onderdanen, aan geenige particuliere handelaar mogen verkogt werden, dan alleen aan d'E. Comp[ie], zullende die dezelve ten redelyken pryse aannemen en voldoen, waarop den koning, rijxgrooten en alle onderhorigen van Tontoly wel expresselijk zullen hebben te letten, op pene van 't contrarie doende, daarover ten exempel van andere g'corrigeert te werden.

14.

Zoo byaldien 't mogte gebeuren, dat er eenige lijfeygenen van 's Comp[ies] dienaren en onderdanen hun vlugtig maakten, en naar Tontoly off onder 't gebied van dien quamen te begeven, beloofd den koning en rijxgrooten deselve by ontwaringe aanstonds te zullen doen opvatten en in 's Comp[ies] handen off derzelver lijffheeren overleveren, mits dat voor yder lijffeygen aan d'opbrengers derselver thien rijxdaelders zal moeten betaald werden.

15.

De vaart van Amboina, Banda, Macasser, Magindanauw, off waar het ook zijn mogte, en zal by d'onderdanen van den coning van Tontoly niet ondernomen werden, hy zy wie hy zy, onder wat voorgeven het ook zijn mogte, dan alleen met speciaal consent van den gouverneur, off die 't gezag in d'Moluccos voert, en alsdan ook niet verder dan d'plaats off plaatsen, die haarlieden aangewesen zullen werden; zullende degeenen, die zig hiertegens komen te misgrypen, op het rigoreuste gestraft werden.

16.

Off by geval door storm, swaar weer, als andersints, eenige 's Comp[ies] scheepen, chialoupen off andere mindere vaartuygen

[1]) Ternate.

voor Tontoly, of onder dat gebied gehorende, mogte komen te vervallen en eenig gebrek hebben, zoo beloofd den koning en rijxgrooten alle hulp en bystand te doen, en d'zelve van 't geen benodigt mogte weesen te adsisteeren, 't geen den gouverneur, off die het gezag in Molucco voert, by gelegentheyd zeer gaarne zal vergoeden.

17.

Indien onder 't Tontolijs gebied specerybomen mogen zijn en hunlieden bekend werden, zoo beloofd voorschreven koning en rijxgrooten dezelve op stonds te doen uitroeyen off wel d'E. Comp[ie] daarvan kennisse geven, om door dezelve omgevelt en onder de voet gehakt te werden; verders nooyt gedogen, dat op hun land eenige specerybomen werden aangequeekt.

18.

Den koning van Tontoly, deszelfs rijxgrooten en onderdanen, zullen gehouden en verpligt zijn en blyven al het goud, dat op Tontoly gegraven werd, aan d'E. Comp[ie] tegens 10 rijxdaelders d'reaal swaarte te leveren, zonder hetzelve te mogen vervalsen, verbergen, off aan particuliere verkopen, op verbeurte van lijff en goed, 't zy wie het ook wesen mogte.

19.

Den koning en rijxgrooten nemen aan en beloven, zoodra zy op hun land zullen gekomen zijn, ten haren coste op **Calaontong**[1]) niet alleen te zullen laaten oprigten een sufficante houte logie en pagger, tot lijfberging van d'Europeese militairen, die thans weder 's Comp[ies] weegen aldaar geplaast zullen werden, maar ook d'hand daaraan houden, opdat dezelve niet komt te vervallen.

20.

Ook beloofd gemelte koning en rijxgrooten, buyten vier man tot den daagelyxen dienst en handreyking van de posthouderen, ten allen tyde ook dezelve van het nodige water en brandhout te zullen besorgen en voorzien, zonder daaromtrent in gebreken te blyven.

21.

Byaldien 's Comp[ies] resident tot Tontoly om een vaartuyg,

---

[1]) ?

corre-corre, gilalo, 't zy tot den afhaal van randsoen van Manado voor de besettelingen en 't bestellen van brieven, off wel eenige houdwerken tot het maken off repareeren van chialoupen als andertsints, benodigt werden, zoo zal den koning en desselfs rijxgrooten gehouden zijn d'E. Comp'e in zodanigen gelegentheyd, zooveel doenelijk zal zijn, genoegen te geven en het aan voorschreven gerieff niet laten ontbreeken.

Welk bovenstaande contract ik, Aponee, — als zijnde ter ordre van den Edelen Heer Raad-extraordinaris van Nederlands-India en gewesen commissaris der Moluccos, Johannes Bernard, door den ondercoopman en resident tot Manado, Thomas Heymans, tot wettig koning van 't gebied van Tontoly en de daaronder sorterende landen op den 30 Maart 1736 tot Tontoly g'eligeert en verklaart, en alhier ook daarvoor aangenomen en gehuldigt — nevens alle de na te noemen rijxgrooten van Tontoly by desen voor ons en onse nakomelingen verklaren in alle zyne leeden en deelen wel ingesien, geresumeert en overwogen te hebben, latende ons tesamen desselfs inhoud wel gevallen en overzulx belovende voorschreven contract by bevestiging en vernieuwing, zooals dat legt, volkomentlijk aan te nemen en prompt zonder de minste afwykinge te zullen naarkomen en onderhouden.

Aldus gedaan, bevestigd en vernieuwt ter vergadering van den gouverneur Marthinus Storm, mitsgaders den raad in Molucco, ten casteele Orange op **Ternaten**, den 20e Maart 1737, hebbende opgemelte koning Aponee tot meerdere bevestiging van dien, den eed op den alcoran aan handen van opgemelte gouverneur gedaan en afgelegt, gelijk dan ook d'hier aanwesende rijxgrooten, met elkander vervangende alle andere bobatos, hier present en niet zijnde, insgelijx den eed na hunne wyse op den alcoran afgelegt, en dese met hare handtekeningen bekragtigd hebben.

En vanwegen d'E. Comp'e heeft den gouverneur **Martinus Storm,** mitsgaders Zijn E. raad hare handteekening bezyden 's Comp'es groot zegul hieronder gezet.

Onder stond: Accordeert — was geteekend — **Gt Hk Duvell,** eerste gesworen clercq.

———

DCCCXXXIV. GORONTALO.

8 Juni 1737. [1]

Het optreden van een nieuwen koning van Gorontalo gaf de Compagnie gelegenheid ook de contracten, met de vorsten van dit rijkje vroeger gesloten, aan te vullen met een bepaling over het goudmonopolie.

Op conditiën, articulen en voorwaarden, begreepen in d'contracten der jaren 1678, den 25 Maart, item 9 July 1710 en 26 September 1730 tussen d'Comp[ie] en d'koningen van **Gorontalo** en **Limbotto** onderling aangegaan en besloten, [2] werd den prince en gewesene goegoegoe Batoe-tiga, uit kragte van wettige electie, in steden van den jongst overleden koning Pyola als tweede koning over 't rijk en landen van Gorontalo aangesteld en bevestigd, onder 't teekenen en solemneel besweeren der bovengemelte contracten en dese nadere versekering dat hy, Batoe-tiga, nevens zyne presente rijxgrooten, niet alleen al 't goud, dat op Gorontalo en 't resort van dien gegraven werd, tegens 10 rijxdaelders de reaal swaarte zonder eenige reserve aan d'E. Comp[ie] zullen leveren, maar ook dat zy diegeene, die zig mogten verstouten hetselve te vervalschen off aan particuliere te verkoopen, aan d'E. Comp[ie] zullen overleveren, wie het ook zoude mogen wesen, om ten exempel van andere aan lijff en goed gestraft te werden; belovende wyders ook om dese nadere belofte op haar aankomst tot Gorontalo door den in hun land verbleven eersten koning Kibat, nevens desselfs bobatos, mede te doen aannemen en ratificeeren.

Nadat dese en d'hierboven geciteerde contracten alvorens in d'Maleydse taal duydelijk en distinct waren opgelesen, en hierop gedaan zijnde een corporeelen eed in desen,

Aldus gedaan en beslooten, onderteekend en bezegeld op **Ternaten** in 't casteel Orange, den 8 Juny 1737 — was getekend — **M. Storm, M. Lelyveld, P[r] Jans., A[m] Roos, Jan Smith, A. E. Meder, H[k] Haghadamius, J[n] Charron** en **J[n] de Ree.**

---

[1]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland No. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1739,* 19de boeck, folio 360—361.

[2]) Het contract van 25 Maart 1678 in *Corpus* III, blz. 127—136; dat van 9 Juli 1710 in *Corpus* IV, blz. 368—372 en dat van 28 September 1730 hiervóór, blz. 88 en volgende.

Ter zyde stond 's Comp'ᵉˢ zegul, in roode lacque gedrukt, en daaronder: Ter ordonnantie van den E.E.Agtbaren Heer gouverneur en raad voornoemt — getekend — Jⁿ **de Ree**, secretaris.

Onder stond: Accordeert — geteekend — Hᵏ **Haghadamius**, secretaris-provisioneel.

DCCCXXXV. SURATTE.

23 Juni 1737. [1])

Moeilijkheden in het Suratsche gebied als gevolg van den oorlogstoestand tusschen Perzië en het rijk van den Grootmogel, leidden tot afpersingen van de Compagnie. In de belangrijke plaats Ahmed-abad, de tweede stad van Goedjarat, werden nieuwe tollen van 1¾ procent opgelegd, en bij het vervoer der goederen nog extra lasten in rekening gebracht. Het gelukte den resident in die plaats, Johannes Pekok, van den nabab of onderkoning onderstaande „vraagpoincten" ingewilligd te krijgen.

Overgeleverde poincten aan d'heer nabab Monin-chan, in dato 13 Juni 1737, om ter gerustheyd van den handel met zijn handteecquening en zegul bekragtigd te worden.	Antwoord, door d'heer nabab Monin-chan, in dato 23 Juny 1737 op de nevenstaande poincten eygenhandig en onder zijn zegul verleend.
Poincten, die door het Amadabats hoofd, Johannes Pekok, ter voortset en verseekering van den handel werden versogt, dat, zooals dezelve na d'ordre van den koning Alemgiers tijd aff [2]) tot nu toe by alle de successive gouverneurs ons toegestaan zijn,	

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, No. 8149*, alsmede in de *Overgecomen brieven 1739*, 29ˢᵗᵉ boeck, afdeeling Souratta, folio 218 en volgende.

[2]) Alemgier was de kroningsnaam van den Grootmogol Aurengzib. Zie voor hem *Corpus* III en IV, register.

nu mede na d'erlangde firman in diervoegen zonder verandering mogen genooten, mitsgaders door Zijn Hoogheyds handteecquening en zegul tot onse securiteyd bekragtigd werden.

Naar de gewoonte van Heyder Coeli-chans tijd zullen uwe affairen voortgaan

Eerstelijk.

De goederen, die tot Dhilly, Agra en hier omher besorgt werden, [werden] over het Gousourats district afgebragt en daarvan massoel [1]) na 's Majesteyds verleend gunstelijk firman eenelijk in Souratta betaald, dies wy deselve derwaards vry en onverhindert vervoeren. Dierhalve versoeken de continuatie en daarin geen verhindering door de bedientens [2]) mag toegebragt werden.

Na de gewoonte sal dit geschieden.

Ten tweeden.

De goederen, die in Cambayt, Pattan, Pitlaat, Dolca, Nerriaat, Chirgees, ja Brodera werden aangemaakt, voerd men van daar altoos herwaarts-aan om het nodige daarvan te approprieeren. Dit volbragt zijnde, vervairdigt en depessieerd [3]) men één off meer caffilhas, [4]) na vereysch, Souratta-waards, alwaar — en niet hier — den thol na 's konings last betaald, dienvol-

[1]) WILSON zegt: Maksul, revenue duty.
[2]) De ambtenaren van den nabab.
[3]) Depêcheeren, verzenden.
[4]) Karavanen.

gende onverhindert den vervoer toegestaan werd. Wes wy Zijn Hoogheyts gunste en ordre hiertoe op zijn bediendens versoeken, dat zulx altoos opgevolgt mag werden.

Na de gewoonte te volbrengen van Heyder Coeli-chan.

Ten derde.

De goederen, vervairdigt zijnde ter verzending, werden door de tholl-bedientens in d' logie opgenomen en gesjapt[1]) na de gewoonte; daarvan werd tot Souratta — en niet hier — den tholl betaald, maar wel na aankomst der goederen aldaar een reciet[2]) off quitantie tot bewijs van dies ontfangst, onder d'regenten hare zegels, verleend en herwaards gesonden, wanneer hetzelve alhier weder geconfronteerd en naar dies welbevinding in 's conings boek geregistreerd werd. Dus versoeken, dat daarin mede geen verandering mag toegebragt, maar na d'aloude gewoonte gehandelt worden.

Na de gewoonte vermelt staat sulx te geschieden.

Ten vierden.

De goederen, hier vervairdigt zijnde om, werwaards die vereysschen, verzonden te werden, werd tot dies secure begeleyding teffens door de respective gouverneurs een escorte verleend, ook een gunstige perwanna op de wagters in den weg, dat de-

---

[1]) Een sjap, tjap of chiap is een stempel.
[2]) Reciept, receptie-bewijs, bewijs van ontvangst.

selve onverhindert mogen passeeren, vry van radery [1]); daarin hoopen wy almede na 't gebruyk voldaan te werden.

Zonder faut staat zulx te geschieden.

Ten vijfden.

De lastkarren veraccordeeren wy na ons welgevallen, zonder iemand te kennen, [2]) en gebruyken daartoe den geriefelijkste, na den tijd, 't zy sware off ligte, uit de dorpen; daarin verhopen dat almede geen verhindering mag toegebragt werden.

Hierin zal niemand verhindering toebrengen.

Ten sesden.

De arbeydslieden, die tot vervairdiging onser goederen vereysschen, zijn door de geledene extortieuse behandelingen van de vorige regeering voor het meerder gedeelte gevlugt; dus versoeken wy tot dies wedernodiging een versekerde parwanna, onder Zijn Exellenties zeegel, mogen erlangen, dat deselve by retour geen molesten zullen aangedaan, maar dat onverhindert met gerustheyd haar werk konnen voortzetten, tot bevordering van onse belangen, dat daarin hebben.

Daartoe zal een parwanna verleent werden.

Ten sevende.

Van aloude tyden heeft men de goederen ter negotie binnen **Amedabaad** gebragt, zonder

---

[1]) Rahdari, tol- of weggelden.
[2]) Zonder bemoeienis van eenige autoriteit.

daarvan thol te betalen off aan 't tholhuys te vertoonen, maar werden direct binnen onse logie gebragt, mits daarvan d' geregtigheyd in Souratta betaald is; daaromme versoeken wy, dat ons hierin geen verandering te zyner tijd mag toegebragt werden.

Zooals 't althoos gebruyk is, zal zulx mede geschieden.

Ten agsten.

Dranken en provisiën, item kleeren, werden ons jaarlijx gesonden, en dies directen aanvoer van buyten na binnen in 's Compie logie, onverhindert, is ons by alle regeerings, zonder gevisiteerd te werden, toegestaan, waaromtrent wy geen minder gunst verwagten.

Dit is vry.

Ten negenden.

Men heeft by alle regeerings, schoon nog zoo ongehoord, uitnemende gunste, zoo omtrend onse persoonen als bevordering tot den handel, genoten. Daarom leven wy in hoope, die dubbeldvout van zijn Exellentie te zullen mogen erlangen.

Gunst en genegentheyd zal ik U toedragen; weest daarop verseekert.

Onder stond: Accordeert — geteekend — **C. Bergh**, provisioneel gesworen eerste clercq.

DCCCXXXVI. SUMATRA'S WESTKUST.

20 December 1737. [1])

Het volgende document is een verhuurcontract, dat niettemin in het *Corpus* behoort te worden opgenomen, daar het een bewijs is dat de Compagnie, ofschoon zij het mijnwerk op Salido, dat al vele jaren een tekort opleverde, wenschte op te geven, toch haar souvereiniteitsrechten uitdrukkelijk handhaafde.

Conditiën of voorwaerden, waerop 't mijnwerk tot **Zillida** volgens de gerespecteerde ordre van Haer Hoogedelens tot Batavia is verhuurt aan Radja Nanxatti, pongul [2]) op Kleyn Zillida, onder borgtogt van Malim Soetham, Maleyds koopman tot Padang, als:

Eerstelijk.

Verbind zig in den hoofde deses gemelde huurder omme over te nemen alle de gereetschappen, tot 't mijnwerk behoorende, ende daervoor te betalen de somma van vierhondert rijxdaelders.

Ten tweeden.

Neemt hy aen en belooft voor zijn reekening te sullen houden een quantiteyt van 8.350 ℔ oud yzer, mits betalende voor ider picol swaerte een montant van vijff rijxdaelders.

Ten derden.

Bespreekt hy, Radja Nanxatti, tot huur van gedagte myneryen jaarlijks te sullen betaelen de somma van een hondert en sestig rijxdaelders in twee termynen, te weeten d'eene helfte by het aenvaerden van dat werk, zijnde primo Januari 1738, en de andere helffte onder ultimo Juny, en oversulx altijd ses maenden vooruyt.

Ten vierden.

Verbind zig den voorschreven huurder om 't opgemelde mijnwerk vijf agtereenvolgende jaren in voegen voorschreven voor zijn reekening te sullen houden, tenzy dat d'E. Compie 't selve

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1738*, 20ste boeck, afdeeling Sumatra's Westkust, 2de deel, folio 544 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, No. 8149.*

2) Penghoeloe, regent.

binnen dien tijd wederom quam te hervatten, alswanneer hy belooft daarvan ten allen tijden te sullen desisteeren.

Ten vijffden.

Neemt hy meede aan om de wooningen aldaar voor een montant van 30 rijxdaelders te zullen in bezitting neemen, mits nogtans dat bedragen nevens dat der gereetschappen en 't oude yzer eerst na verloop van een jaar na dato deser af te leggen. En

Ten sesden.

Om 't goud, dat uyt dikgewaegde mynen mogte gewassen of op een andere manier gehaelt werden, te sullen leeveren aan d'E. Comp[ie] tegens 14 rijxdaelders yder thayl.

Aldus gedaen en opgesteld tot **Padang** op Sumatra's Westcust, den 20 December 1737 — was getekent een merk, waerby geschreven stond — Dit gesteld by **Radja Nanxatti**; nog een dito, waerby geschreven stond: Dit is het merk van **Malim Soethan.** Nog lager: Accordeert — getekent — **D[k] M[s] Muller**, secretaris.

DCCCXXXVII. MAKASSAR.

15 Januari 1738. [1])

In 1736 was de Makassaarsche groote, Crain Bontolancas, in opstand gekomen en had het land van Maros, ten Noorden van Makassar gelegen, overheerd. De vertegenwoordigers der Compagnie, niet meer zoo gereed met het zwaard als in de 17de eeuw, hadden het „spel" een tijdlang aangezien, waardoor de oproerlingen hoe langer hoe brutaler werden en met hun schepen dwars over de Makassaarsche reede zeilden, met 's Compagnies vlag onderste-boven geheschen! De Hooge Regeering riep den gouverneur Johannes Sautijn, buitengewoon Raad van Indië, naar Batavia op, zoogenaamd om haar met zijn deskundige adviezen te kunnen voorlichten. Zijn vervanger, Adriaan Hendrik Smout, kreeg de moeilijke opdracht, om met een beperkte troepenmacht den zich intusschen krachtig uitgebreid hebbenden opstand te onderdrukken, wat hem ten slotte gedeeltelijk gelukte, en wel eerst in 1737 door herovering van de Noorderdistricten; later van de

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1739*, 19[de] boeck, afdeeling Macasser, folio 721 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland No. 8149*.

Zuiderdistricten. Definitief waren evenwel de opstandelingen nog niet verslagen, zooals wij beneden zien zullen. (Zie B. ERKELENS, *Geschiedenis van het rijk Gowa*, blz. 102; ROELOF BLOK, *Beknopte geschiedenis van het Macassaarsche Celebes en onderhoorigheden*, blz. 22).

Op heeden, den 15[en] January des jaars 1738, verscheenen alhier ten desen casteele Rotterdam op **Macassar** in de vergadersaele, ongewapend en zonder critsen: Crain Mangalon, Glarang Bontoua, Glarang Tancoeroe, Dain Mabella, gemagtigde van Crain Tjelalang van Mandellie, Glarang Caimba, Glarrang Pampangan, Crain Tjamba, Crain Bengero, Lomo-Siang, Crain Marrang, Crain Bantimoerong, Dain Manappa, zoon van den overleden Crain Blootje, Crain Birao, Dain Magissing, gemagtigde van Crain Malaoca, Dain Matiro, zoon en gemachtigde van Crain Bengo, Dain Mamanoe, schoonzoon en gemagtigde van Arou Laboeadja, Dain Mangala, zoon en gemagtigde van Crain Tjinrana, Crain Leya en Dain Mangappa, nieuw aangestelde Lomo-maros,[1]) alle regenten en onderdanige opperhoofden van 's Comp[ies] Noorder-proventiën, zoo van het gebergte als de vlakte van Maros, welke alle, hoewel den eenen min en den anderen meer schuldig, haar behoorlijk hebben vernedert en zeer ootmoedig om vergeving harer misdaden gebeden, welke zy in den jaren 1736/7 hebben misdreven met het opvatten der wapenen tegens haar wettigen heer en souverain, d'Ed[e] Nederlandse Comp[ie], zoo ook voor haar zelve, nakomelingen als onderhorige volkeren van een ieder, de onderstaande poincten voortaan heyliglijk en opregtelijk te zullen naarkomen en onderhouden, onder het drinken van krissewater op den alcoran beswooren, als:

1.

Eerstelijk, dat zy renuncieeren, verzaeken en afsweeren alle superioriteyd van den rebel en usurpateur — van 's Comp[ies] vrye landen en provinsiën om d'Noord, zoo van 't gebergte als de vlakte van Maros, in den jongst gepasseerden jare 1737 door magt ende scherpte van 's Comp[ies] swaart weder herwonnen — Dain Mamaloe, alias Crain Bontolancas, die zylieden uit eygen vrye wille aan denzelven hadden toegestaan, b'eedigt, ende (in)

---

1) Voor de gebruikte titels: crain of karaëng, dain of daeng, galeran of galarrang, arou of aroeng en lomo, zie de *Encyclopaedie van Ned.-Indië*, I, blz. 326. Ook EERDMANS, *Het landschap Gowa*, blz. 45 en volgende.

De genoemde staatjes lagen alle ten Noorden en Noordoosten van Makassar.

hem dusdanig erkent; alsmede van d'coningen van Goah, Tello, Sandrabony off anders, wie ook het zoude mogen weezen, van nu voortaan d'E. Comp[ie] alhier en voor haarlieder oude en alleen wettigen heer en souverain houden en erkennen, onder belofte van derzelver geboden, als van ouds gewoon zijn, ten allen tyden en dagen gewilliglijk gehoorzamen en naarkomen, alsmede dengeenen, welke d'E. Comp[ie] off nu off op andere tyden als regent off regenten over haarlieden stellen zal naar goedvinden.

2.

Ten tweede, dat zy zullen zijn en blyven vrunden en vyanden van 's Comp[ies] vrunden en vyanden, al waar het ook dat Crain Bontolancas, aan wien zy al eenmaal als afvallige trouwe hebben geswooren, off de coningen, in 't eerste articul genaamt, self sig tegens d'E. Comp[ie] quamen op te stellen.

3.

Ten derde, dat se zullen hoffdiensten doen voor de Compagnie, zoodanig als zylieden in aloude tyden voor de koningen van Maccasser gedaan hebben, hetzy aan d'schans Valkenburg op Soero-Jerrang alhier ten desen casteele, off ter plaatse daar het den gouverneur benevens den raad zullen goedvinden.

4.

Ten vierden, dat se wyders in 't geheel zullen aannemen en opregtelijk nakomen de contracten, tusschen d'E. Comp[ie] en de koningen van Goah en Tello successive, zoo voor als na het veroveren van Samboppo [2]) gemaakt, alsof zy in dezen van woorde tot woorde waren ge'insereert, zonder eenige de minste exceptie, voor zooveel dezelve maar eenigsints op haarlieden applicabel zijn.

Aldus gecontracteerd, beloofd en beswooren, ten dage, maand en jare, als boven in 't hoofd dezes gezegt is, ter presentie van

---

[1]) Versta, dat zij mede afzweren de superioriteit der koningen van Goa, Tello en Sadrabone of Sandraboni, thans Sanrabone. Dit waren de drie voornaamste der vorsten van Zuid-Celebes. Zij hadden zich ook bij den opstand aangesloten en waren uitgeweken.

Voor het minder bekende Sanrabone zie R. BLOK, o.l. blz. 27.

[2]) Het koningskasteel, door Speelman in 1669 veroverd. Zie het *Daghregister van Batavia 1668/1669*, register op Samboepoe.

den prins Datou Baringan en den Boutons capitan-laut [1]) nevens den raad dezes casteels, die dezen, nevens **Crain Mangalon, Glarrang Bontoua, Glarrang Tankoeroe, Dain Mabella,** gemagtigde van **Crain Tjelalang** van Mandellie, **Glarrang Caimba, Glarrang Panpangan, Crain Tjamba, Crain Bongero, Lomo-Siang, Crain Marrang, Crain Bantimoerong, Dain Manappa,** zoon van den overleden **Crain Blotje, Crain Birao, Dain Mangissing,** gemagtigde van **Crain Malacca, Dain Matiro,** zoon en gemagtigde van **Crain Bengo, Dain Mamano,** schoonzoon en gemagtigde van **Aroe Laboeadja, Dain Mangalon,** zoon en gemagtigde van **Crain Tjinrana, Crain Leyja,** en **Dain Mangappo,** nieuw aangestelde Lomo-Maros voornoemd, hebben ondertekend en met haar gewone signature gesubsigneert — was geteekent — **A. H. Smout, W^m van Beseler, J^s P. Barnewal, C^s Rooseboom, Hend^k van Reyd, Hend^k Stemer** en **W^m van Duyvenvoorde.**

In margine 's Comp^ies zegul, gedrukt in roode lacque; daaronder: Ter ordonnantie van den gouverneur en raad — was getekend — **C^s van Boogaard,** secretaris.

DCCCXXXVIII. MAKASSAR.

26 Februari 1738. [2])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 262. Thans zijn de ten Zuiden van Makassar gelegen staatjes aan de beurt.

Op heeden, den 26^e February des jaars 1738, verscheenen binnen desen casteele Rotterdam op **Macasser** in de vergaderzale, ongewapend en zonder critsen: Dain Manangara, Crain Glissong, Carre Mannanie, Glarrang Aying, Bappa Tjadie, anrongoeroe van Manjalang, Carre Manako, anrongoeroe van Bonto-Mangappa, Dain Mamaroe, anrongoeroe van Poopoo, regenten van Glissong en Carre Manemba, soeloewattang van Poelembankeeng, Carre Mangapa, Glarrang van Bonto-Tanga, en Manren-

---

[1]) Deze waren de Compagnie trouw gebleven.
[2]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1739*, 19de boeck, afdeeling Macasser, folio 726 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*.

rang, zoon en gemagtigde van Galarang Bonto-Cadat, [1]) thuys verbleven om zijn dorp te bewaaren, gelijk meer andere dorpshoofden met voorkennisse gebleven zijn om den tot nog toe aldaar woelende vyand tegen te staan, zoo hebben dese al te samen haar voor d'E. Comp[ie] behoorlijk vernedert een zeer submide om vergevinge van hare misdaden gebeeden, zoo voor haar zelve als d'thuys geblevene onderregenten, gelijk mede voor haar nakomelingen en onderdanen d'onderstaande poincten voortaan heyliglijk en opregtelijk te zullen naarkomen en onderhouden, onder het drinken van critsenwater op den alcoran na hare 's lands wyse beswooren en bevestigd, als:

Eerstelijk, dat zy renuncieeren, verzaaken en afsweeren alle superioriteyd des konings van Goah, Crain Sandrabony, Crain Tello en alle uitgewekene grooten der drie evengemelde ryken, en wel voornamentlijk van den rebel en eedbreker en verrader Crain Bontolancas, die [2]) zylieden aan denzelven uyt eygen vrye wille, en zonder de minste dwank, hadden toegestaan en in hem dusdanig erkent, van nu voortaan d'E. Comp. alhier alleen voor haarlieder opperheer wederom aannemen, gelijk van oudsher geweest is en blijft, onder belofte, derzelver geboden en beveelen ten allen tyde gewilliglijk en opregtelijk na te komen en gehoorsamen, alsmede dengeene, welke d'Ed. Comp[ie] als regent over haarlieden zal stellen, hetzy ook wie het zoude mogen weesen, alles na goedvinden. [3])

Ten tweeden, dat zy zullen zijn vrinden en vyanden van 's Comp[ies] vrinden en vyanden, al waar het ook dat den koning van Goah ofte eenige andere, en voornamentlijk diegeene, in het eerste articul genaamt, selfs de wapenen tegens d'E. Comp[ie] quamen op te vatten.

Ten derde, dat zy voor d'E. Comp[ie] hoffdiensten zullen doen,

---

[1]) Bappa of Bapa, vader, algemeene titel voor bejaarden; anrongoeroe, letterlijk opperhoofd; carre of kare, thans in onbruik geraakt, is de titel voor den man van goede geboorte, die minder hoog is dan een daeng; soeloewattang of soellewatang, districtshoofd.

Zie voor deze en andere titels EERDMANS, o.l. blz. 45—48.

[2]) Te weten die superioriteit.

[3]) Deze zin schijnt corrupt te zijn.

gelijk zylieden van outs voor d'koningen van Mąçasser, aleer zy door d'E. Comp^{ie} overwonnen waren, altijd gedaan hebben.

Ten vierden, dat, zoo zig op de landen van Glissong off Poelembankeeng[1]) nu dan wel hier namaals eenige dienaren ofte onderdanen uit andere provintiën van d'E. Comp^{ie} aldaar mogte komen te verschuÿlen, ofte uit vreese voor straff quamen op te houden, zullen zy deselve by eerste ontdecking alhier ten casteele Rotterdam in handen van den gouverneur overgeven, dog zoo zy deselve niet konde krygen, haarlieden aldaar bewaren en aan dese casteele kennisse geven.

Ten vijfden, dat se wyders in 't geheel zullen aannemen en naarkomen de contracten, tusschen d'E. Comp^{ie} en de koningen van Goah en Tello successive, zoo vóór als na 't veroveren van Samboppo, gemaakt, zonder eenige exceptie, voor zooverre deselve maar eenigsints op haar applicabel zijn.

Aldus gecontracteert, beloofd en beswooren ten dage, maand en jare als boven in 't hoofd deses gesegt is, ter presentie van de princen Datoua Baringan, den Boutonsen capitan-laut en Arou Soemalang, benevens den raad deses casteels, die desen, nevens **Dain Manangara, Carre Manani, Bappa Tjadie, Carre Manakoe, Carre Manemba, Carre Mangappa** en **Marenrang** voornoemt, hebben geteekend en met hare gewoonlyke signature bevestigd.

Macasser, in 't casteel Rotterdam, dato voorschreven — was getekend — **A^{n} H^{k} Smout, W^{m} van Beseler, C^{s} Rooseboom, H^{k} van Reyd, Hend^{k} Stemer** en **W^{m} van Duyvenvoorde.**

In margine 's Comp^{ies} zegul, gedrukt in roode lacque; daaronder: Ter ordonnantie van den gouverneur en raad — getekend — **C^{s} J^{n} Boogaart,** secretaris.

Ter zyde stond: Voor de collatie — was geteekent — **Philippus Naizak, W. Pietersz.**

---

[1]) Glissong is Galesong, aan de kust ten Zuiden van Makassar; Poelembankeeng mogelijk het daaraan grenzende Tanah Bangka.

DCCCXXXIX. MOKKA.

15 Augustus 1738. [1])

In hun verslag over het jaar Augustus 1737-Augustus 1738 schrijven 's Compagnies residenten uit Mokka o.a.: „De negotie, die de geheele weereIt moet staande houden, leyd hier sodanig in het voetsand, dat het byna niet slegter kan zijn omtrent ider, door de quade regeering van 't land". Die regeering trok veel geld van de hadjis, die naar Mekka gingen, en waaronder veel Javanen waren. De opbrengst der belastingen bedroeg in sommige jaren 900.000 Spaansche realen, en dit ontlokt den residenten de verzuchting: „Het was te wenschen, dat Mocha in handen van de Nederlanders was!" Dit was wel sterk in strijd met de plannen der Hooge Regeering, die juist besloten had het kantoor te Mokka op te breken, wegens de voortdurende kwellingen en chicanes der Arabieren. Toen 's Compagnies residenten inderdaad aanstalten tot vertrek begonnen te maken, kregen de imam en zijn gouverneur spijt, en waren zij ook bevreesd voor represailles. Zij beloofden alle achterstallige schulden te zullen betalen en een aantal van de Compagnie geroofde goederen te zullen restitueeren, mits deze toezegde, geen vijandelijke actiën tegen hen te beginnen. (*Onuitgegeven brief der Mochasche residenten aan de regeering te Batavia d.d. 15 Augustus 1738*).

Wy, ondergeteekendens, bekennen by desen met den gouverneur Hagie Saat overeengekomen te zijn, tot herstelling van 's Comp^{ies} zaaken, dat byaldien den voormelden gouverneur zulx komt te volbrengen volgens gedane eed, om het jaar aanstaande restitutie te doen en in alles te verevenen, wy, als het bewind hebbende van d'Nederlandse Comp^{ie}, beloven en verbinden ons by desen, direct off indirect geen leed te doen, nòg aan d'stad Mocha, nòg aan 's imams volk, maar wel de Moorse scheepen van Souratta onder Comp^{ies} beslag over te brengen.

En wy bekennen te vreede te zijn met den voormelden gouverneur Hagie Saat, den tweeden Seyt [2]) Abdulla Garmoedie en den seraaff [3]) Abdulla Resiek; vervolgens dat wy in alle redelijkheyd ons zullen laten vinden, gelijk het agterstaande translaat komt aan te toonen.

Mocha, den 15^{en} Augustus 1738 — was getekend — **W^m van den Berg, J^b Ackersloot** en **J. A. Cailliou.**

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1739*, 29ste boeck, afdeeling Mocha II, folio 185, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*.

[2]) Said; zie *Corpus* III, blz. 615.

[3]) Saraaf, geldwisselaar of geldschieter. Zie mede aldaar.

Ter zyde stont 's Comp[ies] zegul.
Onder stond: Accordeert — geteekend — **W[m] van den Berg.**

DCCCXL. MAKASSAR.

25 Augustus 1738. [1])

Tijdens den opstand in Zuid-Celebes had ook de koning van Goa zich aan trouwbreuk jegens de Compagnie schuldig gemaakt; hij was uit zijn land geweken en had zich bij de opstandelingen aangesloten. — Zie hiervóór, blz. 262. — De trouw gebleven Goareezen riepen zijn kleinzoon tot koning uit, onder voogdij van een rijksbestuurder, die nu met de Compagnie onderstaande overeenkomst afsloot. (ERKELENS, *Geschiedenis van het rijk Gowa,* blz. 101—102.)

Ik, Lasan Reesan, alias Abdul Cadier, rijxbestierder en stadhouder over het district van **Goa** met de resorte van dien, beloove en sweere heyliglijk en opregtelijk in naame van den jongen verkozen en door Haar Hoog Edelheedens, de Hoge Indiasche Regeering op Batavia by provisie aangenomen coning van bovengemelt rijk, met name Malawan Gaoe, alias Abdul Chaier Mangur, [2]) te sullen onderhouden in alle deelen en poincten, tot den tijd dat den coning selve den eed sal hebben afgelegt, de twee laastgemaakte contracten, te weeten het eerste op **Bongaya,** anno 1667 en het andere onder het groot casteel **Samboppe** in 't quartier Jaccatra anno 1669, mitsgaders de nadere articulen en poincten, by den affgesetten coning Ismael en verdere grooten met d'E. Comp[ie] aangegaan in dato 19 Augustus 1710 en door den laast affgesetten coning Siradjoedin Mappa Orangie in anno 1713, den 19[en] April door hem, in name der Macassaarse rijxgrooten, beswooren. [3])

Dierhalve tot nacoming van hetselve hebbe dit met myne gewoonlyke signature bevestigd en onder het drinken van kritsenwater op den alcoran heyliglijk en opregtelijk beswooren, ter presentie van de ondergeschreeve Goahse rijxgrooten, mitsgaders den Edelagtbaren heer gouverneur en raad alhier.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1739,* 19de boeck, folio 943 en volgende.

[2]) ERKELENS, o.l. blz. 101, noemt hem juister: „Mallowanggaoe... onder den naam Abdoel Chair Almançoer."

[3]) Dat van 19 Augustus 1710 in *Corpus* IV, blz. 372 e.v.; dat van 1713 heb ik niet gevonden.

Onder stond: Aldus gedaen, geteekent en beswooren tot **Macassar** in 't casteel Rotterdam, den 25en Augustus 1738 — was getekent — **An Jk Smout, Wm van Beseler, Jb Pekeyn, C. Rosenboom, Hk van Reyd, Hk Stemer, Wm van Duyvenvoorde.**

Onder stond 's Compagnies zegul, gedrukt in roode lacke, en daaronder: Ter ordonnantie van den gouverneur en raad — was getekend — **Cs Jn Bogaard,** secretaris.

Lager: Accordeert — was getekent — **Cs Jn Bogaard,** secretaris.

DCCCXLI. BANTAM—LAMPONGS.

9 September 1738. [1])

Tusschen de vorsten van Bantam en Palembang bestond al geruimen tijd verschil van meening over de landen langs de Toelang Bawang, de rivier, welke de grens vormde tusschen Palembang en de Lampongs. Beide vorsten maakten aanspraak op de souvereiniteit over deze, veel peper produceerende, grenslanden. De Hooge Regeering, een strijd willende voorkomen, verzocht beide vorsten de gronden hunner aanspraken aan haar te willen doen kennen, en na onderzoek van een en ander achtte zij het buiten eenigen twijfel, dat de betwiste terreinen altijd Bantamsch territoir waren geweest. Ter voorkoming van verdere kwesties en om toezicht op den peperuitvoer te kunnen houden, wenschte de Compagnie aldaar een versterking aan te leggen en bezet te houden. De oud-secretaris van den Raad van Indië, Willem Maurits Bruynink, als gecommitteerde naar Bantam gezonden, sloot onderstaande overeenkomst af. (De Jonge, *Opkomst* IX, blz. 276 en volgende. Het journaal van Bruynink in *Overgecomen brieven 1739,* 31ste boeck, afdeeling Bantam, II, folio 116 en volgende.)

Poincten en articulen, welke na voorgehoudene conferentiën tusschen den oud-eersten-secretaris der Edele Hooge Indiase regeering, Willem Maurits Bruynink, als daartoe by aparte instructie en andersints volkomen gelast ende g'qualificeerd zijnde, in name en op approbatie van Zijn Hoog Edelheyd, den WelEdelen Grootagtbaren Heere Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, als representeerende de Generale

---

1) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149.*

Vereenigde Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp^ie in deze [1]) landen ter eenre,

en

Padouka Siry Sulthan Aboel Fatach Mochamet Safay Djenoel Arifin, koning van **Bantam**, met zyne broeders en voornaamste rijxgrooten ter andere zyde, overeengekomen, vastgesteld, gesloten en geteekend zijn, over en omtrent dese en geene zaeken, concernerende de landstreek van **Lampong Toelong Bauwang**, d'extructie eener pagger op dezelve, en het bezetten van dien door de voormelte Comp^ie, met eenige andere zaeken, daartoe relatieve, omme te dienen tot ampliatie op de successive contracten, zoo met welgemelte Zijn Hoogheyd zelve, als zijn voorvaderen, aangegaan.

1.

Vermits den heere Gouverneur-Generaal en de Raaden van India om geen andere redenen, dan tot conservatie van Zijn Hooghheyds regt aan possessie op 't landschap **Lampong Toelong Bauwang** en om hetzelve voor een totale verwoesting te behoeden, besetting aldaar wegens de Comp^ie komen te leggen, zoo beloofd Paducca Siri Sulthan Aboel Fathachie Mochamet Djanoel Arifin op de bequaamste plaats, die de gecommitteerdens van welgemelten heer Gouverneur-Generaal en d'Raden van India ter harer keuze aan off omtrend de limietscheyding van Zijn Hooghheyd en den koning van **Palembang** zijn gebied, off rivier aan 't landschap voorschreven off ergens anders daaromtrent zullen komen uit te kiesen, een sufficante pagger van dicke, hegte en sterke pallisaden, ten zynen kosten te zullen laten ophaalen, van zodanigen groote en met alzulke gebouwen daarbinnen, als de voormelte gecommitteerdens zullen oordeelen nodig te weesen naar proportie der thans overgaande manschap, en tot bewaring van 's Comp^ies effecten, volgens project, haarlieden ten dien eynde medegegeven.

2.

Voorts neemt Zijn Hoogheyd aan en beloofd, niet alleen voorschreven pagger en gebouwen ten zynen kosten te laten ophalen,

[1]) Er staat dezelve.

maar ook na gedaane extructie dezelve te onderhouden en de nodige reparatie daaraan te laten doen, als zulx nodig g'oordeeld werd.

3.

Wyders beloofd Zijn Hoogheyd en verbind zig de zoldy van de manschappen, die den Heere Gouverneur-Generaal en de Raden van India althans tot mainctien van Zijn Hoogheyds regt op de meergemelte landstreek komen derwaarts te zenden, ende bestaande, buyten de gecommitteerdens, in een resident, een scriba, een ondermeester, [1]) een sergiant, 2 corporaals en vier en twintig gemeenen, benevens een tamboer, een constabelmaat en twee bosschieters, off in der tijd, tegens derzelver hoop, nog mogten nodig oordeelen daarnatoe te laten overgaan, 's jaarlijx aan de Maatschappy te restitueeren en deselve aan te merken als van d'Comp[ie] geleend.

4.

Verder verbind zig Zijn Hoogheyd na d'extructie van gemelte pagger en gebouwen dezelve met de grond, daar die op g'extrueerd is, nevens nog zooveel land buyten gedagte pagger, als den afstand van hondert roeden rondom dezelve komt uit te maken, af te staan en in eygendom over te geven aan d'E. Comp[ie], zonder daaronder te begrypen de peperthuynen en andere vrugtbaren landen, en zonder daaronder te verstaan, dat voorschreven eygendom dueren en standhouden zal by opbrake van dien, maar dat alsdan dat land aan Zijn Hoogheyt in eygendom wederom zal werden overgegeven, invoegen als in vorige tyden geschied is omtrend Lampong Samanka. [2])

5.

Ook staat Zijn Hoogheyd toe, om de Lamponders tot rust te brengen en te animeeren hem voor haren wettigen koning en heer te erkennen, deselve Lamponders haare ingezamelde peper, alvoorens na Bantam te vervoeren, in quantiteyd aangeven aan 's Comp[s] resident, [3]) off die het gezag vanwegen d'E. Comp[ie] zal hebben tot Lampong Toulang Bauwang, om die alsdan naar

[1]) Onderchirurgijn.

[2]) De Semangka-baai aan de Zuidwestpunt van Sumatra. Een vroegere overeenkomst daaromtrent is mij niet bekend.

[3]) D.w.z. dat zij de hoeveelheid der naar Bantam te voeren peper aan den resident opgaven.

Bantam te laten vervoeren onder een briefje van geleyde aan den gezaghebber en raad aldaar, ten fine volgens de contracten, by d'E. Comp[ie] aangenomen, en d'Lamponders met hunne betaling spoedig konnen terug gesonden worden, om haar daardoor des te williger te maken tot den dienst van Zijn Hoogheyd. [1])

6.

Eyndelijk accordeert en staat Zijn Hoogheyd toe, dat tot weyring van alle zodanige listen en sluykeryen, als wel eertijds door dese volkeren met haren peper, tot nadeel van d'E. Comp[ie], gepleegd zijn, 's E. Comp[ies] bediendens tot Bantam zoowel als 's Comp[s] besettelingen [2]) op Lampong Toulang Bauwang g'qualificeert zullen wesen alle de peper, dewelke zonder voorkennisse van den resident ter laatstgemelte plaatse vervoerd en agterhaald zal werden, aan te slaan en te confisqueeren, evenals dat omtrent goederen, zonder behoorlyke passe aangebragt werdende, plaats heeft.

Aldus gedaan, g'accordeert en beslooten in 't casteel den Diamant tot **Sourasoang**, grootste stad in 't coningrijk **Bantam**, den 9[en] September 1738, na de Mahometaanse tijdrekening den 25[en] dag der maand Djoemadeelawal, in 't jaar 1151 — was getekend — **Wm M. Bruyninck.**

In margine: Ten onzen overstaan — geteekend — **C[s] van Riel, J. van Velsen, G. van Greuningen, V. van Wingerden** en **H[k] Holstein.**

Approbatie en ratificatie van vorenstaande overeenkomst, door Gouverneur-Generaal en Raad van Indië, d.d. 12 September 1738.

Den Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier en d'Raden van India tot Batavia, representeerende den Staat der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders d'Generale Geoctroyeerde Maatschappy in India, by d'voorenstaande acte van ampliatie gesien en gelesen

[1]) En de Compagnie meer voordeel zal kunnen behalen. Zie hiervóór, noot 1 op blz. 116.

[2]) Er staat: besettingen.

hebbende in hoedaniger voegen den oud-eersten-secretaris van derselver regeering, d'E. Willem Maurits Bruyninck, ingevolge van d'aan Zijn Ed. verleende commissie en qualificatie, in name en op approbatie van d'zelve ter eenre, en Paducca Siri Sulthan Aboel Fatachi Mochamet Safay Djaynoel Arifin, koning van Bantam, met zyne broeders en voornaamste rijxgrooten ter andere zyde, over en omtrend diverse zaeken, concerneerende de landstreek van Lampong Toelong Bauwang, d'extructie eener pagger op dezelve en het bezetten van dien door de voormelte Comp[ie], met eenige andere affaires, daartoe relative, by wegen van ampliatie op de contracten, voor desen tusschen welgemelte Nederlandse Comp[ie] en de successive koningen van Bantam op den 17 April 1684, 15 February 1686, 4[en] December 1687, 3 Maart 1691, 9 October 1708, 21 Augustus 1731 en nog jongst in den jare 1733 op den 9 December, [1]) met Zijn Hoogheyd zelve aangegaan, zijn overeengekomen, mitsgaders vastgesteld, geteekend en gesloten hebben zodanige nadere poincten en articulen, als bovendien by gedagte acte specifice staan uytgedrukt, en zoo door de zegels van den Padoeka Siri Sulthan, als die van zyne broeders en voornaamste rijxgrooten behoorlijk zijn bevestigd geworden; zoo verklaren den Gouverneur-Generaal en de Raden van India by desen de gemelte acte van ampliatie op de voorengemelte successive contracten g'approbeerd en geratificeerd te hebben, gelijk zy dezelve approbeeren en ratificeeren by desen, even en in zodaniger voegen, alsoff deze ampliatie door haar zelver in eygener perzoonen met den Paducca Siri Sulthan Aboel Fatachi Mochameth Safay Djanoel Arifin was aangegaan ende volbragt. Ter bevestiging van hetwelk zy desen met hare eygen handteekening en 't zegel van welgemelte Comp[ie] hebben bekragtigd.

Batavia, in 't casteel, den 12[e] September 1738 — was getekend — **A[n] Valckenier, J. P. Schagen, J[s] Thedens, H[s] van Suchtelen, E. de Haeze, J. v. Schinne, P[r] de Chavonnes, G. Wouters, P[r] Duquesne.**

In margine stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roode lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Haar Ed. den Gouverneur-Gene-

---

[1]) Zie respectievelijk *Corpus* III, blz. 336 en volgende; 392 en volgende; 434 en volgende en 555 en volgende. *Corpus* IV, blz. 306 en volgende, en ten slotte hiervóór, blz. 109 en volgende, 161 en volgende en 183 en volgende.

raal en d'Raden van India, hiervoren gemelt — was getekend — **R. Cau**, secretaris.

Onder 't Javaans en Maleyds stond mede 's Comp[ies] zegul, in roode lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Haar Hooggemelte Edelens, den Gouverneur-Generaal en de Raden van India tot Batavia — was getekend — **R. Cau**, secretaris.

DCCCXLII. MAKASSAR—SALEIER-EILANDEN.

17 December 1738. [1])

Op het einde van 1738 overleed de regent of „eersten soogenaamden koning", ook wel genoemd den Bontobanga [2]) van Saleier. De Compagnie vond het noodig spoedig de opvolging over „dese sagtsinnige en seer bevreesde volckeren" te regelen. Immers op Zuid-Celebes was het nog steeds oorlog en een groot aantal Saleiereezen was met den Nederlandschen resident op hun eiland naar Makassar gekomen om aan een expeditie deel te nemen als treinkoelies. Aanstonds keerde de resident Coutrier naar Saleier terug en, in overeenstemming met den wensch der bevolking, werd een zuster van den overleden vorst tot „regentinne" benoemd. Zij kwam met een aantal grooten naar Makassar en bezwoer den 17[den] December onderstaande overeenkomst. (*Onuitgegeven missive van den gouverneur en raad van Makassar aan de Hooge Regeering te Batavia d.d. 25 Mei 1739.*)

Ik, Daeng Djennang, thans aangestelde regentinne van het district **Bontobange** op het eyland **Saleyer**, belove ende sweere als een trouwe regentinne over 's Comp[ies] onderdanen te regeeren, alle trouw en onderdanigheyd, volgens het gemaakte contract, aan d'Comp[ie] te bewysen, onderhouden en doen onderhouden alle d'geene, die onder mijn district resorteeren; alle oneenigheden uyt den weg te ruymen, en geene conspiratiën off onwettige vergaderingen in mijn aanbetroud regentschap te dulden, laat staan met mijn kennisse toe te laten. En zoo zulx buyten mijn weeten mogt komen te geschieden en op die tijd, dat d'zelve gehouden werden, off naderhand, deselve ontdeckende, zal ik zulx tragten te beletten en aanstonds aan den resident

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1740*, 17[de] boeck, afdeeling Macasser, folio 205 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*.

[2]) Het voornaamste der regentschappen of districten, Bonto Bango.

daarvan kennisse geven off laten geven, hetwelke den pongawa [1]) off rijxbestierder Amana Tanga met my mede beloofd op d'allerheyligste wyze te onderhouden en naar te komen.

In teeken der waarheyd zoo besweeren wy, Daing Djennang, regentinne, en Amana Tanga, rijxbestierder van bovengemelte district, dit op de alderplegtigste en naar d'Mahomethaanse wyse met het leggen onser handen op den alcoran en onder het drinken van critsenwater.

Onder stond: Aldus gedaan, b'eedigt, beswooren en geteekend ten casteele Rotterdam op 't eyland Celebes, den 17[den] December 1738, in presentie van den gouverneur en de twee onderteekende expresse gecommitteerde leden uit de politycqe vergadering — was geteekend — **A[n] H[k] Smout, C[s] J[n] Bogaart** en **H[k] Stemer.**

In margine stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roode lacque; daaronder: Ter ordonnantie van den E.E.Agtbaren Heer gouverneur en raad — was getekend — **W[m] van Duyvenvoorde,** secretaris.

Ter zyde stond dese renovatie in de Maleydse letter [2]) uitgedrukt, waaronder eenige Inlandse merken, daarby geschreven stond: Gestelt by de **Bontabanga** en den **Pangawa.**

Onder stond: Accordeert — getekend — **W[m] van Duyvenvoorde,** secretearis.

DCCCXLIII. MAKASSAR.

20 Juni 1739. [3])

De verkiezing van een nieuwen koning van Tello, welk rijk met den zusterstaat Goa te samen als Makassar bekend stond, was voor den gouverneur en raad op Makassar aanleiding „om het apparte contract, den 9[den] Maart 1668 tussen d'E. Comp[ie] en dit rijk gesloten, te doen wacker worden

---

[1]) Poenggawa, bij de Boegineezen in het algemeen een titel voor mindere hoofden.

[2]) De Maleische taal.

[3]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1740*, 17[de] boeck, afdeeling Macasser, folio 2067 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149.*

en opvolgen". Blijkens onderstaand document werd die bedoeling voorloopig bereikt. Spoedig evenwel verklaarde de nieuwe vorst, met de Compagnie niets te maken te willen hebben. (*Onuitgegeven missive van gouverneur en raad van Makassar aan de Hooge Regeering te Batavia d.d. 23 Juni 1739*; ROELOF BLOK, o.l. blz. 27).

Alsoo den koning van **Tello,** Sira Joedin, op den 22[en] Januari deses jaars 1739 met zijn leven dese wereld en tegelijk zijn rijk ontruymd heeft, zoo belove ik, Sapie Oedin, naar 's lands wyse en wetten en ten overstaan van 's Comp[ies] expresse gecommitteerdens verkooren koning over het district Tello, met den resorte van dien, en sweere heyliglijk, zoo voor mijnzelven, bloedverwanten, rijxgrooten, galarrangs en verdere myne onderdanen te sullen onderhouden en doen onderhouden in alle deelen en poincten de twee laastgemaakte contracten, te weten het eerste op **Bongaya** a° 1667, en het andere, jongst onder het groot casteel **Samboppo** in 't quartier Jacatra anno 1669, door de vorige koningen en verdere grooten van het Maccassaarse rijk met d'E. Comp[ie] aangegaan en beswooren, [1]) en wel speciaal de nadere bekragtiging van het eerst gemaakte contract op den 22[e] van de maand Rammelaan des jaars 1078, of volgens onse Nederlandse rekening den 9[den] Maart 1668 door Siri Sulthan Aroe Narachit, doenmaals koning van Tello, beswooren. [2]) En tot nakoming van hetzelve hebbe ik dit in tegenwoordigheyd van myne twee vaderlyke oomen, [3]) als Mochameth Sait Crain Panaykan en Sait Soedin Crain Patene, met mijn gewoonelyke signature bevestigd en onder het drinken van critsenwater op den alcoran heyliglijk beswooren, ter presentie van den ondergetekende Bonyschen Radja Moeda en verdere Goasche en Tellosche rijxgrooten, mitsgaders den heer gouverneur en raad.

Onder stond: Aldus gedaan, geteekend en beswooren tot **Macassar** 'n 't casteel Rotterdam, den 20[e] Juny anno 1739 — was geteekend — **A. H. Smout, C[s] Rooseboom, J[b] Pekijn, C[s] Boogaart, H[k] Stemer, H. van Reyd, W[m] van Duyvenvoorde.**

Lager 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roode lacque, en daarby geschreven staat: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raad — getekend — **W[m] van Duyvenvoorde,** secretaris.

---

1) Zie *Corpus II*, blz. 370 en volgende en 411 en volgende.
2) Ibidem, blz. 380 en volgende.
3) Sic! De *Overgecomen brieven* hebben: vaderlyke namen.

In margine stond dit contract in d'Maleydse tale geschreven en daaronder door voorschreven koningen en grooten geteekend.
Onder stond: Accordeert — en getekent — **W[m] van Duyvenvoorde**, secretaris.

DCCCXLIV. TERNATE-TIDORE.

30 Juli 1739.[1])

Ondanks de overeenkomsten van 30 Juli 1728 en 11 December 1734 — hiervóór, blz. 32 en 210 — heerschten nog steeds oneenigheden tusschen de Ternatanen en Tidoreezen op Halmaheira, welke dikwijls leidden tot spanning tusschen de beide vorsten. De nieuw benoemde gouverneur der Molukken, Marten Lelivelt, maakte van de aanwezigheid des konings van Tidore op Ternate gebruik, om een nieuwe en duidelijker omschreven overeenkomst tusschen beide vorsten tot stand te brengen, waarbij samenwerking tusschen hen beiden en de Compagnie verkregen werd ten opzichte van die lieden, welke op Halmaheira onrust verwekten.

Articulen, volgens dewelke is vastgesteld en gesloten een eeuwig-duerende vreede tusschen Zijn Hoogheyd Amier Iscandhar Djoel Carnaine Savi-Oedin Kitjil Radja-Lauwt, koning van **Ternaten**, ter eenre, ende Zijn Hoogheyt Miri Bifalalihie Adjies Lemoehijidin Bilahil Milakil Manaen sjah Kitjil Gape, ter anderen zyde, benevens hare wederzijdse rijxgrooten en ter presentie en door bemiddeling van den heer Marten Lelyveld, gouverneur en directeur, nevens den raad in Molucco, in naam ende vanwegen Zijn Hoog-Edelheyd, den WelEdelen Grootagtbaren Heere Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generaal en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, als representerende d'hoge overigheyd en authoriteyd vanwegen den Staat der Vereenigde Nederlanden in dese Oostindische gewesten, te weeten:

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de *Overgecomen brieven 1740*, 16[de] boeck, afdeeling Ternaten, folio 68 en volgende, alsmede in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*.

Ten 1.

Beloven en besweeren wy, koningen en grooten, te vergeeten en vergeven voor nu ende althoos alle moorderyen, hostiliteyten en geweldenaryen, door wederzijds onderdanen nu sedert een geruymen tijd van twee jaren gepleegt.

Ten 2.

Dat voortaan tusschen Haar Hooghedens, de koningen van Ternaten en Tidor, nevens hare rijxraden, zal zijn een onverbrekelyke en eeuwigduerende vreede.

Ten 3.

Beloven wy, na het teekenen en bekragtigen mitsgaders ratificeeren alomme deser vreede, alle geweldenaryen en molesten een eynde te zullen doen nemen en cesseeren, mitsgaders te stellen alsoff dezelve nooyt waren voorgevallen ofte gebeurt.

Ten 4.

Beloven en sweeren wy, koningen en rijxraden, dat, indien na het tekenen en besweeren mitsgaders ratificeeren deser vreeden een van beyderzeyds onderdanen weder eenig molest, gewelt, moord off roveryen op des anderens onderdanen mogte komen te plegen, hetzy dan van den koning van Ternaten aan des konings van Tidoors onderdanen off van Tidor aan die van Ternaten, dat niet zullen gedogen zulx in eeniger maniere zal werden gerevengeerd.

Ten 5.

Maar dat den koning, wiens onderdanen off onderdaan zijn verongelijkt, terstond van 't voorgevallene aan den gouverneur kennis zal geven, die zulx dan aan den koning van den belediger ook zal verstendigen, alswanneer gemelte koning verpligt zal zijn de schuldige terstond te doen opsoeken, apprehendeeren en in d'handen van d'Comp[ie], ter verkryging van hun welverdiende straffe, over te geven.

Ten 6.

Dog zoo het mogte gebeuren dat dezelve zig t'zoek gemaakt of wel op d'vlugt begeven hadde, zoo zal dan den koning verpligt zijn een der voornaamste hoofden van de negorye, wiens volk dat gewelt gepleegt heeft, aan d'E. Comp[ie], om aan d'gemeene wer-

ken te arbeyden, over te geven, tot zoo lange de schuldige in handen van d'E. Comp^ie ter straffe zal weesen gesteld.

Ten 7.

Is al wyders verstaan en overeengekomen, ter vermyding en verhoeding van alle onheylen in den aanstaande, dat wanneer d'onderdanen van Ternaats off Tidoors koning mogten genegen zijn om eenige smalle coopmanschap te dryven, 't zoeken van mondkost, off wel tot verrigting van andere affaires op d'overcust **Halmahera**, zulx door de onderdanen van den Ternaatsen koning in generly wyse op dit district en de landen, op gemelte kust gelegen en den koning van Tidoor toebehoorende, zal mogen geschieden, tenzy na voorgaande kundgeving en verkregen permissie van de hoofden van de negory van Tidoors koning, als daar zijn de sengadjes van **Pattany, Maba, Weda** [1]) en andere dorpen en gehugten aan dien kant gelegen, mitsgaders aan dese kant van dat land aan de **Sadaha**, [2]) zullende Tidors onderdanen in gelyker voegen, wanneer op het teritoir van den koning van Ternaten eenige zaaken te verrigten hebben, mede aan d'negorijshoofden daarvan moeten kennis geven.

Ten 8.

Dog zoo zig eenige onderdanen mogten verstouten, om zonder voorgaande kundgeving, hetzy op het district van Ternaats off Tidors koning te komen, zoo zullen d'zelve by ontdecking opgevangen en aan den gouverneur en raad werden overgegeven, omme als overtreeders van dat verbond door d'E. Comp^ie gestraft te werden.

Ten 9.

Zoo wanneer d'onderdanen van Ternaten in de thuynen off doussous [3]) van Tidoors koning, mitsgaders Tidoors onderdanen in die van Ternaats konings onderdanen eenige overlast mogten doen, met het roven van thuynvrugten, het vervoeren van sagoe, omkappen van vrugtbomen, niets uitgesondert, zoo zal dengeene, die zulx heeft ondernomen, de daardoor geledene schade moeten vergoeden, zodanig als d'E. Comp^ie na bevintenis van zaeken zal oordeelen te behooren.

---

[1]) Patani, Maba en Weda aan de Zuidoostkust van Halmaheira.

[2]) ?

[3]) Waarschijnlijk een verschrijving voor doussons = doesoens.

Ten 10.

Beloven wy, coningen, terstond na het teekenen en sluyten deses, gecommitteerdens in geselschap van die der E. Comp[ie] na onse afgelegene landen, wel principaal na d'overcust Halmahera, te zullen verzenden, omme de gemaakte vreede tusschen Haar Hooghedens alomme bekend te maken en hunne opperhoofden en onderdanen aldaar tot het ponctueel opvolgen derzelve te verpligten.

Alle hetgeene in voorschreven 10 articulen staat en is begreepen, beloven en sweeren wy, koningen en grooten, op ons koninglijk woord en trouwe door ons, onse onderdanen en nakomelingen vast en onverbrekelijk te onderhouden en doen onderhouden. Tot teeken van dien hebben wy dese, nevens onse rijxgrooten, ter presentie van den heer gouverneur Marten Leliveld en die van Zijn E. raden, met het afleggen der eed op den alcoran en onse koninglyke signature bevestigd en gesubsigneert.

Onder stond: Tot **Ternaten** in 't casteel Orange op d'groote zaal van 's gouverneurs wooning, den 30 July 1739 — was geteekend — **M. Leliveld, Lubertus Vermehr, P. Jansz. A. E. Meder, J[s] de Ree, J[n] H[k] Breton.**

In margine 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roode lacque, en daarnevens: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raad voornoemt — geteekend — **J. H. Breton,** secretaris.

DCCCXLV. JAPAN.

6 Augustus 1739. [1])

In Japan had de Compagnie weinig of niets te eischen, en moest zij de door de regeeringslichamen voorgeschreven methode van handel drijven slaafsch opvolgen. In den loop van de 18[de] eeuw blijkt evenwel af en toe, dat men de Hollanders niet meer zoo wantrouwt en op hun verzoek een enkele maal van de rigoureuze voorschriften afwijkt. Een dier voorschriften was, dat bij aankomst der Hollandsche schepen de geheele lading moest worden ontlost en ter bezichtiging gesteld, waarna een commissie van Ja-

1) Uit de *Overgecomen brieven 1740,* 18[de] boeck, afdeeling Japan, folio 61.

pansche kooplieden de maximum-prijzen vaststelde. Kon de Compagnie daarvoor niet leveren, dan moest zij de waren weer inschepen en maakte zij dus veel onkosten voor niets. Het volgende document komt aan haar bezwaren tegemoet.

Vermits den Hoogedelen Gestrengen Heer Gouverneur-Generaal en d'Edele Grootagtbare Heeren Raden van Nederlands-India deesen jaare aan hunne ministers geordonneerd hebben geen scheepen te lossen voordat wy, gesamentlyke dwarskykers [1]) en tolken, ons uyt naam van den heer Nangasackise gouverneur en verdere regenten zolemneelijk by geschrifte hebben verbonden tot het dragen van alle kosten en ongelden, die by den wederaffscheep der goederen sullen moeten werden gedaan, indien men over de prysen niet mogte komen tot een billijk accoord, en dus d'E. Compie daardoor genoodsaekt wierd de aan d'wal gebragte coopmanschappen, sonder handel te dryven, wederom na Batavia terug te voeren,

so verbinden wy ons dan in dusdanig geval, en belooven by deesen, dat de E. Compie daaromtrent geen d'alderminste lasten off ongelden dragen off in reeckening gebragt sal werden.

Tot certificatie van 't voorenstaande hebben wy deese met onse gewoone chiappen bevestigt.

Onder stond: **Japan**, ten comptoire **Nangasacky,** den 6 Augustus anno 1739.

Lager eenige caracters en daarboven de namen **Kitsdayo, Gofb, Tokdayo, Kisemon, Tsoesero, Nangero.**

DCCCXLVI. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

1 Maart 1740. [2])

De rijkjes Lamboenoe, Sjending of Sinding en Sikaboe, gelegen aan „Tominis binnenboesem", werden door de Compagnie opgenomen in den

---

[1]) Vertaling van benjo's of bonjoys, keizerlijke ambtenaren, o.m. met het toezicht op de vreemdeling belast. Zoodra de schepen ankerden, kwam er een benjo aan boord, die daar bleef tot het vertrek der schepen. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, glossarium op bonjoys.

[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1742,* 20ste boeck, folio 1287 en volgende.

kring der staatjes op Noord-Celebes, die uitsluitend met haar mochten handelen en met name goud voor haar zouden verzamelen. Lamboenoe ligt nog thans in het landschap Bolano.

Articulen, beraamd, besloten en vastgestelt tusschen den ondercoopman en provisioneel fiscaal Anthony Everhard Meder en opperchirurgijn Johannes Pauwen, als expresselijk daertoe geauthoriseerd door ende vanwegens den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur deser Moluccos, benevens den raed, en dat uyt name ende vanwegen Zijn Hoog-Edelheyt, den Hoog Edelen Gestrengen Heer Gouverneur-Generael, mitsgaders de Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, representeerende de Generale G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] ter eenre, ende

Haere Koninglyke Hoogheeden Kitjil Pompe, coning van **Lemboenoe**, Kitjil Matui, coning van **Zinding**, Toeba, coning van **Sikabo**, ter andere zyde.

Articul 1.

Overmits den heere gouverneur en raed ons na voorgaende versoek heeft gelieven te licentieeren, dat wy, bovengemelte vorsten, alhier op **Lemboenoe** ons hebben mogen ter nedersetten, en terwijl ons door de bovengeciteerde gecommitteerdens vertoond [1]) is geworden, dat er niet wel een samenwooning van eenige gelijkstandige hoofden kan sijn, alvorens over de maniere van haer byeenwooning overeen te sijn gekomen, soo belooven en sweeren wy, vorsten, dit contract en alle desselfs articulen met alle bereydwilligheyd te zullen naerkomen, en dat wy zullen onderhouden een onderlinge en onverbreekelyke bondgenootschap, zonder zig van malkander te mogen scheyden, off dat den een off den ander zig van dese plaets vermag te transporteeren en metterwoon te begeven, ten waere daertoe expresselijk permissie en consent van de heer gouverneur en raad had erlangt.

Articul 2.

Wy verbinden ons almede om voor des E. Comp[tes] posthouderen een sterke en suffisante wagt, zergeantswooning en pakhuys

[1]) Versta aangetoond.

te zullen maken en deselve omheynen off omtrecken met een ruymen en sterken pallisaden-pagger, even en in dier voegen als hetzelve ons door de gecommitteerdens is aengewesen. Wy beloven ook mits desen van dezelve by eenig manquement te sullen repareeren en onderhouden.

Articul 3.

Zoo zullen wy niet in gebreeken blyven, maar beloven solemneelijk van al het goud, dat wy mogten magtig worden off in handen krygen, aan niemand anders, onder wat benaming het ook zoude mogen wesen, als aan den posthoudent zergeant tegen 10 rijxdaelders de reael swaerte, even en in zelver voegen als op Gorontalo, te sullen leveren; en wy verpligten ons mits desen van zooveel manschappen, als immers mogelijk is, in de Westmousson ter delving van opgemelt mineraal te sullen senden.

Articul 4.

Wyders, wanneer het mogte gebeuren dat de Mandareesen, Bougineesen ofte Paloppers, ofte eenige andere natie, onder wat benaming het ook zoude mogen weesen, dog die door d'E. Comp^ie daertoe zijn gepermitteerd uytgesondert, als Gorantalers en Limbotters etc^a, zig mogten verstouten van in de alhier naast geleegene goudmynen te komen graven, zoo beloven wy in sulk geval mits desen van met des E. Comp^ies posthoudere haer met alle onse magt te zullen tegengaen, en naer ons vermogen dezelve te zullen verjagen off zien te vermeesteren.

Articul 5.

En terwijl 's Comp^ies besettelingen alhier haere goede maanden,[1]) randsoenen, etc^a van Gorontalo en Manado moeten ontfangen, zoo zullen wy niet nalatig zijn, wanneer den zergeant ons daerover komt aan te spreeken, van hem ten eersten ter afhael van het bovengemelte met een daertoe capabel vaartuyg en manschappen [te] voorsien.

Insgelijks zoo beloven wy tot de dagelijkse 's Comp^ies diensten in de logie de posthouder te assisteeren met vier manschappen.

Boven en behalven dien, als er alhier 's Comp^ies vaartuygen komen aan te landen, zoo zullen wy mede ten eersten besorgen

---

[1]) Gage. Zie hiervóór, noot 4 op blz. 33.

dat die voor dit comptoir daarin geladen goederen worden gedebarqueert en ontscheept, mitsgaders dat wy wyders alle diensten, die zig voor d'E. Comp[te] komen op te doen, hoewel hier niet g'expresseert, met alle bereydwilligheyd zullen presteeren.

Articul 6.

En zoo wy eenig karet, [1]) wax en paerlemoerschulpen komen te bemagtigen, zoo zullen wy hetzelve almede aan 's Comp[tes] zergeant alhier overgeven, en verhopen die alsdan die whaeren betalen en voldoen zal na de deugt van 't geleverde.

Articul 7.

En wanneer er iemand, 't welk wy niet verwagten, zig mogte behelpen [2]) van het goud te vervalsen, soo zal die zoodanige in handen van den zergeant ter erlanging zyner verdiende straffe werden overgelevert.

Onder stont: Aldus gecontracteert en g'accordeert tot **Lemboenoe,** den 1 Maert 1740 — was getekent — **A[y] E. Meder** en **J[s] Pauwen.**

Onder stond: Accordeert — geteekent — **J[s] Pauwen,** secretaris.

DCCCXLVII. MALABAAR.

29 April 1740. [3])

De talrijke vorsten aan de kust van Malabaar, die voortdurend allerlei intriges tegen elkander smeedden, maakten het de Compagnie steeds weer lastig. In 1739 had de koning van Trevancore, „desen hoogmoedigen vorst", zich geheel onverwacht meester gemaakt van het naburige Coilan, terwijl hij verder aanstalten maakte om ook Calicoilan te veroveren, „en dus de gronden te leggen tot de opperheerschappy over gants Mallabaar". De Compagnie bewerkte een alliantie met de vorsten van Cochin, Teckencour, Berkencour, Porka en Signatti, welke beloofden onder leiding van de Com-

---

1) Schildpadshoorn.

2) Sic.

3) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1741,* 20[ste] boeck, folio 2560 en volgende en nogmaals in het 30[ste] boeck, folio 3598 en volgende.

pagnie gezamenlijk Trevancore „in zyne gevaarlyke ondernemingen tegen te gaen". Zij zegden alle mogelijke medewerking toe, doch „... dese schijnvrienden, so haest sy bemerkten dat het spul ernstig soude worden, waren te huis gebleven". Men kreeg op Malabaar evenwel steun van den gouverneur van Ceilon en slaagde er ten slotte in om den vijand, die zich intusschen behalve van Coilan, ook reeds meester had gemaakt van de rijkjes Paro, Peritally en De Martha, te verslaan en genoemde rijkjes te bevrijden. Met hen werden nu de bestaande verdragen vernieuwd. Allereerst wees men in Peritally, waar een vacature was, een „regentinne" aan. *(Onuitgegeven missive van commandeur en raad te Cochin aan Heeren-Seventiene, in dato 21 October 1740).*

Translaat ola van belofte, gedaan door de stenden van het rijk Ellerta Soeroewan alias **Peritally**, [1]) in name Koesika, Tsjeroewely, Coemaloer Pallywena, Camby Nelytanam, Cadeatoe, Killyaloer en d'verdere rijxgrooten, gedaan in presentie van den ragia van Signatty, de bediendens van d'E. Comp[ie], de' E. Heer Adriaan Harstede, oppercoopman en secunde van Mallabaar, en den ondercoopman en hoofd van Coilan, Hendrik de Jong, mitsgaders de ragiadoors [2]) van den koning van Cochim, in 't jaar Coilang 915, den 20[en] van de maand Maddam, ofte anno 1740, den 29[en] April.

Wy beloven in alles te gehoorsamen d'ordres van de princes, geboren op den dag van Poeyatiroenal en Tiroeauwadaram, [3]) wat Haar Hoogheyt in gemelt rijk zal komen te beveelen, en dat wy geen geheymen van 't zelve zullen ontdecken aan de vyanden van gemelt rijk.

Zoo den koning van Trevancoor off iemand anders vyandelijk tegens die ordres komen op te staan, alsdan beloven wy daar kennisse van te geven aan voorschreven mogentheden en tot [4]) behulp van haar tegens gemelten vyand, den koning van Trevancoor, of wie het ook anders zou mogen wesen, aan te kanten, 't zy met pijl en boog, 't swaart en zoo voort, en zoo te betragten het welweesen van gemelte princes.

En dewijl d'E. Comp[ie] alle dese weldaden aan dit rijk beweesen heeft, zullen wy in recompens en tot dankbaarheyd ons best doen,

---

[1]) Dit rijkje lag tusschen Coilan en Trevancore eenerzijds en het gebergte anderzijds.

[2]) Ragiador, regent of raadsman.

[3]) Zie voor deze prinses het volgende contract van 20 Mei.

[4]) Alle vier de afschriften hebben: het.

dat alle de peper, in ons land vallende, aan d'E. Comp[ie] zal gegeven worden, zonder toe te staan dat d'zelve ter sluyk weggevoert zal werden. En dit beloven wy zonder eenige list off bedrog; en zoo in 't rijk eenige innerlyke vyandschap mogt komen te ontstaan, zullen wy gehouden weesen dat met alle magt voor te komen, te weiren en tegen te gaan, om zoo geen nadeel aan het gemelte rijk toe te laten brengen.

In teeken der waarheyd bevestigen wy dese onse belofte met een eed op den pagood Manadi-pagodi.

Geschreven by Toenoetil Keroela Keroela, en geteekend by de gemelte agt stenden van 't rijk van Peritalie.

Onder stond: Voor de translatie, Cochim den 2[en] May 1740 — geteekend — **C. van Meekeren,** gesworen translateur.

Onder stond: Accordeert — getekend — **Pr de Crouse,** eerste clercq.

DCCCXLVIII. MALABAAR.

20 Mei 1740. [1])

Zie den inleiding hiervóór op blz. 285.

Eeuwig verbond van vreede en vrundschap, aangegaen tusschen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] en uyt haren naam den commandeur der Custe Mallabaar, Canara en Winguria, Julius Valentijn Stein van Gollonesse, ter ordre van Zijn Edelheyd, den HoogEdelen Heere Adriaan Valkenier, Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raeden van Nederlands-India ter eenre, en de coninginne en rijxgrooten van **Peritally** ter anderen zyde.

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* folio 50 en volgende, en ten slotte in de *Overgecomen brieven,* waarin het tweemaal voorkomt, en wel *1741,* 20[ste] boeck, folio 2562 en volgende, en *1742,* 30[ste] boeck, folio 97 en volgende.

1.

De coninginne, hare successeurs en de marambins [1]) van 't rijk erkennen d'E. Comp^{ie} voor haeren protecteur, die haer van 't jok van den Trevancoordsen coning verlost en wederom in voorige vryheyd gesteld heeft.

2.

Tot erkentenisse van den weldaed, en tot vergoeding van de groote kosten, die de E. Comp[ie] om haerentwille heeft moeten maken en nog staat te maken, beloofd Haer Hoogheyt en de rijxgrooten voor hun en hunne nasaten alle de peper, vallende in 't rijk van Piretally, aan d'E. Comp[ie] te sullen leveren ter plaetse daer het d'E. Comp[ie] begeert, tegens de Coilangse prijs. [2])

3.

En om alle verwarringen voor te komen, beloven de marambins door haere cooplieden jaarlijks een quantiteyt van duysent candylen [3]) aan d'E. Comp[ie] te zullen leveren, in maniere als volgt:

den coopman		Puyapelly Jaco Targa:	candylen	200.
„	„	Chattenur Colla Carra	„	200.
„	„	Arrumulla Uniamen	„	200.
„	„	Kira Kara Cunhu Tarien	„	200.
„	„	Mullavane Itty Thome	„	200.
			Somma candylen	1000.

4.

En belooft Haer Hoogheyt te zullen bewerken, dat dit prompt word voldaan.

5.

Met dien verstande nogtans, dat byaldien door een algemeen miswas de voorschreven quantiteyt niet kan gelevert worden, de Comp[ie] zig zal tevreeden houden met hetgeene dat er is; dog by een goed gewas en dat meer uytlevert als de voorschreven quantiteyt bedraagt, zal d'E. Comp[ie] ook zonder manquement het overschot moeten ontfangen.

---

[1]) In de *Overgecomen brieven 1744,* 12[de] boeck, folio 161 en volgende vindt men een *Mallabars Woordenboek,* behoorende bij de Memorie van Overdracht van den commandeur Steyn van Gollonesse voor zijn opvolger R. Siersma. Daarin leest men: „marambins betekend rijxgroten".

[2]) De prijs van Coilan — thans Quilon —.

[3]) Een candil was een last van 480 à 500 pond.

6.

Byaldien men tot soulaes der onderdanen en tot verbetering van den handel mogte noodig oordeelen om geldspetiën te laten slaen, sal hetselve door 's Comp[ies] volk moeten geschieden ten overstaan van 's conings gecommitteerdens, mits dat aan Haer Hoogheyd betaald word de muntgeregtigheyd, op de voet als tot Cochim gepractiseerd word.

7.

d'E. Comp[ie] zal de judicature hebben over alle Christenen, in het rijk woonagtig, die egter gehouden zullen zijn aan Haer Hoogheyt het vereyste respect te bewysen en soodanigen geregtigheyt te betalen, als van ouds gebruykelijk is geweest.

8.

d'E. Comp[ie] belooft daerentegen van haeren kant 't rijk te zullen beschermen tegens alle vyandelyke attentaten en invasiën van den coning van Trevancoor.

9.

Onder dese conditiën, dat Haer Hoogheyt denselven ook niet verongelyken off b'oorlogen mag buyten voorkennis ende goedkeuring van d'E. Comp[ie].

10.

En zal het aan d'E. Comp[ie] vrystaen tot bescherming van 't rijk en mainctien van haere exclusiven handel zoodanige vastigheden in dat rijk te laten maken, als noodig zal zijn tot dies beveyliging.

11.

Wyders zullen alle voorgaende contracten, tusschen d'E. Comp[ie] en de koningen van Peritally gemaekt, en wel speciaal die van den 11 February 1688 en 25 Maart 1689, [1]) by desen bevestigt, vernieuwt ende gehouden worden alsoff in desen g'insereert waeren, voor zooverre deselve by desen niet werden g'annuleert off tegengesproken. En omdat deselve door de inlandse troubelen t'soek geraekt zijn, worden deselve hiernevens in de Mallabaerse tale g'annexeert en overgegeven.

---

[1]) Deze beide overeenkomsten heb ik niet kunnen vinden.

Aldus ter goeder trouwe en in alle opregtigheyt gecontracteert, verdragen en besloten op **Pernatte** in 't hoff van de coninginne, den 20 May 1740 naer de Hollandse stijl, off den 11[en] dag van Irava Madam, in 't jaer Coilang [1]) 915. En zijn hiervan gemaekt vier eensluydende geschrifften, twee in de Nederduytse en twee in de Mallabaarse off landstaale, waervan van elk een in handen van de princesse regentinne, en de twee diergelyke op de secretary tot Cochim berustende zijn. Was getekend met caracters en daerom geschreven: Dit is de caracter van de princesse regentinne.

Onder stonden 5 kruysjes en daeromme geschreven: Dit merk gestelt door den coopman **Puyalpelly Jaco Targa,** d° d° **Cattenur Colla Carre, Arrumulla Umamen, Kira Cara Cunhu Tarien, Mullavana Itty Thome.**

In margine: Wegens den E.E. Agtbaren Heer commandeur Julius Valentijn Stein van Gollenesse, als expresse gecommitteerde — was geteekend — **A[s] Haerstede** en **Hend[k] de Jong.**

Onder stont: Accordeert — geteekend — **P. de Krouse,** eerste gesworen clercq.

DCCCIL. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

7 September 1740. [2])

Het optreden van een nieuwen radja in het rijkje Taroena op Groot-Sanggir was aanleiding om dezen vorst de oude contracten, door zijn voorgangers aangegaan, opnieuw te doen bezweren.

Bevesting en vernieuwing van zoodanigen contract, welk weegens den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en directeur Salomon Lesage door den coopman Daniel Fiers in den name ende vanwegens den HoogEdelen Heer M[r] Willem van Oudhoorn, Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van Neederlands-India, als representeerende de Generaale Neederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie en Staat der Vereenigde Nederlanden ter eenre,

---

[1]) Het jaar van de Quilon-era.
[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1741,* 22[ste] boeck, folio 1410 en volgende.

met den afgeleefden coning van **Taroena** op het eyland **Sangir**, Don Louis Melangin, in den jaare 1697 is opgerigt, ter andere zyde, mitsgaders sub dato 21 July 1705 door den coning van dat rijkje, Zacharias Paparang, en zyne rijxgrooten, onder de regeering van den Edelen Heer Pieter Roselaar, en den 24sten Augustus 1736 door den jongst afgestorven coning, Cornelis Paparang, en zyne rijksgrooten, onder de regeering van den E.E. Agtbaren Heer Martinus Storm, gouverneur en directeur, met den raad der Molucco's, geconfirmeerd en bevestigd geworden, [1])

welk contract ik, prince Cornelis Paparang, uyt kragte van wettige electie in Moluxen rade van dato 27 Augustus deeses jaars door den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, nevens den raad, resideerende ten casteele Orange, als representeerende Zijn HoogEdelheyd, den Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, tot het gebied over het rijkje van Taroena en hetgeen verder daaronder sorteerd, mitsgaders de hier in loco present zijnde rijksgrooten, voor ons en onse nakomelingen verklaaren in alle zyne leden, poincten en deelen wel geresumeerd te hebben, waaromme dan ook hetselve contract, even en in diervoegen het legt, en zoo [het] door voorschreven koningen, Don Louis Melangin en Cornelis Paparang, nevens derzelver rijksgrooten, beswooren en onderteekend is geworden, volkomentlijk aannemen, onder serieuse beloften dezelve promptelijk en zonder de minste afwykinge te zullen onderhouden, even en gelijk of die jegenwoordig door ons opnieuw bedongen, aangenomen en opgesteld waren.

Aldus gedaan, vernieuwt en bevestigd, mitsgaders gecontracteerd ter vergadering voormelt tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 7den September anno 1740, zijnde door gemelten prins en alhier aanwezig zijnde rijksgrooten, met den anderen vervangende de verdere bobatosso, [2]) hier niet present, den eed in behoorlyker forma afgelegd, in desen met haere handteekeningen bekragtigd,

---

[1]) Deze vorige contracten zijn niet teruggevonden. Het eerste contract met Taroena dateert van eind 1677. Zie *Corpus* III, blz. 89 en volgende. Telkens als een nieuwe koning optrad, had bevestiging plaats, maar de betrokken gouverneurs volstonden dan meestal met de mededeeling, dat die bevestiging was geschied en zonden daarvan geen nieuwe acte naar Batavia. Mogelijk zijn die documenten nog in het archief op Ternate te vinden.

[2]) Meestal geschreven bobatos = boepatihs, rijksgrooten.

ende vanwegen d'E. Comp[ie] heeft den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en directeur Marten Lelivelt, mitsgaders Zijn Edeles raad, haar handteekeningen en 's Compagnies groot zegül onder deesen gezet — was geteekend — **M[n] Lelivelt, L[s] Vermehr, P[r] Janszen, A[r] E[d] Meder, P[r] Reael, P[n] Mynekes, J[s] Pauwen, P[r] C[s] Paparang, Carlos Brasanboma.**

Daaronder stonden drie kruysjes en by het eerste geschreven: Dit is 't merk van den capitan-laut **Ignatius Bode,** by 't tweede: 't Merk van den capitan-laut **Mattheus Makodampus,** en by 't derde: 't Merk van **Poulus Zanke.**

Wat verder geteekend: **J[s] Makasuour.**

Daaronder 's Comp[ies] zegul, gedrukt in rooden lacque, en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raaden — was geteekend — **J[s] Pauwen,** secretaris.

DCCCL. KOROMANDEL.

19 September 1740. [1])

Alle Europeesche Compagnieën in Indië sukkelden met gebrek aan geschikt personeel, en een ontevreden ambtenaar of soldaat, die het met zijn chefs niet vinden kon of straf te wachten had, kreeg al gauw gelegenheid naar een concurrent over te loopen. Zeer sterk was dit het geval aan de Kust van Koromandel, waar Nederlanders, Engelschen, Franschen, Denen en Portugeezen handelden en kantoren hadden. Reeds in 1732 hadden de Nederlanders daaromtrent een overeenkomst gesloten met de Franschen in Bengalen — hiervóór, blz. 143 —. Thans geschiedde dit ook voor Koromandel.

Accoord, gemaakt tusschen den WelEdelen Gestrengen Heer Pierre Benoist Dumas, schildknaap, ridder van St Michiel, gouverneur vanwegen Zijn Alderchristelijkste Majesteit van de stad en 't fort van **Pondechery,** commandant-generael van alle France comptoiren in Oost-Indiën, directeur-generael der affaires van de Koninglyke Comp[ie], in Vrankrijk op-

---

[1]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1742, 28ste* boeck, folio 1133 en volgende.

geregt wegens den handel in Oost-Indiën, praesident van de hooge raedsvergadering aldaer, en de heeren raaden van den hoogen raed van Pondechery, uyt name van gesegde Comp[ie], in Vrankrijk opgeregt, ter eenre, en den heer Jacob Mossel, gouverneur en directeur van de steden, forten en affaires der Vereenigde Nederlandse Geoctroyeerde Generaele Comp[ie] ter custe Cormandel en Orixa, etc[a], benevens den raed te Nagapatnam, in name ende vanwegen d'Edele Hoogagtbare Heeren Bewinthebberen der welmelde Nederlandse Comp[ie] ende den Hoog-Edelen Heer Gouverneur-Generael ende Edele Heeren Raden van India te Batavia, mitsgaders ter g'eerde approbatie en ratificatie van gesegde hooge regeering te Batavia ter anderen zyde, rakende 't overleveren van wederzijdse deserteurs en misdadigers.

Articul 1.

Tot welwesen onser beyde Compagnieën is besloten en overeengekomen tusschen ons, bovengemelte en onderteekende,

Dat alle deserteurs, gehorende tot de commercie, militie off zeevaerd, ambagtslieden, zijnde in dienst van de eene en andere Comp[ie], van wat natie dezelve zijn, welke deserteeren van de comptoiren ter custe Cormandel en sig begeven onder de vlagge der Francen off Hollanders van d'eene en andere syde der gesegde comptoiren, zullen wedergegeven werden, uytgesondert eygene onderdanen van beyde natiën [1]) welkers geboorteplaatsen off vaderland, by gebrek aan bewijs off geloofwaerdige getuygen, bewesen sal werden door de rollen, boeken off zoldyregisters der natiën, van waer ze zijn gedeserteert, onder beding en conditie, dat aan voormelte deserteurs pardon zal werden verleend, zonder dat dezelve zullen mogen werden gestraft, 't zy aan het leven off aan den lyve, op wat wyse het ook zoude weesen, ter zake van gesegde desertie, mits dat men dezelve deserteurs egter voor eenigen tijd zal vermogen te verbannen en te doen gaen na andere comptoiren off plaetsen.

---

[1]) Dat wil zeggen dat een Franschman, die uit Nederlandschen dienst naar zijn landgenooten overloopt — en omgekeerd — niet behoeft te worden uitgeleverd.

Articul 2.

Dat de gouverneurs, commandeurs en opperhoofden van France en Hollandse residentiën en comptoiren verpligt zullen zijn kennisse te geven van wedersijdse deserteurs, die by hun zijn komen overloopen en zig daer onthouden, ten eynde dat den gouverneur off opperhoofd van de andere natie zijn volck zoude kunnen zenden om de dezerteurs op te zoeken en terug te brengen, aan wien dezelve dan zonder eenige swaerigheyd zal moeten overgegeven werden op conditiën, hiervooren gemelt.

Articul 3.

Dat de schuldige aan Crimen Laesae Majestatis van de eerste en tweede graad, moordenaars en struykrovers, vergiftigers, brandstigters, vadermoorders en andere, die sig schuldig gemaakt hebben aan swaere misdaden, wederzijds overgegeven worden sonder eenige conditie; dog zullen middelerwylen de bescherming van de vlag konnen toegestaen werden aan voortvlugtende van d'een en andere natie, die zig eenelijk zoude willen vyligen voor capitale straffen, die se mogten verdiend hebben volgens de wetten, en dat eenelijk in geval dat 'er misdaad niet kan gesegt worden te zijn attroce crimena, waervan de desisie staen zal aan de voorsigtigheyt [1]) van de heeren gouverneurs van Pondechery en Nagapatnam en hun raed.

Articul 4.

Dat de slaven van d'eene en andere sexe, welke gevlugt zijn en zig verschuylen op d'een off andere natiën hunne residentie off comptoiren, zoodra men kennisse krijgt dat se slaven zijn, overgegeven zullen moeten werden aan haer lijffheeren, op conditie van pardon.

Articul 5.

Van dit tegenwoordige accord zijn vervaerdigt vier eensluydende origineele geschriften, waervan twee in 't Frans en twee in 't Hollands, twee van dewelke, van ygelijks een, er zullen berusten onder de magt van de Franse Comp[ie] en de twee andere, gelykelijk van ieder een, onder de magt van de Hollandse Comp[ie].

---

[1]) Evident is dit woord hier de vertaling van prudence, in de beteekenis van beleid.

Aldus overeengekomen en gedaen binnen 't casteel te **Nagapatnam,** op Maandag den 19den September 1740 — was getekent — **J. Mossal, B. v. Duyn, Js Ds Dafonseca, Lt Hooreman, Cs L. v. Drentelen, Jan Martens, Louis Gravia,** en **Ab. Velge,** raad en secretaris.

Ter zyde stond: Ratifié du Conseil Supérieur à Pondechery, le 12 Octobre 1740 — was getekend — **Dumas, Legou Dumureus, Ingrand, De Courbesatze, Miran, Signard.**

Lager: Par le conseil — getekent — **A. Boyellean.**

Onder stond: Accordeerd — getekent — **D. C. Vicq,** eerste gesworen clercq. [1])

DCCCLI. MALABAAR.

29 September 1740. [2])

De moeielijkheden, hiervóór besproken — blz. 285 — werden in Berkencour nog verergerd door het gedrag van den prins-regent, „hebbende sig sodanig aan den drank en alle soort van ongebondentheyd overgegeeven, dat dit heerlijk rijk niet verre van zynen ondergang gebragt is, hetwelk dan eindelijk eenige cordate mannen bewogen heeft om sig by den derden, 4den en 5den prins te vervoegen en haar te versoeken, sig de saken ter herten willen laten gaan, alsoo niemand langer onder hem sijn leven of goederen seker was". Genoemde vorsten waren evenwel te beschroomd, „om sig tegens desen dollen regent aan te kanten"; toen zij evenwel vernamen, dat hij plannen smeedde om hen allen naar de andere wereld te zenden, — „een wetenschap, waarin hy wonderwel bedreven is" — hebben zij hun toevlucht tot geweld moeten nemen. De Compagnie zegde haar hulp toe „op de herhaalde instanties en de aanbieding van alle de peper aan de E. Compie te willen leveren". (Missive als op blz. 286 genoemd.)

Vernieuwing der contracten van vreede en vrundschap, gemaekt tusschen Julius Valentijn Stein van

---

[1]) Dit contract is, met enkele zeer onbeduidende redactiewijzigingen, hernieuwd op 27 Augustus 1741. Zie de *Overgecomen brieven 1742,* 28ste boeck, folio 1166 en volgende. Wij achten het niet noodig deze vernieuwing hierachter weer op te nemen.

[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* folio 54 en volgende, en ten slotte in de *Overgecomen brieven,* waarin ook dit document tweemaal voorkomt, en wel *1741,* 20ste boeck, folio 2573 en volgende, en *1742,* 30ste boeck, folio 102 en volgende.

Gollonesse, commandeur vanwegens de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] ter custe Mallabaer ter eenre, en den koning van **Berkenkoer** [1]) en zyne successeuren ter andere zyde.

1.

Daar zijn van oude tyden aff contracten van vreede en vrindschap gemaekt tusschen d'E. Comp[ie] en het rijk van **Berkencour.**

2.

Edog, dewijl dezelve door het slegt gedrag van den tweeden prins van Berkencour, die vermits de indispositie van Zijn Hoogheyt, den koning, eenige jaren 't land bestuurt heeft, ten eenemael overtreeden en verbrooken zijn,

3.

Zoo betuygt Zijn Hoogheyt den koning en den derden, vierden en vijffden prins haere leedwesen wegens 't ongelijk en de smaadheeden, d'E. Comp[ie] door voormelten prins-regent buyten haer weten aangedaen.

4.

En beloven voor haer en hunne nasaten, dat de gemaekte contracten, en speciael dat van den 12 Maert 1665, [2]) voortaan nauwkeurig en zonder eenige afwyking sullen onderhouden en naergekomen worden, alsoff dezelve in desen g'insereert waren.

5.

Alle de peper, vallende in 't rijk van Berkencour en Kisamalecour, [3]) zal aan niemand anders als aan d'E. Comp[ie] gelevert worden.

6.

En tot meerder versekeringe van haere opregte meeninge en tot vermyding van alle disputen in den aanstaende beloven Haer Hooghedens jaerlijx aan d'E. Comp[ie] te zullen leveren 2000 candylen peper à 500 ℔ ieder candijl, tegens de Cochimse preys, zooals dat van ouds gebruykelijk is geweest.

---

[1]) Zie *Corpus* II, noot 3 op blz. 317.
[2]) Zie *Corpus* II, blz. 317 en volgende.
[3]) In zijn beschrijving van de Mallabaarsche staatjes noemt CANTER VISSCHER, o.l. blz. 198 en volgende wel Berkenkoer, maar niet Kisamalecour.

7.

Ten welken eynde mede aan d'E. Comp[ie] werd afgestaen de pagger Beetsjoer [1]) met zooveel land daeromstreeks, als noodig zal zijn om te spysigen een guarnisoen van 25 à 30 man.

8.

De jonkeniers,[2]) die zedert eenigen tijd zig verstout hebben de bouwstoffen en andere dingen, die voor d'E. Comp[ie] zijn ingekogt en afgebragt, aan te houden en dubbelde, ja somtijds vierdubbelde thollen af te eysschen, beloven Haer Hooghedens te straffen, en sorge te dragen, dat voortaen alles, wat d'E. Comp[ie] benodigt is, tholvry en ongehindert zal passeeren.

9.

De weglopers van d'E. Comp[ie], 't zy vrylieden dan wel slaven, die zig in 't land van Berkencour mogten verschuylen, zullen opgepakt en aan d'E. Comp[ie] wederom overgelevert werden.

10.

Daarentegen belooft de Comp[ie] het gepasseerde ongelijk te sullen vergeten en vergeven.

11.

Wyders belooft d'E. Comp[ie] de princen van Berkencour ten opsigte hunner moeyelijkheeden, op eygen kosten daarvan te sullen bevryden.

12.

Mitsgaders in derzelver landen geen pagood, koebeest nog Braminees quaad te doen. [3])

Aldus gecontracteert en vastgestelt op **Baykam** [4]) in 't jaer

---

[1]) ? Het hiervóór genoemde *Mallabars Woordenboek* noemt wel een landstreek Betoer in het land van Atingen.

[2]) Belastinggaarders. Jonkon is de naam voor de in- en uitvoerrechten. Zie *Corpus* IV, noot 2 op blz. 204.

[3]) Zooals men weet was het rund bij de Brahmanen een heilig dier.

[4]) Het hiervóór eenige malen aangehaalde *Mallabars Woordenboek* heeft: „Baykam, een van de voornaamste pagoden op Malabaar; legt in het Berkencoerse aan de groote rivier, 4 mijlen van Cochim. Daar is alle jaren in de maand November een groote jaarmarkt, astamy genaemt, waarop men alles kan te koop krygen wat de Mallabaar uytlevert".

Coilan 916, den 17den van de maend Canny, Mallabaerse stijl, zijnde na den Hollandsen den 29en September 1740; was getekend by den derden prins, en ter zyden door de gecommitteerdens 's Compies wegen: **Andries Leslorant** en **Johannes Jacob Corsgens.**

Onder stont: Accordeert met het Mallabaers, door my overgeset — was geteekent — **B. D. Brouwer,** tolcq.

Onder stond: Accordeert — getekend — **P. D. Crouse,** eerste gesworen clercq.

DCCCLII. MAKASSAR.

8 October 1740. [1])

De reeds in 1737 uitgebroken opstand in Makassar vorderde een krachtig optreden van de Compagnie. Uit Batavia en de Molukken werden versterkingen gezonden en gouverneur Smout, benoemd tot admiraal en veldoverste, wist geleidelijk 's Compagnies gezag te herstellen. De Makassaarsche regeering vernieuwde den 8sten October 1740 het oude Bongaaische verdrag. N.B. Dit zeer belangrijke contract komt nòch in het Contractboek der Kamer-Amsterdam, nòch in de verzameling der Kamer-Zeeland voor! (ERKELENS, *Geschiedenis van het rijk Gowa,* blz. 102).

Nader articulen en poincten, waarop tussen den grootmogenden Paducca Siry Sulthan Abdul-chair Mansjur, coning, en de verdere regenten van **Macassar** ter eener,

en Adriaan Hendrik Smout, gouverneur en directeur, mitsgaders admiraal en veldoverste van 's E. Compies crijgsmagt te water en te lande ten desen eylande Celebes, benevens den raad, onder het hoger en wyser gesag van den HoogEdelen Heer Adriaen Valckenier, Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden, representeerende de Hooge Regering en oppermagt vanwegen de Generaele Vrye [2]) Vereenigde Nederlandse G'octroyeerde Oostindiasche Compagnie alhier in India ter andere zyde, is gemaakt, gesloten en

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1741,* 23ste boeck, 2de register, folio 570 en volgende.

[2]) Sic !

vastgestelt een eeuwigduurende en vaste vreede, vrund- en bondgenootschap, op het goedvinden en nader bevestiging van den HoogEdelen Heere Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van India, tot Batavia voormelt.

Ten eersten.

Werden geconfirmeerd, voor goed, vast en van waarde gehouden de contracten, in dato 19 Augustus 1660 op Batavia in 't casteel tussen den coning van Poppo, volmagtigde van hooggemelte regering op **Macassar** ende den HoogEdelen Heer Gouverneur-Generaal en de Raden van India; [1]) idem 2 December 1660 tussen de voorseyde regering en den heer Jacob Cau als commissaris van welgemelte Haer HoogEdelhedens gemaakt en gesloten, [2]) alsmede dat van den 18en November 1667 op Barombong op 's E. Compagnies eygen grond, tussen den Grootmogende Paducca Siry Sulthan Hassan Oudijn, coning, en de verdere regering van Macassar ter eener, en den heere Cornelis Speelman, oud-gouverneur van de cust Cormandel, superintendent en commissaris over de Oostersche provintiën, admiraal en crijgsoverste over de scheeps- en crijgsmagt, in name van den HoogEdelen Heere Joan Maatsuyker, Gouverneur-Generael, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India ter andere zyde [3]); item dat van den 15den July 1669, tussen meergemelte Maccassaarse regeering en welgedagte heer Speelman gemaakt onder het casteel Samboppo in het quartier Jaccatra, in 's heeren admiraels logement, [4]) mitsgaders alle de andere na desen gemaekte contracten, welke eenige relatie ten opsigte van het verbond tusschen d'E. Compie en het Macassaarse hoff mogten hebben en in desen niet genoemd zijn, zullen zoodanig nagevolgd werden, voor zooveel die in desen jegenwoordigen niet en werden wedersprooken.

Ten tweeden.

Zullen immediaet naer het bevestigen deser alle Europeese, Mardykers, Amboineese en Balyse deserteurs, zoo die nog hier

[1]) Zie *Corpus* II, blz. 168 en volgende.
[2]) *Corpus III*, blz. 177 en volgende.
[3]) Dit is het eigenlijke Bongaaische verdrag. Zie *Corpus* II, blz. 370 en volgende.
[4]) *Corpus* II, blz. 411 en *volgende*.

off daer mogten sijn of in der tijd ontdekt werden, aen 's E. Compie ministers ten casteele Rotterdam moeten overgegeven werden, zoomede alle geroofde, gevlugte en verlopene onderdanen van d'E. Compie, het hoff van Bony en verdere respective bondgenoten, mitsgaders eenige van haere geroofde goederen, die men in der tijd zoude komen te ontdecken, sonder eenige agterhoudentheyd gerestitueerd werden.

Ten derden.

Verbind sig het hoff in 't generaal als een deugdelyke rijxschult te sullen voldoen, opleggen en betaelen in goud, zilver, canon off slaven, alles tot een redelyke pryse, dan wel soodanig als hetzelve best zal kunnen geschieden, en dat in den tijd van zes jaren, heeden ingaande, off wel soo spoedig dat zal doenlijk sijn, een somma van rijxdaalders ses en t'negentig-duysent en tagentig, onvermydelijk veronkost [1]) in den laasten oorlog t'sedert dat den coning van Maccassar en andere welgesinde sig in 's E. Compie protexie begeven hebben en g'accepteerd zijn.

Ten vierden.

Het hoff doet affstant van het gedeelte der provintie **Sodian**, [2]) in den jare 1734 uyt singuliere goedheit van Haere HoogEdelhedens aan hetselve verleent, met expresse gecommitteerdens aan wederseyde, op deselfde wyse als het by hooggedagte hoff ontfangen is; en dat soo spoedig als dese articulen b'eedigt en bevestigd sullen zijn.

Ten vijffden.

In gelyker voegen renuncieerd d'E. Compie van het coningrijk Macassar en desselfs hoofdstad Goah, op deselfde voet zooals het vóór de laaste geresene troublen was, zullende deselve na het teekenen dezes van 's E. Compie en Bonijs guarnisoen geruymt, en door expresse gecommitteerdens in handen van den coning overgelevert werden.

Ten sesden.

Alle verschillen en pretentiën, die staende den laaste oorlog tusschen de bondgenoten mogten geresen zijn, zullen een yder derzelver haare belangen en motiven, daartoe hebbende, moeten

---

[1]) Sic.
[2]) Bedoeld is Soediang, thans behoorende bij Maros.

aangeven, omme naer behoorlijk ondersoek tot onderhouding en bevestiging van een goede en langdurige vreede in alle regt en billijkheyd afgedaan te werden.

. . . .

Ten sevenden.

Het hoff verbind sig al verder, in alle opregte getrouwhijd en yver, hand aan 't werk te slaan om alle de uytgeweekene Macassaren, soo van hooge als lage conditie, die zig op Bontoparrang of elders onthouden, binnen den tijd van ses weeken — wel te verstaan naar het teekenen en zegulen deser — by d'E. Comp[ie] in submissie te brengen, om van het algemeene en hoogst genadige pardon, door Haer HoogEdelhedens, de Hooge Indiasche Regering, verleent, te kunnen profiteeren, dan wel by manquement van dien off expiratie des tijds alsulke mesures te neemen, als d'E. Comp[ie] en het hoff tegens sulke hartneckige zullen meenen te behoren.

Ten aghsten.

Eyndelijk dat alle vyandschap, vóór en staande het laaste oorlog aan wederseyde gepleegt, zullen sijn en blyven voor eeuwig vergeeten en vergeven, alsof die nooyt geschied waren, opdat de vreede en vrundschap des te religieuser onderhouden mag werden.

Het hoff zal vervolgens dit jaar [1]) — is het doenlijk — dan wel ten langsten in het aenstaende voorjaar, descerneeren een aensienlijk gesandschap uyt de rijxgroten, compatibel met de illustre perzoonen van Sijn HoogEdelheyt en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, omme vooreerst te besolliciteeren en verzoeken approbatie en ratificatie op de renovatie en ampliatie der hooggedagte contracten en articulen, of andere heylsamer naer Haar HoogEdelhedens welbehagen, alsmeede haerzelve verootmoedigen en te bedanken voor het onverdienbaar [2]) en zoo genadig verleent pardoen aan alle de uytgewekenen, die sig weder onder de wettige gehoorsaamheyd van haren coning begeeven hebben, die zoo veel contanten, goud, zilver, canon off slaven op afkorting der vorengespecificeerde somma aan Haar HoogEdelhedens over sullen brengen, [3]) als

---

[1]) Er staat: dit na.
[2]) Sic.
[3]) Er staat: over te brengen.

het hoff in dien tusschentijd na uyterste vermogen sullen kunnen by den ander krygen.

Hiervan sijn gemaakt drie eensluydende origineele afschriften, het eene voor Haar HoogEdelhedens, den Gouverneur-Generael ende de Edele Heeren Raden van India tot Batavia; het andere voor 's E. Comp[ies] ministers alhier en het derde voor Zijn Hoogheyd en rijxgroten, in den hoofde deses vermelt.

Aldus gedaen en besloten en naer aenroeping van Godes heyligen naam besworen, een yder op zijn wyse, in het casteel Rotterdam tot **Macassar**, den 8[en] October anno 1740 — was geteekent — **A. H. Smout, C. Rosenboom, J[b] Pekeyn, C[s] J[n] Bogaert, H[k] Stemer, H[k] van Reyd, W. van Duyvenvoorde.**

In margine stond 's E. Comp[ies] zeegul, gedruckt in roode lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van den Agtbaren Heer gouverneur benevens den raad — geteekent — **G[t] Fek**, secretaris.

Ratificatie van het vorenstaande contract. [1])

.... wierd verstaan .... te approbeeren en ratificeeren het contract, op den 8[en] October passado met het Goase hof solemnelijk aangegaan, waardoor men verhopen wil, dat alle de nog overige uytgeweekene volkeren, die haar in 't gebergte Bontoparrang komen te onthouden, hun spiegelende aan de zagtmoedige en inschickelyke behandelinge van d'E. Comp[ie], tot inkeer van hare boosheyt gekomen zijnde, hun voorts als goede bondgenoten zullen gedragen, waardoor de solang gewenste rust op en langs Celebes eens weeder mag werden gebooren.

Batavia in 't casteel, dato voorschreven — was geteekent — **A[s] Valckenier, J. P. Schaghen, J[s] Thedens, H[s] van Suchtelen, Pr de Chavonnes, P[r] Du Quesne, E[s] Guillot, N[s] van Berendregt, N[s] Crul, F[s] Nolthenius, M[s] van Aerden** en **G[s] Cluysenaar**, secretaris.

---

[1]) *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade, d.a. 31 Januari 1741.*

DCCCLIII. MALABAAR.

13 October 1740. [1])

In Repelin [2]) was een minderjarig vorst, die onder voogdijschap stond van een aantal rijksgrooten. Oneenigheid tusschen deze voogden werd voor den koning van Cochin een aanleiding om zich in de Repelinsche zaken te mengen, zoogenaamd om de geschillen te helpen bijleggen, „dog inderdaad om zijn beurs te maken, want hy op het laast zijn handen so ver heeft uitgestrekt, dat ons verscheydene klagten daarover wierden gedaan". De Compagnie greep nu in en zegde, tegen afstand van het pepermonopolie, haar blijvende bescherming toe. (Missive als op blz. 286 genoemd.)

Articulen van vreede en vriendschap tusschen den koning en de rijxstenden van **Repolim** ter eenre, en de Generaele Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp^{ie} ter andere zyde, gemaekt uyt de naam van den Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generael Adriaan Valckenier en de Edele Heeren Raden van India, door den commandeur ter custe Mallabaer, Julius Valentijn Stein van Gollonesse en synen raede.

1.

Daer zal wesen een eeuwige vreede en vriendschap tusschen 't rijk van **Repolim** en d'E. Comp[ie].

2.

De koning en de rijxstenden van Repolim beloven aan d'E. Comp[ie] alle de peper, die in 't rijk van Repolim valt, te zullen leveren op 't naaste gelegene 's Comp[ies] comptoir, tot zodanige prijs, als aldaer betaelt word door d'E. Comp[ie] aan de kooplieden.

3

De koning en de rijxstenden van Repolim beloven in den tijd van een jaer na gedane ondersoek de quantiteyt van de peper te bepalen en by een nader geschrift aen d'E. Comp[ie] te versekeren.

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer Zeeland, no. 8149*, folio 57 en volgende, en ten slotte in de *Overgecomen brieven*, waarin ook dit document tweemaal voorkomt, en wel *1741*, 20[ste] boeck, folio 2577 en volgende, en *1742*, 30[ste] boeck, folio 105 en volgende.

[2]) Ten Zuiden van Porca.

4.

Verder beloven dezelve zorge te zullen dragen, dat er geen peper door haer land ter sluyk na elders word vervoerd, maar dezelve aanhaelen en confisqueeren ten voordeele van Zijn Hoogheyd en d'E. Comp^{ie}, ieder voor de helfte.

5.

Item alle weglopers van d'E. Comp^{ie}, hetzy blanke off swarte, vrye off slaven, geen schuylplaats off passagie door het land te vergunnen, maer ten eersten te laten oppacken en aan d'E. Comp^{ie} over te leveren voor 't gewoon opbrengloon.

6.

Alle de Christenen in 't rijk van Repolim zullen onder Comp^{ies} judicature staen.

7.

De E. Comp^{ie} belooft daerentegen 't rijk van Repolim te sullen beschermen tegens zyne vyanden, onder dese voorwaarde, dat de koningen ook niemand zullen verongelyken off beoorlogen buyten voorkennisse en goedkeuring van d'E. Comp^{ie}.

Aldus gedaen, g'accordeert ende gesloten ten hove van **Repolim,** den 13 October 1740 — getekent by den — **koning van Repolim.**

Ter zyde stond: Vanwegen den E.E. Agtbaren Heer commandeur Valentijn Stein van Gollonesse, nevens den E. politiquen raed, als expresse gecommitteerdens — getekend — **D^{l} Berger** en **I^{k} Isaeksz.**

Onder stond: Accordeert met het Mallabaers, door my overgeset — geteekend — **B. D. Brouwer,** gesworen translateur.

Onder stond: Accordeert — geteekent — **P. D. Krouse,** eerste clercq.

DCCCLIV. MAKASSAR.

7 November 1740. [1])

Ook de koning van Tello werd weldra in het vredestractaat van 8 October opgenomen. Zie hiervóór, blz. 298.

Ik, Sapie Oedin, naer 's lands wyse en wetten ten overstaen van 's Comp[ies] expresse gecommitteerdens verkoren koning over het district Tello [2]) met den resorte van dien, naer alvorens vernederde en behoorlyke instantie, met 's E. Comp[ies] hoogvermogende respect overeenkomende, daertoe gedaen te hebben om in het laestgemaeckte contract [3]) ingelijft te werden, 't welk my seer goedgunstelijk is g'accordeert; derhalven sweere heyliglijk en opregtelijk, soo voor mijn zelven, bloetverwanten, rijxgrooten, galarengs, [4]) en alle myne verdere onderdanen, te sullen onderhouden en doen onderhouden in alle deelen en poincten de vorige successive gemaekte contracten tussen de grootmogende koningen van Macasser en Tello, myne hoogloffelyke voorouderen, en (tussen) de vrye Vereenigde Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] alhier te lande, en wel ten principalen het laest gemaaekte ten desen casteele Rotterdam, tussen den grootmogenden koning van 't Macasaerse rijk ter eenre en d'E. Comp[ie] ter anderen zyde, onder de hoogwyze regering van den Hoog Edelen Heer Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van India, [3]) duydelijk in de Maleydse tale zijnde voorgelesen, betuyge dezelve te agreëren, voor goed te keuren en in zijn geheel te accepteeren, aannemende sonder eenige de alderminste exceptie alle hetgene daerin voormelt staet, gelijk vooren gesegt, heyliglijk te onderhouden en voor zooveel in mijn magt is, te doen onderhouden; en hebbe dierhalven ter presentie van den heer admirael en den raed, mitsgaders ten overstaen der ondergeteekende Bonyse en Maccasaerse rijx- en hoffgrooten, alsmede Zijn Hoogheyd, radja-moeda, [5]) het een en ander op den alcoran onder het drinken van crissenwater solemneel b'eedigt en bevestigt.

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*. alsmede in de *Overgecomen brieven 1742*, 21ste boeck, folio 876 en volgende.

2) Het buitengewoon slordige *Contractboek-Amsterdam* heeft Jello.

3) Van 8 October, hiervóór blz. 298.

4) Glarangs of afdeelingshoofden.

5) De kroonprins.

Onder stond: Aldus gedaen, b'eedigt en getekend ten casteele **Rotterdam** op 't eyland Celebes, den 7 November 1740 — was getekent — **A^{n} H^{k} Smout, C^{s} Roseboom, J^{s} Pekijn, C^{s} J. Bogaert, H^{k} Stemer, H^{k} van Reyd** en **W^{m} van Duyvenvoorde.**

Daeronder stont 's Comp^{ies} segul, in rooden lacque gedrukt, waerby geschreven stond: Ter ordonnantie van den Edelen Heer admirael en veldoverste, benevens den raed — was getekend — **G^{t} Fek**, secretaris.

Ter syde stond dese confirmatie in de Maleydse tale overgeset, en daeronder geteekent door den **Koning van Tello, Crain Panaykan, Crain Pateni.**

Daaronder: Ter presentie van den radja-moeda, den mandanrang en tomilalang,[1]) alle van 't Bonyse hoff.

Lager: **Crain Parangi,** de eerste sabandhaer, en **Glarang d'Jamba,** alle van 't Goase hoff.

Onder stont: Accordeert — geteekent — **Gerrit Fek,** secretaris.

DCCCLV. MOLUKKEN—TERNATE—HALMAHEIRA.

23 Februari—23 Mei 1741.[2])

Ondanks alle vroegere overeenkomsten weigerden een aantal kimelaha's op Halmaheira in 1741 hun hulp tot het extirpeeren der specerijen te leveren. Afgezanten van den koning van Ternate, derwaarts gezonden om hen in der minne te overreden hun verplichtingen na te komen, werden met pijl en boog ontvangen. Op een conferentie met den Ternataanschen vorst in het kasteel Oranje werd besloten des sultans derden zoon, Prins Outhoorn, vergezeld van een aantal Nederlandsche soldaten onder een sergeant, derwaarts te zenden. Men vertrok 13 Februari 1741 van Ternate. Op Loloda vonden zij het hoofd der extirpateurs, den vaandrig Prins met nog eenige Europeesche soldaten, die zich bij hen voegden. Het gelukte deze „commissianten" de onwilligen tot hun plicht te brengen en hun nieuwe overeenkomsten te doen bezweren. (*Onuitgegeven missive van gouverneur en raad der Molucco's aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 28 Juny 1741.*)

---

[1]) Toemaïlalang is rijksbestuurder. Zie EERDMANS, *Het landschap Gowa,* blz. 46. De beteekenis van den titel mandanrang is mij niet bekend.

[2]) Uit het *Contractboek.* Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149* en ten slotte in de *Overgecomen brieven 1742, 20ste* boeck, folio 259 en volgende.

Contract ende verbandschrift, uyt name ende vanweegen den koning van Ternaten, Amir Iskandar Doel Carnaine Saffioedin Kaytschil Radja-lauwt, benevens zijn rijxraden, en vanwegen d'E. Comp[ie] uyt name van den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, benevens den raed der Molucos, opgestelt door prins Ayan Saha Outhoorn, — die volgens besluyt van de gecommitteerde vergadering is afgesonden ter overcust na het groot land **Halmahera**, omme aldaer inspectie te nemen van alle 's conings onderdanen — en overeengekomen met het senghadje [1]) van **Galilla** [2]) en verdere dorpshoofden, die desen solemneelijk hebben beswooren en met hun eygen hand onderteekent.

Eerstelijk: Beloven wy 's Comp[ies] extirpatiewerk behoorlijk te sullen verrigten en in acht nemen, en wanneer eenige verborgen nooten- off nagulboomen, 't zy op ons dan wel op een ander district, mogten komen te ontdekken, daervan ten eersten kennisse aan onsen vorst, den koning van Ternaten, te sullen geven.

Ten tweeden: Zullen wy niets, 't zy van weynig off groot belang, vermogen te ondernemen ofte volbrengen, als met voorgaende kennisse off op bevel van onsen koning.

Ten derden: Of het mogte gebeuren, dat er eenige 's Comp[ies] vaertuygen by ons mogten komen te vervallen, die eenig gebreck hadden, soo beloven wy aen deselve op alle wyse de behulpsame hand te sullen bieden, zoo veel immers in onse magt en vermogen sal zijn.

Ten vierden: Beloven wy geen gehoor ofte ingang te sullen geven aan eenig opperhoofd, die buyten last offte ordre van onsen koning tot ons mogte komen, nog in 't geheel nogte ten deele, geensints.

Ten vijffden: Byaldien er eenig verraed ofte opstand tegens onsen vorst, den koning van Ternaten, off d'E. Comp[ie], mogte

[1]) Sengadji of districtshoofd. Het is merkwaardig, dat men bij de Compagnie aan dit woord steeds het onzijdig geslacht geeft.

[2]) Galela.

gemachineert ende bedektelijk gebrouwen werden by eenig opperhoofd, en wy daarvan kuntschap komen te erlangen, zoo beloven wy 't zelve niet te zullen verbergen, maer zulk voornemen ten eersten en zonder uytstel aan onsen koning en d'E. Comp[ie] te zullen openbaren.

Ten sesden: Belooven wy onse onderdanen, die uytgaen om hunne levensbehoeftens te soeken, niet overal te sullen laten swerven, maer binnen de paelen van 's konings en 's Comp[ies] land te zullen houden.

Ten sevenden: Beloven wy van Gallilla, Langno, Gnodio en Dikalamo ten dienste van den coning te zullen contribueren 25 man, om Sijn Hoogheyts werk te verrigten, die jaerlijx zullen doen vervangen; tegelijk zullen nog jaerlyx rijst en paddy contribueeren.

Ten agsten: Wanneer ter eeniger tijd de quade gedagten in ons hert mogten opkomen omme tegens dese onse beloften wederspannigheyd ofte oproer te beramen tegens onsen koning ofte het rijk van Ternaten en d'E. Comp[ie], zoo zal den almogenden God ons straffen met de 30 straffen des alcorans, en 't vuur uyt den brandenden berg van Ternaten zal ons verteeren, ende wy zullen vergaan gelijk zout in 't water, en smelten gelijk wax door het vuur; maer wanneer wy alle dese onse beloften en woorden wel onderhouden ende naerkomen, zal God ons zegenen ende sterken en ons leven verlengen in dese wereld.

Waerop ik, senghadje van Galilla, benevens de gesamentlyke dorpshoofden alhier alle dese beloften aannemen, en met onsen eed bekragtigen en met ons eygen hand onderteekenen.

Aldus gedaen en geschreven op Dingsdag den eersten dag van de maend Safar in 't jaer 1154 [1]) — was geteekent — Prins **Ayar Saha Outhoorn**, hoecum **Tandajan**, Prins **Sadaha Surwan**, ngoffamangira **Katto**, hatib **Mawaura**, luytenant **Sahariboela**, luytenant **Pogel**, zergeant **Jan Pietersz.**, schryver **Bejan**, **Kalobo**, senghadja van Galilla, houcum **Bauwa**, hoecum **Tabaro**, quimelaha **Hadje**, dito **Kanusie**, dito **Patja**, **Alpheris**, hoecum, hoecum **Siekemilla**, kimelaha **Birahi**, kimelaha **Doey**, quimelaha **Baygoela**,

[1]) Dit is 18 April 1741.

capitain **Tljege**, hoecum **Lega**, quimelaha **Doemaely**, quimelaha **Ika**, ngoffamangira **Olla**, hoecum **Dodoringo**, ngoffamangira **Denga**, ngoffamangira **Kalang**, quimelaha **Kikero**, dito **Bengula**, dito **Daaga**, dito **Katato**. [1])

Onder stont: Door my getranslateert — geteekent — **Enog Christiaan Wiggers.**

Onder stont: Accordeert — was geteekent — **J[s] Pauwen**, secretaris.

Vrijwel gelijkluidend met bovenstaande overeenkomst volgen nu nog acht contracten, op denzelfden tocht met diverse sengadji's gesloten, die wij niet in extenso overnemen. Het zijn achtereenvolgens overeenkomsten

met **Tobelotai**, [2]) geteekend op „Maendag den 24[en] dag van de maend Dulhadja in 't jaer 1153 naer de wet van Mahumed", wat zou zijn 12 Maart 1741, wat evenwel een Zondag was.

met **Tobaro**, [3]) geteekend op „Saturdag den 21[en] dag van de maend Muharam in het jaer 1154 naer de wet van Mahumed", of 8 April 1741, wat inderdaad een Zaterdag was.

met **Cauw**, [4]) geteekend op „Vrydag den 7[den] dag van de maend Dulhadje in 't jaer 1153 naer de wet van Muhamet" of 23 Februari 1741, wat evenwel een Donderdag was.

met **Madoli**, [5]) geteekend op denzelfden dag als het voorgaande.

met **Sawoewoe**, [6]) geteekend op „Maendag, den 7[den] dag van de maend Rabiulawal in 't jaer 1154 naer de wet van Muhamed" of 23 Mei 1741, wat evenwel een Dinsdag was.

met **Talafoe**, [7]) geteekend op „Saturdag den 21[en] dag van de maend Muharam in 't jaer 1154 naer de wet van Mahumed" of 8 April 1741, wat inderdaad een Zaterdag was.

---

[1]) Voor de titels zie men de lijst van vreemde woorden achter dit deel.
[2]) Tobelo-tai. Men zal zien, dat ze niet in chronologische volgorde staan.
[3]) Tobaroe.
[4]) Kaoe.
[5]) Madole, thans een deel van Kaoe.
[6]) Sahoe.
[7]) Tolofoeo.

met **Loloda,** [1]) geteekend op „Vrydag den 20[en] dag van de maend Muharam in 't jaer 1154 naer de wet van Muhamed" of 7 April 1741, wat inderdaad een Vrijdag was.

met **Pagu,** [2]) geteekend op „Vrydag den 7[den] dag van de maend Dulhadje in 't jaer 1153 naer de wet van Muhamed" of 23 Februari 1741, wat evenwel een Donderdag was.

DCCCLVI. KOROMANDEL.

27 Februari 1741. [3])

Dit stuk vereischt geen toelichting.

Caul van den Tansjoursen vorst.

Den vorst Pretapa Singaja Vasje Sahib, van groot vermogen, (deesen) verleend dit geschrift aan Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal [4]) van de custe **Chormandel** en de stad **Nagapatnam** vanwegen de beste Compagnie, de Hollandse, zijnde een volkomen gedane zaak in den jaare Soegoersen Hidie Arbem Maya Alaph — zijnde na onse tijdreekening anno 1741 —.

Nademaal U WelEdele alle jaaren 4200 pardauws, [5]) 1 getande eliphant en 2 aliassen [6]) aan recognitie geeft, [7]) en nu overeengekomen zijn daarenboven nog 800 pardauws, en 3 eliphanten 's jaars, beginnende met dit jaar, te geeven, mitsgaders U WelEdele 6 dorpen versogt heeft, zo geev ik uyt een goed hert aan Uw Edele de volgende dorpen, te weeten:

5 dorpen uyt de provintie van Nagapatnam en het onderhorige van Chikel; [8]) als

---

[1]) Loloda.

[2]) Pagoe, thans een deel van Kooe.

[3]) Uit de Contractenverzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8368,* afdeeling V, folio 202—203.

[4]) Sic!

[5]) De pardao was een in Goa geslagen Portugeesche zilveren munt ter waarde van 300 reis. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, I, glossarium.

[6]) Een alia is een mannetjes-olifant zonder slagtanden.

[7]) Er staat heeft.

[8]) Zie hiervóór, blz. 88, noot 2.

1, de Noorder-Poeyaer
1, de Zuyder-Poeyaer
1, Papacowil
1, Ayweloer, en
1, Cadebade

5 dorpen als boven

1, Wellegaine of Senhora de Saude genaamd, uyt 't onderhoorige van Tripoendy, gehorende onder de provintie van Catsjena.

6 dorpen te zamen.

In diervoegen geev ik ses dorpen, konnende U WelEdele de costumados [1]) van gemelde dorpen voor de pagooden en bramineesen, conform oud gebruyk, afgeven, en de dorpen gebruyken, mitsgaders daarvoor, beginnende met dit jaar, alle jaaren recognitie, volgens 't geene U WelEdele geconsenteerd hebt, aan den duan uytkeeren.

In den hoofde deeses stond een zegul van den vorst, in swarten inkt gedruckt, daarin geschreven: Srie Wiera Karra Wasinie — een afgodsnaam — en ter zyde een dito [2]) van den Pesuway [3]) Nara Singarauw, zoon van Anandarauw.

Onder stond: „Dit hebbe woordelijk na het mondeling bevel van den vorst geschreeven", mitsgaders daaronder een kleen zegul van gemelde Pesuway.

Lager de eygengestelde handteekeningen van **Palanagawies** of **Abje Gowinda-pandidaar, Caaskeel Soedoe — Gowinda-nayker — Goesernawies** of den secretaris **Naro-pandidaar,** en **Soegoermes** of **Malkarauw.** [4])

Nog lager. Den 10^{den} van de maand Jilhesoe, na onse tijdreekening den 27 February.

Nog lager weder als boven geteekend.

[1]) Gebruikelijke rechten of tollen.
[2]) Zegel.
[3]) Dit is de titel van het machtige hoofd der Mahratta's. Zie *Hobson-Jobson* in voce Peshwa.
[4]) Pandidaar: regent of pachter; Naikar of naukar, vertegenwoordiger van den vorst. Zie voor dit woord *Corpus* III, noot 3 op blz. 31.

DCCCLVII. PERZIE.

8 Maart 1741.[1])

In 1740 had de Perzische regeering in de Golf van Perzië zwaren strijd te voeren tegen „de vervloekte Hoelase Arabieren". Op verzoek — lees bevel — van de Perzische autoriteiten hadden de vertegenwoordigers der Compagnie twee schepen ter assistentie der Perzen beschikbaar gesteld en daarmede de Arabieren belangrijke nadeelen toegebracht. Als tegenprestatie vroegen zij nu per rekest een mandement om „'s jaerlijx de zyde op zodanige plaatsen in Iraen, van couleuren en soorten, mitsgaders in quantiteyt, zooveel selvs gelieven sullen, te mogen negotieeren en na haar eygen land vervoeren; ook, dat by hetzelve mag werden g'ordonneerd dat niemand, wie het ook zy, zig hiermede bemoeyen of een dienaar [2]) te pretendeeren hebben zal." Het antwoord was onderstaand niets-zeggend mandament. (Het bedoelde rekest in de *Overgecomen brieven 1742,* 5[e] boeck, folio 2207 en volgende.)

Translaat koninglijk mandament, door den koning der koningen in recompens van de veelvuldige gedaane croonsdiensten aan d'E. Comp[ie] verleend, en per 's Comp[ies] loopers Hassan Rabie en Hassan Boeloeds uit Masjet aangebragt den 9 April anno 1741.

Boven aan 't hoovd staat:

In den name Gods, die boven alle te pryzen is.

Lager 's vorsten zeegul, in zwarte inckt gedrukt, en daaronder

In den name des almogende en eeuwigen Gods werd dit Hoogkoninglijk bevel gegeven, dat den grootsten onder 's Messias volkeren, den capitain der Hoogvermogende Hollandse Comp[ie], Carel Koenad, van myne onwaardeerbare Hoogkoninklyke gunste en overgroote barmhertigheyd volkomen met een verheeven hooft verseekerd zijn kan, en weete, dat desselvs request, in dees tijd ter betuyginge zyner zuyvere en opregte diensten geschreven en aan myne hoogverheevene poorte gezonden, door Zijn Hoogheyt, den mostoffie el momaleek, [3]) onder myne glansryke oogen is gebragt, zijnde 't daarby vervatte my ten vollen gebleeken, en

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1742,* 5de boeck, folio 2217 en volgende.

[2]) Lees: dinar, de bekende Perzische munt.

[3]) Mustofi, tolgaarder, ambtenaar der financiën; mustofi-e-chazineh, kanselier van de schatkist; mustofi-e-momalik, hoofd van de munt.

daardoor de hoogvermogende gunste des konings der koningen omtrent dien grootsten onder 's Messias volkeren bestendig geworden, om die reden dat Zijn Hoogheyt, den mostoffie el momaleek, altijd de waare en zuyvere diensten aan mynen hoogverhevene throon heevt voorgedragen en myne hoogkoninglyke gunste althoos ter zyden dien grooten onder 's Messias volkeren in myne veelvermogende gedagten geweest is en nog steeds blyven zal; derhalven moet denselven in allen deelen met vollen gerustheyd, seekerheyd en hoope den handel der Hoogvermogende Hollandse Compagnie onbeschroomd dryven en met beraad van Zijn Hoogheyt, den serdaar [1]) der benedenlanden, den dienst van my, Zyne Majesteyt, in den weg van zuyverheyd verrigten, opdat deselve klaarblykelijk zijn mogen; mitsgaders altijd derselver versoeken aan mynen hoogverhevene throon bekend maken, wijl ik deselve ten allen tyden een gunstig fiat verleenen zal, waarop, zoowel als op myne hooge en onbepaalden koninglyke gunste sig kunnen gerusten, moetende dit bevel in waarde gehouden werden.

Geschreven in de maand Ziehedjed ul Haroem des jaars 1153 off den 8 Maart 1741. [2])

Op den dorso stond: In 't boek der regammen [3]) ingenomen.

En daaronder 't zegul van den eersten regamschryver **Miersa Magdie.**

Onder stond: Aldus volgens opgave van 's Comp[ies] Persiaansch schryver **Camber Alie** uyt 't Persiaans in 't Nederduytsch vertaald door — getekent — **J. de Crane.**

Accordeerd

E. de Poorter, provisioneel secretaris.

---

[1]) Perzisch sardär, leider of commandeur.

[2]) Dsûl-Hiddscha 1153 begint op 17 Februari 1741. Het epitheton ul Haroem staat steeds bij de namen der vier z.g. heilige maanden.

[3]) Zie voor dit woord, dat rakam luide en koninklijk bevel beteekent, *Corpus* IV, blz. 608.

DCCCLVIII. MAKASSAR.

25 Maart 1741.[1])

Na den 23en November 1740 in de kerk van het kasteel Rotterdam „een solemneele beededag" gehouden te hebben, trok gouverneur Smout in zijn qualiteit van admiraal en veldoverste op tegen Wadjo „ten eynde de rebelleerende volkeren aan dien oirdt zoo wel als onder Godes zeegen aan deze kant van Celebes gelukkig gesuccedeert is, met de wapenen aan te tasten en tot het onderhouden der contracten met d'E. Compie te constringeren". De Wadjoreezen hadden namelijk van de troebele tijden gebruik gemaakt om vrijwel geheel Boni te bezetten. Hoewel hij de vijanden eenige malen een ernstige nederlaag toebracht, kon hij het niet verder brengen dan een „mondeling accoord" op onderstaand concept-verdrag. (*Missive van den admiraal en veldoverste Smout aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 18 Mei 1741*; ROELOF BLOK, *Beknopte Geschiedenis van het Makassaarsche Celebes,* blz. 47 en volgende).

Nader articulen en poincten, waerop tussen den heer Adriaan Hendrik Smout, admirael en veldoverste van 's E. Compies krijgsmagt te water en te lande, mitsgaders gouverneur en directeur ten desen eylande Celebes, onder het hooger en wyser gesag van den Hoog-Edelen Heer Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generael, en de Edele Heeren Raden van India, representeerende den Staat der Vrye Vereenigde G'octroyeerde Nederlandse Oostindische Compie ter eenre, en den Arou Mattouway Laedoe Kallang, hoofdkoning van het district **Wadjou**, benevens de hoofden der drie hoofdvaendels,[2]) als Ranrang Toua Daee Pagoely, Ranrang Benting Polla Daing Parany en Ranrang Etarre Tenre Toea Sakoeta,[3]) ter andere zyde, gemaekt is een vaste, eeuwige vreede, vrund- en bondgenootschap, alles op nader goedvinden en approbatie van Hooggedagte Zijn Hoog-Edelheyd en de Wel-Edele Heeren Raden van Nederlands-India te Batavia.

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1742,* 21ste boeck, folio 299. N.B. In het register op laatstgenoemd boeck wordt dit document aangeduid als: Project-contract tusschen de E. Compie en Wadjou. Zie ook de noot aan het slot van dit document.

2) BLOK, o.l. blz. 58.

3) BLOK, noemt andere namen.

Vooreerst en vooral zal standgrypen en blyven in zijn volle waerde, alsoff het in desen van woorde tot woorde waere g'insereert, 't contract, gemaekt op Oedjong-Pandang, ten casteele Rotterdam, den 23en December des jaers 1670 tusschen den heer praesident Maximiliaan de Jong 's Compies wegen, en den Arou Mattoway, hoofdkoning van Tosora, in name Lapalily, benevens de andere daerin genoemde coningen en grooten van 't landschap **Towadjo.** [1])

Ten tweeden: Nemen die van Wadjou aan, in selver voegen als in bovengedagt contract ten opsigte van de g'secludeerde vaert vermelt, om speciael niet te sullen vaeren in de bogt van Tomilie off Tontoly. [2])

Ten derden: Belooft Wadjou aan Bony, Timoerong aan de koninginne te sullen laten, zooals den Arou Mattoway met die vorstinne in den jaere 1737 is overeengekomen. [3])

Ten vierden: Alsmede sal Wadjou soowel de rijx-, als des koninginnes eygen goederen, dewelke in Tosora in bewaringe zijn, restitueeren en laten restitueeren.

Ten vijffden: Voorts zal Bony en Wadjou blyven gelijk het thans is; Bony en sal over die van Wadjou, nog Wadjou over die van Bony iets te zeggen, nòg sig den eenen met des anderens bondgenoten off onderdanen in 't minste off meeste hebben te bemoeyen, maer een yder onder haer wettige bondgenoten en vorsten laten genieten een gerust en vredig leven en regering, waer dezelve ook gelegen mogten zijn off hoe deselve mogen genaemt werden, sonder uytsondering van plaatsen off personen.

Ten sesden: En opdat dit heyliglijk en onverbrekelijk mogt onderhouden worden, soo versoeken Bony en Wadjou beyde uyt een suyver en genegen herte des d'E. Compies goede officie en middelaarschap, benevens de correctie tegens de overtreders van desen, alles naer 's lands regten en costumen.

---

1) Zie *Corpus* II, blz. 426 en volgende.

2) Bedoeld in de Golf van Tomini.

3) Het aan Boni behoorende landschapje Timoeroeng had de Bonische vorstin reeds bij het begin van den oorlog aan Wadjo moeten afstaan.

Ten sevenden en ten laetsten: Hiermede zullen ophouden alle feyten van oorloge en vyandschap, mitsgaders zal al het vorige zijn en blyven vergeeten en vergeeven aan wederzyden, alsoff hetzelve nooyt geschied ware. Voorts zullen alle afgebrokene handelingen weder aangegaen en vernieuwt werden in wedersijdse landen en bondgenootschappen, opdat des te eerder tot het algemeen welsijn ten desen eylande de oude vreede en vrindschap, benevens den vorigen bloeyenden staat weder herstelt werden en voor altijd mag blyven.

Hiervan zijn gemaekt drie eensluydende contracten, als één voor Haar Hoog-Edelheedens, den Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generael en de WelEdele Heeren Raeden van Nederlands-India tot Batavia, één voor de regeeringe van dit eyland ten casteele Rotterdam, en één voor de regeeringe en grooten van Wadjou.

Aldus geteekent en b'eedigt naer de Mahometaanse wyse op den alcoran en 't drinken van kritsenwater, op 't woonhuys van den heer admirael te **Lagousie** over Tosora, den 25 Maart anno 1741.[1])

DCCCLIX. KOROMANDEL.

16 Mei 1741.[2])

Den 8sten Mei 1741 werd in rade te Negapatnam besloten, den nieuwen vorst van Tanjore te gaan begroeten, hem namens de Compagnie te erkennen en „vanweegen Haar Edele te beschenken". De daartoe aangewezen gezanten werden zeer vriendelijk ontvangen en de vorst verleende hun een

---

[1]) De onderteekening ontbreekt. Blijkens de missive van gouverneur Smout aan Gouverneur-Generaal en Rade d.d. 18 Mei 1741 hebben „seven uyt de veertig" koningen van Wadjo uit naam van de anderen bovenstaand concept *mondeling* goedgekeurd op den 25en Maart 1741. Blok, o.l. blz. 60 vertelt, dat Smout de onderhandeling wat voorbarig heeft afgebroken: „... door de verdeeldheid onder de Nederlandsche hoofden, door ziekte in het leger, inzonderheid onder de Europeanen en door de geruchten van den opstand der Chinezen te Batavia hebben de onzen met byna gewonnen spel moeten aftrekken."

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1742, 27ste* boeck, folio 2485. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8368.*

caul tot bevestiging van alle contracten, door zijn voorgangers met de Compagnie gesloten.

Translaat uit het Marrattysche etc[a]. [1])

Caul, door maharaja Reyasri Pretappa Singaji Raji Sahib aan Jacob Mossel, gouverneur van Nagapatnam vanweegen de beste Compagnie, de Hollandsche, verleend.

Tot bevestiging der cauwels, in voorige tyden door de nu in glorie zijnde vorsten affgegeeven, werd het jeegenwoordig[e] verleend, om bewaard te werden en daarop gerust te wesen.

Soegoe Sam Jhide Arbein Maya Alaph, den 20[en] van de maand Saffar, of anno 1741, den 16[en] Mey.

Onder stond: Voor de overzetting volgens vertaaling van den bramine **Wengataramana-ayen,** [2]) Nagapatnam, den 29[en] Mey anno 1741 — was getekend — **J[s] de Vos,** gesworen translateur.

Lager: Accordeert — getekend — **D. C. Vick,** eerste gesworen clercq.

DCCCLX. KOROMANDEL.

16 Mei 1741. [3])

In aansluiting bij het voorgaande document volgt hier het bevelschrift tot uitvoering daarvan.

Translaat van een takiet-parwanna, [4]) in het Marattijs beschreven, etc[a].

Ter ordre van Rajasri Pretappa Singaji Raja Maharaja Sahib,

---

[1]) Hiernaast stond het zeegel van den grootvorst in swarten inct gedrukt.

[2]) Zie voor den titel ayen *Corpus* III, noot 8 op blz. 32.

[3]) Uit de *Overgecomen brieven 7142,* 27ste boeck, folio 2485. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8368.*

[4]) Zie hiervóór, noot 2 op blz. 87.

werd deeze takiet-parwanna geregt aan de tollenaars in de landen van Zijn Hoogheyd, den Tansjourse vorst, door den magtigen en oppersten albeschik, [1]) Hasarattol Rajasri Annaji Rauw Chetke.

Nademaal het altijd de gewoonten is geweest van de doeken en lywaten, uyt alle kanten van 's vorsten gebied voor de Hollandsche Comp[ie] naar Nagapatnam aangebragt werdende, maer halve thol te neemen, zoo werden UE[s] geordonneert hetzelve in het aanstaande op de eygenste maniere strict te observeeren.

Die van het Noorden en Zuyden werden expresselijk gelast, om 's Comp[ies] Europeese dienaren, derselver inlandse cooplieden en andere, met haar palinquins off tagie, hun meedevoerende bagagie, zonder dat die zal mogen werden ondersogt, in hun reyse by vertoninge der paspoorten, met het zegel van welmelde Comp[ie] bekragtigd, te laten [passeeren en] repasseeren, zonder dat zulx zullen mogen weygeren omdat daartoe geen speciaal ordre van den landregent off de opperthollenaars mogten hebben bekomen.

De nely en andere eetbare waren, van alle de kanten naer de stad Nagapatnam te markt gebragt werdende, moeten in geenderley weysen aangehouden werden.

Tot Chikel moeten boven de reeds geboude boutiques geen andere opnieuw opgehaald werden.

Uyt kragte van gemelde ordre moet dit alles wel in zijn werk gaan, zonder d'E. Comp[ie] in 't minste molest aan te doen, zullende de wederspannigen in cas contrair vervallen in de straffe van den vorst.

Hiervan moeten copyen genomen en 't origineel aan d'E. Comp[ie] weder inhandigt werden.

Hier stond het zegel van den vorst, in swarten inct gedrukt.

Onder stond: Voor de overzetting volgens de vertaling van den bramine **Wangetaramana-ayen,** Nagapatnam, den 29[en] Mey anno 1741 — was getekend — **J[s] de Vos,** gesworen translateur.

Lager: Accordeert — was geteekent — **D[d] C[s] Vick,** eerste gesworen clercq.

---

[1]) Sic.

DCCCLXI. JAPAN.

18 Augustus 1741. [1])

Dit stuk behoeft geen inleiding; het sluit aan bij dat van 6 Augustus 1739, hiervóór blz. 281.

Vermits de Hollandse capitainen verklaaren niet vermogen toe te staan om de scheepen te laaten ontladen vóór en aleer dat w'ons verbinden dat de volgende capittels sullen werden nagekomen, als

Ten eersten,

Dat d'E. Comp[ie] op sommige coopmanschappen eenige verhooging sal erlangen.

Ten tweeden,

Omtrent het vermeerderen van het koopen boven d'ordinaire thien duysent kistjes [2]) beloven wy wel, wanneer de negotie gesslooten is — alsoo men over die saak niet eerder vermogen te versoeken — ons uytterste vermoogen en vlijd te sullen in 't werk stellen, dog kunnen verder dierwegens niets belooven, alsoo het een gelimiteerde en van weederzyde g'accordeerde tax is, thien duysent kisten jaarlijks van hier te vervoeren, en wel principaal dewijl dat mineraal door schaarsheyd op een seer hooge markt is.

En ten laasten,

Dat byaldien men de coop niet eens konden werden, en de goederen om die reeden wederom in de scheepen moesten werden gelaaden, dat d'E. Comp[ie] niets sal behoeven te betaalen voor coelyloonen als andersints;

Soo belooven wy dat het een en ander deugdelijk sal werden nagekomen, gelijk wy ons voornamentlijk verbinden uyt naam van den stadsrapporteur — burgemeester — voor de ongelden, die by die weederinscheeping soude komen te vallen, dat d'E. Comp[ie] daartoe niets zal behoeven te betaalen.

Tot teeken der waarheyd hebben wy deesen met onse gewone

---

1) Uit de *Overgecomen brieven 1742,* 23[ste] boeck, afdeeling Japan, folio 48.

2) Een kistje bevatte 1 pikoel koper.

chiappen [1]) bekragtigd. Japan, ten comptoire **Nangasacky**, den 18[den] Augustus anno 1741.

Onder stonden de zeguls van **Kitsdaye, Gofe, Tockdayo, Kisemon, Tosabro, Mangero.** [2])

DCCCLXII. SUMATRA'S WESTKUST.

21 October 1741. [3])

Nadat op de Westkust van Sumatra jaren lang een redelijke rust had geheerscht, begonnen zich in het tweede kwart van de 18[de] eeuw weer teekenen van onrust voor te doen, en in 1740 was een groot deel der Westkust in vollen opstand. Even als in de 17[de] eeuw stelden die van Paoeh en Kotta-Tengah zich weer aan de spits, en de Priamanners sloten zich bij hen aan. De leiding van den opstand berustte bij zekeren Abdul Jalil, „hoofd der bergvolkeren". De Compagnie, welke in deze jaren door bezuiniging genoopt was haar garnizoenen te verminderen, beschikte op de geheele Westkust maar over 108 Europeesche soldaten, en leed dan ook belangrijke verliezen. Zelfs was zij genoodzaakt haar versterking op Priaman prijs te geven, waarbij de meeste kanonnen, hoewel vernageld, moesten worden achtergelaten en den vijand in handen vielen. In deze zware tijden bleven enkele oude bondgenooten de Compagnie trouw en de regenten van de Doewa-poeloe en Tigablas Kotta's hernieuwden hun contract van bondgenootschap. (*Missive van Sumatra's Westkust aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 28 Januari 1742.*)

Accoord en eeuwig verbond, geslooten tussen George Frederik Haverman, afgaende commandeur, en Christiaan Willem van der Feltsz, oppercoopman en g'eligeert gesaghebber, vanwegen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie], benevens den raed tot Padang ter eenre, en de gesamentlyke landgrooten over de **Tigablas** en **Douapoelo Cottas** ter andere zyde.

---

1) Tjap = zegel.

2) In de *Overgecomen brieven 1743*, 21[ste] boeck, folio 73, vindt men voor het volgende jaar een verklaring, die woordelijk met bovenstaande overeenkomt, en is geteekend op 16 Augustus 1742.

3) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*, alsmede in de *Overgecomen brieven 1742*, 24[ste] boeck, folio 618 en volgende.

Zie voor de dateering ook de noot aan het slot van dit document.

Eerstelijk is g'accordeerd ende beslooten een eeuwigduurende vreede en bondgenootschap tussen de voormelte Generaele Comp[ie] en zy, heeren en grooten van de twintig en dertien negoryen. [1])

Ten 2[de].

Verklaren zy, heeren en grooten, alle **Atchinders** en andere 's Comp[ies] vyanden mede voor haere vyanden te houden, uyt welken hoofde zy, landgrooten, zig verbinden, zoo er eenige vyanden van d'E. Comp[ie] daer mogten verschynen, 't zy nu jegenwoordig off in 't toekomende, dezelve, 't zy levend off dood, in handen zien te krygen en aan d'E. Comp[ie] over te leveren. Alsmede zoo eenige quade g'intentioneerdens van vreemde off andere volkeren haere landen wilden passeren om d'E. Comp[ie] eenig quaad, ofte derzelver gemeente-, strantbewoonders etc[a] aan te doen, zullen haer de doortogt beletten, 't zy met vrundelyke vermaningen tot vreedensgedagten off anders door de wapenen.

Ten 3[de].

Verklaren zy, landheeren en grooten, dat nooyt gene bescherming van nu af aen meer sullen verleenen aan eenige Padangneesen, Pauwers [2]) ofte andere strandvolkeren en onderdanen van d'E. Comp[ie], dewelke tegens dezelve vyandelijk mogten opstaen, maer sullen gehouden weesen dezelve by verschyning aldaer met de wapenen te onder te brengen en tegen te gaen.

Ten 4[de].

Is overeengekomen dat voortaen, gelijk als bevorens, een vreedigen handel tussen d'E. Comp[ie] en de voormelte landgrooten zal wesen.

Ten 5[de].

Verklaren zy, landgrooten, haer voor haerzelven en haere nakomelingen en onderdanen te verbinden, dat niet toestaen nog consenteeren sullen, dat er iemand van haer ondersaten haer tot den handel ergens anders zullen mogen begeven dan alhier tot Padang en Poeloe-Chinco, alwaer d'E. Comp[ie] den stapel hunner coopmanschappen heeft, en dat se voorts sullen besorgen, dat

[1]) De letterlijke vertaling van de Tigablas Kotta's en de Doewa poeloe Kotta's zou zijn: de dertien en twintig negorijen.

[2]) Inwoners van Paoeh.

van haer denzelven handel nooyt gestremt, maer altoos bloeyende gehouden word.

Ende zoo het gebeurde, dat daerover eenige differenten quamen te ontstaen, zoo en zullen daerover niet vermogen in de wapenen te komen, maer zullen zy, landgrooten, gehouden wesen de questie alhier by d'E. Comp^{ie} in der minne en na behooren te kunnen afdoen. [1])

Ten 6de.

Daerentegen beloofd d'E. Comp^{ie} alle afkomende Doua-poulo en Tigablas-Cotters alhier tegen de molesten der Padangneesen, soo groot als klein, te sullen protegeeren na billijkheyd.

Ten 7de.

Is g'accordeert en overeengekomen, dat wanneer de ingesetenen eenig goud presenteeren sullen te verkoopen, de ministers van d'E. Comp^{ie} 't zelve, alvoorens een prijs te maken, om alle valsheyd en bedrog voor te komen, sullen vermogen te probeeren in 't vuur ofte op zoodanigen anderen wyse, als zy zullen goedvinden.

Ten 8ste.

Wanneer er eenig verschil ontstaet ofte misdaet mogte begaen worden tussen off tegen 't volk van d'E. Comp^{ie} ende ymand van de volkeren, in dit verdrag begreepen, zoo zal daerover gecommitteerd worden een gemeene raed, bestaende uyt gelijk getal Nederlanders en die van de in desen begrepen landsgrooten, by dewelke hetzelve zal afgedaen ende gesententioneerd worden, sooals na redenen en billijkheyd g'oordeelt zal worden te behooren.

Ten 9de.

Eenig dienaer ofte onderdaen van d'E. Compagnie, wie het zy, vrye ofte lijfeygen, hem in de Doua-poulo off Tigablas Cottas komend te versteeken ofte schuyl te houden, en zal niemand van alle de inwoonderen, groot off kleen, hem vermogen aan te houden ofte verbergen, maer zal een ider desulke gehouden weesen terstont aen d'E. Comp^{ie} te overhandigen.

Ende opdat hiervan aan een ider en ten allen tyde ten genoege

---

[1]) Hoewel dit juist zoo staat in alle drie de afschriften, houd ik het niettemin voor een verschrijving van: te komen afdoen.

moge blyken, zoo hebben wy dese onse verbintenisse, tot d'getrouwe onderhouding van dien, met eygen hand onderteekent, en zullen dit in onse onderhoorige negoryen en plaetsen, alomme daer men gewoon is iets aen de gemeente bekent te maken, voor onse onderdanen en volkeren laten afkondigen.

Aldus gedaen binnen 's Comp[ies] vesting tot **Padang** op Sumatra's Westcust, den 21[e] dag van de maend October in 't jaer 1741, sijnde na de Mahometaense stijl den 12[den] dag van d'maend Saban des jaers 1151, [1]) — was geteekent — **G. F Haverman, G. W. van der Feltsz, J. E. Lafargue, D. M[s] Muller** en **C[s] Elsevier.**

Daeronder stont 's Comp[ies] zegul, in rooden lacque gedrukt, en daerby: Ter ordre van de E.E.Agtbare Heeren G. F. Haverman, afgaende commandeur, en C. W. van der Feltsz, g'eligeert gesaghebber, benevens den raed — onder stont — Padang op Sumatra's Westcust, dato voorschreven — was geteekent — **J. A. Meulenbeek**, secretaris.

Ter zyde stond dit accoord in 't Maleyds geschreeven, en was geteekend door de gesamentlyke Doua-poulou en Tigablas-Cotter ponghoulous en onse regenten. [2])

Onder stont: Accordeert — geteekent — **H. Goede**, eerste gesworen clercq.

DCCCLXIII. MOLUKKEN-BATJAN.

25 October 1741. [3])

Het optreden van een nieuwen koning op Batjan was voor den gouverneur der Molukken aanleiding om de contracten tusschen dat rijk en de Compagnie te hernieuwen en bevestigen.

Bevestiging ende vernieuwing van zodanige con-

---

[1]) Dit staat zoo in alle drie de afschriften, maar moet zijn 1154. Dan klopt het nog niet geheel, want Schabân 1154 begint op 12 October 1741; de 12de dag van die maand valt dus op 23 October 1741.

[2]) Namelijk die van Padang.

[3]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*, alsmede in de *Overgecomen brieven 1743*, 18de boeck, folio 2267 en volgende.

tracten van overeenkominge, waerby den heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, benevens den raed in Molucco, als representeerende Zijn Hoog-Edelheyt, den Hoog-Edelen Grootagtbaren Heere Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generael en de Edele Heeren Raden van India, en sulx vanwegen de Generaele Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp'^{e} ter eenre, mitsgaders de gesamentlyke Batchiaense rijxstenden ter andere zyde, hebben beraemd ende besloten den Kitchil Dano Colano, nu Mahumed Sjah Oedin, op welgemelte Haer Edelhedens approbatie tot coning van **Batchian** aen te stellen in maniere als volgt.

Den bovengemelden gouverneur en die van zynen rade, uyt kragte van de contracten met de coningen Aly Alawadin Kitjil Mousim Mallahoedin, mitsgaders de rijxstenden van het rijk **Batchian** den 7^{en} November 1653, den 28^{en} January 1656, den 12^{en} April 1667 en den 9^{en} Mey 1682, [1]) by welk laestgemelt contract onder andere den koning Allawadin een finale afstand gedaan heeft van de volkeren van Hatuwe, gelegen op Ceram's Noordcust, waerop beloofd heeft nooyt ofte ooyt eenige de minste pretensie te zullen maken; item dat van den 21^{en} April 1703, [2]) door het overlyden van den coning Kitchil Hamsa Tarafanoerie, den 30^{en} Juny dezes jaers voorgevallen, den 12^{en} October daeraen ten desen casteele Orange, in een vergadering met 15 stux Batchianse rijxgrooten gehouden, overeengekomen zijnde omme op approbatie van den Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generael en de Edele Heeren Raden van India, in plaetse van evengemelte afgestorven Kitchil Hamsa Tarafanoerie tot coning over het rijk van Batchian te verkiesen den Kitchiel Dano Colano, nu Mahumed Sjiah Oeddin, soo is 't dat op heden Zyne gemelte Hoogheyd en de rijxraden van Batchian, wederom byeengekomen, soo voor hun selven als voor haere onderdanen en nakomelingen, beloven en sweeren den inhoud van vorengemelte contracten van de jaren 1653, 1656, 1667, 1682 en 1703, haer voorgelesen, en die

---

[1]) Een contract van 28 Januari 1656 is mij niet bekend; dat van 7 November 1653 in *Corpus* II, blz. 69—70; dat van 12 April 1667 ibidem, blz. 359—363, en dat van 9 Mei 1682 in *Corpus* III, blz. 292—294.

[2]) *Corpus* IV, blz. 214—220.

sy als hier g'insereerd houden, volkomentlijk en heyliglijk te zullen naerkomen ende opvolgen, zonder daervan in het minste af te wyken ofte nalatig te zijn, mitsgaders ook alle andere contracten, die door syne voorsaten met d'E. Comp[ie] of door derselver toedoen zijn gemaekt.

Aldus gedaen, vernieuwt, overeengekomen en vastgestelt, mitsgaders op de Mahumedaense wyse besworen, onderteekend en versegelt in 't casteel Orange tot **Ternaten**, den 25 October 1741, by voorschreven heer coning, g'assisteert met desselfs rijxgrooten — was getekent — **M. Lelivelt, Lubertus Vermehr, P[r] Jansz., P[r] Reael, Jan Weynekus, P[r] Wernher.**

Onder stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in roden lacque, en daernevens: Ter ordonnantie van den E.E. Heer gouverneur en raed voormelt — was getekent — **J[s] Pauwen**, secretaris.

In margine onder 't Maleyds stonden eenige handteekeningen en caracters, zijnde die van den koning en den prins, met de presente rijxraden.

Daaronder het rijxzeegel, gedrukt in roode lacke.

DCCCLXIV. MOLUKKEN—BANGGAI-ARCHIPEL.

9 November 1741. [1])

Eveneens gaf het optreden van een nieuwen radja over de Banggai-eilanden een gereede aanleiding om het contract tusschen dat rijkje, den sultan van Ternate en de Compagnie te vernieuwen en uit te breiden, waarbij vooral aandacht besteed werd aan de waarborging van 's Compagnies specerijen-monopolie.

Vernieuwinge ende ampliatie van de articulen ende voorwaerden, aengegaen, beraemd ende vastgestelt op den 26[en] January 1689 tusschen den E. Heer Joan Hendrik Tim, gouverneur en directeur, benevens den raed in Molucco, en Zijn Hoogheyd Paducka Siry

---

[1]) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149*, alsmede in de *Overgecomen brieven 1743*, 18[de] boeck, folio 2271 en volgende.

Sulthan Kitjil Amsterdam, coning van Ternaten ter eenre en Kitjil Kaloekoboelang, subaltern coning of regent over de eylanden van **Bangay** of **Gape-Pelin** en den ressorte van dien, ter andere zyde,[1]) op welker inhoude thans in stede van zijn overleden vader, Kitchiel Kaloekoboelang voormelt, als wettige opvolger tot subaltern coning en regent van de Bangayse eylanden voormelt werd verkosen en bevestigt desselfs zoon, Kitchiel Cassim, en zulx vanwegen Zijn Hoog-Edelheyd, den Hoog-Edelen Grootagtbaren Heer Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generael en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, en in derselver namen den E. Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, mitsgaders den raed van Molucco, en Zijn Hoogheyd Paduka Siry Sulthan Kitchiel Radja-lauwt, koning van Ternaten, welke navolgende articulen hy, Kitchiel Kassim bovengemelt, belooft eerlijk en getrouw naer te komen en te onderhouden. En zijn dezelve als hierna volgt.

1.

Eerstelijk zal hy, coning voorschreven, en syne grooten, geene Christenenen, 't zy Europeanen of Inlanderen, in den dienst van d'E. Comp^ie, of zonder dienst en onderdanen van deselve Comp^ie, nog ook geene Ternataanse onderdanen, die over begaene misdaden of anders, uyt vreese voor straffe hare vlugt tot de landen van **Bangay** mogten nemen, vermogen aen te nemen of ontfangen, veel min beschermen, nog ook geene weggelopene slaven, maer gehouden zijn deselve weg- en overlopers aenstonds in goede versekering vast te setten en by eerste gelegentheyd aen den heer gouverneur in Ternaten, of aen zyne gecommitteerdens, over le leveren, op pene dat die hierinne nalatig is, swaer gestraft sal worden; ende zullen zy voor yder overgelopene slaaff genieten de somma van thien rijxdaelders.

2.

Of het geviel dat by ongeluk of andersints eenige van 's Comp^ies

[1]) Zie *Corpus* III, blz. 480 en volgende. Wat de naam Gape-Pelin aangaat, diene dat het grootste eiland van den Banggai-archipel Peleng heet, en het Zuidelijkste deel daarvan Gapi.

scheepen, chialoupen, of wat vaertuygen het wezen mogten, desgelijx ook die van onse burgeren, vrienden en bondgenooten, tegen de stranden van Bangay kwamen te verongelukken of schade te lyden, in zulken gevalle sal de koning voorschreven en alle syne grooten en onderdanen schuldig en verbonden zijn, alle mogelyke hulpe tot het bergen van menschen ende goederen by te brengen; desgelijx ook alle onderdanen van d'E. Comp^{ie} en die van den coning van Ternaten, die ergens in nood bevonden worden, met alle hare vermogen daeruyt tragten te redden en te helpen.

3.

Zal meede de coning en alle zyne grooten, mitsgaders al derzelver onderdanen, gehouden wesen alle de nagul- en notemuscaetbomen, in de landen van Bangay wassende, hetzy oude of jonge, sonder onderscheyt, met de wortel en al uyt te royen en te verderven, dat se niet weder voort kunnen groeyen, zonder eenige te mogen laten staen ofte verswygen, op de verbeurte van 't leven en haere goederen dergeenen, die sulke verbergen. En die sulke bomen weet, zal het aen den E. heer gouverneur of aen zyne afgezondene moeten bekent maken, selfs ook die in andere bygelegene landen en plaetsen, buyten des conings gebied, welke bomen zy ook op de ordre van den E. heer gouverneur der Moluccos zullen moeten selfs uytroeyen, en tot allen tyden lyden en gedogen, soo dikmaels als den heer gouverneur de visite sal willen laten doen, aen de afgesondenen en gecommitteerdens de behulpsame hand te bieden,, waernaer haerlieden dan een genoegelyke [1]) beloninge zal gegeven werden.

4.

Van gelyken ook, byaldien iemand op de landen van Bangay eenige nagel, notenmuscaat of foely van andere plaetsen aenbragte, zal de coning en zyne groten alsulcke aenbrengers by de kop vatten en in hegtenisse setten, en die gevankelijk aan den heer gouverneur der Moluccos of aen zyne gecommitteerdens overleveren.

5.

Wyders verklaerd bovengenoemde koning en alle zyne groten,

---

[1]) Dit staat zoo in alle drie de afschriften; niettemin houd ik het voor een verschrijving van gevoegelyke.

haerzelven mitsgaders hare landen en onderdanen te stellen en over te geven in de magt en onder de bescherminge van d'E. Comp[ie], gelijk al de andere landen van Zijn Hoogheyd, den koning van Ternaten, onder d'E. Comp[ie] overgegeven zijn. En zal den koning voorschreven met zyne groten en alle onderdanen de vrienden en bondgenoten van d'E. Comp[ie] moeten erkennen en aensien voor haere vrienden, en aen dezelve, daer 't vereyscht, alle hulp en bystand doen.

Desgelijx ook alle 's Comp[ies] vyanden voor haere vyanden erkennen en aensien, en deselve alle schade aendoen.

6.

Zoo zal hy, coning, meede van andere buytenplaetsen geene vreemde gesanten, boodschappen of brieven mogen aennemen ofte ontfangen, maer die dadelijk aen den heer gouverneur der Moluccos na Ternaten senden, opdat alle agterdogt weggenomen en geen oorsaeck van misnoegen gegeven werde.

7.

Gelijk meede, of tot eeniger tijd [1]) eenige Europeesche natiën, hetzy Francen , Engelschen, etc[a] of ook andere Indiaensche natiën, hetsy Maccassaren, Boetonders en diergelyke, op des conings van Bangays landen aenkwamen met haere schepen, vaertuygen en perzonen, zonder passe of licentie van d'E. Nederlandsche Comp[ie], en aldaer, hetzy met wil des conings of tegen zijn wille, begeerden en poogden possessie en besettinge te nemen of eenige paggers en vastigheden in haere landen te maken, zoo zal den coning met zyne grooten zodanige luyden van zijn land verjagen en afdryven en sulx aen den E. heer gouverneur der Moluccos aenstonds bekent maken, die dan zonder de minste tegensprekinge des conings en zyne grooten hetzelve zal verhinderen, beletten en tegen (te) gaen, even soo als d'E. Comp[ie] in hare eygene landen doet, waertoe dan ook de koning en alle zyne onderdanen haere hulpe kragtiglijk betonen zullen.

8.

Werd ook verstaen, dat geene vreemde vaertuygen van andere plaetsen aldaer toegelaten werden te negotieeren zonder des E.

---

1) Versta: indien te eeniger tijd.

Compies passe, al soo weynig als in andere landen van d'E. Compie en den coning van Ternaten.

9.

Insgelijks zal ook de coning met zyne groten met niemand eenigen oorlog beginnen, nog geen vreede maken, zonder weten en toestaen van d'E. Compie; maer byaldien ymant van de nabueren of andere volkeren haer beledigen of aentasteden, zullen zy zig zoo lange verweeren totdat het d'E. Compie bekend gemaekt is, die haer dan in een regtvaerdige saeke te hulpe komen, en haer defendeeren en beschermen zal.

10.

En ingevalle d'Ed. Compie in de Moluccos, Celebes etca mogte komen te oorlogen, hetzy tegen wien het ook wesen mogte, zoo beloofd den coning voorschreven met alle zyne grooten en onderdanen d'E. Compie in dien oorlog met alle vermogen ten dienste te staen.

11.

Daerentegen zoo beloofd en verbind sig d'E. Compie ook alsdan den koning en alle zyne grooten en onderdanen met alle zyne landen tegens alle vyanden en gewelt en overlast te helpen en te beschermen.

12.

Dog zal den coning en zyne onderdanen tot soo een oorlog geene oorzaek geven, voornamentlijk op en tegen de landen en bondgenoten, staende onder de bescherminge van d'E. Compie, hetzy op Celebes of ergens anders, en dat met malkanders volkeren te roven als andersints.

13.

Byaldien dat eenig verschil ofte questie tusschen den coning en zyne raedsheeren ontstonde, en de saeke in der minne niet konde bygelegt werden, zoo zal daerinne niets feytelijks voorgenomen, maer goede aanteekeninge gehouden werden, om door d'E. Compie en den koning van Ternaten, of Haere Ee gecommitteerdens, alles g'examineert, gehoord en ondersogt zijnde, na billijkheyt geslegt, gedecideert en vereenigt te werden.

14.

Zoo zal ook de koning, nog zyne grooten en alle onderdanen, nergens eenige vaertuygen senden zonder licentie en pas van d'E. heer gouverneur der Moluccos, anders als na Ternaten.

15.

Zal de koning en zyne grooten geene nieuwe bobatos, 't zy goegoegoe's, capitain-lauwt, hoecums of senghadjes mogen maken [1]) of afzetten, anders als op goedvinden en approbatie van d'E. Comp[ie] en den koning van Ternaten.

16.

Opdat ook in 't toekomende geene ongehoorzaemheyd ende verwarringe van die van Bangay aen d'E. Comp[ie] en aen Zijn Hoogheyd, den koning van Ternaten, meer betoont werde nog voor en valle, zoo zal by aflyvigheyt en versterf, of ook wel by kwaet comportement en afsettinge door d'E. Comp[ie] en Zijn Hoogheyd, de coning van Ternaten, van den tegenwoordigen Kitchil Cassim, geen nieuwen koning door de bobatos en grooten van Bangay gemaekt werden, maer zullen de babotos eenige uyt haer middel [2]) na Ternaten aen d'E. Comp[ie] en Zijn Hoogheyd, den coning, afzenden, het overlyden hares gewesenen conings te kennen geven en voorslag doen, wie dat het naeste, bekwaemste en waerdigste tot de successie gerecommandeert werd, waerop dan den heer gouverneur en Zijn Hoogheyt, de konig van Ternaten, met Haer E[e] raden en de bobatos van Bangay delibereeren zullen, en een koning verkiesen, die de beste daertoe zig opdoet.

17.

Welke nieuwe gemaekte coning dan ook een vernieuwt contract met d'E. Comp[ie] zal aengaan, en openbaerlijk met alle behoorlyke eere en respect den volke voorgestelt worden.

18.

Byaldien ook de coning van Bangay tegen dit contract als andersints zig kwame onbehoorlijk te gedragen, dan zal zoodanigen coning afgeset en in zijn plaetse een ander en beeter door

[1]) Zie voor deze titels de lijst der vreemde woorden en uitdrukkingen achter dit deel.

[2]) Sic. Dit staat zoo in alle drie de afschriften.

d'E. Compie en Zijn Hoogheyt van Ternaten, als boven reeds gesegt is, zonder eenig tegenspreeken gestelt werden.

19.

Zal den coning en zyne grooten nergens in zyne landen vermogen eenige sterkte of vastigheyd te maken, zonder licentie en toestaen van den heer gouverneur.

20.

Maer zal het d'E. Compie vrystaen op de landen, onder den coning voorschreven gehorende, zodanige vastigheden en krijgsvolkeren te hebben, als het den heer gouverneur goet dunken en nodig vinden zal, tot welkers aenbouw den koning bovengenoemt met zyne grooten, met het besorgen van de nodige matrialen en arbeydsvolk, alle hulpe zullen moeten bewysen, op zodanig een wyse, als met zijn Hoogheyt, de koning van Ternaten, ook bedongen is.

21.

Het Hollandse gelt of munt zal op de landen van Bangay gangbaer zijn, in schellingen, dubbeltjes en stuyvers, soo als het in Ternaten coers heeft en uytgegeven werd.

22.

De gewassen des lands, als rijs, pady, enz., en wat diergelyke meer is, neemt d'E. Compie aen, sooveel als de Bangayers leveren konnen, van haerlieden te willen kopen, tot sodanigen prijs, als d'E. Compie op andere plaetsen betaelt.

23.

Het schildpadshooren of caret, parlemoerschulpen en wax, werd wel expresselijk bedongen dat den coning met zyne grooten en onderdanen aen niemand anders als aen d'E. Compie verkopen zullen, op poene van, contrairie doende, swaerlijk gestraft te werden; en sal d'E. Compie daervoor betalen als volgt:

Voor het picol schildpadshoorn van 125 pond: 40, 50, 60, op 't hoogst 70 rijxdaelders, nadat de stucken groot en deugdsaem zijn.

Voor het picol parlemoerschulpen 8 tot 12 rijxdaelders, mits dat deselve groot en glansig zijn.

Voor het picol wax 16 rijxdaelders, wanneer hetselve suyver is.

24.

Byaldien het d'E. Comp[ie] begeert, sal hy tot hare versekeringe en nakominge van dit contract van Bangay mogen eysschen sodanige personen van qualiteyt, om tot ostagiers en pandsluyden in 't casteel Orange of op Batavia te houden, soo lange het d'E. Comp[ie] goed vinden sal.

25.

Den koning bovengemeld beloofd ook mits deesen aen Zijn Hoogheyt, den koning van Ternaten, jaerlijx homagium te doen en soodanige schenkagie of tribuyt te senden, als gebruykelijk en behoorlijk is.

26.

Verders belooft de coning met alle syne grooten d'E. Comp[ie] en den koning van Ternaten getrouw en onderdanig te willen sijn, dezelve met alle zyne vermogen by te staen en haer met alle hare onderdanen ten dienste van d'E. Comp[ie] en den coning van Ternaten te laten gebruyken.

27.

En aengesien op het versoek van den Bangayzen koning goed gevonden is op Bangay te plaetsen een Europeesche corporael met vier gemeene soldaten, ten eynde Zijn Hoogheyt in d'uytvoeringe der voorenstaende articulen behulpsaem te zijn, soo neemt den coning aen, op zijn land aengekomen zijnde, opstonds voor gemelte Europeese militie met [1]) goede en behoorlyke pagger en wooninge te zullen laten vervaerdigen, alsook te sorgen, daer meede ten hunnen dienste gestadig een genoegsaem getal quartsvolk [2]) gereet zy, omme water en brandhout te halen, alsook andere nodige diensten te verrigten.

28.

Ook sal den coning met zyne groten alle drie maenden een bemand vaartuyg verschaffen, ten eynde 't randsoen, maend- en kostgelden en verdere benoodigtheden voor de Europeese besetting aldaer van hier [3]) af te halen, gelijk den koning met zyne groten ook op alle andere tyden sig verpligten, des door

---

[1]) Sic. Alle drie de afschriften hebben dit woord. Men verwacht: een.
[2]) Voor de kwarto- of heerendiensten zie *Corpus* IV, blz. 382, noot 2.
[3]) Ternate.

's Comp^ies dienaren versogt sijnde, opstonds een vaertuyg klaer te laten maken, omme 's E. Comp^ies brief en goederen na Ternaten aen de heer gouverneur over te brengen.

29.

Ten laatsten beloofd den coning en zyne grooten, alle de voorenstaende articulen, conditiën en voorwaerden, als een vroom en getrouw vasal van d'E. Comp^ie en den coning van Ternaten, in alle opregtigheyd te willen nakomen en onderhouden, en van zyne onderdanen te doen nakomen.

Aldus gedaen en besloten in het casteel Orange op het eyland **Ternaten,** ter presentie van den heer Marten Lelivelt, gouverneur der Moluccos, en zynen raed, representeerende de hooge regeeringe van Batavia, en Sijn Hoogheyt Paducca Siry Sulthan Kitchil Radja-lauwt, coning van Ternaten, en Zijn Hoogheyds raed, op den 9^den November 1741 — was getekent — **M^n Lelivelt, Pr Janssen, A^y E. Meeder, P^t Reaal, J^s Pauwen, Jan Wynekes, P^s Wernher.**

In margine stond 's Comp^ies zegul, gedruckt in roden lacque, en daeromme: Ter ordonnantie van den E.Agtbaren Heer gouverneur en raed — was getekent — **J^s Pauwen,** secretaris.

Onder 't Maleyts stonden eenige caracters en daerbenevens de naemen van den coning en zijn grooten.

DCCCLXV. BANDA—ZUIDWESTER-EILANDEN.

12 Mei 1742. [1])

Bij de jaarlijksche visite der Zuidwester-eilanden in 1741 bleek niet alles in orde te zijn. De orang-kaja van Kisar had hevige oneenigheden met die van Roma, welke hem een aantal onderdanen zou hebben afgetroggeld. Op verzoek van den gouverneur van Banda kwam eerstgenoemde, Johannes Philippus Backer, vergezeld van zijn „cousijn", Zacharias Johannes Backer, naar Banda, waar de bestaande contracten werden hernieuwd en uitgebreid, en hem ter bescherming een kleine garnizoenswacht werd toegezegd. (*On-*

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1743,* 17de boeck, tweede afdeeling, folio 500 en volgende.

uitgegeven missive van gouverneur en raad van Banda aan de Hooge Regeering, d.d. 5 September 1742.)

Wy, Abraham Bernard, gouverneur en directeur, benevens den raad der Bandase provintie en van den aankleven van dien, onder het beleyd van den Hoog-Edelen Grootagtbaren Heer Johannes Thedens, Gouverneur-Generaal wegens d'Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie ter eenre,

en Johannes Philippus Backer, opper-orangkay van **Makisser**, benevens zijn ondergetekende landsgroten, voor hun selven, hunne successeuren en onderdanen, renoveeren, vernieuwen en amplieeren mits desen het verbond tusschen welgemelte Edele Comp[ie] en desselvs voorsaet, Radja Backer, onder dato 11 July 1665 opgerigt, ende vernieuwt onder dato 16 May 1668, mitsgaders met Frederik en Cornelis Backer den 23[sten] Maart 1686 gerenoveert. [1])

Den orangkay als opperste van de verdere orangkays van **Makisser**, ook uyt den naem van syne successeuren en onderdanen, omdat hun selven onmagtig bevinden hun land voor eenige vyanden te beschermen, uyt eygen, onbedwongen, vryen wille ende versoek, en ten principalen tot teeken van dankbaarhijt voor hunne door d'Ed. Comp[ie] ter dier tijd [2]) verloste en hun overgeleverde [3]) 327 ingeboorne zielen, dewelke eenige rovers van Larentouka met hunne consoorten met geweldsaemen hand hun ontrooft en op Lethy gevoert hadden, alsook om verdere ontallyke faveuren en weldaden, by hun van d'Ed. Comp[ie] genoten, sig selven verklaert, geswooren en beleden te hebben geenen coninck, prins of staet subject te zijn als eenelijk den staed der Generale Nederlandse Oostindische Comp[ie],

soo is 't dat desselvs naekomeling, den tegenwoordigen opper-orangkay, Johannes Philippus Backer, benevens de ondergetekende landsgroten, voor hun, hunne successeuren en onderdaenen, in gelykervoegen bywegen van renovatie mits deesen sweeren, verklaeren en belyden, geen coninck, prins of staed

[1]) Het eerstgenoemde contract in *Corpus* II, blz. 329—333; het tweede ibidem, blz. 389—392. De renovatie van 23 Maart 1686 is mij niet bekend.

[2]) In 1668. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge*, II, I, blz. 257.

[3]) Er staat: overgelegde. Zie echter *Corpus* II, blz. 390.

onderworpen te zijn als eenlijk den staed van de Generale Oostindische Comp[ie], en in derselver name[1]) den Edelagtbaren Heer gouverneur en raed in Banda, wiens mandaten en bevelen voortaen also gehoorsamen en als opregte onderdanen van Haer Edelagtbare sonder eenige contradictie agtervolgen zullen.

Bekennende wy ook, dat de E. Comp[ie] de volkomene superioriteyt ende eygendom over onse landen en volkeren, uyt regt van de voorschreven motiven en vrywillige submissie, is competerende.

Wyders belooven en sweeren, dat voortaan geene andere potentaten, 't zy Engelse, Franse, Portugeesen of eenige andere natiën, in hare beveelen sullen gehoorsamen.

Mitsgaders belooven geene verbonden, contracten en alliantiën te sullen aangaan of houden met eenige andere Europiaanse volkeren buyten d'E. Comp[ie], veel min eenige derselve in onse landen te admitteren, maar by paresse van groote magt, die wy niet souden kunnen wederstaen, aen den Edelagtbaren Heer gouverneur voornoemt terstondt de wete laten doen, sonder de minste contradictie.

Sooals wy mede sweren 't selve in cas van andere Indiaense natië, namentlijk Maccassaren, Boutonnesen, Javanen, Maleyers, etc[a], zullen agtervolgen en haerlieder komste aan onse stranden niet alleen met alle mogelijkheyd te weren, maar ook soo mogelijk deselve gevangen te neemen en aan d'E. Comp[ie] over te leveren, tenwaere sy met behoorlyke paspoorten van d'E. Comp[ie] verscheenen. En so wy dit onvermogens zijn te doen, daarvan alvoren datelijk praeadvertentie aen den Edelagtbaren Heer gouverneur in Banda te laten toekomen, om daarin versien te werden, om alsoo de negotie van slaven als andersints, [die] op ons land off daeromtrent mogte vallen, alleenig aen d'E. Comp[ie] te verblyven, sonder imand meer.

Wy nemen almede aen, dat byaldien eenige Nederlanders ofte hunne slaven op ons land quamen te loopen, deselve aen haare meester weder ter hand stellen zullen, gelijk ook eenige van d'inhabitanten ofte haer lijfeygenen by de Nederlanders alsoo

---

[1]) Er staat maniere, wat evident een verschrijving is.

overkomende, aen de inwoonders restitueeren moeten, belovend bovendien onse uyterste devoiren te zullen aanwenden, ons land met jaty-, sappan- off sassefrasboomen [1]) beplant werde.

Alsoo ook, indien d'E. Comp'e soude geraden vinden een fortje, logie of wagt [2]) op te rigten, aldaer voor dag [3]) uyt elker onser negoryen by beurten sooveel arbeytsvolk te zullen contribueren en dagelijx te werk brengen, als by iders vermogen sal bygebragt kunnen werden, tot 'er tijd 't selve voltooyt zal zijn, zullend' den opperorangkay Johannes Philippus Backer met zijn negory by de wagt blyven woonen.

Dat daervoor d'E. Comp'e de bescherming ende heerschappye over haer aanneemt tegen alle en een ider, die haar eenige schade off leed aandoen willen, gelijk zy dan tot dien eynde tot hunne bescherming op haar land geplaetst heeft een corporaal en ses zoldaten, en deselve soo met ammonitie van oorlog als provisiën sodanig versien, dat zy tot de naeste besending uyt Banda van alles geen gebrek hebben te lyden, voor sig behoudende deselve besettelingen na gelegentheyt des tijds te verminderen off vermeerderen.

Welke bovenstaende artykelen wy gesamentlijk voor onse onderdanen en naekomelingen beloven sonder eenige de minste infractie in alles promptelijk nae te komen en agtervolgen, de wagt off andere vastigheyt, die mogte in der tijd gemaekt werden, van nodige reparatie te besorgen, doende tot bekragtiging van desen by wedersijdse gewoone solemniteyten den eed van getrouwigheyt.

Onder stond: Aldus gerenoveert, g'amplieert, bevestigt, b'eedigt, onderteekent en uytgewisselt tot **Banda-Neira** in 't casteel Nassau den 12 Mey 1742 — was geteekend — **A^m Bernard,**

---

[1]) Deze belofte van aanplant is nieuw en komt in de vorige contracten niet voor. Sassafras is een boom, welks hout het z.g. roodhout levert en welks bast een welriekende stof bevat en ook wel massooi of koelit-lawang wordt genoemd. Zie vooral DE HAAN, *Priangan* III, blz. 866 en volgende.

[2]) Vroeger had er ook al een wacht gelegen, en was er zelfs een schoolmeester geplaatst. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, I, blz. 176, 205, 207, 210 en 257.

[3]) Dagelijks?

J[s] de Jongh, G[t] H[k] Alephelt, N[s] Bormeester, P[r] Reaal, J. Barriel en Jacob Leborgne.

Ter syde stond 's Comp[ies] segel, in roode lacque gedruckt, waerby geschreven stond: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raed voormelt — was geteekend — **H[k] C[n] Finx**, secretaris.

Nog ter syde 't segel van den orangkay Backer, in rode lacque gedrukt — getekend — **Johannes Phil. Backer** en **Z[s] J[s] Backer.**

Onder stond: Accordeert — was getekend — **H[k] C[n] Finx**, secretaris.

DCCCLXVI. MALABAAR.

19 Mei 1742. [1])

Zooals reeds voor Bengalen en de Kust van Koromandel geschied was, werd in opdracht van de Hooge Regeering ook aan de Kust van Malabaar een overeenkomst met de Franschen gesloten tot uitlevering van wederzijdsche deserteurs en misdadigers.

Tractaat, gemaakt tussen mijnheer George Signard, directeur, en de heeren van den raad tot Mahé, uit name van de Fransse Oostindische Compagnie ter eenre, en den heer Julius Valenthijn Stein van Gollenesse, commandeur en veldoverste ter custe **Mallabaar,** benevens den raad tot Cochim, uit name en vanweegen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] ter andere zyde, rakende het overleeveren der wedersijdse deserteurs en misdadigers op de volgende voorwaarden, en op de ratificatie van den Hogen Raad tot Pondichery en van de Hooge Indische Regeering tot Batavia.

Art. 1.

Tot welweesen onser beyde Compagnieën en tot zeekerheyd en gerustheyd onser comptoiren is beslooten en overeengekomen

---

[1]) Uit de *Overeengecomen brieven 1743,* 15de boeck, folio 2792 en volgende.

tussen ons, bovengenoemde en ondergetekende, dat alle deserteurs, gehoorende tot de commercie, militie of zeevaert, ambagtslieden, zijnde in dienst van d'eene en andere Compagnie, van wat natiën deselve zijn, welke deserteuren[1]) van de comptoiren ter custe **Mallabaar** en zig begeven onder de vlag der France of Hollanders, van de eene en andere zyde der gesegde comptoiren sullen wedergegeven werden, onder beding en conditie, dat aan voormelde deserteurs pardon sal werden verleend, sonder dat deselve sullen mogen werden gestraft, hetzy aan het leeven of aan den lyve, op wat wyse het ook zoude mogen weesen, ter sake van gesegde desertie, mits dat men deselve deserteurs egter voor eenigen tijd sal vermogen te bannen en te doen gaan na andere comptoiren of plaatsen.

art. 2.

Dat de directeur, commandeur en opperhoofden van France en Hollandse residentiën en comptoiren te deser cust verpligt sullen zijn kennis te geeven van wederzijdse deserteurs, die by hun zijn komen overloopen en zig daar onthouden, ten eynde dat den gebieder van de andere natie zijn volk soude konnen senden om de deserteurs op te soeken en terug te brengen, aan wien deselve dan sonder eenige swarigheyd sullen moeten overgegeven werden op conditie, hiervooren gemelt.

art. 3.

Dat de schuldige aan crimen laese majestatis van de eerste en tweede graad, moordenaars en struykroovers, vergifters, brandstigters, vadermoorders en andere, die zig schuldig gemaekt hebben aan sware misdaaden, wedersijds sullen overgegeven werden sonder eenige conditie; dog sullen middelerwylen de bescherming van de vlag konnen toegestaan werden aan voortvlugtige van de eene en andere natie, die zig eenelijk zoude willen veyligen voor capitale straffen, die se mogten verdient hebben volgens de wetten, en dat eenelijk in geval dat 'er misdaad niet kan gesegt worden te zijn attrocia crimina, waarvan de decisie staan sal aan de voorzigtigheyd[2]) van de heeren directeur van Mahé, commandeur van Cochim en hunne raaden.

---

[1]) Versta deserteeren.
[2]) Sic. Bedoeld is prudentie.

art. 4.

Dat de slaven van de eene en andere sexe, welke gevlugt zijn en zig verschuylen op de eene of andere natie hunne residentie of comptoiren, soodra men kennisse krijgt dat se slaven zijn, overgegeven sullen moeten werden aan haer lijfheeren, op conditie van pardon.

art. 5.

Van dit tegenwoordig accoord zijn vervaerdigt vier eensluidende origineele geschriften, waervan twee in het Frans en twee in het Hollands, twee van dewelke, van ygelijks een, er sullen berusten onder de magt van de France Compie, en de twee andere, gelykelijk van yder een, sullen berusten onder de magt van de Hollandse Compie.

Aldus overeengekomen in de stad **Cochim**, den 19en May 1742 — was geteekend — **J. V. Stein van Gollenesse, A. Harsteede, J. D. van der Brugghen, Fs Terburg, Fs Bowijn, G. G. Franchimont, Jn Js Korsgens, G. J. Feyth** en **W. Stiermans.** [1])

Accordeert

H. v. d. Steeg, eerste clerq.

Ratificatie van bovenstaande overeenkomst door Gouverneur-Generaal en Rade in hun vergadering van 23 Augustus 1742.

Naar resumtie is verstaan te ratificeeren het gesloten contract tusschen den directeur en raed tot Mahé, uyt naam van hare superioren, en den commandeur en raad tot Cochim, uyt naam van de Nederlandsche Oostindische Compie, tendeerende tot overgave van weederzijdse deserteurs, onder conditie van .... [2])

Batavia, in 't casteel, dato voorschreven — was geteekent — **Js Thedens, N. van Berendregt, M. van Aerden, N. Crul, D. Nolthenius, T. van Sprekens, J. M. Cluysenaar** en **Gs Cluysenaar**, secretaris.

---

[1]) Dikwijls geschreven Stuermans.

[2]) Volgt een parafrase van het contract.

DCCCLXVII. LIMBOTTO.

5 Juli 1742. [1])

Ook op Limbotto gaf het optreden van een nieuwen radja aanleiding tot bevestiging der oude contracten.

Bevestiging ende vernieuwinge van sodanige contracten, als er door den E.E. Agtbaren Heer Robertus Padbrugge, gouverneur en directeur der Moluccos, en den raed, in den name ende vanwegen den Hoog-Edelen Heere Joan Maatsuyker, Gouverneur-Generael en de Edele Heeren Raden van India, representeerende de Generale Nederlandse Oostindische Compie en Staat der Vereenigde Nederlanden in India, ter eenre, en Zijn Mogentheyd [2]) Kitchil Bea, coning van **Gorontalo,** Kitchil Goelaedoe, goegoegoe, en Kitchil Poemale, capitain-lauwt van **Limbotto,** met derselver rijxgrooten in den jaere 1678, den 2e January, zijn aengegaen, vastgestelt, besloten en verzegelt, [3]) mitsgaders geamplieert in den jare 1710, den 9e July, door den E.E. Agtbaren Heer Jacob Claasz., gouverneur en directeur benevens die van zynen rade, in 't casteel Orange tot Ternaten, met den tweeden coning van Gorontalo, Kitchil Wallangadje, en eerste coning van Limbotto, Kitchil Pelicaboeta en presente rijxraden, voor haer ende voor d'thuys-verblevene coningen en rijxraeden, [4]) en eyndelijk nog nader g'amplieerd ende vastgestelt in den jare 1730, den 26 September, door de E.E. Agtbaren Heer Jacob Christiaen Pielat, gouverneur en directeur, en den raed der Moluccos, met de princen Tolucco van Gorontalo

---

1) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1743,* 18de boeck, folio 2290 en volgende.

2) Sic.

3) Zie *Corpus* III, blz. 127 en volgende. Bedoeld contract is echter van 25 Maart 1678. De vergissing wordt verklaard als men weet, dat er ook op den 2den Januari 1681 een contract tusschen de betrokkenen is gesloten. Zie *Corpus* IV, blz. 369.

4) Zie *Corpus* IV, blz. 368 en volgende, waar in den titel abusivelijk staat 9 Juni 1710.

en Taljabo van Limbotto, als expresse afgesanten ende gevolmagtigdens van de alsthoen regerende coningen van Gorontalo en Limbotto. [1])

Welke verbonden, contracten, overeenkomsten, met alle d'ampliatiën ende den aenkleve van dien ik, Kitchil Goelopango, uyt kragte van wettige electie in Moluxen raede op den 22^e deser maend Juny 2^e coning van **Limbotto,** met ende benevens de thans presente rijxgrooten, verklare in alle zyne leden, poincten en deelen wel geresumeerd te hebben, waeromme dan ook voormelte contracten, even en in dier voegen deselve in vroegere tyden zijn besloten ende vastgestelt, besworen ende ondertekent, aenneeme ende bevestige, onder serieuse belofte van deselve heyliglijk en zonder de minste afwykinge te sullen nakomen ende observeeren, invoegen ik my tot vaste ende volle versekeringe van dien daertoe met solemnelen eede, mitsgaders d'eygenhandige ondertekening, by desen op 't plegtigste verbinde ende verpligte .

Aldus gedaen, vernieuwd ende bevestigt tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 5 July a^o 1742, zijnde door voormelte Kitchil Goelopango en d'aanwesige Limbotse rijxgrooten den eed ten eynde voorschreven in behoorlyke forma op den alcoran afgelegd en desen met hare handtekeningen bekragtigd, mitsgaders vanwegen d'E. Comp^{ie} door den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, benevens den raed der Moluccos, ter zeyde 's Comp^{ies} signateure geteekend — was getekend — **M^n Lelivelt, Hubertus Vermehr, Pr Janszen, A^y E^d Meder, Jan Weynekes, Petrus Wernher, W. A. Lults, J. W. Schults.**

In margine stond 's Comp^{ies} zegel, gedrukt in roden lacque, en daeromme: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en den raed — getekend — **J. F. Stegman,** secretaris.

Onder 't Maleyds stonden eenige caracters, zijnde de hand**teekeningen van den koning en rijxgrooten van Limbotto.**

---

[1]) Hiervóór, blz. 88 en volgende.

DCCCLXVIII. JAVA—MATARAM.

Augustus—December 1742. [1])

De strijd in Midden-Java, gevolg van den „moord" op de Chineezen te Batavia, droeg een tijd lang voor de Compagnie een gevaarlijk karakter, vooral doordat Soenan Pakoe Boewono II zich bij de Chineezen aansloot. Een groot deel van de kustlanden werd door de verbonden vijanden bezet; de bezetting van Rembang werd uitgemoord; die van het fort te Kartasoera gevangen genomen en voor de keuze gesteld den Islam aan te nemen of te worden gedood. Tegen het einde van 1741 was zelfs Semarang geheel door vijanden ingesloten. Men kreeg toen echter versterking van Batavia, alsmede steun van den Madoereeschen regent Tjakraningrat. Nu keerde de kans. Semarang sloeg de belegeraars af en de Soenan vroeg vergiffenis. Hij kreeg nu evenwel een groot deel van zijn onderdanen tegen zich en in zijn nood bood hij de strandlanden, benevens het recht om een rijksbestuurder te benoemen, aan de Compagnie aan, indien deze hem op den troon wilde herstellen. Het vredestractaat tusschen de Compagnie en den Soenan volgt later. Wij geven hier eerst de verklaringen van onderwerping aan de Compagnie, geteekend door de verschillende strandregenten. (De Jonge, *Opkomst* IX, blz. LXXVII en volgende; Gijsberti Hodenpijl, *De zwerftocht van sultan* (sic!) *Pakoeboewana III na diens vlucht uit den kraton te Kartasoera op 30 Juni 1742* in Bijdragen Kon. Instituut 74, 1918.)

Translaat Javaans geschrift, geschreven door de radeen adepatty Djajaningrat tot **Paccalongan** en tommangong Tjacradjaja tot **Batang** aan d'Edel Agtbare Heeren Hugo Verysel, Jan Harman Theling, commissarissen vanwegens de Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] op en langs Java's Noordoostcust, mitsgaders d'EdelAgtbare Heer Nathanael Steinmets, commandeur en veldoverste van opgemelde cust, ontfangen [2]) den 28 Augustus 1742.

Wy, radeen adipatty Djajaningrat tot **Paccalongon** en tommongong Tjacradjaja tot **Batang**, beloven onder het gesag van de Comp[ie] te willen sorteeren, sonder na imands order, behalven 's Comp[ies], te luysteren.

Tot bekragtiging van dit hebben wy onse seguls in margine met roode lacque gedrukt en met eede na onse manier bevestigd.

Onder stond: Getransladeert door — getekent — T[s] **Lesueur**, translateur.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1743*, 37[ste] boeck, folio 1936—1937.

[2]) Op Semarang.

Daaronder: Accordeert — getekent — **J. van Suchtelen**, comm. secretaris. [1])

Vrijwel gelijkluidend aan bovenstaand document vinden we in de *Overgecomen brieven* van *1743*, 37ste tot 39ste boeck, nog tal van verklaringen van strandregenten en wel van **Kendal, Kaliwoengoe, Brebes, Tegal, Pemalang,** alle van Augustus 1742, en verder van **Lasem, Joana, Pati, Rembang,** alle van October 1742. Ook nog een gelijkluidende verklaring der hoofden van de Maleiers op **Joana,** d.d. 27 October 1742. Ten slotte door de regenten van **Tampoeran, Demak, Koedoes, Tjenkalsewoe** en **Grobogan,** van November en December 1742.

DCCCLXIX. MOLUKKEN—KAIDIPANG.

3 September 1742. [2])

Ook door Kaidipang werd, ter gelegenheid van het optreden van een nieuwen radja, het contract met de Oostindische Compagnie bevestigd en vernieuwd.

Bevestiging ende vernieuwing van zoodanig contract, 't geen door den coopman David van Petersom en ondercoopman Jan Walraven de la Fontaine, als expresse gecommitteerdens in den name ende vanwegen den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en directeur Pieter Roselaer benevens den raed in Molucco, representeerende Zijn Hoog-Edelheyt, den Hoog Edelen Heere Mr Willem van Outhoorn, Gouverneur-Generael, mitsgaders d'Edele Heeren Raeden van Nederlands-India, resideerende tot Batavia en representeerende de Generaele Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Compie en Staat der Vereenigde Nederlanden, ter eenre, met den afgeleefden coning van

---

1) Secretaris van de commissarissen.

2) Uit het *Contractboek*. Ook in de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8149,* alsmede in de *Overgecomen brieven 1743,* 18de boeck, folio 294 en volgende.

> **Caudipan**, Willem Cornput, den 17den Maert in den jaere 1702 is aengegaen ende besworen, mitsgaders sub dato 4den Augustus anno 1729 door den jongst afgestorven koning van dat rijkje, Albertus Cornput, onder de regeering van den E.E. Agtbaren Heer Jacob Christiaen Pielat, gouverneur en directeur, met den raed der Molucco's geamplieerd ende bevestigt. [1])

Welk contract ik, prince Jacob Cornput, uyt kragte van wettige electie in Moluxen raede de dato 28en der jongst verwekene maend Augustus door den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, nevens den raed, resideerende ten casteele Orange, als representeerende Zijn Hoog-Edelheyt, den Hoog-Edelen Heere Johannes Thedens, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, aangesteld tot coning van het rijkje van **Caudipan** en hetgeen daeronder sorteerd, mitsgaders de alhier presente rijxgrooten, verklaren in alle zyne leeden ende poincten wel geresumeerd te hebben, waeromme dan ook hetzelve contract, even en in diervoegen het legd, en door de voorschreven koningen Willem en Albertus Cornput, nevens derselver rijxgrooten, besworen en ondertekend is, voor ons en onse nakomelingen volkomentlijk aannemen, onder serieuse belofte, hetselve promptelijk en zonder de minste afwykinge te zullen onderhouden, even en gelijk of het jegenwoordig door ons opnieuw bedongen, aengegaen ende opgesteld was.

Aldus gedaen, bevestigd ende vernieuwd tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 3den September anno 1742, zijnde door voormelte prins en presente rijxgrooten, voor henlieden en voor de verdere bobatossen, thans niet present, den eed in behoorlyke forma afgelegd en desen met haere handtekeningen bekragtigt. Ende vanwegen d'E. Compie heeft den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en directeur Marten Lelivelt, mitsgaders Zijn Es raed, hunne handteekeningen hieronder gestelt — getekent — **Mn Lelivelt, Lubertus Vermehr, Ar Ed Meder, J. Smith, Jan Weynekes, Pr Wernher, W. H. Lults, J. W. Schultz.**

In margine 's E. Compies zegel, gedrukt in roden lacque, en

---

[1]) Het contract van 1702 is mij niet bekend; dat van 1729 hiervóór, blz. 57 en volgende.

daerbenevens: Ter ordonnantie van den E.E. Agtbaren Heer gouverneur en raed — was getekent — J[b] F[k] **Stegman**, secretaris.

Onder 't Maleyds stonden eenige handteekeningen en caracters, zijnde die van den prins met de presente rijxraden. [1])

DCCCLXX. DJAMBI.

13 Februari 1743. [2])

Op het eind van 1742 deed sultan Astra Ingalaga van Djambi wegens zijn hoogen leeftijd vrijwillig afstand van den troon, ten behoeve van zijn broeder, den pangéran Soeta Widjaja. Deze bekrachtigde alle overeenkomsten, door zijn voorgangers met de Compagnie aangegaan.

Geschrift, waarby pangirang Soeta Widjaja, opvolger van Sulthan Astra Ingalaga, benevens alle princen en verdere groten, verklaren heyliglijk zonder de minste afwykinge te zullen onderhouden en in allen delen te doen stand grypen het gecontracteerde Compagnies wegen door den E.E. commissaris Abraham Patras — loffelyker memorie — met gemelte sulthan Astra Ingalaga binnen desselfs hoff in 't jaar Jesu Christi 1721, den 21[e] dag van de maand October, en na de Mahometaanse stijl in 't jaar 1134, genaamt Dalawal, den 30[en] van de maand Zulhadja, op Dingsdag's nademiddags ten vijff uuren, zijnde g'approbeerd en g'ratificeerd door Haare HoogEdelens, den HoogEdelen en GrootAgtbaren Heere Henric Zwaardecroon, Gouverneur-Generaal, benevens de WelEdele Agtbare Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, den 20[sten] Maart anno 1722. [3])

---

[1]) Bovenstaand document is het laatste, dat in het officieele *Contractboek der Kamer-Amsterdam* is ingeschreven; de belangstelling scheen tegen het midden der achttiende eeuw reeds zoo te zijn gedaald, dat inschrijving der contracten een noodelooze moeite werd geacht! Uit latere jaren zijn nog wel enkele losse contracten bewaard gebleven, die in een portefeuille bijeen gevoegd zijn, welke zich thans op het Rijksarchief bevindt en omschreven is als: Indische contracten 1753—1791. (Koloniaal Archief no. 4464 Q*.)

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1744,* 18[de] boeck, afdeeling Jamby, 2de register, folio 10.

[3]) Zie *Corpus* IV, blz. 529—535.

Jamby, den 13[e] February anno 1743 — was getekend — **G. Veltman.** [1])

DCCCLXXI. MALABAAR.

22 Mei 1743. [2])

Ondanks talrijke pogingen van den kant der Compagnie, was de vreede met Trevancore nog steeds niet hersteld — zie hiervóór, blz. 285 en volgende. In de *Overgecomen brieven 1741,* 30ste boeck, 2de register, folio 237 en volgende, vindt men een concept-vredesverdrag van 1740. — En hoewel de oorlog in den laatsten tijd voor Trevancore niet ongunstig was geweest, toonde de vorst van dit rijk toch lust tot toenadering te hebben. Zoo zond hij 124 gevangen onderdanen der Compagnie terug. Wel bleef men aan de kust den vorst, met „zijn ongemeene heersugt" (sic) wantrouwen, maar men ging toch tot besprekingen over, die tot onderstaand onbeholpen geredigeerd vredescontract leidden. (*Onuitgegeven origineele missive van commandeur en raad op Cochim aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. 19 October 1743.*)

Contract van vreede en vrundschap, gemaakt tussen Sijn Hoogheid den koning van **Trevancoor**, Walia Matanda Warmer ter eenre, en vanwegen de Generale Nederlandse Oostindische Compagnie den HoogEdelen Heer Gustaaf Willem van Imhoff, Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, door haren commandeur, Reinicus Siersma, ter andere syde.

1.

Alle hostiliteyten sullen ten eersten van beyde kanten cesseeren en voortaan tussen beide een opregte vreede en vrundschap onderhouden werden.

2.

De gevangens van de E. Comp[ie], die by den Trevancoorder

---

[1]) Ter zelfder plaatse in de *Overgecomen brieven 1744,* blz. 14 en volgende, vindt men een brief van den nieuwen sultan aan Gouverneur-Generaal en Rade, waarin hij de bovenstaande verklaring nog nader bevestigt.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1744,* waarin dit document tweemaal voorkomt, en wel 3[e] boeck, folio 1379 en volgende en 12[de] boeck, folio 223 en volgende.

sijn, sullen ten eersten naar het sluyten en teykenen van dit contract op Paroe aan Haar Edele overgegeven worden; de gevangens van den Trevancoorder, die by d'E. Comp[ie] berusten, sullen Haar Ed. aan Signatty overgeven, en soo Signatty deselve niet wil aannemen, zal d'E. Comp[ie] haar maar laten lopen.

3.

De deserteurs van d'E. Comp[ie], die uyt haar forten en sterktens weggelopen en onder de bescherming van den Trevancoorder haar begeven hebben, sullen binnen den tijd van 6 maanden, sonder op te houden, teruggesonden worden, excepto de gestorvene [1]) en die weggeraakt sijn; en ondertussen sorge dragen, dat de presente by andere natië haar niet sullen vervoegen.

4.

Daarentegen belooft d'E. Comp[ie] deselve wegens hunne desertie te sullen pardonneeren, wederom in genade aannemen en op generhande wyse daar[voor] straffen.

5.

Dog indien in 't vervolg van tijd imand van 's Comp[ies] dienaren of onderdanen, hetsy Europesen, Inlanders of slaven, mogten weglopen en sig in Sijn Hoogheids land retireeren, sal Sijn Hoogheyd deselve ten eersten, sonder daartoe versogt sijnde, laten oppakken en aan d'E. Comp[ie] overgeven, hetwelke d'E. Comp[ie] mede belooft ten opsigt van sijn Hoogheits onderdanen.

6.

Het canon, de sware ketels en andere swaare goederen, voor so verre die in de magt van Sijn Hoogheyd en d'E. Comp[ie] sijn, sullen gewogen worden en door degene, die meerder aan gewigt daarvan heeft, aan den ander contante betaling daarvoor doen.

7.

Sijn Hoogheyt belooft jaarlijx aan d'E. Comp[ie] tot Coilan en Peza [2]) te laten leveren 1200 candylen deugtsame en droge peper,

---

[1]) Sic !

[2]) Het hiervóór genoemde *Mallabars Woordenboek* zegt: Peza, een land, gehoort onder Carnapoly; de E. Comp[ie] heeft hier een steene pakhuys.

navolgens koopmansgewoonte, tegens de prijs van 54 ropyen het candijl van 500 ℔, voor welkers voldoeninge Sijn Hoogheid borge blijft. En sal de betalinge geschieden in ropyen, Spaance realen of deugtsame pagoden, ter keuze van den koper, de eerste tegens 20 Cochimse fanums, de tweede tegens 40 gelyke fanums, en de laatste tegens 2 rijxdaalders gerekent, somede in ragias, gallioens of staafgoud volgens marxprijs. [1])

8.

Sijn Hoogheid staat toe dat d'E. Comp[ie], des begeerende, een steene fort tot Colletje [2]) sal mogen bouwen, waartoe Sijn Hoogheyd de nodige steenen aanneemt te besorgen voor betaling.

9.

Daarentegen neemt d'E. Comp[ie] aan, sodra een begin met de extructie van de gemelde fortresse sal gemaakt sijn, aan Sijn Hoogheyt jaarlijx de waarde van 100 candylen peper in kruid en lood, rond scherp, snaphaan- en vlintsteenen, [3]) te laten voldoen; maar wanneer Sijn Hoogheyd vóór de extructie van gedagte fort, (van) eenige oorlogsammonitie, hiervoren gemelt, van noden mogte hebben, sal d'E. Comp[ie] Sijn Hoogheid gerieven met hetgene Haar Ed[e] aan Sijn Hoogheyd sullen kunnen geven, voor Compagniesprijs.

10.

d'E. Comp[ie] sal haren handel in lywaten en andere goederen en benodigtheden, die Sijn Hoogheyts land uitlevert in het rijk van Trevancoor en in alle verdere landen, onder Sijn Hoogheyts gebied staande, [4]) ongehindert mogen dryven op sodanige wyse, als van ouds gebruykelijk is geweest.

---

[1]) Een ropia gold op de kust van Malabaar 30 Hollandsche stuivers of f 1.50; een Spaansche reaal het dubbele. Een pagode gold 120 stuivers; een Hollandsche rijksdaalder (z.g. zwaar geld) 60 stuivers. Met ragias worden bedoeld de z.g. fanums-ragia of koningsfanums, die 1½ maal zooveel waard waren als de gewone fanum. Gallioens zijn mij niet bekend. Het staafgoud wordt berekend naar den prijs per mark. Dit laatste is de gebruikelijke gewichtseenheid voor het wegen van edele metalen en is gelijk aan 24 karaat.

[2]) „Colletie: een weefryke plaats, legt 3 mylen van Tengapatnam". De Compagnie had daar in 1741 een versterking gebouwd, die Trevancore eenige malen vergeefs bestormde en ten slotte 4 maanden belegerde. Door een hevigen brand gedwongen, moest toen de bezetting zich aan den vijand overgeven.

[3]) Vuursteenen voor snaphanen en geweren. Vgl. Duitsch Flint = vuursteen.

[4]) Onder welke Atingen het voornaamste was.

11.

Wyders accordeert Sijn Hoogheit dat d'E. Comp^ie brandvrye logies tot Cottatte en Tengapatnam, soals voorheen, in Sijn Hoogheids land sal mogen bouwen, en ook op andere plaatsen, navolgens de wedersijdse vertrouwelijkheyd. En sal Sijn Hoogheit sodanige logies, 's Comp^ies dienaaren en effecten, in synen bescherming neemen tegens alle insultes van quade menschen.

12.

Alle goederen en koopmanschappen, die in Sijn Hoogheids land door d'E. Comp^ie gebragt worden, sullen volgens oud gebruyk gehandelt worden, en (van) degene, die door d'E. Comp^ie daaruit gevoert worden, sullen almede gehandelt worden volgens oud gebruik van het land, dat is dat de cooplieden aan den koning voldoening sullen moeten geven.

13.

De oude schuld van Attingen [1]) sal binnen den tijd van een jaar door onpartydige personen ondersogt en, wettig bevonden sijnde, aan de E. Comp^ie voldaan worden.

14.

Ook belooft Sijn Hoogheid dat de cooplieden tot Cottatte en alle degene, die van Sijn Hoogheyds onderdanen eenig geld aan de E. Comp^ie mogten schuldig sijn of in der tijd schuldig worden, tot de voldoeninge sullen geconstringeert worden, op bewysen en blyken, volgens gewoonte der cooplieden.

15.

Eenige questie onder beydersijds onderdanen ontstaande en de eene den anderen komende te doden, sal de schuldige en de doodslager na de wyse en 't regt van ider natie gestraft worden by sijn eigen regter, ten overstaan van 2 gecommitteerders en 2 ragiadoors.

16.

Indien het mogte gebeuren dat eenige schepen, jagten, chia-

---

[1]) Atingen of Atinga was een koninkrijkje, dat als een enclave in Trevancore lag. Het werd bestuurd door een koningin, die aan de vorsten van Trevancore verwant en van hen afhankelijk was.

loupen of mindere vaartuygen van de E. Comp^ie^ door stormen of andere ongevallen kwamen te verongelucken op Sijn Hoogheids cust, sal deselve gehouden sijn hetgene van de verongeluckte vaartuygen en goederen geborgen mogte sijn, wederom te geven aan d'E. Comp^ie^, sonder eenige pretensie van strandregt. En sullen alleen maar betaald worden de berglonen, die daarvoor besteed sijn.

17.

Sijn Hoogheid staat d'E. Comp^ie^ toe de Roomse Europeese geestelyke uit Sijn Hoogheyts onderhorige landen te verdryven, en de kerken der Christenen te laten bedienen door Inlandse priesters en naturellen van dese cust.

18.

De koebeesten, braminees en vrouwen, mitsgaders tempels, sullen door 's Comp^ies^ onderdanen niet mogen gemolesteert worden.

19.

Wanneer de helfte van de gecontracteerde 1200 candylen peper aan de E. Comp^ie^ geleverd word, sal door Haar Edele aan Sijn Hoogheid een peperpasse van 200 candylen, en als 't contract in 't geheel voldaan word een ander pas van 200 candylen afgelangd worden, nevens een jaarlijx geschenk. Wyders sal de E. Comp^ie^ daarenboven voor elke candijl peper, die aan d'E. Comp^ie^ geleverd word, aan den koning, volgens het gebruyk op Coilan, vereeren 4 fanums ragias, sullende egter voormelte 400 candylen peper niet naar de Noord, maar alleen naar de Zuyd mogen vervoerd worden.

20.

Ingevalle de Francen om de wille van dit contract Sijn Hoogheyt of desselfs cooplieden eenige moeyelijkheeden mogten komen aan te doen, sal d'E. Comp^ie^ 't selve moeten beletten, dan wel gedogen dat de plaats, tot een fort op Colletje gedestineert, aan deselve word overgegeven.

21.

Wanneer de Armanesen [1]) Sijn Hoogheyd b'oorlogen, sal d'E.

[1]) Die van het aangrenzende Madura. Het hof of de regeering van Madura heette de armanee. Zie *Corpus* III, blz. 32, noot 4.

Comp[ie] Sijn Hoogheyd met so veel bombardiers of bosschieters, als sy sal konnen missen, assisteren uit de besetting van het fortres op Colletje.

22.

Wanneer Sijn Hoogheyd na regt en reden sijn pretensie te eeniger tijd formeerd op den koning van Calicoilan, sal d'E. Comp[ie] sig neutraal houden.

23.

Dog daarentegen beloofd Sijn Hoogheyd van desen jare niets te sullen ondernemen tegens de landen en liniën [1]) van Coilan.

24.

Maar vermits Sijn Hoogheyd sustineert een regtmatige pretensie te hebben op een van de pallysen en de vrye plaatse Coettenmangalam, byde gelegen in voorschreven liniën, so sal d'E. Comp[ie] moeten consenteeren, dat Sijn Hoogheyd een jaar na het sluyten van de vreede, sijn regt op de voormelte 2 plaatsen mag institueeren, sonder sig daar tegen te stellen; en belooft Sijn Hoogheyt voor die vergunning jaarlijx 300 candylen peper aan d'Ed. Comp[ie] te sullen leveren, buyten de gecontracteerde 1200 dito's, voor de prijs van 54 ropias 't candijl.

25.

Het canon en ammonitie-goederen, die de Signatty gedurende desen oorlog uit Sijn Hoogheyts land bekomen heeft, sal Sijn Hoogheyd vry staan van den Signatty te mogen eysschen. En sal d'E. Comp[ie], so Haar Edele bewust is dat Sijn Hoogheyts geschut of andere goederen onder den Signatty sijn, hetselve aan Sijn Hoogheyt verwittigen.

26.

Alle Europesen, dewelke van de Francen, Engelse en Portugesen gedeserteerd en tot Sijn Hoogheid overgelopen sijn, daarmede sal d'E. Comp[ie] niets te doen hebben.

27.

Dit contract sal getekend worden by Sijn Hoogheyd, den

---

[1]) Grensstreken.

koning van Trevancoor, en van 's Compagnies wegen door den Hollandsen commandeur en twee leden van synen raad.

28.

En daarvan sullen gemaakt worden vier eensluidende origineele instrumenten, twee in 't Hollands en twee in 't Mallabaars, en ieder sal twee onder hem houden.

Aldus gedaan en besloten aan het hof tot **Mavelicare,** op approbatie van Haar HoogEdelheden, de Hooge Indiase Regeering tot Batavia, in 't jaar Coilan 918, den 12den van de maand Eddawam ofte den 22sten May anno 1743; was getekent met Mallabaarse caracters, by den coning selfs gesteld, en **Rs Siersma.**

In margine: Ten onsen overstaan als gecommitteerdens, die den koning hebben zien teykenen in het bywesen van Zijn Hoogheyts en de Cochinse ragiadoors — was getekent — **Gm Gt Franchimont** en **Johs van Dooreslaar.**

Lager: Accordeert — was getekent — **Js de Krouse,** eerste clercq.

Uittreksel uit de Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade d.d. 3 October 1743.

.....So is, na resumptie van de gemeene en aparte brieven, item eenige verdere papieren nopens voorschreven vreedehandeling mentie makende met het contract, dat ten dien reguarde met den meermelten vorst op den 22en May deezes jaars onder de approbatie deezer regeering is geslooten, op het voorstel van den Heere Gouverneur-Generaal in overweging genomen sijnde of het met den dienste en intrest der E. Compie niet het beste zoude convenieeren, sonder ons te verklaren de dispositie te surcheeren over gedagte materie, die in allen deele deeze tafel seer onaangenaam is te voren gekomen, soo om de wille van de schijnbare onnodige precipitantie en de disreputatie, die daarinne voor de Maatschappye opgeslooten legt door de toegesegde leverantie van eenige houtwerken [1]) tot het weeder opregten van het geruineerd palijs op Coilan de Sima, [2]) schoon tot dat werk niet

[1]) Dit is niet in het contract zelf opgenomen.

[2]) De beteekenis van het epitheton de Sima, dat men in de 18de eeuw meermalen aantreft bij den naam van de plaats Coilan of Quilon, is mij niet bekend.

sufficieerende, dog onder de Mallabaren als een teeken van verootmoediging aangemerkt werdende, buyten dat nog van vry wat speculatie en dangereus voorkomt de toegezegde hulpe aan deezen vorst, by het 20e articul, wanneer de Francen Sijn Hoogheyt over het aangaan van voormelt contract mogte lastig vallen of eenige moeyelijkheeden aandoen. En dan nog de neutraliteyd, die men soude moeten oeffenen wanneer denselven teegens den Calicoilangsen koning syne pretensie op een der palysen en de plaats Cottimangelam, item nog eenige andere pretensiën, soude komen te maken, sodanig als dat g'extendeert werd gevonden by het 22e en 24e articul van dat contract, so wierd goedgevonden gedagte voorstel [1]) te amplecteeren, om te ontwaren in hoedaniger voegen meermelde vorst sig in de jongste gepasseerde reegenmousson sal gedragen en voldaan hebben aan de poincten, van zyne zyde daarby toegesegt, ten eynde alsdan daarover weeder na bevinding van saken te disponeren, dog niettemin den commandeur Siersma intusschen by een apart briefje te gelasten, niet alleen ondertusschen minnelijk en vrindelijk met denselven te verkeeren, even of de vreede door ons was g'approbeert in alle sodanige dingen, die geen prejuditie aan de saak ten principale en ons goed regt komen toe te brengen, en in alle hetgeene ten principale herstelbaar is, by provisie ook voort te procedeeren tot d'uytvoeringe van de geconditioneerde articulen, sonder egter daaronder te begrypen het voorschreven 20e, 21e en 24e articul, maar ook hem [2]), om denselven met een seekerder tredt in de behandelinge der Inlandse saken te laten voortgaan, te doen toekomen sodanige remarques, als by deese occasie sijn te vooren gekomen.

Batavia in 't casteel, dato voorschreven — was geteekent — **G. W. van Imhoff, P. de Chavonnes, Ms van Aerden, Ns Crul, Ds Nolthenius, Jb Lakeman, Js Ms Cluysenaer** en **Ps As van de Parra**, secretaris.

1) Namelijk om de beslissing over dit contract uit te stellen.
2) Namelijk den commandeur Siersma.

DCCCLXXII. KOROMANDEL.

27 Juni 1743. [1])

De toenemende kwellingen en afpersingen der „Moorse" regenten jegens de Europeesche handelaars leidden in 1742 tot een vredebreuk tusschen Tanjore en de Compagnie. In den volgenden strijd behaalde deze een aantal militaire successen, legde beslag op tal van schepen van inheemsche kooplieden en sloeg het beleg voor de stad Tanjore zelf. In Mei 1743 zond de vorst een gemachtigde naar Negapatnam, die ten slotte onderstaand vredescontract sloot. *(Onuitgegeven missive van gouverneur en raad van Cormandel aan de Hooge Regeering te Batavia, d.d. o July 1743.)*

Translaat vreedenscontract tusschen Reja Srie Pretappa Singaji Rasja Maharadja Sahib, vorst van **Tansjenagarang** — **Tansjour** — en heer van Chioli Deesjam, [2]) mitsgaders Raja Srie — den WelEdelen Agtbaren Heer — Jacob Mossel, Raad-extraordinair van Nederlands-India, gouverneur en directeur ter custe Cormandel, Carnatica, Orisa etc^a^, etc^a^, benevens den raad, uyt name van de doorlugtige Hollandse Compagnie aangegaan en geslooten.

1ste artikel.

Alle verwyderingen en vyandschappen, die in den geweest sijnde oorlog sijn gepasseert, sullen van heeden aff aan wedersyden werden vergeten en veranderen in een eeuwigduurende vaste en onverbrekelyke alliantie en vrindschap, sullende dit contract by de wedersijdse onderdanen moeten stand grypen conform de contracten en cauls, door de successive koningen van **Tansjenagarang**, die tegenwoordig in de glorie sijn, [3]) verleend, en wyders op sodanige conditiën en artikelen, als hieronder volgd.

2.

Aan de eygenaars der 10 aangeslagene vaartuygen zal d'E. Comp^ie^ deselve weder restitueeren, te weeten aan Karoeka Awoe Kapoele twee, Natoe-chitty, Mirana, Mahamadoelebe, Lebe-Tamby, Marie Moetu-poele, Naymappa-chitty, Mapoele-marcair en Sawatey Seidoe ieder één, someede de helfte van den arreek, [4]) soodanig op de paspoorten bekend staan.

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland, no. 8368.* Een uitvoerige parafrase van dit contract in de *Overgecomen Brieven 1744,* 19de boeck, afdeeling Cormandel, folio 389 en volgende.

[2]) Dit beteekent: het land van Chiola en is dus synoniem met Chiola Mandala = Koromandel.

[3]) In het hiernamaals.

[4]) Pinangnoten.

De barquiers [1]) sullen de door de E. Comp^{ie} afgegeevene arreek, so aan den Ceylonsen dessave als Colombose tolk, benevens alle de vragtolens [2]) voor haar reekening nemen, sullende op de E. Comp[ie] geen pretensie weesen.

Ook sal d'E. Comp[ie] aan Moeynappa-chitty op dese conditië restitueeren het geld, waarvoor desselfs phaar [3]) is verkogt geworden, benevens de helfte van de arreek, volgens paspoort.

De schade, in den oorlog geleeden, sal aan wederzeyden werden vergeeten, sonder ooyt dierweegens pretentie te maken; alle het overige sal d'E. Comp[ie] neemen.

Ook sal d'E. Comp[ie] na haar welbehagen in de Nagapatnamse munt in gehalte en swaarte mogen laten slaan Nagapatnamse, Portonovose en sterpagoden en alderhande soorten van fanums, mitsgaders Arkadoese en allerhande soorte van ropyen, mits dat dies geregtigheeden volgens oud gebruyk aan Raja Srie Maharasja Sahib werden voldaan.

Aldus gedaan en geslooten in 't casteel tot **Nagapatnam**, den 27 Juny anno 1743, door Gopaal Ayengaar, [4]) in steede van desselfs broeder, Raja Srie Ragoepaddi Ayengaar — was geteekend — **Gopaal Ayengaar.** [5])

---

[1]) Schuitenvoerders; hier de eigenaars der door de Compagnie genomen vaartuigen, die thans werden teruggegeven.

[2]) Lees vragtola's of vrachtbrieven. Het blijkt, dat in de genomen inheemsche vaartuigen zich ook vrachtgoederen hadden bevonden van neutrale personen. Daarvoor bleven nu de eigenaars dier vaartuigen verantwoordelijk en niet de Compagnie.

[3]) De *Verzameling der Woorden zegt:* „Phaar, een vaartuyg op Cormandel".

[4]) In de in de inleiding genoemde missive lezen we, dat als gemachtigde van den vorst optrad „den bekenden Ajengaars jonger broeder Gopaale". Verder leest men, dat Gopaale door de Compagnie rijk beschonken is.

[5]) Op den 13[den] Juli 1744 werd in Rade van Indië besogne gehouden over de zaken van Koromandel. Het verslag daarvan zegt o.m.:

„Vervolgens geresumeerd sijnde alle hetgeene tot de geslotene vreede met den Tanjoursen vorst en de verdere Inlandse saken eenige betrekkinge heeft, mitsgaders vermeld werd gevonden by der ministers advysen van den 4[den] July anno passato, soo is, uyt hoofde daaromtrent, soo min als ten aansien van de daarby bedongene voorwaardens, niets te seggen is gevonden, verstaan deselve dienvolgens te approbeeren, dog ook teffens aan de ministers te kennen te geeven het ongenoegen deser tafel omtrent het point der aangehaalde vaartuygen van de Tansjourders, om de commotie, daarover soowel ontstaan, alsook over het verschil, dat sy dierwegens met die van Ceylon schynen te hebben".

DCCCLXXIII. TERNATE—SOELA-EILANDEN.

4 Juli 1743. [1])

Hoewel de sultans van Ternate en Tidore leenmannen van de Compagnie waren, vond deze het toch wenschelijk, om tegenover de van deze vorsten afhankelijke gebieden gebruik te maken van hun autoriteit en op die wijze een „soort over soort"-stelsel toe te passen. De betrokken onderdanen lieten zich daardoor evenwel niet steeds paaien; met name de bewoners der Soela-eilanden (Xula's) waren in de 18de eeuw nog al eens lastig. Tegenover den sultan van Ternate beriepen zij zich op de Compagnie, en omgekeerd. Op verzoek van den sultan legde de Compagnie er in 1741 een fortje, de Verwachting, met een klein garnizoen. In den aanvang van 1743 kwamen de voornaamste hoofden der Soela's daarop naar Ternate en sloten daar de volgende overeenkomst, waarin zoowel verplichtingen tegenover de Compagnie als jegens den sultan zijn opgenomen.

Contract off overeenkomste nopens den handel en leverantie van rijst en pady ten eilanden **Xulla-Bessy**, sorterende onder het gebied van Ternaten, aangegaan, besloten en vastgesteld tusschen den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, benevens den raad in Molucco, als representeerende Sijn HoogEdelheid, den HoogEdelen GrootAgtbaren Heere Johannes Thedens, Gouverneur-Generaal, en d'Edle Heeren Raden van Nederlands-India, en sulx vanwegen de Generale Nederlandsche G'octroyeerde Oostindische Compagnie ter eenre,

en Zijn Hoogheid Amir Iskandar Doel Karnaine Saifoeddin Kitchil Radja-lauwt, coning van Ternaten, en rijxgrooten ter andere zyde,

present den salahakan [2]) en gezamentlyke senghadjes van 't eiland Xulla-Bessy.

1.

Eerstelijk beloofd Sijn Hoogheid, den koning voornoemd, stricte ordre te sullen geven na alle negoryen, gelegen op het eiland **Xulla-Bessy** en **Mangoly**, [3]) omme alle rijst en pady, die

---

[1]) Uit het *Contracten-boek*, X, 18 op het Landsarchief te Batavia.

[2]) Salahoekoem, stadhouder namens den koning van Ternate.

[3]) De groep der Soela-eilanden bestaat uit Taliaboe, Mangole en Soela-Besi. Het eerste eiland werd er in den Compagniestijd niet bij gerekend, maar als een afzonderlijk gebied beschouwd.

aldaar sal werden ingeoegst, eenlijk aan de E. Compie of den resident vanwegen d'E. Compie aldaar, met uytsluyting van alle particulieren, wie het ook soude mogen wesen, te leveren, en sulx voor den gewone prijs van rijxds vijfthien voor 't last, en ses en drie quart voor 't last pady, te betalen in goede en deugdsame lijnwaten of wel contanten, etc.

2.

Behoudens nogtans Sijn Hoogheyts geregtigheid van 't land, bestaande in de thiende, die egter almede aan den resident voormelt sal moeten werden afgegeven, telkens als er leverantie van rijst of pady gedaan werd. En sal het Zijn Hooghijd vrystaan voormelte thiende òf door sijn eigen chialoup jaarlijks van daar te laten afhalen, òf wel sulx aan den gouverneur en raad te versoeken, die dan ordre sullen stellen dat voormelde Sijn Hoogheits geregtigheid behoorlijk na herwaarts werde overgebragt en aan Zijn Hoogheit uytgekeerd.

3.

Maar buyten voormelde chialoup of vaartuyg van den koning selve beloofd Sijn Hoogheid aan niemand permissie te zullen geven omme na de Xullas te varen, nog aan eenig onderdaan nog prince, wie het ook soude mogen wesen. En is Zijn Hoogheid tevreeden, dat alle sodanige particuliere vaartuygen syner onderdanen, niemand uytgezondert, te Xulla g'attrapeert zijnde, aangeslagen en verbeurt verklaart werden ten behoeve van d'E. Compie.

4.

Voorts soo wie sal bevonden werden tot Xulla aan eenig particulier handelaar, buyten den resident vanwegen d'E. Compie, rijst of pady verkogt te hebben, sal tot straffe voor yder ganting, [1]) die dusdanig heeft verkogt, verbeuren thien gantangs ten behoeve van den koning. En ingevallen zig een senghadje of ander persoon, die in eenige waardigheid is, sal hebben schuldig gemaakt aan desen morshandel, die sal boven voormelde poenaliteit nog verliesen de waardigheid, die hy bekleed.

5.

Soomede sullen de senghadjes, of wie by hunne absentie op

---

[1]) Een gantang is $^1/_{10}$ pikoel of 12½ pond.

de negory 't bevel heeft, gehouden zijn soo wanneer eenig vreemd vaartuyg, 't zy van Ternaten dan wel elders, komt te verschynen omtrent hunne negory, zulks ten eersten per een expresse bode aan den resident bekent te maken, opdat die dan voorts daarop de nodige [ordre] mogt stellen, sullende die in gebreken blijft van daaraan promptelijk te voldoen, almeede syne waardigheid verliesen.

6.

Eindelijk nadat voorschreven articulen den salahakan en senghadjes van Xulla duydelijk voorgehouden ende te verstaan gegeven waren, hebben deselve belovende [1]) verklaard, sig in alle onderdanigheid te onderwerpen aan de ordres ende bevelen van hunnen koning, sonder in den aanstaande daarvan te zullen pretenderen eenige ignorantie ofte te excipieren in eenigerhande manier ende wyse, maar veel meer promptelijk en na den letter den inhoud van voormelde overeenkomste te zullen voldoen, soo als sulx getrouwe onderdanen betaamt.

Aldus gedaan en gecontracteerd ter gecombineerde vergadering van den E.E. Agtbaren Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, mitsgaders den raad in Moluco, en Zijn Hoogheid Amir Iskandar Doel Karnaine Saifoeddin Kitchil Radja-lauwt, coning van Ternaten, en syne rijksgroten, hebbende Zijn Hoogheid en rijksgroten tot meerder bevestiging van dien den eed op den alkoran gedaan en afgelegt, gelijk ook den salahakan en de gezamentlyke senghadjes van 't eiland Xulla-Bessy almede met eede op den alkoran hunne gehoorsaamheid, specialijk met betrekking op voormeld accoord, aan hunnen koning hebben bevestigd. En vanwegen d'E. Comp^ie hebben den E.E. Agtb. Heer Marten Lelivelt, gouverneur en directeur, benevens den raad in Molucco, hare handtekeningen bezyden 's Comp^ies groot zegul hieronder gezeth.

Ternaten in 't casteel Orange, ady vierden July anno 1743 — was getekend — **Marten Lelivelt, H. Stemer, Pr Janssen, A. E. Meder, Jan Wynekes, P. Wernher, J. F. Stegman, H. Hertenberg.**

Ter zyde stond 's Comp^ies zegul in roode lak, en daaronder: Ter ordonnantie van den E.E. Agtb. Heer gouverneur en raad — was getekend — **J. F. Stegman**, secretaris.

---

[1]) Met een plechtige belofte of eed.

Onder 't Maleis stonden eenige handtekeningen en caracters, sijnde die van de koning en sijn rijxgroten, en daaronder 's conings zegul in rode lacq.

Approbatie door Gouverneur-Generaad en Rade. [1])

Nog is verstaan te approbeeren het contract, met de koningjes en volkeren van Xulla-Bessie aangegaan onder de mediatie of liever op de order van Radja-Ternaten, aan deeze syne onderhorige gegeeven, als sijnde het nieuwe fort aldaar ook door Sijn Hooghijd zelfs bekostigt, en het plaatsen van een guarnisoen door hem selfs versogt, dog de ministers nopens de gemelde guarnisoenhouding aan dien oird de nodige menagie aan te beveelen, nademalen men niet sien kan dat buyten den insaam van wat rijst de Comp^ie daar veel progressen sal kunnen maken.

Batavia, in 't casteel, dato voorschreven — was geteekend — **G. W. van Imhoff, P^s de Chavonnes, M^s van Aerden, N^s Crul, D^l Nolthenius, J^b Lakeman, J^s M^s Cluysenaer** en **P^s A^s van der Parra**, secretaris.

DCCCLXXIV. JAVA—MATARAM.

11—13 November 1743. [2])

Het duurde nog tot November 1743, eer de tegenstanders van Pakoe Boewono II waren verslagen en hij algemeen erkend werd. Voor het volgende verdrag zie men hiervóór, blz. 342; artikel 1 hier beneden en De Jonge, *Opkomst* IX, blz. LXXXIX en volgende. Ook *Bijdragen Koninklijk Instituut I*, 1853, blz. 291 e.v. De Compagnie kreeg een hoogst belangrijke uitbreiding van grondgebied.

Articulen van reconciliatie, vrede, vrind- en bondgenootschap tusschen de doorlugtige Nederlandsche

---

[1]) Uit het besogne over Ternate, gehouden in Rade van Indië op 5 December 1743.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1746*, 1ste boeck, folio 72 en volgende. Gedrukt bij De Jonge, *Opkomst* IX, blz. 434 en volgende, alsmede in *Bijdragen Koninklijk Instituut* I — 1853 — blz. 292 en volgende.

Oostindise Compagnie ter eener, en den Soesoehoenang Pacoeboeana Senepatty Ingalaga Abdulrachman Sahidin Panatagama ter andere zyde, uyt name en op speciale last van Zijn Edelheyd, den HoogEdelen Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal ende d'Edele Heeren Raaden van Nederlands-India, representeerende het hoogste en souveraine gebied vanwegen de Generale Vereenigde Neederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie in dese landen, door den heer Hugo Verysel, ontfanger-generaal van 's Compagnies domeynen, commissaris over de zaaken van Java, en plenipotentiaris tot gemelde vredehandelinge, tot Cartasoera Adiningrat g'arresteerd en vastgesteld.

Art. 1.

Nademaal de Heeren, den Gouverneur-Generaal en de Raaden van India, op de aanhoudende versoeken van den Soesoehoenang om vergiffenisse van hetgeene in den jaare 1741 tot Cartasoera omtrent de Europese besetting van de Compagnie, en vervolgens geduurende de troublen met de Chinesen op Java voorgevallen is, met betuyging van een opregt leedwesen over hetgeene hy in dat stuk van de pligt eenes opregt bontgenoot afgeweken is, en verseekeringe dat zulks voornamentlijk aan de quade raadgevingen van eenige qualijkgezinde en ontrouwe ministers moet werden toegeschreven, mitsgaders met belofte om in den aanstaande dese nieuwe weldaad van de Compie, waardoor hy zijn rijk en regeeringe als opnieuws van deselve komt te ontfangen, met de uyterste opregtigheyt en aanklevinge aan de belangen van hooggemelde Compagnie ten allen dage te zullen erkennen, uyt naame ende vanwegen de Nederlandsche Oostindische Maatschappy den gemelden Soesoehoenang vergeven ende geremitteert hebben alle zodanige redenen van offensie en tot een billyke ressentiment, als in opgemelde gevallen aan Hooggemelde Haar Edelens gegeven sijn, en dienvolgens goetgevonden is den voornoemden Soesoehoenang Pacoeboeana voor hem en syne erfgenaamen, zoo lang dit contract heylig onderhouden werd, weder te herstellen op den Mattaramschen throon, waarop zyne voorvaaderen, naast God, alleen door de hulpe en bescherminge van de Nederlandse Compagnie zijn geraakt, zoo verklaare ik, Hugo

Verysel, plenipotentiaris van Hooggemelde Nederlandse Compagnie, van myne kant, uyt naame als voorzeyt is, den gemelden Soesoehoenang Pacoeboeana daarin te herstellen by desen, onder de conditiën en voorwaarden, hierna volgende, en verklaare ik, Soesoehoenang Pacoeboeana, door de barmhartigheyd en mededogentheyd van de Compagnie mijn rijk weder te ontfangen onder de voorwaarden, hierna volgende, dewelke voor my en myne opvolgers op den throon, waarop ik door de hulpe Gods en de magt van de Doorlugtige Nederlandse Oostindische Compagnie nu opnieuws bevestigd werde, als een eeuwigduurende wet heyliglijk ende opregtiglijk zullen onderhouden werden.

Art. 2.

Daar zal dan, nu en ten allen dage, eene opregte vrindschap ende harmonie wesen tussen de onderdanen van de Doorlugtige Nederlandse Oostindische Compagnie en de volkeren van Java, om malkanderen in allerley nood en verlegenheyd getrouwelijk met raad en daad by te staan, malkanders best te zoeken en schaden af te weeren, even alsof het één volk was.

Art. 3.

En om zulx te beter te bevestigen, zullen soowel den rijxbestierder als andere hoofdregenten, en alle degeene, dewelke aan de stranden eenig gezag hebben, wanneer zy door den Soesoehoenang worden aangesteld, alvorens tot de executie van haar amt te worden geadmitteerd, tot Samarang in persoon moeten komen afleggen, in handen van den commandeur, die aldaar vanweegen de Nederlandse Oostindische Comp[ie] het gezag zal voeren, den eed van trouwe en gehoorzaamheyt, even als omtrent haaren vorst en met gelyke betrekkinge als tot denselven; ja, met deese uytdrukkelyke beloften, dat wanneer de beveelen, die zy van den eenen zoowel als van den anderen quamen te ontfangen, met den anderen strydig waaren, zy altoos de preferentie zullen geeven aan die van Hooggemelde Compagnie, totdat zy op hare nadere vertoogen, daarover 't zy op Samarang of na Batavia te doen, daaromtrent nadere ordere bekomen.

Art. 4.

Den Soesoehoenang zal ook niemand tot voorschreven eerampten van rijxbestierder of hoofdregent mogen verheffen, en

aan de stranden eenige hooft- of andere regenten mogen aanstellen, dan na voorgaande approbatie van hooggemelde Generaal en Raaden, aan dewelke de genomineerdens zullen worden voorgedragen tot het erlangen van derzelver toestemminge, 't zy door den Soesoehoenang zelfs of zynen rijxbestierder, by een brief, direct aan Haar HoogEdelens, dan wel door den commandeur op Samarang, nadat hem zulks van het hof zal weesen versogt en opgedraagen, gelijk ook den Soesoehoenang in zelvervoegen niemand van de bovengenoemde regenten uyt haare diensten zal mogen verstooten, zonder de redenen van dien alvorens te hebben opgegeven aan de heeren Generaal en Raaden, en derzelver toestemminge te hebben erlangd, alles om tot een openbaar bewijs te dienen, dat de Compie en Java voortaan onafscheydelijk en als één zullen zijn.

Art. 5.

Den Soesoehoenang verklaart en versekert ook by desen, niemand van de regenten, thans in 't leven zijnde, oyt eenige de minste moeyte te zullen aandoen ofte deselve tot eenige verantwoordinge of rekenschap te zullen trekken over hetgeen in dese troublen voorgevallen is, en het gedrag dat zy daarinne gehouden hebben; maar gelijk de Compagnie genereuslijk vergeeven heeft alle het groote ongelijk, dat haar is aangedaan, alzoo ook Zijn Hooghijd niets zal revengeeren, maar gaarne vergeven wat zyne onderhorige omtrent hem mogten hebben gepecceerd [1]); ten minsten zal Zijn Hooghijd niemant uyt de thans in 't leven zijnde zoo boven- als benedenlandse regenten over yets, dat in dese troublen en t'zedert het jaar 1740 voorgevallen is, mogen aanspreeken, zonder alvorens de reden te hebben opgegeven aan de Compie, en toestemminge daartoe te hebben erlangd.

Ook zal Zijn Hooghijd niemant van de thans in 't leven zijnde regenten mogen constringueeren om in persoon ten hove te komen, wanneer hy uyt vreese of om andere redenen daartoe niet genegen is; maar de voorschreven regenten zullen konnen volstaan met de jaarlijkse revenuen van Zijn Hooghijd en hetgeene haare landen contribueeren moeten, met yemand van hare familje of met een ander gedistingueerd persoon uyt haar regentschap ten hove op te senden, ten ware de Compie goed vond zulks nevens den Soesoehoenang aan haar te ordonneeren, wanneer zy

[1]) Latijn peccare.

gehouden zijn dat te gehoorsamen, op poene van uyt haare ampten te worden verstooten en afgezet, dog dat zulks noyt door de Compagnie geordonneert worden [zal] zonder alvorens na de billigheyd te hebben onderzogt de redenen, die gemelde thans in 't leven zijnde regenten van hare weygeringe komen te geeven.

Art. 6.

Den Soesoehoenang verklaart ook by desen aan de Comp[ie] te cederen en af te staan het geheele landschap of eyland **Madura**, met alle het regt van opperheerschappye, dat Zijn Hoogheyd en deszelfs voorzaten op het gemelde eyland hebben gehad, in dier voegen als by contract van den 5[den] October 1705 omtrent Sumanap en Pamacassan is geschiet, [1]) en zoo het noodig is in de allerbeste form, als hetzelve geschieden kan, verklaarende voor hem en zijn successeurs in het rijk, nu nog ten eeuwigen dage, oyt ofte oyt eenig gezag over de landen of volkeren te zullen pretendeeren, veel minder exerceeren, maar in tegendeel d'voorschreven afstand aan de Comp[ie] ter goeder trouwe te zullen guarandeeren met al zyne magt en vermogen, zoo menigmaal als hy daartoe door de Comp[ie] zal werden versogt, teegens alle degeene die de Comp[ie] in de vreedige beheersinge van die landen eenige hindernissen mogten willen toebrengen, hetzy van binnen ofte van buyten, wie deselve ook souden mogen wesen.

Art. 7.

Den Soesoehoenang beloofd ende versekert wyders op het versoek van de Comp[ie] om, ten respecte van deszelfs magtige intercessie, voor de familie van den tegenwoordigen regent van Madura, pangerang Tjacraningrat, voortaan altoos te zullen geeven het regentschap van **Sidayoe** aan een van de soons des gemelden pangerangs, die door de Comp[ie] daartoe zal worden aan den Soesoehoenang voorgedraagen, welken regent van Sidayoe niet teffens zal mogen zijn regent van Madura, maar by optredinge van denzelven in dat regentschap zal een ander uyt die familie aan den Soesoehoenang worden voorgedragen tot het regentschap van Sidayoe, welken regent ook even als alle andere strandregenten den eed van trouwe en gehoorsaamheyd aan den Soesoehoenang en de Comp[ie] byde, tot Samarang zal moeten afleggen, alvorens in dat regentschap te konnen treden, en wey-

---

[1]) Zie *Corpus IV*, blz. 244.

ders verpligt sal zijn jaarlijks op herri Moelut [1]) ten hove te compareeren, ten ware de Compagnie hem daarvan excuseerde, waarmeede den Soesoehoenang verklaart te vrede te zullen zijn.

Art. 8.

In zelver voegen beloofd den Soesoehoenang aan den zoon van den overleedene pangerang Mankoenagara, [2]) dewelke thans tot Batavia woond, een behoorlijk onderhoud te zullen bezorgen na zyne geboorte, 't zy dat hy daar met'er woon mogte verblyven of dat hy genegen was en de Comp[ie] hem permitteerde na Cartasoera terug te keeren, waaromtrent den Soesoehoenang verklaard zig altoos te zullen schikken naar het welbehagen van de Compagnie.

Art. 9.

Alle landen, in desen oorlog door de wapenen van de Comp[ie] veroverd, verklaard deselve by desen genereuslijk weder aan den Soesoehoenang te restitueeren en in vollen eygendom weder over te geeven, uytgesondert alle die districten, dewelke in het volgende articul naader zullen worden bepaald. En verklaart den Soesoehoenang met de restitutie, in dier voegen als deselve thans geschiet, zig volkomen gecontenteert te houden en dienvolgende voor hem en sijn erfgenamen in het rijk te renuncieeren van alle pretentiën nopens geledene schade of verlies in desen oorlog, die te eeniger tijd konden gemaakt worden.

Art. 10.

In erkentenisse van deese genereuse restitutie ende herstelling van den Soesoehoenang in het Javasche rijk verklaard den Soesoehoenang by desen aan de Comp[ie] te cedeeren en met hetzelfde regt van opperheerschappye, dat hy tot hiertoe op die landen heeft gehad, volkomen over te geeven en af te staan:

Eerstelijk den **Oosthoek** van dit eyland Java, in dier voegen alsof er een linie getrokken was van **Passoeroeang** dan wel eenige naby gelegene plaats of rivier, Zuyd- en Noordwaarts op, tot aan den oever der zee, tot een limietscheydinge voor het land van den Soesoehoenang, en dat alsoo alles wat beoosten die linie legt, zal

---

[1]) Hari Moeloed, de dag van Mohammed's geboorte, is een der voornaamste Islamitische feestdagen.

[2]) Mangkoenagara, zoon van Amangkoerat II, was in 1726 naar Ceilon verbannen. Zie DE JONGE, *Opkomst* IX, blz. XXVIII.

zijn en blyven van de Compagnie, en wat bewesten legt aan den Soesoehoenang, even en in dier voegen als de rivier Losary aan de Westkant de scheyding maakt tussen Zijn Hoogheyts land en dat van de Comp[ie], welke Oosthoek van Java de Comp[ie] voortaan sal besitten met hetzelve regt van souveraniteyt, dat de Soesoehoenang daarover heeft gecompeteert. En zal de voornoemde plaats, alwaar de limietscheyding zal beginnen, ten keuze van de Comp[ie] gelaten, gelijk ook de verdere limiten ten haaren genoegen, en zoo ras de gelegenheyd zulx toelaat, gereguleert worden.

Ten tweeden werd generalijk aan de Comp[ie] afgestaan seshonderd roeden lands langs de boord van de zee, en even zooveel langs de boord van alle de rivieren, die in zee uytlopen, op en rondom geheel Java, met alle regt van eygendom, opperheerschappye en gebruyk naar eygen welgevallen, verklaarende den Soesoehoenang, voor hem en zyne erfgenamen in het rijk, over de voorschreven zoomen, byde van de zee en de rivieren, geen de minste jurisdictie te zullen oeffenen ter booven bepaalde distantie, zoo meenigmaal als de Comp[ie] zulx komt te interdiceeren en zig van het voorschreve regt van eygendom en dese afstant wil bedienen, nog ook niemant van degeene, die ter voorschreve distantie langs de zee of de rivieren geseten zijn, te zullen constringeren van daar te verhuysen en onder syne jurisdictie te komen woonen, wanneer de Comp[ie] goedvind van dese cessie gebruyk te maken; waarteegen de Comp[ie] aan den Soesoehoenang toestaat om het gemelde district lands, daar en zoo lange het de Comp[ie] niet eygent, onder zig te mogen houden [1]) tot wederzeggens toe en zonder dat hetzelve tot eenige consequentie en veel minder tot eenige prejuditie zal mogen strekken van dese generaale en speciale afstand, die begrepen werd in de beste forma te wesen gedaan, met alle hoogheden en praeëminentië, die den voorigen eygenaar daarover hebben gecompeteerd.

Ten derden werd in zelver voegen, met alle vryheden, heerlijkheeden en voorregten van de souverainitijt in vollen eygendom afgestaan en overgegeven Sourabaya met dier onderhoorige regentschappen of districten, in dier voegen als deselve onder den Soesoehoenang tot hiertoe hebben gesorteert en dus ook na diezelfde limiten, dewelke het district dier regenten tot hiertoe

---

[1]) Eerst in 1772 heeft de Compagnie Oost-Java daadwerkelijk bezet.

heeft gehad, dewelke, zoo er eenig verschil over ontstaan mogte, nader door ervarene inlandse hoofden zullen worden aangewesen en bepaald, beyde ten zekeren getalle aan de zyde van de contractanten te benoemen, dewelke verclaren sig nopens dat point ook met derselver uytsprake te vrede te zullen houden.

Ten vierden werd in selver voegen, sooals even van Soerabaya is gezegt, ook aan de Compagnie gecedeerd en afgestaan het geheele district van **Rembang**, met de houtbossen, daartoe gehoorende; item **Japara** met dies houtbossen en andere alle voordeelen, geregtigheeden en inkomsten dier plaatsen, in diervoegen als deselve by den Soesoehoenang genoten en geheft zijn, en met zoo volkomen regt, als den Soesoehoenang daarop heeft gehad.

Ten vijfden verklaard den Soesoehoenang ook te desisteren [1]) van de sabandharyen [2]) zoo op **Samarang** zelfs, als in dies onderhorigen districten **Caligawe, Torbaya** en **Goemoelak**, waarvan de eerstgemelde, onaangesien den afstand en eygendom van die plaatse met dies onderhorige dorpen of zeeplaatsen Torbaya en Goemoelak bovengemelt, ingevolge de oude acte van 15 January 1678 [3]) by het contract van den 5^den^ October 1705 [4]) aan de Comp^ie^ overgegeeven, tot hier toe onder des Soesoehoenangs inkomsten zijn gereekent, dog waarvan Zijn Hoogheyt verklaart dat alsnu, met alle hetgeene verder nog aan die afstand, voortijds gedaan, in eenige maniere deficiëren mogte, zoo volkomen te renuncieren en hetzelve, met den aankleve van dien, zoodaanig aan de Comp^ie^ te cedeeren, als eenigermate geschieden kan, even en in zelver voegen als boven van Madura, den Oosthoek deses eylands, Soerabaya en dies onderhoorige districten, Rembang met dies district en houtbossen, item Japara met dies district en houtbossen is gezegt, belovende de possessie van alle de voorschreven gecedeerde landen, item van de voorschreven seshondert roeden langs den oever van de zee en langs de boord der rivieren, altoos te zullen guarandeeren, zoo meenigmaal hem zulx door de Comp^ie^ verzogt werden zal, waarenboven nog in volle kragt en waarde blijft hetgeene ingevolge zeker geschrift van den jaare 1707, tot nadere interpretatie van het 10de articul van het bovengemelde contract van den 5^den^ October 1705, is geclausu-

---

1) Er staat desisterende.
2) Recht van tolheffing; havengelden.
3) *Corpus* III, blz. 121 en volgende.
4) *Corpus* IV, blz. 242 en volgende.

leert, dat het aan niemand dan de Comp^ie alleen vry zal staan op eenige andere plaatsen in Zijn Hoogheyds landen, logies, forten of vastigheeden te extrueeren en zig in dezelve te etablisseren, [1]) hetwelke voor gerepeteerd en gerenoveerd wert gehouden by desen.

Art. 11.

Dewijl men ook wederzijds overeengekomen is dat de Comp^ie, tot meerder gerustheyt van den Soesoehoenan voortaan, zoo op **Cartasoera** als op den weg tussen het hoff en Samarang, in stede van 200 koppen, by contract van anno 1705 vastgesteld, een garnizoen zal doen houden van 300 koppen te voet en 50 ruyters, gerekend op 100 koppen te voet, en dus in alles 400 koppen, zoo belooft den Soesoehoenang het voorschreven volk te zullen betaalen op den voet als tot hiertoe gebruykelijk is geweest yder man gerekend tot 6½ reaal Spaans ter maand, of 2600 realen Spaans ter maand en 31.200 's jaars, in contanten gelde te voldoen, cedeerende Zijn Hoogheyd ten dien eynde en om het noodige fonds daartoe te vinden aan de Compagnie alle de sabandharyen aan de stranden, dewelke niet onder de bovenstaande afgestane landen en districten gehooren, om jaarlijks door de ministers van de Comp^ie, ten overstaan van Zijn Hoogheyds gecommitteerden, tot Samarang te werden verpagt en openbaarlijk aan de meestbiedende opgeveyld, mitsgaders dies bedragen by de Comp^ie te ontfangen, om te dienen tot voldoening van de voorschreven onderhoudspenningen, waarvan voor de sabandharyen van Samarang, Japara, Rembang en Sourabaya, die onder de afstanden der bovengemelde landen in vollen eygendom begrepen zijn, jaarlijks 7200, zegge seven duysent twee hondert, Spaanse realen zal werden afgetrokken, zullende alzoo de inkomsten der overige sabandharyen, tot Samarang in voegen voorschreven te verpagten en by de Comp^ie te heffen, tot voldoening van het restant tot 24.000, zegge vier en twintig duysent, Spaanse realen, moeten dienen, waarvan het deficierende by den Soesoehoenang dadelijk in contanten gelde zal werden gesuppleert, gelijk hem daarenteegen in zulker voegen zal werden betaald alles, wat de voorschreven sabandharyen meer dan het bovenstaande bedragen van 24.000 Spaanse realen mogten komen te monteeren.

---

[1]) *Corpus* IV, blz. 270 en volgende.

Hiertegen verbind de Compie zig van haare zyde, het voorschreven getal van troupen altoos zoveel mogelijk voltallig in de bovenlanden te houden, zoowel tot Cartasoera als langs de weg tussen die plaats en Samarang. En zal de Soesoehoenang ten zynen kosten naar den zin en aanwysinge van 's Compagnies ingenieurs laten herbouwen een ruym en bequaam fort op Cartasoera, van steen, hout en aarde, zoo als het zal worden geordonneert, en ter plaatse men het terrain voordeeligst oordeeld; item ook zoodanige gedetacheerde wagten, en de noodige logementen voor officieren en gemeenen, en alles wat in het generaal daartoe gehoort; en in selver voegen langs de weg van Cartasoera na Samarang laten leggen twee of drie veldschansen, tot posthoudingen voor ons volk, ter plaatse, die men daartoe zal aanwyzen, om de communicatie met dat hooftcomptoir altoos open te houden.

En eyndelijk zal Zijn Hoogheyd besorgen de nodige levensmiddelen en battors [1]) tot den dagelyxen dienst dier forten en het onderhoud der bezettingen, alles agtervolgens het articul 4, 13 en 14 van het contract, anno 1733 gesloten, [2]) geampliceert naar de thans geclausuleerde vermeerdering van het guarnisoen.

Art. 12.

Dewijl ook op hetgeene anno 1733 tot Cartasoera Adiningrat met den Soesoehoenang door wylen den heer Coyett, uyt name van de Nederlandse Oostindische Compie, gecontracteerd is, om jaarlijks boven de 15.600 Spaanse realen voor het onderhoud van 't Cartasoerase guarnisoen 10.000 Spaanse realen den tijd van 22 jaaren na den anderen, en 1000 coyangs rijst, den tijd van 50 jaaren na den anderen, jaarlijks te leveren, [2]) na verloop van dese tien jaaren nog maar 204.800 Spaanse realen en 7.309 coyangs rijst voldaan, en dus tot heden toe nog Sp. realen 51.200 — segge een en vijftig duysend twee hondert — en coyangs rijst 2691 — segge twee duysent ses hondert een en t'negentig — resteerende zijn, zoo zal Zijn Hoogheyd ordre stellen, dat deese agterstallen ten spoedigsten en uyterlijk in den tijd van ses jaaren werden verevend. [3])

---

[1]) Koelies of dragers. Zie hiervóór, noot 1 op blz. 183.
[2]) Hiervóór, blz. 176 en volgende.
[3]) Zie evenwel het volgende artikel.

Art. 13.

En nademaalen het den Soesoehoenang ondoenlijk of ten minsten zwaar zoude vallen nevens dese reeds bedongene vergoedinge voor de excessive kosten, door de Comp[ie] in de vorige Javase oorlogen om de wille van Zijn Hoogheyd en desselfs voorzaten aangewend, alhoewel die in vergelyking van evengemelde kosten seer gering genomen en op verre na niet toereykende zijn, in 't vervolg ook te moeten dragen de lasten van de jongsten troublen, waartoe hy zekerlijk gehouden is, en ook by desen verklaard volkomen genegen te zijn, zoo verre zijn vermogen immers strekken kan, versoekende alleen 's Compagnies mededogenthijt over hem en zijn thans zoo zeer bedurve land, zoo verclaart de Comp[ie] onder de voorwaarden, bereets opgenoemd, en verder nog volgende conditiën, aan den vorst niet alleen generaalijk quijt te schelden alles, wat zy in cas van vergoedinge van schade nopens den jongsten oorlog zoude kunnen pretendeeren, maar ook daarenboven alles wat zy uyt hoofde van het evengeciteerde contract anno 1733 nopens de vergoeding der vorige oorlogslasten nog te pretendeeren ofte volgens de daarby bepaalde termynen in het vervolg nog te verwagten heeft, zijnde 120.000 — zegge een hondert en twintig duysent — Sp. realen en 40.000 — zegge veertig duysent — coyangs rijst voor niet, mits de conditiën van dit altoosduurend contract zoo volkomen aan Zijn Hoogheyds zyde werden vervuld, dat daarop niet het minsten te seggen is, want andersinds houd de Comp[ie] alle haare pretentiën op het land en de onderdaanen van den Soesoehoenang in hare volkome kragt gereserveert, schoon ook eenige jaaren na den anderen dit contract wel onderhouden en daarna eerst eenige infractie in de nakominge der articulen vernomen wierd, hetwelke den Soesoehoenang verklaard wel te mogen lyden en volkomen toe te stemmen dat alsdan in geen de minste computatie werd gebragt, gelijk hy zig ook in zulk een geval onderwerpt aan de vergoedinge, niet alleen van alle vorige praetentiën, maar ook aan die van de jongst gedragene oorlogslasten en alle daaraan gehoorende schaden en winstdervingen, die de Comp[ie] eenigermaten zal konnen opmaken, om te toonen, dat Zijn Hoogheyds intentie tot naakominge van dit verbond geheel opregt en zuyver is.

Art. 14.

En om van zyne syde te erkennen zoo genereuse quijtscheldinge van zòo considerable agterstallen en nieuwe wettige pretentiën, dewelke, in gelde berekend, wel op de 20 — zegge twintig — maal hondert duysent Sp. realen en meer zouden lopen, zoo verclaard den Soesoehoenang door zyne onderdanen van nu voor altoos jaarlijx aan de Comp[ie] over geheel Java te zullen laten leeveren 5.000 — segge vijfduysent — coyangs rijst, voor de betaling van 10 rijxdaalders courant geld voor yder coyang, door de leveranciers contant van de Comp[ie] te ontfangen, en te leveren op zoodanige plaatsen, als by een apart articul zullen werden aangeweesen, tot het meeste gemak van de Comp[ie] omtrent den afscheep dier granen, en ook tot zooveel meer gerief van den aanbrenger en leverancier. En zal voorschreven leverantie absoluut moeten volbragt en verevend worden in yder jaar, op peene dat het de Comp[ie] vry zal staan door militaire executiën zoovele daaraan komt te ontbreken, uyt het naaste aan de hand zijnde graan, 't zy van de boven- of van de benedenlanden, na zig te neemen, waarvan dengeenen, die in gebreken gebleven is zijn contingent te leveren, de schade zal moeten boeten. Waaromme tot beter observantie van dit articul goedgevonden is by een apart geschrift een generaale verdeelinge van de voorschreven leverantie, naar 's Compagnies goeddunken, te maken, opdat men wete wie men jaarlijx aanspreken kan.

Art. 15.

Den Soesoehoenang belooft in zelver voegen te zullen doen leveren 500 lasten cadjang en boonen, van yder de helfte, tegen 20 rijxdaalders courant voor de cadjang en 16 rijxdaalders courant voor de boonen, zullende den vorst door zyne ordres de aanplantinge dier aardvrugten in dier voegen doen vergrooten, dat het opgemelde getal van lasten ruym zal kunnen voldaan werden. En is al verder verstaan, dat de leverantie van yder der regenten, en de plaats waar deselve zal moeten geschieden, by een apart geschrift, evenals bevorens van de rijst is gesegt, bepaald sal worden, ten eynde de nalatige over hetgeene hem opgelegt is, mede op gelyker wyse kunnen werden aangesproken.

Art. 16.

By art. 11 van het contract, anno 1733 tussen de Comp[ie] en

den Soesoehoenang geteekend, Zijn Hoogheyt zig verbonden hebbende het cattoene gaaren in grooter quantiteyd te zullen doen leveren, en zulx tegen de bedongene prysen van 36 rijxdaalders per picol voor de eerste soort of Lit^a A en 25 rijxdaalders voor de tweede of Lit^a B, zonder dat men zedert van dese beloften het gewenste gevolg heeft gehad, zoo is het dat de Comp^ie tot meerder aanmoediging der leveranciers by dit nieuwe contract beloofd de prijs te verhogen van 36 tot 40 rds voor d'eerste en van 25 tot 30 rds voor de tweede soort. Dog op dese belofte verbind zig dan ook den Soesoehoenang tot een jaarlyxe vaste leverantie van 300 picols of 37.500 ponden, waaronder een derde van de eerste zoort, tegens opgemelde prysen, zullende voort wat boven dese quantiteyt door den inlander mogt geleeverd werden, tegens 50 en 40 rds het picol voor de twee opgemelde zoorten betaald, dan wel tot den verkoop van dien aan de particuliere vryhijd gelaten werden.

Art. 17.

Ook belooft den Soesoehoenang alomme in zijn rijk de nodige ordre te zullen stellen, dat de aanplanting van peper met meer vigeur als tot nog toe geschied is, werde in het werk gesteld, zoodanig dat zijn Hoogheyd in het vijfde jaar na dese contractatie zig verbind aan de Comp^ie te leeveren 5.000 picols peper, droog en wel geharpt, [1]) en vóór die tijd jaarlijx onbepaald, zooveel het land fourneeren kan; in het sesde jaar 6.000 picols; in het sevende jaar 8.000 en in het agste jaar 10.000 picols, ten pryse van 4 rijxdaalders courant voor het picol. Dog de Comp^ie zal al hetgene boven die quantiteyd geleeverd werd, betalen tot 5 rijxdaalders het picol, zullende de leverantie van dien korl geschieden ter plaatse, daar het de Compagnie best gelegen komt die af te halen en den Soesoehoenang om dezelve te leveren, waarover men zig indertijd zal verdraagen.

Art. 18.

In zelver voegen beloofd en verbind zig den Soesoehoenang om de indigo-culture in deszelfs landen alomme op het kragtigste te doen voortzetten; en de Comp^ie sal daartoe de noodige Europeese bedienden geven tot onderrigting van de Javaan, zoo menigmaal als daartoe door den Soesoehoenang verzoek zal werden gedaan.

---

[1]) Gezuiverd. Zie *Corpus* III, noot 2 op blz. 348.

Art. 19.

En vermits het ware voordeel van een land, en gevoegelijk ook het regte interest van een vorst, daarin bestaat, dat hetselve allerley voordeelige producten uytlevere, waardoor den inwoonder zijn bestaan, en den vorst zyne inkomsten sooveel te ruymer kan vinden, zoo is men ook overeengekomen, dat in de landen van den Soesoehoenang zal werden getenteert de voortteelinge der zydewormen, en dat Zijn Hoogheyd zyne onderdanen zal houden tot de aanplantinge van genoegsame moerbesie-stekken tot voedsel van dezelve, na de onderrigtinge, die daarvan door 's Comp^ies bediendens gegeven zal werden, ten eynde den Soesoehoenang, is het doenlijk, in staat moge zijn na verloop van drie jaaren al was het ook maar 10 pond zyde uyt de producten van het land aan de Comp^ie te laten leveren, en het vijfde jaar ½ picol of 62½ pond, in het sesde jaar 1 picol of 125 pond, in het sevende jaar vijf picol of 625 pond en in het agtste jaar 10 picol of 1250 pond, en voorts zooveel mogelijk, ten pryse van 125, 150, 175, ja tot 200 en 250 rijxdaalders het picol, na proportie van de zoorten, ten eynde door deese langsame opklimminge de inwoonders tijd te geeven om de moerbesie-stekken tot nodig voedsel voor die wormen in genoegsaame quantitijt aan te planten.

Art. 20.

Al het hout, dat op Java valt, zal privative aan de Comp^ie moeten geleevert werden, met exclusie van alle andere, dan die door de Comp^ie daartoe werden gepermitteerd, excepto alleen de eygen benoodigheyd der regenten en inwoonderen. En zullen voorschreven regenten en inwoonders ook alleen voor haare eyge benoodigheyd permissie hebben tot het aantimmeren van eenige vaartuygen langs de Javase stranden; dog het overschot van het hout, dat zy daartoe benoodigt zijn, zullen zy niet mogen verkoopen aan particuliere, dan met permissie van de Comp^ie.

Ook zullen zy op haar naam geen vaartuygen mogen timmeren voor andere menschen buyten Java, ook niet ten verkoop op Batavia, maar zullen de voorschreven benoodigde aantimmeringe, zoowel van groote als kleyne vaartuygen van overwalders, Chinesen en andere natiën, alleen tot Batavia voortaan geschieden mogen. Waarenboven niet alleen gerenoveerd word hetgene ten opzigte der houtleverantie by het contract van 1733, art^e 7,

8 en 9, is bedongen, so wel nopens het getal van het leverbaar als de taxatie van het onleverbaar hout in de landen, die aan den Soesoehoenang verblyven, maar men bedingt ook daarenboven dat het aan de Comp[ie] vry zal staan die leverantie te vergrooten, nadat men gebruyk [1]) daarvan kan maken, en dat den Soesoehoenang door syne volkeren, als het nodig is, de Comp[ie] de behulpsame hand zal laaten bieden tot het kappen en afbrengen der houtwerken in de bosschen, voorwaards aan de Comp[ie] in eygendom afgestaan. En Zijn Hoogheyd zal ook zyne regenten tot de wederaanplantinge houden op plaatsen, daar het hout bereeds zooveel weggekapt is, dat men daardoor in der tijd gebrek konde lyden.

Art. 21.

Nopende de vaart der onderdaanen van den Soesoehoenang verbind zig Zijn Hoogheyd hun te interdiceren alle andere vaart dan direct van de eene plaats op Java na de andere, en van Java naar Batavia, heen en weder. Egter sal Baly, om de nabyhijd, als aan dit eyland gehoorende, en zoo ook Madura, worden gerekend. Maar verder als het gemelde eyland Baly zullen alle vaartuygen, van Java kommende, confiscabel zijn. En opdat men des te beter verzeekert mag zijn dat de voorschreven gepermitteerde vaart langs Java en heen en weeder na Batavia langs de wal heenen niet komt te strecken om eenige sluykvaart van en na de overwal daaronder te mengen, zoo zullen alle vaartuygen, verder als vijff mylen buyten de wal gevonden wordende, door 's Comp[ies] scheepen of vaartuygen mogen aangehouden en opgebragt worden, als suspect van overtredinge deser ordre, schoon ook de pas goed was. En zy zullen zelfs confiscabel zijn, als men deselve buyten de voorschreve vijf mylen op zee vind, schoon ook niets daarin gevonden wierd, dat confiscatie op zig zelfs subject mogte wesen, zoo als in gelyker voegen confiscabel zullen zijn alle vaartuygen van de overwal, wanneer die binnen de voorschreven 5 mylen worden aangetroffen, waarvan men de nodige advertentie, zoowel 's Compagnies wegen alsook vanwegens den Soesoehoenang, sal laaten doen, opdat een yder weete waarna hy zig te rigten en voor schade te wagten hebbe.

Art. 22.

Voorts verclaard den Soesoehoenang by desen nog aan de

[1]) Er staat gebruykt.

Comp^ie^ te cedeeren en af te staan het regt, dat hem als een souverain vorst competeert, om in zyne landen munten te laten slaan. En zal hy daarvan nog in klyne, nog in groote speciën, immers voor zig zelfs buyten de Comp^ie^, eenig gebruyk maken. Dog het zal de Comp^ie^ daarentegen gepermitteert zijn de stempel van den Soesoehoenang, zoo zy het goed vind, op hare munte te laaten zetten en die munte alomme in de landen van den Soesoehoenang te laten slaan en vervolgens na haare waarde gangbaar te maaken, zonder dat den Soesoehoenang daarvoor oyt iets sal mogen pretendeeren, 't zy dat het goude, silvere of kopere, loot, groote of klyne muntspeciën zijn. En zullen ook alle muntspeciën, thans by de Comp^ie^ coers houdende, ofte dewelke na desen mogten werden gangbaar gemaakt, even en in selver voegen zonder eenig onderscheyd in de landen van den Soesoehoenang gangbaar sijn alomme.

Art. 23.

Byaldien er ook nu ofte t'eeniger tijd ontdeckingen mogten werden gedaan van goude, silver-, koopermynen ofte eenige andere mineralen in de landen van den Soesoehoenang, zoo bedingt de Comp^ie^ en beloofd den Soesoehoenang, dat het haar vry zal staan alle bergen ende landen van Zijn Hoogheyd, die eenige goede apparentiën mogten vertoonen, zonder naadere toestemminge van den vorst of zyne regenten te laten onderzoeken, en dat de Soesoehoenang daartoe door het leenen van zyne onderdanen en het leveren van allerleye benoodigtheden, in sijn land vallende, voor een redelyke betalinge de behulpsame hand zal bieden.

Wyders, dat na bevindinge van eenige goede apparentie de Comp^ie^ de vryheyt hebben zal zoodanige bergwerken voor eygen reekening te bebouwen of aan andere, wie die ook zijn mogten, te verhuuren, aan te besteden of in pagt of eygendom over te geeven, onder zodanige conditiën, als de Comp^ie^ goed vinden zal. En zal den Soesoehoenang de geregtigheden, die de Comp^ie^ voor zulke bebouwing van bergwerken bedingen mogte, met de Comp^ie^ deelen, mits daartoe door sijn volk latende leveren het noodige hout en andere dingen, die het land geeft, voor eene dragelyke betaalinge.

Art. 24.

Eyndelijk en ten laasten omtrent alle zoodaanige pointen, die

in dit nieuwe contract van reconciliatie, vrede, vriend- en bondgenootschap niet specialijk zijn aangeroerd, werden by deesen in de beste forme gerenoveert alle de voorige verbintenissen, overeenkomsten en contracten, tussen de Compagnie en den Soesoehoenang, mitsgaders zyne voorvaders, geslooten en aangegaan, en speciaal dat van den jaare 1705 en 1733, dewelke by desen gehouden werden voor geïnsereert, in soverre in de poincten, daarby bedongen, thans geen veranderinge is gemaakt.

Aldus gedaan ende gecontracteert in het hoff van den Soesoehoenang tot **Cartasoera di Ningrat,** op den 11 November anno 1743.

Onder stont het Comp[ies] zeegel, gedrukt in roode lack en ter zyde getekent: **H. Verysel, J. H. Theling.**

Daarnevens Soesoehoenangs en drie andere zegels, met eenige Javaanse caracters daar by gestelt.

Daaronder: Wy, ondergeschrevenen, zijn by het teekenen en zegulen van dit contract geweest — getekent — **J. van Hohendorff, P. J. Bangeman, J. van Suchtelen, F. Lesueur, J. B. Toutlemonde.**

Lager: En zijn van dit contract twee eensluidende afschriften op een en deselve wyze getekent en besegult, een onder Sijn Hoogheit en een onder den heer commissaris verbleven.

Onder stont: Gecollationeert, accordeert — getekent — **J. van Suchtelen.**

Lager: Accordeert: **P. A. van de Parra,** secretaris.

Separate articulen, tot het tractaat van reconciliatie, vrede, vriend- en bondgenootschap, alhier tot Cartasoera den 11[en] November 1743 gesloten, behoorende, in diervoegen als dezelve tussen de Doorlugtige Nederlandsche Oostindische Comp[ie] ter eener en den Soesoehoenang Pacoeboeana Senepatty Ingelaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama ter andere zyde, uyt name en op speciale last van Zijn Edelheyd, den Hoog-Edelen Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, ende d'Edele Heeren Raaden van Nederlands-India, representeerende het hoogste en souveraine gebied vanwegen de Generale Ver-

eenigde Nederlandse Geoctroieerde Oostindische Comp[ie] in dese landen, door den heer Hugo Verysel, ontfanger-generaal van 's Comp[ies] domeynen, commissaris over de zaken van Java en plenipotentiaris tot de vredehandeling op Cartasoera Adiningrat, zijn bepaalt en vastgesteld. [1])

Art. 1.

Aangesien de HoogEdele Heeren, den Gouverneur-Generaal en de Raaden van India uyt enkel mededoogen hebben goetgevonden gehad een algemeen pardon te verleenen aan alle uytgewekene Javaansche hoofden en regenten, die zig bij de Comp[ie] zouden komen onderwerpen, ten eynde door dese zagte wegen de rust van Java des te spoediger te herstellen en zonder verdere bloetstorting een yder tot zynen pligt te doen wederkeeren, ook den Soesoehoenang, daarin het welzijn van zijn rijk aanmerkende, met de Comp[ie] overeengekomen is om van zyne kant te vergeven al wat zyne onderdanen geduurende desen oorlog tegen hem mogten hebben gepecceert, [2])

Zoo verklaard Zijn Hoogheyd verder omtrent alle zoodanige uytgewekene, die tot de Comp[ie] bereeds overgekomen zijn of nog overkomen zouden mogen, zig te zullen gedragen aan den raad en de begeerte der E. Comp[ie], niet alleen om hun alle de vryheyd, by voorschreven amnestie belooft, volkomen te doen genieten, maar ook een behoorlijk onderhoud te zullen verzorgen; inzonderheyd belooft Zijn Hoogheid aan de op Sourabaya overgekomenen [3]) Maas Grendie zooveel onderhoud te zullen toevoegen, als den op Ceylon overledenen Pangérang Mankoenagara heeft gehad, en zulx ter plaatse, daar de Comp[ie] zijn verblijff raadzaamst agten zal. [4])

---

[1]) Deze „separate articulen" zijn 2 dagen later aan het contract van den 11[den] November toegevoegd. Men vindt ze noch in de *Overgecomen brieven*, noch bij DE JONGE, en evenmin in het hierboven genoemde artikel in de *Bijdragen Koninklijk Instituut*. Het bestaan er van bleek mij uit de Resolutiën van G.-G. en Rade, en de heer Dr. E. C. Godee Molsbergen, Landsarchivaris te Batavia, had de vriendelijkheid ze op mijn verzoek te doen kopieeren naar het origineele tractaat, aanwezig op het Landsarchief, *Solo, bundel no. 53 d.*

[2]) Latijn peccare, zondigen.

[3]) Zich overgegeven hebbende.

[4]) Grendi, die zich als „keyser" had opgeworpen, werd het volgende jaar naar Ceilon verbannen. Zie DE JONGE, X, blz. 178.

Art. 2.

Om ook voor te komen alle zoodanige geschillen, als uyt de judicature der wederzijdse onderdanen, zoo van de Comp^ie als van den Soesoehoenang, in den aanstaande zouden ontstaan kunnen, is verstaan zig ten vollen te blyven gedragen aan de pointen en articulen van verdrag, den 7 Maart 1737 op Batavia dienaangaande beraamt en besloten, [1]) onder expresse limitatie egter, dat alle Javanen, die onder Comp^ies gehoorsaamheyd zorteeren, en tegen Comp^ies Javanen of onderdanen eenig delict hebben begaan, na Comp^ies goetvinden en na hare wyse zullen werden te regt gesteld en gestraft, zonder dat daarmede in eeniger maniere de Soesoehoenang of zyne ministers zig zullen mogen bemoeyen, in zelver voegen als alle gemeene Javanen, die Zijn Hoogheyts onderdanen zijn en onder elkander eenig misdrijf mogten bedreven hebben, aan de judicature van Zijn Hoogheyts eygene regters overgelaten zullen worden, zonder dat zig de Comp^ie dier zaken in eeniger voegen zal aantrekken.

Art. 3.

Maar ten opzigte der Javanen, waarvan articul 10 van het gemelte contract gewaagt, 't zy boven-, 't zy benedenlandsche, die eenig bewind of gezag voeren, principaal dezulke, die uyt hoofde der onafscheydelyke belangen van den Soesoehoenang en de Comp^ie volgens articul 3 van het contract van reconciliatie, den 11 November 1743 gesloten, verpligt zijn of zullen zijn den eed van trouwe zoowel aan de Comp^ie als den Soesoehoenang af te leggen, is nader beraamt en vastgesteld, dat alzulke hoofden of regenten die, hetzy tegen de Comp^ie of hare dienaren en onderdanen, dan wel tegen den Soesoehoenang en zyne onderdanen, in den aanstaande eenig delict mogten begaan of begaan hebben, zoo van Comp^ies als Soesoehoenangs wegen door een gelijk getal persoonen, daartoe als regters genomineert, des zulx nodig geagt werd, zullen g'examineert en gevonnist worden, die van de stranden op Samarang, en die van den binnenlanden op Cartasoera. Dog zal tegen zoodanige delinquenten geen vonnis mogen werden ter executie gebragt, dan na alvorens bekomene approbatie van den Gouverneur-Generaal en de Raaden van India; ten welken eynde zoodanig vonnis met alle de stukken, daar by ge-

---

[1]) Zie hiervóór, blz. 242 en volgende.

hoorende, door den commandeur op Samarang na Batavia zal werden gezonden.

Aldus gedaan en gecontracteert in het hoff van den Soesoehoenang tot **Cartasoera Adiningrat**, den 13 November 1743 — was geteekend — **H° Veryssel, J. H. Theling.** [1])

Wy, ondergeschrevene, zijn by het tekenen en zegulen van dit contract present geweest — was geteekend — **J. A. Hohendorff, Pr J^n Bangeman, J. van Suchtelen, Th. Lesueur, B^r Toutlemonde.**

Er zijn van dit contract twee eensluidende afschriften, op een en dezelve wyze getekent en bezegult, een by Zijn Hoogheit en een onder den heer commissaris verbleven.

Gecollationneert, accordeert — was geteekend — **J. van Suchtelen,** comm. secretaris.

Ratificatie en approbatie van vorenstaand contract met Mataram. [2])

Den Gouverneur-Generaal Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, en de Raden van India, gezien en gelezen hebbende de vorenstaande articulen van reconsiliatie, vreede, vriend- en bondgenootschap, zodanig als deselve by den door de Comp^ie op zynen throon herstelden Soesoehoenang Pacoeboeana Senepatty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama en zyne groten met hun handteekeningen bekragtigt is, gelijk ook vanweegens de Generale Vereenigde Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp^ie, uyt hare name, als daartoe g'authoriseert zijnde, gedaan heeft den E. Hugo Verysel, als haren commissaris en plenipotentiaris aan het hoff tot Cartasoura de Ningrat en den commandeur over Java's Noordoostcust Jan Herman Theling, ten overstaan van den majoor Jan Andries van Hohendorff, den ondercoopman en secretaris van politie aldaar Jan van Suchtelen, den ondercoopman en translateur Thomas Lesueur en den gesworen scriba Balthasar Toutlemonde, verklaren mits dezen dezelve, invoegen

---

[1]) Naast dezen Nederlandschen tekst stond de Javaansche vertaling, die door den Soesoehoenang en zijn raadslieden was geteekend en bezegeld.

[2]) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade, d.d. 4 Februari 1744.*

als die leggen, te approbeeren en te ratificeeren, belovende overzulx den inhoude van dien 's Compagnies weegen eeuwig en onverbreekelijk te zullen nakomen en onderhouden, mitsgaders door alle, die onder 's Compagnies gehoorsaamheyd sorteeren, doen naarkomen en onderhouden, mits welke wy dit contract door onse ratificatie en approbatie met eygen handteekeningen en het zegul van hooggemelde Comp[ie] hebben bekragtigd.

Gedaan in 't casteel **Batavia,** in onse vergadering den 31[en] January 1744 — was geteekend — **G. W. van Imhoff, Ps. de Chavonnes, M[s] van Aerden, N[s] Crul, D[l] Nolthenius, J[s] Lakeman, J[s] S[s] Cluysenaar.**

Ter zyde stond 's Comp[ies] groot zegul, in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van Haar Hoog Edelens, den Gouverneur-Generaal en de Raden van India, hiervoren gemeld — was getekend — **P[s] A[s] van der Parra,** secretaris.

DCCCLXXV. JAVA—MATARAM.

11 December 1743. [1])

In aansluiting op de overeenkomsten van 11—13 November had de volgende verdeeling plaats van de op te brengen cojangs rijst.

Wy, ondergeteekendens, alle Javaansche regenten, door den Edel Achtbaren Heere Hugo Verysel, Commissaris, en den Ed. Achtb. Heer Jan Herman Theeling, commandeur weegen de Generaale Nederlandsche Geoctroyeerde Oostindische Maatschappy over de zaken van **Javaas Noordoostcust,** verstendigt geworden zijnde van de onlangs weder vernieuwde vrede en geslotene contracten tusschen de Compagnie ter eenre en den Soesoehoenang Pacoeboeana ter andere zyde, mitsgaders dat den vorst zig daarby verbonden hadde om van nu voortaan jaarlijks altoos door zyne onderdanen aan de Edele Compagnie vijf duysent coyangs rijst, voor tien rds. contant geld yder coyang, te zullen laten leveren, ende dat op soodanige plaatse, als daartoe soude werden vastgesteld, zoo bekennen en verklaren wy alle te zamen en een yder van ons in 't byzonder, by deese, dat welgemelde Haar Ed. Achtbaren ons ter presentie van den Adipatty Sindaradja, nevens den

---

[1]) Uit het *Contractboek* IV (no. 12), op het Landsarchief te Batavia.

eersten en tweeden administrateur van d'Edele Compagnie ter deser plaatse en den koopman Elso Sterrenbergen, onderkoopman Pieter Joan Bangeman, omstandig over dat punt gesproken, mitsgaders met onzer aller toestemminge en volkomen contentement, deswegens gemaakt heeft de volgende verdeeling, te weten:

Regent van **Brebes** en **Wieradessa** zal leveren:

coyangs	800	
de tommongongs Raxa en Wieranagara van **Tagal**	600	
Radeen Aria Tjacranagara, regent van **Pamalang**	200	op **Tagal**
Radeen Adipatty Djajaningrat, regent van **Paccalongang**	800	
Tommongong Tjacradjaja, regent van **Batang**	150	op **Samarang**
Ingabey Awanga, regent van **Candal**	250	
Radeen Marta en Wieranagara, regenten van **Damak**	1200	
Radeen Ingaby Marta Widjaija en Ingabey Soeracarti, regenten van **Grobogan**	1100	op **Damak**
Radeen Ango Coessoemo, regent van **Warong**	175	
Ingabey Oedadjaja, regent van **Sesela,** Radeen Aria Magatsari en Ingabey Tirtamata, regent van **Patty**	300	op **Rembang**
Ingabey Sebadjaja Nojomarta, regent van **Joana**	150	
Ingabey Diepoedjaja, regent van **Tjinkalsewoe**	50	op **Damak**
Ingabey Inba Wangsa, regent van **Lassum**	15	op **Rembang**
Regent van **Toeban, Sedayo, Grisse** en **Passoerouang**	[1]	

Welke voorschreeven leverantie door ons alle te zamen en een yder afzonderlijk niet alleen werd aangenomen te volbrengen voor het uiteynde van ieder jaar, maar wy verklaren daarby wel expresselijk, dat Haar Ed. Achtb. voornoemt ons hebben gepre-

[1]) Niet ingevuld.

adverteert, dat de Compagnie, so wy in onse beloften failleeren, voornemens is ook door militaire executie sooveel daaraan komt te ontbreken, uyt het naaste aan de hand zijnde graan, 't zy van de boven- of van de beneden-landen, na zig te nemen, en dat dengene, die in gebreke gebleven is zijn contingent te voldoen, de schade zal moeten boeten, waaraan wy ons volkomen onderwerpen.

Alles sonder erg of list. In oirconde der waarheid hebben wy deesen, door meerm. Haar Ed. Achtbaren ontboden, en voor dezelve gecompareert sijnde, met onze gewone handteekening en het drucken van ons zegel op de plegtigste wyze bekrachtigt, ter presentie van de heeren administrateurs, in de hoofde dezes gemeld.

Samarang den 11 December 1743.

Onder stonden de zegels en handteekeningen van de tomongongs **Raxanagara, Wieranagara** en Ingabey **Sasranagara** van **Tagal,** radeen Adepatty **Djajaningrat** van **Paccalongang,** tommongong **Tjacradjaja** van **Batang,** Ingabey **Awanga** van **Candal** en radeens **Martanagara** en **Wieranagara** van **Damak,** radeen **Martawidjaja,** Ingabey **Soera Carti** van **Grobogan,** radeen **Ango Coessoema** van **Warong,** radeen **Aria Magatsarie** van **Patty, Oedadjaja** van **Sesela,** demang **Tirtanata** van **Patty, Naya Marta** van **Joana, Depadjaja** van **Tjincalsewoe** en Ingabey **Imba Wangsa** van **Lassum.**

Lager: Aldus gedaan, geteekent en bezeegelt ten onsen overstaan, datum uit supra (w.g.) **H. Verysel, J. E. Theeling, E. Sterrenberg, P. J. Bangeman.**

DCCCLXXVI. MALABAAR.

14 Maart 1744. [1]

Dit document vereischt geen afzonderlijke inleiding; zie artikel 1.

Verbond van vreede en vriendschap, gemaakt tussen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie med den commandeur ter custe Mallabaar,

[1] Uit de *Overgecomen brieven 1745,* 13[de] boeck, folio 92 en volgende.

Canara en Wingurla, Reinicus Siesma ter eenre, en den ragia van **Mangatty** ter andere syde.

1.

Alhoewel de coningen van **Mangatty** als stenden van het Cochimse rijk gehouden sijn om te voldoen aan den inhoud der contracten, met de coningen van Cochim gemaakt, zoo is egter goedgevonden op het versoek van Zijn Hoogheyt, den coning van Mangatty, tot een teeken van zyne opregte dankbaarheid wegens de menigvuldige weldaden, door d'E. Comp[ie] aan zijn rijk en coninglyke familie bewesen, een apart contract met denselven te maken, na het voorbeeld der overige 3 rijksstenden. [1])

2.

Sijn Hoogheyt de coning beloofd, dat alle de peper, vallende in zijn rijk, alleen zal gelevert worden aan d'E. Comp[ie], voor sodanigen prijs, als d'E. Comp[ie] gewoon is tot Cochim voor dien corl te betalen.

3.

De coning sal geen protectie mogen geven aan eenige fugative dienaren van d'E. Comp[ie], hetzy Europesen, Inlanders of slaven, maar deselve laten oppakken en aan de E. Comp[ie] overleveren, die daarvoor sal betalen tot een erkentenisse zooveel, als by de placcaten beloofd is.

4.

Verder beloofd Zijn Hoogheyt nooyt geen Europeese papen in zijn land te sullen gedogen als degene, die 's Comp[ies] wegen daartoe gequalificeert zijn.

5.

Indien d'E. Comp[ie] mogt genegen zijn eenige wagten of volk tot voorkoming der pepersluykerye in 't land van Mangatty te leggen, zal Zijn Hoogheyt sulx toestaan en deselve tegens alle geweld beschermen.

6.

Daarentegen neemt d'E. Comp[ie], aan, den coning van Man-

---

[1]) De vier rijksstenden, ook genoemd „de pylaeren van 't rijk van Cochin", waren de er omheen liggende staatjes Porca en Berkenkoer Zuidelijk en Mangati en Paroe Noordelijk van Cochin. Zie ook *Daghregister van Batavia, 1663*, blz. 188.

gatty te betonen alle hulpe tegens syne vyanden, sooveel hare magt en de billijkheid sal konnen lyden.

7.

En opdat hiervan ten allen tyden soude blyken, zijn derwegen gemaakt en ondertekent vier eensluydende geschriften in de Nederlandse en Mallabaarse tale, waarvan twee by de E. Comp[ie] en twee by den ragia van Mangatty sal[1]) bewaart werden.

Aldus gedaan en overeengekomen binnen de stad **Cochim**, den 14[den] Maart 1744 naar de Hollandse reekening, en volgens der Mallabaarse steyl den 7[den] van de maand Minam des jaars 919; was getekent met eenige Mallabaarse caracters by den koning van Mangatty; voorts getekent: **Reinicus Siersma.**

In margine: Als gecommitteerdens — was getekent — **Joh. van Dooreslaar** en **N[s] Keyser.**

Onder stond: Accordeert — was geteekend — **J[s] de Krouse**, eerste clercq.

DCCCLXXVII. JAVA—MATARAM.

24 September 1744. [2])

Het contract van 11 en 13 November 1743 tusschen de Compagnie en den Soesoehoenan werd in 1744 geratificeerd en tot uitvoering gebracht. In verband daarmede vertrok de gezaghebber van Java's Noordoostkust, Eizo Sterrenberg, naar Kartasoera en sloot de volgende aanvullende overeenkomst af. (DE JONGE, *Opkomst* X, blz. XXXIII e.v.; 41 e.v.)

Verbandschrift nopens de producte-leverancie.

Wy, ondergeteekendens, Raden Adepatty Pringalaya en Kiay Adepatty Sindoredja, rijxbestierders van Java's Oostcust, [3]) bekennen ende verklaren by desen, dat wy met de heeren Elso

---

[1]) Sic.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1745*, 23[ste] boeck, Java's Oostcust, folio 53 e.v. Gedrukt bij DE JONGE, *Opkomst* X, blz. 46—47.

[3]) Volgens het contract van 1743 benoemd door de Compagnie.

Sterrenberg, oppercoopman en gesaghebber, en Joan Andries, Baron van Hohendorff, majoor, twede van dit commandement en resident by den Soesoehoenang, hebben gemaakt zodanigen verdeeling van de producten, die, behalven de rijs, jaarlijx, volgens het tussen d'E. Comp^{ie} en den Soesoehoenang op den 11^{den} November anno passato gesloten contract, aan welgenoemde Comp^{ie} moeten gelevert werden, als hieronder werd geïnsereerd.

	Groene cadjang en boonen in coyangs	Peper		Cattoene garen		Indigo picols
		picol	catty	picol	catty	
De tommongon Cartanagara c.s.		1290	30	40	18	
„ „ Mankoepradja tot Caddoe .		1290	30	42	17	
„ „ Mankoejoeda „ „ .		648	15	22	17	
„ „ Nittenegara tot Cartasoera		550	56	18	20	
„ „ Tirtawigoena „ „		555	56	18	18	
„ „ Wirjadiningrat „ „		1290	30	42	17	
Radeen Aria Maleya Coessoema „ „		1290	30	42	18	
„ „ Singaranoe „ „		649	15	22	17	
Tommongong Mangoenegara „ „		648	15	20	20	
„ Cartanagara „ „		555	56	16	18	
Depatty Wiraredja		555	56	16	20	
't Land van Madion zal leveren . .	54					
„ „ Djipan „ „ . .	100					
„ „ Kadoewang „ „ . .	20					
„ „ Djogorogo „ „ . .	12					
„ „ Kamagethan „ „ . .	7					
„ „ Djapang „ „ . .	8					
„ „ Kalangbret „ „ . .	7					
„ „ Rowa „ „ . .	4					
„ „ Pranaraga „ „ . .	137					
„ „ Ballora „ „ . .	31					
„ „ Kertesano „ „ . .	6					
„ „ Tjarouban „ „ . .	5					
„ „ Saranga-balitar „ „ . .	4					
„ „ Cadirie „ „ . .	33					
„ „ Wirosobo „ „ . .	17					
„ „ Coedoes „ „ . .	40					$2\frac{1}{2}$
„ „ Caliwoengoe „ „ . .	15					$2\frac{1}{2}$
„ „ Pacalongan „ „ . .						5
„ „ Patty „ „ . .						5
„ „ Wiradessa „ „ . .						4
„ „ Pamalang „ „ . .						4
Bedragende . .	500	10.000		300		23 1)

1) In de posten van de 2de kolom, de peper, moet een fout schuilen. Zoo als ze hier staan is het totaal 9323 picol en 89 kati.

Nopens d'indigoculture werd by het 18[de] art. des contracts alleen in generale termen door den Soesoehoenang beloofd, deselve op het kragtigste te zullen helpen voortzetten, en dat d'E. Comp[ie] daartoe de nodige Europese bediendens zoude geven, tot onderrigting der Javanen. Maar nademalen den gesaghebber Zijn Hooghijt en ons heeft vertoont dat de Europeërs, die daartoe gebruykt werden, diep landwaarts in alleen onder de Javanen huyshouden en deselve allerhande overlast aandoen, ja zommige, zooals Zijn E. diverse malen was ter ooren gekomen, hun een formele schatting opleggen, zonder zig met het indigomaken veel te bemoeyen, alzoo de inlanders dat zelvs deden, en overal daar die verf groeyde, geen onderwysers meer nodig hadden, maar gaarne van die lastige bazen ontslagen waren, invoegen de hier present sijnde regenten, daarnaar gevraagd wordende, ook zouden getuigen; oversulx in overweging gevende of het niet beter voor den armen Javaan zoude zijn, dat men alle die Europeese indigomakers afschafte en yder regent, wiens district indigo geeft of geven kan, opgelegd wierde om 's jaars een zeker quantitijd van die verf te leveren, geproportioneert na de groote van zijn land, zoo hebben wy, rijxbestierders, dit voorstel zeer plausibel en salutair aangemerkt, mitsgaders uyt dien hoofde, met voorkennisse en volkomen contentement van den Sousoehoenang, daarvan zoowel als van de andere producten, de hierboven gespecificeerde verdeeling gemaakt en de regenten daarvan kundschap gegeven, met een ernstig bevel, dat yder voor de leverantie van zijn contingent zorge zal moeten dragen.

Wy hebben ook bereyds alomme een begin doen maken met de aanplantinge der moerbesieboomen, ten eynde de zydeculture, even zowel als de anderen, ook met aller ernst aan de gank rake; dog daartoe versoeken wy Europeesche onderwysers en ook eenige zydewurmen, alswanneer wy niet in gebreke zullen blyven in dit stuk insgelijks te voldoen aan den teneur van voorschreven contract, articul 19.

Tot naarkominge van alle het voorschreven verbinden wy ons op zoodanigen solemneelen wyse, dat wy daaromtrent in gebreken blyvende, ons gewillig zullen onderwerpen aan de penaliteyten en straffen, die ons vanwegen d'E. Comp[ie] en den Sousoehoenang zullen werden opgelegd. En tot bewijs van dien

hebben wy dit verbandschrift eygenhandig ondertekend en met onse cachetten gezeguld.

Actum — alles zonder erg of list — tot **Cartasoura,** desen 24 September anno een duysend seven hondert vier en veertig.

Onder stond: In kennisse van my — was getekend — **E^e Sterrenberg** en **J. A. v. Hohendorff** en **R. A. van Goens,** secretaris. [1])

DCCCLXXVIII. MAKASSAR.

16 November 1744. [2])

Het volgende document is in wezen niet veel anders dan een acte van beëediging van een nieuwen regent. In het register der *Overgecomen brieven 1745* wordt het evenwel omschreven als: „Getekende ampliatie op de Zaleyse (sic) contracten door den Bonto Bango Dain Fadoeny op den 20 (sic) November anno passado solemniter besworen".

Ik, Dain Fadoeny, alias Tappa, thans aangestelde regent van het district Bonto Bange op het eyland **Zaleyer,** belove en sweere als een trouwe regent over 's Compagnies onderdanen te regeren, alle trouwe en onderdanighijd volgens het gemaakte contract aan d'E. Comp[ie] te bewysen, onderhouden en doen onderhouden alle degeene, die onder mijn district resorteeren, alle oneenigheeden uyt den weg te ruymen en geene conspiratiën of onwettige vergaderingen in mijn aanbetrouwde regentschap te dulden, laat staan met myne kennisse toe te laten. En so sulx buyten mijn weten mogt komen te gebeuren, en op die tijd dat deselve gehouden werden, of naderhand, deselve ontdeckende, sal ik sulx tragten te beletten en aanstonds aan den resident daarvan kennisse geven of laten geven, hetwelk ik beloove op de allerheyligste wyse te onderhouden en naar te komen.

In teken der waarhijd soo besweere ik, Dain Fadoeny, regent van bovengemelde district, dit op de alderplegtigste en naar de Mahumethaanse wyse met het leggen myner handen op den alcoran en het drinken van kritsenwater.

---

[1]) Tijdens de aanwezigheid van Sterrenberg in Mataram werd aan den Soenan toestemming verleend, om zijn residentie een uur verder Oostwaarts, naar de rivier Solo, te verplaatsen. De nieuwe hofplaats kreeg den naam Soerakarta-diningrat.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1746,* 16[de] boeck, afdeeling Maccassar, folio 115—116.

Onder stond: Aldus gedaan, b'eedigt en getekent ten casteele **Rotterdam** op het eyland Celebes, den 16 November anno 1744, in presentie van den gouverneur en de twee ondergetekende expresse gecommitteerde leeden uyt de politicque vergadering — was getekent — **Joan Gideon Loten, G. L. van Beusichem, J. D. van Clootwijk.**

Ter syden stont 's Comp[ies] zegul, gedruckt in roden lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van de E.E. Agtbaren heer gouverneur en raad — getekend — **P. Godenpijl,** secretaris.

DCCCLXXIX. TERNATE—TIDORE.

18—20 October 1745. [1])

Ondanks alle vroegere verdragen bleven de haat en naijver tusschen Ternatanen en Tidoreezen nog steeds een gevaar voor de rust in de Oostersche provinciën. Halmaheira was beider voornaamste operatie-terrein, waar speciaal een aantal brooddronken Ternataansche „koningskinderen" het zeer bont maakten. Met veel moeite slaagde de gouverneur der Molukken er in, voorloopig een wapenstilstand voor eenige maanden te bewerken, in de hoop intusschen een definitief vredesverdrag te kunnen opmaken en doen teekenen. Het zou evenwel nog 2½ jaar duren, eer deze laatste wensch in vervulling ging.

Acte van verbintenisse tot een wedersijdse stilstant van waapenen, tussen de coningen en onderdaanen der respective ryken van **Ternaten en Tidor,** ontworpen, ingestelt en by Haar Hoogheden de coningen van evengemelte ryken, Paduka Siry Sultan Amir Iskandur Djoel Carnaine Saphi-oedin Kitjil Radjalauwt-sjah, coning van Ternaten en syne rijksgrooten ter eenre.

en Paduka Siry Sulthan Miri Bivalihiel Azis Limochidin Billahil Malikil Manaar-sjah, coning van Tidor, benevens syne rijksgroote ter andere syde, g'accepteerd ende door Haar Hooghedens expres gecommitteerde en gequalificeerde rijksgrooten, den Ternaats hoecum Tanda, hoecum Samaja, quimilaha-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1749,* 10[de] boeck, waarin het tweemaal voorkomt en wel folio 82 e.v. en 343 e.v.

Marsaoly Bassie, senghadje Mahoeda, senghadje Fakhiri, en sengadje Bille, mitsgaders den Tidorees goegoegoe Banawa, secretaris Hiaja Taroena Abdul Rahoef, quimelaha-Salaranga Bamie, quimelaha-Taugoubo Barhawa, ngoffamaniera-Solale Clabo, ngoffamanjera-Tamadou Claudi, quimalaha-Tomolau, Leunttaha, quimelaha-moeda, uyt naame van Haar Hoogheden reciproque gesubsignificeerd en geratificeerd door de intersessie van den E.E. Agtb. Heer Mr Gerrard van Brandwijk van Blokland, gouverneur en directeur, benevens den raad deser Moluccos, omme des mogelijk te dienen tot een vasten grondslag van een generale en onverbreekelyke vreede tussen voorschreven coningen en onderdaanen.

Eerstelijk

Belooven de cooningen voormelt resiproque, soo voor Haar Hoogheden selfs als derselvers onderdaanen, alomme een generale stilstant van waapenen te sullen onderhouden en doen onderhouden, mitsgaders te sullen weeren en doen weeren dat door niemant van de hunne eenige reden tot het gebruyk van dien [1]) ofte de minste beleedidinge aan malkanderen op eenigerhande manier ofte plaatse werde gegeven.

2.

Welke wapenschorsinge Haar Hoogheden in dier voegen belooven te sullen onderhouden ende doen stand grypen, ten minsten tot ultimo January aanstaande.

3.

Ten welken fine Haar Hooghedens ook respectievelijk aannemen en beloven om nopens dese overeenkomste en stilstand van waapenen ten allerspoedigsten moogelijk alom in hunne ryken, districten en landen eene behoorlyke publicatie te sullen volbrengen en de noodige kennisse geven aan die 't behoord.

4.

Gelijk Haar Hoogheden zig insgelijks verbinden ende beloven

[1]) De wapenen.

omme den overtreeder of overtreeders van den inhoud deses als schenders van Haar Hooghedens ordres en stoorders van 's Comp[ies] goede intentie, sonder eenig uytstel te sullen stellen in handen van d'E. Comp[ie], om naar gelegentheyd ende bevintenisse van saaken gehandelt te werden.

5.

Tot bekentmaakinge van alle hetwelk wy, houcum Tanda, hocum Samaja, quimelaha Bassie, senghadji Mahoeda, senghadje Fakiri en senghadja Bille, als expresse gemagtigdens van onse cooning en rijksraad van Ternaaten voormeld, desen, benevens de goegoegoe Banawa, secretaris Abdul Rahoef, quimelaha Banie, quimelaha Berwaha, ngoffamanyira-Clabo Claudi, quimelaha Lewatasia en Moeda, in qualité als gelyke gemagtigdens vanweegen den coning en rijksraad van Tidor, met onse gewoonlyke handteekening hebben gesubsignificeerd tot **Ternaaten** in 't casteel Orangie op Woensdag den 18 October anno 1747 — was geteekend — **Gerrard van Brandwijk van Blokland, J[b] Hasebroek, J[s] Meulman, J[b] F[k] Stegman, J[a] Rijswijk** en **J[b] Scherens,** secretaris.

Ter zyde getekend: hoccums **Tanda, Samaja,** senghadjes **Bassie, Moeda, Fakiri** en **Bille,** benevens den goegoegoe **Banawa,** secretaris **Hiaja Taroena Abdul Rahoeff,** quimelahas-Salarougie **Banie,** Tougoubo **Barhawa,** ngoffamanjiras-Solalee **Clabo,** Tamadou **Clandie,** quimelahas **Tomolauw, Liwattaka** en **Moeda.**

Welke acte voorts [1]) naar gedaane betuyginge by de respective gesanten, van dies inhoud ten genoege te hebben begreepen ende tot de subsignificatie van dien uyt naame en vanweegen haarlieder cooningen reciproque volkoomentlijk paraat te sijn, met de signatuure, soo van haarlieden als die van den gouverneur en raad, is g'ratificeerd, werdende de respective gesanten, onder recommandatie omme den teneur van dien, benevens hunne coningen, steeds te doen observeeren ende dus den vreede in Moluccos weederom ernstig te helpen betragten, ider een origineel acte tot Haar Hooghedens singulier narigt, ter hand gesteld. Ende tot een teeken van het gewenste succes daaromtrent 's Comp[ies] weegen drie canonschooten van dit casteel gelost.

---

[1]) Namelijk in de vergadering van den raad op 20 October d.a.v.

Onder stond: Aldus beslooten en vastgesteld tot **Ternaten**, in 't casteel Orrange, dato als in den hoofde deeses — was getekend — **G. van B. van Blokland, J^b Hasebroek, Joh^s Meuleman** en **J^n Rijswijk.**

Accordeert

J^b Scheerens, secretaris.

DCCCLXXX. BENGALEN.

October—November 1745. [1])

Een der belangrijkste producten, door de Europeesche kooplieden uit Bengalen gevoerd, was de salpeter. Bij den uitvoer moesten zij belangrijke tollen betalen aan den gouverneur van Bihar, de voornaamste salpeter-produceerende provincie. Klachten van den directeur van de Compagnie over het feit, dat inheemsche groot-kooplieden de meestø salpeter opkochten, leidden tot de volgende documenten, waarbij de salpeter-aankoop voor de Hoedendragers (Europeanen) werd gereserveerd.

Translaat Persiaanse motsjelka (verbandschrift), gepasseerd door Amientsjend en Dieptjend, kooplieden der stad **Pattena,** in dato October 1745.

Wy, Amientjend en Dieptjend, eenige jaaren herwaarts nevens Mr. Cool [2]) en meer andere hoededragers, inkoop van salpeter gedaan en weder verdebiteerd hebbende, heeft het Zijn Excellentie op de daartegen ingebragte doleantiën van de wackiels [3]) der hoededragers behaagd, het noodige diendweegen by een perwanne te gelasten, weshalven wy by deesen belooven om ons van den beginne des jaars 1746 niet meer met den inkoop van salpeter te sullen bemoeyen en oversulks ten eenemaale daarvan af te sien, op verbeurten van boeten, ingevallen wy bevonden werden daaromtrent nalatig te zijn, weshalven wy dit verbandschrift passeeren.

Was getekend: **Ms. Koning.**

---

[1]) Uit het *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.
[2]) Hoofd der Engelsche loge.
[3]) Wakil = vertegenwoordiger.

Translaat Persiaanse perwana, verleend door den Pattenasen Naib Souba[1]) Ali Hassem-chan, op de fousdaars, siemiendaar[2]) en meer andere bediendens der districten **Hagiepoer, Saren** etc., gehoorende onder het soubaschap **Behaar.**

De motseddies (bediendens), fousdaars, siemiendaars en controlleurs van **Hagiepoer, Saren**, en meer andere plaatsen, gehoorende onder de provintie van **Behaar**, zo presente als toekomende, werden ten deesen ten hunner narigt geadverteerd, dat de wackiels der hoededragers hun beklag gedaan hebben over dat Amientjent en Diepsjent al zeedert eenigen tijd herwaardts, zonder de minste voorkennisse van hunne meesters, inkoop van salpeter voor haar eyge selve gedaan hebben, daarby voegende zulks (ook) door andere geschiedend en hen dus afbreuk gedaan werdende omtrent de negotie, daar zy vaste nesseranes[3]) voor betaalen moesten, en hunne logie expresselijk aanhielden, het voor dezelve onmogelijk was langer uyt te houden, weshalven en omdat het staken van den inkoop etc. van salpeter der hoededragers tot nadeel van den koning soude strekken, mitsgaders men buyten des, na gedane informatie desweegens, bevonden heeft het voorgeven der hoededragers met de billijkheyt overeen te komen, Ulieden by deesen werden gelast zorge te dragen, dat door niemand buyten de hoededragers, en degeene, welke door haar mogten gesteld werden, eenige inkoop van salpeter geschiede, te meer overmits voornoemde Amientsjend en Dieptjend by een onderhands verbandschrift op verbeurten van boeten beloofd hebben, zig van den beginne des jaars 1746 niet meer met den inkoop van salpeter te sullen bemoeyen en oversulks de handen daarvan in 't geheel af te slaan.
Gegeven den 9 Schouwaal (4e November), anno 1745.

Was getekend: **Ms. Koning.**

Translaat copia perwanna (bevelschrift), verleend door den heer Naib Soeba van **Pattena,** Ali Hassem-

[1]) Souba of soeba is stadhouder; soebaschap = provincie.
[2]) Fausdar = tollenaar; simadar of jemadar, hoofd der politie.
[3]) Dit woord komt herhaaldelijk voor als nesser, nazar, nuzzer, nurzerana etc. Het beteekent geschenk aan een autoriteit. Zie *Hobson-Jobson* in voce

chan, op de fousdaars, jagierdaars [1]) en verdere bediendens, die zig in de provintie van **Behaar** bevinden, mitsgaders alhier ontfangen den 26 November 1745.

De fausdaars, controlleurs, invorderaars der tollen, maakelaars en verdere bediendens, zo presente als toekomende, van d'districten **Saren** en **Hagiepoer**, etc., onder de provintie **Behaar** gehoorende, werden by desen ter hunner narigt geadverteerd, dat de wackiels der hoededragers hun beklag gedaan hebben over dat Amientjend en Dieptjend zonder de minste voorkennisse van haare meesters by continuatie considerable quantiteiten salpeter voor haar eygen selven inkoopen, en dat de hoededragers in het soubaschap Behaar, principaal om de wyle van [2]) de salpeterinkoop gestabileerd zijnde en daarvoor ook veel nesseranes moeten afleggen, het voor haar zeer bezwaarlijk zoude vallen uyt te houden, byaldien alles genoegsaam door anderen wierd aangeslagen. Weshalven en omdat het staaken van den inkoop van salpeter voor reekening der hoededragers tot merkelijke prejuditie van 's konings tollen zoude strekken, mitsgaders voormelde Amientjend en Dieptjend, als het voorschreevene met de waarheid bevonden zijnde te quadreeren [3]) beyde een motsjelka (verbandschrift) gepasseerd hebben om swaare boeten te zullen verbeuren, ingevalle zij in het jaar 1153, zijnde anno 1746, eenige inkoop van salpeter mogten komen te doen, by desen wel nadrukkelijk werd geinterdiceerd, dat buyten de hoededragers of hunne bediendens, die sy daartoe mogten willen stellen, niemand, 't zy van weegen de fousdaars, siemiendaars of andere luyden, geen inkoop van salpeter zal moogen doen en haar daaromtrent geen de minste verhindering toegebragt werden.

Gegeven den 9de Souwel (4 November) in het 28ste jaar des konings regeeringe. Was getekend: **M^s^ Koning.**

---

nuzzer. De *Versameling der Woorden* heeft: 1°. *Nasar* is een gesigtgifft off present in 't bywesen van getuyge. 2°. *Nessers*, sigtoffers. 3° *Nesseranne*, een sigtgifft in Bengalen off wellekomst-geschenken.

[1]) Jagir = apanage, ambtelijk landbezit; jagirdar, apanagehouder.

[2]) Om der wille van.

[3]) Latijn quadrare, passen, uitkomen.

DCCCLXXXI. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

7 November 1745. [1])

De resident van Menado, Johan Pauwen, ondernam in September 1745 een inspectie-reis door Noord-Celebes, om verschillende kwesties tusschen de vorsten uit den weg te ruimen. Op Tontoly, waar enkele goudmijnen en goudzand produceerende rivieren waren, had de goudwinning lang stilgestaan, wegens dreigende invallen van de Mandareezen. Pauwen trachtte daarin te voorzien door de volgende overeenkomst.

Nadere belofte en versekering door den coning van **Tontoly,** Aponce en desselfs rijxraaden, aen den ondercoopman en Manadosen resident, Johannes Pauwen, gedaan in maniere als volgt:

1.

Zoo beloofd den koning en rijxgrooten voornoemt voor haer en haer nakoomelingen nooyt ten eeuwigen dagen niet meer te sullen gedogen off toelaeten, dat alhier op **Tontoly** dan wel onder het territoir van dien, eenige vreemde natiën, hetzy onder wat benaminge off voorgeven het ook zoude mogen sijn, met hunne vaartuygen off prauwen binnen de rivieren off quallen, [2]) en veel minder personelijk op hunne negory sullen komen, dan eenlijk alsulken, die met een pas van den HoogEdelen Heer Gouverneur-Generaal en de WelEdele Heeren Raaden van India tot Batavia, off wel den E.E. Agtb. Heer gouverneur en raed tot Ternaten voorzien sijn, en andere niet, sullende degeene, die dit soeken te tenteeren, met geweld werden affgeweerd, en, des mogelijk zijnde, gevangen nemen off massacreeren.

2.

En nademael volgens eygen rapport van den coning en rijxgrooten in den tijd van twee jaeren door de gestadige gerugten dat 't coningje van **Zeol,** [3]) g'conjungeert met de **Mandhareesen** en nog eenige andere kleyne negorytjes, zoude naer herwaerts komen omme dese vyandelijk aan te tasten, niets naemwaerdig goud gegraven is, soo belooft gemelte coning en rijxgrooten dat,

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747,* 17[de] boeck, ongefolieerd gedeelte.

[2]) Koewala = riviermonding.

[3]) Waarschijnlijk is bedoeld de negorij Sel aan de kust van Dongala.

alswanneer die zaake beslist is, dan wel deswegens buyten gevaer gestelt zijn, van alsdan het goudtgraven sooveel te kraggtiger met alle man te sullen voortsetten, en daarby in het vervolg van tijd 's jaerlijks soodanig dan ook continueeren, mitsgaders, des mogelijk sijnde, besorgen dat dit kostbare mineraël aan niemand anders dan eenlijk en alleen by d'E. Comp. tegens den ordinare prijs van 10 Rds. de reaal swaarte onvervalst sal werden te coop gebragt; en wie van hunne onderdanen dit ter contrarie mogte komen te overtreeden, van alzulke persoonen ter straffe in 's Comp'es handen te zullen leveren, gelijk den coning en rijxgrooten sig dienaengaende selfs ook onderwerpen de poenaliteyten, nu jongst door d'E. Compagnie daertoe gestelt.

3.

Alle moordenaers, off wie iemand comt om het leven te brengen, hebben sy tot nu toe nog volgens haare oude usantie met de daeders en haer naest bestaende vrienden tot slaven te maeken, altijt affgestraft, edog belooven thans van nu aff aen voortaan alzulke daders ter straffe in handen der E. Comp. te zullen leveren, dan wel soodanige zelfs met de doodt doen straffen, indien hun zulks van d'E. Comp. mag werden toegestaen.

4.

En aangesien het tok-tokkie off het in huspot kappen en martaliseeren [1]) van onnosele menschen, die niets misdaen hebben, ook onder haerlieden tot nu toe nog volgens haar oude weyse is gebruykelijk geweest, gelijk den coning en rijxgrooten ook betuygt nu onlangs op **Dondo** nog gedaan te hebben, soo beloven sy almede, als daarvan thans door de goede leere en onderriginge van voorn. resident nu ten eenemaal een affschrik en gruwel gekregen hebbende, van nu af aan nooyt ten eeuwigen dagen dit niet meer te sullen ondernemen; en soo imand zulks ter contrarie sal komen te doen, soo onderwerpen sy zich ook dat soodanige persoon off persoonen sonder onderscheyd wederom, hetsy door haarlieden selfs dan wel d'E. Comp., met de doot gestraft zullen werden.

Onder stond: Aldus beloofd, versekert en onderteekent ter

[1]) Martelen.

negory **Tontoly**, den 7 November 1745; was geteekent met d'handteekening van den coning en rijxgrooten.

Lager: In kennisse van my — getekend — **Joh^s Pauwen.**

In margine: Ons present als getuygen — en getekent — **Pieter Smith** en **H^k Fourier.**

DCCCLXXXII. JAVA—MADOERA.

15 November 1745. [1])

In haar strijd tegen de Chineezen en Matarammers, in de jaren 1741 tot 1743, was de Compagnie krachtig gesteund door den energieken maar eerzuchtigen Tjakraningrat, regent van Madoera, wien o.a. in het vooruitzicht gesteld was, dat hij zijn onder Mataramsche opperhoorigheid staand gebied als vrij land zou terugkrijgen. Doch na den oorlog kon en wilde de Compagnie alle gedane toezeggingen niet nakomen, en de vertoornde Tjakraningrat nam tot geweld zijn toevlucht en wilde zich op Java's Noordkust een gebied veroveren. Een hevige strijd volgde, waarin Tjakraningrat, door het noodlot achtervolgd, ten slotte door de Compagnie naar de Kaap de Goede Hoop werd verbannen. Zijn zoon kreeg West-Madoera van de Compagnie in leen. (DE JONGE, *Opkomst* X, blz. XXXIV e.v.; 84 e.v.)

Conditiën en voorwaerden, waarop ik, Radeen Tommangong Soeradiningrat, uyt handen van den Ed^en Heer Raad-extraordinaris en commissaris Hugo Verysel, ende sulx uyt name en tot nadere approbatie van Sijn Edelheyt, den HoogEdelen Heere Gustaaff Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, representeerende het hoogste en souveraine gebied vanwegen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Comp^ie in deese landen, hebbe ontvangen het provisioneel regentschap en subalterne gebied over 's Comp^ies eyland **Madura**, met desselfs ap- en dependentie, voor sooverre hetselve eertijds onder den gewesen pangerang Tsiacraningrat heeft gesorteert, [2]) welke conditiën en voorwaarden, soo als deselve hier-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1746*, 23ste boeck, folio 1167 en volgende. Gedrukt bij DE JONGE, *Opkomst* X, blz. 57 en volgende.

[2]) Zie beneden het document van 29 April 1746.

na sullen beschreeven worden, ik by deese belove en my verbinde ter goeder trouwe gedurende mijn regentschap te sullen nakomen en te doen nakomen, sonder daarvan in 't minste of in het meeste af te wyken.

Art. I.

Aangesien het geheele eyland **Madura** door den Sousouhoenang, naar luyd van het contract tusschen de Comp^ie en Zijn Hoogheyt van dato 11 November 1743, [1]) met alle het regt van eygendom, souverainiteyt en opperheerschappy aan de Generale Nederlandsche Oostindische Comp^ie is afgestaan en gecedeert geworden, en deselve daerdoor is getreden in alle de voorregten en pre-eminentiën, die de vorige Sousouhoenangs daerover hebben gehad en g'excerceert, zoo verklare ik, Radeen Tommangong Soeradiningrat, dat ik van dese afstand volkomen onderrigt ben, en dat ik gevoegelijk het voormelde regentschap van Madura [2]) uyt handen van de Generale Nederlandse Oostindische Comp^ie, als de wettige opperheer van hetselve zijnde, ter leen en tot wederzegginge toe, heb ontfangen, zonder dat hetselve in eenige opsigte op myne kinderen, familie of verdere naastbestaande heriditair of erffelijk is of in het vervolg zal wesen, maar dat de Comp^ie na welgevallen, als den heer van hetselve zijnde, daarover kan disponeeren en hetselve geven aan wien het haar behaagt, sonder dat myne kinderen, erfgenamen of naastbestaande, daartegen iets kunnen te seggen of in te brengen hebben, welke doorlugtige Comp^ie ik by dese bekenne en erkenne mijn wettige souverain en opperheer, en ik haar vassal en onderdaan te wesen, en my ook verbinde aan de ondervolgende articulen en voorwaerden.

Art. II.

Dat is geen besendinge sal doen, correspondentie houden, sendelingen ontfangen, die verbergen of aanhouden of eenige de minste assistentie bewysen, of toelaten dat myne onderhorige komen te doen, aan den rebelleerende en thans voortvlugtende regent van dit district, Radeen d'Joerit, desselfs zoonen of haren aanhang, maar dat ik integendeel mijn uytterste devoir sal doen

[1]) Hiervóór, blz. 359 en volgende.

[2]) Het regentschap Madoera omvatte slechts de Westelijke helft van het eiland; daarnaast had men nog de regentschappen Soemenep en Pamekasan.

om deselve, benevens zyne zoonen Sasra-, Rana- en Wiradiningrat, item desselfs gewesen pepatty's Mahodora en Mangsoer, in handen van de Comp[ie] over te geven, byaldien deselve in der tijd weder eenige voet op Madura mogten komen te zetten, en dat ik, als het in mijn vermogen is, aan hooggemelde Comp[ie] ook sal overleveren alle sendelingen, die zy aan my in 't generaal ofte een ider van haer in 't particulier, mogten komen af te vaardigen, benevens alle degeene, die bevonden sullen worden tot de tegenwoordige oorlog de meeste aanleyding te hebben gegeven, indien sulx door de Comp[ie] begeert word.

Art. III.

Dat ik al het geschut, kruyt en verdere ammonitie, dat in mijn onderhorig district gevonden word, aan de Comp[ie] sal overleveren.

Art. IV.

Dat ik nimmer canon, ammonitie van oorlog, nog gewapent volk sal houden of sterktens opwerpen, dan met preallabele permissie en toestemminge van de Comp[ie].

Art. V.

Dat ik dit district ten meesten nut en voordeel van de Comp[ie] en desselfs onderdanen, waarover ik als hoofd ben gestelt, zal bestieren, en alles in 't werk stellen wat tot verbetering van hetselve nodig is.

Art. VI.

Dat ik jaerlijx daarvan in persoon homage zal doen, 't zy tot Batavia of tot Samarang, soo als dat door de Comp[ie] geordonneert zal worden.

Art. VII.

Dat ik mijn jaerlijx contingent in geld, rijst of andere landsvrugten aan de Comp[ie] zal opbrengen, soo als dat nader, volgens de gesteldheyd van dit district, gereguleert zal worden.

Art. VIII.

Dat ik met myne naburige mederegenten op Sumenap en Pamacassan in rust en vreede leeven, en deselve niet beschadigen, maar de verschillen die ik, 't zy over de limiten of andersints, met haer krygen mogte, aan de uytspraak van de Comp[ie] overlaten zal.

Art. IX.

Dat ik sonder voorafgaande permissie van de Comp[ie] nooyt voet op Java zetten, of met de saaken der regenten, myne overbuuren, nog ook met die van de verdere regenten om de Oost, direct of indirect, my bemoeyen zal.

Art. X.

Dat ik geen de minste correspondentie sal houden met de Baliërs en Balemboangers, ook niet van Celebes, Poulo Loebak, [1]) Borneo, of eenige andere plaatsen van de overwal, veel weyniger met de rebellen in Java's Oosthoek, tot nadeel van de Comp[ie].

Art. XI.

Dat ik ook geen de minste besendingen sal doen naar Celebes, Borneo, Baly, Balemboang, Poulo Loebak [1]) of andere plaetsen om de Oost of de overwal, nog ook gedogen dat deselve van daer na mijn onderhorig district geschiede of getollereert worde sonder consent van de Comp[ie], maer dat ik alle vaertuygen en sendelingen, die van de voorschreven plaetsen op Madura mogten overkomen, aan de Comp[ie] zal overleveren.

Art. XII.

Dat ik niet sal tollereeren eenige vaert van of na de overwal van Borneo, Bliton, Banca, Palembang, of ook naar Boeton, Saleyer, Celebes of eenige andere landen, daaromheen leggende, sonder daartoe te hebben erlangt de toestemming van de Comp[ie].

Art. XIII.

Dat ik myne vaertuygen in 't geheel niet sal laten varen, werwaerds het ook wesen mag, hetzy verre of naby, sonder passen van de Comp[ie].

Art. XIV.

Dat ik in 't bysonder [2]) den invoer van amphioen, die niet van de Comp[ie] gekogt is, sal beletten en overgeven, dan wel doen straffen, na de ordres van de Comp[ie], degeene die sig daeraan komen schuldig te maken, waervoor de Comp[ie] aan my belooft

---

[1]) Er staat Lambok, maar bedoeld wordt Poeloe Loebak of Bawean. Deze laatste naam werd door Jan Compagnie steeds verhaspeld tot Baviaan!

[2]) Er staat: niet bysonder.

ten redelyke pryse te sullen betalen alle de kisten, die mijn volk komen aan te halen, welk bedragen de Comp[ie] aan my belooft te laten behouden als een recognitie voor mijn iver in 't agterhalen van deselve.

Art. XV.

Dat ik op de plaets, daer het van de meeste nut zal wesen en my door de Comp[ie] geordonneert zal worden, ten haren behoeven, zoo zy dat begeert, sonder betaling zal laten bouwen een steene fort, ter besetting van 's Comp[ies] militie, die ik ook belove in alles behulpsame hand te sullen bieden en van het nodige, sooveel in mijn vermogen is, voor een dragelyke betaling verzorgen.

Art. XVI.

Dat ik ook sal gedogen, dat de Comp[ie] de inkomende en uytgaande regten in mijn onderhorig district komt te heffen, en ten dien eynde, daar zy het goedvint, de nodige sabandhaers [1]) stelle, die ik belove te sullen tollereeren, admitteeren en na regt en billijkheyt beschermen, welke uytgaande en inkomende regten ten behoeven van de Comp[ie] sullen wesen, sonder dat ik daervan iets sal te pretendeeren hebben, soo de Comp[ie] mogte goetvinden hetselve in het geheel na haer te nemen.

Art. XVII.

Dat ik, wanneer de Comp[ie] my ontbieden mogte, met sooveel gewapent volk te velde sal trekken, als zy tot hare assistentie van my komt te vorderen, en ik op te brengen vermogend zal wesen, om, 't zy op Java of elders, ook selfs buyten 's lands, dienst te doen.

Art. XVIII.

Dat wanneer de saaken in mijn onderhorig regentschap tot stilstand gekomen en over Sampang, Balega en Arosbaja, als de drie hoofdnegoryen van mijn district, de noodsakelyke hoofden en mantries door de Comp[ie] sullen wesen aangestelt, ik geene van deselve uyt hare bedieninge sal stooten, nog by haer overlyden derselver plaetsen buyten voorkennisse ende toestemminge van de Comp[ie] vervullen, maar myne klagten, indien deselve mogten pecçeren [2]) of zig tegen my te buyten gaan, aan de

---

[1]) Ontvanger der rechten en havengelden.

[2]) Latijn peccare, zondigen, misdoen.

Comp[ie] sal doen, die alsdan na bevinding van saken in billikheyd daerop sal jugeeren.

Art. XIX.

Dat ik geen Chinesen, Macassaren, Bouginesen, Maleyers, Baliërs of eenige andere buytenlandse natiën in mijn onderhorig district sal tollereren of admitteeren, dan met speciale voorkennisse en toestemming van de Comp[ie].

Art. XX.

Dat ik sonder de minste agterhoudentheyd of simulatie alle Madureesen, die tegen de dienaren van de Comp[ie] ofte hare onderdanen mogten delinqueeren, de facto en soodra sulx in mijn vermogen is, sal overgeven.

Art. XXI.

Dat ik geen mantries, hoofden of gemeene, die eenig crimineel delict mogten begaan, 't zy tegen my ofte onder malkander, op mijn privé sal vonnisse of ter executie stellen, maar deselve nevens myne gecommitteerdens na Sourabaya, dan wel, soo sulx begeert word, na Samarang sal senden, om door deselve [1]) nevens het opperhoofd en syne gecommitteerdens of door den commandeur en zyne gecommitteerdens, na regt en billikheyt en na 's Comp[ies] wyse, te worden teregt gestelt, en dat tot tijd en wyle het poinct van judicature, 't welk in 't geheel aan de Comp[ie] sal verblyven, door den Heere Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India nader sal gereguleert en gedecideert wesen.

Art. XXII.

Eyndelijk en ten laasten, dat ik my ook gewillig sal laten vinden, byaldien in het vervolg mogte bevonden worden dat in dese het een of ander was uytgelaten of g'eximeert, dat in dese behoorde plaets te hebben, waeromtrent ik belove de ordres, die my door den Heere Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, dan wel door den commandeur tot Samarang sullen worden gegeven, met de uytterste vlijt te sullen nakomen en gehoorsamen.

Aldus gedaan, geconditioneert en b'eedigt op de Mahomettaanse wyse, den 15[den] November 1745.

---

[1]) Namelijk de gecommitteerden van den regent.

Onder stond: Ons present — was getekent — H° Verysel, J^s^ P^s^ Barnewall, J^b^ Ch^n^ Teekman en N^s^ Harting.

DCCCLXXXIII. KOROMANDEL.

17 November 1745. [1])

In de 17de eeuw had de Compagnie geruimen tijd een loge op Portonovo gehad, maar die ten slotte wegens te hooge kosten opgebroken. Sedert werden er nog wel zaken gedaan, doordat geregeld personeel van de loge op Tegenepatnam derwaarts trok. De inheemsche machthebbers op Portonovo wilden er gaarne weer een blijvende vestiging der Compagnie hebben, wegens de stoffelijke voordeelen. Reeds gouverneur Jacob Mossel had er over gedacht daartoe over te gaan, omdat daardoor concurrentie tusschen genoemde plaats en Tegenepatnam ontstaan zou, ten voordeele van de Compagnie. Zijn opvolger, Galenus Mersen, slaagde er in van den nabab over de Carnaticasche benedenlanden tegen een schenking een caul te verkrijgen, waarbij de tol op de uitgevoerde lijnwaden van 2½ op 1 procent werd gebracht, „... en dus dat comptoir weer gerestabileerd is". (*Onuitgegeven missive van gouverneur en raad op Cormandel naar de Hooge Regeering d.d. 21 Februari 1746.*)

Caul wegens de logie van **Portonovo**, verleend aan den grooten coopman senhor Galenus Mersen, gouverneur vanweegen de Hollandse Compagnie te Nagapatnam.

Nademaal my tans ter ooren is gekomen dat U.E. een caul begeerd te hebben om weder op **Portonovo** te komen, soo werd dese caul verleend, konnende oversulx al UEdeles volk gerustelijk op Portonovo komen en die stad doen floreeren. UEdele gelieve te weeten, dat de geregtigheeden van den duan vastgesteld sijn op 2½ per cento voor de aangebragt werdende goederen en 1 per cento voor hetgeen er vervoerd werd; oversulx gelieve UEdele omtrent de negotie te doen en handelen na oud gebruyk.

Onder stond: Den 22 van de maand Sjawaal in den jaare

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368.*

1158,[1]) sijnde na onse tijdrekening anno 1745, den 17en November.

Lager stond een merk en in den hoofde het groot zegul van den nabab **Annawardi-chan**, in swarten inckt gedruckt, mitsgaders ter ommesyde meede een merk.

DCCCLXXXIV. MALAKKA—DJOHOR—SIAK.

14 December 1745.[2])

In het tweede kwartaal van de 18de eeuw begonnen in het Noordwesten van den Archipel rondzwervende Boegineezen een groote rol te spelen. Zij hadden zelfs een rijk gesticht op Selangor, aan de Westkust van Malakka en bedreigden van daar uit de verschillende Maleische staten. Vooral het vroeger zoo machtige Djohor was in een toestand van verval geraakt door binnenlandsche oneenigheden. Er was verschil over de opvolging en over de politiek ten opzichte van de Boegineezen, bij wie vele Maleiers zich aansloten. Het zou de Compagnie niet moeilijk gevallen zijn grooten invloed te verkrijgen, door b.v. een der partijen haar steun toe te zeggen, maar zij onthield zich van elke inmenging en bepaalde zich er toe, aan te dringen op handhaving der haar vroeger verleende handelsprivilegiën. Daartoe zond zij in den aanvang van 1745 den onderkoopman Claas de Wind met een aantal koopwaren en een militair geleide naar Riouw, waar de sultan vertoefde. Deze vroeg den steun van de Compagnie, dien De Wind hem niet toezeggen kon. Na op Batavia teruggekeerd te zijn, vertrok de commissaris in November opnieuw naar Riouw, waarop de sultan, die steeds meer voelde dat hij de Compagnie noodig had om zich tegen zijn talrijke vijanden te kunnen handhaven, haar bij acte van 14 December 1745 geheel Siak „voor altoos" afstond. Wij laten hier die acte volgen, welker inhoud in een brief van den sultan aan den Gouverneur-Generaal nader bekrachtigd werd. (Zie NETSCHER, *De Nederlanders in Djohor en Siak*, blz. 69 en volgende.)

Opgemerkt worde, dat Siak bezet was door een van des sultans heftigste tegenstanders, Radja Ketjil, en dat daadwerkelijke bezetting van het afgestane gebied een moeielijken strijd noodig zou maken. Dit heeft de Hooge Regeering niet gedaan; ze heeft zich van de acte van afstand alleen bediend om Radja Ketjil vrees aan te jagen en hem daardoor te dwingen, geen vreemde concurrenten in Siak toe te laten.

In naam van God!

Voor het jaar een duizend een honderd acht en vijftig, genaamd Aliep, den twee en twintigste van de maand Dul Caydan

---

[1]) Er staat abusievelijk 1758.

[2]) Uit NETSCHER, *De Nederlanders in Djohor en Siak*, blz. XXIX. Ook in manuscript op het Landsarchief te Batavia.

— zijnde van onze tijdrekening 14 December 1745 — sultan Saleman en radja Indra Bongsoe draagt aan Sr Claas de Wind op, om aan de Ed. Comp[ie] ter kennisse te doen komen dat de negory **Siac** in 't geheel en voor altoos aan de Ed. Comp[ie] geschonken wordt door den sultan Saleman, met bede om hulp van d'Ed. Comp[ie] zoo wanneer hy, Saleman, te eeniger tijd in ongemakkelijkheden en twist met deze of geene naburige volkeren mogt geraken, die hem gehoorzaamheid verschuldigd zijn.

Ik vertrouw in deze geheel op de Ed. Comp[ie]; aangaande **Slangoer, Calang** en **Lingy**[1]) bidde ik ook, dat zooals van ouds onder myne gehoorzaamheid mogen wezen, dan zal de oude contracten met de Ed. Comp[ie] kunnen nagekomen worden, alzoo van mijn kant dat niet veranderd is. De Ed. Comp[ie] mag dat vast vertrouwen, alzoo ik ook in 't geheel geloof en vertrouw op de Ed. Comp[ie].

Gezegeld naar de Maleische of Arabische wyze in 't zwart aan 't hoofdeind, met het zegel van radja Saleman, daarin gegraveert is **Sulthan Saleman-Cha,** de sulthan **Abdul Jaliel Gaagsie,** 't tjap van den koning en **Oenko Radja Indra Bongsoe, Ibienie**[2]) **Dato Bandhara, Sienjo Magha Radja.**

Onder stond: Na het principaal getranslateerd — was geteekend — **C[s] de Wind.**

DCCCLXXXV. JAVA—MATARAM.

10 Februari 1746.[3])

Nadat de vrede was hersteld en de zaken op Madoera voorloopig geregeld waren, besloot de commissaris Verysel het contract van November 1743 langs de geheele Oostkust in praktijk te brengen door het aanstellen van regenten en het regelen hunner verplichtingen tegenover de Compagnie. (De Jonge, *Opkomst* X, blz. XXXIV e.v.)

Door den Edelen Heer Hugo Veryzel, Raed-extraordinaris van Nederlands-India en commissaris wegens de Generale G'octro-

---

1) Selangor aan de Westkust ten Noorden van Malakka, Kelang tusschen die beide in en Linggi, nabij Kelang, waren door Boegineezen bezet.

2) Zoon van.

3) Uit de *Overgecomen brieven 1747,* 2[de] boeck, folio 1129 verso. Gedrukt in *Bijdragen Kon. Instituut,* I (1853), blz. 347.

yeerde Nederlandse Oostindische Compagnie op Java's Oostkust, aen ons, ondergeschrevenen, regenten van **Toubang, Sidayoe, Grissee** en **Lamongang,** gecommuniceerd weesende dat den Soesoehoenang agtervolgens het contract van anno 1743 verbonden is om jaerlijks 5000 coyangs rijs tegen 10 rijxdaelders Hollands aen de Comp[ie] te leveren, waervan volgens de gemaekte verdeeling door de landen bewesten Touban 4200 en door die om de Oost, off door ons, ondergeschreven, 800 coyangs moeten gelevert worden op sodanige plaetsen, als het door de Comp[ie] g'ordonneert sal worden, soo verklaren wy alle by deesen, dat wy met die verdeeling op het contingent van den Oosthoek tevreden zijn en by desen aannemen en ons verbinden d'ondervolgende quantiteyt rijs jaerlijks op de navolgende plaetsen te voldoen:

Touban, op Rembang	200	coyangs
Sidayoe, op Grissee	300	„
Lamongang	100	„
Grissee	200	„
Te samen . . .	800	coyangs.

Nogtans indien omtrent de plaets, alwaer door dit tegenwoordig verbandschrift die producten staen gelevert te worden, geen verandering of nadere bepaling in het vervolg mogte gemaekt werden, waeromtrent wy beloven dat wy ons aen d'ordre van de Comp[ie] sullen gedragen, verbindende ons by desen in de alderbeste form, dat wy aen den inhout van dese acte promptelijk sullen voldoen; verklaren ook, dat wy door den Edelen Heer commissaris ten genoege g'informeert zijn, dat de Comp[ie], byaldien wy in eenige opsigte van dese leverantie in gebreke blyven mogten, volgens het voorschr. contract g'authoriseerd en gequalificeerd is het manqueerende bywegen van militaire executie uyt de naestgelegene districten, mitsgaders boven- en benedenlanden, op te halen en na haer te neemen, en dat degeene, die in het leveren van sijn aendeel volgens deese bepaeling in gebreke kome te blyven, gehouden sal weesen de schaden, daeruyt volgende, te vergoeden.

En opdat dit ten allen tyden soude blyken kunnen, hebben wy in teeken der waerheyd dese met onse gewoone handteekening en signature bekragtigt.

Onder stont: **Sourabaya,** den 10 February 1746, ten overstaen van ons — was geteekent — **Hugo Veryzel, G^s^ Keyser, J^s^ van Sugtelen, B. van Doorn, J^b^ C^s^ Teekman** en **N. Harting.**

In margine in 't Javaans gesegelt en geteekent door de regenten van Touban, Sidajoe, Grissee en Lamongang.

DCCCLXXXVI. JAVA—MATARAM.

19 Februari 1746. [1])

Zie de inleiding bij het voorgaande document.

Ik, ondergeschreven, Tomongong Mankoe Nagara, regent van **Dejipan,** [2]) door de singuliere gunst van de Nederlandse Oostindische Comp^ie^ tot voorschreven qualiteyt in den name als boven door den Edelen Heer Raad-extraordinaris en commissaris over Java's Oostkust, Hugo Veryzel, aengestelt wesende, en willende — als mijn geheele welvaert en bevordering aen de Nederlandsche Oostindische Comp^ie^ te danken hebbende — daervoor erkentelijk wesen, belove en verbinde my by deesen, om jaerlijks vierhonderd coyangs rijs tegen 10 rijxdaelders Hollands de coyang, aen de Comp^ie^ op Grissee te leveren, en dat tot de tijd en wyle het aen my toevertrouwde land van Djipan tot verhael sal gekomen weesen, wanneer ik belove die quantiteyt na rato dat het gewas groot werd en aengroeyt, ter discretie van Haer Hoog Edelens, dan wel tot die van den commandeur en raed van Samarang, te zullen vermeerderen en de te gevene ordres over dat subject te sullen nakomen, mitsgaders dat ik den inhoude van dit verbandschrift exactelijk sal opvolgen en voldoen.

En opdat dit ten allen tyden soude blyken kunnen, heb ik den inhoude van dien met myne gewoone handteekening, benevens die van myne twee soonen, ingabey [3]) **Pandjie Soeranagara** en

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747*, 2de boeck, folio 1131 verso. Gedrukt in *Bijdragen Kon. Instituut*, I (1853), blz. 349.

[2]) Djipang, ongeveer overeenkomende met het tegenwoordige regentschap Bodjonegoro.

[3]) De titel ngabehi.

ingabey **Tjondradirana**, onderteekent en doen onderteekenen en met onse signature bekragtigt.

Onder stont: Actum **Soerabaya**, den 19en February anno 1746.

Lager: Ons praesent — was geteekent — **He Veryzel, Gs Keyser, Js van Suchtelen, B. van Doorn, Jb Cn Teekman**, secretaris en **Ns Harting.**

Daeronder: Accordeert — geteekent — **Jb Cn Teekman**, secretaris.

DCCCLXXXVII. JAVA—MATARAM.

10 Maart 1746. [1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 403.

Conditiën en voorwaerden, waerop wy, Tomongons Setja en Sastra Nagara, door den Edelen Heer Raed-extraordinaris en commissaris over Java's Oostcust, Hugo Veryzel, op approbatie van Sijn Edelheyt, den HoogEdelen Heere Gustaeff Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generael, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, in 't regentschap van 's Compagnies district **Sourabaya** bevestigt sijn, welke conditiën en voorwaerden, soo als deselve hierna sullen beschreven worden, wy beloven en ons verbinden getrouwelijk te sullen nakomen en doen nakomen.

Art. 1.

Dat wy eenmael des jaers op Samarang, dan wel, so sulkx gerequireerd word, op Batavia in persoon homage sullen komen doen.

Art. 2.

Dat wy jaerlijkx 350 coyangs rijst ieder, of te saemen 700 coyangs, uytterlijk vóór het uytgaen van de maent October, als revenuen van 't land, de Compie als opperheer van 't zelve com-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747*, 2de boeck, folio 1132 en volgende. Gedrukt in *Bijdragen Koninklijk Instituut*, I (1853), blz. 350 en volgende.

peteerende, op Sourabaya sullen opbrengen; dog byaldien wy door misgewas off eenige andere inconveniënten buyten staet mogte weesen die quantiteyt in 't geheel te voldoen, dat wy dan egter 500 coyangs sullen leveren en voor het minder bedragen jaerlijks 1000 Spaense realen ieder, of 2000 te samen, aen de Comp^{ie} sullen opbrengen, alles op verbeurte van ons regentschap.

Art. 3.

Dat wy ten dienste van 's Comp^{ies} ordinaire werken dagelijks 600 battoors [1]) sullen geven sonder betaling, en by extraordinaire gevallen van ontlossing en belading van 's Comp^{ies} scheepen sooveel als door het opperhoofft gerequireerd sal werden tegens een dubbeltje 's daegs.

Art. 4.

Dat wy ten behoeven van 't guarnisoen op Soerabaya soveel volwasse koebeesten tegens een Spaense reael sullen leveren, als hetselve tot onderhout sal benoodigt hebben.

Art. 5.

Dat wy in 't byzonder alle indirecten handel, en daeronder speciael den invoer van amphioen, die niet van de Comp^{ie} gekogt is, sullen tegengaen en alle degeene aengeven, die by ons bekent sullen worden daeraen eenig deel te hebben.

Art. 6.

Dat wy direct of indirect buyten voorkennis van het opperhooft op geene der rievieren in ons onderhorig district, indifferent welke, eenige bandharyen [2]) sullen leggen off conniveeren dat door eenige van onse onderhoorige worde gelegt.

Art. 7.

Dat wy onse pepattijs, [3]) die wy tegenwoordig hebben of namaels mogte krygen, niet sullen afsetten, vexeeren of eenig ander ongelijk aendoen, maer dat wy, indien deselve sig tegen ons mogte te buyten gaen, ons beklag daerover aen het opperhooft sullen doen, die alsdan in billikheyd onder het hoger gezag van

---

[1]) Zie hiervóór, noot 1 op blz. 183.
[2]) Tollen.
[3]) Patih's. De patih is de ambtenaar, die onmiddellijk onder den regent volgt.

den commandeur en raed tot Samarang daerover sal jugeeren,[1]) en dat wy derselver plaetsen in cas van overlyden ook niet dan met desselfs speciaele voorkennis en toestemming sullen vervullen.

Art. 8.

Dat wy onse tegenwoordige pepattijs of die wy namaels mogte krygen, niet sullen afsetten, of na haer staet en caracter behoorlijk onderhout sullen besorgen.

Art. 9.

Dat, gelijk de Comp[ie] souverein off opperheer over het ons aenbetrouwde district is, het poinct van judicature alsoo ook in sijn geheel aen haer sal verblyven, en dat wy dienvolgende sonder aensien van personen, van wat conditie deselve ook soude mogen weesen, alle deliquenten, indien deselve in onse magt sijn, aen het opperhooft sullen overleveren om na 's Comp[ies] wyse te worden te regt gesteld en gestraft.

Art. 10.

Eyndelijk en ten laesten, dat wy in alle extraordinaire voorvallen, waervan in dese niet speciael is gesprooken, en die indertijd eenige nadere bepaling mogten requireeren, volgens onse bereeds gepraesteerden eed ons aen het goedvinden van de Comp[ie] sullen gedragen en de ordres, die daeromtrent, 't zy in cas van eenige verandering ofte andersins, mogten gegeven worden, met deselfde iever en vlijt sullen nakomen, als wy by desen belooven en ons verbinden omtrent degeene, die in deese beschreeven zijn.

En opdat dit ten allen tyden soude blyken kunnen, hebben wy den inhoude van dien met onse handteekeninge onderteekent en met onse signature bekragtigt.

Aldus geteekent en gesegelt den 10 Maert anno 1746.

Onder stont: Ons praesent — was geteekent — **H[o] Veryzel, G[s] Keyser, J[n] van Sugtelen, B[r] van Doorn, J[b] C[n] Teekman, N[s] Harting.**

---

[1]) De *Overgecomen brieven* hebben jouisseeren.

In margine de zegels van de tommongongs **Setja** en **Sasra Nagara**, nevens desselfs gewone handteekening.

Daeronder: Accordeert — geteekent — **J. C. Teekman**, secretaris.

DCCCLXXXVIII. GORONTALO—LIMBOTTO.

19 Maart 1746. [1])

In de staatjes langs de Golf van Gorontalo werd in de 18de eeuw druk aan goud-exploitatie gedaan; door elkaar waren er 1000 man per dag in Heerendienst aan het graven. De Hooge Regeering achtte het noodig, op enkele plaatsen versterkingen te bouwen, maar de groote zorg van gouverneur en raad der Molukken daarbij was, voldoende arbeiders te krijgen, zonder dat daardoor het aantal goudgravers zou worden verminderd. Door onderstaande overeenkomst hoopte men daarin te voorzien. (Zie de *Resolutiën van gouverneur en raad der Molukken op 4 en 19 Maart 1746.*)

Articulen, beraamd, besloten en vastgesteld tusschen den heere Mr. Gerardus van Blokland, gouverneur en directeur deser Moluccos, benevens die van synen rade, in naam ende vanwegen Zijn HoogEdelheid, den Weledelengeboren Groot agtb. Heer Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Edele heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, representerende de Generale Nederlandsche Geoctroyeerde Oostindische Comp[ie] en Staat der Vereenigde Nederlanden in deze gewesten ter eenre, ende den goegoegoe van **Gorontalo**, Kitchil Mapanga, benevens den capitain-lauwt van **Limbotto**, Kitchil Parada, als expresse afgesanten van de thans regerende koningen van Gorontalo en Limbotto, benevens hunne rijxraden ter andere zyde ende sulx specialijk ter reguarde van het aanstaande of te perfectioneeren fortificatiewerk aldaar.

1.

Eerstelijk sullen alle contracten ende verbintenissen, die met

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747*, 17[de] boeck, folio 1025 en volgende.

d'E. Comp. van tijd tot tijd sijn aangegaan ende door de coningen van **Gorontalo** en **Limbotto** benevens hare rijxraden successivelijk beswooren, heiliglijk moeten g'observeerd en agtervolgd werden, sonder eenige verandering, onder wat benaming ofte pretext sulx ook souden mogen weesen.

2.

Den gouverneur en raad in Molucco nemen uyt naame ende vanwegen alsvoren aan, om yserwerken, spykers en dakpannen, die tot de perfectie van een diergelijk fortificatiewerk, als by afteekeninge aan de voorschreven gesanten is vertoond ende aan den resident tot Gorontalo staat te werden overgesonden, sullen werden gerequireerd, buiten intrest ofte vergoeding van de Gorontaalse en Limbottose coningen, op sijn tijd daartoe te sullen leveren ende besorgen, ende daarenboven ook tot een spoedige aanvang ende voltoying van dien al ten eersten een timmerman en metselaar 's Compies wegen na derwaart te laten vertrekken.

3.

Ook nemen den gouverneur en raad almede aan, omme d'onderhoorige bogtconingjes[1]) de contributie van volk ofte arbeiders, tot het helpen perfectioneeren van geciteerde fortificatiewerk, te sullen ordonneeren of te doen ordonneeren door den resident aldaar, yder na mate van 't getal hunner onderdanen gecalculeerd, soodanig als hierondervolgende staat gespecificeert, namentlijk

het	coningje	van	de	negory	**Bone**	16	coppen
„	„	„	„	„	**Attingola**	16	„
„	„	„	„	„	**Boelanga**	16	„
„	„	„	„	„	**Bintaoena**	16	„
„	„	„	„	„	**Lembouno**	8	„
„	„	„	„	„	**Sinding**	8	„
„	„	„	„	„	**Sikaboe**	8	„
„	„	„	„	„	**Bega**	8	„
„	„	„	„	„	**Lemboe**	8	„
„	„	„	„	„	**Tampe**	8	„
					makende te zaamen	112	coppen

[1]) Vorstjes van de landen langs de Bocht van Gorontalo of Tomini.

4.

Waarentegen de voormelde gesanten uyt naam ende vanwegen hunne coningen en principalen voormeld aannemen ende zig verbinden, omme by retour op hun land al ten eerste als vlytige en trouwe voorgangers van 't werk, tot den aanvang ofte de besorging van de gesamentlyke nodige materialen ten dien fine, soodanig als sulx door den resident aldaar sal werden gereguleerd en g'ordonneert, met malkanderen een getal van 188 coppen, dan wel die van Gorontalo bysonderlijk 125 en die van Limbotto 63 koppen,[1]) buyten eenig nadeel ofte vermindering van de ordinaire goudgravers, te sullen contribueeren en deselve of andere in dier stee en diervoegen doen continueren, totdat het werk na behooren zal wesen geperfectionneerd, zonder inmiddens eenige de minste exceptie, van wat natuur die ook zoude mogen wesen, daaromtrent te mogen voortbrengen.

5.

Voorts sal d' verkiesing ofte aantoninge van d' eygentlyke plaats, daar de voormelde vastigheyt het gevoegelijxt ende bequaamst zal konnen werden g'extrueerd, aan den resident 's Comp[tes] wegen blyven gedefereerd, sonder eenige de minste contradictie by Haar Hooghedens.

6.

Insgelijks zullen de daarbinnen begrepen gebouwen in sodanige forma ende groote moeten werden voltooyt, als deselve blykens d' daarvan overgaande caart alhier sijn bepaalt ende gereguleert, mitsgaders ook binnen de vesting op de bequaamste plaatsen een of twee behoorlyke waterputten werden gegraven, tot gerief van 's Comp[tes] besettelingen.

7.

Ook sal rontom d'vastigheyt een gragt ter breete van 36 en diepte van 10 voeten moeten gegraven ende met den grond van dien de bolwerken werden verhoogt.

8.

Wyders zal met wederseydse assistentie van volk buyten de

---

[1]) Met de 112 van de in art. 3 genoemde staatjes zouden dit dus 300 koppen zijn.

voorschreven vastigheyt, tot Gorontalo, in steede van d'tegenwoordige houte logie tot Limbotto, t'effens een steene huys ten behoeve van 's Comp[ies] resident ende besettelingen aldaar werden gebouwd, mits dat, gelijk hiervoren bereets gezegd is, zulx almede kome te geschieden buyten eenige prejuditie ofte vermindering van het gestatueerde getal goudgravers.

9.

Ook zal na genomene exacte informatie by den Gorontaals resident nopens de situatie der plaats, daar zig de presente Comp[ies] logie tot Limbotto op is bevindende, het aanstaande gebouw in dies steede (des noods) niet meer als een a twee hondert roeden van daar mogen werden g'extrueerd.

10.

Eindelijk sal het reguleeren soo van 't een als andere werk, mitsgaders het verleenen van de nodige ordres ten dien fine aan d'arbeiders, voor het overige in zijn geheel afhankelijk blyven aan den resident 's Comp[ies] wegen tot Gorontalo, die door Hare Hooghedens aldaar mitsgaders de coningen van Limbotto, zoo verre sulx hunnen onderdanen is betreffende, daaromtrent sal moeten werden g'mainctineerd, gelijk de voornoemde gesanten uyt naam ende vanwegen als bereets gesegd is, almeede aanneemen ende beloven, omme by moetwillige absentie van d'een of andere hunner onderdanen, dewelke tot het fortificatiewerk verordineerd zijn, illico andere te sullen contribueeren en de voorschrevene hun aandeel der arbeyders altoos compleet te doen blyven tot het werk in zijn geheel zal wesen g'perfectioneerd na behooren.

Alle dese omme- en bovenstaande articulen beloven wy, afsendelingen, in naam van de coninge van Gorontalo en Limbotto, mitsgaders alle rijxgrooten, na den woordelyken zin, zonder de minste verkeerde uytlegging daaraan te geven, heyliglijk te zullen naarkomen ende met de uyterste neerstigheyt en accuratesse ten spoedigsten doen observeeren, in teken van welke onse opregte meninge wy, als expresse g'authoriseerdens daartoe, den inhoud deses, zooverre het ons ende onse principalen is rakende, met onse gewone signature hebben bekragtigt.

Onder stond: Geschreven tot Ternaten in 't casteel Orange,

den 19 Maart 1746, (was getekent) **Gerrard van Brandwijk van Blokland, H^k^ Stemer, Pieter Jansz, J^b^ F^k^ Stegman, J^n^ Rijswijk.**

Lager 's Comp^ies^ groote zegel, in rode lacque gedrukt, en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den E. Agtbaren Heer gouverneur en raad, en getekent **J^b^ Scherens,** secretaris.

In margine geteekent: Goegoegoe van Gorontalo **Mapanga,** capt.-lauwt van Limbotto **Parada,** kitchiel **Bankeleh,** dito **Polondoho,** secretaris **Boekit,** dito **Bonbonnia.**

DCCCLXXXIX. JAVA—MADOERA.

28 April 1746. [1])

Den 24sten Maart 1746 aanvaardde Gouverneur-Generaal Van Imhoff zijn bekende reis naar Java's Oostkust. Van Batavia ging het, behoudens een kort oponthoud op Rembang, rechtstreeks naar Grissee en Madoera. Dit eiland was, ingevolge artikel 6 van het contract van 1743, door den Soesoehoenan geheel aan de Compagnie afgestaan. Van Imhoff bevestigde nu de door Verysel op dit eiland voorloopig aangestelde regenten en regelde hun verplichtingen jegens de Compagnie. (DE JONGE, *Opkomst* X, blz. 86; *Bijdragen Kon. Instituut I* (1853), blz. 307 en volgende.)

Ik, ondergeschrevene, Radeen Tommagong Tsiacra Nagara, door de benevolentie van de Doorlugtige Nederlandse Comp^ie^ tans weder herstelt in het regentschap der landen van **Sumanap,** verklare en verbinde my by desen, nevens alle myne mantries, alsof ik sulkx met solemneele eden bevestigt hadde:

1.

Dat ik de voorschreven Doorlugtige Nederlandse Maetschappye in het voorschreven regentschap en bestier van haer landschap **Sumanap** met alle deselve onderhoorige eylanden gehouw en getrouw weesen en dien dienst ten beste van deselve en haere onderdaenen op Sumanap met alle oplettentheyd, gehoorzaemheyd en iever waerneemen zal, agtervolgens de beveelen, die my

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747,* 2de boeck, folio 1155 verso en volgende. Gedrukt in *Bijdragen Koninklijk Instituut,* I (1853), blz. 375 en volg.

van tijd tot tijd sullen werden gegeeven, 't zy van den gesaghebber en raed in den Oosthoek en den commandant op Passarouang, of dengeene die by my vanwegens de Comp[ie] geplaetst werden zal, dan wel van den commandeur en raed tot Samarang en de Hooge Regeering van India tot Batavia.

2.

Dat ik eenmael des jaers my persoonlijk sal komen vertoonen tot Samarang, ja selfs tot Batavia, soo sulks begeert word, om mijn eerbiedigheyd te bewijsen aan de Comp[ie].

3.

Dat ik tot logement van de posthouding, die de Comp[ie] goedvinden sal in haer land Sumanap te leggen, soodanige vastigheyd, 't zy van steen, houd of aerde op myne eygene kosten sal laeten maeken, en op soodanige plaetsen, als de Comp[ie] ordonneeren sal. En dat ik de voorschreven posthouding sal voorsien van water en noodige levensmiddelen voor soodanige betaeling, als de Comp[ie] goedvinden sal my daervoor toe te leggen, ook van een dagelijks getal van 15 battoors ten dienste der besetting, sonder betaeling, en voorts van sooveel andere meer, voor twee stuyvers 's daegs ieder man, als de Comp[ie] of gemelde posthouding benoodigt sijn mogte.

4.

Dat ik my met de negotie, die van buyten in het land Sumanap gedreven word, niet verder sal bemoeyen als de Comp[ie] my komt te ordonneeren, dog dat ik met alle trouwe en oplettentheyd sal waeken en tegengaen alle sluykeryen en alles, wat tot nadeel van 's Comp[ies] negotie of inkomste alhier mogte werden in 't werk gesteld, 't zy in amphioen, kleeden of andere articulen van handel, van de overwal van Java, Baly en de verdere eylanden, daer be-oosten leggende, of ook van de Baviaen of het eyland Lubok,[1]) dan wel Borneo of elders, van waer en waernatoe het soude mogen weesen, en dat ik in teegendeel de sabandharyen van de Comp[ie], in het land van Sumanap leggende, volgens de oude gebruyken sal mainteneeren en sooveel in mijn vermogen is soeken te verbeeteren, 's Comp[ies] sabandhaar en die sy haerentwegen op de plaetsen, onder voorschreven sabandharyen gehoorende, als

---

[1]) Bawean of Poeloe Loebak.

Serako, Telango, Ramarienga, Loebok, Parien, Doean, Kodoawara en Legon, en met één woord op alle plaetsen, daer inkomende of uytgaende regten geheft kunnen werden, mogten leggen, alle behulpsaemheyd en adsistentie sal bewysen. En wanneer er eenig verschil over de tollen ontstaet, my daermede niet verders te bemoeyen, als de Comp'ie begeert, maer hetgeene daeromtrent 's Comp'ies weegen g'ordonneert werd, helpen effectueeren en executeeren.

5.

Dat ik in erkentenisse deser myne herstellinge en tot bewijs van myne schuldige trouwe aen de Comp'ie, item voor het genot der dessas van Pinger, Papas, Doemala, de eylanden Pody, Delangoe, Gilie, Kangian en andere, onder 's Comp'ies land Sumanap gehoorende, met derselver verdere inkomsten van passers, hanevegteryen etc^a, dewelke de Comp'ie my gunstig tot mijn onderhoud heeft toegeweesen, jaerlijks aen de Comp'ie sal contribueeren, met het loopende jaar 1746 te beginnen, vijff hondert takkers clapperolie, van vijffentwintig kannen ieder takker, [1]) en voorts nog in 't jaer 1747 vijftien coyangs cadjang, anno 1748 dertig coyangs en voorts anno 1749 vijftig coyangs, mitsgaders van die tijd of jaerlijkx altoos vijftig coyangs cadjang, twee derde groene en een derde witte, sonder eenige betaling, met mijn eygene vaertuygen op Samarang off Batavia te leveren, daer het de Comp'ie goed vind, en dat telkens vóór dat de Oostmousson ten eynde loopt; waerenboven ik nog beloove alle meerdere producten van het land Sumanap, dan die tot recognitie dienen, op Sourabaya aen de Comp'ie, des begeerende, te leveren voor de marktprijs, gelijk ook de tammarijn, [2]) gedroogde vis, catoene gaeren, zout, of wat het sijn mag, dat op Sumanap valt en by de Comp'ie gerequireert werden mogte. En wat daervoor 's Comp'ies weege betaelt werd, beloove ik behoorlijk te sullen laeten toekoomen aen den eygenaer, leverantier of planter van voorschreven vrugten, en besorger van voormelde producten, opdat een ieder daervoor het syne kryge.

---

[1]) Takar beteekent eenvoudig maat; het heeft thans nog de beteekenis drinkvat. In de volgende documenten komen takars van 4 en van 25 kannen voor.

[2]) Tamarinde.

6.

Wyders beloove ik nevens myne pepattijs en jaxa's,[1]) door de Comp[ie] aen my gegeeven, geene saeken van eenige aangelegentheyd, den onderdaen betreffende, af te doen dan met communicatie en toestemming van het Europeesche hooft, dat by mijn geplaest werden sal. En byaldien wy daerover niet eens konden werden, dat ik dan de saek sal stellen ter decisie van het opperhooft en raed tot Sourabaya, waerentegen de Comp[ie] my permitteerd dagelijks kleyne geschillen af te doen, als van ouds, mits deselve van weynig belang zijn.

7.

Gelijk ook in 't gemeen beloove de volkeren van Sumanap, soowel groote als kleyne, als onderdanen van de Comp[ie] onder mijn regentschap gestelt, in alle regt en billikheyd te behandelen, geene nieuwe lasten op te leggen, geene van myne mantries, veel min jaxa's of pepattijs, te verstooten, te verongelyken of te verwisselen, sonder voorkennisse en toestemminge van de Comp[ie], maar dat ik, wanneer iemand van deselve sig ontrouw off onvromelijk tegens my, of nog sooveel meer tegens de Comp[ie], gedragen mogte, alvoorens daeraff kennisse geven en de adsistentie van 's Comp[ies] posthouding employeeren sal[2]) tot een provisioneele arresteering van desselfs persoon en goederen, gevende de saek dan over ter decisie van het opperhooft en den raed op Sourabaya.

8.

Laestelijk beloove ik, dat ik my met de regering van het landschap Pamacassan in het minste niet bemoeyen of over het gemelde landschap eenig gesag aenmaetigen, maer integendeel met dengeene, die door de Comp[ie] als regent aldaer sal werden aengestelt, en syne onderhoorige, in alle vrede, vriendschap en goede nabuurschap leven zal, te meer dat ook 's Comp[ies] bevel is aen de inwoonders van dat land, en sulks dus tot de wederzijdse rust en welvaert komt te strekken.

Aldus door my, in plaets van eede, aengenoomen ende belooft, mitsgaders door myne handteekening bevestigt tot **Grissee**, den 28 April 1746.

---

[1]) Djaksa is de titel van een inheemsch rechterlijk ambtenaar.
[2]) Vermoedelijk te lezen: imploreeren sal.

Onder stont: My present — was geteekent — **N. Jongsma,** secretaris.

In margine de gewoone handteekening van **Radeen Tommagong Tsiacra Nagara.**

DCCCXC. JAVA—MADOERA.

28 April 1746. [1])

Op denzelfden dag werd een soortgelijke overeenkomst aangegaan met den nieuw benoemden regent van Pamekasan.

Ik, ondergeschreven, Radeen Aria Dicara, door de benevolentie van de Doorlugtige Nederlandse Comp^te^ thans weder herstelt in het regentschap der landen van **Pamacassan,** verklaere en verbinde my by desen, nevens alle myne mantries, alsoff ik sulks met solemneele ede bevestigt hadde:

1.

Dat ik de voorschreven Doorlugtige Nederlandsche Maetschappye in 't voorschreven regentschap en bestier van haar landschap **Pamacassan,** met alle desselfs onderhoorige eylanden, gehouw en getrouw weesen, en dien dienst ten besten van deselve en haere onderdaenen op Pamacassan met alle oplettenheyd, gehoorsaemheyd en iever waernemen zal, agtervolgens de bevelen, die my van tijd tot tijd sullen werden gegeeven, 't zy van den gesaghebber en raed in den Oosthoek en de commandant op Passarouang of dengene, die by my vanweegens de Comp^te^ geplaetst werden sal, dan wel van den commandeur en raed tot Samarang en de Hooge Regeering van India tot Batavia.

2.

Dat ik eenmael des jaers my persoonlijk sal koomen vertoonen tot Samarang, ja selfs tot Batavia, soo sulks begeert word, om myne eerbiedigheid te bewysen aen de Comp^te^.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747,* 2de boeck, folio 1159 en volgende. Gedrukt in *Bijdragen Kon. Instituut,* I (1853), blz. 378 en volgende.

3.

Dat ik tot logement van de posthouding, die de Comp[ie] indertijd goedvinden sal in haer land Pamacassan te leggen, soodanige vastigheyd, hetsy van steen, hout of aerde, op myne eygen kosten sal laeten maeken en op soodanige plaetsen, als de Comp[ie] goed vinden sal, en dat ik de voorschreven posthouding sal voorsien van water en de noodige levensmiddelen, voor soodanige betaling, als de Comp[ie] goedvinden zal my daervoor toe te leggen; ook van een dagelijks getal van vijftien battoors ten dienste der besetting, sonder betaeling, en voorts van sooveel andere meer voor twee stuyver daegs ieder man, als de Comp[ie] of gemelde posthouding benoodigt sijn mogte.

4.

Dat ik my met de negotie, die van buyten in het land Pamacassan gedreven wordt, niet verder sal bemoeyen als de Comp[ie] my komt te ordonneeren, dog dat ik met alle trouwe en oplettendheyd sal waeken en tegengaen alle sluykeryen, en alles wat tot nadeel van 's Comp[ies] negotie off inkomsten alhier mogte werden in 't werk gesteld, 't sy in amphioen, kleeden of andere articulen van handel van den overwal van Java, Baly en de verdere eylanden, daer beoosten leggende, of ook de Baviaen of het eyland Lubok,[1]) dan wel Borneo off elders, van waer en waernatoe het soude mogen weesen; en dat ik integendeel de sabandharyen van de Comp[ie], in het land van Pamacassan leggende, volgens d'oude gebruyken sal maintineeren en sovele in my is soeken te verbeeteren, 's Comp[ies] sabandhaer en die sy haerentweegen op de plaetsen, onder voorschreven sabandharyen gehoorende, als Tsiejerik, Warenta, Pandellegang, Boendor, Tjandie, Taelang, Kapoeng, Pagagan, en met één woord op alle plaetsen, daer inkomende of uytgaende regten geheft kunnen werden, mogte leggen, alle behulpzaemheyd en adsistentie sal bewysen. En wanneer er eenig verschil over de tollen ontstaat, my daermede niet verder bemoeyen als de Comp[ie] begeert, maer hetgeene daeromtrent 's Comp[ies] weegen g'ordonneert werd, helpen effectueeren en executeeren.

5.

Dat ik in erkentenisse deser myne herstellinge en tot bewijs

[1]) Zie noot 1 op blz. 398.

van myne schuldige trouwe aen de Comp[ie], item voor het genot der dessa's van Poeloagan, Toedja, Pannagoean, Djalma, Djadjareen en Pademmawoe, dewelke de Comp[ie] my gunstig tot mijn onderhoud heeft toegeweesen, jaerlijks aen de Comp[ie] sal contribueeren, met het loopende jaer 1746 te beginnen, twee hondert vijftig takkers clappusolye van vijf en twintig kannen ieder takker, en voorts nog in 't jaer 1747 seven en een halve coyang cadjang, anno 1748 vijftien coyangs, en voorts anno 1749 25 coyangs, mitsgaders van die tijt aff jaerlijx altoos 25 coyangs cadjang, twee derde groene en een derde witte, sonder eenige betaeling. met myne eygene vaertuygen op Samarang of Batavia te leeveren, daer het de Comp[ie] goedvinden sal, en dat telkens vóór dat de Oostmousson sijn eynde neemt; waerenboven ik nog beloove alle andere producten van het land Pamacassan, dan die tot recognitie dienen, op Sourabaya aen de Comp[ie], des begeerende, te leveren voor de marktgangsprijs, gelijk ook de tammarijn, gedroogde vis, cattoene gaeren, zout, of wat het zijn mag, dat op Pamacassan valt en by de Comp[ie] gerequireert mogte worden. En wat daervoor 's Comp[ies] weegen betaelt word, belove ik behoorlijk te sullen laeten toekomen aen den eygenaer, leverantier of planter van voormelde vrugten en besorger van voorschreven producten, opdat een ieder daervoor het zyne kryge.

6.

Wyders beloove ik nevens myne pepattijs en jaxa's, door de Comp[ie] aen my gegeven, geene zaeken van eenige aengelegentheyd, den onderdaen betreffende, af te doen dan met communicatie en toestemming van het Europeese hoofd, dat by mijn geplaest werden zal; en byaldien wy daerover niet eens konden worden, dat ik dan de zaek zal stellen ter decisie van het opperhooft en raed tot Sourabaya; waerentegen de Comp[ie] my permitteerd daegelijks kleyne geschillen af te doen als van ouds, mits deselve van weynig belang zijn.

7.

Gelijk ik ook in 't gemeen belove de volkeren van Pamacassan, soowel groote als kleyne, als onderdanen van de Comp[ie] onder mijn regentschap gesteld, in alle regt en billikheyd te behandelen, geene nieuwe lasten op te leggen en geene van myne mantries, veel min jaxa's of papattijs, te verstooten, te verongelyken

of te verwisselen sonder voorkennis en toestemming van de Comp[ie], maer dat ik, wanneer iemand van deselve sig ontrouw of onvromelijk tegens my, of nog zooveel meer, tegen de Comp[ie], gedragen mogte, alvoorens daeraff kennisse geven ende adsistentie van 's Comp[ies] posthouding imploreeren sal, tot eene provisioneele arresteering van desselfs persoon en goederen, gevende de saek dan over ter decisie van het opperhoofd en den raed op Soerabaya.

8.

Laestelijk beloove ik, dat ik my met de regeering van het landschap Sumanap in het minste niet bemoeyen off over het gemelde landschap eenig gesag aanmatigen, maer integendeel met dengeene, die door de Comp[ie] als regent aldaer sal worden aengesteld, en zyne onderhoorige, in alle vrede, vriendschap en goede nabuurschap leven zal, te meer dat ook 's Comp[ies] bevel is aen de inwoonders van dat land en sulks dus tot wederzijdse rust en welvaert komt te strekken.

Aldus door my in plaetse van ede aengenomen en belooft, mitsgaders door myne handteekening bevestigt tot **Grissee**, den 28sten April 1746.

Onder stont: My praesent — was geteekent — **N. Jongsma**, secretaris.

In margine de gewone handteekening van den **Radeen Aria Dicara.**

DCCCXCI. JAVA—MADOERA.

29 April 1746.[1])

Bij overeenkomst van 15 November 1745 — hiervóór blz. 395 en volgende — had de commissaris Hugo Verysel den zoon van den verbannen Tjakraningrat tot regent van West-Madoera aangesteld „tot nadere approbatie van Sijn Edelheyt... Gustaaf Willem, Baron van Imhoff". Deze approbeerde nu genoemde overeenkomst, en voegde daar nog eenige poincten aan toe.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747*, 2[de] boeck, folio 1153 en volgende. Gedrukt in *Bijdragen Kon. Instituut* I (1853), blz. 372 en volgende.

Ik, ondergeschreven, Radeen Tommagong Soeradiningrat, altans door de sonderlinge goedheyd van de Doorlugtige Nederlandsche Comp[ie] tot regent van het district van **Bancallang, Sampang, Arosbaya** en hetgeene men gemeenlijk, met onderscheyding van Pamacassan en Sumanap, **Madura** komt te noemen, onder den eernaem van Radeen Depatty Satjadiningrat aengestelt, verklare en belove by desen, alsof ik sulks met eede bevestigt hadde:

1.

Dat ik voortaen buyten de sabandharyen, dewelke aen de Comp[ie] verblyven, tans bestaende in die van Arosbaya, Bancallang, Soetja, Quanjer en Bobotong, Soekaleela, Baliga, Sampang, Laboeang, Banjoe Sanka, Kalampit, Pankinon, Sapolo Telago, Biroe en Soekawana, of waer de Comp[ie] elders in dit district mogte goedvinden haere inkomende en uytgaende regten te laten invorderen, in erkentenisse der overige inkomsten van dit land, dewelke de Comp[ie] goedgevonden heeft my te laten behouden, jaerlijks eenmael vier duysent wigtige Spaense reaelen van agten, of in stede van dien vijfduysent twee hondert rijxdaelders courant geld aen goede wigtige silvere ducatons of andere by de Comp[ie] gangbare goede specie, 't zy goud of zilver, tot Sourabaja, Grissee of ook op Samarang of tot Batavia, precies sonder manquement vóór het uyteynde van de maend October aen de Comp[ie] opbrengen en betaelen sal, te meer dewijl ik volgens de gunstige inschikkinge van de Comp[ie] voor dit loopende jaer 1746 sal kunnen volstaen met de helfft van dien ofte twee duysent realen munte, te betaelen als boven, en voorts de volle opbreng der contanten eerst aenvang nemen sal met het volgende jaer 1747.

2.

Dat ik daerenboven jaerlijks in selver voege op 's Comp[ies] plaetsen te leveren van dit land aen de Comp[ie] sal opbrengen drie duysend takkers Madurees van vier kannen Hollands aen clappersolie, te beginnen met het volgende jaer 1747, en voor dit lopende jaer de helft of 1500 takkers dan wel ses duysent kannen olie, mede ter tijd en plaetse als boven te leveren, sonder daervoor eenige betaling te praetendeeren.

3.

Dat ik wyders in het aenstaende jaer 1747 aen de Comp^{ie}, almede sonder eenige betaling, sal opbrengen veertig, en vervolgens anno 1748 en de daeraen volgende jaeren altoos jaerlijks sestig coyangs goede versche groene cadjang, de plaets der leverantie aen de Comp^{ies} keuse verblyvende, dewelke my voor dit loopende jaer daeromtrent geëxcuseert heeft.

4.

Laestelijk belove ik buyten de vorenstaende quantiteyten cadjang en olie, dewelke ik ten blyke van myne schuldige trouwe en gehoorzaemheyd aen de Comp^{ie} kome te contribueeren, alle hetgeene verder van dese of eenige andere producten, 't zy tamarijn, gedroogde vis, cattoene gaeren, peper, indigo, of wat hier reeds bekent en waertoe het land bequaem wesen of verder bekent of bequaem gemaekt werden mogte, in 's Comp^{ies} land Madura, onder mijn regentschap gehoorende, komt te vallen of indertijd nog vallen mogte, voor de ordinaire marktgangsprijs, en wat de peper, indigo en cattoene gaeren aenbelangt, voor hetgeene daervoor door [1]) de Comp^{ie} aen den Soesoehoenang werd betaelt, naer uyterste vermogen te sullen leveren, om de Comp^{ie} als mynen heer en weldoender in dese en alle andere dingen genoegen te geven.

Aldus gedaen ende aen handen van den Heer Gouverneur-Generael Gustaeff Willem, Baron van Imhoff, in plaetse van ede, belooft tot **Sambilangan**, den 29 April 1746.

Onder stond: My praesent — was geteekent — **A. Jongsma**, secretaris.

In margine de gewoone handteekening van **Radeen Adipatty Satjadiningrat.**

---

[1]) Er staat: en.

DCCCXCII. JAVA—MATARAM.

18 Mei 1746. [1])

Op zijn terugreis werd Van Imhoff op Semarang door den Soesoehoenan verwelkomd, en hij reisde met dien vorst op naar de hofstad. De Soenan beklaagde er zich o.a. over, dat de regenten van die strandgewesten, waarvan de opbrengst hem nog gelaten was, eenvoudig weigerden hun schatting op te brengen. Dit leidde ten slotte tot de volgende overeenkomst. (DE JONGE, *Opkomst* X, blz. XXXVIII—XXXIX en 94; *Bijdragen Kon. Instituut*, I (1853), blz. 397 en volgende.)

Tot nadre explicatie van het genoteerde by het jongste contract van den 11 en 13 November 1743, [2]) nopens de sabandharyen en strandregentschappen, is op heeden tussen den Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generael Gustaeff Willem, Baron van Imhoff, en den Soesoehoenang etc[a] [3]) vastgesteld en te wederzyde belooft en aengenomen, dat alle de sabandharyen sullen sijn en blyven ten behoeve van de Comp[ie], sonder daervan verdre reekening aen den Soesoehoenang te doen, mits dat den Soesoehoenang daermeede sal kunnen voldoen tot voldoening soo van het jaerlijkse onderhoud van 't guarnisoen alhier en dat der princen van zijn huys, die tans op Batavia en elders [4]) door de Comp[ie] werden onderhouden, als voor de agterstallen, op het een en andere; item van de rijs, op het voorige contract van den jare 1733, die Sijn Hoogheyt volgens het jongste gehouden is te vereffenen, soodat Sijn Hoogheyt niet verpligt sal sijn te suppleeren, byaldien de gemelde sabandharyen sooveel niet bedragen mogten als voorschreven verschuldigde jaerlijkse betaeling, nog de Comp[ie] iets uyt te keeren, [5]) soo deselve meer beliepen, maer dat het eene met het andere finael en eenmael voor altoos vereffend zal sijn.

Voorts geeft den Soesoehoenang geheel en al aan de Comp[ie] over de nog overige districten langs de stranden, die niet begrepen sijn onder de landen, by het jongste contract afgestaen, waertegens de Comp[ie] aenneemt te besorgen en jaerlijks aen

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1747*, 2de boeck, folio 1180 en volgende. Gedrukt in *Bijdragen Kon. Instituut*, 1853, blz. 400 en 401.

[2]) Zie hiervóór, blz. 359 en volgende.

[3]) Dit etc[a] staat voor des Soenans raadslieden.

[4]) Ceilon.

[5]) Versta: noch de Comp[ie] verplicht zal zijn iets uit te keeren.

Sijn Hoogheyd in contanten gelde te laeten voldoen de inkomsten, die Sijn Hoogheyd bevoorens uyt gemelde districten heeft gehad, tans gesteld op een somma van vijff duysent Spaense reaelen, gelijk ook de Compie beloofd de volkeren dier landen, soowel als de hoofden derselve, daertoe steeds te houden, dat sy den Soesoehoenang alle behoorlyke eere en respect bewysen, opdat Sijn Hoogheyts aensien hierdoor niet vermindert werde.

Laestelijk verklaert den Soesoehoenang by desen afstand te doen van alle tolpoorten, hekken en afschuttingen der weegen in de boven- en benedenlanden, en van alle belastingen op de goederen, die soowel langs de weegen als de rievier, soo tot negotie als consumptie, kunnen werden op- en afgevoert, latende geheel en al aen de Compie over om te reguleeren en te ordonneeren soodanige uyt- en inkomende regten op de voorschreven goederen, 't zy van degeene die in de bovenlanden vallen, aengequeekt of aengemaekt werden, of van andere, die van buyten inkomen, als de Compie denken sal het beste te zijn, met belofte van de ordre, die de Compie daeromtrent laet stellen, door syne onderdaenen praecis te doen uytvoeren. Waertegens de Compie belooft jaerlijks aen den Soesoehoenang te betaelen een somma van negen duysent Spaense reaelen voor het inkomen, dat Sijn Hoogheyt tot hiertoe van voorschreven tol heeft gehad, daeronder begreepen de pagt der vogelnesjes, de rivier Solo, de tabakspagt in de Cadoe, de bazaers en alles wat tot de voorschreven tolpoorten heeft behoort. Waerbenevens de Compie ook nog jaerlijks sal laeten betaelen een duysent Spaens aen de Ratoe Amancoerat, een aen ieder der twee rijksbestierders, een aen de pangérans en eerste bediendens van Sijn Hoogheyds hoff en twee duysent Spaense reaelen aen den oudsten wettigen zoon van den Soesoehoenang en syne opvolgers in het rijk, soodra die eene behoorlyken ouderdom van 14 jaren sal hebben bereykt en door de Compie tot kroonprins verklaart sal sijn.

Aldus gedaen op **Soeracarta,** den 18 Mey 1746.

Onder het Javaans stond het segul van Sijn Hoogheyt in roden lak en daernevens geschreven: Dit is het zegul van den **Soesoehoenang Pacoeboeana.**

Onder het Nederduyts geteekent: **G. W. van Imhoff, Jacob Mossel, Jacob van den Bosch** en **Hugo Veryzel.**

Ter zyde 's Comp[tes] zegul in roode lak en daeronder: Ter ordonnantie van Sijn Edelheyd, den Heere Gouverneur-Generael — geteekend — **N. Jongsma**, secretaris.

DCCCXCIII. MALAKKA—DJOHOR—SIAK.

23 Mei 1746.[1])

In aansluiting bij de overeenkomst van 14 December 1745 kwam de sultan van Djohor in April daarop naar Malakka, om steun te vragen tegen de Boegineezen. Daar de gouverneur nog geen antwoord van de Hooge Regeering te Batavia had ontvangen op zijn rapport over de resultaten van de missie van Claas de Wind, kon hij den sultan nog geen definitieve toezeggingen doen. De plechtige ontvangst en feesten werden in Mei besloten met de onderteekening van de volgende acte, die een bevestiging is van het contract van 19 Augustus 1713. (NETSCHER, o.l. blz. 73.)

In het jaar Aliph, het elf honderd negen en vijftigste na den dood van Mahomed, op den tweeden dag der maand Jemadilaul,[2]) zijnde den 23 Mei van het jaar Christi 1746, werd dit geschrift in den naam van God geschreven ter gedachtenis dat sultan Saleman-Saa, koning van **Johoor** en **Pahan,** nevens den successeur van de troon en de verdere koninklyke familie tot Malakka is geweest, en aldaar ontmoet en gesproken heeft den E.E. Achtbaren Heer Gouverneur Wilhelm Bernard Albinus, met wien — na de ontvangst van veel eer en beleefdheid — in alle opregtigheid des harten overeengekomen zijn, dat voortaan het volk van Malakka met dat van Johoor als één volk zullen zijn, gelijk in de dagen van ouds, na het gemaakte contract in het jaar Ha, na de geboorte van Mohamed 1126, of anno Christi 1713 met den heer koning zynen vader, zaliger gedachtenis, en de Ed. Comp[ie],[3]) blyvende de zaken van **Siaca,** op het minnelijk aanraden van den heer gouverneur, alsof het goede uur tot dies infasie nog niet gekomen was, daar het anders den koning Saleman op had toegelegd, met oogmerk om het dan aan de Ed.

---

[1]) Uit NETSCHER, *De Nederlanders in Djohor en Siak,* blz. XXX.
[2]) Dschumada-il-Awal.
[3]) *Corpus* III, blz. 440 en volgende.

Comp[ie] te transporteeren, in statu quo, tot de nadere schikking van Zyne HoogEdelheid, den heer Gustaaf, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, en zulks enkel en alleen ter oorzake dat er tusschen den heer gouverneur en den koning voornoemd een rein en zuiver wit hart is, zijnde tot een teeken van waarheid dit dubbel gesteld en besegeld by den heer gouverneur en de wedergade by den koning, tot eeuwig aandenken.

Onder stond: Accordeert — geteekend — **F. L. Piazoll,** provisioneel secretaris.

DCCCXCIV. MALAKKA—NANING.

24 Mei 1746. [1])

Op den 29sten April 1746 verschenen afgevaardigden van Naning in de vergadering van gouverneur en raad te Malakka. Hun werd er op gewezen, dat het gebruik om jaarlijks, bij wijze van hommage, tienden van hun oogst te komen afdragen, sedert eenigen tijd in onbruik was geraakt, „ten merkelyken disrespecte en geen minder ongenoegen van d'E. Comp[ie]". Wegens hun armoede wilde de Comp[ie] met een pro forma-betaling genoegen nemen, mits de oude overeenkomsten werden vernieuwd. Dit geschiedde bij onderstaand document.

Articulen ende conditiën, door den E.E. Agtb. Heer Wilhelm Bernard Albinus, gouverneur en directeur over de stad en fortresse **Malacca,** nevens den raad, voorgeschreven aan Siry Radja Mera, capiteyn, mitsgaders Macotta Soetan, Paducca Caya en Passir Radja, oudstens van **Nanning,** met de omleggende dorpen, en by deselve plegtiglijk aangenoomen en beswooren.

Eerstelijk belooven ende sweeren den voorsz. capiteyn ende oudstens, uyt den naame ende vanwegen de geheele Nanningse gemeente, de doorlugtige HoogMogende Heeren Staten-Generaal der vrye vereenigde Nederlanden als hare souveraine, d'Edele HoogAgtb. Heeren Bewindhebberen van de Vereenigde Oost-

---

[1]) Uit het *Contractenboek VIII* (No. 16) op het Landsarchief te Batavia.

indische Compie, Sijn HoogEdelheyd, den WelEdelen GrootAgtb. Heere Gouverneur-Generaal en de WelEdele Heeren Raden van India, mitsgaders den E.E. Agtb. Heer gouverneur en directeur deser stede en fortresse, nevens den raad, item alle bevelhebberen, die over haar gesteld ofte namaals mogen gesteld werden, gehouw en getrouw te zijn, ende een ieder na uytterste vermogen in alle behoorlyke gehoorsaemheyd tot den Nederlandschen staat tet dragen,[1]) als getrouwe onderdanen schuldig en gehouden zijn, sonder gezamentlijk of yder in 't bysonder tegens denselven staat iets voor te nemen, directelijk ofte indirectelijk, maar dese articulen op nieuws in allen deelen heyliglijk en punctuelijk te observeren en na te koomen, te niet doende alle contracten en verbonden, in prejuditie van d'E. Compie met andere volkeren vóór desen gemaakt ofte aengegaen.

2.

Ende in gevalle imand van het volk van Nanning, kinderen van de Manicabers[2]) en Maleyers, hem tegen den inhoud van dit contract quame te verloopen, ofte den heere gouverneur en derselver officieren ongehoorsaem waren, sullen den capitayn en oudstens van Nanning gehouden wesen, die ter aanmaning van den gouverneur over te leveren om alhier na verdienste gestraft te werden.

3.

Den capitain en oudstens, mitsgaders de inwoonders van Nanning, zoo Manicabers als Maleyers, gehouden sijnde van de rijsvelden en alle andere vrugten aan de Compie te geven den thiende, zoo is ten aanzien van haarlieder bekende armoede overeengekomen, dat den capitain jaarlijcx tot Malacca in persoon, of wel eenige syner oudstens, aen d'E. Compie zal doen de verschuldigde homage, en tot teeken van onderdanigheyd haer telkens aanbieden van d'eerstelingen van het gezaay een halve coyang nely.[3])

4.

De inwoonders van Nanning, met haer woon willende vertrecken naer Malacca. blyven gehouden aen den sjabandhaar te

---

1) Zich te gedragen.
2) Menangkabauers.
3) Padi; rijst in den bolster.

vertoonen een schriftelijk afscheydt van den capiteyn, en met zijn zegul getekent, gelijk ook die van Malacca, haer ter woon willende begeven na de Nanningse landen, zodanigen afscheyd aldaar hebben te verthoonen, door den sjabandhaar geteekent, ter ordre van den heer gouverneur, of zy zullen van beyde kanten moeten teruggezonden worden, wanneer andersints[1]) haar in Nanning en de omher liggende dorpen zal werden toegestaen, hun met den landbouw, als planten van betele &c, te mogen erneren, mits voldoende aen de costumen, gelijk en nevens de andere inwoonderen.

5.

Ook belooven den capitayn ende oudstens sorge te sullen dragen dat al den thin op **Siremenanting, Songe Oedjong, Rombouw,** off elders die streken uyt, vallende, na Nanning afgebragt, direct herwaerts vervoert en aen d'E. Comp. gelevert werde, waervoor de leveranciers alhier voor elke bhaer van 300 katjes,[2]) sullen genieten 44 rds contant geld, in Souratse ropyen.

6.

De peper, in Nanning en daer omher vallende, beloven zy almeede, wanneer tot een naemwaerdige quantiteyt gekomen is, aen d'E. Comp. te sullen leveren, tegens 12 rds. d'bhaar.

7.

Den capitayn, oudstens en de gemeente van Nanning zullen niet vermogen met eenige buytenlandse natiën te handelen nóg traffiqueren, maer gehouden blyven hunne goederen eenelijk af te brengen langs de revier van Malacca, sonder eenige andere passagie ofte frequentatie met voorschr. vreemde handelaars lang de rivier Panagie te houden, onder wat pretext 't zelve zoude mogen weesen, op verbeurte van lijf en goet.

8.

Insgelijks belooven den capitain en oudstens uyt naeme van de geheele Nanningse gemeente, dat wanneer den hoofdgebieder uyt de regering komt te treeden, dan wel iets menschelijks mogt overkomen, zy in zoo een geval ymand van de naaste en be-

1) Aan den anderen kant.
2) Catties.

quaamste sullen voordragen aen den heer gouverneur en raad van Malacca, ende dadelijk derwaarts zenden, dog vóór derselver approbatie geensints erkennen, maar wel den soodanige, die den heer gouverneur en raad anderzints te erkennen staat.

9.

Eenige lijfeygenen van d'E. Comp. ofte van de ingesetenen van Malacca, naer Nanning of omleggende dorpen haer door de vlugt komende te begeven, sullen de capiteyn ende oudstens derselver met alle de inwoonderen, niemant uytgesondert, gehouden wesen de verlopene personen vast te houden en opstonds herwaarts te brengen, om aen hare meesters overgelevert te werden, mits genietende tot een recognitie en erkentenisse van voorschr. eygenaers thien rds eens, sonder meer.

10.

Eenige slaven ofte slavinnen uyt Nanning na Malacca, om Christen te worden, verlopende, sullen de eygenaers van sodanige slaven of slavinnen genieten en te goed gedaan werden de geregte helft van den prijs derselver slaven ofte slavinnen, volgens den taxt, door expresse gecommitteerdens ter ordre van den heer gouverneur daar op te stellen.

11.

Maar die eenig Christen, slaav of vrye luyden, van Malacca, aan Mooren[1]) ofte heydenen verkoopt, ofte deselve, 't zy goedwillens dan wel met dwang van haar meesters, tragten te ontrecken ofte vervoeren, insonderheyd die zoodanige Christenenslaven ofte vrye luyden laten besnyden, ofte met geweld daertoe tragten te bewegen, zullen daedlijk verbeuren hun lijf en goet.

12.

Ende opdat den inhoud van 't bovenstaende articul onverbrekelijk naargekomen worde, belooven en sweeren voorschr. capiteyn en oudstens in den name van de gantsche menigte den E.E. agtb. Heer gouverneur onmiddelijk te zullen restitueren en doen in handen stellen alle soodanige weggeloopene slaven, als zy bevinden op Nanning of elders wezentlijk te zijn.

---

[1]) Mohammedanen.

13.

Eyndelijk belooven ende sweeren by den Alcoran den capitain en oudstens uyt name van de gantse Nanningse gemeente, de vorenstaande articulen, op approbatie van Haar HoogEdelheedens, den Heere Gouverneur-Generaal en de Raden van India, thans voorgeschreven, heyliglijk in allen deelen te sullen onderhouden ende doen nakomen; ook verbinden zy haar, de overtreders te leveren op Malacca aan d'E. Comp[te], om daer te krygen hunne verdiende straffe, hebbende deese tot meerder versekering met hunne gemeene handtekening bevestigd en met Comp[tes] zegel doen drukken.

Aldus gedaan en beswooren in Rade van Politie der stad en fortresse **Malacca**, dato den 24 May Ao. 1746 — was getekend — **W. B. Albinus, J. v. Bergen van der Grijp, J. H. Overlander, J. Onneke, C. de Windt** en **F. L. Piazzoll.**

Ter zyde stond 's E. Comp[tes] zegel, in roode lacque gedrukt, en daaromme geschreven: Ter ordonnantie van den welgem. E.E. Agtb. Heer Gouverneur en Raad — was getekent — **F. L. Piazzoll,** p[l] secretaris.

DCCCXCV. MALAKKA—PERAK.

25 Juli 1746. [1])

Van Selangor uit bedreigden de Boegineezen ook de tin-produceerende staten der Westkust. In opdracht van de Hooge Regeering liet de gouverneur van Malakka op 15 Mei 1746 het voor de kust liggende onbewoonde eiland Dingding bezetten en zond vervolgens den commissaris Ary Verbrugge naar den bejaarden koning van Perak. Deze was al herhaaldelijk bedreigd door de Boegineezen, die in relatie stonden tot zijn neef, Radja Moeda. De oude vorst verzocht de Compagnie, ook in zijn land een versterking te willen bouwen, „opdat niet alleen d'erfportie van sijn onmondige dogter in hetselve bergen mogte tot haere houwbare jaeren, maar insgelijx deselve door 's Comp[tes] meedewerking na 's konings overlyden te doen uyttrouwen aen Sultan Cabo, zoon van den Siacca's Radja Ketjil, die dan, als koning over Pera heerschende, d'E. Comp. al den thin van het land geven soude". Dit leidde tot het volgende contract.

Articulen van vreede en onverbrekelijk verbond, beslooten tusschen den koning van **Pera**, genaamt Sultan

[1]) Uit *Contractenboek VIII* (no. 16) op het Landsarchief te Batavia.

Malpasaar Johan Berdollat Peer Allam ter eenre, en de Vereenigde Nederlandse G'octroyeerde Generaale Oostindische Comp. ter andere zyde, door ons, ondergeschrevenen, verhandelt, als zijnde van den E.E. Agtb. Heer Wilhelm Bernhard Albinus, gouverneur en directeur over de stad en fortresse **Malacca**, benevens den E. politiquen raad daertoe gequalificeerd.

Art[l] 1.

Aangesien sijn Hoogheyd niets liever dan een onverbrekelyke alliantie met d'E. Comp. is begeerende, presenteerd denselven een plaats beneden 't koningsfort en laxamanas woning,[1]) om daar tot securiteyd van den gerusten handel op te bouwen, als by d'E. Comp. g'oordeelt sal werden te behooren.

2.

Vergunt voorschreven Sijn Mayesteyt, dat niemand anders dan de Comp. alleen, met uytsluyting van alle andere natiën, al den thin, in **Pera** vallende, sal mogen inslaan, mits dat de Comp. voor de bhaer van 375 pond Hollands, te wegen met 's Comp[tes] balans en gewigt, sal betaalen 26 ducatons d'bhaer, en voor tol twee Spaense realen, sonder aan verdere thollen en geregtigheden subject te zijn.

3.

Dat Zijn Hoogheyd ten eersten een mandaet sal laten afkundigen, dat de na buyten willende vaertuygen eerst aen de besetting sullen aanleggen, om gevisiteerd te werden, en dat zig niemand te eeniger tijd den thin ter sluyks verstoute na buyten te voeren, of dat by agterhaling hunne geheele lading door die van d'E. Comp. voor confiscabel verklaart sal werden, d'eene helft ten voordeele van Sijn Hoogheyd en de andere helft ter decisie van d'E. Comp[ie].

Aldus gecontracteerd op heden, den 25en July Ao. 1746, op de baly[2]) van den laxamana in presentie van **Radja Moeda**, genaemt **Siandaar** en den **Dato Laxamana Nachoda Posama.**

---

1) Laxamanna is een Maleische titel met de beteekenis: admiraal.
2) Balai of „raadhuis". Zie *Corpus III*, blz. 607.

't Maleijds was gecachetteert met het zegul van den koning.

Onder stond: Accordeert — getekent — **F. L. Piazzoll,** pl. secretaris.[1])

DCCCXCVI. BENGALEN.

2 Augustus 1746.[2])

Tijdens het bewind van den Gouverneur-Generaal Van Imhoff hadden Heeren-XVII op zijn voorstel toegestaan, dat in Indië gevestigde vrijburgers met hun particuliere vaartuigen op bepaalde plaatsen en in bepaalde artikelen handel mochten drijven. In den aanvang van 1746 kwamen op de Ganges een tweetal dergelijke scheepjes aan, komende van de Maladiven en beladen met cauris en cayer (respectievelijk kleine schelpjes, die als sieraad en als betaalmiddel zeer in trek waren, en touw van klappervezels of coir). De havenautoriteiten van Bagsbander wilden evenwel geen toestemming tot ontlading geven, tenzij alvorens 3½ procent van de waarde der lading als invoerrecht was betaald. Directeur Jan Huygens protesteerde op twee gronden: 1° waren cauris en cayer nooit belast geweest en 2° zouden particuliere scheepjes, onder Nederlandsche vlag, dezelfde voorrechten moeten genieten als de Compagnie, welke in Bengalen maar 2½ procent behoefde te betalen. Wenschten de Bengaalsche autoriteiten dit niet toe te staan, dan zouden er geen particuliere schepen meer komen, tot schade van den handel.

Met punt 1 ging de nabab Alliwerdi-chan akkoord, en hij gelastte den betrokken fausdar, van die artikelen geen rechten te eischen. Wat het 2de punt betreft vroeg hij, naar Bengaalsche gewoonte, wat het de Compagnie waard was, als zij een parwanna in dien zin van hem zou krijgen. Hoewel het voor de Compie als zoodanig van geen belang was, beschouwde zij het als een kwestie van prestige en opende besprekingen. Het slot was, dat zij tegen betaling van 35.000 ropias een zoodanig parwanna verkreeg. (*Resolutiën van Directeur en raad in Bengalen van 1 September 1746.*) De ingewikkelde ambtelijke toestanden daar te lande maakten het noodig dat verschillende instanties hierin werden gekend en een groot aantal geschriften werd uitgevaardigd.

Translaat copia perwanna, verleend door Zijn Excellentie Allawerdi-chan op de Houglysen naib fausdaar, de heer Mirja Pearen, in dato 2 Augustus, en ontfangen alhier[3]) den 30e daaraan.

---

[1]) Blijkens de Realia is deze overeenkomst in een besogne over de zaken van Malakka, op 12 September 1747 in Rade van Indië gehouden, geapprobeerd.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1748,* 19de boek, folio 302.

[3]) Op Fort Gustavus.

Beminde broeder,

Deeser dagen is my uyt het schryvens der Hollanders gebleeken, dat twee particuliere scheepen van haar, belaaden met couris en touwwerken, tot Hougly aangekomen zijnde, de bediendens van **Bagsbandar** tot de ontlaading derselve, schoon daarop niets was dat tholgeld deed, geen permissie hadden willen geven, hetwelke inderdaad zo zijnde, zeer onreedelijk door gemelde bediendens gedaan is, en waarom nu U.E. haar zulks voor den aanstaande moet interdiceeren.

Was getekend: **M[s] Koningh.**

DCCCXCVII. BENGALEN.

25 September 1746.[1])

Zie de inleiding bij het voorgaande contract.

Translaat Persiaanse bevelschrift, verleend door den nawab Allawirdi-chan op de bediendens van de tholplaats **Bagsbander** en verder daaronder sorteerende districten, ontfangen alhier in copia den 28[e] September 1746.

De gezamentlyke bediendens van **Bagsbander** en meer andere tholplaatsen, leggende in de provintie van Bengalen, werden by deesen ter hunner narigt geadviseerd, dat den wackiel der Hollandse Comp[ie] heeft bekent gemaakt de reeden, welke diverse Hollanders hadden doen resolveeren, de handen van de particuliere negotie af te staan, te weeten dat die bestond in het moeten afgeven van 3½ percento aan tolgeld, alzo zy sig daartoe buyten staat bevonden, en oversulks 2½ percento, zoals de Comp[ie] betaalt, souden voldoen. Weshalven en om reeden zulks andersints tot nadeel van 's konings tollen zoude strekken, een iegelijk der bediendens van Bagsbander etc. werden gerecommandeert, voor de particulieren handel voortaan, zowel als voor die van de

---

[1]) Uit *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.

Comp[ie], niet meer als 2½ percento te vorderen, opdat de Hollanders daardoor moogen g'animeert werden hunne negotie met meer kragt en gerustheyd dan bevoorens voort te zetten en het land dus meer en meer mag floreeren.

Was getekend: **Mr Koningh.**

DCCCXCVIII. BENGALEN.

October 1746.[1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 432.

Translaat Perziaanse bevelschrift, verleend door Zijn Excellentie, de heer Allawirdi-chan, op de respective fausdaars, siemiendaars en meer andere bediendens in de soubaschappen van **Bengale, Behaar** en **Orixa**, ontfangen alhier in copia den 11de October 1746.

De siemiendaars, motseddies (makelaars), fausdaars (gouverneurs), cararies (boekhouders) en meer andere bediendens, zo presente als toekomende, welke zig in de soubaschappen van **Bengale, Behaar** en **Orixa** ophouden, werden by deesen gepreadverteert, dat den wackiel van de Hollanders kennisse gegeven hebbende van de door hunne Comp[ie] verleende licentie tot het dryven der particuliere negotie, ingevallen die op dezelfde wyze als die van haar konde voortgezet werden, met verzoek dat daarvoor uyt dien hoofde niet meer als 2½ percento mogte werden gevordert, zo werd by deezen in zyne gemelte instantie gecondescendeert en oversulks toegestaan tot dryven der particuliere negotie op dezelfde voet als die van haare Comp[ie], weshalven men niet meer voor den particuliere handel zal mogen eyschen als 2½ percento, dog waarvan behoorlyke talicas[2]) tot Bagsbander zullen moeten overgegeven werden, alvoorens den vervoer van goederen geschied, kunnende zy dan ook in- en verkoopen daar zy willen, en zoowel te water als te lande afbrengen

---

1) Uit *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.
2) Factuur, inventarislijst. Zie *Hobson-Jobson* in voce tallica.

en vervoeren, werwaards het hun gelegen komt, zonder dat zy gehouden zullen weesen iets meer daarvoor te betalen als den reeds bepaalde thol, schoon hunne vaarthuygen ledig off volladen elders heen en weer vaaren, waarvoor niets het allerminste door de posthouders der plaatsen, die sy passeeren, zal mogen gevordert, nog hun eenig molest aangedaan werden, opdat den particulieren handel met gerustheyd mag voortgezet werden.

Was getekend: **M^s Koningh.**

DCCCIC. BENGALEN.

October—November 1746. [1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 432.

Translaat Perziaanse bevelschrift, verleend door Zijn Excellentie Allawirdi-chan op de gezamentlyke bediendens, welke sig in de soubaschappen van **Bengale, Behaar** en **Orixa** ophouden, en ontfangen alhier den 6de November 1746.

De motseddies (makelaars), fausdaars (gouverneurs), controlleurs, landvoogden enz., zo presente als toekomende, welke zig in de soubaschappen van **Bengale, Behaar** en **Orixa** ophoude, werden by deesen gepreadverteert, dat den wackiel van de Hollandse Comp^ie bekent gemaakt heeft de ordre, welke door dezelve verleend was om den particulieren handel, ingevalle men die op deselfde voet als die van haar konde gereguleerd krygen en daarvoor ook niet meer als 2½ percento bepaald wierd, voort te setten; waarinne ik wel heb willen condescendeeren, door Ulieden by deesen te gelasten, om van tijd tot tijd na den ontfangst van behoorlyke talicas niet meer daarvoor als 2½ percento aan tolgeld te vorderen, en wyders toe te staan, dat de Hollanders hunne goederen, alwaar sy willen, kunnen verkoopen en allerley waaren, die zy begeeren, zullen moogen inkoopen en verdebiteeren, mits-

---

1) Uit *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.

gaaders dezelve, zo te waater als te lande, werwaards het hun geleegen komt, vervoeren, zonder dat hunne vaartuygen elders zullen moogen aangehouden of daarvoor onderweegen het alderminste gevordert werden, zullende men van haar aan de Mier-Beher[1]) meede geen tholgeld mogen afeyschen en hun oversulkx vry staan alles, wat zy willen, met 's Comp[tes] desteks op en af te doen voeren, mitsgaders ook van haar geen tholgeld voor tarwe, rijst en meer anderen eetwaaren mogen gepretendeert werden, opdat zy met gerustheyd hunne negotie moogen blyven dryven.

Was getekend: **M[s] Koningh.**

CM. MOLUKKEN—BATJAN.

20 December 1746.[2])

In November 1746 kwam de koning van Batjan naar Ternate, om zich bij den gouverneur te beklagen over het eigenmachtig optreden van zijn djogoegoe. Men had op Ternate evenwel nog een oude rekening met den koning te vereffenen, daar er „omtrent het Bathianse land diverse conduites, direct strydig teegens 's E. Comp[tes] wel gereguleerde maximes, door speciaal toedoen van Sijn Hoogheyd waren in swang geraeckt". Dit werd voor gouverneur en raad aanleiding, om met den koning een nieuw contract aan te gaan. (*Resoluties van gouverneur en raad der Moluccos d.d. 1, 8 en 26 November, en 20 December 1746.*)

Poincten van nadere verbintenisse voor den coning van **Bathian**, Mamoemed Sja Oeddin, oorspronkelijk uyt diverse voorvallen by gewisselde briefen tusschen d'gouverneurs in der tijd en commandanten van Batchian de dato 16 September 1742, 5 Maart en 19 Mey, 18 en 24 Juny 1743, mitsgaders 17 Juny 1744 g'recenseerd van alle zulke gedoentens, als daarby successive te vinden zijn, in dier voegen als den Heere Mr. Gerard van Brandwijk van Blokland, gouverneur en directeur deeser **Moluccos**, in name van den Hoogedelen Welgebooren Grootagtbaren Heere Gustaaf Willem Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal ende d'Edele

---

1) Perz. mīrbahr = havenmeester, hier havenkantoor.
2) Uit de *Overgecomen brieven 1748,* 16[de] boeck, folio 399 en volgende.

heeren Raaden vanweegens d'Geoctroyeerde Generale Nederlandse Oostindische Comp[ie] in een particuliere byeenkomst met bovengemelten coning, ter voorkominge van diergelyke gevallen, sub dato primo November is overeengekomen, en waarmede de leden des politiquen raades sig by resumptie g'confirmeerd hebben.

1.

Eerstelijk werd den goegoegoe, Laloni genaamt, ten aansien van desselfs halsterigheydt in 't niet willen observeeren van de gemaakte overeenkomste by den heere gouverneur en presente koning van **Batchian,** om in presentie van expresse gecommitteerdens 's Comp[ies] weegen by Sijn Hoogheyt in submissie te komen en wegens zyne vlugt vergiffenisse te versoeken, van desselfs ampt als goegoegoe gepriveerd ende ook voords wel expresselijk g'interdiceerd omme sig buyten speciale licentie van den heere gouverneur en raad deser Moluccos wederom naar Bathian te mogen begeven.

2.

Het aan den gewezen Bathians goegoegoe en sijn bloedverwanten tot levensbehoefte volgens resolutie van den 17 November 1744 toegelegt en door henlieden genoten uyt de recognitiepenningen van den coning van Bathian, neemt Zijn Hoogheyd aan in den aanstaande jaar uit zijn dan te goed hebbende recognitiepenningen te zullen voldoen.

3.

Voorts beloven de coning en syne rijxgrooten, dat in gevalle daar **Papoeën** of **Cerammers** komen te verschynen, die suspect sijn van eenige menschen geroofd te hebben, den sergeant-commandant in der tijd sullen behulpsaam sijn om daar ondersoek na te doen ende haar vaartuyg ter ontwaaring van dien laten visiteeren.

4.

Ten anderen beloven den coning en syne rijxgrooten, dat sy geen Moluccanen, 't sy Tidoresen Macquianders, Ternatanen, off andere, onder het Ternataanse bestier behoorende, so van geen behoorlyke pascedul, door den gouverneur getekend, voorsien sijn, sullen permitteeren aan de wal te koomen, veel min licentie

te verleenen tot het ....[1]) van sague, wegens welke te nemen mesures den heere gouverneur en raad belooven behoorlyke advertentie aan den Tidors coning te sullen geven.

5.

Ook beloven den koning en syne rijxgrooten, dat sy de Bathianse onderdanen niet sullen laten frequenteren de doussons,[2]) welkers sagoeboomen van oudsher tot onderhoud van de Labouresen[3]) gedispicieerd zijn; ende ter wegruyming van alle disputen, die daaruyt soude kunnen resulteren, sullen expresse gecommitteerdens, so van 's Comp'es als conings weegen, die gaan visiteeren ende omtrent des Labouresen sagoeperken of boomen een behoorlijk merk moeten werden gemaakt.

6.

Wyders verbinden sig den koning en syne rijxgrooten, wanneer syne onderdanen eenige van hier of elders na derwaards geauffugeerde slaven komen op te vatten, dat die onder betaling van 't opvangloon tegens rds. thien in handen van den commandant sullen overgeleverd werden, sonder dat den coning of syne rijxgrooten deselve bevorens sullen vermoogen in de ketting te laten slaan, dan wel eenige andere, onder syne directe bescherming niet gehoorende.

7.

Den coning en syne rijxgrooten sullen gehouden sijn een picol sassefras[4]) ten dienste van d'E. Comp. althoos in voorraad te houden, mits daarvoor by de leverantie genietende d'ordinaire prijs, off anders den zergeant-Labourees te licentieeren, omme hetzelve op 's conings land te gaan cappen.

---

[1]) Dit woord is opengelaten; een mij gezonden kopie uit het Landsarchief te Batavia, had: pikelen. Ook dit is vermoedelijk niet juist; er zal mogelijk bedoeld zijn poekoel, sago kloppen.

[2]) In de Molukken beteekent doesoen, boomgaard of sagobosch.

[3]) Bewoners van Laboea of Laboeha, het Zuidwestelijke schiereiland van Batjan. In 1558 vestigden er zich Portugeezen, die de bewoners tot het Christendom brachten. Onder de Compagnie gingen zij tot de hervorming over, en genoten de speciale bescherming der Compagnie tegen den Mohammedaanschen radja. Hun hoofd had den titel van sergeant.

Op Laboea lag het fort Barneveld.

[4]) Sassefras, een kamferachtig gewas, als medicijn gebruikt.

8.

Den coning en syne rijxgrooten verbinden sig de novo altoos volk na oud gebruik te zullen contribueren tot transport van d'goede maanden en rantsoenpraauw.

Onder stond: Aldus gedaan, overeengekomen en vastgesteld, mitsgaders versegult en onderteekent tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 20 December 1746 — was geteekend — **Gr. v. B. v. Blokland, Jb. Hazebroek, Hk. Stemer, Js. Meuleman, Jb. Fk. Stegman, Jn. Rijswijk.**

Lager stond 's Comp[ies] groot zegul, gedrukt in rode lacq, en daarby gesteld: Ter ordonnantie van den E.E. Agtb. heer gouverneur en raad voornoemt, en geteekent: **Jacob Scheerens,** secretaris.

In margine was getekent met Arabise caracters en daarby geschreven de handtekeninge van den **coning,** dito van den **capitain-lauwt,** dito prins **Djouw Mahera,** dito van den **quimelaha-Jodja** en dito van den hoffmasuura [1]) **Sambakki.**

CMI. BENGALEN.

29 Januari 1747. [2])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 432.

Translaat Perziaanse perwanna, verleend door Zijn Excellentie de heer Nawab Allawirdi-chan op de regenten, welke zig alomme in het soubaschap van **Bengale** ophouden, aldus luydende:

De motseddies (regenten), zo presente als toekomende, en de bediendens van Bagsbander en meer andere plaatsen, onder het gebied van **Bengale** gehoorende, zy kennelijk dat den wackiel van de Hollandse Comp[ie] te kennen gegeven hebbende, hoedanig

---

1) Dezen titel kan ik niet terecht brengen.
2) Uit *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.

door verscheide particuliere Hollanders om de wille der betaaling van 3½ percento aan tolgeld, die dezelve voor haare negotie afgevergt wierde, daar hunne Comp[ie] zelfs niet meer als 2½ percento betaalde, mitsdien de handen van de commercie afgeslagen waaren tot merkelijk nadeel van 's lands geregtigheeden, doordien dezelve andersints, ofte hunne thol op den voet van de Comp[ie] gereguleert krygende, diverse koopmanschappen uyt derselver land met volkomen gerustheyd herwaarts zoude voeren ofte meedebrengen, waardoor dan den in- en verkoop alhier meer als de voorenstaande en gevolgelijk ook de thollen merkelijk moesten toenemen, men daarop besloten heeft de particuliere Hollanders gerustelijk met haaren handel te laaten voortgaan en, soveel de Comp[ie] geeft, te doen betaalen; weshalven Ulieden zig hierna in allen deele zullen hebben te reguleeren, en niet meer als de bovengenoemde 2½ percento van haar moogen vorderen, hetwelke tot derzelver narigt kan verstrecken.

Onderstond: Verleend den 19[e] der maand Moherrom in het 29e jaar van 's konings regeeringe, ofte den 29 January anno 1747.

Ter syde stont het grootzegel van Zyne Excellentie, in inckt gedruckt en in dorso: Gesien en de copia deeses op den 5e February behoorlijk ingeboekt.

Was getekend: **Mr Koningh.**

CMII. BANTAM.

6 Februari 1747. [1])

Sedert 1733 regeerde in Bantam de zwakke en wispelturige sultan Aboe'l Fachi, alias Fatach Mohammed Sjafaï Xeinoe'l Arifin, die geheel onder invloed stond van een zijner vrouwen, Ratoe Sarifa. Zij wist den sultan op te zetten tegen zijn oudsten zoon, den troonopvolger, uit een andere moeder geboren, en uit vrees voor zijn leven moest de kroonprins met een aantal zijner vrienden en aanhangers een toevlucht op Batavia zoeken. Nu was Sarifa's streven een schoonzoon van den ouden sultan, gehuwd met een uit haar geboren dochter, als kroonprins te doen erkennen, en

---

[1]) Uit *Contractenboek I* (no. 9) op het Landsarchief te Batavia. Als concept in de *Overgecomen brieven 1748*, 25[ste] boeck, folio 186 e.v. Dit concept afgedrukt bij De Jonge, *Opkomst* X, blz. 125 en 126.

het gelukte de handige intrigante zelfs, Van Imhoff voor haar plannen te winnen, ook al stelde deze eenige tegeneischen. De genoemde schoonzoon, pangerang Sariff, werd als kroonprins erkend, de naar Batavia gevluchte „echte" kroonprins door de Hooge Regeering naar Ceilon verbannen. De Directeur-Generaal Jacob Mossel, die als gevolmachtigde der regeering naar Bantam ging, sloot een aantal overeenkomsten af, waarbij een en ander werd geregeld, en waarbij de Compagnie uitbreiding van grondgebied in Tangerang en voordeelen bij de goudwinning in de Lampongs verkreeg. (De Jonge, *Opkomst* X, blz. XLVIII e.v. en 115 e.v.; Robidé van der Aa, *De groote Bantamsche opstand* in Bijdragen Koninklijk Instituut 1881.)

Articulen van overeenkomste, uyt naam en vanwegen den HoogEdelen Hoogagtbare Welgeboore Heer Gustaav Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India, representeerende de Generale Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp^{ie} in dese landen, geslooten en getekend by den Heer Jacob Mossel, g'eligeerd eerste Raad en Directeur-Generaal van Nederlands-India, en expresse commissaris aan het Bantamse hoff ter eenre, mitsgaders Paducca Siry Sultan Aboel Fatgi Moeghammad Sifa Zeenoel Arifien, koning van het rijk **Bantam** ter andere zyde.

Articul 1.

Eerst en vooraf beloven de wederzijdse contrahenten de tractaten en overeenkomsten, tusschen de Comp^{ie} en het rijk van **Bantam** geslooten, nevens de actens by een derselver verleend, soover deselve in desen niet werden veranderd, heyliglijk en opregtelijk te zullen onderhouden en nakomen, en doen onderhouden en nakomen.

2.

Dewijl in **Lampon Toelabauwas'** goudrivieren [1]) door de verre afgelegendheid van 's Comps post, Palembangse dieven komen, die met de voordeelen doorgaan, en de Lamponders daartoe niet mogen opgaan, omdat sulx de peperinsaam zeer benadeeld, zoo versoekt de koning aan den HoogEdelen Welgeboore Heer Gustaav Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de

[1]) De goudrivieren in het district Toelang-Bawang, langs de rivier van dien naam.

Edele Heeren Raden van Nederlands-India, daartoe eenig volk te employeeren, en alle andere van daar te weeren, zullende de lasten van zoldy, kost, ammonitie, gereedschappen, woning, en wat meer nodig zy, halv en halv by de Comp[ie] en by den koning gedragen werden, en de winsten zullen dus ook halv en halv gedeeld werden. En zoo de Comp[ie] zal goedvinden dat te verpagten, zoo zal het geld van die pagt halv en halv gedeeld werden.

3.

Den koning accordeerd, dat van heden af onder de Nederlandse Compagnie gesteld werden de landen langs de rivier **Tangerang** en desselvs Westerarm, van de zee tot aan desselvs oorspronk, nevens alle degeene, die aldaar thans wonen, het zy ook van wat natie, exepto de egte Bantammers, die konings onderhorige blyven, dog egter de Comp[ie] in alles althans zullen moeten ten dienste staan, maar niet ten oorlog elders versonden werden, blyvende deselve strook land met al de voordeelen, die daarvan konnen komen, voortaan onder de Comp[ie] als haar souverain eygen goed. En zal den koning een persoon zenden, om die seshonderd roeden breete te zien meete en scheydpaalen te stellen.

Aldus gedaan, geaccordeerd, en beslooten in 't casteel den Diamant, tot **Sourousouan,** daar den koning van **Bantam** woond, de 6 February 1747, en na de Machometaanse tijdreekening den 25en dag van het maanligt Magharam in 't jaar 1160 genaamt Ba. — was getekent — **Jb. Mossel, Gs. Cluysenaer, H. Faure, P. van den Velde.**

Onder den Maleytschen text staan de zeguls en de handteekeningen van den koning, van den croonprins en verdere rijxgrooten — was geteekent — **J. Campie, J. S. Elui, R. C. van Imhoff.**

Translaat van de acte van verband, by Paducca Siry Sulthan Aboel Fatgi Moeghammad Sifa Zeenoel Arifien, koning van het rijk **Bantam,** aan den Hoog-Edelen Hoogagtb. Welgeboore Heer Gustaav Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Edele heeren Raden van Nederlands-India, verleend en opgedragen, met nedrig versoek om 's Comp[ies] hulpe.

Den koning, na den anderen sedert eenige jaren by herhalinge 's Comp[ies] hulpe versogt hebbende tegen den onwettigen indrang

der Engelse, heeft door het ontstaan[1]) van hetselve met hartelyke droevheyt moeten zien, dat ze zoo ver gegaan zijn, dat er thans geen peper meer van **Lampon-Siliboe** na Bantam komt, maar dat de Engelse die met geweld en list alle na sig nemen.

Hy heeft haar den handel en verblijf aldaar voor twee jaar door expresse zendelingen laten verbieden, maar ze waren onbeschaamt en weygerden te vertrecken; daarop heeft hy weder in October Ao. 1746 Comp[ies] hulpe versogt om deselve te doen delogeeren en 's Comp[ies] besetting op bequaame plaatsen in dies steede te leggen.

En nu versoekt Paducca Siry Sulthan den WelEdelen Heer eerste Raad en Directeur-Generaal, mitsgaders commissaris Jacob Mossel, alsnog, om dese zoo nodige hulpe tot behoud van zijn landen, en bid den heer Gouverneur-Generaal en de Raden der Edele Hooge Indiase Regeeringe te Batavia ernstig, dit zijn land te suyveren,[2]) waartoe den koning best oordeeld met Bakoenat te beginnen, belovende en zig verbindende de kosten, die daartoe nodig zijn, 't zy maandgelden, kostpenningen, ammonitie, woning en wat er meer vereyscht, te zullen betalen, en versoekt de posthouding ook in selver voegen ten zynen laste, zoo lange het de Comp[ie] noodig zal oordeelen. En zal den koning ernstig zorge draagen, dat aan de peperinzamelaars ten minste zooveel in goed geld voor deselve betaald werde, als de Engelse hun geven.

Door my gemaakt den 6[den] van de maand February Anno 1747, geschreven in het fortres den Diamant, te **Sourousouan,** daar de koning van **Bantam** woond, den 25 van het maanligt Mogharam in 't jaar 1160, genaamd Ba — was geteekent — **Paducca Siry Sulthan Aboel Fatgi Moeghammad Sifa Zeenoel Arifien.**

Volgens leesing van den adsistent **Daniel Aartsz.,** toegenaamt Peper,[3]) en opgave van de heer oud-secretaris der Hooge Regeeringe **Cluysenaar,** begrijpt dit den inhoud van de acte van verband — was geteekend — **Jean Campie,** secretaris.

Hieronder staan de zegels en handteekeningen van de rijxgrooten.

---

[1]) Ontbreken, uitblijven.

[2]) Het concept der regeering had hier na ernstig: „daartoe het nodige in 't werk te stellen". Blijkbaar is dit op verzoek van den koning krachtiger geformuleerd.

[3]) Sic!

CMIII. BANTAM.

7 Februari 1747.[1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 440.

Den Paducca Siry Sulthan Aboel Fatgi Moeghammad Sifa Zeenoel Arifien, koning van het rijk van **Bantam**, gelast en ordonneerd, dat alle prinsen en hofgrooten in dese — de opgeleese familielijst — vermelt, nevens de mindere dienaren, die in alle gewesten en landen sig sijn ophoudende en onder de gehoorsaemheyt van den koning staan, sullen erkennen den kroonprins pangerang Sariff Abdulla Moeghammad Gafil voor haar wettige successeur van het rijk en door de E. Comp^ie in die qualiteyt toegestaan en vastgesteld door den Edelen Heer Eerste Raad en Directeur-Generaal van India, en commissaris aan dit hoff, Jacob Mossel, daartoe geauthoriseerd door den HoogEdelen Welgebooren Heer Gustaaff Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raden van Nederlands-India.

Onder stond: Het voorschreven geschrivt, my door den koning overhandigt sijnde, met verklaring dat hetselve extract is van de acte van authorisatie ter aanstelling van den pangerang Sariff tot Pangerang-Ratoe,[2]) met de naam van Sariff Abdulla Moeghammad Gafil, gisteren ter onser presentie voorgelesen, versoekende dat ik daarby soude bevestigen de krooning van voorschreeven pangerang tot kroonprins, ten mynen overstaan geschied, zoo is het, dat om daaraan genoeg te doen en te blyken daar het behoord, desen met mijn signet en signature bevestige.

Bantam in 't fort Speelwijk, den 7 Februari 1747 — was getekend — J^b **Mossel.**

Ter syde stond desselvs zegel, in rooden lacke.

Onder stond: Accordeert — was getekent — J^n **Mossel.**

Accordeert:

P. A. van der Parra, secretaris.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1748*, 3de boeck, folio 790.

[2]) Kroonprins.

CMIV. BENGALEN.

11 Maart 1747.[1]

Zie de inleiding hiervóór, blz. 432.

Translaat Perziaanse perwanna (bevelschrift), verleend door de heer Said Ahmet-chan met deszelfs zegel, op de regenten en bediendens, welke zig allerwegen in de provintie van **Bengale** ophouden, en ontfangen alhier den 19de April anno 1747.

De motseddies (regenten) en bediendens van Bagsbander en meer andere plaatsen, in het soubaschap van **Bengale** gelegen, zy kennelijk dat de wackiel van de Hollandse Comp[ie] aan Zijn Excellentie te kennen gegeven hebbende, hoedanig door de particuliere Hollanders om de wille der afvordering van 3½ percent aan tolgeld, die dezelve voor haare negotie moesten voldoen, daar hunne Comp[ie] nogthans niet meer als 2½ percento betaalde, de handen van den particulieren handel afgeslagen waren, tot merckelijk nadeel van 's konings geregtigheeden, dewelke andersints, offte ingevallen men den thol der particuliere op den voet van de Comp[ie] bepaalde, niet weynig zoude toenemen, door de meerdere quantiteyten goederen en koopmanschappen, die zy alsdan met volkomen gerustheyd uyt hun land herwaarts stonden te voeren, het gemelde Zijn Excellentie behaagd heeft een perwanna te verleenen, waarby gedagte koopluyden gepermitteerd werden hunne negotie gerustelijk te blyven voortsetten, met betaalinge van 2½ ten honderd. Weshalven Ulieden by deesen wel expresselijk werden aanbevolen volgens dien inhoud van gedagt perwanna niets meer als den nieuw bepaalde thol van haar af te eyschen, en voorts in allen deele met deselve naar de methode van de Comp[ie] te handelen, 't welk tot narigt van Ulieden moet strecken.

Verleend den eersten Rebbi-ul-auwel (11[e] Maart) 1747.
Onder stond: De copia deeses is den 13 April ingeboekt — was getekend — **M[s] Koning.**

---

1) Uit *Contractenboek XIV* (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.

CMV. SANGGIR-EILANDEN.

22 April 1747.[1])

Op de Sanggir-eilanden had de Compagnie in het midden der 18de eeuw een post met een kleine bezetting, onder een sergeant, op Taboekan. Tusschen de vier staatjes op Groot-Sanggir, n.l. Taboekan, Kandahar, Manganitoe en Taroena (waarbij zich de vorst van Siauw als vijfde voegde) gaf het herhaaldelijk strijd, vooral wegens wederzijdsche roof van onderdanen en slaven. De commandeerende sergeant, Hendrik Meelhop, trachtte tijdens een bezoek van den resident van Menado door eenige overeenkomsten de eensgezindheid te herstellen.

Ik, ondergeteekende, Jacob Martheyn Lazarus, coning van de **Manganeeto,** beneevens gesamentlyke bobatossen en prinsen van de Mangenitoe, belooven met suyverheyd en waarheyd, in presentie van den heer gecommitteerde Johannes Pauwen, en in presentie van den sergeant-commandant Hendrik Meelhop, beneevens de bobatossen en prinsen van **Taboukan, Tarouna** en **Chiauw,** in 's Comp[ies] logie, byaldien ik, coning van de Manganitoe, binnen den tijd van veertien daagen op de negorye zal gekoomen zijn, zal ik, coning, beneevens de rijksgrooten, overgeeven andere menschen haare onderdaanen en slaaven aan haare heeren; byaldien alle heeren daar niet en zijn, zal deselve overgeeven in handen van den sergeant-commandant Hendrik Meelhop, gelijk ik, cooning van de Mangeneeto, beneevens de gesamentlyke rijksgrooten, belooven naa deesen dage dat wy geen verblijf meer en zullen geeven of verleenen aan zulke wegloopers, en beloove d'straffe welke d'E. Comp[ie] daartoe bestemd heeft, te ondergaan, voor degeene die andermans onderdaanen en slaaven koomen op te houden of te verbergen. Uyt die reeden ben ik, coning en gesamentlyke bobatossen, dit beloovende met opregtigheyd en waarheyd, en hebbe sulks met onse gewoonelyke handteekening onder dit verbondschrift onderteekend.

Onder stond: **Tabukan,** den 22e. April Ao. 1747 — was geteekend — **Jacob Marthien Lasarus,** de jonge coning; **Sacharias Tampungang,** d'goegoe; **Pieter Catiandago,** dito; captain-laut **Salomon Narondo**; dito capitain **Jacob Borondo,** dito sengadje **Simon Tatagou.**[2])

---

[1]) Uit *Contractenboek XI* (no. 19) op het Landsarchief te Batavia.

[2]) Zie ook beneden op 2 Mei 1747.

CMVI. SANGGIR-EILANDEN.

2 Mei 1747. [1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 446.

Ik, ondergeteekende, Andries Manabon, koning van **Candar**, beneevens de gesamentlyke bobatossen en prinsen van Candhar, beloove met suyverheydt en waarheydt, in presentie van de heer gecommitteerde Johannes Pauwen en in presentie van den sergeant-commandant Hendrik Meelhop, beneevens de bobatossen en prinsen van **Tabukan, Tarouna** en **Chiauw**, in 's Comp[ies] logie, byaldien ik, coning van Candhar, binnen den tijd van veertien daagen op de negory zal gekoomen zijn, zal ik, coning, beneevens de rijksgrooten, overgeeven andermans onderdanen en slaaven aan haere heeren; byaldien haare heeren daar niet zijn, zal deselve ter hand stellen aan den sergeant-commandant Hendrik Meelhop. Ook beloof ik, coning van Candhar, beneevens de gesamentlyke bobatossen en rijksgrooten, naa deesen dage, dat wy geen verblijff meer en zullen geeven of verleenen aan zulke wegloopers, gelijk wy ook belooven de straffe te ondergaan, welke d'E. Comp[ie] daartoe bestemd heeft voor degeene, die andermans onderdaanen en slaaven ophouden en verbergen. Uyt die reeden ben ik, cooning, en gesamentlyke bobatossen, zulks beloovende met opregtigheyt en waarheyd, en hebbe sulks met onse gewoonlyke handteekening onder dit verbandschrift onderteekend.

Onder stond: **Taruna,** 2e Mey Ao. 1747 — was getekend: **Andries Manabon,** den goegoegoe **Makainda Ingal,** den captainlauwt **Todote,** den hoekum **Pande.**

In margine was getekend: **Hendrik Meelhop, Juriaan Thomas, Zacharias Bouwenthi, Ismail Daniels.**

---

1) Uit *Contractenboek XI* (no. 19) op het Landsarchief te Batavia.

CMVII. BANDJARMASIN.

18 Mei 1747.[1]

Het verdrag van 1733 werd door de Bandjareezen niet nagekomen; zij lieten Chineezen, Engelschen, Franschen en Portugeezen tot den peperhandel toe. Daar de Compagnie bovendien jaarlijks op dit kantoor verlies leed, werd het weldra opgebroken en kregen dus de concurrenten vrij spel. Van Imhoff achtte dezen toestand ongewenscht en zond er een eskader heen met een drietal commissarissen. Deze bewerkten onderstaande overeenkomst en daarmede een blijvende vestiging op Bandjarmasin. (NOORLANDER, *Bandjarmasin en de Compagnie in de tweede helft der 18de eeuw*, blz. 14 en volgende.)

Vernieuwt contract van handel, vrient- en bondgenootschap tusschen den sulthan Tamdji Dulla, den pangerang Ratoe Anum benevens de verdere grooten van **Banjermassing**, en de magtige Hollandsche Oostindische Maatschappye, op speciale gegevene macht en order van den HoogEdelen Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de WelEdele Heeren Raaden van Nederlands-India, gemaakt en geslooten door derzelver daartoe expresselijk afgesondene, den opperkoopman Steven Marcus van der Heyden, benevens de cooplieden Jan van Suchtelen en Daniel van den Burch.

Nademaal de voorige contracten tusschen de Nederlandsche Compagnie en de sulthans van **Banjermassing** niet zodanig als men wel gewenscht had, gestrekt hebben tot welzijn der wederzijdse onderdanen, en de volkeren van Banjer in het onderhouden derselver, inzonderheyt in opzichte van het laatste, met den sulthan Chamidulla geslooten,[2] geheel nalaatig zijn geweest, waardoor het contract genoegsaam aangemerkt is geworden alsof het niet meer in wesen was, overzulx heeft den Gouverneur-Generaal en de Raden van India goedgevonden gehad den oppercoopman en president Steven Marcus van der Heyden, benevens de cooplieden Jan van Suchtelen en Daniel van den

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1748*, 17de boeck, afdeeling Bandjermassing, folio 73 en volgende. Ook in de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Rade, d.d. 13 Juni 1747*. Gedrukt bij NOORLANDER, o.l. blz. 161 en volgende.

[2]) Hiervóór blz. 165 en volgende.

Burgh expresselijk in commissie na Banjer te senden, met speciale magt en last omme nader met den sulthan Tamdji Dulla en grooten derselver landen te confereeren en zodanig nieuw contract van handel en bondgenootschap te sluyten, als beter zoude kunnen voldoen aan de intentie van wederzeydse contracteerende partyen, 't welk in deser voege thans ten effecten gebragt en vastgestelt is.

Articul 1.

Eerstelijk zal tusschen den sulthan, Ratoe Anum, benevens de verdere grooten en volkeren van Banjer en tusschen de Hollandsche Compagnie zijn en blyven een vaste vriendt- en bondgenootschap, zoodanig dat men elkanders welvaren van wederzyden zal trachten te bevorderen zonder daarvan af te wyken ofte veranderen.

Articul 2.

Byaldien eenige vyand dit land van Banjer mogt komen aan te tasten, hetzy te waater of te land, belooft de Comp[ie] dat haar schip, scheepen of volkeren, zich alhier bevindend, die van Bandjer na vermogen zullen bystaan, ten eynde zoodanig een vyand te helpen afweiren en te verdryven, zonder eenige onkosten voor kruyt of loot te rekenen.

Articul 3.

Maar wanneer onder de koninglyke Banjareesche familie, 't zy tusschen twee broeders of twee zoonen, tweedragt off oorlog mogt ontstaan, zal de Comp[ie] niet behoeven of vermogen een der parthyen te helpen, maar by 't sneuvelen van een dier beyde zal den overwinnaar of die het rijk behout, aan de articulen van dit contract moeten voldoen.

Articul 4.

Daarentegen belooft den sulthan het opperhooft, dienaren en onderdanen van de Comp[ie], die zich alhier zullen bevinden, te neemen in zijn bescherming en te bezorgen dat dezelve geen leet of overlast komen te lyden, 't zy van de volkeren van Banjer, 't zy van andere; en by aldien zulx mogte geschieden, dat de Comp[ie] daarin behoorlyke satisfactie gegeven en de schuldige op het strengste gestraft worden, zullende de Comp[ie] van hare kant besorgen, dat haar volk den Banjaresen meede geen geweld of

overlast aandoen, of die daaraan schuldig mogt bevonden werden, naar billikheyt straffe doen erlangen.

Articul 5.

Voorts belooft den sulthan en Ratoe Anum alle de peper, die haar landt voortbrengt, geene uytgesondert, aan de Comp[ie] te leveren en te verkoopen, zonder aan eenige anderen, wie het ook zy, daarvan iets te moogen verkoopen of permitteeren uyt te voeren, ook te zullen beletten dat door hunne onderdanen off inwoonders aan imant anders dan aan de Comp[ie] alleen eenige peper verkogt of gelevert word, ook niet uyt het landt vervoert.

Articul 6.

Ingevolge van dien beloven den sulthan en Ratoe Anum ook alle Europesche natiën, die alhier ten handel mogten willen koomen ofte die door haar mogten werden uytgesonden, alle, geene uytgesondert, te sullen afwysen en niet te permitteeren dat deselve alhier eenige goederen aanbrengen, inkoopen, verkoopen of verhandelen, mitsgaders ook beletten dat eenige van hare onderdanen met deselve eenige de minste handel dryven. En zullen de schuldige, die daerop geattrappeert werden, als overtreeders van dit contract gestraft werden.

Articul 7.

Doch zal de Comp[ie] op des sulthans speciaal versoek permitteeren dat jaarlijx alhier ééne Chinese wankang [1]) aankomt, en geen meer, met zoodanige goederen als China uytlevert en alhier vertiert werden, egter onder dese voorwaarde — die den sulthan en Ratoe opregtelijk belooven naar te komen — dat door hun nog door hunne onderdanen gene peper aan deselve zal mogen verkogt, verruylt of in eenige maniere gelevert werden; maar aan de Comp[ie] alleen zal het vrystaan van haare alhier opgeslagene voorraat aan die wankang peper te verkopen tegens 8 rijxdaalders Spaans het picol.

Articul 8.

Daarentegen belooft de Comp[ie] alle de peper, die 't land van Bandjer voortbrengt, te zullen aanneemen en betalen tegens 6 rijxdaalders Spaans de picol van 125 pond, mits deselve gelevert

[1]) Zie hiervóór, noot 1 op blz. 166.

werd goed en droog, zonder vermenging van sant of steentjes, en gesuyvert van alle vuyligheyd. Ook zal die peper met Comp[ies] gewigt en schalen gewoogen werden van wederzeyde, des begerende, ten overstaan van twee gecommitteerdens, ten eynde dese [1]) de ontstane disputen zouden kunnen beslissen; en byaldien zulx ondoenlijk is, zal die beslissing moeten geschieden door den sulthan en het opperhooft, dat hier Comp[ies] wegen zal wesen.

Articul 9.

En gelijk den sulthan genegen is alle sluykeryen en vervoer van peper, zooveel in zijn vermoogen is, te weeren en tegen te gaan, geeft Zijn Hoogheyd tot betere bereyking van dat oogmerk aan de Comp[ies] opperhoofden, die alhier zullen zijn, vrye magt, om alle uytgaande vaartuygen te laaten visiteeren, zonder egter de daarop varende persoonen eenig leed te doen; maar by ontdekking van peper zal men denzelven mogen aanslaan en verdeelen, de eene helft voor de Comp[ie] en de andere ten voordeele van des sulthans schryvers.

Articul 10.

Wyders belooft de Comp[ie] voor nu en altoos, zoo lange dit contract ten vollen naargekomen werdt, te zullen toelaten de vrye vaart der Banjaresen op Batavia en geheel Java, tot Grisse en Sourabaja toe, dog niet verder om de Oost, 't zy naar Baly, Lombok, Sumbawa en de verdere eylanden tot Timor toe, of na de Baviaan [2]); ook niet naar de West of Noord, als na Biliton, Palembang, Johoor, Malacca en andere custen en landen, daar omher gelegen, tot al hetwelke den sulthan de nodige orders zal geven, opdat zyne onderdanen door het niet naarkomen van dien geene schade of ongeluk komen te ontmoeten.

Articul 11.

Ook zal de Comp[ie] magt hebben alle inkomende vaartuygen, waarop suspicie valt, exactelijk te visiteeren, ter ontdekking en agterhaling van desulken, die vreemde amphioen of Comp[ies] speceryen tragten in te voeren. En zullen Comp[ies] opperhoofden alle vaertuygen, waarin speceryen of amphioen — niet by de Comp[ie]

[1]) De gecommitteerden.
[2]) Poeloe Bawean.

gekogt — bevonden worden, met derzelver ophebbende manschappen naar Batavia mogen versenden, om aldaar naar maate van haar delict straffe te erlangen.

Articul 12.

Eyndelijk belooft den sulthan aan de Comp[ie] ten genoegen een bekwame plaats en huys tot logement der dienaren en berging van goederen en handelwaren te bezorgen, mits daarvoor betalend een billyke prijs; insgelijks geven de sulthan en Ratoe Anum volkoomene vryheyd om een logie te extrueren ter plaatse daar de Comp[ie] zulx mogt komen goed te vinden, in gelyker voegen als zulx door den voorigen sulthan Chamidulla is toegestaan geworden.

Aldus gedaan en gecontracteerd in 't hoff des sulthans tot **Cajoetangi,** den 18 Mey 1747. En zijn hiervan gemaakt twee eensluydende afschriften, op gelyke wyse getekent en gesegeld, waarvan een onder Zijn Hoogheyd en een onder de commissianten verbleven is.

Onder het Maleyts stonden twee zeegels, een van den sulthan **Tamdjidulla** en een van **Ratoe Anum,** mitsgaders onder 't Hollands drie zegels van de commissianten, en daarbezyden getekent: **S. M. van der Heyden, Jan van Suchtelen** en **D. van der Burgh.**

Daaronder: Accordeert — getekent — **F. van Ruymbeek,** secretaris.

Ratificatie door Gouverneur-Generaal en Raden van Indië. [1])

....Zo wierd goedgevonden en verstaan hetselve te ratificeeren, behoudens de separate articulen, ter secreete resolutie van den 2 deser vermelt, en gemelten opperkoopman Van der Heyden bereeds toegesonden by missive van den 4 Juny deses jaars, mitsgaders de acte van ratificatie diendwegen te laten expedieeren na vorige exempelen, ook speciaal ten opsigte van Banjer te vinden bij resolutie van den 15 Maart 1734. [2])

---

[1]) Uit de *Resolutiën van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië d.d. 13 Juni 1747.*

[2]) Hiervóór blz. 170.

Batavia in 't casteel, dato voorschreven — was getekend — **G. W. van Imhoff, Jb Mossel, Dl Nolthenius, Js Ms Cluysenaer, Jb van den Bosch, Ho Verysel, Ad van Broyel, J. H. Thelingen, Ps As van de Parra,** secretaris.

Separate artikelen, door Gouverneur-Generaal en Rade aan het voorgaande contract toegevoegd.

I.

Aangesien in het jongst gerenoveerde contract van vriendschap tussen den sulthan Tamdji Dulla, den pangerang Ratoe Anum en de verdere groten van Banjermassing aan de eene, en de Nederlandsche Oostindische Compie aan de andere zyde, onder den 17den 1) May deses jaars 1747 eenige notabele veranderingen zijn gemaakt, soowel ten opsigte van de prijs van de peper als andersints, dewelke hetselve souden kunnen doen aanmerken als een nieuw contract, tegens de intentie der contracteerende parthyen, soo is nodig g'oordeelt by dit separate articul daaraf de nodige verklaring te doen en dienvolgende wel uytdrukkelijk te inhaereeren de vorige contracten, tussen de Nederlandse Compie en het rijk van Banjer, al van hondert jaren herwaards, gemaakt, als de grond en het fundament van de tegenwoordige, speciaal die van den jare 1664 en 1733, waaraff het presente alleen een nadere vernieuwinge en verklaringe is, en de pointen, daarby vermelt, allesins te doen standgrypen voor en soo verre in het laatste contract niet zijn verandert ofte geheel en al vernietigt.

II.

Ook is tot nader verstand van het eerste articul der voormelde renovatie, sprekende van de vernieuwing der vriendschap en bondgenootschap, zodanig dat men elkanders welvaren te wederzyden sal trachten te bevorderen, item van het tweede articul, houdende belofte aan de zyde van de Compie, om het land van Banjer, invoegen als daarby vermelt is, te beschermen, nodig g'oordeelt in desen te verklaren, dat aan de zyde van den sulthan en pangerang, item de groten op Banjer, speciaal ook onder de voorschreven vernieuwinge der bondgenootschap sal gehoren, dat

1) Sic! Het contract is geteekend op den 18den.

aan niemand, die met de Comp[ie] in oorlog is, eenige schuylplaatse aldaar of in het geheele gebied van Banjer sal mogen gegeven werden, veel min eenige bescherming, maar dat degeene, die 's Comp[ies] vyanden off rebellen sijn, aanstonds sullen moeten werden afgeweesen en, hetzy goedwillig off quaadwillig, van daar verdreven, sonder onderscheyt wie het ook zy.

Dese separate articulen sullen werden gehouden van volle kragt en waarde, even off deselve by het contract van den 18 Mey laastleden van woorde tot woorde waren g'insereert.

CMVIII. PERZIE.

31 Januari 1748.[1])

In 1743 brak in Perzië een opstand uit tegen den despotieken vorst Nadir-sjah, en sedert bleef dit rijk jaren lang in onrust. Met groote wreedheid trad Nadir tegen de opstandelingen op, maar telkens kwamen weer andere „hertogen" tegen hem in verzet. Eindelijk, in October 1747, vond de tiran den dood; hij werd vermoord op last van zijn neef, Ali Coeli-chan, die nu zelf den Perzischen troon besteeg, onder den titel van „Addil-sjah off goedertieren koningh".

In de oorlogsjaren had 's Compagnies handel duchtig geleden, en de raad te Gamron, hopende dat daar nu een gunstige wending in komen zou, zond den nieuwen vorst zijn gelukwenschen, gepaard met een verzoekschrift en de gebruikelijke geschenken, wat de vorst beantwoordde met de volgende mandementen.

Translaat circulair mandament, door den nieuwen vorst Addil-sjah geschreven aan alle gouverneurs en verdere regenten van geheel **Persiën,** mitsgaders alhier[2]) op 23 Juny 1748 per een Engels looper (alhier) aangebragt.

Het gebod, dat de weereld te gehoorsamen heeft, is dit:

Dat dewijl de vrundschap tusschen my en de hoogvermogende Hollandsche grooten althoos sterk geweest is, en zylieden daaromme ook van myne voorsaaten, en onder anderen van mijn

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1749,* 3[de] boeck, folio 1491 e.v.

[2]) Op Gamron.

oom, den Nadir-sjah, die God na zig genomen heeft[1]) en van een grooten naam geweest is, veele voorregten genooten hebben, behelsende dat de grooten ofte capitainen der Hollanderen zoowel in Gamron, Kirman, Spahan en andere plaatse van **Iraen** — het geheele rijk — g'estabileerd zijnde, koopen en verkoopen moogen, mitsgaders door de grooten, die eenig bestier in handen hebben, veel vrundschap beweesen moeten werden, en niet toe moeten laaten dat imand haar eenig geweld aandoet;

Derhalven dan, conform niet alleen die voorige manier, maar ook op een wyse, waardoor de vrundschap en vertrouwkentheyd[1]) tusschen ons vaster en ook haare negotie als van oudsher florisant mag worden, heb ik bevoolen en beveele mits desen aan alle gebiederen, desselvs onderhorige en alle die eenig bestier van mynen landen in handen hebben, en onder anderen ook de sjabbandaars, burgemeesteren en haare supoosten, mitsgaders darrogas — schouten — van Spahan, Shiraas, Gamron, Kirman etc^a^, na zigt deses volgens de manieren van de oude tyden met de capitainen van de Hollandsche Comp^ie^ te handelen en haare affaires op eene goede en vrindelyke wyse te verrigten, mitsgaders ook op allerley manier beleefdheeden te bewysen en niet toe te laaten, dat er iets buyten ordre en regt imand van haar afgevordert word, en dat niemant sig verstoute buyten dese myne ordre te treeden.

Geschreven in de maand Saffer ul Mosaffer des jaars 1161, overeenkomende met onsen schrijfstijl den laatsten January 1748.

Aan 't hoofd deser 's konings zegul, in swarten ink gedrukt, en daaragter het zegul des konings tweede, **Zorab-chan**, mede in swarten ink gedrukt, en nog twee zeguls van 's vorsten secretaris, denoteerende de minuten deser in zijn boek te zijn geregistreerd.

Onder stond: Aldus volgens opgaaff van 's E. Compagnies Persiaansch schryver Camber Alie in 't Persiaansch aan den tolk **Jacob Jan Sahid** en vervolgens by nadere vertaaling door denzelven in het Nederduyts te zamen gebragt door — was geteekendt — **Wm Basse.**

Nog lager: Accordeerd — geteekend — **Wm Basse,** eerste gesworen clercq.

---

[1]) Sic.

CMIX. PERZIE.

1 Februari 1748.[1])

Zie de inleiding bij het voorgaande document.

Translaat Persiaansche mandament, door den koning Addil-sjah aan den heer Abraham van de Welle, oppercoopman en gezaghebber deser directie, in dato eersten February 1748 geschreven; op 23e Juny daaraan per een Engelsche looper alhier aangebragt.

Het bevel, dat de weereld te gehoorsamen heeft, is dit:

Dat den oppersten der Christenen, Abraham van de Welle, captain vanweegens d'Hollandsche Comp[ie], zig van myne rojale gunste vast verzekert houden kan, en wete, dat den brieff en 't request door Uw, oppersten der Christenen, aan my gerigt weegens het filiciteeren van my met den throon, en de betuygde vrundschap der verdere Hollandsche groote, mitsgaders deselve aen mijn leger — dat als des hemels groote is — gestuurd te zijn, by my ontfangen en al 't gunt daarin geschreeven, my bekent geworden is; soo ook Uw, opperste der Christenens obedientie, waarom ik dan veel gunste van Uw, opperste der Christenen, heb en dienvolgende een circulair mandament geschreven aan alle gouverneurs, p[l] ditos,[2]) sjabandhaars en andere bediendens, zoo der benedenlanden van Faars, als andere plaatsen, en deselve daarby gerecommandeert met Uw, opperste der Christenen, en al de verdere 's E. Comp[ies] bediendens d'aloude vrundschap, als bevoorens geweest is, te cultiveeren, zoo op Gamron, Kirman, Spahan, en vervolgens geheel mijn landt deur, en waarvan de regenten haar versekert moeten houden en ook sonder reedenen geene geldafvordering van uw volk en verdere bediendens te doen. En moet Uw E. van myne koninglyke gunste steeds verseekert wesen.

Wat belangt de coopmanschappen, zoo in 't aanbrengen, koopen en verkoopen, zullen naar de vorige costume geschieden.

Doet ook al wyders uw best om Gamron en verdere daaromstreeks leggende zeehaaven[s] aan haar vorige florisantie te brengen, 't gunt Uw dan nogmaals recommandeere, gelijk Uw

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1749*, 3[de] boeck, folio 1493 en volgende.
[2]) Pl. is de gebruikelijke afkorting voor provisioneel.

dan ook versekerd kunt weesen, om andere zake requestrerende, dezelve niet van de hand wyze, maar daarin te zullen bewilligen en staag dese gunste in Uw gedagten te houden.

Geschreven in de maand Saffar ul Moesaffer des jaars 1161, off den 1sten February 1748.

Aen 't hoofd deser 's konings zegul, in swarten inkt gedrukt, en daaragter het zegul van des konings tweede, **Zorab-chan,** mede in swarten inkt gedruckt, en nog twee zeguls van 's vorsten secretaris, denoteerende, de minuten deser in zijn boek te zijn geregistreerd.

Onder stond: Aldus volgens opgaaff van 's Ed. Compies Persiaansch schryver Chamber-Alie in 't Persiaansch aen den tholk **Jacob Jan Sahid** en vervolgens by nadere vertaiing door denzelven in het Nederduyts te samen gebragt door — was geteekent — **Wm Basse.**

Nog lager: Accordeert — geteekend — **Wm Basse,** eerste gezworen clercq.

CMX. SURATTE.

30 Maart 1748. [1])

In den loop van 1747 kwamen de Nederlanders in Suratte in ernstige moeilijkheden, tengevolge van een soort revolutie. De „baxi of overste der stadssoldaten" Mia Atsjent, die zich jaren lang als een rustig en plichtsgetrouw ambtenaar had gedragen, kwam in dit jaar plotseling in verzet tegen zijn chef, den stedelijken gouverneur. Met steun van de strijdvaardige Mahratti's wist Mia Atsjent zich meester te maken van het kasteel en de stad, zette den gouverneur af en stelde zichzelf in diens plaats. Klaarblijkelijk ging men aan het hof van den Grootmogol met deze eigenmachtige wijzigingen akkoord.

De nieuwe gouverneur, die nu den officieelen naam van Mir Main Uddin-chan aannam, toonde zich aanvankelijk zeer vriendelijk jegens de Nederlanders, maar toen hij eenmaal de macht in handen had, veranderde dit. Hij verweet hun, dat ze zich gedurende den strijd neutraal hadden gehouden, en, aangespoord door de Engelschen, legde hij hun tal van moeilijkheden in den weg. Niet slechts hadden zij openlijk hoon en smaad te verduren en werd de handel met hen verboden, maar ook tal van inheemsche kooplieden, die met de Nederlandsche Compagnie geregeld zaken deden, werden vervolgd.

---

1) Uit de *Overgekomen brieven 1750,* 21ste boeck folio 1128 en volgende.

Directeur Jan Schreuder en zijn raad gingen nu hunnerzijds ook tot geweld over. Nadat zij heimelijk alle contanten en kostbaarheden aan boord der schepen hadden gebracht, trok ook de groote meerderheid der ambtenaren met vrouw en kinderen daarheen, waarna men op de reede alle inheemsche vaartuigen, die men krijgen kon, in beslag nam, om zoodoende een waarborg te hebben tegen eventueele vernieling der Nederlandsche loge met inhoud. Dit optreden bleef niet zonder succes. De voornaamste inheemsche handelaars erkenden de juistheid van de grieven der Nederlanders, wezen op de voordeelen, welke de Nederlandsche handel ook voor den gouverneur meebracht, en wisten dezen over te halen, besprekingen te openen. Aan de Nederlanders werd verzocht, hun wenschen en eischen op schrift te stellen en de nieuwe gouverneur schreef zijn beslissing daarnaast. Het geheele document werd vervolgens gezegeld. (*Generale Missive van G.G. en Rade aan Heeren-XVIII, d.d. 31 December 1748; Missiven van Souratta naar Batavia van 29 Mei 1748 en 25 Mei 1749*).

Concept voordragtspoincten om in de Persiaanse taal overgegeven te werden door den Edelagtbaren Heer directeur Jan Schreuder, aan den tegenwoordigen gouverneur van de stad **Souratta**, Mier Mayn Uddien-chan, vulgo Mia Atsjent, den 23 Maart anno 1748.

Translaat antwoord, eygenhandig door den gouverneur Mier Main Uddien-chan op de ter seyden staande voordragtspoincten gestelt.

Art. 1.

Alles wat de E. Comp[ie] by de firmans en hasbul-hockums van den koning sowel als by apparte geschrijftens van de gouverneur deser stad en door de gewoonte, nu jongst en van ouds verkregen heeft, sal ook door desen gouverneur toegestaan, onderhouden, begunstigt en bevordert werden in sodaniger voegen, dat de directeur in alle redelijkhijt daarmede vergenoegt kan sijn.

So als van ouds volgens de firmans en koninglyke ordres, ook verkregene geschriften van de successive regenten, uw belangen tot nu toe verrigt sijn, sullen deselve secuur na die gewoonte haar voortgang blyven behouden.

2.

Dus sullen insonderhijt de thollen van de Hollanders nu niet anders genomen en gere-

De thollen van de goederen der Hollanders, so als in anno passato gevordert is, sal nu in

kent werden als deselve t'sedert de jongste twee jaren genomen en gerekent sijn.

selver voegen mede genomen werden.

3.

Den ontlos en afscheep der aan te brengene en te vervoerene goederen en coopmanschappen van de Hollanders sal, so wel buyten de stad in Jengiabander, als binnen de stad by de chiappoort [1]) mogen geschieden, nadat de directeur sulx nodig oordeelen sal.

Altijd is mijn oogmerkt op de voortgang van Uw werk, dus brengt de goederen in de oude latty, [2]) en is het vereyschende, so brengt die in Jengiabander mede; wat is er aan gelegen?

4.

En sullen hiertoe door den gouverneur een of meer expresse schryvers aangesteld werden, die althoos gereed staan, opdat men met het werk daarna niet, gelijk voorheen veeltijds geschied is, drie à vier dagen heeft te wagten.

De tholbediendens sal al [3]) geordonneerd om in de voortgang van 't werk geen traaghijt toe te brengen; weest daarop gerust.

5.

Omtrent de vermunting van 't geld sullen de Hollanders nog dieselfde vryhijt en het voorregt genieten, dat door den nabab Saafder-chan vóór den oorlog op haar versoek toegestaan is. [4])

Al wat vóór den oorlog gecontracteerd is geweest, werd toegestaan.

6.

De muur, waartoe in Jengiabander rondom E. Comp[tes]

Versoekt hierover aan de nabab Nesaam-ul-Molk [5]); ik

1) De poort, waar de ingevoerde waren werden gechiapt of gestempeld.
2) De oude loge in de stad.
3) Misschien te lezen: sijn al.
4) Van zoodanig voorregt is mij niets bekend.
5) Daar de gebouwen in Jengibandar buiten de eigenlijke stad lagen, be-

thuyn bereets de grond gelegt is, sal mogen voleynd werden so als die begonnen is.

sal mede het nodige voordragen en niet manqueren tot de verkryging mijn best [te] doen; weest daarvan versekert.

7.

Langs de rivierkant in Jengiabander sal mogen eene stene beschoeying gemaakt en opgehaalt werden, sodanig als die langs de thuyn der Engelschen.

Alleen een beschoeying, gelijx de grond; indien die gemaakt werd, is daar niet aan gelegen.

8.

Als de E. Comp[ie] nu of in der tijd eens goedvinden mogte op die plaats eene logie te bouwen, sal daartoe ook ten eersten permissie verleent en dit werk, so min als de muur daar rondom, en de steene beschoeying, belet, opgehouden of verhindert, nog de werklieden en leveranciers van kalk, steen en hout verboden werden daaraan niet te werken of daartoe gene materialen te leveren. Maar integendeel sal den gouverneur verpligt sijn in alles de behulpsame hand te bieden en selfs des noods te besorgen, dat aan het benodigte tot so een werk geen gebrek sy.

Hieromtrent sal in selver voegen als met 't articul van de muur gehandelt werden.

9.

Aangaande de oorlog sal de gouverneur moeten verclaren en schriftelijk opgeven alles

De harten kent God; wat geloof isser aan 't seggen van veele menschen te slaan?

---

hoorde dit niet tot de competentie van den stadsgouverneur, maar van den nabab of onderkoning der provincie.

wat de directeur hem belooft en waarin hy sijn woord niet gehouden heeft, sonder iets het minste agter te houden of te verswygen, wat in sijn hart besloten legt, opdat dus de directeur in staat mag raken sig voor de heele werelt te kunnen verantwoorden wegens alles wat tot nog toe in sijn nadeel uytgestrooyt en voorgegeven is.

Geeft daarop geen agt: omtrent onse vrundschap is geene verandering en daar sal ook geen verandering in komen; weest daar versekert van.

10.

De goederen, die de generaal Dhamagie thans nog van de Hollanders aanhoud, sal de gouverneur besorgen dat se weder vrykomen en ten eersten gelargeert werden.

Secuur sal de permissie bezorgt werden.

11.

Ook sal hy besorgen en daarvoor instaan moeten, dat de Marhetties, so lange sy in de stad sijn, niemanden van de E. Comp^ie, derselver dienaren, makelaars, cooplieden of onderhorige, opvatten of eenig geweld aandoen, het sy ook om wat redenen of onder wat voorwendsel hetselve geschieden mogte.

Aan de makelaars nog aan eenige onderhorige van de Comp^ie sullen door niemand geen de minste moleste aangedaan werden; sijt daarvan versekert.

12.

Mantsjerjie[1]) zal ten eersten losgelaten, het geld, dat hem afgeperst is, wederom gegeven en hy met volle eer en fatsoen den directeur toegesonden werden.

Mantsjerjie is overgegeven aan Abdul Cader Tjillebie en Sale Tjillebie; wanneer Uw op sijn vorige plaats terugkomt, sal hy by Uw gebragt werden, en doet dan hetgeen dat regt is.

---

[1]) Een van 's Compagnies-makelaars.

13.

Niemand van de stadsregenten sal in den aanstaande vermogen eenigen dienaar, makelaar, coopman of onderhorige van de E. Comp[ie] op te vatten, geld af te persen of eenig geweld aan te doen, al was het ook over wat saak het wil. Maar wanneer iemand iets tegen diergelyke menschen heeft, sal sulx aan den directeur bekent gemaakt werden, die dan verpligt sal sijn de saak nauwkeurig te ondersoeken en goed regt te doen.

Volgens de firmans sal het nagekomen werden.

14.

Tot en over de saken van de Hollanders sal een vast man van aansien en eere, en met believen van den gouverneur Mahomet Alie, aangestelt werden, aan wien men sig by voorkomende noodsakelijkhijt addresseren kan om de belangen van de Hollanders aan den gouverneur voor te dragen.

Conform begeerte is mijn soon gelast Uw saken waar te nemen.

15.

Laastelijk sal van dit alles een schriftelijk contract gemaakt en hetselve niet alleen door den gouverneur, maar ook door de voornaamste cooplieden deser stad met hun segul bekragtigt en insonderhijt door den laatsten beloften gedaan werden, dat sy voor de nakominge van het een en ander borge blyven en niet toe-

Van al wat er gecontracteert is, sal de nakoming van weerskanten nodig sijn en daarvoor sullen alle de voornaamste cooplieden borge blyven.

staan sullen, dat daarin eenige verandering gemaakt werde, ten ware sulx geschiede met toestemming van byde parthyen.

In 't smalschip De jonge Susanne, leggende in de mond van de Souratse rivier, den 30 Maart anno 1748.

Lager: Voor de translatie van de voordragtspoincten uyt het Nederduytsch in 't Persiaans, en van het antwoord uyt het Persiaans in 't Nederduytsch, na beste kennis — was getekent — **J. Sanderus.**

Sijnde alles, ingevolge het genomene besluyt op den 26^{en} courant, beantwoord; het antwoort, als gesegd, door Mia Atsjent eygenhandig geschreven en met vijftien seguls van de voornaamste cooplieden voor de guarantie bekragtigt.

CMXI. TERNATE—TIDORE.

16 April 1748. [1])

De wapenstilstand van 1745 — hiervóór blz. 387 — had maar korten tijd succes en weldra was op Halmaheira de strijd weer aan den gang. De gouverneur der Compagnie zag zich ten slotte genoodzaakt in te grijpen en bewerkte onderstaand vredesverdrag, waarbij de Compagnie als een vader met het toezicht op de twistende kinderen belast werd.

Articulen, volgens dewelke is vastgestelt ende geslooten een eeuwigduurende vreede tusschen Sijn Hoogheyt Amir Iskandhar Djoel Carnaine Saphi Oedding Kitchil Radja-lauwt-sjah, cooning van **Ternaten** en syne rijksgrooten ter eenre,

en Paduka Siry Sulthan Miri Bifalalihil Azis Limoehiadin Billahil Malikil Manaan-sjah, coning van **Tidor** en syne rijksgrooten ter andere zyde, ter presentie en door de middelinge van den heere Mr Gerard van Brandwijk van Blokland, gouverneur en di-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1749,* 2de boeck, folio 701 B en volgende.

recteur, nevens den raad in Molucco, in naam en vanwegen Sijn HoogEdelheit, den HoogEdelen Welgeboren Grootagtbaren Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de WelEdele Heeren Raden van Nederlands-India tot Batavia, als representeerende de hooge overigheyt vanweegen den Staat der Vereenigde Nederlanden in dese Oostindische gewesten.

Ten eersten.

Belooven ende sweeren de coningen en rijksgrooten van **Ternaten** en **Tidor** te vergeeven en vergeeten voor nu ende altoos alle moorderyen, hostilityten en geweldenaryen, dewelke vóór dato deses, ende wel specialijk t'sedert den jare 1742, door haarlieder wedersijdse onderdanen sijn gepleegd geworden.

Ten 2^{en}.

Dat dienvolgende voortaan tusschen Haar Hooghedens, de coningen van Ternaten en Tidor, nevens hare rijksgrooten en onderdanen, sal sijn een vaste, onverbreekelyke en eeuwigduurende vreede.

Ten 3^{en}.

Belooven ende verpligten sig by desen specialijk den Paduka Siry Sulthan, coning van Tidor, benevens syne rijksgrooten, omme mits de reeds gedaane ratificatie na de solemnisatie deses niet alleen de hier in loco onder Sijn Hoogheyds gevolg present sijnde Ternaatse Alphoereesen ilico ofte op de eerste sommatie gesamentlijk in handen van d'E. Comp^{ie} te sullen overleeveren, omme vervolgens aan hunne wettigen vorst, den coning van Ternaten, getransporteerd te werden, maar ook wel expresselijk omme de overige nog tot Maba, Wama, Waidi [1]) en elders, waar die sig ook moogen ophouden, onder het Tidorees resort ofte gebied huysvestende ofte omswervende gesamentlyke Ternaatse Alphoereesen, soo mans, vrouwen als kinderen, mitsgaders alle soodanige andere wettige onderdanen van het Ternaatse rijk, 't sy Macqianders, Cayoes Ganeresen, [2]) Xullaneesen, etc^a, als sig a present nog aldaar sijn bevindende, al ten eersten onder de

---

1) Maba, Wamma en Maidi, alle op Zuid-Halmaheira.
2) Bedoeld zullen zijn de bewoners der eilanden Kajoa en Ganeh.

gehoorsaamheyt ende het gebied van de Ternaatse croon, ten genoegen van den Paduka Siry Sulthan, coning van Ternaten, te doen weederkeeren, sonder eenige de minste oogluykinge ofte list daaromtrent te sullen gebruyken, of te gedoogen dat sulks door andere werde gedaan.

Ten 4^{en}.

Hierentegen hebben Sijn Hoogheyd, den coning van Ternaten, benevens syne rijksraden, meede aangenoomen ende belooft, gelijk Haar HoogEdens [1]) aanneemen en belooven by desen, om insgelijks eene pertinente overleeveringe te sullen doen aan het Tidoreese rijk van alle soodanige Tidoorse onderdaanen, als er onder Haar HoogEdens resort mogten werden bevonden fictum domicilium te houden ofte om te swerven, dan wel hier ofte daar gevangelijk g'detineerd werden.

Ten 5^{en}.

Waarenbuyten even gemelde Paduka Siry Sulthan en rijksgrooten van Ternaten ter prevenientie van de te dugten inconvenientie, [2]) op de persuasie van den heere gouverneur en directeur, in den hoofde deses gemelt, hebben aangenomen en belooven by deesen, omme derselvers gesamentlyke uytgeweekene onderdaanen, soowel Alphoereesen als andere, niemant uytgesondert, by retour onder het Ternaatse resort ende vertooninge van de verpligte submissie aan haarlieder wettigen cooning, wegens derselvers begaane feyl door de gedaane uytwijking van [3]) het Tidorese resort, te sullen verleenen eene generaale amnestie ende pardon.

Ten 6^{en}.

Ook belooft den koning van Ternaaten voor sig in 't bysonder, Sijn Hoogheyds kinderen en verdere princen in toom en tot haaren pligt te houden, dat door hunlieden geen het minste geweld, knevelaryen ofte andere vixatiën, daar niet dan ongenoegen en quaade gevolgen uyt spruyten, gepleegd werden aan sijn onderdaanen in 't generaal, dan wel aan de thans wederkeerende Alphoereesen, ofte wel degeene, die sig tot heeden nog niet van onder sijn gebied begeven hebben, opdat sy daardoor niet weeder

---

[1]) Sic.
[2]) Er staat inconvientie.
[3]) Lees: naar.

genoodsaakt worden het gebied van haaren wettigen coning te verlaaten, maar stil, gerust en vreedzaam mooge verblyven onder de regering van hunnen wettigen vorst; en, ingevalle 'er egter door misverstand ofte andersints eenige oorsaak mogte opdoen, waaruyt eenig ongenoegen konde geboorcn werden, dat voorschreven onderdaanen sig alsdan sullen hebben te begeeven tot hunne opperhoofden, waaronder sy sorteeren, die sulks gehouden sullen sijn bekend te maaken aan den gouverneur ten casteele Orange, ten eynde sig daarop te informeeren, met den kooning van Ternaaten te spreeken, en middelen in 't werk te stellen, waardoor dit tot rust en welsijn van 't Ternaatsche rijk kan verevend en uyt den weg geruymt (te) werden. En dat de opperhoofden voormelt eenig leet door des conings kinders ofte andere prinsen aangedaan werdende, zy hetselfde spoor meede sullen hebben te volgen, en zig ten fine voorschreven aan den gouverneur adresseeren.

Ten 7^{en}.

Sal de wedersijds geleedene schade en verlies der Ternatanen en Tidoreesen aan clappus, sago, paty [1])-thuynen en andere landen, boomen, vrugten, geduurende de thans cesseerende beroertens en vyandelijkheden, tegen den anderen eguaal gereekend, gecompenseert en quijtgescholden blyven, terwijl alle vyandelijkheeden en beroertens althoos daarmeede verseld gaan. [2])

Ten 8^{en}.

Belooven de coningen en rijksgrooten respectivelijk om naar de subsignificatie deses alle geweldenaryen en molestatie derselver onderdaanen resiprocquelijk alomme een eynde te sullen doen nemen en cesseeren, mitsgaders alles dus te derigeeren, alsof deselve nooyt waaren voorgevallen ofte gepasseerd.

Ten 9^{en}.

Belooven en sweeren de coningen en rijksgrooten insgelijks, dat byaldien naar de solemneele voltreckinge deses vreedentractaats een van bydersijds onderdaanen wederom eenige molest, geweld of rooverye op des anderen onderdaanen mogte koomen te onderneemen of pleegen, hetsy de onderdaanen van den coo-

1) Lees: padi.
2) Ook gecompenseerd gerekend worden.

ning van Ternaaten op die van Tidors cooning, of die van Tidor aan de onderdaanen van Ternaats cooning, dat sy in geenen deele sullen gedoogen nogte toelaten dat sulks in eeniger maniere sal werden gerepresalieerd.

Ten 10den.

Maar dat den cooning, wiens onderdaan of onderdaanen sijn verongelijkt ofte beschaadigt, van het voorgevallene terstond aan den heer gouverneur sal doen advertentie geeven, die sulks dan ook aan den cooning van den belediger sal doen bekend maaken, wanneer dien cooning dan ook sonder eenige de minste exceptie verpligt sal sijn de schuldige terstond te doen opsoeken, apprehendeeren ende in de handen van d'E. Compie over te leveren, omme naar merite gestraft te werden.

Ten 11en.

Dog soo het mogte gebeuren dat diergelyke turbateurs van de Moluccose rust en vreede sig t'soek gemaakt ofte op der vlugt begeeven hebben, soo sal den coning verpligt sijn een [der] voornaamste hoofden van de negary, wiens volk het faict geperpetreerd heeft, aan d'E. Compie over te leveren, om volgens het gecontracteerde by Haar Hooghedens respective, in dato 30 Juli 1739,[1]) aan 's Compies gemeene werken te arbeyden, tot soo lange den schuldigen ter straffe [in] 's Compies handen sal wesen gesteld.

Ten 12en.

Alle welke articulen voormelt de coningen en rijxgrooten van Ternaten en Tidor ook belooven terstond na het tekenen, verzegulen en besweeren deses derselver expresse gecommitteerdens, in geselschap van die der E. Compie, naar haare afgelegene landen, en wel principaal naar de overcust Halmahera, te zullen zenden, omme de gemaakte vreede tusschen Haar Hooghedens en rijksgrooten alomme bekend te maken ende de opperhoofden en onderdanen aldaar tot het punctueel opvolgen deses tractaats te verpligten.

Ten 13en.

En aangesien door het geduurig omswerven der wederzijdsche onderdaanen door de Molucos buyten voorkennisse ofte licentie

1) Er staat abusievelijk 1749. Zie echter hiervóór, blz. 278.

van hunne kooningen veeltijds geweldenaryen gepleegd werden sonder dat de Comp[ie] kan onderrigt werden wie deselve eygentlijk geperpetreert hebben, gelijk sulks selfs Comp[ies] dienaren en [1]) scheepelingen van de pantechiallang [2]) De Claara in den jare 1745 sijn onderhavig geraakt, soo verbinden sig de coningen van Ternaaten en Tidor wedersijds, dat Haar Hooghedens ter weyringe van alsulke enorm gedoente, als even aangeroerd is, en wat verders daaruyt soude kunnen voortkoomen, niemant hunner onderhoorige voortaan te sullen licenteeren ofte permissie geeven, dan wel daarvoor kennen ofte houden, als die booven het reeds ingevoerd Comp[ies] schiap [3]) van harentweegen sullen voorsien sijn met een behoorlyke pas ofte onderteekent vrygeleyde, [4]) hetwelk sylieden by ontmoetinge van 's Comp[ies] vaarthuygen, als gerecquireerd werden, sullen moeten vertoonen, op poene van als ongepermitteerde swervers aangemerkt, geapprehendeert en in de ketting geklonken te werden, om aan 's Comp[ies] gemeene werken na geleegentheyt van saaken te arbeyden.

Ten 14[en].

Van den inhoud des eeven voorgaande articuls sullen g'excipieerd weesen degeene die van Tidor ofte Ternaaten direct sig per prauw na dit hoofdcasteel [5]) begeeven, met dese distinctie egter dat iemand, onder dit pretext elders bevonden werdende, daar het hem uyt [6]) even gemeld articul aangeweesen teeken van vrygelyde niet gepermitteerd is te vaaren, de daartoe gestatueerde poene sal moeten ondergaan.

Ten 15[en].

Welke voorschreven twee articulen, gelijk by het twaalfde bereets is gesegd, de wedersijdse kooningen en rijksgrooten almeede belooven en aannemen op hunne landen en districten alomme te sullen doen publiceeren, om deselve binnen den tijt van drie maanden na de onderteekening deses een vol effect te laaten sorteeren.

---

[1]) Er staat de.
[2]) Meestal geschreven pantsjaling; een gewapend, op inheemsche wijze getuigd vaartuig.
[3]) Tjap of zegel; hier gezegelde pas.
[4]) De slordige copiïst schreef hier: ofte onderteeken van vrygelden.
[5]) Het kasteel Orange op Malajoe.
[6]) ? Lees: zonder het in.

Alle welke voorschreven articulen, onvermindert alle voorgaande actens, contracten en verbonden tusschen d'E. Comp^ie ter eenre en ons, wedersijdsche kooningen en rijksgrooten ter andere zyde, aangegaan, die alle in haar geheel sullen blyven, wy, coningen en rijksgrooten van Ternaten en Tidor, in sooverre ons in 't generaal ofte ider in 't bysonder aangaan, belooven en sweeren ider voor sig te sullen nakoomen en agtervolgen — sonder daartegens enige exceptiën in te brengen — mitsgaders na den letterlyken sin te doen uytvoeren en standgrypen. Tot teeken van dien hebben de wedersijdsche cooningen nevens de respective rijksgrooten dese, ter presentie van den heer gouverneur Mr Gerrard van Brandwijk van Blokland en die van synen raade, met het afleggen van den eed op den alcoran en Haar Hooghedens coninklyke signature bevestigd tot **Ternaten** in 't casteel Orange, op de groote zaal van 's gouverneurs woning, den 16 April 1748 — was geteekend — **G. van Brandwijk van Blokland, J^s Meuleman, J. J. Stegman, J. Rijswijk, J^b Smeerens, G^d de Goede, A. Wendelboe.**

In margine 's Comp^ies zegul, gedruckt in rode lacque, en daarnevens: Ter ordonnantie van den E. Agtbaren Heer gouverneur en raad voormelt — was geteekend — J^b **Smeerens,** secretaris.

CMXII. SANGGIR-EILANDEN.

22 Mei 1748. [1])

Philips Cornelis Paparang, koning van Taroena, overleed in Februari 1747. Er waren verschillende pretendenten, doch den 24sten Maart 1748 kwamen de voornaamste hoofden naar Ternate, met mededeeling, dat hun keuze gevallen was op prins Dirk Rassaballa, die ook aanbevolen werd door den resident van Menado, en bij een vroegere ontmoeting op den gouverneur een gunstigen indruk gemaakt had. Den 6den April keurden gouverneur en raad zijn benoeming goed; hij kwam nu over en teekende 22 Mei onderstaande overeenkomst.

Artikelen en voorwaarden, aangegaan ende besloten tusschen den Edelagtbaren Heere Mr. Gerrard van

---

1) Uit het *Contractenboek XI* (No. 19) op het Landsarchief te Batavia.

Brandwijk van Blokland, gouverneur en directeur, benevens den Raad in **Molucco**, in name ende vanwegen den Hoogedelen Welgeboren Grootagtbaren Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, benevens de WelEdele Heeren Raden van Nederlands-India, representerende de hoogste magt en authoriteyt van de Generaale Nederlandsche Oostindische Compagnie in deese landen, ter eenre,

ende den jongst geëligeerden koning van **Taroena**, Dirk Rassaballa, benevens syne rijksgrooten ter andere zyde.

Nademaal het bestier over het leenrijkje van **Taroena** door het afsterven van het coningje Philip Cornelis Paparang in dato 7 February 1747, bereets vacant is geraakt, ende sub dato 6 April 1748 om verscheyde goede redenen in raade van Molucco is goedgevonden ende geresolveerd, den opgemelden prins Dirk Rassaballa tot synen successeur te eligeren ende verklaeren, gelijk dien prins by desen nader tot coning over het voormelde rijkje van Taroena verklaerd ende erkend werd, soo is 't dat Syne Hoogheid oversulks ook ter erkentenisse van de magt en eygendom, die de Edele Compagnie op het rijkje van Taroena is hebbende, naar het voorbeeld syner voorouderen aangenomen ende belooft heeft, de hieronder volgende artikelen heyliglijk te sullen onderhouden ende doen naerkomen.

1.

Eerstelijk verklaaren ende erkennen den coning en rijxgrooten voor haer en haere nacomelingen, althoos op het rijk en de landen van Taroena en Calanga,[1]) als eygen aan de Edele Compagnie sijnde, geen het minste regt te kunnen funderen, 't sy onder wat pretext of voorgeeven sulks ook souden willen tragten te ondernemen, ende daerom geen swarigheid gevonden hebben daarvan op nieuws afstand te doen, gelijk sy dat expresselijk sijn doende by desen, dat, ende alles wat daaronder gehoord, aan de Compagnie cederende, sonder oyt of oyt en vervolgens ten eeuwigen dage daarop eenige actie of pretensie te sullen maken.

---

[1]) Kalangan, aan de Westkust, tusschen Kandahar en Taroena.

2.

Oversulks verklaren den koning en rijksgrooten hunne landen als leenen van de Edele Compagnie te nemen en aenvaerden, te houden en bestieren, 't welk ook door den coning en rijxgrooten van Taroena successievelijk by verkiesinge en op het aannemen van het rijk moet werden geheft en getilt.[1])

3.

Sonder welke omstandigheden geen koningen op voorschreven landen sullen mogen gekozen, nog niet daarvoor erkend werden, tenzy van en door de Ed. Compagnie werden gesteld en in 't rijk bevestigd, vermogende de rijxgrooten eenelijk iemand daartoe noemen, van wiens bequaamheid, goeden wille en genegentheit alsdan volkomen versekeringe sal moeten gedaan en daarop 's Compagnies goedvinden en bevestiging afwaghten.

4.

Sullen wyders alle soodanige koningen, vóór de verkiesing en aanneming derselve, deze tegenwoordige voorwaarden moeten goedkeuren en belooven in allen deelen en pointen t'agtervolgen en naerkomen, ook deselve onderteekenen en besweeren.

5.

De gekorene koningen alsdan op soodanigen wyze bevestigt sijnde, sullen door niemand vermogen af-, of een ander in plaats aangesteld te werden, sonder goedvinden, bewilliging en toestemming van de Ed. Compagnie.

6.

Den koning en sal ook niet vermogen eenige zyner rijksgrooten, 't zy den goegoegoe, kapitain-laut, of regter, af te setten, veel min een ander in deszelfs plaats of plaatsen aan te stellen, dan met voorkennis, bewilliging en toestemming alsvoren.

7.

Den koning sal niet vermogen een onkristen vrouw tot zyne gemalinne te trouwen, maar alleen soodanige eene, die van de waere gereformeerde Christelyke religie is.

---

[1]) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

8.[1])

Geen ander dan deze gereformeerde Christelyke religie of godsdienst, soodanig als in de Nederlandsche kerken, agtervolgens de algemeene synodale vergadering, gehouden in de stad Dordrecht en vastgesteld in den jare 1619, werd geleerd, beloofd den koning en syne rijksgrooten in 't rijk van Taroena te sullen dulden, beloovende wyders de soodanige, die uyt het heydendom of Mahometaense secte tot onse religie souden willen overkomen, in allen deele behulpelijk te weesen. En sal de Compagnie, sulx haar gelegen komende, vermogen in dit rijk en de daaronder gehoorende negoryen een of meer predikanten, siekentroosters of schoolmeesters te plaatsen, tot onderwysinge dergenen, die in de gereformeerde Godsdienst sig souden willen begeven, sonder dat die persoon of personen eenig leed of schade sal mogen werden toegebragt ofte aangedaan, maar integendeel gehandhaafd en nevens andere onderdanen voor alle overlast bevrijd en beschermd werden.

9.

Ende soo sullen ten dien eynde uyt hunne landen en gebied moeten geweert worden alle roomsgezinde Spaensche of andere papen, monikken, priesters, schoolmeesters of leeken, beloovende geenszints te zullen gedoogen dat deselve den voet aan land setten, maar aan land, buiten hun kennisse gekomen zijnde, hetselve haer te ontseggen, en by wederstrevigheid, geweldig daaruit te dryven, of wel gevankelijk naer Menado of Ternaten te zullen zenden, alsoo die luyden niet anders dan verwarringe en onlusten met sig brengen.

10.

Ook beloofd gemelden koning en zyne rijksgrooten geene Europeanen, 't zy Spanjaerden, Portugezen, Franschen, Engelschen, Deenen, Zweeden, ofte hoedanig en van waar die zouden mogen zijn, nogte ook eenige Macassaren, Javaenen, Atchinders ofte eenige andere natiën en 's Compagnies vyanden, hoe deselve ook souden mogen genaemt wesen, in sijn land te ontfangen ofte te laten onderhouden en dulden, maar af-[2]) en naar Maleyo, aan

---

[1]) Zie voor de nu volgende bepalingen ook het contract met Taboekan van November-December 1677, toen ook bezworen door Taroena; *Corpus* III, blz. 83 en volgende.

[2]) Versta: afwysen.

dengene, die in der tijd 't gesag van de Compagnie sal hebben, te wysen of genoegsaam derwaarts te brengen.

11.

Sullen sig overal thoonen vrienden van 's Compagnies vrienden, en vyanden van derselver vyanden te zijn; ook tot soodanige togten of oorlogen neevens andere bondgenooten de Compagnie ten dienste zijn, als buyten gevaar van hun landen en naer billijkheit sal kunnen geschieden. Waartegen de Compagnie in alle voorvallende gelegenheden en ongemakken deselve getrouwelijk sal helpen en tragten te redden, soo als de nood en tijdsgelegentheid vereysschen sullen.

12.

Geen oorlog nog vrede, 't sy met wien het ook wesen mogte, en sullen den coning van Taroena, nog syne rijxgrooten, vermogen aan te gaan nog te beginnen, sonder alvorens van de Edele Compagnie daartoe verlof en toestemming te hebben, dog door andere aangetast, hun selfs te verweeren, sonder verder iets te ondernemen, tot tijd en wyle de heer gouverneur tot Ternate de kennisse daarvan heeft.

13.

Ingeval eenige geschillen onder de bondgenooten of wel onder den coning en rijksgrooten ontstonden, daarin zal wederzijds niet gedaan dan goede aanteekening gehouden werden, om naar billijkheid door den gouverneur ofte zyne gecommitteerden, partheyen gehoord, onderzocht en beslecht te werden, naer vereysch van saaken.

14.

Soo het egter minder en geringer saeken waren, die onder elkanderen konden bygelegd en vereffent worden, kan sulx geschieden door keur van wederzijdsche scheydsheeren, die partyen niet verdagt en de naeme hebben van trouwe en vredelievende mannen te zijn, of anders bij den resident tot Menado, sullende daardoor vele kleine beginselen, tot grooter onheylen een weg banende, kunnen geweerd en in hare geboorte gesmoord werden.

15.

Ten welken fine de koning en rijksgrooten aannemen ende

belooven, omme, des niet méér noodig sijnde, ten minste eens alle drie maanden expresse vergadering te houden, tot het hooren en decideren van alle geringe particuliere civiele geschillen, die tusschen hunlieder onderdanen sullen komen te ontstaan, weswegens ook niet alleen gehouden blyven goede aanteekening te houden, maar ook nopens de gedecideerde zaken telkens by gelegentheid aan den commandant, of resident tot Menado, dan wel den heere gouverneur alhier, de vereyschte kennisse te geven.

16.

Blyvende den coning van Taroena en syne rijksgrooten verpligt, iemand der bondgenooten in ongelegentheid sijnde of aangerand werdende door imand van buyten, by te staan en alle mogelyke hulp toe te voegen, gelijk de bondgenooten ook verpligt zijn den coning van Taroena en zyne rijksgrooten, land en onderdanen, in diergelijke geval te helpen en naar vermogen, soo veel de tijd, nood en gelegentheid sal vereischen, by te staan.

17.

Of by geval door storm, swaer weder als anderszins, eenige 's Compagnies scheepen, chialoepen of andere mindere vaartuygen, onder 't gebied van Taroena of daaromtrent mogten komen te vervallen en eenig gebrek hebben, soo beloofd den coning en rijksgrooten haerlieden alle hulp ende bystand te bieden, soo veel mogelijk sal sijn, ende deselve, van 't geen benoodigt mogten wezen, naar vermogen te adsisteren, 't geen den Ed. Heer gouverneur by geleegentheit seer gaarne sal vergelden.

18.

De vaart naar Amboina, Makassar, Magindanao, of waar het ook zijn mogte, en zal by de onderdanen van den koning van Taroena niet werden ondernomen, hy zy ook wie hy zy, onder wat voorgeven het ook zijn mogt, dan alleen met speciaal consent van den Ed. Heer gouverneur, en alsdan ook niet verder dan de plaets of plaatsen, die haerlieden aangewesen sal werden, sullende dengene, die sig tegen desen misgreepen hebben, ten rigoureusten gestraft werden.

19.

Indien onder Taroena's gebied eenige speceryboomen mogten

zijn ende hunlieden bekend werden, soo belooft voorschreven koning en rijksgrooten, deselve aanstonds te doen uytroeyen, of wel de Edele Compagnie daarvan kennisse te geven, om door deselve omgeveld en onder de voet gehakt te mogen werden; verders nooyt gedoogen sullen, dat in hun landen eenige speceryboomen gequeekt nog aangeteeld werden.

20.

Den koning en rijksgrooten verbinden zich ook, alle zoodanige slaven, als in 't toekomende van 's Compagnies dienaren en onderdanen mogten komen weg te loopen ende naar Taroena vlugten, aan de Edele Compagnie ofte de lijfheeren van dien, te sullen overleveren, mits dat van ieder lijfeygene aan de opbrengers derselve, 't zy in geld of kleeden, tot genoegen van den laetsten, tien rijksdaalders sal moeten betaalt werden.

21.

Geen vogelnestjes of caret[1]) en sal door den coning van Taroena, deszelfs rijxgrooten en onderdanen, aan geene particuliere handelaars mogen verkogt werden, dan alleenlijk aan de Edele Compagnie, sullende de Ed. Compagnie soodanige vogelnestjes en caret ten redelyken pryse aennemen en voldoen, waarop den coning, rijksgrooten en alle onderhoorigen van Taroena wel expresselijk sullen hebben te letten, op poene van, contrarie doende, rigoureus naar den inhoud van 't placaat gestraft te werden.

22.

Byaldien den gouverneur of commandant-sergeant tot Menado, om een vaarthuyg, corra-corra, gelalo,[2]) 't zy tot transport van hare gecommitteerdens, predikant, 't bestellen van brieven, of wel eenige houtwerken tot het maken of repareeren van scheepen, chialoupen, als anderzins, benoodigd wierd, soo sal den coning en rijksgrooten van Taroena gehouden zijn, de Ed. Compagnie in soodanigen gelegentheid soo veel doenlijk sal sijn genoegen te geven en het aan voorschreven gerief niet laten ontbreken.

---

[1]) Schildpadshoorn.
[2]) Gilala, lange snelvarende roeiboot.

23.

Ten laatsten beloof ik, koning, en rijksgrooten, al hetgeen voorschreven staat, als vroome, getrouwe vassalen en leenmannen van de Ed. Compagnie in alle deugd en opregtigheid te onderhouden en van myne onderhoorigen in allen deelen te doen onderhouden, sonder dat aan dese of geene differenten, die in der tijd souden mogen of komen ontstaan, eenige verbrekinge van voorschreven contract sal geleden werden. 't Welk wy dan in teeken van waarheyd, ik, koning, en rijksgrooten, naar den Christen Hollandse gewoonte, met het uiten van de woorden „Zoo waarlijk helpe my God almagtig", zijn bevestigende.

Aldus gecontracteerd, beëedigd en gesloten tot **Ternaten**, in 't casteel Orange, den 22 Mei 1748 — was geteekend — **G. W. van Brandwijk van Blokland, J. Haasebroek, Js. Meuleman, J. F. Stegman, J. G. Rijswijk, Bruins, G[d] de Goede, A[s] Wendelboe.**

Onder stond: Ter ordonnantie van den Edelagtb. Heer gouverneur en raad — was geteekend — **J[b] Scheerens**, secretaris.

CMXIII. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

20 November 1748. [1])

Ook aan de Noordzijde van Celebes' noordelijke landtong wilde de Compagnie een fort bouwen ter bescherming van de goudgraverijen. Zij had daartoe Bwool uitgekozen, doch de resident op Menado moest aan den gouverneur der Molukken melden, dat de grooten van Bwool, die hij ter bespreking naar Menado had opgeroepen, ten eenenmale ongenegen waren om op hun kosten en in hun land een vesting voor de Compagnie te bouwen. Wel boden zij aan een steenen loge te bouwen, die de „besettelingen" in staat zou stellen zich eventueel te verdedigen. Bij het volgende contract wordt een en ander geregeld.

Nader beloften en verseekeringe, gedaen door den coning van **Bwool**, Jacobus Pompa, benevens desselfs alhier [2]) present sijnde rijxgrooten, aan den onderkoopman en Manado's resident Johannes Pauwen, 's Compagnies wegen, in manieren als volgt.

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1750*, 14[de] boeck, folio 621 en volgende.
[2]) Op Menado.

1.

Eerstelijk sullen alle contracten en verbintenisse, die met d'E. Comp[ie] van tijd tot tijd door de coningen van **Bwool**, benevens haere rijxraden successivelijk zijn aangegaan en beswooren, heyliglijk moeten geobserveert en agtervolgt werden, sonder eenige de minste veranderingen, onder wat benaeminge of pretext zulx ook soude mogen weesen.

2.

Beloven wy, coning en rijxgrooten, soo voor ons als onse nacomelingen, soo lang er eenige plaatsen op ons land sullen te vinden sijn daar goud schuylt, en de tijd en gesteldheyt van onse negory en volkeren het toelaet, om het goudgraven sonder eenige de minste tusschenpoosinge op sijn aldercragtigste te doen voortsetten, met telkens onder het gesagh van een à twee bequame opperhoofden sooveel manschappen naa de goudmijn te senden, als maar eenigsints van de negory te missen zullen sijn, welke hoofden dan ook wel specialijk sullen verpligt en gehouden sijn, van het nette getal dier goudgravers, en hoe lang een ider daarin g'arbeyd heeft, mitsgaders hoeveel 'er op een dag met een enkelde doelang [1]) wel gevonden is, en wat winst of hoeveel swaarte een ider voor sijn hooft heeft opgedaan, een accurate aanteekening te houden, en daarvan by dies terugkomst op de negory aan den coning en den commandant [2]) een pertinente notitie overgeven, mitsgaders verders van alles een nauwkeurig verslag doen, en wel insonderlijk [3]) wat maar de minste opmerkinge omtrend deesen bysonderen arbeyd meriteerd.

3.

Belooven wy niet alleen alle het op ons land gegravene en gevondene goud, nemaar ook dat ons van andere plaatsen en negoryen sal in handen komen, sonder daarvan iets het alderminste te agterhouden of aan anderen te schencken, ruylen, verkoopen, of op wat wyse hetselve maar veralineert kan werden, opregtelijk en alleen aan d'E. Comp[ie] onvervalst in trocque van [4])

---

[1]) Groote houten schotel, gebruikt voor het uitspoelen of wasschen van ertsen.

[2]) Ook op Bwool lag een wacht onder een sergeant.

[3]) Sic.

[4]) In ruil voor. Vergelijk Fransch troquer.

lywaaten of andere whaaren van onse gading, tegens tien rijxdaelders de reael swaarte te zullen leeveren. En opdat d'E. Comp[ie] des te meerder van dat metaal sal kunnen magtig werden, soo beloven wy al verder, dewijl er seer veel van dat minerael, soo aan goude crissen, buykplaaten, arm- en vingerringen, coraelen etc[a], niet alleen tot eygen gebruyk, maer ook om hetselve, soo hier en daar, weder aan particulieren te verhandelen, versmolten en verwerkt werd, om soodrae wy wederom op ons land en negory sullen gekoomen sijn, by een uytroepinge van eenige daegen na den anderen, aan alle en een igelijk van onse onderdaenen op het alderkragtigste te zullen verbieden, dat niemant meer van dat minerael sal mogen laten versmelten en verwerken, als tot sijn eygen gebruyk en lighaamscieraad, dat sylieden dan ook niet anders als by hooge noodsaekelijkheyd en groot gebrek, edog niet anders als met voorkennisse van den coning en den commandant, mitsgaders by verschyninge tot Manado niet anders als met bewillinge en voorkennisse van den Manadosen resident, zullen moogen verkoopen.

Bovendien beloven wy nog almeeden te sullen bezorgen en daarop al ten eersten een seer stipte ordre bepaelen, dat onse onderdaenen, die wy te saemen met de vreemdelingen, die aldaar door d'E. Comp[ie] gepermitteerd sijn, ruym agthondert coppen sterk requenen, verpligt en gehouden zullen sijn, ieder voor zijn hooft of aandeel, alle half jaar op sijn minst een reael swaarte van voormelt metaal aan d'E. Comp[ie] te leveren, egter met dien uytdruckelyken sin en verstande, dat het meerdere, by haarlieder onderdaenen magtig zijnde voorschreven mineraal, almeeden in voegen voorschreven aen d'E. Comp[ie] opregtelijk sonder het alderminste daervan te vervreemden, sal moeten geleverd werden. En wie teegens eenige deser poincten sal komen te misdoen, belooven wy dan ook ter straffe — sodanig als op dese poincten reeds door Haar Ed[e], de Hoogillustre Indiase Regeering tot Batavia in anno 1743 beraamt sijn en ons by geschrift door voornoemden resident, in het Maleydsche getranslateert, is te kennen gegeeven — en in der tijdt nog verder te beraemen staat, sonder eenige de minste oogluykinge of aansien van persoonen, in handen der E. Comp[ie] te zullen leveren.

4.

Alle vreemdelingen — geen of niemand daarvan uytgezondert

— beloven en verseekeren wy, buyten speciael consent van Sijn Hoogedelheyt tot Batavia, den E.E. Agtb. Heer gouverneur tot Tarnaaten en den Manadosen resident, hetsy ook onder wat pretext het wesen mag, niet onder onse landpaalen, en veel minder in onse quallen [1]) of revieren te sullen gedoogen nog te permitteeren, maar sullen alle deselven by verschyning onder ons territoir opstonds met alle mogelyke cragt daer vandaan dryven, en in cas van oppositie henluyden des mogelijk sien gevangen nemen of verdelgen, en wel insonderlijk het Mangindanauws, Mandhareese en Boeginees gespuys, Baliërs, Javaanen, etc^a^. En opdat hierop dan des te beter reguard sal werden genoomen, soo doen wy by deesen, met onse volkome sin en genoegen, ten eenemaal afstand van alle de revieren en quallen, onder ons resort geleegen, en laaten de magt en beheeringe daarvan alleen volkomentlijk over onder het bewind van den commandant aldaar 's Comp^ies^ wegen, of wel degeene, die na deesen daar uyt naeme der E. Comp^ie^ het gesagh zal voeren, sonder ooyt daarop weder eenige andere pretentie te sullen, kunnen, of mogen maaken.

5.

Ook soo wie van onse onderdaene of ingesetenen aen eenige misdaeden van importantie sullen werden schuldig bevonden, belooven wy al ten eersten, soo het mogelijk is, hetsy ook wie het wesen mag, sonder onderscheyd of eenige de alderminste oogluykinge, ter straffe in handen der E. Comp^ie^ te sullen leeveren, en niet meer, gelijk bevoorens wel door ons, tegens 's Comp^ies^ uytdruckelijk verbod en order gedaan is, daar vandaan dryven, tensy de nood en omstandigheeden van saaken hier ons toe anders komen te dringen.

6.

En dewijl soo veel van onse onderdaenen, soowel mannen als vrouwen, onchristenen en Mahometaanse persoonen tot haar mans en vrouwen nemen, als Tontoliërs, Paloppers, Cajelereesen, etc^a^, soo beloven wy ook naa deesen aan een iegelijk van onse onderdaanen dit wel strengelijk te zullen verbieden, tenzy dat de onchristenen mannen of vrouwspersoonen aanneemen en verzeekering doen van tot onse Christelyke gereformeerde religie by eerste verschyninge van een predikant aldaar te zullen overgaan.

---

1) Koewala = riviermond.

7.

Insgelijks neemen wy aan en beloven, soo het d'E. Comp[ie] sal behaegen en aanstaan, al ten eersten op onse negory, ter plaatse alwaer thans 's Comp[ies] logie staet, dan wel op soodanige plaats aldaar, als d'E. Comp[ie] best sal behaagen, een suffisante, hegte en sterke steene huys of logie, met een pakhuys daaraan vast, te saamen twaalf vaam, Rijnlandse maat, lang, en seven vaam breed, mitsgaders een diergelyke steene wagt van ses vaam lang en seven vaam breet, omsingelt met een suffisante pagger van goed yserhout en vier steene punten voor het geschut, te zullen opbouwen, en daartoe alle de benoodige matriaalen besorgen, als steene, goede kalk, yserhoute balken en planken, sparrenlatten, en wat verders daartoe meer sal benodigt syn, sonder dat d'E. Comp[ie] daarvoor ooyt een duyt aan ons of aan onse nakomelingen sal behoeven te betaalen, of wy naa deesen op gemelte logie zullen kunnen eenige pretentie hebben of maaken, mits egter d'E. Comp[ie] eeniglijk en alleen maar tot dit werk de noodige yserwerken, spykers en dakpannen, mitsgaders een timmerman en een metselaar besorgt. En sullen alsdan ook op onse eygen onkosten, sonder dat het de minste hinder aen het goudgraeven zal toebrengen, dagelijks, tot de complete perfectie van dit werk, vijftig mannen contribueeren, aangesien een meerder getal seekerlijk eenige hinder omtrent het goudgraeven soude toebrengen, vermits onse negory, gelijk reeds voorschreven staet, met de vreemdelingen, die aldaar g'permitteerd sijn, maar in ruym agthondert weerbaere manne bestaet.

Alle dese omme- en bovenstaende articulen belooff ik, cooning, en rijxgrooten, als vroome, getrouwe vasallen en leenmannen van d'E. Comp[ie] in alle opregtigheyd, sonder de minste verkeerde uytlegginge daeraan te geeven, alles naa den letterlyken sin te zullen nakoomen, onderhouden, en door mijn onderdaenen in allen deelen en poincten te doen onderhouden, sonder dat hieromtrend ooyt eenige de alderminste infractie [1]) sal moogen plaats hebben, en oversulx hetzelve dan, tot meerder verseekering van dien, met onse gewoone hantteekening hebben bekragtigt.

Onder stond: Aldus onder eeden door ons b'looft en verseekert

---

[1]) Er staat: instructie.

tot **Manado**, op 's Comp[ies] logie, den 20 November 1748 — was geteekend — **Jacobus Pompa, Jacob Balo Bagunda, Manuel Kodite, Dato Naruno, Palus** en **Bolonkat.**

Lager: In naame en vanwegen d'E. Comp[ie] — geteekend — **Joh[s] Pauwen.**

Ter onser presentie — en geteekend — **Jan Ruysenbeek** en **W[m] Lambertsz.**

Nog lager: Voor de vertaaling — was geteekend — **Jan Ruysenbeek.** [1])

CMXIV. BANTAM.

28 November 1748. [2])

In het najaar van 1748 werd de oude Bantamsche sultan, die reeds lang teekenen van verstandsverbijstering had gegeven, volslagen waanzinnig. Zoo deed hij op zekeren dag zeven familieleden, waaronder zijn eigen zuster met haar dochter, ter dood brengen en liet een zijner bijvrouwen, die zwanger was, met rotans geeselen. Zelfs de nieuwe kroonprins — zie hiervóór, blz. 440 e.v. — was zijn leven niet zeker meer.

In overleg met Ratoe Sarifa werd de gevaarlijke vorst op een wandeling door een Nederlandsch officier gearresteerd en tenslotte naar Ambon gevoerd. Vervolgens vaardigde de Hooge Regeering onderstaand document uit (De Jonge, *Opkomst* X, blz. XLIX en volgende, Robidé van der Aa, *De groote Bantamsche opstand*).

Copia patent, verleent aan de koninginne van **Bantam** als regentesse van 't rijk, in dato 28 November 1748.

Gustaaff Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Raden wegens den Staat der Vereenigde Nederlanden en de Nederlandsche Maatschappye in India, allen dengeenen, die dezen sien of den inhout dezes te weten nodig is, Salut! doen te weten:

---

[1]) Gouverneur en raad der Molukken keurden deze overeenkomst goed, met een wijziging van artikel 6, namelijk dat huwelijken met niet-Christenen niet meer mochten plaats hebben, ook niet in afwachting van de komst van een predikant, die dan de onchristen echtgenoot(e) zou doopen, maar dat de doop vóór het huwelijk moest worden ontvangen. (*Zie resolutiën van gouverneur en raad der Molucco's van 11 December 1748*).

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1749*, 2de boeck, folio 710 en volgende. Afgedrukt bij De Jonge, *Opkomst*, X, blz. 148-152.

Nademalen de saken van het Bantamse rijk, door eene al lang ontdekte dog eyndelijk tot openbare buytensporigheden en gevaarlyke rasernyen overgeslagene indispositie van den koning, t'sedert eenigen tijd reeds seer verre verlopen en ten laasten in sodanige crisis en vreese voor een totalen omkeering en gantschelijk verval gekomen zijn, dat niet alleen de koninginne en 's konings schoonzoon, den in anno 1746 door de Comp^ie op 's konings iterative en sterke verzoeken bevestigden kroonprins Pangerang Ratoe Sarieff,[1]) nevens 's konings eygene dogter, maar ook de voornaamste Bantamse rijxgroten hare toevlugt en retraite hebben moeten nemen by de Comp^ie, om zowel voor haar leven te zorgen als derzelver adjude en bescherming te versoeken, ten eynde de saken van het rijk mogen werden bewaart voor eene onherstelbare omkeering en gevreesden totalen ondergang, en wy na ingenomen advis van 's Comp^ies bediendens aldaar en verder gedaan onderzoek dieswegen bevonden hebben dat so seer den welvaart van dit nabuurig koningrijk Jaccatra en 's Comp^ies hooftetablissement in hetzelve, met hare besittinge in 't gemeen, van ons quamen te eysschen, ook ten beste van wederzijdse ryken en onderdanen, attent te zijn op de onderhouding eener goede en geschikte regeeringsforme in dit aan ons so seer verbondene limitrophe[2]) Bantamse rijk, welkers correspondentie met deze hoofdstad nòg stil staat, nòg gemist kan werden, al so seer ook de tijdts pressance van ons vorderde om ten eersten te stuyten en door onse tussenkomste te doen ophouden de gevaarlyke gevolgen, die te vreesen waren van de woede, waarin den koning van dit rijk deser dagen weder vervallen was en van tijdt tot tijdt hoe langers hoe meer scheen te vervallen door de bovenvermelde ontsteltenisse zyner harssenen en zyne dolle driften, mitsgaders d'extremiteyten, die daaruyt konden voortspruyten, tot een irreparable schade beyde van dat en dit rijk én van het grote belang der Maatschappye in beyde.

So is 't, dat wy, genoodsaakt geworden zijnde ons te verzekeren van de perzoon des voorgemelden Bantamsen konings, en op de regeering van het rijk uyt bovengenoemde motiven, met advis ende overeenkomste met de voorschreven koninginne Ratoe Sariefa, den kroonprins Pangerang Ratoe Sarief, den ouden rijx-

---

[1]) Zie hiervóór, blz. 440 e.v.

[2]) Fransch, aangrenzend.

bestierder Pangerang Coessoema Ningrat en de verdere Bantamse, so hier als ginter aanwesende groten, ordre te stellen, goed gevonden en verstaan hebben het geheele Bantamse rijk te nemen onder onse bewaring en bestiering, tot 's konings dood of herstelling toe, dan wel totdat daarover anders zal werden overeengekomen en door ons nader gedisponeert, en dat wy ingevolge van dien hebben noodsakelijk g'oordeelt, goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk, dat de voorschreven Bantamse koninginne Ratoe Sarifa, onder den titel van Ratoe Siry Sulthan Bantam, die zy reeds zo lange heeft gevoert, sal hebben het opperbewind over het Bantamse rijk, als regentesse vanwegen de Compie, en uyt onsen name gevolgelijk zal exerceeren de koninglyke authoriteyt en het oppergebied over die landen en volkeren, met alle de prerogativen, vryheden, hoogheden en pre-aeminentiën, die daaraan g'accrocheert zijn, behoudens de ondervolgende bepalingen; en dat zij in dit regentschap en koninglijk gezag over het Bantamse rijk gevolgelijk zal moeten werden erkent, g'eert en gehoorsaamt door een ieder die het aangaat, ook daarin gemainteneert door 's Compies bediendens aldaar, agtervolgens de ordre, die wy daaromtrent van tijdt tot tijdt zullen stellen; des dat de voorschreven koninginne-regentesse Ratoe Siry Sulthan Bantam niets zal vermogen te doen dat van eenige aangelegentheyd is, sonder alvorens daarover in te nemen het advis van de volgende voornaamste Bantamse groten, die haar by dezen als een regeeringsraad werden toegevoegt, te weten:

den kroonprins Pangerang Ratoe Sarieff,
den rijxbestierder Pangerang Coessoema Ningrat,
den opperregter Kiey Fokkee,
den adjunct-rijksbestierder Pangerang Chamied,
den secretaris van het rijk,

alles ten overstaan, bywesen en onder de directie van dengeenen, die 's Compies wegen tot Bantam het gezag voert, en die de faculteyt zal hebben in twyffelagtige zaken van veel aangelegentheyt, waarin de sentimenten van den voorschreven raad merkelijk verdeeld en verschillend mogten wesen, òf selfs te decideren, òf de saak, die onder handen is, te surcheeren en daarover onse ordre te vragen en in te nemen, des dat in alle gemeene saken zal werden gehandelt na de wetten en gewoontens van het

Bantamse rijk, en de onderdanen alzo bewaart werden, so veel als de grote, by hare regten en vryheden, en dat de huysselyke bestellingen van weynig belang zullen staan alleen ter bezorging en beschicking van de voorschreven koninginne-regentesse, tot onderhouding van goede ordre en een behoorlijk en nodig aanzien en ontzag onder de gemeente.

Ten tweeden, dat van de inkomsten van het rijk zal werden gegeven een geregte derde, dan wel, indien men dat in 't vervolg beter mogte oordeelen na de keuse van de Comp[ie], eene vaste somme van vijff en twintig duyzent Spaansche realen jaarlijx, om daaruyt te vinden het onderhoud van den Sulthan, so lange hy in 't leven en buyten 't rijk afwesig is, dat van de Pangerangs op Ceylon, van den Panambahan hier ter plaatse en van de besetting op Lampong, [1]) en dat hetgeene van voorschreven vijff en twintig duyzent rijxdaelders Spaans 's jaarlijx dan nog zal resteeren, sal strecken in mindering van de verschotten, die de Comp[ie] reeds gedaan heeft, so aan voorschreven posthoudinge op Lampong t'sedert tien jaren, als omtrent de dertig duyzent Spaanse realen, die in den jare 1731 aan het Bantamse rijk door de Comp[ie] zijn opgeschoten, tot tijd en wyle alle die posten vervent zijn, houdende de Comp[ie] daarvan behoorlyke rekening, waarna en als de voorschreven voorschotten eens zullen wesen geliquideert, de voorschreven posten van onderhoud alleen zullen overblyven, te rekenen dat van Lampong op vierduyzend Spaanse realen jaarlijx, dat van de Pangerangs op Ceylon op tweeduyzent een hondert en dat van den Panembahan op vierhondert gelyke realen jaarlijx, makende dus buyten het onderhoud van den koning ses duyzent vijff hondert Spaanse realen jaarlijx; en zal oversulx de uytkeering van voorschreven derde gedeelte der inkomsten alsdan ophouden, behoudens de betaling van voorschreven onderhoudspenningen, telkens een jaar vooruyt, dewelke alsdan op de ordinaire peperreekening zullen werden vereffent.

Ten derden, dat by herstellinge van de regeeringsforme op Bantam al aanstonds door de koninginne-regentesse sal werden gedaan restitutie aan een ieder van het zyne, dat hem in deze dagen door den koning is afgenomen, ook aan de koninginne

---

[1]) Zie hiervóór, blz. 441 en volgende.

zelfs en pangerang Ratoe van het hare, en wat verder niet gehoort tot het rijk off het hoff van den vorst, alles nogtans met communicatie en onder het oog van dengeenen, die vanwegens de Comp[ie] tot Bantam het gezag heeft, en van de rijxraden, die de koninginne-regentesse zijn toegevoegt, ten welkers overstaan ook zal werden gemaakt en duidelyke en precise inventaris van alle de juweelen, pieken, krissen, houwers en andere ornamenten, tot het rijk en de koninglyke waardigheyt gehorende; des sal de koninginne-regentesse de dispositie behouden over de resteerende juweelen, goud- en zilverwerken en alle andere kleynodiën, niet tot het rijk gehorende, en haar of den koning toekomende, behoudens dat zy van het laaste in staat zy, wanneer het gevordert mogte werden, goede aanwysinge te doen, ten genoege van de Comp[ie].

Laastelijk behoud de Comp[ie] aan haar de vryheyt, om by vervolg van tijt omtrent de voorschreven schicking van het bestier in het Bantamse rijk sodanigen verandering te maken, als de tijdtsomstandigheden mogten vereysschen. Ook zal de koninginne-regentesse moeten bezorgen, dat wanneer de Comp[ie] nodig oordeelt deze of geene gronden, 't zy aan de stranden of elders op de eylanden of aan de vaste wal, te laten opruymen en fortificeeren, 't selve ten eersten werde gedaan, en dat, voor eene redelyke betalinge daartoe, door het volk van Bantam, op de plaats daar het nodig wezen mogte, de vereyschte materialen werden gelevert en aangevoert, behoudens dat de eygenaars der gronden, die de Comp[ie] in dier voegen aan hare fortificatiën trekken of opnieuws besetten of versterken mogte, zullen genieten een redelijk aequivalent voor dier waarde en de opstallen, daarop te vinden, ter taxatie[1]) van de voorschreven rijxraden. En zal de voorschreven koninginne-regentesse sig zowel in diergelyke als in alle andere extraordinaire gevallen, niet tot de dagelyxe regeering van het land gehorende, altoos moeten gedragen naar het goedvinden van dese regeering, ook zonder consent van dezelve hare administratie en regentschap niet mogen nederleggen of zig het maniement van zaken onttrecken, of ook iemand van de voorschreven rijxraden zonder consent van de Comp[ie] daarvan uytsluyten, maar in alles tragten te besorgen

[1]) Sic! Er staat laxatie.

het welwezen van de Comp[ie] en het rijk van Bantam, waarover zy als regentesse is gesteld, zonder daarvan af te wyken in eeniger maniere.

Ten welken eynde zy den inhoud dezes door hare ondertekening en zegul in tegenwoordigheyt van 's Comp[ies] bedienden en de voorbenoemde rijxraden, en onder derzelver medebevestiging, teykening en verzeguling zal moeten bekragtigen en zig tot nakoming van hetzelve verbinden.

Ordonneeren en beveelen dierhalven alle en een iegelijk, die onder het Bantamse rijk gehoort, lasten ook een iegelijk onzer onderdanen en ingesetenen, in 't byzondere 's Comp[ies] hoge en lage gequalificeerdens tot Bantam, en voorts een iegelijk dien het aangaat, den inhoud dezes t'observeeren en te agtervolgen, alzo wy nodig geoordeelt hebben ten beste van wederzijdse landen en volkeren op de bestiering van het Bantamse rijk onder 's Comp[ies] hoger gezag de vorenstaande ordres te stellen.

Gegeven in 't casteel **Batavia** op 't eyland Groot Java in 't koningrijk Jacatra, desen 28[e] November anno 1748.

Onder stond: den Gouverneur-Generael van Nederlands-India — was getekent — **G. W. van Imhoff.**

Ter zyde stond 's Comp[ies] zegul, gedrukt in rode lacque.

Lager: Ter ordonnantie van Hooggemelde Haar Edeles — was getekent — **N[s] Jongsma,** secretaris.

Nog lager: Accordeert — geteekend — **N[s] Jongsma,** secretaris.

CMXV. MOLUKKEN—MAKJAN.

27 December 1748. [1])

Makjan had van oudsher onder de opperhoogheid van Ternate gestaan, dat op zijn beurt onder de souvereiniteit van de Compagnie was gekomen. Geleidelijk-aan hadden de Makjansche hoofden zich aan het toezicht van Ternate onttrokken en geweigerd producten op te brengen en leenhulde

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1750,* 14[de] boeck, folio 687 en volgende. In een mij door het Landsarchief te Batavia toegezonden afschrift ontbreken het 4[de] en 6[de] artikel.

te bewijzen. Op aansporing der regeering te Batavia riep de gouverneur der Molukken hen op naar Ternate, waar zij, in een bijeenkomst op 13 December 1748, verklaarden, niet genegen te zijn weer onder de gehoorzaamheid van Ternate terug te keeren, maar zich wel bij contract onder de Compagnie te willen stellen. Nadat de gouverneur zich overtuigd had, dat de Ternataansche vorst daarin geen reden tot misnoegen jegens de Compagnie zou vinden, kwam de volgende overeenkomst tot stand.

Acte van verbintenisse, aangegaan, beslooten en b'eedigt tusschen den E.E. agtbaren Heer Mr. Gerrard van Brandwijk van Blokland, gouverneur en directeur, benevens den raad in **Molucco**, in name ende vanwege Zijn Hoogedelheid, den Hoogedelen, Welgeboren Heer Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, mitsgaders de Weledele heeren Raden van Nederlands-India, als representeerende de Generaale G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] en den Staat der Vereenigde Nederlanden in dese Indiase gewesten ter eenre, ende de respective opperhoofden en dorpregenten van het eyland **Macquian**, met den resorte van dien, ende zulx wel met speciale bewilliginge ende toestemminge van Zijn Hoogheid Amir Iskander Djoel Carnaine Kitchil Radja-lauwt, coning van Ternaten, ter andere zyde:

1.

Eerstelijk verklaaren en sweeren wy, senghadjes en dorpregenten van **Macquian**, de bovengemelte G'octroyeerde Oostindische Comp[ie] voor nu ende althoos te erkennen voor onsen oppersten en wettigen leen- en beschermheer, mitsgaders welgemelte Oostindische Comp[ie] oversulx ook in allen deelen ende gevallen gehouw, getrouw, gehoorsaam en onderdanig te zullen blyven.

2.

Voorts verbinden en verpligten wy ons bysonderlijk, om de jaarlijx van Batavia alhier tegemoet gezien werdende s'Comp[ies] schepen en vaartuygen met onze gesamentlyke negorijs coracoras,[1]) ten getalle van agt stuks, onder gelyde van een Europees 's Comp[ies] dienaar, van het fortres Zeeburg tot Macquiam, tot in straat Patientie, of straat Batchian, welke passagie de-

[1]) Prauwen.

selve ook zouden komen te nemen, te sullen tegemoet gaan ende tot op deese rheede helpen bougseeren, of alle andere noodige diensten toe te brengen om haar ten spoedigsten mogelijk in behoude haven alhier te brengen.

3.

Insgelijx verbinden en verpligten wy ons, om byaldien d'E. Comp[ie] gebrek aan volk tot den overvoer van derselver scheepen naar Batavia of elders mogt onderhavig geraken, sooveel van onse onderdanen daartoe te zullen contribueeren, als wy vermogens zullen weesen, en dat wel teegens sodanige besoldinge, als ten dien opzigte weleer is g'accordeert, te weten:

den sergeant marinje[1])		6 rds	maendelijx.
„ corporaal	„	4 rds	
„ gemeen	„	3 rds	

4.

In welker voegen wy ons almeede verbinden omme des noods, ofte door de E. Comp[ie] daertoe aangesprooken werdende, al ten eersten 100 stux van onse onderdaanen te sullen contribueeren ter verrigtinge van militaire diensten binnen het casteel Orange, ende dat teegens soodanige gagie, als hierboven bereeds is uytgedruckt, mitsgaders voor soo lang als den nood sulx sal koomen te vereysschen.

5.

Hierenbuyten verbinden en verpligten wy ons almeede, om d'E. Comp[ie] by continuatie met goede en verwerkbare kalk te zullen gerieven, ende dat wel ter quantiteyt van drie hondert maaten jaarlijx, teegens thien stuyvers ieder maat gerekent, waarvan telkens in de maand April (indien 's Comp[ies] Bataviase secours-scheepen off vaartuygen nog niet zijn genadert), een hondert en vijftig maaten binnen dit casteel sullen moeten werden gelevert, gelijk mede de overige een hondert vijftig maaten in de maand October, dewijl de mousson alhier in die tyden 't best is toelatende om de kalk na herwaarts droog te kunnen overvoeren.

---

[1]) Marinjo, titel voor een ondergeschikt inheemsch ambtenaar. Zie voor dit woord *Pieter van Dam's Beschryvinge*, II, I, glossarium in voce.

6.

Alle hetgeene voorschreven belooven wy niet alleen promptelijk te sullen observeeren en naerkomen, soo lange als wy onder het presente directe gebied en de gehoorsaamheyd van de E. Comp[ie] sorteeren, maer ook altoos sonder de minste afwykinge daerby te zullen blyven continueeren, offschoon wy ons indertijd[1]) weederom onder het gesag en bestier van den coning van Ternaten mogte begeeven.

Onder stond: Aldus gedaan, gecontracteert en vastgesteldt, mitsgaders op de Mahumetaanse wyse beswooren tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 27 December anno 1748 — was geteekend — **G. v. B. v. Blokland, J[n] Fk. Stegman, J[s] Meuleman, J[n] Rijswijk, J[b] Scherens** en **G[d] de Goede.**

Lager, met 's Comp[ies] groote zegul gedruckt in roode lacque [gesegelt] en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den E.E Agtb. Heer gouverneur en raed voornoemt — en geteekent — **J[b] Scheerens,** secretaris.

CMXVI. TIMOR.

5 Januari 1749.[2])

Op Timor bestond, naast de officieele Nederlandsche en Portugeesche vestigingen, nog een niet-officieele macht, namelijk die der Toepassen of „swarte Portugesen", afstammelingen van Portugeezen en inheemsche vrouwen, die een eigen hoofd hadden, tenenti-generaal (luitenant-generaal) getiteld. Deze leefden hoofdzakelijk van roof en paardendiefstal, en oefenden op de inheemsche bevolking, die wat ver van de Nederlandsche vestiging Koepang verwijderd zat, een zwaren terreur uit. In 1747 wendden de hoofden van Sorbian of Sorbiano, tusschen Lifao en Koepang gelegen, zich tot het Nederlandsche bestuurshoofd aldaar, met verzoek om de bescherming van de Compagnie tegen deze zwarte Portugeezen te mogen genieten. Ze wilden zich daartoe onder de souvereiniteit van de Comp[ie] stellen. Daniel van den Burgh, het Nederlandsche opperhoofd, wendde zich bij schrijven van 15 September 1748 tot de Hooge Regeering te Batavia, om te weten, of hij die van Sorbiano en andere verdrukten onder 's Comp[ies] bescherming tegen de Portugeezen zou mogen aannemen. De regeering

---

1) Versta: mettertijd.

2) Uit *Contractboek XIII* (No. 21) op het Landsarchief te Batavia.

vond dit goed. Intusschen was Sorbiano reeds door den tenenti-generaal veroverd, maar verschillende omliggende vorsten, vroeger in naam reeds met de Comp[ie] verbonden, stelden zich nu opnieuw onder haar bescherming.

Wy, ondergenoemde, gezamentlyke koningen van **Amacone**, die herwaards gekomen zijn, als Nebe Noni, Kayba Tayboko, Aakenat Natoeng, Atta Tamella, Lamoeme Putay, Noe Besi Banani, Tousala Amaneno, Kloe Taka, Taka Liepan, Ta-eka Manoene en Tanesi Benoe, communiceeren UEd. de reden of oorsprong, waarom wy onze provintie verlaten hebben, namentlijk:

Zoo als de swarte Portugezen gehoord hadden, dat die van Amanoebang en Amphoang zig hadden te weer gesteld, zoo hebben zy onzen broeder, D. Sebastiao en andere koningen van Sorobiao laten opvatten, enz. Zoo zijn wy uit vrees van mede gevangen te worden, gevlucht tot de Edele Compagnie, om van hare benevolentie te profiteeren en als vasallen veiligheid en protectie te genieten van Uw Ed.

Die van onzen kant gesneuvelt zijn, zijn 120 personen, zoo groote als kleine. en die herwaards naar Koepang gekomen zijn, zijn 2305 gewapende mannen, buiten de vrouwen en kinderen, alsook die van Amacone, wier getal wy niet weten, alzoo zy verstrooid zijn.

Was geteekend met 11 kruisjes en de namen ut supra.
Ter zyde stond: **Coepang**, den 5 January 1749.

Wy, onderstaande, koningen van **Amanoebang**, die herwaards na Coepang opgekomen zijn, als D. Micquel Fern[s] de Consençao, Sebastiao Fern[s] Varella, Anthonie de Consençao, Medardo de Sacramento, Louis Nay Tapini, Aleupa Nay Tabella en Ataupa Nay Tailla, geven aan UEd. te kennen al het menigvuldig bloedvergieten en gevecht, dat alhier is voorgevallen, wanneer Corto Sandolo, de broeder van Caspar de Costa, anders genaamd Pasqual de Costa, luitenant van de provintie Amanoebang, kwam uit last van D. Caspar de Costa, generaal-luitenant, alsmede van den capitain-generaal dier volksplanting, Domingo de Fraria, desselfs schoonvader, die ons zeer valschelijk heeft beticht, alsof wy voornemens waren om alle de Christenen te vermoorden in die provintie, weshalve zy twee van onze tommongongs hebben

laten opvatten en dezelve, zonder eenige oorzaak of reden, laten om hals brengen.

Hierop hebben wy, de gezamentlyke koningen van Amanoebang, de wapenen tegen dezelve opgevat en gestreden, wanneer zig ter zelver tijd die van Sorobiao met hare gansche magt tegen ons vereenigden en de Christenen[1]) ondersteunden, waardoor zy van ons volk omtrent 8000, zoo mannen als vrouwen en kinderen, gedood hebben, waartegen wy niet langer bestand zijnde, genoodzaakt waren te retireren en ons te verbergen in eene zeer groote rotssteen, genaamd Nia Nama, alwaar ons de gemelde Christenen met die van Sorobiao hebben omsingelt en eene groote slagting veroorzaakt, waarna ons het legerhoofd der vyanden eenen brief toezond en verzekeren liet, dat wy zonder vrees, vry en frank, konden optrekken en wederkeeren na onse plaats; dat ons ook de toegebragte schade zoude vergoed worden, enz.

Nu komen wy ons onderwerpen voor de voeten van de Compagnie, met nedrig verzoek, dat Uw Ed. met medelyden aangedaan over onzen droevigen en hulpeloozen staat, ons met eenige wapenen gelieve te assisteeren.

Onder stond: Uw Ed. nedrige dienaren — was geteekend — ut supra, met nog 5 kruisjes.

Coepang, den 5 January 1749.

CMXVII. BENGALEN.

13 September 1749.[2])

Op aandringen van 's Compagnies directeur werd aan de particuliere Hollandsche handelaars toegestaan, tegen betaling van billijke rechten ook levensmiddelen, waar in Bengalen een goede markt voor was, in de haven van Chinsura aan te voeren.

---

1) De zwarte Portugeezen.

2) Uit *Contractenboek XIV* (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.

Translaat Persiaans bevelschrift, verleend door den Houglysen fausdaar, scheyg Hedejetulla, [1]) vanweegen zynen principaal, de heer Serraay-ud-douwla [2]) en met desselfs zegel sub dato 13de, en ontfangen alhier den 27e September anno 1749.

De motseddies, canoengooys — controlleurs — en alle verdere bediendens van Asiemgens en Saatgam, gehoorende onder **Hougly**, zo present als toekomende, werden by deesen geadverteerd, dat nademaal door den wackiel der Hollandse Compagnie te kennen gegeven is het voornemen van particuliere Hollanders, omme de volgende eetwhaaren, als rijst, tarwe enz. uyt Dhoelia en Bakergens, zoo te water als over den landweg met hunne eyge desteks te Sunsura te doen brengen en vervolgens daarinne te handelen, byaldien de prijs der voorschr. vivres hen alhier tot twee maons [3]) voor een ropy aangereekent en niet meer als 3½ percento aan tholgeld — alle ongelden daaronder begreepen — afgevordert, mitsgaders voorts gepermitteerd wierd die negotie met gerustheyd op dien voet aan te vangen, men goed gevonden heeft daarinne te bewilligen en Ulieden dienvolgende aan te schryven, dat de prijs der voornoemde eetwaren hen tot twee maons voor yder ropy zal aangereekent en niet meer als 3½ ropy ten hondert aan tolgeld — alles daaronder begrepen — mogen afgehijscht [4]) werden, waarmede de gedagte Hollanders dan sullen kunnen volstaan en de vivres uyt de voorschr. en andere plaatsen vry en liber met hunne destecks zo te waater als over land te Suntsura laaten aanbrengen, mitsgaders vervolgens verkoopen en het tolgeld te Asiemgens voldoen, 't welk Ulieden oversulks aldaar moeten ontfangen, zonder hen bovendien het allergeringste af te vorderen of om de wille van deese negotie eenige verhindering toe te brengen en ook 's jaarlijks geen nieuwe ordonnantiën, belangende deeze affaire, te begeren, dewijl deeze tot een vast regulement kan en moet dienen.

---

[1]) Vermoedelijk te lezen Hadji Tulla.

[2]) Dit lijkt meer een titel dan een naam. Vgl. den bekenden Perzischen titel ehtemaed-ud-dowleh = rijksbestuurder.

[3]) Een maon, Portugeesch maó, meestal man genoemd, was een gewicht, in geheel Indië bekend, maar niet overal even zwaar; ja, de mans varieeren van 2 tot 160 pond. Zie *Hobson-Jobson* in voce maund. In Bengalen rekende men meest met mans van 82 pond.

[4]) Sic.

Was geteekent **Scheyg Hedajetulla.**

Ter syde stond het zegel van den heer **Sirraay-ud-douwla,** in inckt gedruckt.

In dorso stond: De copia deeses is by de boeken van Zijn Excellentie en den duwan behoorlijk ingenomen.

Onder stond: **Ms. Koning.**

CMXVIII. BENGALEN.

25 September 1749. [1])

Zie de inleiding bij het voorgaande document.

Translaat Persiaanse ordonnantie, verleend door den Houglysen naib fausdaar scheyg Hedajetulla met desselfs zegel, sub dato 25 en ontfangen alhier den 27e September anno 1749.

De onderhoorige bediendens van Asiemgens en meer andere hieromstreeks leggende plaatsen, zo present als toekomende, zy kennelijk dat op het versoek van den wackiel der Hollandse Comp[ie] goedgevonden zijnde de prijs van alle eetwharen, die de particuliere Hollanders by een parwanna gepermitteert zijn met hunne eygen desteks uit Dhoelia, Bakergens en meer andere plaatsen vry en liber, zo te waater als overland te **Suntsura** te mogen laaten aanbrengen en verkoopen, hen tot twee maons voor een ropy aan te reekenen en niet meer als 3½ percento aan tholgeld — daaronder alle ongelden gereekent — af te vorderen, Ulieden oversulks daarvan by deesen werden geadverteert en teffens gewaarschuwt, dat het de voorschr. Hollanders volkomen vry zal staan om zoveel rijst, tarwe, enz. als zy willen, op dien voet te Suntsura te laaten aanbrengen, zonder dat Ulieden het allerminste boven het bepaalde tolgeld van hun sullen mogen afeysschen, veel min eenige verhindering om de wille van deese negotie toebrengen, maar integendeel zig met die bepaling vol-

---

[1]) Uit *Contractenboek XIV* (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.

komen tevreeden houden en ook geen nieuwe ordres 's jaarlijks diendweegen moogen pretendeeren, dewijl dese voor altoos is vastgestelt.

Ter syde stont 's naib fausdaars zegel, in inckt gedrukt en in dorso: Den 25e deeses is het afschrift hiervan ingeboekt.

Onder stond: **M^s Koning.**

CMXIX. JAVA—MATARAM.

11 December 1749. [1])

Na terugkeer op Batavia van zijn reis over Java — hiervóór blz. 413 en volgende — vaardigde Van Imhoff met den Raad van Indië een aantal besluiten uit tot reorganisatie van het bestuur over Java's Oostkust. Alle strandregenten kwamen naar Batavia, om de regeering hulde te brengen; op Semarang werd een Landraad ingesteld voor rechtspraak over de inheemschen, en den eersten Februari 1748 stelde de regeering het Gouvernement van Java's Noordoostkust in, met Semarang als hoofdstad. Maar de pangérang Mangkoeboemi, in 1746 door Van Imhoff openlijk berispt, had de hofplaats verlaten, en was een strijd tegen den Soesoehoenan en de Compagnie begonnen. Te midden der daardoor ontstane troebelen werd Pakoe Boewono II ernstig ziek en, zijn einde voelende naderen, riep hij gouverneur Von Hohendorff tot zich, wien hij voor de Compagnie zijn geheele rijk afstond. (De Jonge, *Opkomst* X, blz. XLVI en 156 en volgende. In de *Overgecomen brieven 1751*, 17[de] boeck, vindt men op folio 11 en volgende het belangrijke *Daghregister* van Von Hohendorff).

Acte van afstand [2]) en overgaeve van het Matarmsche [3]) rijk door den Soesoehoenang Pacoeboeana etc[a] etc[a] ten behoeve van de Doorlugtige Oostindische Comp[ie] verleend by de overgaef' van het voorschreven rijk aen den Javasch gouverneur en directeur Johan Andries, Baron van Hohendorff.

Ik, Soesoehoenang Pacoeboeana Senapatty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama, bekenne en verklare mits desen opentlijk, dat alzoo my om de swaere ziekte, waermede van de hand des almogenden ben bezogt, buyten staet bevinde om langer het magtig Mattarmsche [3]) rijk te beheeren, buyten confusie

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1751*, 17de boeck, folio 33 en volgende. Gedrukt bij De Jonge, *Opkomst* X, blz. 159-160.

[2]) Er staat Agte van afsand.

[3]) Sic.

te houden en na behooren te regeeren, het voorschreven rijk met ab- en dependentië, alle gezag, magt[1]) en authoriteyt, welke ik tot dato hebbe gehad, over te geven aan de Doorlugtige Oostindische Comp[ie], en aan handen van den hier thans vanwegens opgemelde Comp[ie] present zijnde Java's gouverneur en directeur, in hoofde deeses gemeld, doende overzulks by deesen daervan volle afstand, en verklaere van nu af aen daerop geen de minste praetensie meer te hebben of te houden, maar 't rijk voorschreven, in voegen voormelt, by deesen uyt eygene vrye en onbedwongene wil gecedeert en overgegeven te hebben aen voorschreven Doorlugtige Comp[ie], ten eynde vanwegens dezelve op de regeeringszaeken tot best van land en volk bytijds na genoegen en goedvinden van Zijn HoogEdelheyt Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal en de Raden van India, representeerende het hoogst en souverain gebied vanwegens de voormelde Generale Nederlandsche G'octroyeerde Oostindische Compagnie, gesteld kunnen worden de nodige ordres en schickingen, verklaerende en betuygende my daermede en met alle rijkszaeken voorttaen in het geheel niet meer te willen nog zullen bemoeyen, alschoon het ook God-Almagtig mogte komen te behaegen my van deese ziekte weder op te beuren en nog eenige jaeren in den lande der levendige te houden, maar dat ik in zulken gevalle de overige dagen mijns levens begeer door te brengen in stilte, zonder de minste bemoeyenis met zaeken en overbehouding van eenige luister, dat by deesen voor geresigneerd houde, beveelende mijn na te latene kinderen, voornamentlijk den kroonprins Pangérang Adipatty Anom, in de protexie en bescherming van de voormelte Doorlugtige Oostindische Comp[ie].

En tot teken der waarheyd heb ik drievoudig deese acte eygenhandig onderteekend en met mijn groot cachet bezeguld.

Onder stond: **Soeracarta,** den 11[den] December anno 1749.

In margine stond 's kysers zegul, gedrukt in roode lacque, en daernevens stonden eenige characters, door den sieken Soesoehoenang Pacoeboeana eygenhandig ter neder gesteld.

Lager: Ter presentie van ons — was getekend — **B. Toutlemonde** en **P[s] Schik.**

---

[1]) Er staat mag.

CMXX. JAVA—MATARAM.

14—15 December 1749.[1])

De regeering te Batavia, die een en ander had voorzien, daar de Soenan met zijn oudsten zoon en aangewezen opvolger op gespannen voet leefde, had aan gouverneur Von Hohendorff opgedragen, uit haar naam dien oudsten zoon tot Soesoehoenan uit te roepen, nadat deze alle bestaande overeenkomsten met de Compagnie zou hebben bevestigd. Dit geschiedde op de volgende dagen. (Zie het hiervóór genoemde *Daghregister* van Von Hohendorff).

Acte-obligatoir, by den eersten prins van het Mattarmsche[2]) rijk, den pangerang Adipatty Anom, ten behoeve van de Doorlugtige G'octroyeerde Nederlandsche Oostindische Compagnie verleend, en vóór dies uytroepinge tot keyser gepasseert, mitsgaders nevens de contracten van den 11[en] en 13[en] November 1743 en 18 May 1746[3]) op een plegtige wyse publicq besworen en nader, na dies proclamatie, nevens desselfs hoffgrooten geconfirmeerd en met het rijkxcachet bezeguld.

Nademalen het Zijn HoogEdelheyd, den HoogEdelen Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generael, en de WelEdele Heeren Raden van Nederlands-India, representeerende het hoogst en souverain gebied vanwegens de Doorlugtige Nederlandsche G'octroyeerde Oostindische Compagnie, goedgunstiglijk behaagt heeft my, pangerang Adipatty Anom, te benoemen en te bestemmen tot opvolger in het Matarmsche[2]) rijk, in steede van mynen vader, den sieken Soesoehoenang Pacoeboeana, die hetzelve aan welgemelte Doorlugtige Compagnie in volle eygendom heeft afgestaen en geresigneerd, zoo verklaar ik mits desen opentlijk, dat my het voorschreven rijk niet komt toe te vallen uyt kragt van eenige vermaking, erffenisse of geboorte, maar dat ik hetselve alleen uyt enkelde gunst en genegentheyt, ter beheeringe, uyt handen van de voormelde Doorlug-

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1750*, 3de boeck, folio 669 en volgende. Ook die van *1751*, 17de boeck, folio 43 en volgende. Gedrukt bij De Jonge, *Opkomst* X, blz. 160-162.

[2]) Sic.

[3]) Hiervóór, respectievelijk blz. 359 e.v. en 423 e.v.

tige Compagnie kome te ontfangen, en bekenne te ontfangen op de voorwaarden en conditiën, mitsgaders onder zodanige restrictiën en verbintenissen, met mynen vader aangegaan by contracten van den 11^den^ en 13^den^ November 1743 en 18 May 1746, welke my alle zijn bekend en door den heer Javasch gouverneur Van Hohendorff nader in 't breede duyd- en klaarlijk voorgehouden, en die ik dienthalven dus by desen en uyt kragt van dit geschrift bekenne en verklaere te houden even en van dezelve waardye, kragt en effect, alsof die met my selve gemaakt waeren en hierby generaliter g'insereert stonden, belovende heyliglijk en opregtelijk de bovengeciteerde contracten en alle andere verbintenissen, tusschen de Doorlugtige Compagnie en mynen voormelden vader off deszelfs preedecesseurs gemaakt en aangegaan, speciaal de voorgementioneerde jongste, ten allen tyde als een eeuwigduurende wet en rigtsnoer in mijn regeeringe getrouw en opregtelijk te willen en zullen onderhouden, dezelve nog voor de aenvaarding myner regeering, nevens deeze acte, te bezweeren, en my daaraan dus ten allen tyden volkomen te binden, en zonder de minste exceptie door een yder te doen onderhouden in alle poincten, leeden en deelen, niets uytgezondert. En ingevolge van dien zal dus door my en myne nakomelingen nooit nog ten eeuwigen dage geen de alderminste preetensie gemaakt of mogen gemaakt worden op 't Mattarmsche rijk, welk ik eenelijk vanwegen d'E. Compagnie en uyt handen van den heer gouverneur Van Hohendorff ter bestieringe ontfange en bekenne te ontfangen, veelmin op de landen en heerlijkheeden, door mynen vader aen de Doorlugtige Comp^ie^ by opgemelde contracten afgestaen, overgegeven en geceedeert. Belovende alle de grensgeschillen tusschen de stranden en bovenlanden, zoo 'er eenige mogten weesen, na genoegen en ordre van de E. Comp^ie^ uyt den weg te zullen ruymen en 't voorschreven rijk, 't welk de Doorlugtige Compagnie my invoegen voormeld komt op te dragen, te regeeren na de leggende en nog te ontfangene ordres, met welke en alle andere schikkingen, die Haar HoogEdelhedens tot welzijn van 't rijk en volk indertijd mogte kómen te stellen, ik my altoos beloove, zonder eenige tegenspraek, in alle opzigten te vreeden te houden, het welzijn van het rijk altoos kragtdadig te helpen bevorderen, voor het compleet inkoomen van 's E. Comp^ies^ leverantie neerstiglijk te waeken en niets doen, ondernemen of beraemen, zonder preealable voorkennis van den hier

wegens voormelde Doorlugtige Compagnie verblijf houdende resident en mijn beyde rijksbestierders.

Ten teeken dat ik alle 't geene, waartoe my by dese acte kome te verbinden, heyliglijk en getrouwelijk zal onderhouden en nakomen, mitsgaders doen onderhouden en naarkomen, heb ik hiervan drie eensluydende [instrumenten] eygenhandig getekend en met mijn zegul bekragtigt, belovende deese acte na mijn proclamatie ook nog nader, nevens myne hoffgrooten, te zullen bekragtigen en my dus met al het voorschrevene te conformeeren, **Soeracarta,** den 14den December anno 1749.

Ter zyde, onder het Javaans, stond 't zegul van pangerang **Adipatty Anom,** in roden lacque gedrukt, waarbenevens desselfs handtekening met Javaanse caracters.

Daaronder: Dit is de handtekening van den pangerang Adipatty Anom, eygenhandig terneder gesteld, en deze acte bezeguld ten preesentie van ons — was getekend — **Br Toutlemonde, P. Schrik,** anno 1749.

Nadat de kroonprins de regeering had aanvaard onder den titel Pakoe Boewono III, bekrachtigde hij, overeenkomstig de gedane toezegging, nog nader bovenstaande acte. [1])

Ik, Soesoehoenang Pacoeboeana Senapatty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama, bekenne en verklaare mits desen my met den inhoud der bovenstaande acte, by my als kroonprins gepasseert, ten vollen te conformeeren, de contracten, daarby aangehaelt, en beloften, aangegaen, heyliglijk te zullen onderhouden en doen onderhouden, zonder eenige de minste tegenspraak.

En tot teken, dat ik genegen ben dit alles heyliglijk naar te koomen heb ik dit geschrift met mijn rijkszegul verzegult, en eygenhandig, nevens mijn eerste ministers, onderteekend, mitsgaders den inhoud dezer acte, nevens de contracten van den 11en en 13en November 1743 en 18en May 1746, heden op den alcoran in byzijn van alle myne ministers en hoffgrooten, zoo weerelt-

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1750,* 3de boeck, folio 670 verso en 671. Ook in die van *1751,* 17de boeck, folio 70 e.v.

lyke als geestelyke, plegtig beswooren, **Soeracarta,** den 15 December anno 1749.

Ter zyde, onder het Javaans, stond 't zegul van den **Soesoehoenang Pacoeboena** in roden lacque, met desselfs handteekeing in Javaansche carracters; dan 't zegul, almede in roden lacque, nevens desselfs handteekening met Javaansche carracters van den pangerang **Adipatty Anom,** en so mede de zegul en handtekening van de twee eerste ministers.

Waaronder: Dat deese acte aldus, gelijk vooren staat, door den Soesoehoenang Pacoeboeana etc, etc, etc, en desselfs eerste ministers getekend en bezegult is, getuygen wy — was getekend — **B^r Toutlemonde, P. Schrik,** anno 1749, **H. Breton.**

Lager stond: Voor de translatie — was getekend — **G. van den Heuvel,** translateur.

Accordeert:
Louis Taillefert, secretaris.

In aansluiting bij bovenstaande documenten vaardigde gouverneur Von Hohendorff op den 15^den^ December nog ondervolgende proclamatie uit. N.B. Dit alles geschiedde nog vóór het overlijden van den ouden Soesoehoenan; deze stierf den 20sten December. [1])

Proclamatie. [2])

Vanwegens de Doorlugtige Nederlandsche G'octroyeerde Oostindische Compagnie word by dezen, uyt naam ende op hoge ordre van Zijn HoogEdelheyd Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, en de Raden van India, representeerende het hoogst souverain gebied vanwegens de voormelde Compagnie in dese lande, door den Java's gouverneur en directeur Van Hohendorff een iegelijk bekent gemaakt, dat opgemelde Haar HoogEdelheden goedgevonden hebben om in steede van den sieken Soesoehoenang Pacoeboeana, die het bestier van

[1]) De Jonge, X, blz. XLVI vergist zich, als hij schrijft, dat Pakoe Boewono II op 16 December overleed. Zie het meergenoemde *Daghregister* van Von Hohendorff. De Jonge's vergissing berust op een fout in de Generale Missive van 31 December 1749. Zie o.a. blz. 153.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1750,* 3de boeck, folio 672. Ook in die van *1751,* 17de boeck, folio 61 en volgende.

het Mattarmsche rijk aan voorgemelde Oostindische Compagnie heeft geresigneert, weder tot keyser en wettige successeur in 't Javasche rijk te verkiesen en benoemen den Pangerang Adipatty Anom, onder den naam en titul van zijn vader voormeld, Soesoehoenang Pacoeboeana Senapatty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama, wordende overzulx uyt naam ende vanwegens welgemelde Haar HoogEdelhedens alle hooge en lage ministers, prinsen en regenten, mitsgaders dienaren, ook onderdanen en ingezetenen van de Comp[ie], en speciaal alle ende een iegelijk op Java, aanbevolen, om opgemelde Zijn Hoogheyd voor keyzer en wettigen opvolger in 't Javasche rijk, waarvoor hy by deesen werd geproclameerd, te erkennen, respecteeren en, zooveel sijn onderhoorige aanbelangt, ook te gehoorsamen, alsoo opgemelde Haar HoogEdelhedens zulx tot welzijn van land en volk alsoo bevonden hebben te behooren.

Onder stond: **Soeracarta,** den 15[den] December anno 1749 — was getekent — **J[n] A[s] van Hohendorff.**

In margine stond 's E. Comp[ies] zegul, gedrukt in roode lacque, en daaronder: Ter ordonnantie van welgemelde heer gouverneur en directeur — was getekent — **P[s] Schik,** pro interim secretaris.

Onder stond: Accordeert — was getekent — **P[s] Schik,** pro interim secretaris.

Accordeert:
Louis Taillefert, secretaris.

CMXXI KOROMANDEL.

23 Maart 1750. [1])

De toenemende macht der elkaar heftig beconcurreerende Engelschen en Franschen drong de Nederlandsche Compagnie aan de Koromandelsche kust steeds meer uit haar vroeger zoo bevoorrechte positie, en zij moest alle moeite doen, om althans op haar oude vestigingen zich tegenover de „competiteuren" te handhaven. Na langdurige en moeilijke onderhandelingen met den vorst van Tanjore slaagde zij er in 1750 in enkele cauls te verkrijgen,

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368,* afdeeling V, folio 211. Ook in de *Overgecomen brieven 1776,* 11[de] boeck, folio 339.

waardoor haar positie in en om Negapatnam versterkt werd. (*Onuitgegeven missive van gouverneur en raad van Koramandel aan de H. Regeering te Batavia d.d. 2 April 1750.*)

Assaracto Gane Maharadja Raja Srie Pretappa Singaasji Raasja-Sahib, vorst van groot vermoogen, verleend desen aan M[r] Lieberecht Hooreman, gouverneur en directeur van de beste Hollandse Compagnie ter custe **Chormandel** met dies resort, tot Nagapatnam, Soegoersin Camasain Maya Alaff (anno 1750).

De muntgeregtigheid der pagooden, fanums en ropyen, welke in de munt binnen 't casteel **Nagapatnam** geslagen zijn, tot heeden half by den duan en de andere helfte by d'E. Comp[ie] genoten sijnde, soo werd thans gemelde halve geregtigheid, welke den duan is competeerende geweest, aan Uw verkogt voor een somma van 5.600 pagooden. En dewyle gemelde bedrag [1]) van vijf duysend en ses hondert pagooden in contant ontfangen hebbe, so kan Uw de geheele geregtigheid van de munt, excepto de gewoone costumados der afgooden [2]) en bramineesen, tot genoegen en in gerustheid genieten.

Onder stond: Soekalanama Samwa Sarom, den 14 van de maand Pangoenie — anno 1750, den 23[en] Maart.

Lager: Ter ordonnantie van het hoff — was geteekend — **Hasaratoe Raja Srie Nara Singa-rauw, Amanda-rauw,** peesjewe of segulbewaarder, **Taggenda-ambagie, Soehoer-nabies, Dabhier, Naro-pandidaar** en **Casgeld Madawarauw.** [3])

In 't hoofde deeses stond 's vorsten segul, met swarte inckt gedrukt, en ter syde, mitsgaders onder, stonden de seguls van peesjewe.

Nog lager: Den 14[en] van de maand Rabilahar den 23 Maart — was geteekend — **Casgeld, Dabhier, Soehoer-nabies, Palanga nabies** en **Rabha Nabhar Moesemdaar.**

---

[1]) Er staat bedraagen.

[2]) Bedoeld zijn de gebruikelijke rechten, door de bevolking betaald tot onderhoud der pagoden.

[3]) Rauw, hooge titel, zoowel voor burgerlijke als militaire autoriteiten, Hindostani rao. WILSON in voce vermoedt, dat het een afleiding is van rajah (via rai). Pandidaar, regent of pachter van een district. Nabies = nevis, schrijver. De titel ambagie is mij niet bekend.

CMXXII. KOROMANDEL.

23 Maart 1750. [1])

Zie de inleiding bij het hiervoor gaande document.

Assaracto Gane Maharaasja Raja Srie Pretappa Singaasja Raasja-Sahib, vorst van groot vermogen, verleend deesen aan Mr Lieberecht Hooreman, gouverneur en directeur van de beste Hollandse Compagnie ter custe **Chormandel** met dies resort, tot Nagapatnam, Soegoersan Camasain Mayaleff (anno 1750).

Dewyle Uw omtrent ons en het hoff sig in alles seer wel heeft gedragen, so werd uyt genegendheid aan d'E. Compie geschonken de volgende dorpen, als **Papenachery,** gehoorende onder **Naoer** en **Paringineloer**, onder de provintie van **Sjikel** sorteerende.

Dus gemelte twee dorpen gegeeven sijnde, kan d'E. Compie dierhalven de custumados der afgoden en bramineesen, mitsgaders der thuynen van de pagooden volgens oude gewoonte in gemelte dorpen laten genieten en de overige tot genoegen en in gerustheyd gebruyken.

Onder stond: Soekalanama Samwa Sarom, den 14de van de maand Pangoenie — anno 1750 den 23 Maart —.

Lager: Ter ordre van het hoff — was geteekend — **Hasaratoe Raja Srie Nara Singa-rauw, Amanda-rauw,** peesjewe of de segulbewaarder, **Jagganada-ambasie, Hoesoer-nawies, Dabhier, Naropandidaar, Soehoer-nabies, Antajie-pandidaar** en **Casgeld Madawarauw.**

In het hoofde deeses 's vorstens segul, met swarte inkt gedrukt, en ter syde mitsgaders onder stonden de seguls van peesjewe.

Nog lager: Den 14den van de maand Rabilahar, den 23en Maart — was geteekend — **Casgeld, Dabhier, Soehoer-nabies, Talanganabies** en **Raba Nabhar Moesemdaar.**

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368,* alsvoren, blz. 212. Ook in de *Overgekomen brieven 1776,* 11de boeck, folio 339 verso.

CMXXIII. KOROMANDEL.

23 Maart 1750. [1])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 500.

Assaracta Gane Maharadja Raja Srie Pretappa Singaasje Raasja-Sahib, vorst van groot vermogen, verleend deesen aan Mr Librecht Hooreman, gouverneur en directeur van de beste Hollandse Compagnie ter custe **Chormandel** met dies resort, tot Nagapatnam, Soegoersan Camasam Maya Alaff (Anno 1750).

De veraccordeerde en aan UE. verkogte dorpen sijn de ondervolgende, te weeten **Coetambaratan-irpoe** en dies onderhorigheeden, **Carweli-palecoer** en dies onderhorigheeden, **Neywelie,** nevens **Coedewelie** en **Akraran-waddacoedie, Bramadeesjam, Callesjambadie, Palleanoer, Chitty-chery, Aywelie** en **Pallacadoe,** gehoorende onder de provintie van **Chikel,** mitsgaders **Oretoer-akraran** en **Boepatiraasja-poeram,** sorteerende onder **Kalakanie-cherive** des te samen 13 dorpen, welke derthien dorpen zijn aan Uw verkogt voor een somma van pardao's 52.000. En dewyle voor gemelde bedraagen van twee en vijftig duysend pardaos voorschreven verkogt sijn, so kan de costumados der afgoden en bramineesen in gemelde dorpen naar oude gewoonte laten genieten en de overige tot genoegen en in gerustheyd gebruyken.

Onder stond: Soekalanama Samwa Sarom, den 14 van de maand Pangoenie — anno 1750, den 23 Maart —.

Lager: Ter ordre van het hoff — was geteekend — **Hasaratoe Raja Srie Nara Singa-rauw, Amanda-rauw,** peesjewe of segulbewaarder, **Jagganada-ambesie, Hoesoer-nabies, Dabhier, Naro-pandidaar, Soehoer-nabies, Antaje-pandidaar** en **Casgeld Masawa-rauw.**

In 't hoofde deeses stond 's vorsten segul, met swart inkt gedrukt, en ter syde, mitsgaders onder stonden de seguls van peesjewe.

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368,* afdeeling V, folio 213—214. Ook in de *Overgekomen brieven 1776,* 11de boeck, folio 340 verso.

Nog lager: Den 14[den] van de maand Rabilahor, den 23[en] Maart en was geteekend — **Casgeld, Dabhier, Soehoer-nabies, Palanga-nabies** en **Raba Nabhar Moesemdaar.**

CMXXIV. CEILON—MADURA.

13 April 1750. [1])

Sedert eenigen tijd waren de lang bestaan hebbende vriendschappelijke relaties tusschen de Compagnie en den Teuver verbroken. De laatste eischte voor zijn onderdanen de vrije visscherij op de paarlbanken langs de Madureesche kust, welke banken de Compagnie tot haar territoir rekende en gewoon was te verpachten. Ten slotte kwam het tot openlijke vijandelijkheden en 's Compagnies kleine bezetting op Rammenacoyl, alias Pambe of Pembenaar, was genoodzaakt de wachtposten aldaar in den steek te laten. Gouverneur en raad van Ceilon, onder wie ook de overwal sorteerde, besloten 30 December 1747 den Teuver tot vrede te dwingen, door met kleine troepen gewapenden op verschillende plaatsen van zijn kust onverwacht te landen, „invaderende, brandende, plunderende en hem soo veel schade toebrengende als met soo een kleyne magt sonder gevaar sal konnen geschieden". Deze taktiek had blijkbaar succes; bij schrijven van 1 December 1748 verklaarde de Teuver, die intusschen ook met Tanjore in strijd was geraakt, zich bereid vrede te sluiten. Het duurde nog ruim een jaar, voor het vredestractaat werd geteekend. (Het Rapport der gezanten in *Overgecomen brieven 1751,* 7de boeck, folio 1457).

Poincten en conditiën van ampliatie op het contract van vreede en alliantie tusschen de Doorlugtige Nederlandsche Compagnie en Zyne Excellentie, den heer Catta Theuver, gemaakt en geslooten sub dato 7 September 1690, met dies ampliatie van den 26 January 1699 en de nader gecontracteerde poincten in den jaare 1709, [2]) opgestelt en byeengebragt door het opperhoofd deser **Maduresche custe,** den opperkoopman Johannes Ferdinandus Crijtsman, en den onderkoopman en administrateur alhier, François Dhaenens, omme daarop, op de ratificatie en approbatie van Haar

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1751,* waarin het tweemaal voorkomt, en wel 2de boeck, folio 625 tot 628, en 7de boeck, folio 1453 en volgende.

[2]) Respectievelijk *Corpus III,* blz. 531—536, *Corpus IV,* blz. 146—150 en idem, blz. 328—330.

Edelhedens, de Hoge Indiasche Regeering te Batavia, mitsgaders den WelEdelen Groot AgtbarenHeer Raad-ordinaris van Nederlands-India, gouverneur en directeur des eylands Ceylon met dies ressort, Julius Valentijn Stein van Gollenesse, benevens den raad te Colombo, wederom op te regten en te sluyten een contract van vreede en alliantie met Zyne Excellentie, den heer Irrenië Kitpe Ara Ciravi Koele Segeremoetoe Wiseje Regoenaden Setoepadie Cate Theuver.

Eerstelijk.

Worden hiermede gerenoveert alle poincten en conditiën, vervath by het contract van den 7 September 1690, met dies ampliatie van den 26 January 1699, en de nader gecontracteerde poincten in den jaare 1709, dewelke alle zullen zijn en blyven in haar volle waarde en valeur, even alsof dezelve in desen waren herhaalt of geïnsereert.

Ten tweeden.

Overzulx dan zal het comptoir **Kilkare** en den handel aldaar gerestableert werden op zodanigen voet en wyze als zulx in vroegere dagen geweest is, met alle de privilegiën en voorregten, daaraan annex.

Ten derden.

Zal Zyne Excellentie, den heer Theuver, te dien eynde 's Comp^{ies} logie tot Kilkare wederom in zodanigen staat aan Haar Edele moeten overleveren, als dezelve bevoorens geweest is, en teffens moeten toestaan, dat dezelve aan de landzyde zooverre werd uytgezet, als haar bestek aan de zeekant is weggespoelt.

Ten vierden.

Zal de begraafplaatse, in den jaare 1742 aan den resident tot Kilkare vergunt en toegestaan, beoosten de logie aan het zeestrand ter lengte Oost en West van 60, mitsgaders in de breete, Zuyden en Noorden van 30 cobidos, [1]) door de onderdanen van den heer Theuver, wie het ook zoude mogen wezen, nooyt in eenigerhande manire mogen werden gemolesteert, maar deselve zal jaarlijks met nieuwe doorns mogen werden omheynt, en, zo

---

[1]) Ellen. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, II, glossarium.

lange d'E. Comp[ie] gezeeten blijft in het land van Zyne Excellentie, steeds afzonderlijk dienen ter begravinge van 's Comp[ies] overledene dienaaren, zonder dat hetzelve ooyt zal mogen werden belet of tegengesproken.

Ten vijfden.

Zal den heer Theuver zyne onderdanen, en inzonderheyt de Mooren, die tot Kilkare en elders anders in de landen van Zyne Excellentie wonen, met allen ernst [1]) moeten verbieden en beletten het enorm sluyken van en na Putulang, zoowel als andere verbodene havens op Ceylon, waarop zy zoozeer verleckert zijn. Ja, zelfs zal Zyne Excellentie, daartoe verzogt werdende, 's Comp[ies] dienaaren daaromtrent de behulpsaame hand moeten bieden, opdat dien schadelyke morshandel tot wederzijds voordeel eyndelijk eens geheel en al mag werden gedempt.

Ten sesden.

Van alle goederen, die invoegen voorschreeven zullen werden agterhaalt en geconfisqueert, zal by Zijn Excellentie, de heer Theuver, de eene helft, en d'E. Comp[ie] de andere helfte genoten werden.

Ten sevenden.

Belooft Zyne Excellentie, den heer Theuver, volgens den inhoude van het contract de dato 7 September 1690, en eenige nader geaccordeerde poincten in den jaare 1709, te zullen toestaan dat 's Comp[ies] bedientens neffens die van Zyne Excellentie ten eylande **Pambe** [2]) geplaatst werden, om te beletten dat zoo min door het ordinaire canaal als de heylige revier eenige vaartuygen, van wat natie dezelve ook mogen zijn, zonder pascen van d'E. Comp[ie] mogen ten handel vaaren, nog ook degeene, die met pascen van d'E. Comp[ie] voorzien zijn, eenige contrabande komen te vervoeren, of ter contrarie zullen geconfisqueert werden ten profyte alsvooren.

Ten agsten.

Zullen alle degeene, die geduurende de oneenigheeden tusschen

---

[1]) Er staat: niet alleen ernst.

[2]) Dit eilandje heet Pambe, Pambas, Pembe, ook Rammenacyol of Ramaswaram. Het is een deel van de z.g. Adamsbrug. De passage er langs wordt meest de Kil van Pembenaar genoemd. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge* II. II, blz. 288 met noot 5. Ook *Corpus* IV, blz. 371—375 en 531—534.

Zyne Excellentie, den heer Theuver, en d'E. Comp'e zijn gevangen of overgelopen, zonder onderscheyd van natie van wederzyde moeten teruggegeven en uytgelevert werden.

Ten negenden.

Zal Zyne Excellentie ook gehouden wezen wederom afstand te doen van het canon, ammonitie en alle andere effecten, die vanwegens d'E. Comp'e ten eylande Pambe verbleeven zijn, mitsgaders dezelve tot Kilkare te laten brengen, zonder eenige de minste agterhoudinge.

Ten thienden.

Zal Zijn Excellentie, den Theuverheer, gehouden zijn, zo Zijn Excellentie geduurende de verwyderingen met de Comp'e eenige vaartuygen van Haar Edeles onderdanen mogte in beslag genomen hebben, deselve weder aan haar over te geeven, gelijk de Comp'e ook belooft aan Zyne Excellentie te zullen restitueeren de vaartuygen van Zyne onderdanen, dewelke in die omstandigheeden van tijd op Mallabaar en elders door Haar Edele mogten aangeslagen zijn.

Op dien voet zal de vreede en vrindschap tusschen Zyne Excellentie, den Theuverheer, en de Doorlugtige Compagnie bestendig zijn en blyven, zoo lange zon en maan het aardrijk met haren glans verligten, en den handel op Kilkare alzoo wederom bloeyen kunnen als in de dagen van ouds.

Aldus geslooten en overeengekomen in de fortresse **Tutucorijn,** den 13 April 1750; als volmagten van de Generale Compagnie — was getekend — **J. F. Crijtsman** en **F. Dhaenens.**

Onder stond: Accordeert — was geteekend — **W^s B^s van Cuylenburgh,** gesworen clercq. [1])

---

[1]) Uit de *Realia* blijkt, dat in een besoigne over Ceilon, in Rade van Indië gehouden op 8 September 1750, bovenstaand verdrag werd geratificeerd.

CMXXV. TIMOR.

Mei (?) 1750. [1])

Uit wraak over de door de Hollanders aan enkele inheemsche potentaatjes verleende bescherming, trokken de zwarte Portugeezen in het voorjaar van 1750 met een groote macht tegen Koepang op. De vertegenwoordigers der Compagnie hadden daar nog meer last van de zenuwachtige bondgenooten, dan van den vijand. Deze werd ten slotte in zijn loopgraven ten Noorden van Koepang aangevallen en totaal verslagen. Enkele vorstjes, die onder de Comp[ie] gestaan hadden, waren door de omstandigheden genoodzaakt geweest zich bij den vijand aan te sluiten; zij stelden zich na afloop van den strijd weer onder de vleugelen der Compagnie. Andere, steeds Portugeesch geweest, gingen nu tot de Nederlanders over.

Protestatie door Amanattar Tunuama en alle myne tommongongs en onderhorige volkeren, heden in 't jaar 1750.

Wy, koningen en tommongons van **Amanatte**, protesteeren, dat wy in voorgaande tyden, beneffens andere koningen, zijnde vasallen geweest van de Portugeezen, ons nu begeven hebben naar Coepang, onder de gehoorzaamheid van de Edele Compagnie, en dat wy door de Portugeezen zijn geforceerd geworden, nadat zy veel volk van ons vermoord hadden, om met 5 andere koningen de fortresse van de Compagnie te vermeesteren, hetwelk wy, gedwongen zijnde, hebben moeten ondernemen. Maar door de groote macht der Ed. Compagnie het leger der Portugeezen geslagen en D. Gaspar de Costa met zyne voornaamste officieren gesneuveld zijnde, zoo zijn wy uit vrees van ons land en leven te verliezen, genoodzaakt, om ons aan de Ed. Compagnie te onderwerpen, gelijk wy ons met een oprecht en zuyver herte onderwerpen mits dezen, biddende om vergiffenisse van onse begane schuld in dezen, offrerende aan de Compagnie ons rijk met alle syne volkeren en producten, eenlijk om ons leven te sparen, met verzoek van ons als hare jongste vasallen onder haren standaard te willen aannemen en voor altoos secureeren door hare gratie en adjude, enz.

Was getekend: **Don Medardo Sacramento.** Voorts 2 kruisjes

---

[1]) Uit *Contractenboek* XIII (no. 21) op het Landsarchief te Batavia.

en daarby geschreven: Siñal [1]) de **Luis Homay** en **Anaquita Nay Ta Ossa,** koningen van Amanatte.

Protestatie van de koningen van **Amanessy** met derzelver tommagongs Nay Sai, Nay Naboe en onderhoorige volkeren, heden in 't jaar 1750.

N.B. Deze brief is genoegzaam, zoo zakelijk als woordelijk, eensluidende met de naast voorgaande, en behoeft overzulks geene vertaling.

Was geteekend met 4 kruisjes en daarby geschreven: Het teeken der koningen **Nay Peque de Amanessy,** van **Don Bernardo Nay Bonta,** van **Nay Sai Don Anthony,** van **Nay Nabu Don Francisco.**

CMXXVI. BENGALEN.

14 September 1750. [2])

Sedert ongeveer een eeuw reeds voerde de Compagnie jaarlijks groote hoeveelheden zilver naar Bengalen. Zij had het recht om, tegen betaling van zekere „munts-ongelden" van dat zilver in de inheemsche munt te Patna (eigenlijk in het nabij Patna gelegen Ragiamahal) geld te doen slaan. Toen het gezag in het rijk van den Grootmogol in de 18de eeuw steeds meer verslapte, begonnen plaatselijke hoofden van het door te voeren zilver tollen te eischen. Op een protest van de Compagnie, verkreeg zij onderstaand parwanna.

Translaat copia Persiaanse perwanna, verleend door den heer nawab Allawirdi-chan uyt Patna, op den daroga [3]) der Moxudabaadse munt. Elaajaar-chan, en ontfangen alhier neevens een schriftelijk raport van 's Ed. Comp[ies] wackiel [4]) te Cassembazaar, sub dato 14 September 1750.

---

1) Portugeesch voor: teeken.
2) Uit *Contractenboek* XIV (no. 22) op het Landsarchief te Batavia.
3) Hoofd der munt.
4) Wakil: vertegenwoordiger, plaatsvervanger.

Manhafte, wyze en beminde broeder,

Den wackiel van de Hollanders te Patna heeft by wyse van klagten te kennen gegeven, dat sedert den aanleg van hunne logiën 's jaarlijks omtrend 5 à 6 lak ropyen [1]) aan zilver van de Comp[ie], en 8 à 9 lak van d'Engelschen, uyt Bengale naar Patna gezonden ende, de muntsthollen daarvoor behoorlijk afgelegt werdende, zyne meesters deeser dagen een lak en vijftig duysent ropyen aan zilver naar de laastgemelte provintie hadden opgesonden, welk mineraal door de muntsofficianten van Moxudabaad was aangehouden [2]) tot merckelyke schaade en verhindering van syne principalen. Dan, dewijl de belangen van die byde soubaschappen gelijkstandig zijn, en de aanhouding van hetselve tot nadeel van 's konings thollen en veragtering hunner negotie is streckende, zo werd Uw Ed. aangeschreeven om de muntsbediendens te gelasten, den opvoer van het silver der Hollanders na Patna niet te beletten, nog hetselve aan te houden, ter voorkoming van schaade, die de thollen daardoor leyden.

Was getekend: **M[e] Koning.**

N.B. De perwanna nopens dit sujet aan Raay Raayaan geschreeven, is ook van deese inhoud, dog de eertitul anders.

CMXXVII. TIMOR—SOEMBA.

.... 1750. [3])

Soemba heeft eeuwen lang gestaan onder de opperheerschappij der koningen van Bima, op Soembawa. Deze schijnen zich in de 18de eeuw weinig meer om Soemba te hebben bekommerd, althans hun invloed was belangrijk verminderd. Daarvan trachtte een der acht radja's van Soemba, Joekoe Awang van Batoe Kapoendoe, gebruik te maken, om zich de suppromatie over zijn collega's aan te matigen. Dezen wendden zich in 1749 om steun tot 's Compagnies opperhoofd op Timor en verklaarden zich onder 's Comp[ies] souvereiniteit te willen stellen. Daniel van der Burgh vroeg instructies uit Batavia, en daar keurde men de aanvaarding dier souvereini-

1) Een lak is een hoeveelheid van 100.000.

2) Ook te Moxudabad was een munt, welks daroga blijkbaar òf een doorvoerrecht wilde heffen, òf het muntloon verdienen.

3) Uit *Contractenboek* XIII (no. 21) op het Landsarchief te Batavia.

teit goed. Toen nu de aanvragers naar Koepang ontboden werden, sloot Joekoe Awang zich bij hen aan. Zoo kwam heel Soemba aan de Compagnie.

Opdracht door de koningin van **Soemba**, van hunne landen aan de Compagnie.

Anno 1750, den .... [1]) hebben de koningen van acht provintiën off landschappen op 't eyland **Sumba**, te weten:

Gela,	koning	van	**Maloloe**
Joekoe Awang	id.	„	**Capoendo**
Poera	id.	„	**Lawa**
Jamma	id.	„	**Patawang**
Mou Sinjatta	id.	„	**Manoekakke**
Sanaane	id.	„	**Kadessang**
Songar	id.	„	**Sambopreen** off **Pade Dalloe**
Lackar	id.	„	**Manjellie,** [2])

ten overstaan van de Rotty- en Savonesche koningen aan de Edele Compagnie vrywilliglijk opgedragen hunne landen en volkeren, onder solemnelen eede aan handen van het opperhoofd, den koopman Daniël van der Burch, van trouwe en gehoorsaamheid aan deselve als aan haren wettigen souverein, wel expresselijk aannemende alle hunne landsproducten aan de Edele Compagnie, des begeerende, te leveren, en geene Macassaarsche, veel min eenige Europeesche, handelaren in haar land te sullen dulden. En hebben gemelde koningen, wijl op dat land geen schrift bekent is, [3]) ten teeken hiervan aan gemelde vorsten [4]) versogt, hiervan kennisse te dragen, zoomede van het opperhoofd voormeld. By het doen van den eed aanvaardt ieder een E. Compagnies vlagge en een rotting met derselver merk.

---

1) Datum niet ingevuld.

2) De tegenwoordige namen der rijkjes zijn: Melolo, Kapoendoe, Lewa, Pelawang, Lakoka of Makoka, Kadesa, Samparenga (?) en Mandjeli.

3) Sic.

4) Namelijk die van Rotti en Sawoe.

CMXXVIII. JAVA—MADOERA.

30 April 1751. [1])

De aanwijzing van een nieuwen regent over Soemenep was aanleiding tot de hernieuwing der bestaande overeenkomst. Vergelijk de overeenkomst van 28 April 1746, hiervoor, blz. 413.

Verbondschrift van den geëligeerden regent over de landen van **Sumanap**, Radeen Tommongong Tirtanagara, aan de Edele Compagnie gepasseert op den 30 April 1751.

Art. 1.

Dat hy de E. Compagnie in 't bestier van voorschr. regentschap en alle desselfs onderhoorige eylanden gehouw en getrouw wezen en dien dienst ten beste van deselve en hare onderdanen oplettende en met allen iever en gehoorsaamheit waarnemen zal, egter volgens de van tijd tot tijd te ontvangen bevelen van het Soerabayas opperhoofd of den Sumanaps resident, dan wel van den heer gouverneur en raad tot Samarang en de Hooge Indiasche Regeering te Batavia.

Art. 2.

Dat hy sig eens 's jaars te Samarang of te Batavia, des begeerd wordende, vertoonen sal, ter bewysing van sijn respect aan de Edele Compagnie.

Art. 3.

Dat hy 't nog onvoltooide fort en de daarin ontbreekende logiementen ten eigen kosten so schielijk doenlijk oprigten, het een en ander in een goeden staat onderhouden en de daarin leggende 's Compagnies dienaren altoos voorsien sal van water en de noodige vivres, voor soodanige betaling, als de Compagnie goedvinden sal hem daarvoor toe te leggen, ook een dagelijks getal van 15 battoors ten dienste der besetting, sonder betaling, en voortsooveel andere meer als de Compagnie of de gemelde posthouding benoodigt sal wesen, voor twee stuyvers daags.

Art. 4.

Dat hy zich met de van buyten in 't Sumanapse gedreven wor-

---

[1]) Uit *Contractenboek* VI, no. 14, op het Landsarchief te Batavia.

dende negotie niet verder als de E. Compagnie hem ordonneert bemoeyen, dog altoos vigilant en getrouw waken en tegengaan sal allen sluykhandel en al 't geene tot nadeel van 's Comp[ies] handel mogte werden in 't werk gesteld; dat hy de sabandaryen van de E. Comp[ie], in 't Sumanapse liggende, volgens oude usantie mainteneren en soveel mogelijk sal tragten te verbeteren; 's E. Comp[ies] sabandhar, of die sy harentwegen mogte leggen op alle de plaatsen, daar inkomende en uytgaande regten geheft kunnen worden, de behulpzame hand bieden en eenige verschillen over de thollen ontstaande, hem daarmede niet verder bemoeyen sal als de E. Comp[ie] 't begeert.

Art. 5.

Dat hy ten dankbaarheid van deze groote gunste en tot een teeken zyner trouwe aan de Comp[ie], item voor 't genot der dessas van Pinger, Papas en Doemala, alsmede de onder 's Comp[ies] land Sumanap sorteerende eilanden met derselver revenuen, dewelke de E. Comp[ie] hem tot sijn onderhoud heeft toegevoegd, jaarlijksch sal contribueeren 't volgende:

80 koyangs groene kadjang,
700 tackers [1]) clappusolie,
30 pikols jagerssuyker, [2])
20 „ fijn catoene garen na de monsters,
30 „ gedroogd hartenbeesten-vleesch,
1000 stuks groote gedroogde roode steenbrasem.

Verders voor contante betaling altoos 's jaarlijks 250 tackers clappusolie van 6 rijksdaalders de kan, [3]) verbindende sig alle de voorschreven goederen op eigene kosten en met eygen vaartuygen op Samarang of Batavia te sullen leveren, en dat telkens voor 't uiteinde der Oostmousson, daarenboven nog alle andere producten van 't land van Sumanap, behalven die tot recognitie dienen, aan de Comp[ie] — des begeerende — voor marktsprijs, en 't daarvoor 's E. Comp[ies] wegen betaalt werdende, behoorlijk te laten toekomen aan den eygenaar, leverancier en planter van voorschreven producten.

---

[1]) Een takar is een maat. Zie hiervóór, noot 1 op blz. 415.
[2]) Jagăra of palmwijnsuiker.
[3]) Dit is evident een verschrijving; er zal gestaan hebben: 6 stuyvers de kan.

Art. 6.

Wyders belooft hy geene zaken van importantie sonder voorkennis en consent van 's Compagnies resident af te doen, alle misdadigers na 's Compagnies ordre aan den Samarangsen landraad over te geven en tevreden te zijn met kleine geschillen te mogen decideeren.

Art. 7.

Dat hy de onder zijn regentschap gestelde onderdanen van 's Compagnies volkeren van Sumanap regt en billijk behandelen, deselve geene nieuwe lasten opleggen, geen syner mantries, veel min jaxas of pepattijs, sonder voorkennis van de Compagnie verstooten, verongelyken noch verwisselen, maar wanneer een derselve tegen hem of de Compagnie zig ontrouw of onbetamelijk gedragen mogte, daarvan vooraf de Compagnie kennisse geven en derselver hulp inploreren zal tot eene arresteering van desselfs persoon en goederen, gevende alsdan die zaak ter decisie over aan 't opperhoofd en raad te Soerabaya, of wel aan den heer gouverneur te Samarang.

Art. 8.

Belooft hy zig noch met de regeering van 't landschap Pamacassan te sullen bemoeyen, noch eenig gezag daarover aanmatigen, maar integendeel met den regent aldaar en syne onderhoorige altoos in vrede en vriendschap te leven, te meer dat ook 's Compagnies bevel is aan de inwoonders van gemeld land. [1])

CMXXIX. JAVA—MADOERA.

30 April 1751. [2])

Op denzelfden dag werd een gelijkluidend contract afgesloten met den nieuw benoemden regent van Pamekasan; daar deze nog minderjarig was, teekenden ook de twee als voogden optredende patihs een verbandschrift. Zie ook hiervóór, blz. 417 en volgende.

---

[1]) De onderteekening is weggelaten.

[2]) Uit *Contractboek VI*, no. 14, op het Landsarchief te Batavia.

Verbandschrift van den tot regent van **Pamacassan** geëligeerden Radeen Maas Alam, aan de Compagnie gepasseert op den 30 April 1751.

Artikel 1, 2, 3 en 4 komen in allen deele overeen met de artikelen 1, 2, 3 en 4 van 't verbandschrift met den Sumanapsen regent, alsmede artikel 5, waarby hy voor 't genot der dessa's van Poelagan, Toedja, Panogoean, Djalma, Djagareen en Padenumawoey, jaarlijks aan de Compagnie belooft te contribueeren:

30 coyangs groene cadjang,
300 takkers clappusolie,
10 pikols fijn catoene garen,
10 „ gedroogd hartebeesten-vleesch,
1000 stuks groote gedroogde roode steenbrasem.

Art. 6, 7 en 8 komen mede met die van Sumanap bovengemeld overeen, behalve dat den Pamacassangs regent vice versa aangaande Sumanap belooft, 't geen den Sumanaps regent by artikel 8 van vorengemeld verbandschrift aangaande Pamacassan aangenomen heeft.

Verbandschrift van de pepattijs van 't regentschap **Pamacassan**, Maas Pringo Witjitra en Ongo Midja, gepasseert op den 30 April 1751.

Gemelde pepattijs belooven en sweeren de Edele Compagnie in qualiteit als voogden over den geëligeerden Pamacassangsen regent, een ieder in 't byzonder, om de Compagnie getrouw te zijn, het ambt als voogden en regenten q.q. behoorlijk waar te nemen, en in de bestiering des lands altoos 't welzijn van de Edele Compagnie te betragten, mitsgaders te sorgen voor 's Compagnies leverantie, en voor 't overige haar altoos te zullen gedragen als getrouwe voogden en regenten betaamt.

CMXXX. MOLUKKEN—NOORD-CELEBES.

25 Mei 1750. [1]

In het optreden van een nieuwen radja over de vereenigde rijkjes van Kaidipang en Bolaäng-itang — zie hiervóór blz. 19 — vond de gouverneur der Molukken aanleiding de oude contracten met deze rijkjes uit te breiden, vooral met het oog op de goudexploitatie.

Articulen en voorwaarden, aangegaan ende beslooten tusschen den E.E. Agtb. Heer Jan Elias van Mijlendonk, gouverneur en directeur, benevens den Raad in Molucco, in name ende vanwege den Hoog-Edelen Welgeboren Grootagtbaren Heere Gustaaf Willem, Baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal, benevens de WelEdele Heeren Raaden van Nederlands-India, representerende de hoogste magt en autoriteyt van de G'octroyeerde Nederlandsche Oostindische Compagnie in desen landen ter eenre, en den jongst g'eligeerden coning van **Coudipan** en **Boulang-Itam,** David Cornput, benevens syne rijksgroten ter andere zyde. [2]

Nademaal het bestier over het leenrijkje van **Coudipan** en **Boulang-Itam,** door het afsterven van het coningje Jacob Cornput in dato primo December 1747 bereids vacant geraekt ende sub dato 25 Mey anno 1750 om verscheyde goede redenen, in Raade van Politie ten deesen casteele, is goedgevonden en geresolveert, den vorengenoemden prins David Cornput tot synen successeur te eligeeren ende verklaren, gelijk dien prins by desen nader tot coning over het voorm. rijkje van Coudipan en Boulang-Itam verklaard ende erkend werd, soo is 't dat Sijn Hoogheyd oversulx ook ter erkentenisse van de magt en eygendom, die d'Ed. Compie over het rijkje van Coudipan en Boulang-

[1]) Uit *Contractenboek* XI (no. 19) op het Landsarchief te Batavia. Door een vergissing bij het copieeren is dit contract van 25 Mei 1750 afgedrukt na dat van 30 April 1751.

[2]) Deze overeenkomst komt voor een groot deel woordelijk overeen met die van 22 Mei 1748 met de Sanggir-eilanden — hiervóór blz. 469 en volgende. — Echter is dit contract uitvoeriger, en bevat 8 artikelen meer.

Itam is hebbende, naar het voorbeeld zyner voorouderen en predecesseuren aangenomen en beloofd heeft de hieronder volgende articulen heyliglijk te sullen onderhouden en naerkomen, doen onderhouden en naerkomen.

I.

Eerstelijk verklaren en belooven wy, coning en rijksgrooten van Coudipan en Boulang-Itam, te approbeeren, ratificeeren, van waarde te houden en doen houden soodanige contracten en verbonden, als er in datis 17 Maart 1702, 4 Augustus 1729 en 3 Sept. 1742 door Syne Hoogheyts predecesseuren, respectievelijk de overledene Coudipanse coningen Willem Cornput, Albertus Cornput en Jacob Cornput, met d'E. Comp[ie] successievelijk zijn aangegaan en besworen geworden,[1]) en belooven oversulx ook al deselve promptelijk en sonder de minste afwykinge te zullen onderhouden even en in diervoegen of die jegenwoordig van woorde tot woorde alhier ter neder gesteld en door ons opnieuws bedongen, aangenomen ende beswooren waren.

II

Verklaaren ende erkennen den coning ende desselfs rijxgrooten voor haar nakomelingen altoos op het rijk ende land van Coudipan en Boulang-Itam (als eygen aan d'E. Comp[ie] zijnde), geen het minste regt te kunnen fundeeren, 't zy onder wat pretext of voorgeven zulx ook zouden willen of trachten te ondernemen, ende daarom ook geen swarigheyt gevonden hebben daervan opnieuws afstand te doen, gelijk zy dan wel expresselijk zijn doende by desen, dat, ende alles wat daaronder gehoord, aan d'E. Comp[el] cedeerende, sonder ooyt of ooyt, en vervolgens ten eeuwigen daagen, daarop actie ofte pretentie te sullen maaken.

III.

Oversulx verklaaren den coning en rijxgrooten dese hunne landen van Coudipan en Boelang-Itam als leenen van d'E. Comp[ie] te nemen en aanvaarden, te houden en bestieren, 't welk ook by den coning en rijxgrooten van Coudipan en Boelang-Itam successievelijk by verkiesinge moet(en) werden geheft en getilt.[2])

---

[1]) Dat van 1702 is mij niet bekend; die van 4 Augustus 1729 en 3 September 1742 hiervóór, blz. 57 e.v. en 343 e.v.

[2]) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

IV.

Sonder welke omstandigheden geen coningen op voorschr. land sullen mogen verkoren, nog niet daarvoor erkend werden, tenzy van en door d'E. Comp[ie] werden aangesteld en in 't rijk bevestigd, vermogende de rijxgrooten eenlijk imand daartoe noemen, van wiens bequaamheyd, goeden wille en genegentheyd sylieden versekert sijn, waarvan volkomen versekering sal moeten gedaen en daerop 's Comp[ies] goedvinden en bevestiging afgewagt moeten worden.

V.

Sullen wyders alle soodanige coningen voor de verkiesing en aanneming derzelver dese jegenwoordige voorwaarden moeten goedkeuren en belooven in allen deelen en poincten te agtervolgen en naarkomen, ook deselve onderteekenen en besweeren.

VI.

De gekorene koningen alsdan op soodanige wyze bevestigd zijnde, sullen door niemand vermogen af, of een ander in plaats aangesteld te werden, sonder goedvinden, bewilliging en toestemming van d'E. Comp[ie].

VII.

De koning sal ook niet vermogen eenige syner rijksgrooten, 't sy goegoegoe, capitain-lauwt of rigter af te zetten, veel minder een ander in desselfs plaats of plaatsen aan te stellen, dan met voorkennisse, bewilliging en toestemminge alsvoren.

VIII.

Den coning sal niet vermogen een onchristelyke vrouw tot zijne gemalinne te trouwen, maar alleen soodanig eene, die van de ware gereformeerde Christelyke religie is.

IX.

Geene andere dan dese gereformeerde Godsdienst, soodanig als in de Nederlandse kerke agtervolgens de algemeene synodale vergadering, gehouden in de stad Dordrecht en vastgesteld in den jare 1619, werd geleerd en gepredikt, belooft den coning en zyne rijxgrooten in 't rijk van Caudipan en Boelang-Itam te sullen dulden, beloovende wyders de soodanigen, die uyt het heydendom of mahomedaanse sekte tot onse religie souden willen overkomen, in allen deele behulpsaam te wesen. En sal d'E.

Comp[ie], sulx haar gelegen komende, vermogen in dit rijk en de daeronder horende negoryen een of meer predicanten, siekentroosters of schoolmeesters te plaatsen, tot onderwysinge dergenen, die in de gereformeerde Godsdienst sig souden willen begeven, sonder dat die persoon of persoonen eenig leed of schaden zal mogen werden toegebragt ofte aangedaan, maar integendeel g'handhaaft en nevens andere onderdanen voor alle overlast bevrijd en beschermd sullen werden.

X.

Ende sullen uyt dien hoofde en ten dien eynde uyt hun land en gebiet moeten geweirt werden alle Roomsgesinde, Spaanse of andere papen, monniken, priesters, schoolmeesters of leken, beloovende wy, coning en rijksgrooten, in geenen deele te sullen gedoogen, dat deselve een voet aan land setten, maer aen land buyten onse kennisse gekomen sijnde, hetzelve haar ontseggen en by wederstrevigheyd deselve geweldadig daeruyt dryven, of wel gevankelijk naar Manado of Ternaten oversenden, also die luyden niet anders dan verwarringen en onlusten met sig brengen.

XI.

Ook belooft gemelde coning ende syne rijxgrooten geene Europeanen, 't sy Castilianen of Spaansche, Portugeesche, Fransche, Engelsche, Sweeden, Deenen, ofte hoedanig en waer vandaen die souden mogen sijn, nogte ook eenige Maccassaren, Javanen, Boegineesen, Mandhareesen, Xullockers, Atjehders, Djamaringers,[1]) en in 't generaal geene Celebesche of andere inlandsche volkeren, onder het territoir van het gouvernement niet sorteerende, in sijn land te ontvangen of tracteeren of dulden, maar af en naar Ternaten te sullen wysen, aan degene, die 't gesag van d'E. Comp[ie] zal hebben, of henlieden genoegsaam derwaarts overbrengen.

XII.

Ook sullen sig de coning en rijxgrooten overal thonen vrienden van 's Comp[ies] vrienden en vyanden van derselver vyanden te zijn; ook tot soodanige togten of oorlogen nevens andere bontgenoten d'E. Comp[ie] ten dienste te zijn, als buyten gevaar

---

[1]) ?

van hunne landen en naar billijkheid sal kunnen geschieden. Waartegen de Comp[ie] in alle voorvallende gelegenheden en ongemacke deselve getrouwelijk sal helpen en tragten te redden, sooals de nood en gelegenheyt des tijts sal komen te vereyschen.

XIII.

En soo d'E. Comp[ie] oirbaar mogte vinden, hetzy aan strant of binnen 's lands, onder voorschrevene rijkje vestingen aan te leggen, soo beloofd den coning en rijxgrooten 't selve niet alleen te sullen gedragen,[1]) maar ook de vereyscht werdende materialen, die tot de extructie van deselve benoodigt sijn, uitgesonderd spykers, yserwerken en dakpannen, mitsgaders soo veel manschappen als er daartoe benoodigt sullen wesen of d'E. Comp[ie] zal requireeren, te sullen leveren.

XIV.

Gelijk den coning en syne rijxgrooten ook beloven hun te sullen laten welgevallen, mitsgaders naar te komen soodanige schikkingen en decisie, als d'E. Comp[ie] bereits mogt hebben gedaen of indertijd nog sal komen te decideeren wegens de geresen misverstanden tusschen dit rijkje Coudipan en dat van Boelang, over het landstreekje Biontong, wegens het different tusschen de Coudipanders en Atingolas, over de rivier Dondolakko [2]); sonder hun op eenigerly wyse of onder wat pretext sulx soude mogen wesen, daertegens aan te kanten.

XV.

Almede belooven en sweren wy, coning en rijxgrooten, om by retour op ons land al ten eersten alle rivieren en spruyten aldaer, dewelke maar eenigsints g'prisumeert werden goud voort te brengen, exact te sullen visiteeren of doen visiteeren, of de presumptie ook met de waerheyd is quadrerende,[3]) mitsgaders voorts nopens de waare bevindtenisse sonder eenige intermissie omstandige kennisse geven aan den Manado's resident, dan wel den EE. Agtb. Heere Gouverneur deser Moluccos, sonder dat wy egter sullen toelaten dat evengemelde rivier Dondolakko of andere plaatsen, buyten het ressort van ons rijkje, door de onse

[1]) Dulden.

[2]) Atinggola, ook wel Andagile genoemd, was de voornaamste vindplaats van goud, met name de hier genoemde rivier.

[3]) Latijn quadrare = passen, overeenkomen.

gefrequenteerd of besogt werden, alsoo daaruyt notoire tweedragt geboren werd.

XVI.

Ook belooven wy, coning en rijxgrooten, niet alleen al 't stofgoud, 't welk onder de limiten van ons land gegraven werden sal, maar ook hetgeene wy of onse onderdanen van de Gorontaalders, Limbotters, Attingolars, Boelangers, Bwooleresen, Tontoliërs of andere volkeren mogten bekomen en magtig werden, tegens tien rijksdaalders de reaal swaarte, mitsgaders 't schildpadshoorn ofte caret, paerlemoerschulpen, wax, vogelnestjes, en alle verdere producten, ten redelyken pryze naer dies valeur aan d'E. Comp[ie] te sullen leveren, sonder 't selve aan ymand anders op eenigerly manieren te vertrocqueeren, [1]) mitsgaders ook niet te sullen gedogen zulx door onse onderdanen werde gedaen, op poene dat diegene, dewelke contrarie desen komen te doen, rigoureus naer luyd der placaten sullen werden gestraft.

XVII.

Wyders, wanneer 't mogt komen te gebeuren, dat er op het territoir van Coudipan of Boelang-Itam eenige rivieren, spruyten, aders of plaatsen wierden opgedaen en bekend, buyten die bereeds bekend zijn, daer goud te vinden is, soo sal den coning en syne rijxgrooten aan de E. Comp[ie], en niemand anders, al ten eersten daervan moeten kundschap doen, om alsdan dierwegens zoodanige ordres te stellen, als de billijkheid en 's Comp[ies] prerogatief off voorregt zal vereyschen, sonder dat hy, coning, en zyne rijxgrooten, inmiddels alsulke ontdekte plaetsen, die goud inhebben, door de Coudipanders en Boelang-Itamse onderdaanen sal vermogen te laten mineren, frequenteren en bearbeyden, tenzy alvorens ten dien eynde het goedvinden, toestemminge of bewilliging van den gouverneur en raad in Molucco hebben erlangd, als dewelke ook niet sullen manqueeren dien zaak ten meesten nutte van d'E. Comp[ie] en welwesen van 't Coudipanse rijkje naar vermogen tragten te derigeeren. Weshalven, ingevalle den koning, zyne rijksgrooten of ondersaten, sig omtrent dit poinct mogten komen te vergrypen, met zoodanige goudmynen, spruyten, rievieren of plaatsen, daer dat

---

[1]) Fransch troquer = ruilen.

mineraal gevonden werd, geheym te houden of bedektelijk voor haar selfs te laten graven, dan wel toe te laten dat sulx door andere geschiedt, zullen sonder onderscheyd, van de meeste tot de minste, als meynedigers en versmaders van dit besworen contract en heylzaam oogmerk op het rigoureuste, naer exigentie van zaken, anderen ten exempel, werden gestraft, waerom den coning en syne rijksgrooten ook gehouden sijn en haer verpligten, alsulke contraventeurs in 's Comp[ies] handen, sonder conniventie, te leveren.

XVIII.

Ook sullen wy, coning en rijksgrooten, nogte onse onderdanen, ook niet vermogens sijn ietwes van het op ons land gegraven ofte andersints ingekogte stofgoud te versmelten of te laten smelten, om onder pretext van gemaakt goud aan particuliere te verkoopen, op poene dat de overtredinge van dien, soodanig en in diervoegen sal werden gestraft, als ten opsigte van den verkoop van stofgoud is gestatueerd.

XIX.

Geen oorlog nog vreede, 't sy met wien het ook soude mogen wesen, en sullen de coning en rijxgrooten van Coudipan vermogen aan te gaan nog te beginnen, tensy alvorens van d'E. Comp[ie] daertoe speciaal verlof en toestemming hebben erlangd, sonder intusschen iets te ondernemen, tenzy den gouverneur en raad tot Ternaten daer kennisse van heeft.

XX.

Ingevalle eenige verschillen onder de bontgenooten of wel den coning en zyne rijxgrooten ontstonden, daerin zal wederseyts niet gedaan dan goede aanteekening gehouden werden, om naer billijkheyd door den gouverneur ofte zyne gecommitteerdens, parthyen gehoord, ondersogt en naar vereysch van zaken beslegt te werden.

XXI.

Soo het egter minder en geringer zaken waeren, die onder elkander konnen bygelegd en verevend werden, zal sulx geschieden konnen door keur van wederzeydse scheydsheeren, die parthyen niet verdagt en de name hebben van trouwe en vredelievende mannen te zijn, om daerdoor vele kleyne beginselen,

tot grooter onheylen een weg banende, in de geboorte te smooren.

XXII.

Ten welken fine den konig en zyne rijxgrooten aannemen en belooven, omme, des niet méér noodig sijnde, ten minsten eens alle drie maanden expresse vergadering te houden tot het hooren en decideeren van alle particuliere, geringe, civile, geschillen, die tusschen henlieder onderdanen sullen komen te ontstaan, werwegens ook niet alleen gehouden blyven goede aanteekening te houden, maer ook nopens de gedecideerde saeken telkens by gelegentheyd aan den commandeerend resident tot Manado, dan wel den heere gouverneur alhier, de vereyschte kennis te geven.

XXIII.

En nademaal aan de Celebesche koningen door de Hoge Illustre Indiasche Hoofdregering tot Batavia wederom g'accordeert en toegestaan is 't oefenen van halsregt over derselver onderdanen, soo belooft den coning ende syne rijxgrooten alle voorvallende criminele delicten, sonder vooroordeelen ofte passie, naar 's lands wetten en naar luyd der acte van authorisatie, door den HoogEdelen Heer Gouverneur-Generaal van Nederlands-India, Joan van Hoorn, aan den overledenen coning Willem Cornput verleend, te sullen afdoen en vonnissen, sonder dat den coning op eygen authoriteyt imand sal mogen straffen, veel min ter dood doen brengen, maer zal zulks met toestemming van desselfs rijxgrooten moeten geschieden.

XXIV.

Blyvende den coning en rijxgrooten van Coudipan verpligt, iemand der bondgenoten in ongelegenheid sijnde, of aangerand werdende door iemand van buyten deselve by te staan en alle mogelyke hulpe toe te voegen, gelijk de bondgenoten ook verpligt zijn, den coning van Coudipan en zyne rijksgrooten, land en onderdanen, in diergelijk geval te helpen en naar vermogen, soo veel de tijd, nood en gelegenheid sal vereyschen, by te staan.

XXV.

Off by geval door storm, swaer weder als andersints eenige 's Comp^{ies} schepen, chialoupen of andere mindere vaartuygen onder 't gebied van Coudipan en Boelang-Itam of daaromtrent

mogten komen te vervallen en eenig gebrek hebben, soo belooft de coning en rijxgrooten, haarlieden alle hulpe ende bystand te zullen doen, sooveel mogelijk sal sijn, en deselve van 't gene benoodigd mogte wesen, tot manschappen incluis, naar vermogen te assisteeren, 't geene den E.E. agtb. heer gouverneur by gelegentheyd seer gaarne sal vergelden.

XXVI.

De vaart naar Amboina, Macassar, Magindanao, of alle andere afgelegene plaatsen en negoryen, waar het ook zijn mogte, en sal by den coning nogte niemand syner onderdanen, hy sy ook wie hy sy, onder wat voorgeven 't ook soude mogte wesen, dan alleen met speciaal consent van den E.E. Heer Gouverneur, mogen werden ondernomen, nog ook niet verder dan de plaatsen, werwaarts licentie hebben geobtineerd, sullende dengene, die sig tegens deesen misgrepen hebben, ten rigoureuste, naar exigentie van zaken, gestraft werden.

XXVII.

En belooven wy, coning en rijksgrooten, daarentegen om ons op de eerste sommatie van den heere gouverneur der Moluccos, sonder eenig het minste dilay, ten allen tyden illico op reys Ternatenwaarts, dan wel naar Manado of elders, werwaarts onse presentie ter verhandelinge van saeken 's Comp[ies] wege moge werder gerequireerd, te sullen begeven.

XXVIII.

Indien onder 't Coudipanse of Boelang-Itamse district eenige speceryboomen mogten ontdekt werden, soo belooft voorschreven koning en rijxgrooten, deselve aanstonds te doen uitroeyen, of wel d'E. Comp[ie] daarvan kennisse te geven, om door deselve omgeveld en vernield te werden, en verders nooyt te sullen gedoogen, dat in hun landen speceryboomen gekweeckt nog aangeteelt werden.

XXIX.

Den coning en rijxgrooten verbinden zig ook, alle soodanige slaven, als in den aanstaande van 's Comp[ies] dienaren en onderdanen mogten komen weg te loopen en naar Coudipan ofte Boelang-Itam te vlugten, item die zig bereets aldaar onthouden mogten, by agterhaling aan de lijfheeren of d'E. Comp[ie] te sullen overleveren, mits dat voor ider lijfeigene, tenzy die aan d'E.

Compie toebehoorden, 't sy in geld of lywaten, tot genoegen van den opvanger, thien rijksdaalders sal moeten betaald werden.

XXX.

Byaldien den gouverneur of die 't gesag tot Manado oeffent, om een vaartuyg, corracorra, gilalo, 't sy tot transport van hare gecommitteerdens, predikant, 't bestellen van brieven, of wel overvoer van houtwerken tot het maken of repareeren van schepen, chialoupen of vaarthuygen als andersints, benoodigd wierd, soo sal den coning en rijksgrooten voormeld gehouden sijn d'E. Compie in soodanige gelegenheyd, sooveel doenlijk sal sijn, genoegen te geven, ende het aan voorschreven gerief niet laten ontbreken.

XXXI.

Eindelijk ende ten laasten beloof ik, coning en rijxgrooten, al hetgeene voorschreven staat, als vroome, getrouwe vassalen en leenmannen van d'E. Compie in alle deugd en opregtigheyd te onderhouden, sonder dat aen dese of geene differenten, die er in der tijd souden mogen of komen te ontstaan, eenige verbrekingen van voorschreven contract sal geleden werden. 't Welke wy dan, in teeken der waarheyt, ik, coning en rijxgrooten, naar den Christen en op de Hollandsche wyse, met het uyten van dese woorden: „Soo waarlijk helpe my God Almagtig", sijn bevestigende.

Aldus gecontracteerd, beeëdigd en geslooten tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 25 Mey 1750 — was geteekend — **J. E. v. Mijlendonk, J. F. Stegman, J. Meuleman, J. Reumer, J. Swerens, M. v. Peenen, J. Timmerman, J. A. Brull, J. H. Borwater.**

Daeronder stond 's Compies zegul gedrukt in roode lacque, en daarnevens: Ter ordonnantie van den EE. Agtb. Heer Gouverneur en Raad voorschreven — was geteekend — **J. A. Brul,** provisioneel secretaris.

Ter zyde stond . . . . . ., beteekenend de namen van den coning en de rijxgrooten.

CMXXXI. MOLUKKEN—GOLF VAN TOMINI.

5 Juli 1751. [1])

In 1750 kwamen de gecommitteerden der Compagnie, die jaarlijks de Golf van Gorontalo of Tomini bekruisten, in contact met Daeng Manibi, een rebel uit Parigi, die toezegde zich in het vervolg als een trouw en rustig onderdaan van zijn vorst te zullen gedragen. De gecommitteerden bezochten ook Parigi zelf, waar zij den vorst, die de hulp van de Compagnie had ingeroepen, opdroegen, zich met den eerstkomenden gunstigen moesson naar Ternate te begeven. Toen de vorst in 1751 daaraan voldeed, sloten gouverneur en raad der Molukken een belangrijk contract met hem, waarbij hij zich als vazal onder de Compagnie stelde. Natuurlijk maakt ook de goudexploitatie een belangrijk punt van dit contract uit.

Verbond en voorwaarden, aangegaan, vastgestelt, beslooten en versegeld, tusschen den Heer Jan Elias van Mijlendonk, gouverneur en directeur, mitsgaders den raad der **Molucos**, met den resorte van dien, in den name ende vanwegen Sijn Hoog-Edelheyd, den Hoog Ed^{e} Groot Agtb. Heer Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en de Edle Heeren Raden van Nederlands-India, als representeerende Sijn Doorlughtige Hoogheyd, den Heere Prince van Oranje en Nassou, Erfstadhouder, Capitijn-admiral-general van de Republik, onsen Opper-Gouverneur-Generaal en de Generaele Nederlandsche G'octroyeerde Oostindische Comp^{ie}, mitsgaders den Staat der Vrye Vereenigde Nederlanden in deese gewesten, ter eenre,

Ende den thans hier presenten coning van **Parigie**, Kitjil Majumba, benevens syne present sijnde rijxgrooten, als haer sterk maakende voor de twee nog op Parigie sijnde coningen, Mercotte en Sourobakkat, benevens de verdere rijxgrooten, van dewelke betuygden ten deesen te wesen gequalificeert, ter andere zyde.

Articul 1.

Eerstelijk verklaren den coning en rijxgrooten heeden het land van **Parigi** als een leen van d'E. Comp^{ie} te neemen en aenvaer-

[1]) Uit het *Contractenboek* XI (no. 19) op het Landsarchief te Batavia.

den, te houden en te besitten, 't gene ook by verkiesinge en op 't aanneemen van 't rijk door een ander coning successivelijk geheft en getilt sal moeten werden. [1])

2.

Sonder welke omstandigheeden geen coning op voorschreven land sal mogen werden voorgedragen, gekoozen, nog ook niet daerover erkent werden, tenzy van en door d'E. Comp[ie] werde aangestelt en in 't rijk bevestight, ten welken eynde de rijxgrooten van Parrigi by overlyden van den presenten coning, sig met de naeste en wettige pretendenten tot de vacante kroone al ten eersten naer Gorontalo zullen moeten begeeven, om aan den resident aldaer voorgedragen te werden, die, vervolgens door den gouverneur en raed alhier g'approbeert zijnde, niet eerder sal mogen besit van het rijk neemen, voor en aleer dit contract ter gelyke onderhoudinge en verbintenisse aan de E. Comp[ie] onderteekend, verseguld en beswooren sal hebben.

3.

Den coning op deese wyse gekoozen en bevestight zijnde, sal door niemand vermogen af- en een ander wederom in syne plaets mogen gestelt werden, buyten speciale toestemminge en bewilliging van d'E. Comp[ie].

4.

Ook zal den coning niet vermogens zijn, een dan wel meer syner rijxgrooten, 't sy den goegoegoe, capitain-lauwt of hoecum af te setten, veel minder andere in derzelver plaatse aan te stellen, dan met voorweeten, bewilliging en toestemming alsvooren.

5.

Den coning en rijxsgrooten van Parigi, dan wel haare onderdaanen, zullen ook geen oorloge, tegens wie het soude mogen wesen, aanneemen nogte beginnen, maer wel verweeren, zoo wanneer door imandt mogten werden aengetast en overvallen, wagtende hun voorall wel d'eerste reedenen daertoe te geeven; in welken cas d'E. Comp[ie] haer ook de noodige assistentie sal doen, mits dat in diergelyke voorvallen goede en waeragtige aanteekening werd gehouden om daarvan te konnen dienen daar en alwaren zulx gehoort.

---

[1]) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

6.

En nademael den tot Amphibabon[1]) sig onthoudende Mandharees Dain Manibi, aan de jongst in de boght gekruyst hebbende gecommitteerdens, onder beloffte sig als een waer en trouw bondgenoot te zullen gedragen, versoght heeft een contract met d'E. Comp'e aan te gaan, zoo belooft den coning en rijcxgrooten van Parigi, thans hier present, dat ingevallen den voormelden Dain Manibi sig teegens 's Comp'es posten, dienaeren, scheepen, chialupen, mindere vaartuygen off anders, vyandig komt te toonen, hem met alle maght, die tot Parigie by den andre kan gehaelt werden, als een vyand van d'E. Comp'e te zullen aantasten, vervolgens en des mogelijk verdelgen, en zulx onder verbeurten van 't rijk en land van Parigi, wanneer hierin koomen in gebreeken te blyven.

7.

Voorts belooven en sweeren de coning en rijxgrooten, om voor des E. Comp'es posthouderen een sterke en sufficante niewe wagt, zergeants-woonig en pachuys te zullen maeken en denzelve met eenen nieuwen, ruymen, palisaden, sterken pagger te zullen omheinen off omtrecken, gelijk sy bereets aan de jongst in Tominies boght gecruyst hebbende gecommitteerdens hebben belooft, gelijk sy ook aanneemen om dezelve by eenig manquement te zullen repareeren en onderhouden.

8.

Den coning en rijxgrooten van Parigie, in den jaare 1740 aan 's Comp'es gecommitteerdens ter becruysinge Tominies bogt, den coopman en fiscael Meder en ondercoopman Pauwen, verseekering gedaan hebbende, hun in staat te bevinden om jaerlijks een quantitijt van 900 â 1000 realen swaarte aan stoffgoud te kunnen leeveren, soo belooven den coning en rijxgrooten by deesen, om aan den commandant tot Parigie eene leverantie te doen van voorschreven 900 â 1000 realen, mits daarvoor te kunnen ruylen soodanige lywaten, als door haar beste sijn gewilt, dewelke d'E. Comp'e belooft altoos op de post te sullen besorgen.

9.

Ten welken eynde den coning en rijxgrooten altijt in de goudmynen soodanige kloeke getal arbyders zullen houden, dat in

[1]) Amfibaboe of Ampibabo, aan de Golf van Tomini.

staat zullen weesen voorschreven quantiteyt stoffgoud jaarlijx te kunnen leveren, mitsgaders, daartoe op zeekeren tijd te bepalen, deselve [1]) wederom door andere te laten vervangen.

10.

Den koning en rijxgrooten verbinden sig ook by deesen, om sonder manquement al 't goud, dat op hun land gegraven werd, en 't geene zy elders in den boght zouden konnen of koomen te bemagtigen, voor den gefixeerden prijs van 10 rijksdaelders de real swaerte aan d'E. Comp[ie] te leeveren, mitsgaders ook te zullen besorgen dat hunne onderdanen, sonder de minste onthoudinge of vervreemdinge, 't zelve aan de commandant 's Comp[ies] wegen tot Parigie koomen te leeveren.

11.

Ook belooven gemelden coning en rijxgrooten sorge te zullen draagen, dat het genoemde minerael zuyver, soo schoon als mogelijk is, sonder de minsten vervalsching aan d'E. Comp[ie] werd te koop gebragt, en dat de overtreeders van dien, zoowel als vervreemders dier goudstoffe aan particulieren, aan d'E. Comp[ie] ter straffe sullen overleeveren.

12.

Nog verbind zig den coning en rijxgrooten insgelijks, om alle het wax, caret en parlemoerschulpen, in soo verre het een en ander tot Parigi is vallende, als het wax, mits suyver en schoon zijnde, tegen 14 â 16 Rd[s] het picol, caret, naer zyne deught, tegens 30, 40, 50 â 60 Rd[s] 't picol, en parlemoeren schulpen, indien sy groot, plat en glansig zijn, tegens 6, 7 â 8 Rd[s] 't picol, aen den commandant 's Comp[ies] weegen te leeveren.

13.

Ook belooven den coning en rijxgrooten op hun land niet te zullen dulden off lyden alle vreemde Europeesche natiën, nogte ook niet Macassaren, Boegineesen, Mandhareesen, Javaenen, Atchinders of eenige andre natië, hoe genaemt, 's Comp[ies] vyanden zijnde, maar dezelve met vigeur affweeren en des mogelijk met behulp van den commandant tot Parigie gevangen neemen en gesecureert naer Gorontalo over te brengen.

---

[1]) Die arbeiders.

14.

Ingevallen den coning van Parigi ofte synen lande door eenige natie werd aangerand en vyandelijk overvallen, soo sal den commandant en besettelingen aldaer ter hunner adsistentie niet verder van hun aanbevoolene post mogen afgaan, dan dat sy altoos een vylige retraite daer naer toe behouden.

15.

Ingevallen d'E. Comp^{ie} noodig oordeelt eene becruyssinge in den boght van Tominy te laeten doen, zoo belooven en sweeren den coning en rijxgrooten al ten eersten, 's Comp^{ies} gecommitteerdens, des requireerende, ten adsistentie meede te sullen geeven een getal van 600 weerbare mannen.

16.

Ook belooven den coning en rijxgrooten, omme ter verrigting van het dagelijks werk op 's Comp^{ies} post, als water halen, brandhout cappen, de rompe [1]) rondom de post schoon te maeken, en generael andere diensten etc. contineel 6 mannen daegs te zullen leveren en dezelve maandelijks verwisselen, mitsgaders ook omme by verschyningh van een 's Comp^{ies} vaartuyg of vaartuygen tot Parigi, die gebrek aan masthouten of eenige andere benoodigheeden, die aldaar te bekoomen sijn, hebben mogten, belooft den coning en rijxgrooten niet alleen volk te zullen leeveren tot het cappen der benoodigde houdwerken, maer ook deselve [2]) aan strand en in de vaertuygen zullen doen brengen soo des behoord.

17.

Gelijk den coning en rijxgrooten ook beloofd [3]) de nodige manschappen te zullen leeveren tot het lossen en laden van 's Comp^{ies} vaartuygen, die aldaer aancomen.

18.

Daarentegen d'E. Comp^{ie} belooft en aanneemt om tot Parigie eene goede heghte sterke praauw-conting [4]) te zullen besorgen,

---

[1]) Dit woord beteekende in de 17de en 18de eeuw ook plooi, rimpel. Vermoedelijk wordt hier de gracht bedoeld.

[2]) De houtwerken.

[3]) Lees: beloven.

[4]) Konteng of koenting, andere naam voor een prauw-majang, een groote, goed-zeilende één-mast prauw, met oploopende stevens.

om de lywaten en vivers voor de besettinge van Gorontalo aff te haalen, tot welk vaertuyg den coning en rijxgrooten belooven altijdt de nodige manschappen te zullen leveren, wanneer de commandant 's Comp[ies] weegen lywaten off vivers van Gorontalo wil laeten afhaelen, mitsgaders ook in cas van noodsakelijkheyd een brieff aan den resident aldaer wil doen overbrengen.

19.

Alle lijfeygenen, die van 's Comp[ies] dienaeren en onderdaanen hun vlugtig [1]) na Parigie of onder 't gebied van dien begeven hebben en nog niet overgeleevert sijn, mitsgaders die sig in der tijd nog fugatieff naar Parigie zullen stellen, belooft den coning en rijxgrooten te doen opvatten en aan d'E. Comp[ie] off de lijffheeren van dien te sullen overleeveren, mits dat voor yder lijffeygene aan de overbrenger derzelve, 't sy in cleede of in geld, tot genoegen van de laesten, vijff rijxdaalders wierd betaelt.

20.

Off by geval door storm, swaer weer als andersints eenige 's Comp[ies] vaertuygen, scheepen, chialoupen of andre mindere bodems, voor Parigie of onder dat gebied gehoorende, mogten comen te vervallen en eenig gebrek hebben, soo belooft den coning en rijxgrooten aan de schepelingen alle hulpe en bystand te doen en dezelve van 't geene benodight mogten wesen te adsisteeren, 't geen den gouverneur off die het gesag in Molucco voert by gelegentheid seer gaeren sal vergoeden.

21.

Indien onder het Parigies gebied speceryboomen mogten zijn of in der tijdt ontdeckt werden, soo belooft den coning en rijxgrooten deselve op stonds te zullen uytroeyen, of wel d'E. Comp[ie] daarvan kennis te geeven, om door dezelven omgevelt en onder de voet te werden gehakt, mitsgaaders noyt te zullen gedoogen, dat die boomen op hun land werden aangequeekt.

22.

Laastelijk belooven ik, coning van Parigie, en gezamentlyke present zijnde rijxgrooten, alle 't geene voorschreven staet, als

[1]) Voortvluchtig.

vrome, getrouwe bondgenooten en leenmannen van d'E. Comp[ie], in alle deught en opregtigheyt te onderhouden en zorge te zullen draagen, dat onse onderhoorige in alle deelen den inhoud van dit contract onderhouden, sonder dat om dese of geene differenten, die er in der tijd souden mogen of konnen ontstaen, eenige verbrekinge zal geleeden werden, maer 't selve in alle zijn deelen en poincten heyliglijk onderhouden en doen onderhouden.

In teeken der waerheyd hebben wy, koning en rijxgrooten, met het afleggen van den eed op den Alkoran en onse signature [dit] bevestigd, werdende hetzelve door den heer gouverneur Jan Elias van Mijlendonk en die van synen raade meede onderteekent en met 's Comp[ies] groot zegul becragtight.

Aldus gecontracteert en beslooten tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 5 July anno 1751.

J. E. v. Mijlendonk.	**J[s] Tonneman.**
J. H. Holmer.	**J. F. Stegman.**
M[s] van Peenen.	**J. H. Borwater.**

Ter zyde stond: Ter ordonnantie van den gouverneur en raad — was geteekend — **T[s] Thornton,** secretaris.

Voor 't oplesen:	Voor 't nasien:
J[s] Smit.	**A. Bijwegen.**

CMXXXII. BENGALEN.

18 Juli 1751. [1]

Tegen het midden der 18de eeuw waren handel en invloed der Comp[ie] in Bengalen hard achteruitgegaan. Op aandringen der Hooge Regeering deden de ministers der Comp. eenige pogingen tot verbetering. Zoo besloot men in 1751 de reeds lang verlaten Nederlandsche loge te Dakka weer te occupeeren. Voorloopig zond men er een Inlandsch makelaar heen, om de oude relaties weer aan te knoopen. Maar de hebzuchtige aard der regenten was intusschen niets veranderd en de plaatselijke autoriteit te Dakka vorderde van de Comp. een boete van 14000 ropijen, omdat zij zich weer te Dakka had gevestigd alvorens een nieuw parwanna te hebben verkregen. De Comp. protesteerde bij den onderkoning, die haar op haar verzoek onderstaand parwanna verleende, dat echter de Nederlanders niet bevredigde. (Zie beneden de documenten van 20 Januari, 26 Januari en 30 April 1752).

Translaat copia Persiaanse perwanna, verleend door Zijn Excellentie Allawirdi-chan op den Heer Nawab Ahtesaam-ud-Douwla Bhadur-scha Methjeng (Newazis Mhameth-chan) sub dato 18 en ontfangen alhier [2]) den laatsten July anno 1751.

Steun van dapper- en edelmoedigheid, den manhaften en beroemden Heer Nawab, de gunste des konings zy op UEd. nederdalende.

Den wackiel [3]) van de Hollandse Comp[ie] te kennen gegeven hebbende, dat dezelve van ouds haare logie in **Decca** hadde, schoon zedert eenige tijd wel geen handel van harentwegen aldaar gedreven, nog een gomasto [4]) van haar te dier plaatste present geweest was, met versoek teffens om, nademaal thans zodanig een subject aldaar gekomen was, de nodige permissie tot een onverhinderde waarneming der negotie van de Hollandse Comp[ie] op den voet als voorheen te willen verleenen, zo werd deze expresselijk gerigt ten einde UwEd. de regeering ter voorschreven stede zoude aanschryven om den handel van de Hollandse Comp[ie] in diervoegen als dezelve in vorige tyden door haar gedreven is, weder te laten cours neemen, en haar daarom-

---

[1]) Uit het *Contractenboek* XIV (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.

[2]) Te Hoegli.

[3]) Vertegenwoordiger.

[4]) Inheemsche makelaar of opkooper.

trend in alle deelen tegemoet te komen, opdat den voorschreven gomasto zyne zaken met gerustheid kan blyven waarnemen.

Onder stond: Getranslateerd door — was geteekend — M[r] **Koning.**

CMXXXIII. CHERIBON.

18 Januari 1752. [1])

Op Cheribon heerschte dikwijls geharrewar door de ingewikkelde verhoudingen tusschen de drie sultans en hunne afstammelingen (zie *Corpus* IV, blz. 155 en 277 e.v.). Reeds van 1749 af had de oudste der sultans, Sepoeh, en bij de regeering te Batavia op aangedrongen, dat zijn oudsten zoon, Aria Lor, den officieelen titel van Depatih Anom zou mogen voeren, welke titel de beteekenis heeft van kroonprins, terwijl hij er tevens het verzoek aan toevoegde om zijn jongsten neef, den Panembahan, meerderjarig te verklaren. Deze zou dan zelf de inkomsten ontvangen, die nu in handen van zijn voogd kwamen.

Ultimo December 1751 schreven Gouverneur-Generaal en Rade aan den Cheribonschen resident, Hermanus Jacobus van Suchtelen, dat zij besloten hadden Sepoeh's wenschen in te willigen. Zij wilden echter tevens de verhoudingen te Cheribon voor de naaste toekomst regelen en machtigden daartoe de buitengewone Raden van Indië Johan Gideon Loten en Pieter van der Velde, die 18 Januari met de naar Batavia gekomen Cheribonsche vorsten de volgende overeenkomst sloten.

Verdrag ofte overeenkomst tusschen de Cheribonse princen, den Sultan-Cheribon, [2]) den Sultan Anum en den Panembahan, item den Pangerang Depatty Anom voor zijn vader, Sulthan Suppoh, ende sulx te samen als hoofdregenten van 't land van **Cheribon,** gemaakt door de bemiddeling en tusschensprake van den Gouverneur-Generaal Jacob Mossel en de Raden van India tot Batavia.

Panembahan Gierie Laya [3]) nagelaten hebbende drie zoons.

---

[1]) Uit *Contractenboek* II (no. 10) op het Landsarchief te Batavia.

[2]) Dit was de z.g. 2[de] sultan. Sepoeh, de 1[ste], was door zwakte niet meegekomen, maar werd vertegenwoordigd door zijn oudsten zoon.

[3]) Overleden in 1662. Zie voor hem De Jonge, *Opkomst* XI, blz. 182 en 183, met noot.

Sopphoe, Anom en Panembahan, heeft aan de twee eerste het landschap **Cheribon** afgestaan, en den laatste, die de sulthans in rang volgt, 't noodige tot onderhoud g'ordonneert; dus is hem sedert toegevoegt duyzend huysgezinnen [1]) en 200 rijxdaelders uyt de pagten.

Sepphoe en Anom, beide kinderen van den ouden Sepphoe, hebben 't rijk Cheribon gedeeld.

Sepphoe en Cheribon, soonen van Sepphoe, en Anum, soon van Anom, werden door haar oudste soons by afsterven opgevolgd. [2])

Sepphoe geen kinderen nalatende, volgd hem Cheribon, en Cheribon geen opvolger hebbende, volgt Sepphoe.

Sepphoe en Cheribon beyde geen opvolgers hebbende, volgt Anom.

Anom geene kinderen nalatende, volgen hem Sepphoe en Cheribon in een gelyke portie.

Sepphoe, Cheribon en Anom alle geen opvolgers hebbende, volgt Panembahan.

Mogende echter met toestemming van d'E. Comp[ie] uyt een der princen een successeur benoemen, indien geen wettige nalaten.

Wanneer een der princen, zoons van de Sulthans, onder voogdy staan, zullen de voogden nevens de Sulthans geen rang hebben.

Mondig zijnde volgt denselven in plaats van zijn vader, dog de rang na zijn ouderdom van jaren.

Maar alle van een staak [3]) onder voogdy staande, mag die van den anderen staak dan ten throon overbrengen. [4])

Uyt alle de pagten, pitjes, topbanen etc[a], geniet die van de

Eerste tak	800	rijxdaelders off 400 yder. [5])
Anum	800	„
Panembahan	200	„
	1800	rijxdaelders te zamen.

En 't 's jaarlijx geschenk van 700 rijxdaelders werd onder hun alle verdeeld in een gelyke portie.

---

[1]) Dit zijn de z.g. tjatja's of hoofdgelden, door elk gezinshoofd op te brengen.

[2]) Zoo waren er dus nu drie Sultans, benevens een Panembahan.

[3]) Het gebruikelijke woord voor tak van een familie.

[4]) ?

[5]) Namelijk Sepoeh en Cheribon.

Blyvende de Sulthans behouden de magt omme derselver hoofden, onderdanen, aff en aan te zetten; dog wanneer een der tommongongs willen afzetten, moet sulx met overeenstemming van de verdere Sulthans en den resident, die den eersten in rang zit,[1]) geschieden.

Leverende Sepphoe en Cheribon 10 picols indigo van de eerste zoort, tegens 30 stuyvers, de tweede soort 24 en de derde soort 18 stuyvers 't pond yder; Anum even soo veel en Panembahan half soo veel.

Maar de leverantie van Cheribon,[2]) die den resident ontfangt, namentlijk 1000 picols coffybonen van yder staak,[3]) a 140 pond het picol, werd betaald [met] 5 rijxdaelders, en soo den resident in vooruytschot is, na rato.[4])

Mits dat ook in den tijd van 6 jaren ider staak komen te leveren 500 picols peper, een halve rijxdaelder meerder in prijs dan de coffyboonen.

Dog sulx niet geschiedende, zal de voorschreven coffyboonen tegens 4 rijxdaelders ontfangen werden.

Aldus overeengekomen en veraccordeert, mitsgaders wedersijds onderteekent in 't casteel **Batavia** op 't eyland Groot-Java in 't koninkrijk Jaccatra, dezen 18 January 1752, ten overstaan van de Heeren Raden-extraordinair Joan Gideon Loten en Pieter van der Velde, dewelke desen als expresse gecommitteerdens uyt name van den Gouverneur-Generaal en de Raden van India met hare onderteekeninge bekragtigen — was geteekend — **Joan Gideon Loten, P. van der Velde.**

Onder den Javaanschen tekst staan de handteekeningen van **Sulthan Tjeribon, Sulthan Anom, Pangeran Dipatty Anom** en **Panembahan Tjeribon.**

---

[1]) Er was zoowel een 1e als een 2de resident op Cheribon.

[2]) Bedoeld is nu het landschap Cheribon in zijn geheel.

[3]) Dus 3000 pikoel in totaal.

[4]) Wanneer de resident aan een der vorsten voorschot verleend had, wat nog al eens voorkwam, werd dit van de koffiegelden afgehouden.

CMXXXIV. BENGALEN.

20 Januari 1752. [1])

Het parwanna van 18 Juli 1751 bevredigde de leiding der Comp. in Bengalen niet; zij zond den onderkoning een concept, hoe zij zich een parwanna wenschte. Daarop ontving zij op haar beurt weer een concept, „zo als de Heer Newazis Mhameth-chan genegen is tot voortsetting van 's Comp'^es^ negotie in Decca op de regering aldaar te verleenen." Na veel over en weer geloof en gebied werd men het eens en kwamen de volgende documenten tot stand.

Translaat copia Persiaanse perwanna, met het segel van den Moxudabaadsen Casie Sahed Mhamath-chan [2]) bekragtigt en door den Heer Newazis Mhameth-chan onder desselfs cachet verleent op den stedehouder in **Decca**, Hassijn Uddien-chan, sub dato 20 en ontfangen alhier den 29^en^ January anno 1752.

Steun van dapper- en edelmoedigheid, mijn beminde broeder Hassijn-Uddien-chan, leeft onder Godes bescherminge.

Dezer dagen heeft Zijn Excellentie Allawirdi-chan een perwana met deszelfs zegel ingevolge het verzoek van den wackiel der Hollandse Comp^ie^ op my gelieven te verleenen, behelsende dat de gemelde Comp^ie^ van ouds haare logie in **Decca** is hebbende, schoon zedert eenige tijd vanwegen dezelve geen negotie aldaar gedreven, nog een gomasto ginder present geweest was, maar dat thans zodanige perzoon ter gemelder stede verscheenen zijnde, ik overzulks de regering aldaar zoude hebben aan te schryven om den handel van de meermelde Comp^ie^ volgens het aloude gebruyk te laten voortgang nemen, gelijk uyt de voorschreven perwana, die hiernevens legd, kan gezien werden; dan, dewijl de gedachte hofganger de zaak der af te langene nesserane [3]) reeds ten hove heeft afgedaan, zoo werd UE. aangeschreven om de negotie van meermelde Comp^ie^, die zig ginter zal restabileeren, onverhindert te laten coers nemen; mitsgaders overmits er reeds een perzoon tot voortsetting van den handel

[1]) Uit *Contractenboek* XIV (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.

[2]) Casie is de bekende titel kadi, uitgesproken als kaadsji. Sahed = Said, titel voor afstammelingen van Mohammed's dochter Fatimah.

[3]) Geschenk aan een autoriteit. Zie hiervóór, noot 3 op blz. 391—392.

als gomasto derwaarts gezonden is, die van een hoededrager [1]) staat gevolgd te werden, hem naar het gebruyk met een eerekleed en een paard te beschenken en denzelve in den aanbreng van koopmanschappen mitsgaders den in- en verkoop van goederen aldaar, zo min eenige verhindering toe te brengen als omtrend de verleening van desteks [2]) met zijn zegel, conform het gebruyk, en hem ook in het employ der nodige reysbagagiën enz. niet tegen te wezen, maar daarentegen nopens zyne te doene billyke instantiën de behulpzame hand te bieden, ten einde hy de negotie met gerustheid kan blyven waarnemen.

Onder stond: **M^s Koning.**

CMXXXV. BENGALEN.

26 January 1752. [3])

Zie de inleiding bij het hieraan voorafgaande document.

> Translaat copia Persiaanse perwanna, verleend door den Heer Newazis Mhameth-chan onder deszelfs zegel op den Deccasen stedehouder Hassijn Uddien-chan, sub dato 26^en en ontfangen alhier den 29^en January anno 1752.

Steun van dapper- en edelmoedigheid, mijn beminde broeder Hassijn-Uddien-chan, leeft onder Godes bescherming.

Door den wackiel van de Hollandse Comp^ie te kennen gegeven zijnde dat de gomasto van gedachte Comp^ie in **Decca** gekomen weezende, de negotie aldaar vóór de verleening van een perwana begonnen en overzulks den daroga [4]) dier stede hem een verbandschrift van 14000 ropyen tot eene boete doen passeeren hadde, zoo werd UE. nademaal den voorschreven wackiel voor

---

1) Europeaan.
2) Paspoorten.
3) Uit het *Contractenboek* XIV (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.
4) Gouverneur.

de terugkryging van dat papier 2000 ropyen beloofd heeft, aangeschreven om die penningen vấn den gedachte gomasto ginder t'ontfangen en hem vervolgens dat schriftuur wederom te geven, dog ingevalle buyten dit bedragen nog iets meer van denzelve mogte genomen wezen, alsdan hem zulks omtrend de af te langene nesserane etc. te goed te doen. [1])

Onder stond: **M^s Koning.**

CMXXXVI. JAVA'S NOORDOOSTKUST.

7 Februari 1752. [2])

De gouverneur van Java's Noordoostkust, sloot in den aanvang van 1752 met een aantal regenten in zijn gebied nieuwe overeenkomsten af.

Verbandschrift van den regent van **Candal** aan de Edele Compagnie, geëligeert tommongong Ananga, aan deselve gepasseert op den 7 February 1752.

1.

Belooft hy de Ed. Compagnie in 't bestier van voorschr. regentschap gehouw en getrouw te weesen, alsmede 't selve ten besten van deselve en hare onderdaanen te regeeren, agtervolgens de te verkrygene orders van den heer gouverneur van Samarang of dengene, die met'ertijd 't gezag over Java mogte hebben, dan wel den resident van Tagal.

2.

Dat sig eens 's jaars te Samarang dan wel, des begeert werdende, te Batavia vertoonen sal ter bewyzing van sijn respect aan de Edele Compagnie.

3.

Dat hy zig met de van buiten in 't land van Candal gedreven wordende negotie niet verder bemoeyen sal, als de Comp^ie hem

---

[1]) Versta: dit van de te betalen nesserane af te houden.
[2]) Uit *Contractenboek* III (No. 11) op het Landsarchief te Batavia.

komt te ordonneeren, doch getrouw en oplettend waken en tegengaan allen sluykhandel, en integendeel [1]) 's Compagnies sabandaryen, in Candal liggende, volgens oude usantie mainteneeren en, sooveel mogelijk is, tragten te emendeeren; 's Compagnies sabandaar, die harentwegen mogte wesen op plaatsen, daar inkomende en uytgaande regten geheft kunnen worden, de behulpsame hand bewyzen en, enige dispuute over de tollen existerende, sig daarmede niet verder als 't de Compagnie begeert, bemoeyen zal, maar het daaromtrent door de E. Compagnie geordonneert wordende zal helpen effectueeren en executeeren.

4.

Dat hy alle clandestinen opkoop van rijst in sijn land na mogelijkheid zal tegengaan en buiten dies gepermitteerde opkoopers niemand anders van dit gewasch laten opkopen als tot nooddruft, opdat sijn bepaalde contingent van 250 lasten, 't welk hy jaarlijks aan de E. Compagnie op verbeurte van sijn regentschap op eygene kosten sig verbindt te leveren, volkomen uytkome.

5.

Dat hy tegens de ordinaire prijs van 150 rds. Spaans jaarlijks leveren zal

350 stuks zware balken,
300 groote swalpen,
2000 duygen,
en op Samarang in de pakhuyzen 6 pikols koffy geven in soort.

6.

Wyders belooft hy geene importante zaken, den onderdaan concernerende, af te doen sonder speciale permissie van den gouverneur en raad tot Samarang, en voortaan alle delinquenten aan den landraad aldaar te renvoyeren, en tevreden te zijn met de afdoening van differenten van weynig belang.

7.

Gelijk hy ook belooft syne onderdanen billijk en regtvaardig te behandelen, alsmede syne jaxa's en pepattijs niet te verstooten of te verwisselen sonder consent van de Edele Compagnie, maar

[1]) Versta: daartegenover.

ingevalle eenige derselver sig onbehoorlijk tegens hem ofte de E. Compagnie mogte gedragen, daarvan den heer gouverneur en raad te Samarang te verwittigen.

8.

Dat hy sig in alle extraordinaire gevallen na 't goedvinden der Compagnie gedragen en de gemelde punten in cas van verandering als andersins getrouwelijk zal nakomen en doen nakomen. [1])

Verbandschrift met den tot hoofdregentt van **Samarang** aangestelden depatty Soema Nagara, aan de Edele Compagnie gepasseert den 7 February 1752.

Dit verbandschrift komt ten meeren gedeelte overeen met dat van den regent van Kandal, behalve dat hy by artikel 4 belooft, jaarlijks ten behoeve van den tommongong op Caligawe voor niet te leveren:

200 swalpen,
100 masthouten,
100 kniehouten,
100 kromhouten,
600 duygen.

By artikel 6 verbindt hy zich dagelijks ten dienste van 's Compagnies publicke werken te leveren 150 battoors, en by ontlossing of belading van schepen als andere extraordinaire gevallen sooveel er door den heer gouverneur of diegene, die indertijd 't gesag heeft, gerequireerd mogte werden, voor een dubbeltje [daags] en alle noodige praauw-mayangs tegen een schelling daags.

By artikel 7 ten behoeve der besetting en 's Compagnies paardenstal dagelijx voor niet te leveren 150 bossen versch gras, van 30 pond de bos, een quart hamat [2]) pady, met 50 bossen brandhout.

En by 't 9 artikel laat hy 't punt van judicature aan de Compagnie in sijn geheel over, zullende hy alle delinquenten zonder aanzien van persoon, in syne magt komende, aan den landraad dan wel aan den raad van justitie ter bestraffing overleveren.

---

[1]) De onderteekening is weggelaten.
[2]) Hamat, Javaansch amĕt, is zooveel als een man kan dragen, een mans-last.

Verbandschrift van den tot regent van **Passoeroeang** geëligeerden tommongong Nitie Nagara, aan de Edele Compagnie gepasseerd den 7 February 1752.

Is mede ten meesten gedeelte conform dat van Candal voormelt.

Art. 3 komt met als voorschr. overeen, excepto dat in stede van 250 hy 60 lasten rijst leveren moet.

By artikel 4 verbindt hy sig voor 't genot der sabandaryen van Passoeroeang, tegen 20⁵/₆ Spaans 's maands aan hem afgestaan, buyten de gemelde 60 lasten rijst ook dagelijks ten behoeve van 's Compagnies besetting tot Passoeroeang te leveren 25 battoors.

En jaarlijks in de pakhuysen op Samarang 60 pikols mostaartzaad, voor contante betaling tegen rds 5 't pikol.

Verbandschrift van den tot regent van **Lassem** geëligeerden tommongong Soera Dipoera, aan de Edele Compagnie gepasseert op den 7 February 1752.

Dit verbandschrift komt mede met dat van Candal ten meerengedeelte overeen.

Behalve dat hy by artikel 4 belooft voor het genot der dessa's Boeloe en Tanjongan jaarlijks ten behoeve van de Rembangsche timmerwerf voor 500 rds Spaans te leveren:

1000 stuks groote balken, of in stede van dien sooveel meer kleyndere houtwerken of balken, mitsgaders te sorgen dat 't bepaalde contingent van

3000 stuks even sulke sware balken van blandong [1]) door de loera's jaarlijks voor 1000 realen Spaans almede geleverd worde.

Dat, behalven dat in die en de onder Lassem sorterende bosschen door partikulieren geene houtwerken gekapt en tot Boeloe en Tanjongan geene particuliere vaartuygen sonder voorkennis van Haar Hoog Edelen [of] den heer gouverneur te Samarang aangetimmerd werden.

---

[1]) Het wekt den indruk, dat dit woord hier als plaatsnaam wordt gebruikt. Zooals bekend is, was het overigens de naam voor het verplichte kappen en uit de bosschen sleepen van djatihout. De daarmede belaste heerendienstplichtigen noemde men het blandongvolk.

Art. 5 komt mede met als voorschr. overeen, behalve dat in stede van 250 desen regent 75 lasten rijst belooft te leveren.

By art. 6 zal hy ten dienste van 's Comp'es ordinaire werken by de logie en de pakhuizen te Rembang, alsmede tot 't waterhalen voor de bezetting, dagelijks voor niet leveren:

20 battoors,
3 praauw-majangs en
3 paarden.

En voorts sorg dragen dat een gelijk getal volkeren, vaartuygen en paarden door 't hoofd te Rembang werd geleeverd. Dog by extraordinaire gevallen alsmede by ontlossing en belading van 's Comp'es scheepen, voor een dubbeltje sooveel volk, als de resident begeert, en een praauw-majang tegen een schelling 's daags.

Bij art. 8 laat hy in sijn geheel aan de Compagnie over het exercitium judicatura, en belooft alle misdadigers, sonder aansien van wat conditie, indien deselve in syne magt mogen komen, aan de Compagnie over te leveren, om by den landraad dan wel den raad van justitie na bevinding van zaken gestraft te werden.

Verbandschrift van de tot regenten van **Soerabaya** benoemde tommongongs Sitie Nagara en Radeen Indranata, aan de Compagnie gepasseert op den 7 February 1752.

Dit verbandschrift komt mede conform met dat van den regent van Candal, uitgesondert by artikel 3 het onderstaande, te weten:

Verbinden zig de gemelte regenten voor 't genot der tjatjasgelden en verdere revenuen van 't land Soerabaya, aan de Compagnie jaarlijks vóór 't uyteinde van de maand October voor niet, onder verbeurte van haar regentschap, te zullen leveren 500 koyangs rijst ieder.

Bij art. 4 verbinden zy sig, boven de voorschreven 1000 lasten, nog meerder rijst aan de Compagnie, als benoodigd sijnde, te sullen leveren. En zoo dezelve goed vond in haar regentschap dien korl tegens de ordinaire inkoopsprijs in te koopen, sig daartegens niet te zullen opponeeren, maar naar vermogen te faciliteeren, ende haar gewillig te onderwerpen aan de poenaliteiten,

die haar, daaromtrent in gebreke blyvende, door de Compagnie souden kunnen opgelegd worden.

By art. 6 verbinden sy sig dagelijx ieder voor niet 30 battoors, en by ontlossing en belading van 's Compagnies vaartuigen en schepen te zamen 120, tegen een dubbeltje 's daags ieder battoor, mitsgaders nog 60 kromans,[1]) mede voor betaling te leveren.

Laatstelijk belooven zy onder de anderen met malkander in vrede en vriendschap te zullen leven, mitsgaders hare onderhoorige mede daarin te onderhouden, etc.

CMXXXVII. TERNATE.

8 Februari 1752.[2])

Den 8sten December 1751 overleed, na een regeering van 37 jaar, de bekende Radja Laoet, koning van Ternate. Reeds in 1736 had de Hooge Regeering hem toegezegd, dat bij goed comportement zijn oudste zoon hem zou opvolgen, en deze, Kitchil Ayan Saha van Oudshoorn genaamd, werd nu inderdaad als opvolger door het Ternataansche ministerie erkend, dat daarbij de hoop uitsprak dat de nieuwe vorst „het soo lang als gesieltoogt hebbende rijk van Ternaten nog eens wederom op de been helpen" zou. Den 8sten Februari daaraanvolgende bezwoer de nieuwe vorst onderstaand contract, dat zijn overgrootvader in 1683 had aangegaan.

Bevestiging en vernieuwing van soodanige poincten en articulen, waarop den overleedenen coning Quitchil Sibory Amsterdam en alle de Ternaatse rijksgrooten, naar verkreegene pardon hunner onvoorsigtigen affval en opgenomen oorlog teegens d'E. Compagnie en haare dienaaren, sijn verlooren Ternaatse rijk en landen, door 's Compies regtvaardige waapenen geconquisteert en verovert, wederom van deselve Compagnie door Haar HoogEdelheedens, den HoogEdelen Heere Cornelis Speelman, Gouverneur-Generaal, en de Edele Heeren Raaden van Nederlands-India, als representeerende de hoogste magt van de

---

[1]) De kroman is een kleine Madoereesche prauw met uitleggers.

[2]) Uit de *Overgecomen brieven 1754*, 11de boeck, folio 136 en volgende.

Nederlandse Vereenigde Geoctroyeerde Oostindische Compagnie onder dato 7 July 1683 als een leen sijn ingeruymt en overgegeeven, om door hem als cooning ende grooten, elk in haare qualiteyten, na de aloude Ternaetse wyse onder de hooger magt van d'E. Comp[ie] geregeert te werden, gelijk deselve op den 17 daaraan, soo voor haar als haare nakomelingen, aangenoomen en b'eedigt en ondertekent sijn.[1])

En nademalen het bestier van het rijk van **Ternaten** door het affsterven van Zijn Hoogheyd Amier Iscandar Djoel Carnaine Saffie-Oedien Kitchil Radja Lauwt vacant geraakt en het d'E. Comp[ie] alleenig competeerende is een andere cooning over hetselve te konnen en mogen verkiesen naar haar sin en welgevallen, gelijk by het vierde articul van het voornoemde contract wel uytdrukkelijk is ter neder gesteld, mitsgaders de gouverneur en raad deeser provintie ingevolge die magt en op bekoomene ordre en qualificatie van Haar Hoog Edelheeden tot Batavia, vervat by een secreete missive van den 24 February 1736, op den 14 December des voorleeden jaars 1751 in raade van politie tot cooning en leenman van het rijk van Ternaten hebben g'eligeert en verkooren den oudsten zoon van gemelde overleedenen coning Radja Lauwt, Kitchil Ayan Saha van Oudshoorn, ende des daags daaraan off den 15[den] dito denselve ook van dies rijxgrooten en princen daarvoor erkent en verklaart geworden is, soo is 't dat wy, Paduka Siri Sulthan Bianajit Allahil Malikil Mannani Allawadin Mantsoer Saha Kitchieli Ajan Saha van Oudshoorn, benevens alle de naar te noemene rijxgrooten en princen van het rijk van Ternaten, by deesen voor ons en onse nakomelingen verklaaren, in alle sijn deelen en leeden wel ingesien en overwoogen te hebben d'articulen en poincten, by het voorschr. contract terneeder gesteld, laatende ons derselver inhoud wel gevallen; ende belooven en sweeren oversulx 't selve in alle sijn articulen, soo als die leggen en door hoogstgemelde cooning Sibory Amsterdam aangenoomen ende bevestigt, mitsgaders door den jongst overleedenen cooning Kitchiel Radja Lauwt ende de Ternataanse rijxgrooten den 16 April 1716 b'edigt en onderteekent sijn,[2]) sonder eenige afwykinge volkomentlijk

---

[1]) Het contract van 7 Juli 1683 in *Corpus* III, blz. 304 en volgende.
[2]) Zie *Corpus* IV, noot 2 op blz. 475—476.

aan te neemen en prompt te zullen naarkoomen en onderhouden, even en in diervoegen off deselve jegenwoordig door ons nieuwelijx bedongen en aangenoomen waaren, houdende dies inhout ten deesen voor ingelijfft.

Wyders belooven en sweeren wy, coning en rijxgrooten, in alle zyne poincten en deelen heylig te sullen naarkoomen en agtervolgen soodanig contract, als er weegens den rijst- en padihandel ten eylande van **Xulla Bessy** door den heer gouverneur Marten Lelivelt en den raad deeser provintie met hoogstgedagte overleden coning Kitchil Radja Lauwt op den 4 July 1743 is geslooten en beëedigt, getekent en versegult.[1])

Nog verklaaren wy, kooning en rijxgrooten, ook te approbeeren en ratificeeren 't vreedenstractaat, 't welke op den 16 April 1748 tusschen meergemelde cooning Radja Lauwt en den thans regeerende cooning van Tidor, Miri Bifalalihil, alias Limoehoedin Billahil Malikil Manaar-sjah, beneevens hunne rijxgrooten, is geslooten en gesolemniseert,[2]) beloovende en sweerende wy, cooning en rijxgrooten, alle de daarby vervat zijnde poincten en articulen sonder de minste afwykinge heylig te zullen naarkoomen, en met alle ons vermoogens te werk te sullen stellen, wat maar eenigsints tot conservatie van de rust en vreede in de Moluccos sal konnen strekken.

Aldus gedaan, bevestigt en vernieuwt ter vergadering van den Edelagtbaren Heer Jan Elias van Mylendonk, gouverneur en directeur, mitsgaders den raad in Molucco ten casteele Orange op **Ternaten**, den agtsten February 1752, hebbende hoogstgedagte cooning Paduka Siry Sulthan Bianajit Allahil Malikil Allawaddin Mantsoer Saha Kitchiel Ajan Saha van Oudshoorn, tot meerder bevestiging van dien den eed op den alchoran — in gelyker voegen als zijn overleeden vaader, Kitchil Radja Lauwt, binnen dit casteel gedaan heeft — heeden ook aan handen van opgemelten heer gouverneur gedaan en afgelegt, gelijk dan ook de rijxgrooten, de princen van den bloede en stenden, den goegoegoe-Marsaoly, pati-Sarana, de hoecums-Heyroen en Samaja, den quimalaha-Marasoly, patty-Latto, de quimelahas-Pupululu, Govella en Laba, de senghaadjes-Kukunura, Slamat

1) Zie hiervóór, blz. 356 en volgende.
2) Hiervóór, blz. 463 en volgende.

Tumy, Barkatty, Tokoffo, Gammaknorra en Bakarry, de ngoffamanjiras-Mohibat, Nueretabal en Doratta, den imam Beyjan en de hattibijs [1]) Capita, Wangsa en Matttamora, beneevens de princen Borasramma, zoon van Quitchillie Sibory Amsterdam, Jusep, broeder van den overleedenen cooning Radja Lauwt, Sahommeedam Swaardekroon, soon van den gemelden koning Radja Lauwt, item nog de princen Roomsaha, Ajanhary, Tajuwangsa Heyroem en Schriff, te zamen vervangende de overige rijxgrooten, princen van den bloede en stenden des Ternaatsen rijx, insgelijx den eed op haare wyse op den alcoraan affgelegt en met hunne naamteekening, mitsgaders het rijxzegul becragtigt hebben, even en soodanig als zulx in den jaare 1716, den 16 April, by de inhuldinge van den jongst overleedenen cooning Quitchil Radja Lauwt is geschied.

Vanweegen d'E. Comp^ie hebben den Edelagtbaren Heer gouverneur en directeur **Jan Elias van Mylendonk**, den oppercoopman en secunde **Jeronimus Tonneman**, den majoor en hooft der militie, **Christoffel Friscus**, den coopman en fiscaal **Jacob Frederik Stegman**, de ondercooplieden **Matthijs van Peenen**, **Jan Hendrik Borwater** en **Thomas Thornton** haar handteekening besyden 's Comp^ies groot zegul hieronder gesteld.

CMXXXVIII. BANTAM.

16—17 April 1752. [2])

De aanwijzing van Ratoe Sarifa als „regentesse vanwege de Compagnie" over Bantam, in 1748 — hiervóór, blz. 440 en volgende — wekte veel ontevredenheid. Onder leiding van den priester Kiahi Tappa en den prins Ratoe Bagoes brak een opstand uit tegen Sarifa en de Compagnie. De opstandelingen versloegen eenige malen 's Compagnies troepen en de bezorgdheid te Batavia was groot. Gouverneur-Generaal Mossel zag in, dat de maatregelen van Van Imhoff, die de wettige troonopvolging in Bantam hadden verstoord, verkeerd waren geweest. Hij gaf den Nederlandschen commandeur in Bantam last, Ratoe Sarifa en haar schoonzoon, in 1748 tot kroonprins gehuldigd, gevangen te nemen en naar Batavia te zenden. Dit geschiedde, waarna de Compagnie de sultanswaardigheid opdroeg aan den

---

[1]) Maleisch hatib of katib = schrijver.

[2]) Uit het *Contractenboek* I (No. 9) op het Landsarchief te Batavia. De genummerde artikelen, zonder titel en considerans, bij DE JONGE, *Opkomst*, XI, blz. 1 en volgende. De documenten van 16 en 17 April dragen denzelfden Mohammedaanschen datum.

Pangéran Aria Adi Sandika, broeder van den afgezetten krankzinnigen sultan. Hij aanvaardde de waardigheid onder den naam Aboe'l Mochali, alias Maäli Mohammed Wasi Zeinoe'l Halimin, doch verklaarde uitdrukkelijk, slechts tijdelijk als sultan-regent te zullen optreden, totdat de wettige, naar Ceilon verbannen, Pangéran Goesti zou zijn hersteld. De Raad van Indië Johan Gideon Looten, als commissaris naar Bantam gezonden, regelde een en ander. Den 16[den] April 1752 werd de Acte van Investituur van den nieuwen sultan afgekondigd, waarbij deze o.a. de Lampongs aan de Compagnie afstond, terwijl den 17[den] de kroning van den sultan en de huldiging van den kroonprins plaats had. (Zie *Looten's Rapport* in de *Overgecomen brieven 1752,* 22[ste] boeck, folio 607 en volgende; ook DE JONGE, *Opkomst* X, blz. L1 e.v.; ROBIDE VAN DER AA, *De groote Bantamsche Opstand*).

Acte van Investiture, waarby de Nederlandse Oostindische Compagnie het rijk van **Bantam** opdraagt aan den uytnemende heer Sulthan Aboel Moghalie Moghamad Wasie Halimin, en hetselve by Sijn Hoogheid werd aangevaart. [1])

Het is bekend dat het rijk van **Bantam** nevens de onderhorige landen van **Lampong** en **Succadana** anno 1748 in het uytterste gevaar van een onherstelbaare omkeering en totalen ondergang gebragt zijnde door de uytsporigheeden van den te dier tijd regerenden koning, die van den hemel by vlagen met ontsteltenis van hersenen besogt is, en daarvan openbare en onbetwistbare blyken gegeven hebbende, tot so verre dat geene syner onderdaanen, van den grootsten tot den klijnsten, hun leven of middelen onder syne regeering langer veilig konden oordeelen, nadat hy alvoren sijn eigen soon van quade aanslagen tegens sijn persoon en gezag verdenkende, publicq verstoten en niet gerust hadde voordat denselven in ballingschap versonden, en tot kroonprins verklaart was een persoon, niet van het koninglyke huys van Bantam afstammende, maar aan hetselve slegts door huwelijk vermaagschapt sijnde, en die daartoe geen het minst regt nog eenige talenten hadde om die waardigheid met eere te bekleeden en het rijk tot een stut en steun te verstrecken, [2]) de Compagnie op de nadruckelyke klagten, remonstrantiën [3]) en verzoeken, so van de koninginne als de princen en grooten van het rijk, nog heel ongaarne heeft gebragt gesien in de noodsake-

[1]) Sic!

[2]) Sic! Zijn benoeming tot troonopvolger was geschied met instemming van de Compagnie.

[3]) Er staat: reconstratiën.

lijkheid om 's konings persoon van daar te verwyderen tot conservatie der rust en welvaart van de voorschreven landen en derzelver ingesetenen, dewijl de vrind- en bondgenootschap, tusschen de Compagnie en het rijk en de volkeren van Bantam subsisteerende, van haar vereischte daarvoor te sorgen, ten welken eynde zy dan het rijk genomen heeft onder haare speciale bescherming, bewaaring en bestiering, tot 's konings dood of herstellinge toe, dan wel totdat daarover met de grooten des rijks anders soude wesen overeengekomen en by deese regeering gedisponeert.

Dat de Compagnie ingevolge van dien en met dat heilzaam oogmerk de koninginne, Ratoe Sarifa, het opperbewind van het rijk heeft opgedragen als regentesse, om vanwegens deselve en uyt haren name t'exerceeren de koninglyke authoriteit en het oppergebied over de voorschreven landen en volkeren, in de verbeelding sijnde dat Haare Hoogheid sig aan het voorgevallene spiegelende, en wetende dat sy het rijk niet als souveraine regeerde, maar eenelijk als regentesse, daartoe in voegen voormeld gestelt, niet in gebreke gebleven soude wezen door een sagtsinnige en equitable regeering de harten van 's rijks onderdaanen tot sig te trecken en door dat middel haare continuatie in het regentschap te meriteeren, conform de beloften, ten dien eynde by Haare Hoogheyd te meermalen gedaan, en dat ook den na lange haesitatie op de lastige en gereïtereerde instantiën van de koning en koninginne niet sonder tegensin erkenden kroonprins, als tot eerste rijksraad aangesteld sijnde, indien de vorstinne al, door [1]) voorspoed petulant geworden, tot eenige buytenspoorigheden mogte overslaan, niet soude nalaten haar daarvan te dissuaderen.

Dog dat het tegendeel van dit alles maar al te duydelijk gebleeken sijnde in den jare 1750, wanneer het misnoegen over hare regeering sig op het onverwagste openbaarde door een openbare rebellie van een deel misnoegden, aangevoerd door een vil persoon die, gelijk in het vervolg gebleken is, daarmede niets als sijn eygen grootheid bedoelde, en aan wien sig in weinige dagen het gantsche rijk, tot de overzeesche provintiën van Lampong inclusive, onderwierp, alleen uytgesondert 's konings broeder, den prins Aria Adi Santika, en eenige weinige

1) Er staat: aldaar.

andere wel geïntentioneerde voor de rust en het welzijn des rijks, welke in het casteel den Diamant onder de beschutting van de Compagnie sijn gebleven.

Dat de Compagnie, ziende dat Haare Hoogheid sig den algemeenen haat van de haare op den hals gehaalt hadde en den kroonprins als immobil was gebleeven sonder eenige de minste devoiren tot herstelling der ruste en vreede aan te wenden, niet hebben kunnen goedvinden de gemelde regentesse en kroonprins in het oppergesag, in weerwil van haare onderdaanen, te mainctineeren, maar best geoordeelt deselve, ofschoon sy direct tegens de Compagnie niets misdaan hadde, by provisie na Batavia te laten overkomen op d'aansoeking, welke ten dien eynde door de vorstinne selfs gedaan was.

Dat vervolgens het gantsche Bantamse rijk door 's Comp[ie] wapenen naar den wille en onder den bystand des Allerhoogsten geheel en al van onder het jok van den usurpateur verlost en weder onder hare gehoorsaamheyt gebragt, en middelerwylen als regent harentwegen door den commandeur en rijksgrooten in een expres gehouden vergadering of rijksdag, op speciale qualificatie deeser regeering, onder den titel van Pangerang Ratoe Aboel Mochalie Mohamad Djoenoel Halamin solemnelijk verkoren en geproclameert is den voorschreven Pangerang Aria Adi Santika, als de naaste prins van den bloede en een heer van een sagtsinnige en goedertierene inborst, in denwelken deese regeering dierhalven tot ruste van Bantam een welbehagen genomen hadde, nadat alvoorens de gewesene en sedert overleden regentesse en van buyten ingedrongen kroonprins om de hiervoren aangehaalde wettige motiven waren vervallen verklaart van alle regt, dat sy ooyt tot de regeeringe en successie in het Bantamse rijk gehad hadden of vermeenen mogten te hebben.

Dog t'sedert in overweginge genomen sijnde dat Bantam van ouds gewoon is door een sulthan geregeert te worden en dierhalven de presente regeringsform door qualijk geïntentioneerde als maar temporeel of onbestendig soude kunnen werden gedecreteert [1]) om onder de goede patriotten eene bedugting van nieuwe veranderingen te verwecken en voeden en de onnosele daardoor van haren verlosser, de Compagnie, afkeurig [2]) te

[1]) Er staat: gedecreëert.
[2]) Sic.

maken, en dat niet alleen den in Amboina sijnde koning door sijn onbetamelyke regeringswyze en gedrag d'eygentlyke en primatieve [1]) oorsaak sijnde van alle d'ongelucken en ellenden, waarin zyne onderdanen sedert het gemelde jaar 1748 sijn gedompelt geweest, door het rijk te brengen onder de heerzuchtige dwingelandy van vrouwen en vreemdelingen, denselven daardoor reets van den troon is vervallen en dat syne herstellinge op deselve niet dan ten uyttersten gevaarlijk kan werden geoordeelt, dewijl ligt aan vlagen van woede subject soude raken, en de debiliteyt syner hersenen geen beterschap belooft, mitsgaders de rust en welvaart van het rijk en dies onderdaanen gevaar soude lopen aan syne wraakzucht opgeoffert te werden,

Soo is 't dat den prins regent, de princen van den bloede en de gesamentlijke rijksraden, als het rijk en volk van Bantam representeerende, sijn te raden geworden de souverainiteyt van dien en d'onderhorige provintien van

Lampong-Samanca
do. **Cahanda, Ligok** en **Sino.**
do. **Silleboe**
do. **Pannat**
do. **Niboeng** en **Pagadoengang**
do. **Poeti Depaaytan**
do. **Tellok**
do. **Minanga**
do. **Sacampong**
do. **Radja Baya**
do. **Pogong**
do. **Colombajang** en
do. **Toelong Bauwang,** nevens

alle verdere districten onder de Lampongs gehoorende, item **Succadana,** schoon de opperheerschappy reets door het regt des oorlogs ofte bywegen van conquest aan de Compagnie is overgegaan, ten overvloede solemneelijk aan Haar Edelens op te dragen, ten eynde den Gouverneur-Generaal en de Raden van India Bantam en d'overzeesche provintiën nu als eygen considereerende, omtrent de regeering van dien sodanige nadere ordre mogten gelieven te stellen, als deselve souden dienstig

---

[1]) Sic.

oordeelen om de rust en vreede in hetselve volkomen en bestendig te maken.

Dat den Gouverneur-Generaal en de Raden van India, als den Nederlandschen Staat en de Compagnie representeerende, alhoewel Bantam, als gesegt, met reden als een conquest van deselve kan werden aangemerkt, vermits de gantsche Bantamse natie, eenige weinige getrouwen en welmenende in het casteel den Diamant uytgesondert, met haar in een openbaren oorlog getreden en door het geweld harer wapenen tot onderwerping aan de Compagnie en erkentenis van haaren misslag gebragt was, egter de voorschreven opdragt en afstand als een opentlyke erkentenis van haar oppergezag en souverainiteyt over het rijk van Bantam, d'overzeesche provintien en den resorte van dien hebben geaccepteert, gelijk sy deselve nader accepteeren by deesen, en wyders seer gaarne concurrerende ter bereicking van het voorschreven heilsaam oogmerk van den prins-regent, princen van den bloede en rijksgrooten, en niets meer verlangende als om de voorschreven landen in een florisante staat te herstellen, ook uyt eene suyvere genegentheyd en vriendschap voor en met de familie van den grooten kooning Hadjie Aboe Nassar Abdul Cahaer en speciaal van den uytnemenden heer regent Pangerang Ratoe Aboel Mochati Mochammad Djenoel Halamien, het rijk van Bantam met d'overzeesche provintien en hetgeene daartoe verder gehoord, als een vry leengoed overgeven aan Syne Hoogheid, onder den titul van Sulthan Aboel Moghalie Wasie Halamien, met alle de hoogheeden, vryheeden, prerogatieven en praeëminentien, daaraan geaccrocheert, gelastende en injungeerende dienvolgende alle rijksgroten, princen van den bloede en verdere onderdaanen van de Bantamse kroon, Sijn Hoogheyd in die koninglyke waerdigheyt te erkennen en als de sodanige te respecteeren en gehoorsamen, gelijk ook aan 's Comp[ie] ministers om deselve daarinne te mainctineeren en met raad en daad te assisteren agtervolgens d'ordres, daaromtrent reeds gesteld en nog te stellen, ende sulx onder en mits de volgende bepalinge en voorwaarden.

1.

Dat van het voormeldte leen van Bantam sal uytgesondert blyven 't land, breed ses hondert roeden langs de rivier van Ontong-Java off Sidani, van de zee tot in 't gebergte, en langs

de limietscheiding, by contract van anno 1747 aan de Compagnie afgestaan[1]); item het hoekje lands beoosten de rivier Songy Dadap inclusive; 't eyland Panjang, anno 1731 aan de Comp^{ie} in volle en vrye eygendom overgedaan[2]); met alle inwoonders op de voorschreven landen en eyland, welke als van ouds onder de souverainiteyt van de Comp^{ie} blyven als eygen land en eygen volk en onderdaanen; item het campong of de gang voor of bewesten 't fort Speelwijk op Bantam; de grond benoorden van de boom tot aan de zee, soo bewesten als benoorden Speelwijk, en Speelwijk zelve; item de punt Carangantoe, nevens eenig land rondsom.

2.

Dat alle contracten, tusschen de Nederlandsche Comp^{ie} en het rijk van Bantam gesloten, voor soverre daarinne by deese geene alteratie werd gemaakt, wedersijds stiptelijk sullen werden nagekomen, even alsof in deesen woordelijk geïnsereert waren.

3.

Den sulthan Aboel Moghalie Moghamad Wasie Halamin sal niet vermogen eenige nieuwe fortificatiën aan te leggen als met voorkennis en toestemming van de Comp^{ie} en ook geene correspondentiën buyten 's lands houden.

4.

En sal de Compagnie, d'extructie van eenige stercktens noodig oordelende, den sulthan daarvan kennis geven, welke daartoe dan assistentie sal besorgen.

5.

De sulthan sal onse Europeese of Inlandse overloopers moeten laten opsoeken en overgeeven; ook slaven en menschendieven, en sal de opvatters de moeyte betaalen. En den commandeur sal bevolen werden insgelijks te doen.

6.

De commandeur sal de vaartuygen laten visiteeren als bevoorens en de aanhaling sal geschieden half en half voor de Comp^{ie} en den sulthan.

---

1) Zie hiervóór, blz. 442, art. 3.
2) Zie hiervóór, blz. 109 en volgende.

7.

De landvrugten van peper en wat de Compagnie verder kan dienstig weesen sal haar gelevert werden, namentlijk de peper tegen 5 Spaans[1]) 't picol swarte en 10 Spaans de witte; en d'andere producten tegens d'ordinaire en ordentelyke prysen.

8.

De Lamponders sullen door den sulthan wel betaald werden.

9.

Niemand sal op Bantam in coffy mogen handelen; en wat de Comp[ie] meer bepalen zal, moet exclusief aan deselve blyven.

10.

In cas van noodsakelijkheyt door buyten- of binnenlandsche oorlogen of onlusten sal de Compagnie den sulthan assistentie bewyzen, soo ver 't hare eygene omstandigheeden permitteeren, ten koste van 't rijk, dewijl den sulthan, het rijk en alle d'onderdaanen blyven onder de speciale bescherming van de Comp[ie] tegen alle vyanden van binnen en buyten.

11.

Insgelijks sal den sulthan gehouden sijn onder Bantam te houden alle de landen, welke daaraan ooyt geaccrocheert sijn geweest, hiervooren benoemd, en de Nederlandsche Comp[ie], des gerequireerd werdende, by te staan tegen haare vyanden met alle de magt van het rijk, te water en te lande, gelijk een getrouwe leenman toestaat en betaamt.

12.

Ingevalle het tegens verwagting mogte gebeuren, dat den sulthan of iemand met syne toelating nu of in der tijd d'ondankbaarheyt hadde tegens de Nederlanders de wapenen op te vatten, zal 't leen immediaat vervallen en weederkeeren aan de Nederlandse Comp[ie] als den leenheer.

13.

Chineesen en hunne hoofden sullen blyven sorteeren direct onder de Compagnie.

14.

Die Mahometaans werden, sullen wel mede onder de Com-

[1]) Lees: 5 realen Spaansch.

pagnie blyven, maare haare kinderen in het Mahometisdom opvoedende, soo komen die onder 't rijk, welke ook de hoofdgelden van alle invordert.

15.

Wetangers off Ooster-Javanen, Maleyers, Baliërs, Bougineesen, Macassaren enz. zullen blyven onder de Comp[ie], en soo ook de kinderen derselve.

16.

Als een Wetanger trouwd met een Bantamse vrouw zullen de kinderen indiervoegen gedeelt worden, dat de zoons, de vader volgende, s'Comp[ies] onderdaanen blyven, maar de dogters volgen haare Bantamse moeder.

17.

De sulthan sal jaarlijx, soo in voldoening van de oude schulden en de oorlogskosten, begroot op Sps. 200.000, als de besetting van 't casteel den Diamant, aan de Nederlandse Compagnie doen afleggen en blyven betaalen 25.000 reaalen van agten, voor den tijd van vijff en twintig jaaren, en daarna alleen ter onderhoud der fortjes te Lampong en 't onderhoud van den gewesen koning en d'uytlandige princen. Maar zo lang de troubles nog mogten continueeren, zal men inschicken dat den sulthan jaarlijks, in plaats van 25.000 maar 20.000 voldoet, mits de minder betaalinge worde gesupleerd door langduriger voldoening in getal van jaaren.

18.

De goudrivieren in 't Lampongse sullen half ten voordeele van de Compagnie en half ten voordeele van 't rijk blyven, ingevolge het tweede articul van 't tractaat de anno 1747.

19.

En het fortje aldaar blijft ten laste van 't rijk; so ook d'onkosten van eenig ander, dat men in de andere Lampongs mogte goedvinden aan te leggen.

20.

Het getal der zuykermolens in het Bantamse rijk zal de Nederlandsche Compagnie des noodig bepaalen.

21.

De sultan zal de vervallene bruggen laaten maaken en de

waterloozing tot in Speelwijk brengen, als hetzelve mogelijk zal bevonden werden.

22.

De sulthan sal jaarlijks homage doen door een bezending van 100 baren peper, de helft witte en de helft zwarte.

23.

Den sulthan zal het voorschreven leenroerig rijk van Bantam en den resorte van dien op een expres ten dien eynde beschreeven rijksdag plegtiglijk aanvaarden en sig, so wel als de princen van den bloede en rijksraden, met eede verbinden, alle deese bepalingen en voorwaarden heyliglijk na te komen, en de Doorlugtige Hoogmogende Heeren Staten-Generaal, Syne Doorlugtigste Hoogheyd, den Heere Prince van Orange en Nassau, Erfstadhouder, Capitain- en Admiraal-Generaal der Vereenigde Nederlanden etc. etc. etc., de Nederlandsche Oostindische Compagnie en den Heere Gouverneur-Generaal, nevens de Heeren Raden van India, als de Nederlandse souverain in dese gewesten representeerende, als haren leen- en beschutsheer opentlijk erkennen en hulde (te) doen, in welken gevalle, en anders niet, den sulthan Aboel Moghalie Moghamad Wasie Halamin sijn leven lang de troon sal blyven bekleeden, gelijk ook de tegenwoordige ministers van het rijk, sulks doende, in hunne ampten sullen continueeren, so lang het den sulthan en de Compagnie ten beste van het rijk zullen dienstig oordeelen.

Aldus gedaan, geaccordeert en besloten in het casteel den Diamant tot **Sourousouang**, grootste stad in het koningrijk **Bantam**, den 16n April 1752, en naa de Mahometaense tijdreecquening den 30 dag van de maand Rabyoel Agier 1165, in het jaar Jimmawal — was geteekend — **Joan Gideon Loten, J. Convent, J. P. Barnewal, J. v. Suchtelen, de Wilde, Jo de Prill,** secretaris.

Onder den Maleytschen tekst stonden de handteekeningen en zegels van den koning, den kroonprins en verdere rijksgrooten.

Separaat articul van overeenkomst, uyt naam en vanwegen den HoogEdelenGestrengen GrootAgtbaaren Heere Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en

d'Edele Heeren Raaden van Nederlands-India, representeerende de Generale Nederlandsche Oostindische Compagnie in deeze landen, geslooten en geteekend by den Raad-extraordinair van India Joan Gideon Loten, als expresse commissaris aan het Bantamse hof ter eenre, mitsgaders Paducca Siri Sulthan Aboel Moghalie Moghamad Wasi Halamin, koning van het rijk **Bantam** ter andere zyde, behoorende tot d'Acte van Investiture, waarby Zijn Hoogheyd hetzelve rijk aangevaard heeft.

Zijn Hoogheyd volkomen kundig zijnde de Engelsche natie genoodzaakt te zijn geworden hun etablissement van Bantam op te breeken ter ordre van wylen den koning Hadjie Aboe Nassar Abdul Kadir, mitsgaders dat aan dezelve op hunne instantiën een verblijffplaats was vergund geworden tot **Sillebar**, onder de speciale voorwaarde, deeze vergunning maar te zullen stand grypen voor zo lange Zyne Hoogheyd off successeurs daarin zouden bewilligen;

Dewijl nu deeze natie, hunnen handel meer en meer uytbreydende, zig heeft ingedrongen in Zyne Hoogheyds vrye en eygene landen van **Lampong-Silleboe**, vanwaar reeds des tegenwoordigen sulthans vader en de nog op Amboina in leven zijnde sulthan haar hebben tragten te doen delogeeren, en meergemelde Engelsche natie zig daartegen altijd heeft aangekant en tot heden haar onwettig etablissement blijft mainteneeren,

Zo verbind zig den sulthan by deeze aparte en speciale conventie, de voorgenoemde landen van Lampong Silleboe — even en op dezelve voorwaarde, als by d'Acte van Investiture ten opzigte van het geheele Bantamse rijk en de daaraan onderworpene landschappen is bedongen — te brengen aan de Generale Nederlandsche Oostindische Compagnie, en aan deselve belooft te zullen leveren, zonder de minste uytzondering, de peper en alle hetgeene waarvan de Engelsche nu profiteeren, met exclusie van dezelve en van alle andere natiën.

Aldus gedaan, geaccordeerd en beslooten in het kasteel den Diamant tot **Soerasoan**, daar den koning van **Bantam** woond, den 17 April 1752, en naar de Mahometaansche tijdrekening den 30en dag van de maand Rabiejoel Agier 1165, in 't jaar Jim-

mawal — was geteekend — **Joan Gideon Loten.**

Onder den Maleytschen tekst stond de handteekening en zegel van den koning en den kroonprins.

Separaat articul van overeenkomst, uyt naam en vanwegen den HoogEdelenGestrengen GrootAgtbaaren Heere Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en d'Edele Heeren Raden van Nederlands-India, representerende de Generale Nederlandsche Oostindische Compagnie in deeze landen, geslooten en getekend by den Raad-extraordinair van India, Joan Gideon Loten, als expresse commissaris aan het Bantamse hof ter eenre,

mitsgaders

Paducca Siri Sulthan Aboel Moghalie Moghamad Wasi Halamin, koning van het rijk **Bantam** ter andere zyde, behoorende tot de Acte van Investiture, waarby Zijn Hoogheyd hetzelve rijk aangevaard heeft.

Vermits het den heere Gouverneur-Generaal en de Raden van India behaagt heeft tot meerder bevestiging der regeringsform in het rijk van Bantam en geannexeerde provintiën, om den Pangerang Gusti te eligeeren en voor den volke als kroonprins en aanstaande successeur van den nieuw verkoren koning Aboel Moghalie Moghamat Wasi Halamin opentlijk te doen uitroepen onder den naam van Pangerang Ratoe Aboel Mafaghir Mochamad Arief Djenoel Abidin, zo is 't dat welgemelten heer sulthan tot betoning zyner liefde en genegentheyt voor dien prins, alsmede om hem in staat te stellen met die luyster te leven, welke aan een prins, die zulk een naauwe betrekking tot den Bantamsen kroon heeft, convenable is, by dit separaat articul belooft en vaststelt dezen kroonprins successivelijk te doen genieten en aan hem uyt te keeren een gerechte vierde portie van alle inkomsten van het gantsche Bantamse rijk en onderhorige landschappen, zonder daarvan iets te excepteeren, egter in dien verstande, dat alvorens van die algemeene inkomsten zal afgetrocken werden al hetgeene aan de Comp[ie] tot afbetaling der schulden by de thans geslotene Acte van Investiture jaarlijx te betalen overeengekomen is.

In gelijker voegen zoo wanneer het de thans regerende sulthan t'eeniger tijd geraden vinden mogt uyt de regeering te treden, gelijk menigmalen te kennen gegeven heeft daartoe wel genegen te zijn, en hy, kroonprins, dus als sulthan vanwegen de Comp[ie] het Bantamse rijk komt aan te vaarden, in zulken gevallen neemt hy, kroonprins, aan en belooft reciproque een gelijk quart te zullen uytkeeren aan den geabdiqueerden sulthan, tot soutien van de eere en luyster, aan deszelfs beklede staat verknogt geweest. Wyders zal dit separaat articul van dezelve kragt zijn en gehouden werden alsof hetzelve van woord tot woord in de Acte van Investiture geïnsereert stond.

En zijn hiervan gemaakt 4 eensluydende afschriften in de Nederduytsche en Javaansche tale, waarvan twee aan d'E. Comp[ie], een aan den sulthan en een aan den Pangerang Ratoe verblyven.

Geschreven in 't fort den Diamant tot **Soerasoan,** daar de koning van **Bantam** woond, den 17 April 1752, en naar de Mahomethaansche tijdreekening den 30 dag van de maand Rabiejoelagier 1165, in 't jaar Jammawal — was geteekend — **Joan Gideon Loten.**

Onder den Maleytschen tekst stond de handteekening en zegul van den koning en den kroonprins.

Certificeeren en verklaren mits dezen d'ondergetekenden, den brigadier en hooft der militairen vanwegen d'E. Compagnie in India, Jan Cornelis Convent, den majoor van d'infantery Johannes Philippus Barnewal, en den opperkoopman en resident tot Bandjar, Jan van Suchtelen, dat door ons binnen den dalem en in 't bywezen van den geëligeerden sulthan en kroonprins geopent zijn vier verzegulde kisten, behelzende zoodanige rijksornamenten en nagelaten goederen van de overledene koninginne van Bantam, als gespecificeert staan op twee aan deze aangehechte inventarissen, waarmede conform gevonden zijnde. En al deze goederen een voor een door ons welgemelten geëligeerden sulthan geïntrageert is. Tot een blijk deser overgaaf en ontvangst [is] door Zijn Hoogheit een recepisse in de Javaansche tale geschreven, met zijn eigen zegul en handtekening,

gelijk ook met de handteekening van de Pangerang Ratoe bekragtigt.

Actum **Bantam** in 't fort Speelwijk, den 28en Maart 1752 — was geteekend — **J. C. Convent, J. P. Barnewal, J. van Suchtelen.**

Onder stond: In kennisse van my — was geteekend — **Joh^s de Prill.**

CMXXXIX. BANTAM.

17 April 1752.

Ten slotte kondigde Loten den 17den de volgende proclamatie af, waarbij de Hooge Regeering den nieuwen koning en den nieuwen kroonprins openlijk uitriep.

Joan Gideon Loten, Raad-extraordinair van Nederlands-India, mitsgaders commissaris en plenipotentiaris wegens den Hoog-Edelen Heere Gouverneur-Generaal en de Heeren Raden van India over de zaken van het **Bantamsche** rijk, salut, doen te weten:

Nademaal ten overvloede bekent is de onverbrekelyke harmonie en wederzijdse verbonden, welke successive zedert meer dan hondert jaren tusschen de Nederlandsche Oostindische Maatschappy en de koningen van Bantam hebben plaats gehad, in zooverre dat het Bantamsche rijk van dien tijd af tot op dezen dag toe gestadig onder 's Comp^{ies} bescherminge is geweest; wyders, om van geene andere evenementen te spreken, dat nu zedert byna twee jaaren het gemelde rijk met het uyterste gevaar van eenen geheelen ondergang is gedreygt geworden door een openbare rebellie tegen de koninginne-regentesse Ratoe Sarifa, die den algemeenen haat harer onderdanen op den hals gehaalt hadde, en dus als de voorname oorzaak dezer troublen aangemerkt konde werden en waarin byna niemant dan den prins Aria Adi Santika en eenige weinige andere welgeïntentioneerden voor de rust en het welzijn van het rijk in het casteel

de Diamant onder de beschutting van d'E. Comp[ie] getrouw zijn gebleven, alwaarom de voorschreeve Pangerang Aria Adi Santika in een expres gehoudene vergadering of rijksdag op speciale qualificatie der Hooge Indiasche Regeering door den commandeur solemnelijk tot regent over het rijk van Bantam en desselfs annexe provintiën van 's Comp[ies] wegen is verkoren en geproclameert, onder den naam en titul van Pangerang Aboe Mochalie Moghamad Djenoel Halamien.

En alzo zedert het gantsche Bantamsche rijk wederom onder 's Comp[ies] gehoorzaamheyt gebracht is geweest, en dus met reden voor een conquest van dezelve konde werden aangemerkt, echter ten overvloede deze prins-regent, de princen van den bloede en de gezamentlyke rijksgrooten, als representerende het rijk en volk van Bantam, te ràde geworden zijn de souverainiteyt over dat land en alle de **Lampongs** en verdere districten, tot de Lampongs gehorende, item **Succadana,** aan Haar Edelens op te dragen, ten eynde de Gouverneur-Generaal en de Raden van India Bantam en d'overzeesche provintiën, nu als eygen considererende, omtrent de regeringe van dien zodanige ordre mogten gelieven te stellen als dezelven zouden dienstig oordeelen om de rust en vreede in hetzelve te herstellen en bestendig te maken,

Zoo is 't dat de Gouverneur-Generaal en de Raden van India, als de Nederlandsche Staat en de Compagnie representeerende, alhoewel Bantam, als gesegt, met reden voor een conquest van dezelve konde werden aangemerkt, al echter de voorschreven opdragt en afstand als een opentlyke erkentenis van haar oppergezag en souverainiteyt over het rijk van Bantam, d'overzeesche provintiën en den ressorte van dien hebben geaccepteert, en ter bereyking van het heylsaam oogmerk van welgemelde prins-regent, de princen van den bloede en rijksgrooten, daartoe in den eersten graad in overweging genomen de herstelling van een goede en van ouds in het rijk Bantam gewone regeringsform, alwaarom de Gouverneur-Generaal en de Raden van India uyt een zuyvere genegentheyt en vriendschap voor en met de familie van den grooten koning Hadji Aboenassar Abdul Kahar en speciaal van den uytnemenden heer regent Pangerang Ratoe Aboul Mochali Moehamad Djenoel Halamien, het rijk van Bantam met d'overzeesche provintiën en hetgeene daartoe verder gehoort, als een vry leengoed hebben overgegeven aan Zijn

Hoogheyt, onder den titul van Paducca Siry Sulthan Aboel Mochali Mochamat Wasie Halamin, met alle de hoogheden, vryheeden, prerogatieven en praeëminentiën, daaraan vastgehegt. En opdat deeze overgaaf met des te meer luyster zoude geschieden, hebben Gouverneur-Generaal en Raden van India den in hoofden deses gemelden commissaris en plenipotentiaris expresselijk uyt derzelver vergadering afgezonden, ten eynde Zyne Hoogheyd opentlijk in het bezit aller deser ryken te stellen, plechtiglijk te kroonen en als haaren sulthan voor den volcke te proclameeren; insgelijks nu ook voor den aanstaande de regeering te bepalen en op eenen vastgestelden voet te doen blyven, den uytmuntenden prins Pangerang Gusty als kroonprins en praesumtive successeur den volke voor te stellen en opentlijk uyt te roepen, onder den naam en titul van Pangerang Ratoe Aboel Mofaghir Mohamad Arif Djenoel Abidin, gelastende overzulks alle rijksgrooten, princen van den bloede en verdere onderdaanen van de Bantamsche kroon om gemelde Hunne Hoogheden als sulthan deezer landen en als kroonprins te erkennen en als de zoodanige te respecteeren en gehoorzaamen, gelijk ook aan 's Comp[ies] ministers, omme dezelve daarin te maintineeren ende met raad en daad te adsisteeren.

Eyndelijk en dewijl van de zegen Godes over deeze nieuwe regeering verhoopt en toegewenscht word dat het rijk van Bantam en onderhorige provintiën eerlang tot volkomen rust en dus in haren ouden luyster herstelt raeken, zoodanig dat de voorgevalle troubelen niet meer gedagt worden, en in overweeging neemende dat veele der misnoegden òf door aanhitzing van anderen òf uyt mismoedigheyt tot rebellie en tot het helpen uytvoeren van quade daden zijn overgeslagen, die thans daarvan berouw hebben en genegen zouden zijn zich voortaan als getrouwe onderdaanen te gedragen, ware het niet dat de vrees van straffe hun weerhielt, zoo heeft het den Gouverneur-Generaal en de Raden van India met toestemming van evengemelden nieuw-verkoren sulthan en kroonprins noch behaagt, by dezen openen brieff genereusselijk te vergeven en te vergeeten alle hetgeene gedurende dezen oorlog onbetamelijks mogte zijn voorgevallen, niet willende dat aan hetselve gedagt, veel min daarna eenig onderzoek gedaan of dieswegens straf geoeffent werde, overzulks belovende een generaal pardon en amnestie aan alle uytgewekene, 't zy princen of andere groten en gemeenen, die

in deeze Bantamse troubelen eenig deel gehad hebben, zonder eenige exceptie, mits een ieder zich alhier of elders, daar 's Comp[ies] ministers leggen, behoorlijk aandiene en zich van een pardonbrief voorzien, doch uyterlijk binnen den tijd van twee maenden, na verloop van welke tegen degeene, die onverhoopt van deze onze goede wille en genegentheyd niet geprofiteert hebben, als tegen algemeene rustverstoorders en openbare rebellen met de uyterste rigeur zal werden geprocedeert.

Actum in 't casteel Speelwijk tot **Bantam,** deezen 17 April 1752. [1])

CMXL. BENGALEN.

30 April 1752. [2])

Zie de inleiding hiervóór, blz. 533.

Translaat copia Persiaanse perwanna, door en met het zegel van de Heer Newazis Mhameth-chan, verleent op den Deccasen stedehouder Hassijn Uddienchan, sub dato ultimo April, en ontfangen alhier den laatsten May anno 1752.

Steun van dapper- en edelmoedigheid, mijn beminde broeder Hassijn-Uddien-chan Bhadur, wien God beware.

Bevorens heb ik UwEd. volgens de perwana van Zyne Excellentie Allawirdi-chan wegens de voortsetting van den handel der Hollandse Comp[ie] het nodige diendwegen aangeschreven, en vertrouwe dierhalven dat ingevolge van dat bevel haare negotie reèds voorgang genomen heeft; dan, dewijl er thans vanwegen de gemelde Comp[ie] een hoededrager als gomasto staat aan te komen, zo werd UwEd. aangeschreven om denzelve naar het voorbeeld van den gomasto der Engelschen met een paard en een eerekleed te beschenken, en voor hetzelve na de aflegging der begroeting van hem te ontfangen de 1500 sicca

---

1) De onderteekening is weggelaten.
2) Uit het *Contractenboek* XIV (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.

ropyen,[1]) lakenen en meer andere goederen, die op de inleggende lijst gespecificeert staan, mitsgaders hem voor 't verdere in zyne te doene billyke instantiën naar behoren de behulpzame hand te bieden.

In den hoofde dezer perwanna stond het zegel van den kasie in inkt gedrukt, en daaronder gezegelt volgens het origineel dezes.

Onder stond: **M^s Koning.**

CMXLI. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

23 Juni 1752.[2])

Dit document spreekt voor zichzelf en vereischt geen inleiding.

Articulen en voorwaarden, aangegaan ende geslooten tusschen den EE.agtbaren heer Jan Elias van Mijlendonk, gouverneur en directeur, benevens den raad in **Molucco**, in name ende vanwegen den HoogEdelen GrootAgtbaren Heere Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en de WelEdele Heeren Raden van Nederlands-India, representeerende de hoogste magt en authoriteit van de Generale Nederlandsche G'octroyeerde Oostindisch Comp^ie in dese gewesten ter eenre, ende den jongst g'eligeerden coning van **Manganitoe**, Daniël Katiandago, benevens zyne present wesende rijxgrooten ter andere zyde.

Naardien den gewesen coning van dit rijkje, Jacob Martin Lasarus,[3]) door zyne irreguliere regeering, brutaal wangedrag en andere aanstootelijkheden sub dato 8 Augustus 1750 naar Batavia en vandaar door Haar Hoog Edelhedens naar Cabo de

---

[1]) Voor de ropia sicca en de ropia piet zie men *Pieter van Dam's Beschryvinge*, I, II, noot 10 op blz. 69.

[2]) Uit het *Contractenboek* XI (No. 19) op het Landsarchief te Batavia.

[3]) Zie voor hem hiervóór, blz. 50 en 446.

Goede Hoop gerelegeert en dus dit rijkje daardoor vacant geraakt is, ende ingevolge de verleende qualificatie van Haar Edelhedens, vervat by haare hooggerespecteerde missive van den 31 December 1750, sub dato 23 Juny deses jaars, om verscheide goede en pregnante reedenen in raade van politie ten casteele Orange, is goedgevonden ende geresolveert, den voorengenoemden prins Daniël Katiandago tot successeur te eligeren en te verclaren, gelijk dien prins by deesen nader tot coning over het voornoemt rijkje van Manganitoe verklaard en erkent werd, soo is 't dat Zijn Hoogheid oversulx ook tot erkentenisse van de magt en eigendom, die d'E. Comp[ie] over het rijkje van Manganitoe is hebbende, naar het voorbeeld zyner voorouderen en predecesseuren aangenomen en belooft heeft de hieronder volgende articulen heiliglijk te zullen onderhouden en naarkomen, doen onderhouden en naarkomen. [1])

1.

Eerstelijk verklaren en belooven wy, coning en rijxgrooten van Manganitoe, te approbeeren, ratificieren, van waarde te houden en doen houden soodanige contracten en verbonden, als er door Zijn Hoogheids predecesseuren respectivelijk met d'E. Comp[ie] successive zijn aangegaan en beswooren geworden; en beloven oversulx ook deselve promptelijk en sonder de minste afwykinge te zullen onderhouden en doen onderhouden, even en in dier voegen of die tegenswoordig van woorde tot woorde alhier terneder gesteld en door ons op nieuws bedongen, aangegaan en beswooren waren.

2.

Verclaren en erkennen wy, coning en rijxgrooten, voor ons en onze nakomelingen althans op het rijk van Manganitoe — als eigen van d'E. Comp[ie] zijnde — geen het minste regt te konnen of mogen fondeeren, 't zy onder wat pretext zulx zoude mogen of willen weesen of tragten te ondernemen, en daarom ook geen zwarigheid maken daarvan op nieuws afstand te doen, gelijk wy expresselijk zijn doende by deesen, dat ende alles wat daaronder gehoort aan d'E. Comp[ie] cedeerende, sonder ooyt ofte ooyt en vervolgens ten eeuwigen dagen daarop eenige actie ofte pretentie te zullen maken.

---

[1]) Deze overeenkomst komt weer in hoofdzaken woordelijk overeen met die hiervóór op blz. 469 en blz. 516.

3.

Oversulx verclaren den coning en rijxgrooten deese hunne landen van Manganitoe als leenen van d'E. Comp'e te nemen en aanvaarden, te houden en bestieren, 't welke ook by des conings successeuren successivelijk by verkiesing en op het aannemen van het rijk moet geheft ende getilt werden. [1])

4.

Sonder welke omstandigheden geen coningen op voorschreven land zullen mogen verkooren, nog (niet) daarvoor erkent werden, tenzy van en door d'E. Comp'e sijn aangesteld en in 't rijk bevestigd, vermoogende de rijxgrooten eenelijk iemand daartoe te noemen, van wiens bequaamheid, goede wille en genegentheid zylieden versekert zijn, waarvan volkomen versekering zal moeten werden gedaan en daarop 's Comp'es goedvinden en bevestiging afgewagt moeten werden.

5.

Sullen wyders alle soodanige coningen vóór de verkiesing en aanneming derselver deese tegenswoordige voorwaarden moeten goedkeuren en belooven in allen deelen en poincten te agtervolgen en naarkomen, ook deselve onderteekenen en besweeren.

6.

De gekooren coning alsdan op soodanige wyse bevestigd zijnde, zal door niemand vermoogen af en een ander in sijn plaats aangesteld te werden, sonder goedvinden en bewilliging en toestemming van d'E. Comp'e.

7.

De coning zal ook niet vermoogen eenige zyner rijxgrooten, 't zy goegoegoe, capitain-lauwt, hoecum of regter, af te setten, veel minder een ander in derselver plaats aan te stellen dan met voorkennisse, bewilliging en toestemming als in articul 6.

8.

De cooning zal niet vermoogen een onchristen vrouw tot zijn gemalinne te trouwen, maar alleen soodanige een, die van de waare Christelyke religie is.

---

[1]) Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 85.

9.

Geen andere dan de gereformeerde Christelijke godsdienst, soodanig als in de Nederlandse kerke werd geleert en gepredikt, belooft den cooning en rijxgrooten in 't Manganitoese rijk te sullen dulden, beloovende wyders de soodanige, die uit het heidendom of de Mahumedaanse secte tot onze religie zouden willen overcomen, in allen deelen behulpzaam te weesen. En sal d'E. Comp[ie], sulx haar gelegen komende, vermogen in dit rijk en de daaronder gehoorende negoryen een of meer predicanten, ziekentroosters of schoolmeesters te plaatsen, tot onderwyzinge dergeene, die in de gereformeerde godsdienst sig zoude willen begeven, sonder dat die persoon of persoonen eenig leed ofte schade sal mogen werden aangedaan ofte toegebragt, maar integendeel gehandhaaft en nevens andere onderdaanen voor overlast bevrijt en beschermt werden.

10.

En zullen uit dien hoofde en ten dien einde uit hun land ende gebiet moeten geweert werden alle roomsgesinde Spaanse of andere papen, monniken, priesters, schoolmeesters of leeken, belovende wy, coning en rijxgrooten, in geenen deelen te zullen gedoogen dat deselve een voet aan land setten, en, aan land komende buiten onze kennisse, hetselve haar ontzeggen en by wederstrevigheid geweldadig daaruit dryven of wel gevankelijk naar Manado of Ternaten oversenden, also die luiden niets anders dan verwarring en onlusten met sig meede draagen.

11.

Ook belooft den coning en zyne rijxgrooten geene Europianen, 't zy Castilianen, Spaanse, Portugesen, Fransen, Engelsen, Sweeden, Deenen, Oostendenaren, ofte wat natie en waarvandaan die soude mogen wesen, nogte ook eenige Maccassaren, Javaanen, Boegineesen, Mandhareesen, Xullokkers, Atchinders, Dumaringers,[1]) Mangindanauwers, Hedongers,[1]) en in 't generaal geene Celebesche of Inlandsche volkeren, onder het territoir van dit gouvernement niet sorterende, in sijn land te ontfangen ofte tracteren of dulden, maar af en naar Ternaten te zullen wysen aan die het gesag van d'E. Comp[ie] aldaar sal voeren, of henlieden, des moogelijk, naar derwaarts overbrengen.

---

[1]) ?

12.

En nademaal de wreevelmoedigheid van den jongst gewesen koning van Manganitoe, Jacob Martin Lasarus en sijn behuwtzoon, den prins Tampungo, den gouverneur en raad tot Ternaten hebben moeten doen besluiten deselve tot rust en welvaart van het Manganitoese rijk naar Batavia te verzenden, dog den broeder van gemelden Tambungo, dewelke Habibi genaamt is en diverse moorden heeft helpen plegen, voor alsnog niet agterhaald is en hét te dugten staat dat denselve met zijn complice niet sal ophouden door het plegen van diergelyke enorme buitensporigheden het Manganitoese rijk te beroeren, zoo belooven den coning en rijxgrooten by retour op haar land alle middelen in 't werk te zullen stellen om gemelde Habibi, en die van sijn complot sijn, te agterhaalen, gevangen te nemen en wel gesecureerd naar Ternaten overbrengen.

13.

Den coning en rijxgrooten belooven en sweeren haar overal te zullen thoonen vrienden van 's Comp[ie] vrienden en vyanden van derselver vyanden te zijn; ook tot zoodanige togten of oorlogen nevens andere bondgenooten ten dienste te wesen, als buiten gevaar van hunne landen en naar billikheid zal konnen geschieden, waartegen d'E. Comp[ie] in alle voorvallende gelegendheid en ongemakken deselve getrouwelijk sal helpen en tragten te redden, soo als de nood en geleegentheid des tijds sal komen te vereischen en toe te laaten.

14.

En soo d'E. Comp[ie] goedvinden mogt, hetzy aan strand of binnen 's lands onder het Manganitoese rijkje vestingen aan te leggen, soo belooft den coning en rijxgrooten 't selve niet alleen te zullen gedoogen, maar ook de vereischte materialen, die tot de extructie van deselve benoodigt zijn, uitgezondert spykers, yserwerken en dakpannen, te zullen leveren, met zooveel manschappen, als d'E. Comp[ie] zal requireeren.

15.

Geen oorlog nog vreede, 't sy met wien het ook zoude mogen weesen, zullen de coning en rijxgrooten vermoogen aan te gaan nog te beginnen, tenzy alvoorens van d'E. Comp[ie] daartoe speciaal verlof en toestemming hebben erlangt, sonder intusschen

iets te ondernemen, tenzy den gouverneur en raad tot Ternaten daar kennisse van heeft.

16.

In gevalle eenige verschillen onder de bondgenooten of den coning en zyne rijxgrooten ontstonden, daarin sal wedersijds niet gedaan werden dan dat parthyen goede aanteekening houden om naar billijkheid door den gouverneur en raad ofte gecommitterdens van d'E. Comp[ie] ondersogt en naar vereisch van saken beslegt te werden.

17.

Waaromme den coning en rijxgrooten belooven haar te zullen laten welgevallen mitsgaders op te volgen en naar te komen zoodanige schikking en decisie als d'E. Comp[ie] bereids mogte hebben gedaan of in der tijd zal komen te decideren, wegens de bereids overlang geresene questie en misverstanden tusschen die van Manganitoe en Taroena, wegens de limietschyding op de plaats Laubawoa, gelijk mede de verschillen tusschen Chiauw en Manganitoe over de plaats Tomuchi, gelijk alle andere verschillen en questiën, die er soo nu of in der tijd met een van de Sangirsche vorstjes zouden mogen weesen of koomen en door d'E. Comp[ie] zullen werden beslist, met wiens uitspraak en decisie wy ons ten volle vergenoegen zullen, sonder ons op eenigerley wyze of wat pretext zulx zoude mogen of konnen weesen, daartegens te opposeren of aan te kanten.

18.

En aangesien er bereits diverse malen tusschen de Sangirsche vorstjes onderling verschil geresen is over de frequentasie der Talauwtse eilanden, en wel speciaal tusschen den cooning van Manganitoe en die van Taboecan, soo belooven den coning en rijxgrooten geene negoryen op de Talauwtse eilanden sonder verkregene permissie en passe van Taboekans sergeant-commandant te zullen bevaren, dan diegeene, dewelke dependent van het land van Manganitoe op 't eiland Karkalang geleegen en genaamt zijn Njampar en Hay, nog ook niet te zullen gedoogen dat door derselver onderdanen andere negoryen dan voorschreven, buiten speciaal consent als vooren, bevaren werden.

19.

Soo er eenige geringe verschillen mogten opkomen, die onder

elkanderen konnen bygelegt ende verevend werden, soo sal sulx geschieden door keur van wederzijdsche scheydsmannen, die parthyen contendenten niet verdagt en de naam hebben van trouw- en vreedelievende mannen te sijn, om daardoor veele kleyne beginselen, tot grootere onheilen een weg banende, in de geboorte te smooren.

20.

Ten welken fine den cooning en rijxgrooten belooven ende aannemen omme — des niet méér noodig zijnde — ten minste alle drie maanden expresse vergaderinge te houden tot het hooren van alle geringe particuliere civiele geschillen, die tusschen hare onderdanen zullen komen te ontstaan, waarvan niet alleen gehouden blyven goede aanteekening te houden, maar ook nopens de gedecideerde zaken van belang telkens by geleegentheid kennisse te geven aan den commanderende resident tot Manado, dan wel aan den heere gouverneur alhier.

21.

En naardien aan de Celebesche cooningen door de Hoogedele Illustre Hooftregeringe van India tot Batavia in den jaare 1748 wederom g'accordeert en toegestaan is het moogen oefenen van halsregt over derselver onderdaanen, zoo belooft den cooning en rijxgrooten alle voorvallende criminele delicten sonder vooroordeel ofte passie naar 's lands wetten en naar luid der acte van authorisatie, door den Hoogedelen Heere Gouverneur-Generaal Joan van Hoorn aan den overledenen Caudipangs cooning Jacob Cornput verleend, te zullen afdoen en vonnissen, sonder dat den coning op eigen authoriteit iemand sal moogen straffen, veel minder ter dood doen brengen, maar sal sulx moeten geschieden met toestemming van desselfs gesamentlyke rijxgrooten.

22.

Blyvende den cooning van Manganitoe almeede verpligt, iemand der bondgenooten in ongelegentheit zijnde of aangerant werdende door iemand van buiten, deselve by te staan en alle mogelyke hulpe toe te brengen, gelijk de bondgenooten ook verpligt zijn den cooning van Manganitoe en syne rijxgrooten, landen en onderdanen, in diergelyken geval te helpen en naar vermoogen, sooveel de tijd, nood en geleegentheid zal vereischen, by te staan.

23.

Of by geval door storm, swaar weer als andersints, eenige 's Comp[ies] scheepen, chialoupen of andere mindere vaartuigen, onder het gebied van Manganitoe of daaromtrent mogte koomen te vervallen en eenig gebrek hebben aan mondkost, water, brandhout ofte manschappen, soo belooft den coning en rijxgrooten haerlieden alle hulpe, bystand ende adsistentie te doen, soo veel mogelijk sal sijn, 't geene den E.E.agtb. heer gouverneur by geleegentheid seer gaarne sal vergelden.

24.

De vaart naar Amboina, Banda, Macassar, Mangindanauw of alle andere afgelegene plaatsen en negoryen, waar het ook sijn mogte, en sal by den cooning nogte niemand syner onderdanen, hy sy ook wie hy sy, onder wat voorgeven 't ook zouden mogen weesen, dan alleen met speciaal consent en passe van den heere gouverneur mogen werden ondernomen, nog ook niet verder dan de plaatsen, werwaarts licentie hebben g'obtineert, zullende dengeene, die sig hiertegens mogte misgrepen hebben, ten rigoreuste naar exigentie van zaken werden gestraft.

25.

Ook belooven wy, coning en rijxgrooten, om ons op de eerste sommatie en opontbod van den heere gouverneur der Molluccos sonder eenig het minste dilay ten allen tyden illico op reis Ternatenwaarts, dan wel naar Manado of werwaarts onse presentie ter verhandeling van saaken 's Comp[ies] weegen mag werden gerequireerd, te zullen begeven.

26.

Indien onder het Manganitoes district eenige speceryboomen mogte ontdekt werden, soo belooft voorschreven cooning en rijxgrooten deselve aanstonds te doen uitroeyen of wel d'E. Comp[ie] daarvan kennisse te geeven, om door deselve omgevelt en vernielt te werden, en verder nooyt te zullen gedoogen, dat in hunne landen eenige speceryboomen gequeekt nog aangeteelt werden.

27.

Den cooning en rijxgrooten verbinden sig ook omme soodanige slaven, als er van de andere Sangirsche vorstjes dan wel 's Comp[ies] dienaren of andere personen, haar op derselver land

ophouden en te agterhalen sijn, aan die eigenaren te zullen restitueeren, mitsgaders die in den aanstaande van 's Comp[ies] dienaren en onderdaanen mogten komen weg te loopen en naar Manganitoe te vlugten, by agterhaling aan de lijfheeren of d'E. Comp[ie] te zullen overleveren, mits dat voor ieder lijfeigene, ten waare die aan d'E. Comp[ie] toebehoorende, 't sy in geld of lywaaten, tot genoegen van den opvanger, thien rijksdaelders sal moeten werden betaald.

28.

Geen caret, wax of andere diergelyke producten en sal door den coning, desselfs rijxgrooten en onderdanen, aan geene particuliere handelaars mogen verkogt werden, dan alleenelijk aan d'E. Comp[ie], sullende d'E. Comp[ie] soodanige vogelnestjes, caret, wax, ten redelyken pryse aannemen en voldoen; dierhalven den cooning en rijxgrooten daarop expresselijk sullen hebben te letten en haare onderhoorigen waarschouwen, op poene van contrarie gedaan werdende de overtreeders rigoureus naar den inhout van het placaaat zullen werden gestraft.

29.

Byaldien den heere gouverneur of den resident tot Manado dan wel den Tabuccans commandant om een vaartuig, corracorra, gilalo, 't zy tot transport van hare gecommitteerdens, predicant, 't bestellen van brieven of wel eenige houtwerken tot het maken of repareren van scheepen, chialoupen als andersints, benoodigt wierde, soo verbind sig den cooning en rijxgrooten d'E. Comp[ie] in soodanigen geleegentheid, soo veel doenelijk sal weesen, genoegen te geven en het aan voorschreven gerief niet laten ontbreeken.

30.

Eindelijk ende ten laasten beloove ik, coning en rijxgrooten, alle hetgeene voorschreven staat als vrome, getrouwe vasalen en leenmannen van d'E. Comp[ie] in alle deugt en opregtigheid te onderhouden en doen onderhouden, sonder dat aan deese of geene differenten, die er indertijd zoude mogen of konnen ontstaan, eenige verbreekinge van dit contract sal geleeden werden, 't welke wy in teeken der waarheid ik, coning en rijxgrooten, naar de Christenen en op de Hollandsche wyze met het uiten van deese woorden: „Zoo waarlijk helpe my God almagtig", sijn bevestigende.

Onder stond: Aldus gecontracteerd, b'eedigt en geslooten tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den 23 Juny anno 1752 — was geteekend — **Jan Elias van Mijlendonk, Jeronimus Tonneman, Jacob Fredrik Stegman, Matthijs van Peenen, Jan Hendrik Borwater, Thomas Thornton, Adriaan Wasbeek, Willem G'orge Faber** en **Jan Smit.**

En in margine stond 's Comp^ies groot zegul, gedrukt in roode lacque, en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den E.E.agtb. heer gouverneur en raad — en geteekend — **Thomas Thornton,** secretaris.

CMXLII. TERNATE—MAKJAN.

24 Juni 1752. [1])

Bij contract van 27 December 1748 — hiervóór blz. 486 — hadden die van Makjan zich onttrokken aan de opperhoogheid van Ternate en zich rechtstreeks onder de Compagnie gesteld. De oorzaak daarvan was geweest, dat zij het met Radja Laoet niet vinden konden. Nu deze was overleden en door zijn zeer bezadigden zoon opgevolgd, oordeelde de Compagnie het wenschelijk, den ouden toestand te herstellen, en zoo kwam Makjan weer onder den sultan van Ternate.

Articulen en voorwaarden, aangegaan, vastgesteld en geslooten by den Edelagtb. Heer Jan Elias van Mylendonk, gouverneur en directeur nevens den raad in Molucco, in naame ende vanweegens Zijn Hoogedelheyd, den Hoogedelen Grootagtb. Heere Jacob Mossel, Gouverneur-Generaal, en de Weledele Heeren Raaden van Nederlands-India tot Batavia, als representeerende Zijn Doorlugtige Hoogheyd, den heere Prince van Oranje en Nassauw, etc., etc., etc., erffstadhouder en capitain- en admiraal-generaal van de Republicq en Opper-Gouverneur-Generaal van deese Indiase gewesten, mitsgaders de Hooge Overigheyd vanweegens den Staat der Vereenigde Nederlanden in de Oost-Indiën ter eenre,

---

[1]) Uit de *Overgecomen brieven 1754,* IIde boeck, folio 286 en volgende.

Ende Paduka Siri Sulthan Bianajet Allahil Malakil Manani Allawaddin Mantsoeraha Kitchili Ayan Saha van Oudshoorn, cooning van **Ternaten** ende syne rijxgrooten ter andere zyde,

Op dewelke alle de senghadjes en verdere dorpshoofden en onderdanen van 't eyland **Maquiam** haar van onder 's Compagnies temporeel gesag begeeven en haar wederom aan Sijn Hoogheyd onderwerpen, en onder Sijn Hoogheyds bestier begeven sullen.

Ten eersten.

Belooven en sweeren wy, cooning en rijxgrooten, te vergeeven ende te vergeeten voor nu ende altoos de rebellie en uytweykinge, door de hoofden en onderdanen van het eyland **Macquiam**, sedert den jaare 1742 gepleegd, onder belofte nu nogte ten eewiege daagen daaraan niet te zullen gedenken, noch minder daarover eenige revensie ofte wrake neemen, nogte gedoogen dat zulx door niemand der rijxgrooten off princen werde gedaen, maar beloofd den cooning voor hem, in 't byzonder Sijn Hoogheyds kinderen en verdere princen en rijxgrooten soodanig in toom ende tot haaren pligt te zullen houden, en dat door niemand van haar geen het minste gewelt, knevelaryen off andere vexatiën — daar niet dan ongenoegen en quaade gevolgen uyt spruyten — gepleegt werden aan zijn onderdanen in 't generaal, veel minder aan de thans haer onderwerpende Macquianders, opdat sy daardoor niet weder genoodsaekt werden haar d'regering van hunnen wettigen cooning te onttrecken en elders protexie te soeken, maar stil, gerust en vreedig moogen verblyven onder het bestier van hunnen vorst. En ingevalle er egter door misverstand ofte andersints sig eenige oorsaeke mogte koomen op te doen, waaruyt ongenoegen konde gebooren werden, soo sullen de Macquiamse hoofden 't selve moeten bekend maaken aan den gouverneur ten casteele Orange, ten eynde sig dientwegen te informeeren, met den cooning van Ternaaten daerover te spreeken en met Sijn Hoogheyd een middel uyt te vinden en in 't werk te stellen, waardoor de rust en welzijn van de Macquiamders sal konnen werden gebooren en de oneenigheeden uyt den weg sal sijn geruymt, gelijk de Macquianse hoofden datselve spoor sullen moeten volgen en haar aan den gouverneur hebben te addresseeren, ingevalle haar door des 's conings kinderen,

andere princen en princessen ofte rijxgrooten eenig leet offte ongelijk sal werden aangedaan.

Ten Tweede.

Belooven en sweeren wy, cooning en rijxgrooten, ons met de recognitiepenningen van de Macquiamse hoofden, direct nogte indirect, niet te zullen bemoejen, onder wat voor pretext zulx ook soude moogen weesen, nemaer belooven wy deselve door d'hooffden van Macquiam in eygene persoonen self te zullen laaten ontfangen, even en in dier voegen als sulx is geschied wanneer onder 's Compies temporeel gesagh waaren, onder dit mits, dat de Macquianse hooffden gehouden en verpligt blyven, naar bekoomene ordre van den gouverneur, d'extirpatie te helpen volbrengen, soodanig sulx in vroegere daegen door hunlieden is verrigt.

Ten Derden.

In selver voegen belooven en sweeren wy, cooning en rijxgrooten, te zullen sorge draagen dat het inkoomen, 't welk de Macquiamsche hoofden soowel als haare onderdanen van de 's lands vrugten, die door hunlieden alhier [1]) sal werden te koop gebragt, genieten, door haar gerust, vredig en sonder eenige de minste knevelaryen en sal werden beseeten, soodanig sy die genooten hebben, wanneer onder 's Compies temporeele bescherming waaren.

Ten Vierden.

Onvermindert het voorschrevene zullen de Macquiamse hoofden en onderdaanen gehouden ende verpligt blyven aan den cooning de ordinaire hoffdiensten te bewysen, mitsgaders moeten contribueeren 't geene Sijn Hoogheyt van syne onderdaanen in regtmaatigheyd toekomt en soodanig 't selve bevoorens door haar is opgebragt.

Ten Vijfden.

Belooven wy, cooning en rijxgrooten, te zullen sorge draagen, dat door d'Macquiamse hoofden werd voldaan aan het tweede articul van het contract, 't welk sylieden in den jaare 1748 met d'E. Compie hebben aangegaan, [2]) namentlijk dat sy sullen hebben sorge te draagen, dat sy jaarlijx de van Batavia tegemoet gezien

---

[1]) Op Ternate.
[2]) Zie hiervóór, blz. 486 en volgende.

werdende 's Compies scheepen en vaarthuygen met haare coracora's, ten getalle van vier stuk, onder opsigt van een Europeees 's Compies dienaer van het fortres Zeeburg tot Macquiam tot in Straat Patientie off wel de Straat van Batchian, zullen tegemoet scheppen, soodra daartoe, 's Compies weegen, ordre aan haar sal werden verleent, ende deselve scheepen ofte vaartuygen tot op deese rheede helpen boegseeren en alle andere noodige diensten te bewysen en toe te brengen, om haar ten spoedigsten mogelijk in behoude haaven alhier te brengen.

Ten Sesden.

In selver voegen verbinden haar den coning en rijxgrooten te zullen sorge draagen dat de Macquiamse hoofden almeede koomen op te volgen het derde articul van het voorschreven contract, by haar besworen, namentlijk ingevalle d'E. Compie gebrek aan volk tot den overvoer van derselver scheepen ofte vaartuygen naar Batavia ofte elders mogte onderhaavig raeken, dat alsdan de Macquianders sooveel van die eylanders zullen moeten leveren, als sij vermoogens zijn en de Compie benoodigt sal weezen. En dat tegens sodanige besoldiging, als ten dien belange weleer met haar g'accordeert is, als:

Ider	zergeant-marinje	ses	rijxdaelders	per maant.[1]
„	corporaal- „	vier	„	
„	gemeene „	drie	„	

Ten Sevende.

Belooven wy, cooning en rijxgrooten, dat ingevalle een van de Macquiamse hoofden ietwes tegen den cooning, de princen offte de rijxgrooten zullen koomen te misdoen, deselve niet te zullen straffen off doen straffen, als met voorkennisse van d'E. Compie.

Ten Agtsten.

Belooven wy, cooning en rijxgrooten, alle de Macquiamse hoofden, soodanig die thans sijn, in haare presente bedieninge ad vitem ofte geduurende haar leeven, te zullen laaten continueeren, tenwaare door haar wangedrag anders meriteerden, dog sal dengeene, die iets misdoet, niet als met voorkennisse van d'E. Compie werden g'corrigeert.

---

[1]) Zie hiervóór noot 1 op blz. 488.

Ten Negenden.

Belooven en sweeren wy, cooning en rijxgrooten, dat by versterff van een der Macquianse hoofden, de successie in de familie van den overleedenen sal blyven, te weeten dat een senghadja, quimelaha offte ander opperhoofd komende te sterven, en soons die in staad sijn ofte broeders nalatende, de soodanige in plaats van den afgestorven sal optreeden, en soo vervolgens, soo lang er een in de familie van den affgestorven sal weesen. En geen meer van soodanigen bloed kunnende werden gevonden, soo sal alsdan met voorkennisse en bewilliging van d'E. Comp^le een ander bequaem opperhoofd uyt een ander geslagt werden aangesteld.

Ten Tiende.

Belooven wy, cooning en rijxgrooten, dat ingevalle een onderdaen klagte tegens sijn negorijshooft komt in te brengen, de soodanige niet eerders gelooff geven zullen voor en aleer dat hooft, waarover hy klagtig valt, mede gehoord en sijn belangen ingebragt sal hebben.

Ten Elfden.

Belooven wy, cooning en rijxgrooten, te sullen besorgen dat de slaven, dewelke van de Macquiamse hoofden ofte onderdaanen zullen koomen te auffugeeren, sullen werden opgevat en haare lijffheeren ter hand gesteld sullen werden, ten eynde naar verdienste gestrafft offtewel elders verkogt te werden.

Alle welke voorschreevene articulen, onvermindert alle voorgaande actens, contracten ende verbonden tusschen d'E. Comp^le ter eenre, ende wy, cooning en rijxgrooten ter andere zyde, aangegaan, wy belooven en sweeren te zullen agtervolgen en naarkoomen, sonder daartegens exeptiën in te brengen, mitsgaders naar den letteryken sin te doen agtervolgen en stand grypen. Tot teeken van dien hebben wy, cooning en rijxgrooten, deese met onsen eed op den alcoran beswooren, met onze handteekening en ons coninglyke signatuure bevestigt.

Onder stont: Tot **Ternaten** in 't casteel Orange, den ....[1])

Lager: Aldus gedaan en geresolveert tot Ternaten in 't cas-

[1]) De datum is niet ingevuld, doch uit het resolutieboek van Ternate blijkt, dat de onderteekening en bezwering plaats hadden op 24 Juni 1752.

teel Orange, dato voorschreven — was geteekend — **J. van Mylendonk, J^s Tonneman, J^b F^k Stegman, M. van Peenen, J. H^k Borwater, Th. Thornton, A Wasbeek, W. G. A. Faber** en **Jan Smit.**

Onder den inlandschen tekst staan de handteekeningen van den koning en van de rijksgrooten.

CMXLIII. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

11 Juli 1752. [1])

Ook dit stuk vereischt geen afzonderlijke inleiding; het sluit aan bij dat van 23 Juni 1752, hiervóór, blz. 564.

Akte van assopiatie tusschen den koning van **Taroena**, Dirk Radjaballa en den koning van **Manganitoe**, Daniel, Katiandago, gesloten den 11 July 1752.

Alzoo tusschen den in 1747 overleden koning van **Taroena**, Philip Cornelis Paparang en den in 1750 naar Batavia versonden **Manganitoe's** koning, Jacob Martin Lazarus Quesjee, een verschil gerezen is over de limietscheiding hunner districten en selfs tot feitelijkheden sijn overgegaan, waardoor al eenige wedersijdsche onderdanen sijn om 't leven geraakt, etc., dierhalven den presenten koning van Taroena en die van Manganitoe, benevens hare rijxgrooten door tusschenkomst en bemiddeling van den gouverneur en raad der Moluccos, met den anderen, als 's Compagnies leenmannen en vredelievende bondgenooten, sijn overeengekomen, dat de limietschyding harer landen sal sijn en blyven bepaald tusschen het plaatsje Lissa en de hoek Calarangan, op de plaats Limbauwa genaamd, soodanig, dat van gemelde plaats na de hoek Calarangan in eigendom sal blyven aan die van gemelde plaats Limbauwa, maar Lissa aan die van Taroena, sonder dat den een van des anders distrikt vruchten sal mogen laten halen, of den een des anders onderdanen molesteren, onder belofte van de overtreders ten rigoureusten te

---

[1]) Uit het *Contractenboek* XI (No. 19) op het Landsarchief te Batavia.

zullen straffen. En zal de E. Compagnie, ter voorkoming van nieuwe onlusten, op Limbauwa een merkpilaar doen oprigten, opdat wedersijdsche onderdanen mogen weten, hoe ver een ieder vermag te gaan.

Verbindende Haar Hoogheden zich wel expresselijk aan elkanderen te sullen uytwisselen soodânige slaven, als er van wedersyden sig op Haar Hooghedens land bevinden en te agterhalen sijn, mitsgaders in 't vervolg eenige slaven op haar land komende van andere Sangirsche volkeren, dezelven illico aan de eigenaren zullen gerestitueerd worden.

Belovende de respectieve koningen, ter voorkoming van onlusten over de vaart der Talauwtsche Eilanden, sonder passe van den Taboekan's commandant, geen andere negoryen op die eilanden te sullen bevaren, als wezenlijk van haar dependeert, namelijk op Manoesoe onder Taroena, de drie negoryen Nanoesoe, Kraton en Kekalitong, mitsgaders op Karkalang, mede onder Taroena, Mamare, Bandade en Omma; en die van Manganitoe op gemeld eyland Karkalang: Niampoer en Hay.

Indien er tusschen de beide koningen eenige oneenigheden mogten ontstaan, belooven deselve haar belangen aan den gouverneur en raad of den Manado's resident voor te dragen en sig met haar decisie tevreden houden, sonder daartegen op eenigerhande wyse te opposeren, maar ter contrarie met den anderen en de Sangirsche coningen in ware vriendschap te leven, gelijk als ware Christenen en opregte leenmannen betaamt.

Aldus gedaan, bezworen en geteekent in 's Compagnies politique vergadering in 't casteel Orange op het eiland **Ternaten**, op den 11 July anno 1752, ter presentie van den heer gouverneur en raad deser Molucco's, die deese acte nevens ons mede hebben onderteekend.

(w.g.) **J. E. van Mijlendonk, Tonneman, Stegman, M. van Peenen, Borwater, Thornton, Wasbeek, W. G. A. Faber, Smit.**

CMXLIV. MALAKKA—PERAK.

25 Juli 1752? [1])

Met den hoogbejaarden koning van Perak sloot de Nederlandsche resident aldaar onderstaande overeenkomst, waarbij de Compagnie het monopolie in den zouthandel verkreeg.

Translaat Maleyds contract, gemaakt ende geslooten tusschen den koning van **Pera** aan d'eene en den luytenant-militair Johan Levin Essche vanwegen de Generale Nederlandse G'octroyeerde Oostindische Compagnie ter andere zyde, en zulx wegens den zouthandel aldaar.

In 't jaar van Mahometh anno 1164, genaemt Djiem, den 7den dag van de maand Radjab, heeft Paduca Siry Sulthan Malfarsa Lilulla Sul Alam, koning van **Pera**, met sijn genoegen de pagt van het zout aen d'E. Compie gegeven, ten tyde dat van deselve Compie hier factoor was Essche, onder conditie dat d'E. Compie aan Jang di Pertuan [2]) jaarlijks geven moet een coyang [zout], waerentegen niemant buyten d'E. Compie in zout zal mogen handelen. In diervoegen is Jang di Pertuan overeengekomen met d'E. Compie, en tot teeken is dit papier bovenaan met mijn siap [3]) bekragtigt: **Tamat.**

Onder stond: Aldus getranslateerd volgens opgaaff van den Maleydse tolk Intje Oemar door my — geteekend — **F. L. Piazzol,** eerste gesworen clercq.

---

[1]) Uit het *Contractenboek* VIII (No. 16) op het Landsarchief te Batavia. Deze dateering klopt niet met de Mohammedaansche, die in het document zelf wordt genoemd. Immers Radschab 1164 begint op 26 Mei 1751, en de 7de dag van die maand zou zijn 1 Juni 1751.

[2]) Hier ook een titel van den koning.

[3]) Chiap of tjap, stempel.

CMXLV. BENGALEN.

14 Augustus 1752. [1])

De in Bengalen gebruikelijke afpersingen, thans door het plaatselijke hoofd te Patna, maakten het noodig dat de Compagnie zich, met het eveneens gebruikelijke geschenk, tot den onderkoning wendde, die onderstaande parwanna's verleende.

Translaat Persiaanse perwana, verleend door Zyne Excellentie Allawirdi-chan op den WelEdelen Achtb. Heer Jan Kersseboom, directeur der Bengaalse directie, sub dato 14 en ontfangen alhier den 23 Augustus 1752.

Voornaamste der kooplieden en steun van vrindschap, Jan Kersseboom, directeur wegens de Hollandse Comp[ie], leeft vergenoegt.

UE. arresdaast [2]) heb ik wel ontfangen en daaruyt gezien, dat dezelve door het **Patnas** opperhoofd bedeeld [3]) was, dat de regering aldaar op bekomene ordre van Haare Excellentie [4]) de gesamentlyke handelaars en voorkopers van de amfioen en daaronder ook 's Comp[ies] makelaar, door het doen passeeren van verbandschriften verboden hadde, die waare elders te verkopen voor en aleer de hen door Haar Edele opgedragene quantiteit compleet zoude gelevert wezen, mitsgaders dat door de Comp[ie] nog 's jaarlijks om de wille van den handel swaare spendatiën gedaan wierden, niettegenstaande er voor dezelve genoegzaam niets meer overig was als den inkoop van amfioen; dat er vier schepen expresselijk om dien drop [5]) aangehouden werdende, men die bodems niet zonder de gedachte waare buyten merkelijk nadeel van die Comp[ie] konde laten vertrecken, waarop in antwoord is dienende, dat ik een perwana ten spoedigsten aan den Naib Souba [6]) van Patna, Ragia Ram Narain, afgevaardigt en

[1]) Uit het *Contractenboek* XIV (No. 22) op het Landsarchief te Batavia.
[2]) Arsdast, verzoekschrift. Zie *Hobson-Jobson* in voce urz.
[3]) Medegedeeld.
[4]) De onderkoning Allawerdi-chan zelf.
[5]) De opium.
[6]) Naib is een doubletvorm van nabab; souba [dar] is stadhouder.

hem daarby aangeschreven heb, dat den in- en verkoop der hoededragers door het geheele land volgens usantie geschiedende, zonder dat zylieden in hunne negotie verhindert mogten werden, het dus niet wel gedaan was van dezelve anders te behandelen en hunne dellaals[1]) etc. verbandschriften te doen passeeren, mitsgaders daardoor derzelver handel tegen te houden, en [dat] dierhalven myne begeerte kwam mede te brengen niet alleen dat de verbandschriften teruggegeven wierden, maar ook dat hy, Naib Souba, permissie verleende om den inkoop van amfioen voor hunne reekening volgens gewoonte en zonder het minste verlet te laten voortgang neemen, en dezelve geensints, na die vanwegen de regeering geschied,[2]) te doen wagten; moetende UE. zig intusschen gerust houden en my als een voorstander van desselfs belangen aanmerken.

Onder stond: **M[s] Koning.**

Translaat copia Persiaanse perwana, verleend door de Heer Nawab Allawirdi-chan op den Patnasen Naib Souba, Ragia Ram Narain, en ontfangen alhier den 23 Augustus anno 1752.

Het arresdaast van den directeur der Hollandse Comp[ie], Jan Kersseboom, heeft my doen zien, dat dezelve uyt een brief van het Patnas opperhoofd vernomen hadde, hoe de regering aldaar op bekomen bevel van Haare Excellentie de gezamentlyke handelaars en voorkopers van de amfioen, en daaronder ook 's E. Comp[ies] makelaars etc., door het doen passeeren van verbandschriften verboden hadde die waaren elders te verkoopen voor en aleer de hen door Haar E[de] opgedragene quantiteit compleet zoude gelevert wezen, mitsgaders dat door de Comp[ie] nog 's jaarlijks om de wille van den handel swaare spendatiën gedaan wierd, niettegenstaande er voor dezelve genoegzaam niets meer overig was als den inkoop van amfioen, en dat zy daaromtrend verhindert werdende, notoir een considerable schade zoude moeten lyden, buyten en behalven er vier schepen expresselijk na

---

[1]) Makelaars, meestal geschreven dallaals. Zie *Hobson-Jobson* in voce deloll.
[2]) Versta: zooals dat door de regeering van Patna geschied is.

dien drop waaren wagtende; dan, dewijl den in- en verkoop der hoededragers door het gantse land naar gewoonte geschied, zonder dat iemand hen in hunne negotie mag verhinderen, is het niet wel gedaan dat zulks ten haren opzigte heeft plaats gehad door derzelver dallaals etc. verbandschriften af te nemen en dus haare handel tegen te houden, weshalven op den ontfang dezes die papieren weder aan hen zullen moeten teruggegeven, en die luyden gepermitteert werden om haare inkoop van amfioen a uso en buyten verhindering te blyven voortsetten, zonder dat dezelve door die der regering eenige veragtering zal behoeven te lyden, want het tegendeel van dien gebeurende, zullen haare klagten niet alleen toenemen, maar ook 's konings tollen, die tot Bagsbander betaalt werden, merkelijk verminderen.

Onder stond: **Mr Koning.**

CMXLVI. JAPAN.

7 September 1752. [1])

Bij de volgende artikelen werd van Japansche zijde aan enkele bezwaren der Nederlanders over de regeling van den handel op Decima tegemoetgekomen, en werden tevens eenige waarborgen gegeven tegen de „affronten", die sommige Japanners de dienaren der Compagnie, „en sulx het gehele lighaam der Comp^ie^" aandeden.

Wy, ondergeschrevenen, Hollandse capitainen en verdere leden van den raed tot **Nangazacky**, mitsgaders opper- en ondertolken, representerende, by absentie van de manquerende, het gantse tolkencollegie, verklaren met den anderen dese onderstaende articulen te hebben gecontracteerd, omme dezelve van nu voortaan getrouwelijk en stiptelijk na te komen, namentlijk:

---

1) Uit de *Asiatisch Indische Archieven,* no. 11548, waarin een der origineele exemplaren van dit contract voorkomt.

1.

's E. Comp[ies] affaires moeten op het regerend opperhoofds woning verrigt werden, en 's Comp[ies] afgeleverde coopmanschappen te verevenen ten huyse van 't aankomend opperhoofd, die den dienst van tweede waarnemend,[1]) alle morgen precis na de afleveringh, zoomede ook de coelyloonen en andere ongelden van daags bevorens. Dog ingevalle de Hollandse capitains eenige orders van Zijn Kyzerlyke Majesteit, dan wel van den Nangazackyse heer gouverneur mogte werden voorgehouden, soo zullen zy zigh vervoegen op de woningh of vergaderplaats van de stadsborgermeester en commissarissen van de geldkamer, staende ten desen eylande, en [door] een der tolken in het benedenhuys behoorlijk werden gerecipieerd en na boven geleyd.

2.

Elf duysend picols staefkoper zullen aan d'E. Comp[ie] tot thailen 12:3:5.[2]) gelevert, en de oude prysen zullen voor 's E. Comp[ies] aangebragte coopmanschappen g'geven werden.

3.

Ingevalle alhier buyten de afgelegde schenkagie, of die daartoe in 't vervolg zal werden g'employeert, 50.000 thailen negotiegoederen per restant blijft, soo sal d'E. Comp[ie] niet meer behoeven aan te brengen dan 200.000 thailen; en byaldien buyten de schenkagie nog groter quantiteyt handelwharen komt te verblyven, zal men pro rato minder goederen aanbrengen, zo dat het restant en den nieuwen aanbreng te zamen 250.000 thailen moet uytmaken, waarvoor altoos elfduysend picols staefkoper, en wat men meer nodig heeft — excepto contanten — zal gelevert werden.

4.

De Hollanders sullen buyten de elfduyzend picols staefkoper sooveel negotiegoederen van hier tragten te vervoeren, als voor haar mogelijk en dienstig zal zijn, dog niets meer benodigd

---

[1]) Naar men weet mocht een opperhoofd niet langer dan één jaar achtereen in functie blijven.

[2]) Lees 12 thail, 3 maas en 5 condrijn. Een thail zilver, 1/16 catti of 37½ gram, was onderverdeeld in 10 mazen en de maas in 10 condrijn. Zie uitvoeriger *Pieter van Dam's Beschryvinge* II, I, glossarium op thail.

zijnde, sullen zy tot geen meerdere inkoop gepersuadeerd werden.

5.

De tegenwoordige restanten moeten vóór 't lossen der schepen sijn afgeleverd, dan wel vóór dat nieuwe aangebragte coopmanschappen van de hand gaen, voornamentlijk de pondgoederen, excepto degene, die beschadigd of onverkoopbaar zijn.

6.

De generale afrekening zal buyten enig nadeel van de E. Comp^es geschieden. De 6000 thailen opgeld, die boven den gantschen verkoop lange jaren bedongen zijn, sullen sonder eenige afkorting g'geven werden, en 's E. Comp^ies generaale afreekening zal zonder de minste verandering sodanig geschieden, als in den jare 1750 en lange jaren bevorens.

7.

Byaldien door een onverhoopt toeval enige verschillen in de aflevering of ontfangst van 's E. Comp^ies coopmanschappen mogte ontstaan, waardoor den handel gestaakt wierd, dan moeten de aan de wal zijnde goederen sonder enig uytstel op de gevoeglijkste en billijkste wyse weder in de schepen geladen werden.

8.

Den gehelen handel moet, voor dat de schepen van hier na den Papenbergh [1]) gaan, zijn afgelopen; en na die tijd zal niets meer op 's Comp^ies reekening gebragt werden. Dog ingevalle klaar kan werden aangethoond, dat by de generaale afreeckening iets te veel of te weynig mogte zijn opgebragt, zo zal van wederzyde zulx behoorlijk voldaan werden.

9.

Des morgens met den dagh een begin te maken met 't lossen der schepen, des middags om twaalf uuren aan boord en aan de wal behoorlijk te eten, en des avonds als de zon agter 't Westergebergte is gedaald, moet men uytscheyden.

10.

't Ordinaire ikje [2]) sal twee duymen verlengd, en daarmede

[1]) Eilandje voor den ingang van de baai van Nagasaki, waarop een klooster lag.

[2]) Japansche lengtemaat van ongeveer 3 Hollandsche ellen.

moet alles, wat nodig zy, gemeten worden, benevens de schenkagie-lakenen, die men by de maet van 't ikje sal afscheuren; dog de heele stucken laken sullen na oud gebruyk zodanig werden aengenomen, als die zijn aangeschreven.

11.

De percentos uytslagh [1]) op de afgeleverde koopmanschappen na ouder gewoonte te rekenen, en niets meer dan ordinair te laten korten.

12.

's E. Comp'ies affaires moeten by den dagh verrigt werden, opdat men behoorlijk des naghts rusten kan.

13.

De pennisten of andere 's E. Comp'ies dienaeren, die by 't afleveren en het ontfangen van 's E. Comp'ies coopmanschappen werden gebruykt, moeten behoorlijk g'assisteerd zijn van een leerling of particuliere tolk, die de Hollandse en Japance taal magtig is, om also alle verschillen en moejelijkheeden te vermeyden, 't gene in het verleden jaar op een zeer ongehoorde wyse geschied is, en waardoor niet dan veel verwarringen zijn te voorscheyn gekomen.

14.

Nadat de schepen gelost zijn moet men met de rapporteurs een calculatie maken wegens alle 't gene wat verrigt sal werden tot 't vertrek der schepen van voor de stad, en van welke calculatie een schriftelyke notitie diend te wesen, inhoudende wat van dag tot dag sal werden verrigt, zoo voor de rapporteur, tolken, als Hollanders, opdat den gehelen handel behoorlijk en sonder de minste verwarring ten eynde werd gebragt.

15.

Niet meer dan één schip tegelijk lossen, soo als altoos geschiet is, vermits men anders veel abuysen begaat.

16.

De coelijs, die in 't lossen en laden der schepen op 't eyland komen om haar werk te verrigten, sullen maer half loon genieten byaldien men voor de middag gedaen heeft met den arbeyd;

---

[1]) Overwicht, doorslag of toegift.

dog zo dezelve tot over de middagh in 't werk zijn, dan wel na die tijd op 't eyland komen en tot 's avonds werken, zal haar 't gehele arbijdsloon gegeven werden.

17.

't Stelen der coelijs moet belet werden zo veel als 't immers mogelijk is, en degene, die op dievery werd g'attrappeerd, sal immediaet van 't eyland moeten gaen, sonder daar ooyt weder op te mogen komen.

18.

Met de ottena's of eylands reparatie [1]) moet een begin gemaakt werden, nadat het opperhoofd van hier na boven is vertrokken, [2]) in welke tussentijd alles behoorlijk moet werden gerepareerd; en 's E. Comp'es reparatie, daarmede moet aanstonds een begin gemaekt werden nadat 't opperhoofd van boven is gekomen.

19.

De schippers sullen sonder bongjoisen [3]) na hare schepen varen en aldaar hunne affaires overal ongemoeyd verrigten mitsgaders onverhindert weder terugkeren, 't gene een igelijk mede gepermitteerd zal zijn, sullende aan onse kant behoorlijk sorg werden gedragen dat sonder iets, en behoorlijk, aan de wal verschyne.

20.

De ligtings uyt de pakhuysen op die tijd, als dat van ouds gebruykelijk is, af te geven, mits dat werd aangetoond dat de goederen tot klederen of enige andere noodwendigheden g'employeert werden.

21.

De lappen by 't scheuren der schenkagie-lakenen sullen na ouder gewoonte aan het opperhoofd gelaten werden, egter onder conditie als by de ligting gespecificeerd staat.

---

[1]) De ottena was de „burgemeester" van het eiland. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, glossarium in voce. Een gedeelte van het onderhoud van Decima kwam voor rekening van den burgemeester, een gedeelte voor de Compagnie. De „ottena's reparatie" is dus dat deel der herstellingen, hetwelk de burgemeester betalen moet.

[2]) Op de jaarlijksche hofreis naar Yedo.

[3]) Keizerlijke ambtenaren, belast met het toezicht op de Nederlanders. Zie mede *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, glossarium op bonjoys.

22.

De hofrhijs-bagage na ouder gewoonte moderaat te visiteeren, voornamentlijk omtrent de klederen, waarmeede men voor Zijn Kyzerlyke Majesteit moet verschynen, en waaromtrent in 't een of ander, zo vóór de op- als na de afrhijs, geen de minste veranderingh sal moeten gemaakt werden.

23.

De opperhoofden en raad moeten in gene delen in haar fatsoen gekrenkt werden door de Japansche natie, 't welke een klijnagtingh voor hare minderen moet baren, buyten dat diend verondersteld te werden, soo zy affronten komen te lyden, sulx het gehele lighaam van d'E. Comp[ie] werd aangedaen, 't welke in anno vergange op een ongehoorde wyse geschied is.

24.

Alle de dienaers, die 's jaarlijks de hofrhijs doen, moeten dagelijks op het eyland komen, niet alleen om haar werk te verrigten, maar ook om de manieren der Hollanders en haar taal niet te vergeten, want anders kan de thijs niet dan met verdriet en hartseer gedaen werden, 't welke de Hollandse capitains niet geloven dat de intentie van Zijn Kyzerlyke Majesteit is. 't Is zeer ligt te begrypen dat degene, die zoo een op- en aftogt doen, buytengemeen verlegen zijn, zoo zy haar van onbedreven menschen, en die niets konnen verstaen, moeten laten bedienen. Buyten en behalven dit aangehaelde strekt 't ook ten opsigte der opperhoofden tot klijnagting, dat haar, gelijk de mindere, geen dienaers gepermitteerd werden, schoon dezelve een behoorlijk loon werd toegevoegd.

25.

Geen dienaers of vaste bediendens van het eyland te nemen zonder voorkennisse van de opperhoofden, gelijk enige dagen geleden van twee bokluyden [1]) en de dienaers van 't regerend opperhoofd geschied is, vermits die door d'E. Comp[ie] betaald werden, en 't ook zeer onredelijk is, byaldien de menschen alhier gewend zijn, men zig van andere onbekwame moet laten bedienen, 't welke niet als onenigheyd verwekt.

---

[1]) Schuitevoerders. Een bok was een schuit, gebruikt voor het lossen van schepen op een reede.

26.

Laastelijk werd den heer stadsrapporteur-borgermeester in consideratie gegeven of 't niet met de billijkheyd soude overeenkomen, dat de goederen op de prijscourant vermindert werden, vermits alles, wat daarop bekend staat, tegens een onlydelyke prijs betaald werd.

In teken der waarhijd zijn hiervan gemaekt drie eensluydende verbandschriften, die wy wederzijds met onse gewone handtekening en chiappen [1]) hebben bekragtigd.

Japan, ten comptoire **Nangazacky**, den 7 September 1752 — was geteekend — **J° Koozaymon, N^a V^a Katszabro, Sandaiu, Mª Dannoshy.**

CMXLVII. KOROMANDEL.

5 November 1752. [2])

Gebrek aan daboesen — kleine koperen munten van geringe waarde — veroorzaakte moeilijkheden bij den opkoop van doeken en kleeden te Jaggernaikpoeram. In verband daarmede droeg de gouverneur van Koromandel aan den resident daar ter plaatse op, pogingen te doen om de noodige parwanna's te verkrijgen tot het doen slaan van bedoelde munten door de Comp[ie]. In zijn missive naar Batavia van 1 April 1753 schrijft genoemde gouverneur, „dat het Jaggernaykpoerams opperhoofd Rinck de parwannas tot het slaan van daboesen daar ter plaatse wel geobtineert heeft, maar hy is zo arrogant geweest dat deselve op zynen name en niet op die van den gouverneur, soo als het behoord hadde, heeft laten passeeren".

Translaat Persiaanse parwanna, door den heer Nabab over Ragiemahindrawarom en Siccacol, Jaffer Ali-chan, aan den onderkoopman Stephanus Rinck, opperhoofd te **Jaggernaykpoeram, verleend op den** 29[en] van de maand Jallahaje [3]) in het jaar van Maho-

---

[1]) Chap of tjap is zegel.
[2]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368,* afd. V, folio 216.
[3]) Dsûl-Hiddscha 1165 begint op 10 October 1752. De 29[e] dag zou dus vallen op 7 November.

meth 1165, dat na onsen steyl den 5 [1]) November 1752 is, zijnde van inhoud als volgt.

Alle de regenten, presente en toekomende, over de provinties van Kakinara en Sallapacka, sorteerende onder het gouvernons [2]) van Pattapoer en Ragiemahindrawarom, en alle onder het hoog gebied van Golconda, zy kennelijk, dat door het meenigvuldige geroep en geschry over 't gebrek en duurte der dabboesen, principalijk van den gemeenen man, dat niet langer hebbende konnen leyden, maar tot tergemoetkominge van dien veel liever aan den vermogenden koopman Stephanus Rinck, opperhoofd vanweegens de Hollandse Comp[ie] te Jaggernaykpoeram, volgens syne gedane vertoogen en sollicitaties van Palicol, off eygentlijk tot 's lands welvaart, by dese volkome magt en authoriteyt te geeven van tholsvryheid, sonder eenige verhindernisse van alles, dus niets uytgesonderd, eene munt op te rigten, want ik alle voorgaande thollen en beswaarnissen, die daarinne geresideerd off beschreeven geweest zijn, als met de penne doorgehaald en uytgeroeyd hebbe, dat is de Masulipatnamse munts off 's landheers geregtigheyd, die den fousdaar dier stad heeft genoten gehad, opdat er na desen niemand eenige lasten op deese verleende eygendomsvryheid soude leggen, maar van alles, en dus niets uytgezonderd, bevrijd blyven.

En dierhalven moet U.E. met veel gerustheid te **Jaggernaykpoeram** soodanig een munt opregten en aldaar coper, silver en wes meer van UE[s] gewesten in vollen overvloet ontbieden en met segul, waarop des keyers naam uytgedrukt staat, laten munten en daardoor betragten des keysers naam groot en doorlugtig te maken.

En ten dien eynde beveele en ordonneeere ik by deesen alle regenten betreffende den voortgang van die munt alle hulpe, die er vereyscht word, te bewysen, en sorge te dragen dat er in dat werk geen de minste hindernisse werd toegebragt.

En dierhalven moet U.E. ook de duurte, die onder den dekmantel van des munts stilstaninge dus lange heeft geschuyld, wegneemen en door deese vergunninge maken dat den gemeenen man en alles weder als voorheen floreert.

---

[1]) Er staat: 15 November.

[2]) ? Vermoedelijk te lezen gouverno.

Dit moet UE. wel ter herte en navolgens desen geschrift doen cours neemen. [1])

CMXLVIII. KOROMANDEL.

5 November 1752. [2])

Dit document behoort bij het hiervóór gaande.

Translaat Persiaanse caul, door den heer Nabab over Ragiemahindrawarom en Siccacol, Jaffer Alichan, aan den onderkoopman Stephanus Rinck, opperhoofd te **Jaggernaykpoeram**, verleend op 29 van de maand Jallahaji en het jaar van Mahomet 1165, of na onse stijl den 5 November 1752, luydende als volgt:

Om het bittere geschry van de gemeene menschen door de duurte en groot gebrek aan kopere dabboesen, soo is 't dat ik by desen volkomen magt en permissie verleene aan deesen vermoogenden coopman, om vry van alle thollen en beswaarnisse, als hebbende alle de daarby geresideerd hebbende lasten, dat is de Masulipatnamse duans geregtigheeden, met de penne als doorgehaald en daardoor dan volkomen bevrijd gemaakt van alle moeyenissen. En uyt dien hoofde dan geve ik permissie en verleene deese caul, ten eynde om op **Jaggernaykpoeram** een munt te mogen oprigten, gelijk UE. sulks aldaar dan ook ten eersten moet doen, en vervolgens ten dien eynde coper, silver en wes meer, uit UE's landen ontbieden, en die mineraalen met keysers naam [3]) laten munten, tot luyster en grootmakinge van des vorstens naam en tot verkwickinge van den armen, onder betragtinge [4]) dat daardoor die muntspetie — dabboesen — goede koop worden.

Op desen caul moet UE. een goed vertrouwen hebben en volgens dies inhoud alles ten eersten werkstellig maken, want deselve caul door my ten dien en geen anderen eynde is verleend.

---

[1]) De onderteekening is weggelaten als bij de meeste afschriften in deze verzameling.

[2]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368*, afd. V, blz. 218.

[3]) Er staat: met keysers munt laten munten.

[4]) Er staat bekragtinge.

CMXLIX. KOROMANDEL.

5 November 1752. [1]

Dit document behoort bij de beide hieraan voorafgaande.

Translaat Persiaans dastek of vrygeleyde, [2] door den heer Nabab over Ragiemahindrawarom en Siccacol, Jaffer Ali-chan, aan den onderkoopman Stephanus Rinck, opperhoofd te **Jaggernaykpoeram**, verleend op den 29 van de maand Jellehale in het jaar van Mahometh 1165, sijnde na onse steylreekeninge den 5 November 1752.

Alle tannidaars, jammadaars, joncqueniers, pagters en wes meer, [3] die onder het gebied van de provintie van Ragiemahindrawarom sorteeren, zy kennelijk, dat door het Hollands opperhoofd van **Jaggernaykpoeram** ten dienste van de munt van alle kanten onverhinderd sullen hebben te laten komen off vervoeren [coper, silver en wes meer], sonder daarinne eenige de minste hindernisse, maar ter contrarie alle hulpe toe te brengen. Moetende een ieder te syner plaatse sulks strickt nakomen en gevolg doen neemen, want dit is mijn order en strikt bevel.

CML. MOLUKKEN—SANGGIR-EILANDEN.

1 December 1752. [4]

Ook met Siauw werd, bij het optreden van een nieuwen vorst, een uitgebreide overeenkomst aangegaan, die, behoudens enkele kleine veranderingen, gelijkluidend is aan die met Taroena van 22 Mei 1748, met Kaidipang van 25 Mei 1750 en met Manganitoe van 23 Juni 1752.

---

[1]) Uit de verzameling der *Kamer-Zeeland no. 8368*, afd. V, folio 220.
[2]) Destek, paspoort of vrijbrief. Zie *Corpus* IV noot 1 op blz. 276.
[3]) Tanadar, officier, zoowel van het leger als van de politie. Jemadar of hoofd der politie. Jonkidar, tollenaar, van Tamil chungam, in- en uitvoerrechten.
[4]) Uit het *Contractenboek* XI (No. 19) op het Landsarchief te Batavia.

Articulen en voorwaarden, aangegaan ende gesloo-ten tusschen den EE.agtbaaren Heere Jan Elias van Mijlendonk, gouverneur en directeur, benevens den raad in **Molucco,** in name ende vanwegens den Hoog-edelen Grootagtbaaren Heere Jacob Mossel, Gouver-neur-Generaal, ende de WelEdele Heeren Raden van Nederlands-India, representeerende de hoogste magt en authoritijt van de Generale Nederlandsche Oost-indische Comp[ie] in deese lande ter eenre, ende den g'eligeerden coning van **Chiauw,** Ismael Jacobsz. be-nevens zyne present wesende rijxgrooten ter andere zyde.

Aangesien het bestier over het leenrijckje van **Chiauw** door het afsterven van het coningje Daniël Jacobsz. de dato ultimo December 1751 b'reids vacant geraakt, ende sub dato eerste December l.l. om verscheide goede redenen in raade van politie ten desen casteele is goedgevonden ende geresolveerd den vorengenoemden prins tot successeur te eligeeren en te verklaaren, gelijk dien prins by desen nader tot coning over het voornoemde rijkje van Chiauw verclaart en erkent werd, soo is 't dat Zijn Hoogheid overzulx ook ter erkentenisse van de magt en eygendom, die d'E. Comp[ie] over het rijkje van Chiauw is hebbende, naar het voorbeeld zyner voorouderen en predecesseuren aangenoomen en belooft heeft de hieronder volgende articulen heiliglijk te sullen onderhouden en naarkomen, doen onderhouden en naarkomen.

1.

Eerstelijk verklaaren en belooven wy, coning en rijxgrooten van Chiauw, te approbeeren, ratificeeren, van waarden te houden en doen houden soodanige contracten en verbonden, als er door Sijn Hoogheids predecesseuren respectivelijk met d'E. Comp[ie] successive zijn aangegaan en besworen geworden en belooven sulx ook al deselve promptelijk en sonder de minste afwykinge te sullen onderhouden en doen onderhouden, even en in diervoegen, of die tegenswoordig van woorde tot woorde alhier ternedergesteld en door ons opnieuw bedongen en aangegaan en beswooren waren.

2.

Verklaren en erkennen wy, coning en rijxgrooten, voor ons en

onse nakomelingen, althans op het rijk van Chiauw, als eyge aan d'E. Compie zijnde, geen het minste regt te konnen of mogen fondeeren, 't zy onder wat pretext zulx zoude mogen of willen weesen of tragten te ondernemen, en daarom ook geen zwarigheid maken daarvan opnieuws afstand te doen, gelijk wy expresselijk sijn doende by desen, dat ende alles wat daaronder gehoord aan d'E. Compie cedeerende sonder ooit ofte ooit en vervolgens ten eeuwigen dagen daarop eenige actie ofte pretentie te sullen maken.

3.

Oversulx verklaren den coning en rijxgrooten deese hunne landen van Chiauw als leenen van d'E. Compie te nemen en aanvaarden, te houden en bestieren, 't welke ook by des conings successeuren successivelijk by verkiesing en op het aannemen van 't rijk moet geheft en getilt werden.

4.

Sonder welke omstandigheden geen coningen op voorschreven land zullen mogen verkooren nog niet daarvoor erkent werden, tenzy van en door d'E. Compie sijn aangestelt en in 't rijk bevestigt, vermogende de rijxgrooten eenelijk iemand daartoe te noemen, van wiens bequaamheid, goeden wille en genegentheid sy versekert zijn, waarvan volkomen versekering sal moeten werden gedaan en daarop 's Compies goedvinden en bevestiging afgewagt moeten werden.

5.

Sullen wyders alle soodanige coningen vóór de verkiesing en aanneminge derselver deese tegenswoordige voorwaarden moeten goedkeuren en belooven in alle poincten te agtervolgen en naarcomen, ook deselve onderteekenen en besweeren.

6.

De gekooren koningen alsdan op soodanige wyse bevestigt zijnde, zullen door niemand vermoogen af en een andere in zyne plaats aangestelt te werden sonder goedvinden, bewilliging en toestemminge van d'E. Compie.

7.

Den coning zal niet vermoogen eenige zyner rijxgrooten, 't zy goegoegoe, capitain-lauwt, hoecum of regter, af te setten, veel

minder een ander in derselver plaatse aan te stellen dan met voorkennisse, bewilliging en toestemming als in articul 6.

8.

Den coning zal niet vermoogen een onchristen vrouw tot zijn gemalinne te trouwen, maar alleen soodanige een, die van de waare Christelyke religie is.

9.

Geen andere dan de gereformeerde Christelijken godsdienst, soodanig als in de Nederlandsche kerke werd geleerd en gepredikt, beloofd den coning en rijxgrooten in 't Chiauwse rijke te sullen dulden, beloovende wyders de soodanige, die uit het heydendom of de Mahumedaanse leere tot onse religie zouden willen overcomen, in allen deele behulpsaam te weesen. En sal d'E. Comp[ie], sulx haar geleegen komende, vermoogen in dit rijk en de daaronder hoorende negoryen een of meer predicanten, siekentroosters of schoolmeesters te plaatsen tot onderwyzinge dergeene, die in de gereformeerde godsdienst sig zouden willen begeeven, sonder dat die persoon of persoonen eenig leet ofte schade sal mogen werden aangedaan ofte toegebragt, maar integendeel gehandhaaft en nevens andere onderdaanen voor alle overlast bevrijd en beschut werden.

10.

En zullen uit dien hoofden en ten dien eynde uit hun land en gebied moeten geweerd werden alle roomsgezinde, Spaanse of andere papen en municken, priesters, schoolmeesters of leeken, beloovende wy, coning en rijxgrooten, in geenen deelen te zullen gedoogen, dat deselve een voet aan land zetten; en aankomende buiten onse kennisse hetzelve haar ontzeggen en by wederstrevigheid geweldadig daaruit dryven of wel gevankelijk naar Manado of Ternaten overzenden, alzo die luyden niet anders dan verwarring en onlusten met sig mede brengen.

11.

Ook belooft den koning en zyne rijxgrooten geene Europianen, 't sy Castilianen, Spaansche, Portugesen, Francen, Engelschen, Sweeden, Deenen, Oostendenaaren, ofte wat natie of vanwaar die soude mogen weesen, nogte ook eenige Macassaren, Javanen, Boeginesen, Mandharesen, Xullockers, Atsjinders, Dumaringers, Thedongers, en in 't generaal geene Celebesche of andere inland-

sche volkeren, onder het territoir van dit gouvernement niet sorterende, in zijn land te ontvangen ofte te tracteeren of dulden, maar af en naar Ternaten te zullen wysen, aan die het gesag van d'E. Comp[ie] aldaar sal voeren, of henlieden, des mogelijk, naar derwaarts over te brengen.

12.

Den coning en rijxgrooten belooven en sweeren haar overal te sullen thoonen vrienden van 's Comp[ies] vrienden en vyanden van derselver vyanden te zijn, ook tot soodanige togten of oorloogen, nevens andere bondgenooten, ten dienste te wezen, als buiten gevaar van hunne landen en naar billijkheid sal konnen geschieden; waartegens d'E. Comp[ie] in alle voorvallende gelegentheden en ongemacken deselve getrouwelijk sal helpen en tragten te redden, soo als de nood en geleegentheid des tijts sal komen te vereysschen en toe te laaten.

13.

En soo d'E. Comp[ie] goedvinden mogt, 't zy aan strand of binnen 's lands, onder 't Chiauwse rijkje vestingen aan te leggen, soo belooft den coning en rijxgrooten 't selve niet alleen te sullen gedoogen, maar ook de vereischte materialen, die tot de extructie van deselve benoodigt zijn, uitgesondert spykers, yzerwerken en dakpannen, te sullen leveren, met zoo veel manschappen als d'E Comp[ie] zal requireren.

14.

Geen oorlog nog vrede, 't sy met wien het ook soude mogen weesen, zullen den coning en rijxgrooten vermoogen aan te gaan nog te beginnen, tenzy alvorens van d'E. Comp[ie] daartoe speciaal verlof en toestemminge hebben erlangt, sonder intusschen iets te ondernemen, tenzy den gouverneur en raad tot Ternaaten daar kennisse van heeft.

15.

Ingevalle eenige verschillen onder de bondgenooten of wel den coning en zyne rijxgrooten ontstonden, daarin zal wedersijds niet gedaan werden dan dat partheyen goede aanteekening houden, om naar billikheid door den gouverneur en raad ofte gecommitteerdens van d'E. Comp[ie] ondersogt en naar vereisch van zaken beslegt te werden.

16.

Waaromme den koning en rijxgrooten belooven haar te sullen laten welgevallen mitsgaders op te volgen en naar te comen soodanige schikking en decisie, als d'E. Comp[ie] b'reits mogte hebben gedaan of in der tijt zal komen te decideren wegens de bereits overlang geresen questy en misverstanden tusschen die van Chiauw en Maganitoe, wegens de limietscheyding van de plaats Taranke, gelijk alle andere verschillen en questiën, die er soo nu of in der tijt met een van de Sangirse vorstjes soude moogen weesen of opkoomen, en door d'E. Comp[ie] sullen werden beslist, met wiens uitspraak en decisie wy ons ten vollen vergenoegen sullen, sonder ons op eenigerley wyse of onder wat pretext sulx soude mogen of konnen weesen, daartegens te opposeeren of aan te kanten.

17.

En aangesien er bereits diverse maalen tusschen de Sangirse vorstjes onderling verschil gerezen is over de frequentatie der Talauwtse eylanden, en wel speciaal tusschen den coning van Manganitoe en die van Taboekan, soo belooven den cooning en rijxgrooten geene negoryen op de Talauwtse eylanden sonder verkregen permissie en passe van den Taboekanse zergeant-commandant te zullen bevaren, dan diegeene dewelke dependent van het land van Chiauw op 't eyland Cabroeang en genaamt sijn Mangara en Toemdelvaly; nog ook niet te sullen gedoogen dat door derselver onderdaanen andere dan voorschreven negoryen buiten speciaal consent alsvoren bevaren werden.

18.

Soo er eenige geringe verschillen mogten opkoomen, die onder elkanderen konnen bygelegt ende vereffent werden, soo sal sulx geschieden door keur van wedersijdse scheydsmannen, die partheyen-contendenten niet verdagt en de naam hebben van trouwe en vreedelievende mannen te zijn, om daardoor vele kleine beginselen, tot grootere onheylen een weg banende, in de geboorte te smooren.

19.

Ten welken fine den coning en rijxgrooten belooven ende aannemen omme — des niet méér nodig zijnde — ten minste alle drie maanden expresse vergadering te houden tot het hooren en

decideeren van alle geringe particuliere civiele geschillen, die tusschen hare onderdanen zullen komen te ontstaan, waarvan niet alleen gehouden blyven goede aantekening te houden, maar ook nopens de geciteerde zaaken kennisse telkens te geeven aan den commanderenden resident tot Manado, dan wel aan den heer gouverneur alhier.

20.

En naardien aan de Celebesche coningen door de HoogEdele Illustre Hoofdregeering van India tot Batavia in den jaare 1748 wederom g'accordeert en toegestaan is 't moogen oeffenen van halsregt over derselver onderdaanen, soo belooft den coning en rijxgrooten alle voorvallende crimineele delicten sonder vooroordeel ofte passie naar 's lands wetten en naar luid der acte van authorisatie, door den Hoogedelen Heere Gouverneur-Generaal Joan van Hoorn aan den overleedenen Caudipans koning Willem Cornput verleend, te sullen afdoen en vonnissen, sonder dat den coning op eigen authoriteit iemand sal mogen straffen, veel minder ter dood doen brengen, maar sal sulx moeten geschieden met toestemminge van desselfs gesamentlyke rijxgrooten.

21.

Blyvende den coning van Chiauw almeede verpligt, iemand der bondgenooten in ongelegentheid zijnde of aangeranst werdende door iemand van buiten, deselve by te staan en alle mogelyke hulpe toe te brengen, gelijk de bondgenooten ook verpligt zijn den coning van Chiauw en zyne rijxgrooten, landen en onderdanen in diergelijk geval te helpen en naar vermogen, soo veel de tijd, nood en gelegentheid zal vereisschen, by te staan.

22.

Off by geval door storm, swaar weer als andersints, eenige 's-Comp[ies] scheepen, chialoupen of andere mindere vaartuigen onder het gebied van Chiauw, of daaromtrent, mogte koomen te vervallen en eenig gebrek hebben aan mondkost, water, brandhout ofte manschappen, soo belooft den coning en rijxgrooten haarlieden alle hulpe, bystand ende adsistentie te doen, soo veel mogelijk sal zijn, 't geen den E.E.Agtb. Heer gouverneur by gelegentheid seer gaarne zal vergelden.

23.

De vaart naar Amboina, Banda, Maccasser, Mangindanauw of alle andere afgelegene plaatsen en negoryen, waar 't ook zijn mogte, en zal by den coning nogte niemand syner onderdanen, hy zy ook wie hy zy, onder wat voorgeven 't ook soude mogen weesen, dan alleen met speciaal consent en passe van den heer gouverneur, mogen werden ondernomen, nog ook niet verder dan de plaatsen, werwaards licentie hebben g'obtineerd, zullende degeene, die sig hierteegens mogte misgrepen hebben, ten rigoureuste naar exigentie van saken werden gestraft.

24.

Ook belooven wy, coning en rijxgrooten, om ons op de eerste sommaatie en opontbod van den heer gouverneur der Moluccos, sonder eenige het minste dilay, ten allen tyden illico op reis Ternatenwaards, dan wel naar Manado of werwaards onse presentie ter verhandelinge van saken 's Compies wegen mag werden gerequireerd, te sullen begeven.

25.

Indien onder het Chiauwse district eenige speceryboomen mogten ontdekt werden, soo belooft voorschreven koning en rijxgrooten deselve aanstonds te doen uitroeyen, of wel d'E. Compie daarvan kennisse te geven, om door deselve omgevelt en vernielt te werden; en verder nooit te zullen gedoogen, dat in hunne landen eenige speceryboomen gekweekt nog aangeteelt werden.

26.

Den coning en rijxgrooten verbinden sig ook, omme soodanige slaven, als er van d'andere Sangirse vorstjes, dan wel 's Compies dienaren of anderen persoonen, haar op derselver land ophouden en te agterhalen sijn, aan de eigenaar te sullen restitueren, mitsgaders die in aanstaande van 's Compies dienaren en onderdaanen mogte komen weg te loopen en naar Chiauw te vlugten, by agterhaling aan de lijffheeren of d'E. Compie te sullen overleveren, mits dat voor ieder lijffeigene, ten waaren die aan d'E. Compie toebehoorende, 't zy in geld of lijnwaat, tot genoegen van den opvanger, thien rijksdaalders sal moeten werden betaalt.

27.

Geen vogelnesjes, caret, wax of andere diergelyke producten,

en sal door den coning, rijxgrooten en onderdaanen aan geene particuliere handelaars mogen verkocht werden, dan alleenlijk aan d'E. Compie, sullende d'E. Compie soodanige vogelnesjes, caret en wax ten redelyken pryse aannemen en voldoen; dierhalven den coning en rijxgrooten daarop wel expresselijk sullen hebben te letten en haar onderhoorigen waarschouwen, op poene van, contrarie gedaan werdende, de overtreders rigoureus naar den inhoud van het placcaet zullen werden gestraft.

28.

Byaldien den heere gouverneur of den resident tot Manado, dan wel den Taboekans commandant, van een vaartuig, corra-corra, gilalo, 't sy tot transport van hare gecommitteerdens, predicant, bestellen van brieven of wel eenige houtwerken tot 't maken of repareren van chialoupen als andersints benoodigt wierde, soo verbind sig den koning en rijxgrooten, d'E. Compie in soodanige gelegentheit, soo veel doenlijk sal wesen, genoegen te geven en 't aan voorschreven gerief niet laten ontbreken.

29.

Eindelijk ende ten laasten beloove ik, coning en rijxgrooten, alle hetgeene voorschreven staat als vrome, getrouwe vasalen en leenmannen van d'E. Compie in alle deugd en opregtigheid te onderhouden, sonder dat door deese of geene differente, die er in der tijd souden mogen of konnen ontstaan, eenige verbrekinge van dit contract sal geleeden werden, 't welk wy in teeken der waarheid, ik, coning en rijxgrooten, naar de Christen en op de Hollandse wyse met het uiten van dese woorden: „Soo waarlijk helpe my God almagtig", sijn bevestigende.

Onder stond: Aldus gecontracteerd, b'eedigt en geslooten tot **Ternaten** in het casteel Orange, den eersten December anno 1752.

Was geteekend: **Jn Es van Mijlendonk, Js Tonneman, Jb Fk Stegman, Ms van Peenen, J. A. Borwater, Thos Thornton, As Wasbeek** en **Jn Smit.**

Lager 's Compies zegul, gedrukt met roode lacq, en daarby geschreven: Ter ordonnantie van den E.E.Agtb. heer gouverneur en raad — geteekend — **Thos Thornton,** Secretaris.

VERBETERINGEN.

Blz. 52. Jb Doner, lees: Jb Boner.
„ 72. selsvragt, lees: eselsvragt.
„ 96. N. B. Lelivelt, lees: M. Lelivelt.
„ 104. cestumen, lees: costumen.
„ 139. Js Heymans, lees: Ths Heymans.
„ 204. adjule, lees: adjude.
„ 226. Bs Heymans, lees: Ths Heymans.
„ 295. J. Mossal, lees: J. Mossel.
„ 302. F. Nolthenius, lees: D. Nolthenius.
„ 382. Siesma, lees: Siersma.

REGISTERS.

REGISTER VAN GERAADPLEEGDE WERKEN.

Aa (P. J. B. C. Robidé van der). De groote Bantamsche Opstand in het midden der vorige eeuw. (Bijdragen Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, deel 29, 's-Gravenhage, 1881).

Blok (Roelof). Beknopte Geschiedenis van het Makassaarsche Celebes. (Tijdschrift van Nederl. Indië, X, Batavia, 1848).

Canter Visscher (J.). Mallabaarse brieven ..... (Leeuwarden, 1743).

Chijs (J. A. van der) e.a. Daghregister, gehouden int Casteel Batavia. (Batavia—'s-Hage, 1887—1931).

Clercq (F. S. A. de). Bijdragen tot de kennis der residentie Ternate. (Leiden, 1890).

Eerdmans (A. J. A. F.). Het Landschap Gowa. (Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van K. en W., deel L, 1897).

Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, tweede druk. ('s-Gravenhage—Leiden, 1917 enz.).

Erkelens (B.). Geschiedenis van het rijk Gowa. (Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van K. en W., deel L, 1897).

Gijsberti Hodenpijl (A. K. A.). De zwerftocht van Sultan (sic) Pakoeboewana II, na diens vlucht uit den Kraton te Soerakarta, op 30 Juni 1742. (Bijdragen Koninklijk Instituut, deel 74, 's-Gravenhage, 1918).

Haan (F. de). Priangan. (Batavia—'s-Gravenhage, 1910—1912).

Haga (A.). Nederlandsch Nieuw Guinea en de Papoesche eilanden. (Batavia—'s-Hage, 1884).

Heeres (J. E.). Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum, I en II. ('s-Gravenhage, 1907, 1931).

Hotz (A.). Journaal der reis van .... Joan Cunaeus naar Perzië in 1651—1652. (Amsterdam, 1908).

— Cornelis Cornelisz Roobacker's scheepsjournaal Gamron-

Basra, 1645. (Tijdschrift Kon. Ned. Aardrijksk. Gen., 2e serie, deel XXIV, Leiden, 1907).

Jonge (J. K. J. de). De Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië. ('s-Gravenhage—Amsterdam, 1862 enz.).

Mac Leod (N.). De Oost-Indische Compagnie als Zeemogendheid in Azië. (Rijswijk Z.-H., 1927).

Meylan (G. F.). Geschiedkundig Oversicht van den handel der Europeezen op Japan. (Verhandelingen v/h Bat. Gen. van K. en W., XIV, Batavia, 1833).

Netscher (E.). De Nederlanders in Djohor en Siak. (Verhandelingen v/h Bat. Gen. van K. en W., XXXV, Weltevreden, 1870).

Noorlander (J. C.). Bandjarmasin en de Compagnie in de tweede helft der 18de eeuw. (Leiden, 1935).

Rapport over 's Compagnies regt op de Groote-Oost. Samengesteld in 1761 door **R. de Klerk, J. E. van Mijlendonk** en **W. A. Alting.** (Verh. v/h Bat. Gen. van K. en W., XXXIII, Batavia, 1868).

Reis van den Gouverneur-Generaal Van Imhoff over Java, in het jaar 1746. (Bijdragen van het Koninklijk Instituut, I. 's-Gravenhage 1853).

Sewell (R.) and **Balkrishna Dikshit (S.).** The Indian Calendar... (London, 1896).

Stapel (F. W.). Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum, III en IV. ('s-Gravenhage, 1934 en 1935).

— Pieter van Dam's Beschryvinge van de Oostind. Compagnie, R.G.P. nos. 63, 68, 74, 76. ('s-Gravenhage, 1927—1932).

Valentijn (François). Oud en Nieuw Oost-Indiën. (Dordrecht enz., 1724—1726).

Verdam (J.). Middelnederlandsch Woordenboek. ('s-Gravenhage, 1885—1929).

Vogel (J. Ph.). Journaal van J. J. Ketelaar's hofreis naar den Groot Mogol te Lahore, 1711—1713. (Werken der Linschoten-Vereeniging XLI, 's-Gravenhage, 1937).

Wilson (H. H.). A Glossary of judicial and revenue terms.... of British India. (London, 1855).

Wüstenfeld (F.). Vergleichungs-Tabellen der Muhamedanischen und Christlichen Zeitrechnung. (Leipzig, 1854).

Yule (H.) and **Burnell (A. C.).** Hobson-Jobson, being a glossary.... New edition. (London, 1903).

Herhaaldelijk is met succes gebruik gemaakt van een tweetal werken, in handschrift aanwezig op het Algemeen Rijksarchief ta 's-Gravenhage. Het zijn:

1° Mallabars Woordenboek, deel uitmakende van de Memorie van Overdracht van den commandeur van Malabaar, Julius Valentijn Steyn van Gollenesse, voor zijn opvolger, Reinicus Siersma.

2° Versameling der Woorden, voorkomende in de Indische brieven, eenvoudig verduytst, door wijlen Prof. Heeres aan het Alg. Rijksarchief geschonken.

REGISTER VAN PERSOONSNAMEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

REGISTER VAN PLAATSNAMEN.[1])

A.

B.

[1]) De vetgedrukte cijfers verwijzen naar vetgedrukte plaatsnamen.

E.

F.

G.

H.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

V.

W.

X.

Z.

VERKLARING VAN DE IN DE DOCUMENTEN VOORKOMENDE VREEMDE WOORDEN EN UITDRUKKINGEN.[1]

A.

alia, mannetjes-olifant zonder slagtanden: 310.
amerie, extra rechten, boven de gewone tollen, te betalen te Basra. In den tekst vertaald door maekelaerdye: **104**.
amir, doubletvorm van *emir,* vorstentitel, bij de Compagnie vertaald door grootvorst: 67.
ammerouw, verbastering van *omrah,* titel voor hooge Mohammedaansche ambtenaren: 171, **205**.
anrongoeroe, Boegineesche titel, vertaald door opperhoofd: 265, **266**.
areek, areka- of pinangnoot: 354, 355.
armanee of *armene,* naam voor de regeering van Madura in Voor-Indië. Zie *Corpus* III, noot 4 op blz. 32: **350**.
aroe, Boegineesche titel, meest vertaald door sultan: **23**, 24, 263, 314, 315.
arsdast, verzoekschrift: **581**, 582.
asa foetida, duivelsdrek, een harsachtige stof, als geneesmiddel gebruikt: **81**.
atimad-dauleth, Perzische titel voor den grootvizier of rijksbestuurder: 49, **135**.
ayen of *aya,* achter persoonsnamen geplaatst ter aanduiding dat de genoemde een Brahmaan is: 317, 318.

B.

baar of *bahar,* gewichtseenheid van 3 pikoel of circa 375 pond. Zie *Corpus* III, blz. 607: 428, 431.
bahadur, suffix bij vorstennamen, beteekenend held: 533.
balai, vergaderplaats of „raadhuis": **431**.
ballagat, klein inheemsch vaartuig in Voor-Indië: **204**.
bandarye, zie *sjahbandarye.*
bappa, vader, titel voor bejaarden: 265, **266**, 267.
bariga, Portugeesch, = buik, aanduiding voor tweede kwaliteit. De woorden *cabessa* = hoofd en *pee* = voet, duidden respect. eerste en derde kwaliteit aan: 241.
barra, andere naam voor baar of *bahar.*
bassa, pasjah of *pacha:* 104.

---

[1]) De cijfers verwijzen naar de bladzijden, waar het woord voorkomt; de vetgedrukte cijfers naar die bladzijden, waar men een korte omschrijving en soms ook een literatuurverwijzing aantreft.
Van woorden, die herhaaldelijk voorkomen, zijn slechts enkele plaatsen opgegeven.

batoer, Javaansch, volgeling of huisbediende, bij de Compagnie steeds gebruikt voor koelie of Heerendienstplichtige: **183**, 368, 407, 414, 418, 512, 541, 543, 544.

battoor, zie *batoer.*

baxi, Mohammedaansche titel, hier gebruikt voor een militairen bevelhebber. *Bakhshi* is overigens betaalmeester: **457.**

bedarka, convooigelden: 221.

beglèr-begi, Perzisch, heer der heeren, titel voor een gouverneur: 97, **122.**

benjo, zie *bonjoy.*

benjuin, bensuim = *benzoë,* welriekende hars: 100.

blandong, het verplichte kappen en wegsleepen van djatihout in de bosschen van Java's Noordoostkust: **542.**

bobato, Moluksche titel voor regent. Vergelijk het Javaansche *bbepatih:* 19, 28, 31, 63, 133, 139, 154, 156, **174,** 176, 216, 220, etc.

bok, boot gebruikt bij het lossen van op een reede liggende schepen. De roeiers heetten *bokluiden*: 588.

bonjoy, titel van de Japansche ambtenaren, belast met het toezicht op de vreemde kooplieden: **282, 587.**

bramine, 1° priester: 297, 311, 350. 2° tolk of inheemsch schrijver: 87, 88, 109, 204, 205, 207, 209, 210, 317, 318.

C.

cabessa, zie onder *bariga.*

caffila, Arabisch *kafilah,* karavaan: 257.

candil, last van 480 pond: 240, 288, 347, 348, 350, 351.

canoengooy, lees *canongo,* ambtenaar bij de landrente: 492.

capitan-laoet, titel in den Oostelijken Archipel, met de beteekenis van admiraal, maar ook veel gebruikt voor regenten: 96, 103, 128, 134, 139, 155, 250, 265, 330, 340, 341, etc.

cardamon, welriekende specerij, Maleisch *kardamoenggoe:* 240.

caret, zie *karet.*

carga, baal zijde van 216 K.G. Zie *Corpus* IV in de lijst der vreemde woorden: 72, 73, 74.

cargeeren, in prijs verhoogen: 116.

carra, Boegineesche titel: 265, **266,** 267.

carroda, zie *karoda.*

casie, zie *kadi.*

casset, Hind. *kasid,* looper of koerier: **134.**

catief, lijfeigene, banneling: **29.**

cattie, gewichtseenheid van 1/100 pikoel of 6 ons: 428.

caul, gunstbrief. Zie *Hobson-Jobson* in voce *cowl:* 86, 171, 203, 205, 207, 310, etc.

cauris, schelpjes, gebruikt als betaalmiddel. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, glossarium in voce: **432.**

caveeren, borg staan: 198.

cayer, zie *coir.*

caymaal, vorstentitel aan de kust van Malabaar, vrijheer. Zijn vrouw wordt *caymalinne* genoemd: **159.**

chaukidaar, zie *chokidar.*

chiap, zie *tjap.*

chitty, suffix bij eigennamen, aanduidende dat de genoemde lid van de handelskaste was. Zie *Hobson-Jobson* in voce *chetty*: 354, 355.

chokidar, opzichter, waker: **35.**

cobido, inheemsche ellemaat van circa 70 c.M. Zie *Pieter van*

Dam's Beschryvinge, II, II, glossarium: 505.
coir, de vezels van den klapperboom en het daaruit vervaardigde touw. Zie *Hobson-Jobson* in voce: 505.
colox, zie *koelak.*
cora-cora, gewapende prauw, gebruikt voor de hongi-tochten: 27, 131, 132, 213, 254, 475, etc.
cortsje-bassie, zie *kurtji-bashi.*
costumados, Portugeesch, gebruikelijke in- en uitvoerrechten: 311, 501.
curcuma, gele verfstof, bereid uit een crocusachtige plant, Maleisch *koenjit.* Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge,* II, I, glossarium op *crocus:* 100.
crain, zie *karaeng.*

D.

dabboe of *daboe,* kleine koperen munt: **107,** 108, 589, 590, 591.
daeng, Boegineesche adellijke titel: **23,** 150, 151, 263, 265, 267, 275, etc.
dain, zie *daeng.*
dallaal, Arabisch *dalāl,* makelaar: **582,** 583.
daroga, hooge titel, hoofd of superintendent, gouverneur, hoofd van de munt: **221,** 509, 538.
dato of *datoe,* Boegineesche vorstelijke titel: 62, 265, 403.
defterdaer, zie *dufterdar.*
dendi sjaboutra, zie *sjaboutria.*
derogeeren, opheffen: **7.**
dessave, titel van een districtshoofd op Ceilon: 355.
destek, Perzisch *dastak,* keizerlijk paspoort of „geleydebrief". Zie VOGEL, *Ketelaar's Hofreis,* noot 2 op blz. 55: **22,** 140, 221, 492, 493, 538, 592.
dinar, kleine Perzische munt: **39,** 312.
diwan-begie, Perzische titel, heer der justitie: 81.
djogoegoe, Ternataansche titel voor den rijksbesturder: 28, 103, 128, 139, 155, 250, 255, 330, 340, 388, etc.
djoöe, hooge Ternataansche titel, waarmee o.a. de sultan werd aangesproken, en beteekenende Heer: 31, 96, 439.
doelang, groote houten schotel, gebruikt bij het uitwasschen van ertsen in de kali: **477.**
doesoen, tuin, boomgaard, sagobosch: 280, 438.
drop, opium of amfioen: 581, 583.
duan, ook geschreven *diwan,* titel = hoofd der financiën, raad des konings: 104, 140, 234, etc.
dufterdar, hoofd der belastingen: **104,** 105.

F.

fanum, munt ter waarde van 1/12 pagode. Er waren ook dubbele of koningsfanums (*fanum-ragia*): 158, 348, 355, 501.
fausdar, titel met wisselende beteekenis, oorspr. voor een legerhoofd, later ook voor een gouverneur, het hoofd van de munt, etc.: 21, 107, 109, 136, 140, 391, 392, 432, 434, 492, etc.
firman, koninklijk bevelschrift, gunstbrief. Zie VOGEL, o. l. blz. 12: 140, 171, 205, 234, 257, etc.

G.

galarrang of *glarang,* Makassaarsche en Boegineesche titel voor een districtshoofd: 263, 265, 266, 277, 305, etc.
ganting of *gantang,* rijstmaat, bevattende circa 8½ L. of 12½ pond: 186, 357.
gastos, Portugeesch = onkosten: **40,** 48, 158.

qualiteit. Zie *Corpus IV*, blz. 605: 72, 73.

ketjil, prinselijke titel in de Molukken: 96, 156, 226, 227, 324, 326, 340, 341, etc.

kimelaha of *quimalaha*, Moluksche titel, tegenwoordig voor een kamponghoofd, in den Compagniestijd voor een stadhouder van den sultan van Ternate: 29, 139, 156, 211—219, 306, 308, 309, etc.

kitchil, zie *ketjil*.

koelak, *kolok*, rijstmaat, bevattende circa 5½ pond.

koenjit, zie *curcuma*.

koenting of *konteng*, hetzelfde als een *prauw-majang*, een snelle zeilprauw: **530**.

koewala, Maleisch, riviermond: 90, 393, 479.

kojang, last van circa 30 pikoel: 368—370, 379, 380, 384, 404—407, 415, etc.

krissenwater, bij bezweringen gebruikt water, waarin de krissen gedoopt zijn. Zie *Corpus* III, noot 1 op blz. 30: 15, 125, 305.

kroman, kleine Madoereesche prauw met uitleggers: 544.

kurtji-bashi, hoofd van de Kurtji's of grenstroepen in Perzië: 76, 85.

kwala, zie *koewala*.

kwarto-diensten, *kwartsvolk*, Heerendienstplichten en -plichtigen in Ambon. Zie de *Encyclopaedie van Ned. Indië*: 332.

L.

lak, Hind. *lakh*, een hoeveelheid van 100.000, meest gezegd van ropyen: 221, 510.

latty, inheemsche naam van de Nederl. loge in Suratte: 459.

laxamanna, Maleische titel voor admiraal, echter ook gebruikt voor regent: 431.

lomo, Boegineesche titel voor een districtshoofd: 263, 265.

lorrendraaiers, smokkelaars of blokkadebrekers: 230.

M.

majang, zie *koenting*: 541, 543.

man, gewichtseenheid in Perzië en Indië. De z.g. *man-tebries* was circa 3 K.G.: 71, 72, **492**.

manuaar, pachter der belastingen aan de Koromandelsche kust: 172, 205, 206.

maon, zie *man*.

marambin, rijksgroote aan de kust van Malabaar: **288**.

marinjo, Moluksche titel voor een ondergeschikt ambtenaar, oppasser: **488**, 576.

mardyker, vrije Christen inlander: 231, 233, 299.

massoel, te betalen rechten in Suratte, **257**.

matcaal of *matical*, Perzisch *muskal*, een gewicht, onderdeel van de *man*. Zie *Corpus* IV, noot 5 op blz. 210: 71, 72.

marsaoli, Gorontalosche titel voor een districtshoofd: 29, **103**.

meyhaar el momaleek, Perzische titel voor den oppermuntmeester: 81.

mier-beker, heeft in den tekst de beteekenis tolplaats. Het Perzische *mirbahr* beteekent echter havenmeester. De *Versameling der Woorden* geeft: *mierbaar*, waterschout of strandvoogd. WILSON zegt: *mir-bahr*, custom- or harbour-master; *mir-bahri*, port-duties, also taxes on boat- and ship-building: **436**.

modseddie, hooge ambtenaar der kanselarij in het rijk van den

N.

O.

P.

palenquin, palankijn of draagstoel: 87, 318.
pandidaar, titel van een regent aan de kust van Koromandel: 311, 501—503.
pantsjaling, inheemsch zeilvaartuig in den Archipel: 468.
pardao, in Goa geslagen zilveren munt ter waarde van 300 reis: **310**, 503.
parra, rijstmaat, bevattende circa 40 pond: 158, 160.
parwanna, privilegebrief, „onderkoninglijk bevelschrift" of „ordres der duwans": 19, 20, 35, 87, 107, 108, tc.
paseban, gehoorplaats op de aloon-aloon: **243**.
patih, plaatsvervanger van den vorst of een regent: 407, 408, 416, 419, 514, etc.
pee, aanduiding voor derde kwaliteit, zie onder *bariga* hiervóór: 241.
pees, stuks. Zie *Pieter van Dam's Beschryvinge,* I, II, glossarium: 92, 180, 200.
peesjewee, ambtenaar aan de kust van Koromandel, „seegulbewaerder": 501—503.
peeskes, in Bengalen te betalen premies voor het recht van handeldrijven, verplichte schenkingen, „recognitiepenningen": 221.
pecceeren of *pexeeren,* misdrijven. Vgl. Latijn peccare = zondigen: 362, 376, 399.
pepatty, zie *patih.*
perganna, Hind. *pergana,* district: 21, 140, 198, 221, 222, 234.
peshwa, hoofd der Mahratta's: **311**.
pesuway, zie *peshwa.*
phaar, inheemsch vaartuig aan de Koromandelkust: 355.
poenggawa, Boegineesche titel voor een hoofd van lageren rang: 276.
pongoulou, pongloe, pongul, titel voor een regent aan Sumatra's Westkust, verbastering van *panghoeloe*: 98, 100, 261, 323.

Q.

quartsvolk, zie *kwartsvolk.*
quimelaha, zie *kimelaha.*

R.

racam, koninklijk bevelschrift. Zie WILSON in voce *rakam.* Het woord is door de Portugeezen verbasterd tot *regam:* 71, 73, 77, 79, 80, 134, etc.
rackadaring, geldafpersing: **171**.
radery, zie *rahdar* en *rahdari.*
radix-China, gedroogde wortel, als medicijn bij huidziekten gebruikt: 72.
radja-moeda, kroonprins: 305.
ragia, zie *fanum.*
ragiador, titel voor een regent aan de kust van Malabaar: 159, 240, 286, 352.
rahdar, inner van wegtollen (*rah* = weg). De tolgelden werden *rahdari* genoemd: 74, 84, 259.
rakam, zie *racam.*
ranrang, titel op Zuid-Celebes: 314.
rauw, hooge titel aan den kust van Koromandel, Hindostani *rao:* **501—503**.
regam, zie *racam.*
rompe, rimpel, plooi, vermoedelijk ook de gracht of greppel om een versterking: 530.

S.

sabandhaar, zie *sjahbandar.*
sadaha, Ternataansche titel, thans voor den opzichter van het sultanserf: 134.
sahib, aanspreektitel voor hooger

geplaatsten in Voor-Indië, thans algemeen gebruikt tegenover Europeanen: 317, 354, 355.
sahid, zie *said*.
said, Moh. titel, oorspronkelijk alleen toekomende aan de afstammelingen van Mohammed's dochter Fatimah: 268, 537.
sair, verzamelnaam voor alle te betalen doorvoerrechten enz. in Bengalen: **140**.
salahoekoem, titel van de stadhouders des konings van Ternate op de omliggende eilanden: 356, 358.
samoekar, ambtenaarstitel op Koromandel: 35.
sapandiaar, ambtenaar bij de in- en uitvoerrechten: 35.
saraaf, geldwisselaar, kassier: 268.
sardar, ook wel *sirdar*, commandeur: **313**.
sassefras, boom, die zoowel roodhout levert als de welriekende *massooi* of *koelit-lawang*: **336**, 438.
sedjek, zekere belasting van 1 procent in Perzië: 74.
seet, zie *zeet*.
sengadji, in de Molukken gebruikelijke titel voor een regent of districtshoofd: 29, 32, 103, 134, 155, 156, 211—219, etc.
sennet, privilege of charter in Suratte: **142**.
serkaer, zie *sircar*.
shekdar, ontvanger der belastingen: **197**, 198.
simedaar, zie *jemadar*.
sircar, landstreek, gebied: **163**, 198.
sjaboutria, de koninklijke waag te Hoegli: **140**.
sjahbandar, havenmeester, wiens gebied *sjahbandarye* genoemd werd: 77, 139, 167, 168, 306, 366, 399, 407, 414, 418, etc.
sjonkan, zie *jonkan*.
sjoukidaar, zie *chokidar*.
soeloewatang, districtshoofd op Zuid-Celebes: 265, 266.
souba, provincie: **35**, 140, 221, 301, etc.
soubadar, gouverneur eener provincie; **35**, 87, 88, 163, 581.
soubaschap, het gebied van een soubadar: 391, 434, 435, 439, 510.
staak, tak van een familie of geslacht: 535, 536.

T.

tabijn, Perzische titel, volgeling, plaatsvervanger: **73**.
takar, maat, ook drinkvat: **415**, 419, 421, 513, 515.
takiet, Hind. *takid*, bevelschrift: **87**, 108, 135, 317, 318.
takker, zie *takar*.
tallica, factuur of inventarislijst. Zie *Hobson-Jobson* in voce: 97, 434, 435.
tanksaal, muntgebouw. Zie *Hobson-Jobson* in voce *tuxall*: 107, 108.
tannidaar, zie *thanadar*.
thail, een gewicht van 37½ gram. Ook een geldswaarde van zooveel goud of zilver: **584**, 585.
thanadar of *tannadar*, officier van het leger of van de politie: 205, 592.
thengka, Hind. *tanka*, geld: **142**.
tjap, *sjap* of *chiap*, merk of stempel; het merken of stempelen heet *tjappen*: 258, 320, 459, 468, 580, 590.
tjapar, een bode te paard in Perzië: **48**.
tjatja, gezin; *tjatjasgelden*, hoofdgelden op Java: 535, 543.
toekoe, kleine balk, paal, waarschijnlijk is dit het Maleische *toegoe*: 180.

toemailalang, rijksbestuurder in Zuid-Celebes: **306**.
toemenggoeng, hooge Javaansche titel, bij de Compagnie gebruikt voor verschillende inheemsche ambtenaren, als ontvanger, fiskaal, baljuw, etc.: 490, 508, 512, 536, 539, 542, 543.
toman of *thoman,* Perzische rekenmunt ter waarde van circa 42,50 gld.: 39, 41, 43, 71—78, 97, 121, 122, etc.
tomilalang, zie *toemailalang.*
tommongon, zie *toemenggoeng.*
trocqueeren, Fransch *troquer,* ruilen, verhandelen: 232.

U.

uitslag, toegift of overwicht: 486.

V.

vigiador, Portugeesch, bewaker, titel van een politie-officier: 205.
vlintsteenen, vuursteenen. Vgl. het Duitsche *Flint*: 348.

W.

wackinawees, wackanawies, in den tekst vertaald door dagregisterhouder. Zie voor dit woord VOGEL, *Journaal van Ketelaar,* blz. 31 met noot 1: 67, 68.
wakil, Arabisch, plaatsvervanger, vertegenwoordiger: 390, 391, 392, 433, 439, 445, etc.
wankang, kleine Chineesche jonk: **166**, 167, 450.
wazir, minister, grootvizier; *wazir ul momaleek*, opperste wazir: 67.
wetangers, aanduiding voor de echte Javanen, tegenover de Bantammers. (*Wetan* = Oost; ze worden ook Ooster-Javanen genoemd): 555.

Z.

zeet, zetel. *Ter zeet begeven* = zich neerzetten: **172**, 208.